

**ČESKÉ VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V PRAZE
FAKULTA ELEKTROTECHNICKÁ**

DISERTAČNÍ PRÁCE

2021

Ing. et Mgr. Zbyněk Nikel

České vysoké učení technické v Praze

Fakulta elektrotechnická

Celoškolský doktorský studijní program P 7108 Historie techniky

Studijní obor Historie techniky

**Historie firmy Pála a spol., továrna elektrických článků a baterií ve Slaném,
1889 (1919) – 1945**

(Diplomová práce)

Praha, říjen 2021

Ing. et Mgr. Zbyněk Nikel

Školitel: Ing. Jan Mikeš, Ph.D.

Školitelka specialista: Prof. PhDr. Marcela Efmertová, CSc.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem disertační práci napsal samostatně s využitím pouze uvedených a řádně citovaných pramenů a literatury a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 29. října 2021

podpis

Poděkování

Za odborné vedení práce, za cenné informace a připomínky děkuji mému školiteli, panu Ing. Janu Mikešovi, Ph.D., a garantce doktorského studia Historie techniky na ČVUT v Praze, paní prof. PhDr. Marcele Efmertové, CSc. Můj dík patří též archivářům a knihovníkům za pomoc při vyhledávání podstatných pramenů a literatury k této disertační práci. Konkrétně paní PhDr. Heleně Sedláčkové, Ph.D., a paní Mgr. Lence Vrchotové z Archivu České národní banky, jejichž zásluhou jsem získal cenné materiály o Ing. Jaroslavu Kubešovi. Zejména děkuji panu Mgr. Martinu Sovákovi a paní Mgr. Beatě Kempné ze Státního oblastního archivu v Praze, kteří mi umožnili přístup k materiálům týkajícím se firmy Pála i archiváliím věnovaným samotnému Jaroslavu Janu Pálovi. V neposlední řadě bych rád poděkoval mé rodině, která mi doktorské studium a zpracování disertační práce s veškerou podporou umožnila.

Abstrakt

Disertační práce analyzuje vývoj a výrobu elektrochemických článků v českých zemích a v Československu v období 1889 (resp. 1919) – 1945 a ve stejné době charakterizuje rozvoj firmy Pála a spol. (Palaba Slaný), která se na výrobě baterií a akumulátorů v českém prostředí významně podílela. Práce nabízí i biogram zakladatele a vedoucího firmy Jaroslava Jana Pály, českého elektrotechnika, podnikatele, vynálezce a regionálního politika.

Pála získal zkušenosti s podnikáním v Německu a dne 1. 9. 1919 zahájil činnost firmy Pála a spol., továrna elektrických článků¹ a baterií ve Slaném v Československu. Firma zpočátku zaměstnávala 60 pracovníků, ale poptávka po bateriích byla tak veliká, že již roku 1925 musela být výroba přemístěna do vlastní nové továrny v Netovické ulici a zaměstnanců rychle přibývalo. Roku 1944 nacházelo v továrně obživu několik set pracovníků, kteří, kromě baterií, vyráběli rozhlasové přijímače, ruční elektrické svítilny, bezpečnostní zboží a pro civilní ochranu ve válečných situacích, chemické výrobky a čisticí prostředky pod značkou Palaba.

V roce 1946 byla Pálovka² na základě Benešových dekretů znárodněna a byl založen národní podnik Bateria Slaný. Roku 1947 byl původní majitel firmy, podnikatel Jaroslav Jan Pála, který byl vzat do vazby dne 6. 5. 1945, odsouzen za kolaboraci a za údajný podíl na vyhlazení Lidic německými nacisty dne 10. 6. 1942.

Pála byl viněn z toho, že v červnu 1942 předal milostný dopis Václava Říhy určený dělnici firmy Pála Anně Maruščákové českým četníkům. Ti vzkaz předali nacistům, kteří jej využili jako záminky pro vypálení Lidic. Po válce tento incident posloužil Mimořádnému lidovému soudu k nemilosrdnému zúčtování se starostou a továrníkem Jaroslavem Janem Pálou, který byl odsouzen k doživotnímu žaláři. Pála zemřel v ilavské věznici roku 1963.

Firma Pála po celou dobu své existence ovlivňovala (podnik Bateria Slaný dosud ovlivňuje) život celého Slánska z hlediska ekonomického, demografického i společenského. Zároveň se významně podílela na rozvoji techniky a elektrotechnického průmyslu středních Čech. Disertační práce mimo jiné navazuje na předchozí odborné historické práce zkoumající

---

¹ V současnosti se používá výstižnější a principiálně přesnější označení elektrochemický článek nebo baterie sestavená z elektrochemických článků. Termín elektrický článek používám v textu práce pouze ve spojení s citací původního názvu firmy Pála (Pála a spol., továrna elektrických článků a baterií ve Slaném) nebo pokud pojednávám o originálních firemních patentech (např. Čs. P. 51982 – Suchý elektrický článek).

² Palaba je akronym vzniklý ze slovního spojení Pálovy baterie. Pálovkou nazývali továrnu Pála akc. spol., její zaměstnanci a obyvatelé Slaného a Slánska. Termín Palaba je pak chápán jednak jako obchodní značka, jednak jako metonymické označení akciové společnosti Pála. Podle současného pravopisné úzu by měl být oddělen přístavek ‚akc. spol.‘ z obou stran čárkami. Pokud v textu práce používám kterýkoli z oficiálních názvů firmy Pála, ponechávám původní pravopis.

Slánsko a na základě nových archivních materiálů doplňuje přínos firmy Pála pro oblast oboru Historie techniky, zejména v období mezi dvěma světovými válkami.

Abstract

The dissertation analyzes the development and production of electrochemical cells in the Czech lands and in Czechoslovakia in the period 1889 (respectively 1919) – 1945 and at the same time characterizes the development of the company Pála Ltd. (Palaba Slaný), which played a significant role in the production of batteries and accumulators in the Czech environment. The work also offers a biogram of the founder and head of the company Jaroslav Jan Pála, a Czech electrical engineer, entrepreneur, inventor and regional politician.

Pála gained experience in doing business in Germany and started the activities of the Pála Ltd., a factory of electric cells and batteries in Slaný, on 1 September, 1919. The company initially employed 60 workers, but the demand for batteries was so great that already in 1925 the production had to be relocated to its own new factory in Netovická Street and the number of employees increased rapidly. In 1944, several hundred workers made a living in the factory, who, in addition to batteries, produced radios, hand-held electric lamps, security goods and civil protection in war situations, chemical products and cleaning products under the Palaba brand.

In 1946, on the basis of Beneš's decrees, the Pála Ltd., was nationalized and the national enterprise Bateria Slaný was founded. In 1947, the original owner of the company, businessman Jaroslav Jan Pála, who was taken into custody on 6 May, 1945, was convicted of collaborating and allegedly participating in the Lidice tragedy. He died in Ilava prison in 1963.

Pála was accused of handing over in June 1942 a love letter from Václav Říha addressed to the firm Pála worker Anna Maruščáková to Czech gendarmes. They passed the message to the Nazis, who used it as an excuse to burn village Lidice. After the war, this incident was exploited by the Extraordinary People's Court for an unmerciful judgment over the mayor and the factory owner Jaroslav Jan Pála, who was sentenced to life imprisonment. Pála died in Ilava prison in 1963.

Throughout its existence, the Pála Ltd., has influenced (the company Bateria Slaný still influences) the life of the entire Slánsko region from an economic, demographic and social point of view. At the same time, it significantly contributed to the development of technology and the electrical engineering industry in Central Bohemia. Among other things, the dissertation builds on previous professional historical work examining the Slánsko region and, on the basis of new archival materials, complements the Pála Ltd., contribution to the field of History of Technology, especially in the period between the two world wars.

Klíčová slova

Historie techniky, historie elektrotechniky, české země, Československo, 1919–1945, elektrochemický článek, baterie, Palaba, Jaroslav Jan Pála, Slaný.

Key words

History of technology, history of electrical engineering, Czech lands, Czechoslovakia, 1919–1945, electrochemical cell, batteries, Palaba, Jaroslav Jan Pála, Slaný.

Obsah

Abstrakt	5
Abstract	6
Klíčová slova.....	7
Key words	7
Obsah.....	8
1 Úvod.....	11
1.0 Jaroslav Jan Pála – prolog	11
1.1 Vymezení problematiky a cíle výzkumu	12
1.2. Metodologie.....	16
1.3 Metody.....	24
1.4 Analýza pramenů, zdrojů a sekundární literatury.....	27
1.5 Rozbor literatury.....	28
2 K vývoji elektrochemických článků ve světě a v českých zemích	30
2.1 Vývoj elektrochemických článků ve světě	30
2.2 Počátky výroby a využívání elektrochemických zdrojů v českých zemích	31
3 Život a dílo Jaroslava Jana Pály.....	37
3.1 Biogram Jaroslava Jana Pály (27. 9. 1882–9. 3. 1963)	37
3.2 Vývoj firmy Pála akc. spol.	52
3.3 Jaroslav Jan Pála starostou města Lepší Slaný	64
3.4 Konec Pálova působení v regionální politice a jeho návrat k řízení firmy.....	97
4 Klíčové osobnosti firmy Pála.....	108
5 Výrobní program firmy Pála	134
6 Areál továrny: „Greenfields“ a „brownfields“	177
6.1 Rok 1919 – prostory bývalého cukrovaru ve Slaném.....	177
6.2 1925–1945 – Netovická ulice čp. 875	182
6.3 1931–1945 – Wilsonova třída, čp. 689 – ‚Benešovka‘	192
6.4 1937–1945 – Pražské předměstí	199
7 Vynálezy a patenty firmy Pála.....	208
7.1 Vlastní patenty firmy a patenty externích vynálezců a zlepšovatelů z Československa	208

7.2	Vydávání vlastních patentů v cizině	216
7.3	Ochranné známky	223
8	Technická normalizace ve firmě Pála	229
8.1	Technická normalizace elektrochemických článků a akumulátorů za první republiky.....	229
8.2	Technicko-normalizační základ kontroly kvality a zkoušení výrobků ve firmě Pála	230
8.3	Přímá tvorba norem odborníky firmy Pála	235
8.4	Vliv německých norem na produkci firmy	247
8.5	Konec války, navázání spolupráce s Československou společností normalizační a pokračování spolupráce s Elektrotechnickým svazem československým	249
9	Výchova učňů ve firmě Pála za Protektorátu Čechy a Morava	257
9.1	Hospodářsko-administrativní pozadí vzniku slánské učňovské školy	257
9.2	Založení učňovské školy	259
9.3	Organizace výuky ve škole.....	259
9.4	Vyučované obory a vyučující	262
9.5	Přijímací řízení	265
9.6	Profilování učňů v jednotlivých ročnících.....	270
9.7	Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě	275
10	Organizace protiletické ochrany ve firmě Pála v období Protektorátu Čechy a Morava	282
10.1	Vojenskopolitické pozadí	282
10.2	Legislativa	285
10.3	Zatmění	295
10.4	Počátky závodní PLO ve firmě Pála.....	296
10.5	Zařazení zaměstnanců firmy Pála do závodní protiletické ochrany	300
10.6	Protipožární hlídka (Brandwachen).....	314
10.7	Zabezpečení protiletické ochrany ve firmě Pála v praxi.....	314
10.8	Zabezpečení archiválií	320
10.9	Chráněné nemovitosti firmy Pála	321
10.10	Hrozba z nebes nad Palabou.....	323
10.11	Shrnutí základních faktů z dobového školení k PLO	329
11	Časopis Světlo & síla jako integrační prvek zaměstnanců firmy Pála, jejích příznivců a odborné veřejnosti	333
11.1	Počátky časopisu a formování jeho obsahu	333

11.2 Mediální sdělení předávaná čtenářům časopisu	336
11.2.1 První ročník – 1932	337
11.2.2 Druhý ročník – 1933.....	348
11.2.3 Čtvrtý ročník – 1935.....	362
11.2.4 Pátý ročník – 1936.....	376
11.2.5 Šestý ročník – 1937 (vydání technické („K“) a obchodní („O“); výběr z autorů / témat / článků).....	381
11.2.6 Sedmý ročník – 1938.....	387
11.2.7 Osmý ročník – 1939	407
11.2.8 První ročník, slovenské vydání – 1939	407
12 Závěr	418
13 Summary	430
14 Výběr z použitých zkratk a značek	443
15 Výběr z archivních pramenů a literatury.....	445
15.1 Archivní prameny	445
15.2 Výběr z literatury.....	445
15.3 Výběr z periodik	453
15.4 Internetové zdroje.....	454
16 Přílohy.....	459
Příloha 5. kapitoly Výrobní program firmy Pála.....	459
Příloha I 7. kapitoly Ukázka chráněných grafických symbolů, obrázků celých výrobků (nebo jejich obalů) firmy Pála	464
Příloha II 7. kapitoly Vynálezy a patenty firmy Pála	494
Příloha 8. kapitoly Technická normalizace ve firmě Pála.....	597
Příloha. Ukázka mzdových listů vybraných pracovníků firmy Pála.....	599

1 Úvod

1.0 Jaroslav Jan Pála – prolog

Motivem mé disertační práce je citát z díla člena Školy Annales, francouzského historika Marca Blocha (1886–1944): „*Historické události jsou svou podstatou fakty psychologickými. Normálně tedy nacházejí své příčiny v jiných psychologických faktech. Osudy lidí bezesporu patří do fyzického světa a pociťují na sobě jeho váhu. Působení těchto sil však dává směr člověk a jeho duch, a to i tam, kam vtrhly s nečekanou silou. Virus černého moru byl i prapříčinou úbytku evropského obyvatelstva. Ale epidemie se s takovou rychlostí šířila jedině proto, že tu byly jisté společenské podmínky – svou nejvnitřnější povahou podmínky duševní –, a její morální účinky se vysvětlují jen zvláštní náchylností kolektivní citlivosti na tento jev.*“³

Výše uvedená citace není samoučelná. Stala se mi východiskem historické analýzy činnosti podnikatele Jaroslava Jana Pály, tzn. zkoumání pohnutek, které vedly jeho kroky na začátku 20. století nejdříve do Hamburku v Německu a po první světové válce zpět domů, do právě založeného Československa. Z rodného Slánska ho odvedla tehdejší bída a snaha najít obživu jinde, což se mu relativně dobře podařilo.

Po první světové válce se vytvořila nová politická i ekonomická situace, kdy dva velké dosavadní mocenské celky (Osmanské říše a Rakousko-Uherská monarchie) zanikly a na základě versailleských smluv z let 1919/1920 vznikly moderní nové státy, k nimž patřilo i Československo. To přivedlo Jaroslava Jana Pálu zpět do Slaného s budovatelskými ideály souznicími s étosem první republiky.

Pála načerpal v Německu nejen technické dovednosti a zkušenosti, které transferoval do vlasti, ale byl připraven se chopit nové příležitosti k podnikání, kterou samostatná republika nabízela. Pála jich využil nejen pro sebe, svou rodinu a svou firmu, ale i pro budování města Slaný, kde ve 20. letech 20. století zakotvil. Situace po hospodářské krizi 30. let 20. století však vedla ke druhé světové válce a válkou a dobou Protektorátu Čechy a Morava byl neblaze zasažen nejen osobně Jaroslav Jan Pála a jeho rodina, ale po osvobození v roce 1945 i jeho firma Pála akc. spol., Slaný, kterou nemohl kvůli politické situaci převzít jeho syn Rudolf⁴ a která byla v roce 1946 znárodněna.

---

³ BLOCH, Marc. Obrana historie, aneb, Historik a jeho řemeslo. Překlad Alena Ondrušková. Svoboda, Praha 1967. Otázky dějin, s. 162.

⁴ Proto prosperující „rodinný“ podnik již nemohl pokračovat pod vedením Jaroslavova syna Rudolfa. Viz POPELKA, Petr, KUBŮ Eduard, ŠTOLLEOVÁ Barbora. Podnikatelé českých zemí. Pokus o historiografickou bilanci. In: Český časopis historický 2017, roč. 115, č. 3, Historický ústav AV ČR, v. v. i., Praha 2017, s. 740–741.

Jaroslav Jan Pála a jeho firma prožili v mnou sledovaném – zejména meziválečném – období několik zásadních politicko-společenských změn, které kruciólně ovlivnily jeho profesní i rodinný život. Až do začátku Protektorátu Čechy a Morava se mu dařilo udržet si vůči těmto vlivům rezistenci. Následně, na rozdíl např. od elektrotechnického vynálezce, podnikatele a vsetínského politika Josefa Sousedíka,⁵ situaci vyhodnotil nevhodně, a tak, řečeno s Blochem, pocítil *váhu fyzického světa*.⁶

1.1 Vymezení problematiky a cíle výzkumu

Cíle práce

Cílem mé disertační práce byl nejen analytický výzkum elektrochemických článků v českých zemích a v Československu v období 1889 (resp. 1919) – 1945, ale též ve stejné době představení hlavních podnikatelských tendencí ve firmě Pála akc. spol., Slaný (dále v textu jen firma Pála nebo Palaba), která mimo jiné baterie vyráběla jako hlavní firemní artikl. Dílčím cílem bylo zpracování případové studie ve formě biogramu zakladatele a ředitele firmy Jaroslava Jana Pály (1882–1963), českého elektrotechnika, podnikatele, vynálezce a regionálního politika.

Firma Palaba měla vliv na vývoj celého regionu – Slánska. Proto se můj výzkum zaměřil i na vývoj potřebných elektrotechnických výrobků (baterie, rozhlasové přijímače, součástky, výrobky pro civilní ochranu, chemické zboží aj.) v rámci slánského regionu. Zřetelný vliv Palaby se projevil v otázkách politických, ale i technických, ekonomických, technologických, demografických, sociologických aj., které rozvoj firmy pro Slánsko i Československo přinášel. Téměř stoletá tradice elektrických článků (baterií) a např. ochranné známky Palaby (bateria s bleskem, kůň v trojúhelníku) se rychle dostaly do obecného povědomí a ukázaly, že se firma těšila v době mezi válkami národní i mezinárodní prestiži.

Dalšími vedlejšími cíli disertační práce bylo zkoumání připravenosti firmy k moderní a ekonomicky (průmyslově) potřebné výrobě pro prvorepublikové Československo. Z tohoto pohledu jsem se zabýval nejen J. J. Pálou samým a jeho synem Rudolfem v jejich podnikání a jejich společensko-kulturním zázemím, ale i technickou připraveností firmy včetně vzdělanostní úrovně dělnictva (učňovským školstvím budovaným přímo v podniku),

---

⁵ Josef Sousedík (1894–1944) – podnikatel, vynálezce a vsetínský regionální politik (starosta Vsetína) v letech 1927–1938, protinacistický odbojář. Dne 15. 12. 1944 byl zastřelen při výslechu. Viz například: EFMERTOVÁ, Marcela. Míhla se očím jako střela, bez páry, kouře k svému cíli špěla. In: JANČÍK, Drahomír, ŠTOLLEOVÁ, Barbora (eds.). Pivo, zbraně i tvarůžky: podnikatelé meziválečného Československa ve víru konjunktur a krizí. Maxdorf, Praha 2014, s. 86–103.

⁶ Zatčení 6. 5. 1945, odsouzení Mimořádným lidovým soudem na doživotí 2. 5. 1947 a úmrtí v ilavské věznici 9. 3. 1963. Viz podkapitola 3.1 této práce.

jednotlivými výrobky a jejich úspěchem na trhu, standardizačními rozhodnutími, patentovým děním, uplatněním firmy v elektrifikaci Československa aj.

Tab. č. 1 Vývoj oficiálních názvů firmy za dobu její existence v letech 1919–1945.⁷

Poř. č.	Jazyk	Název	Datum změny
1.	česky	Pála a spol., akciová továrna elektrických článků a baterií ve Slaném	Původní název uveden ve stanovách schválených výnosem Ministerstva vnitra RČS ze dne 16. 12. 1920, č. 53.224/20.
2.	česky	Pála akc. spol., továrna na elektrické články a baterie	Změna názvu usnesením mimořádné valné hromady ze dne 27. 11. 1930.
3.	česky slovensky německy maďarsky francouzsky anglicky polsky rumunsky bulharsky	Pála akc. spol. Pála ú. s. Pála A. G. Pála r. t. Pála s. a. Pála Ltd. Pála spol. akc. Pála s. a. Pála a. d.	Změna názvu usnesením valné hromady ze dne 28. 3. 1935.
4.	česky	Národní podnik Bateria Slaný	Na základě dekretu presidenta republiky ze dne 24. 10. 1945 č. 100 Sb., o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků, byl závod Pála a. s., se sídlem ve Slaném dnem 27. 10. 1945 znárodněn zestátněním. ⁸

Pracovní hypotézy

Elektrické baterie – akumulátory jsou dlouhodobě (a v Pálově době začaly být) nezastupitelné ve všech oborech lidské činnosti a jejich uplatnění jako důmyslných technických zařízení se dobově zvyšovalo, a i v současnosti bude stále zvyšovat. Namátkou lze zmínit např. oblasti jako zdravotnictví, vojenství, dopravu, mobilní komunikace, PC sítě, elektromobilitu atd., včetně elektrických a elektronických zařízení denní potřeby v domácnostech, počínaje primárními zdroji v kapesních svítilnách, dětských hračkách, hodinách, bytových meteorologických stanicích, a konče záložními zdroji v různých řídicích jednotkách kuchyní, požárních hlásičů, ústředních topení apod.

⁷ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 17, sign. č. 53. Stanovy firmy Pála akc. spol., Slaný, 7. 11. 1939, s. 3, 34.

⁸ Srovnej například <https://docplayer.cz/6071649-Jaroslav-jan-pala-27-9-1882-9-3-1963-zdenek-visek.html>. [online]. [cit. 2020-04-25].

Tab. č. 2 Historicko-technické časové vymezení⁹ výroby baterií a akumulátorů.

Rok	Událost
1889	Ve válcovnách mědi STABENOW v Čelákovících u Prahy byla zřízena výroba olověných akumulátorů.
1907	Dceřiná firma francouzského Leclanché a spol. zahájila v Praze – Vysočanech výrobu zdrojů proudu založených na vlastních patentech.
1908	Německá Akkumulatoren Fabrik A. G. (AFA) z Hagenu (dnešní Varta) založila firmu TUDOR v Mladé Boleslavi a vyráběla tam olověné akumulátory.
1911	Německá firma Schmidt a spol. otevřela svůj závod v Děčíně – Podmoklech, kde kromě jiného vyráběla svítilny se značkou Daimon.
1919	Český podnikatel Jaroslav Jan Pála, od roku 1913 spolumajitel firmy Hamburger Batterienfabrik (HABAFA), založil veřejnou obchodní společnost Pála a spol., továrna elektrických článků a baterií ve Slaném.
1920	Počátek spolupráce s Vítězslavem Kumperou a jeho syny, majoritními podílíky firmy Walter Jinonice a proměna slánské firmy v akciovou společnost se základním kapitálem 2 000 000 Kč.
1925–1926	Výstavba nové továrny v Netovické ulici č. p. 875 na rohu Flaškářské ulice ve Slaném: přízemní rohová výrobní budova, jejíž pokračování v Netovické ulici bylo určeno pro administrativní účely.
1928	Plocha továrny byla rozšířena o objekty vedlejšího statku, vrátnice musela být nově situována proti jatkům, stodola byla adaptována na výrobu kalíšků ¹⁰ a stáje byly upraveny na míchárnou; počátek expanze do Maďarska: založení fy Pála és Tarza, Budapest; pořízeny další nové stroje, J. J. Pála prezentoval firmu na veletrhu v Lipsku a radiovýstavě v Berlíně.
1930	Firma Palaba prosperovala a stále rozšiřovala svůj výrobní program – vyráběla baterie, svítilny a svítilnová pouzdra.
1932–1933	Palaba ve snaze čelit všeobecné hospodářské krizi diverzifikovala a rozšiřovala svůj výrobní program (např. o radiosoučástky a ve spolupráci s firmou Philips se začaly vyrábět bateriové radiopřijímače Palaba, kyselé olověné akumulátory pro radioúčely a automobily jako konkurence značce Varta, které byly osazovány např. do automobilů Walter, a další chemické výrobky – cídidla, mořidla apod.).
1936	Firma Palaba rozšířila výrobní program o chemickou výrobu čisticích prostředků pro domácnost, produkci signalizačních přístrojů a zařízení a dalších výrobků z oboru jemné mechaniky.
1938	V době mobilizačních příprav a budování civilní protiletectvé ochrany firma Palaba vyráběla a dodávala kromě rostoucího počtu baterií i plynové masky a další prostředky pro civilní ochranu.
1944	V průběhu 2. světové války firma zaznamenala největší rozmach. Vyráběla 31 mil ks baterií ročně.
1946	Založen národní podnik Bateria Slaný, do kterého byly začleněny tehdejší firmy Pála akc. spol., Slaný, a Elektrotechnická továrna Schmidt a spol., Děčín – Podmokly.

⁹ Zpracováno podle: ČEČRDLE, Jan. Časová osa. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. Továrník Pála a Lepší Slaný. VMS, Slaný 2017, s. 117–120.

¹⁰ Kalíšek je nádoba ze zinkového plechu, která se plní směsí elektrolytu. Více viz s. 34–35 této práce.

Jak uvádím v tab. č. 2, je historie výroby elektrochemických článků v českých zemích a v Československu dlouhá a bohatá. Výrobců baterií bylo pochopitelně více. Nejvýznamnější továrnu v tomto oboru však založil právě Jaroslav Jan Pála ve Slaném.

V disertační práci jsem se snažil odkrýt i souvislosti dějin předválečného Československa a osudů podnikatele, jeho rodinných příslušníků a důležitých postav ve firmě.

Hledal jsem odpovědi na otázky:

Kdo byl vůdčí osobností, zakladatelem, hybatelem elektrochemického (bateriového) průmyslu v Československu (Jaroslav Jan Pála)?

Jak tuto osobnost ovlivnily rodinné vztahy, společensko-politicko-kulturní prostředí, v němž vyrůstal; např. rodiče, škola nebo později manželka?

Jak se z prostého českého tovaryše stal úspěšný podnikatel a vynálezce?

Jaký byl Pálův přínos v oblasti patentové a výrobní?

Dále jsem věnoval pozornost technologii výroby:

Byla na úrovni doby?

Kdo byl vůdčí osobností ve vývoji a výrobě?

Bylo takových klíčových manažerů, inženýrů a pedagogů v učňovské škole více?

Jak byli vybírání a školení zaměstnanci?

V návaznosti na výše uvedené, s vědomím, že výroba olověných akumulátorů začala v Čechách cca roku 1889 a dále se rozvíjela po vzniku samostatného Československa, uvádím i následující členění práce, ohraničené klasickými historickými milníky velkou hospodářskou krizí (VHK), Mnichovskou dohodou, vyhlášením Protektorátu Čechy a Morava, znárodněním po roce 1945:

- 1919–1929, od založení podniku do počátku VHK,
- 1930–1935, období VHK,
- 1935–1938, od konce VHK do Mnichovské konference,
- 1938–1939 (Druhá Československá republika), od Mnichova po 14. 3. 1939,
- a nakonec období Protektorátu Čechy a Morava, tj. 15. 3. 1939–8. (9.) 5. 1945 (či spíše 14. 5. 1946) a znárodnění.¹¹

---

¹¹ Dne 23. 7. 1945 byl Antonín Hnátek jmenován jedním ze tří národních správců Palaby. „14. 5. 1946 je A. Hnátek jmenován ředitelem národního podniku Bateria ve Slaném, jenž se ještě před několika měsíci jmenoval Palaba.“ Viz ČERVENKA, Jiří. Prokletí továrníka Pály. Gelton, Nové Strašecí 2007, s. 104–105.

1.2. Metodologie

Druhá polovina 19. století zaznamenala investiční vlnu, vyvolanou rozvojem v logistice (dopravní prostředky poháněné párou, později s užitím spalovacích motorů, elektromotorů), v komunikačních technologiích (elektrický telegraf, telefon, vznikla nová média – film a rozhlas, později televize), ale také politicko-právními podmínkami. Soukromé vlastnictví bylo respektované a hranice mezi státy byly většinou otevřené jak pro přesun kapitálu, tak pro přesun lidí.

V roce 1859 vydal císař František Josef I. živnostenský řád,¹² kterým pro občanskou společnost bylo legalizováno svobodné podnikání a rozvíjena hospodářská politika. Kromě několika speciálních živností označených jako koncesní (např. zastavárny nebo knihkupectví aj.), měli podnikatelé úplnou svobodu. Řád se nezajímal o vnitřní zaměstnanecké vztahy uvnitř firem, ale na druhé straně upravoval např. hygienu na pracovišti, označení provozoven apod. Uvedený předpis (řád) byl novelizován v letech 1883 a 1885 a následně od 90. let 19. století vzniklo několik dalších postupných úprav.¹³ Vzhledem k technickému pokroku uplatněnému ve výrobní praxi se zlevňovaly a zkvalitňovaly výrobky, měnily se jejich trhy nebo pro ně v poslední třetině 19. století a v prvních letech 20. století vznikala nová odvětví (automobilismus, letectví, metalurgie, rozvoj chemie, elektrifikace aj.). Tyto inovace s sebou přinášely nové příležitosti. V případě, že firmy dokázaly novinek často presentovaných na světových výstavách vhodně využívat, mohlo to jejich podnikání značně pomoci a implikovat jejich růst. Naopak, pokud podnik tyto tendence nedocenil, neuplatnil, případně odmítl, firma většinou pocítila negativní následky a mohla ztratit svou pozici na trhu.

Pro podporu podnikání od poloviny 19. století vznikly živnostenské a obchodní komory (ŽOK).¹⁴ V Rakousku bylo zákonem z roku 1850 zavedeno 60 živnostenských komor. V českých zemích to byly komory ustavené v Praze, Liberci, Chebu, Plzni, Českých Budějovicích, Brně, Olomouci a Opavě. Jejich úkolem bylo podávat státním a zemským úřadům na základě jejich žádostí i z vlastní iniciativy zprávy, návrhy a názory o potřebách obchodu, živností a stavu dopravních prostředků i dobrozdání, posudky a připomínky k zákonům o organizaci veřejných ústavů pro povzbuzení obchodu a živností ap. ŽOK

---

¹² Císařský patent č. 227/1859 ř. z., byl vyhlášen dne 20. 12. 1859 s působností od 1. 5. 1860, kterým se v podstatě rušila omezení svobod podnikání a legalizoval se nový způsob podnikání a hospodářská politika státu.

¹³ Řád živnostenský ze dne 20. 12. 1859, změněný a doplněný zákony ze dne 15. 3. 1883, a 8. 3. 1885. Nákladem knihkupectví Karla Winikera, Brno 1891 (digitalizováno viz Kramerius – Monografie (nkp.cz)).

¹⁴ Převzato z <https://www.ptejteseknihovny.cz/dotazy/archiv-obchodni-a-zivnostenske-komory-v-praze>. [online]. [cit. 2021-07-14].

napomáhaly i vědomostem o podnikání, o ekonomických souvislostech, o marketingové činnosti apod.

Podnikatelé se sdružovali nejdříve stavovsky a profesně od 60. let 19. století, později využívali politických stran pro prosazování svých politických a ekonomických zájmů. Živnostenský řád z roku 1860 se stal také platnou právní normou v nově vzniklém Československu po roce 1918 a zrušen byl teprve roku 1965, kdy došlo i k dočasnému konci samotného živnostenského podnikání.

S tímto pojetím souvisí i pohled na metodologická východiska při analýze a hodnocení podnikání firmy Palaba. Základem v uvedené firmě bylo rodinné podnikání, vázané na klíčového podnikatele, *selfmademana*, Jaroslava Jana Pálu, který získal zkušenosti v zahraničí, transferoval technické znalosti a dovednosti do vlasti a rozvinul na nich „od nuly“ velmi úspěšné podnikání spojené s budovatelským étosem první Československé republiky.¹⁵

Tři klíčová východiska determinující moji disertační práci:

1. Vymezení formy podnikání v konkrétním případě firmy Palaba, tj. zda se jednalo o veřejnou společnost, akciovou společnost nebo rodinný podnik.
2. Hospodářské cykly a jejich vliv na osobní život Jaroslava Jana Pály a na výrobní program a směřování firmy Palaba.
3. Biogram klíčové osobnosti Jaroslava Jana Pály (vybraných spolupracovníků či členů rodiny).

Z definice rodinné firmy, a pochopitelně i z dostupných archivních materiálů, lze odvodit tematické zaměření nebo spíše badatelské okruhy. Historik Milan Hlavačka je dělí na tzv. ‚vypůjčené‘ a ‚nevypůjčené‘ z oboru *business history*.¹⁶ K prvně jmenovaným okruhům patří zkoumání vědomí kontinuity a identity podniku, dále zkoumání podniku jako motoru ekonomického vývoje, jako sociálně ekonomického faktoru, jako tvůrce obecně civilizačních a kulturních norem, jako tvůrce a recipienta hospodářské politiky státu anebo příčin a důsledků změny vlastnictví.

---

¹⁵ Dějiny rodinného podnikání jsou v současnosti v historiografii důležitou oblastí zkoumání v rámci historie techniky i hospodářských a sociálních dějin. Jsou definovány jako vědecká dokumentace historie jednotlivých firem, zejména v oblasti jejich výrobní a sociální činnosti. Při jejich výzkumu jsou klasické historické metody kombinovány s metodami oboru historie techniky, obchodu a mentalit. Dějiny podnikání jsou oborem, který je rozkročen mezi řadu dalších disciplín, je to disciplína blízka podnikovému hospodářství a je úzce spojena s ekonomickými teoriemi. S historií řady firem je úzce propojen obor historie techniky. Viz např. HLAVAČKA, Milan. Rodinné podnikání. České země, habsburská monarchie a střední Evropa jako prostředí svébytné podnikatelské zkušenosti a kultury. Konference ve vile Lanna, Praha, 30. 9. až 1. 10. 2015.

¹⁶ HLAVAČKA, Milan. Family business history – nová disciplína na hraně hospodářských a sociálních dějin? In: Český časopis historický, 2017, roč. 115, č. 3, s. 661–683, zejména s. 668–669.

Pokud jde o vědomí kontinuity a identity podniku, je „součástí tzv. ,corporate identity‘, tedy jistého druhu firemní kultury, kterou představuje nejen generační transfer a sepětí zaměstnanců s firmou, ale také její vztah k místu, kde firma působí. Firemní tradice, popřípadě zkoumání odkazu zakladatele patří k těm subtilnějším tématům, které je užitečné zahrnout do kategorie tvorby symbolického kapitálu firmy.“¹⁷ Milan Hlavačka hovoří o okruhu firemní mytologie a konstatuje, že: „Minulost přetavená do tradice je mnohdy jediným ,hmatatelným‘ základem jedinečnosti firmy a jejich produktů, neboť v tvrdém konkurenčním prostředí se stává lehce rozpoznatelným znakem a hodnotou kvality nejen pro zákazníky.“¹⁸

V letech 1939 až 1944 byl Jaroslav Jan Pála starostou města Slaný, aby organizoval akci *Lepší Slaný*, která zahrnovala celou řadu projektů. „Veřejná činnost majitele firmy v komunální, zemské a státní politice nebyla v našem prostředí zřejmě žádnou výjimkou, nicméně motivace k vstupu do politiky mohly být v různých historických epochách velmi rozdílné. Neméně důležitou kapitolou vztahu podniků a politiky představovalo spolufinancování komunální politiky či komunálních projektů (zvláště těch souvisejících s dopravní infrastrukturou) v místě sídla podniku.“¹⁹

Firma Palaba se záhy po svém vzniku, dne 23. 1. 1921, stala akciovou společností. „Zdá se, že zkoumání rodinných podniků momentem akcionování zdaleka nekončí. Akcionování jako neodvratný zásah do rodinného podnikání či známka nesporného podnikatelského úspěchu, to jsou stále extrémně protikladné výklady organizačně-podnikatelské proměny podniku.“²⁰

Milan Hlavačka dodává, že se ve výzkumu rodinného podnikání lze využít metodu kolektivního biogramu. „Kolektivní biografie (prosopografie) má/mají v zahraničí, a i u nás dlouhou tradici a souvisí se snahou co nejpřesněji poznat ,kádrový‘ profil firmy a obecné identifikační znaky různých podnikatelských skupin. ... Jde zde jak o teoreticko-metodologický, tak i o zcela empiricko-kvantitativní výzkum osob, který je zpravidla ukončen srovnávací analýzou individuálního osudu s členy daného kolektivu, v našem případě podnikatelských rodin.“²¹ V této práci jsou biogramy součástí pohledu na některé zaměstnance Palaby a J. J. Pálu členy jeho rodiny a jeho přátele.

Jaroslav Jan Pála získal rozhodující zkušenosti pro domácí podnikatelský úspěch v Německu, kam odjel na zkušenou roku 1903. Německá střední třída a sociální a kapitálová

---

¹⁷ HLAVAČKA, Milan. Family business history – nová disciplína na hraně hospodářských a sociálních dějin? In: Český časopis historický, 2017, roč. 115, č. 3, s. 661–683, zejména s. 670.

¹⁸ Tamtéž, s. 670–671.

¹⁹ Tamtéž, s. 672.

²⁰ Tamtéž.

²¹ Tamtéž, s. 672–673.

soudržnost jsou podle historika Hartmuta Berghoffa z Göttingenu zárukou „nezničitelnosti“ rodinných firem. Palaba mezi válkami tuto charakteristiku vykazovala. Obecně pak podle Berghoffa mají rodinné firmy pět společných znaků, které jsou základem jejich ekonomické stability i během hospodářských krizí:²²

- dlouhodobá strategie (*Long Term Strategy*),
- emocionální vazby k firmě (*Emotional Attachment*),
- generační kontinuita (*Generational Continuity*),
- patriarchální kultura a neformálnost (*Patriarchal Culture and Informality*) a
- finanční nezávislost (*Independence*),

„což jsou všechno neekonomické či mimoekonomické vlastnosti s těžko definovatelnou hodnotou, kterými například velké (akciové) firmy a koncerny nedisponují.“²³ Firmě Palaba lze uvedené schéma přiznat, minimálně v letech 1925 až 1929.

Obdobné hodnocení a pojmosloví pro rodinný podnik volí i historikové Eduard Kubů a Jiří Šouša z FF UK Praha.²⁴ Podle nich se firmy v období sledovaném touto prací mj. „*dělily na ‚společnosti veřejné‘ vyjadřující kolektivní vlastnictví a veřejnoprávní status (státní dohled a veřejnost informací) a ‚firmy jednotlivé‘ ve vlastnictví konkrétního majitele, nazývané také někdy soukromé (německy Einzelfirma)*“.²⁵ Taková firma představovala firmu ve vlastnictví jednotlivce s širším rodinným angažmá a charakterizuje se retrospektivně jako rodinná firma (obr. č. 1).

Definici sousloví *rodinná firma* je třeba podle obou badatelů prohloubit o kontinuitu podnikání rodinné firmy. „*Angažmá rodiny ve firmě je namístě definovat širěji než pouze v linii vlastnické. Pojem ‚rodinná firma‘ v soudobém pojetí tak představuje účelový manažersko-marketingový konstrukt, jenž má podporovat ekonomické fungování podniku. Identita ‚rodinné firmy s akcentem na adjektivum ‚rodinný‘, ‚rodinná‘, ‚rodinné‘ se zpravidla rodí zvolna s poznáním významu tradice jako nástroje propagace disciplinace. Za úvahu tak stojí zkoumání rozšíření pojmu rodinná firma se zrodem oboru marketingu po druhé světové válce.*“²⁶ V případě firmy Pála akc. spol. (Palaba), nebylo pokračování rodinné tradice angažováním

²² BERGHOFF, Hartmut. The End of Family Business? The Mittelstand and German Capitalism in Transition, 1949–2000. In: *Business History Review*, Vol. 80, No. 2 (Summer, 2006), s. 263–295, viz <https://www.jstor.org/stable/25097190>. [online]. [cit. 2020-04-18].

²³ HLAVAČKA, Milan. Family business history – nová disciplína na hraně hospodářských a sociálních dějin? In: *Český časopis historický*, 2017, roč. 115, č. 3, s. 677.

²⁴ KUBŮ, Eduard, ŠOUŠA Jiří. Rodinná firma. Pojem a historický kontext jeho současného obsahu se zřetelem k českým zemím. In: *Český časopis historický*, 2017, roč. 115, č. 3, s. 684–707, zejména s. 686.

²⁵ Tamtéž, s. 700–701.

²⁶ Tamtéž, s. 703.

potomků Jaroslava Jana Pály možné, poněvadž podnik, který založil, byl 27. 10. 1945 znárodněn.

1919
Značka spisová II
C. K. | Obchodní | soud
H. K. | | gericht
Prague
Oddělení č. | II
Abteilung Nr. | II

Spisy
firmy jednotlivé, společenské, společenstva
Aktien
~~Einzel-Gesellschafts-Genossenschafts-Firma~~
Továrna elektrických
baterií Pála a spol.

1924
Pála a spol.

Odevzdáno
Abgegeben
Značka spisová
Aktenzeichen
C. K. | Obchodní | soud
H. K. | | gericht
Prague
Oddělení č. | II
Abteilung Nr. | II

1919
Značka spisová II

Julius F. & S. d. (Obálka spisová pro firmy obchodní a společenstev) II.
Cesko-Slovensko, Nr. 57 d. (Umschlag für Handels- und Genossenschaftsfirmen) I.

Obr. č. 1 Ve složce spisu „firmy jednotlivé společenské“ Obchodního soudu v Praze je uloženo oznámení J. J. Pály a Dr. Norberta Grosse o tom, že zřídili veřejnou společnost pod firmou Československá továrna elektrických baterií Pála a spol., se sídlem v Praze II, Komenského náměstí 5.²⁷

K termínu podnikatel ve vztahu k J. J. Pálovi je třeba uvést následující. Lidsky se Pála formoval na přelomu 19. a 20. století, na konci průmyslové a na začátku technicko-vědecké

²⁷ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 16, sign. č. 1, 3.

revoluce, tj. v době, kdy někteří podnikatelé, akcionování společností chápali jako něco téměř nepatřičného. Obávali se, že nebudou mít své investice pod kontrolou, že budou omezování správní radou apod., nicméně většina z nich pochopila, že jinak další investiční rozvoj jejich firem není možný. Lze uvést příklad Františka Křížíka (1847–1941),²⁸ který se akcionování své firmy bránil, naproti tomu o generaci mladší a technicky šířeji a lépe vzdělaný Emil Kolben (1862–1943) bral formu akciové společnosti jako nutnou a prospěšnou samozřejmost.²⁹

Definování pojmu podnikatel je však obtížné z mnoha důvodů. „*V období industriální společnosti se funkce podnikatele značně proměňovala. Zatímco ještě ve druhé polovině 19. století se u podnikatele slučovala funkce vlastníka, manažera i hlavního technika, pak v první polovině 20. století začala nabývat na významu hlavně funkce manažera. Uspokojivě není vyřešen ani problém kontinuity a diskontinuity podnikatelstva v jednotlivých etapách vývoje. Zatím víme jen málo o vytváření podnikatelstva jako sociální skupiny, o jejich schopnostech reagovat na měnící se obecné i místní podmínky podnikání, o schopnostech vytvářet podnikatelské aliance, stavovská zájmová uskupení, starat se o sociální podmínky zaměstnanců, přesahovat do politiky a kultury formou mecenášství (Lannové, Ringhofferové).*“³⁰

Komplexní hodnocení a vymezení kategorie podnikatel z hlediska sociologického, antropologického, psychologického, historického a ekonomického přináší ekonomka a historička Antonie Doležalová. Podle ní patří k hlavním rysům podnikatele vysoká potřeba úspěchu, vysoká míra vnitřní sebekontroly a sklon k riskování. Badatelka uvádí, že podnikatelem se člověk nestává, ale už se jím narodí.³¹ Tyto rysy odpovídají naturelu Jaroslava Jana Pály, který toužil zdolat bídu svého dětství a mládí, usiloval o vlastní štěstí a svou prosperitu, systematicky studoval elektrotechniku a chemii a z prosperující hamburské firmy HABAFa, jíž byl spoluvlastníkem, přešel do Slaného, aby založil vlastní českou továrnu na elektrické články Palaba i ve prospěch nově vzniklého Československa.

Další výraznou charakteristikou Pály je, že rozpoznal a chopil se zatím neobsazené podnikatelské příležitosti. Nešlo jen o baterie a kapesní svítilny, ale hlavně o rozšíření

²⁸ Například HORA-HOŘEJŠ, Petr. Toulky českou minulostí. Osmý díl. Slavné příběhy a osobnosti druhé poloviny 19. století. Via Facti, Praha 2000, s. 161.

²⁹ Tamtéž, s. 179.

³⁰ KUBŮ, Eduard a kol. Mýtus a realita hospodářské vyspělosti Československa mezi světovými válkami. Karolinum, Praha 2000, s. 261. K významným rodům viz HLAVAČKA, Milan, BEK, Pavel. Ringhofferové: rodina a podnikání. Historický ústav, Praha 2019, 517 s. (Práce Historického ústavu AV ČR, v.v.i. Řada A, Monographia = Opera Instituti historici Pragae. Series A, Monographia, sv. 85). ŽÁKAVEC, Theodor, STOCKÝ, Josef. Lanna: příspěvek k dějinám hospodářského vývoje v Čechách a v Československu. Spolek československých inženýrů, Praha 1936, 347 s.

³¹ DOLEŽALOVÁ, Antonie. Business History. Vědecký obor mezi historií a ekonomikou. In: Český časopis historický, 2017, roč. 115, č. 3, s. 708–730, zejména s. 710.

rozhlasových přijímačů v Československu ve 20. letech 20. století. Z Německa Pála přinesl know-how, které se sám snažil v Hamburku budovat, a pochopil, že Československo mu z hlediska baterií přináší nejen technickou, patentovou, standardizační a výrobní příležitost, ale zároveň i „panenský trh“. Souběžně s realizovanou elektrifikací Vladimíra Lista podle zákona č. 438/1919 Sb. z. a n. RČS našel Pála „market gap“ – anodové baterie pro radiopřijímače, bezsalmiakové baterie *Radio Palaba*, *Super Radio Palaba* a *Excelsior Palaba*, tj. artikl, který přinesl úspěch a rozkvět jeho firmě a možnost investovat do koupě pozemků a výstavby továrních budov ve Slaném na Pražském předměstí v Netovické a Flašácké ulici. Pála jednal podle toho, čemu v dané chvíli věřil, že se stane budoucností.³²

Hospodářské cykly a jejich vliv na život Jaroslava Jana Pály a firmy Pála akc. spol.

Za druhé metodologické východisko jsem zvolil hospodářské cykly a jejich vliv na život a podnikání J. J. Pály. Disertační práce je časově zarámována lety (1889) 1919–1945. Ve sledovaném období došlo k řadě politickogeografických a ekonomických změn, s nimiž souvisely i hluboké změny společenské. Z hlediska mikrohistorie podnikání Jaroslava Jana Pály je rozhodně třeba zmínit příslušná stadia vývoje industriální společnosti, jak jej definovali starší historikové, např. Jaroslav Purš, Alvin Toffler a Nikolaj Dmitrijevič Kondrat'jev.³³

Z hlediska teorie *třífázové komplexní revoluce moderní doby* Jaroslava Purše lze období počátků praktického využívání elektrochemických zdrojů a elektrotechnických zařízení zařadit do její druhé fáze. „*Technickovědecká revoluce od počátku osmdesátých let 19. století, která se vyvíjela zvláště intenzívně v Německu a v USA a vyvrcholila v třicátých letech 20. století, v předvečer druhé světové války.*“³⁴ Vývoj průmyslového využití nové techniky byl ovšem v různých evropských regionech nestejněměrný. „*V době, kdy probíhala závěrečná fáze průmyslové revoluce v předních průmyslových zemích západní a střední kontinentální Evropy, počínala se rozvíjet nová, technicko-vědecká revoluce, charakterizovaná použitím elektrické energie k pohonu pracovních strojů a technických chemických procesů v řadě hlavních průmyslových odvětví, počátky automatizace a výroby na běžícím pásu a širším použitím vědeckých poznatků ve výrobní praxi, k jejímž účelům se počaly v podnicích rozšiřovat provozní odborné laboratoře a výzkumná oddělení. Nový rozvoj výrobních sil měl podnikatelskou*

³² DOLEŽALOVÁ, Antonie. Business History. Vědecký obor mezi historií a ekonomikou. In: Český časopis historický, 2017, roč. 115, č. 3, s. 708–730, zejména s. 710.

³³ K hlavním dílům uvedených autorů patří: PURŠ, Jaroslav. Průmyslová revoluce: vývoj pojmu a koncepce. Academia, Praha 1973. TOFFLER, Alvin. Šok z budoucnosti. Praha 1970. KONDRAT'JEV, Nikolaj Dmitrijevič. Osnovnyje problemy ekonomičeskoj statiki i dinamiki: predvaritel'nyj eskiz. Nauka, Moskva 1991. 569 s.

³⁴ PURŠ, Jaroslav. Průmyslová revoluce: vývoj pojmu a koncepce. Academia, Praha 1973, s. 366–367.

organizační základnu v rozmachu akciových společností, nebyl již zvládnutelný v úzkých mezích individuálního soukromého podnikání období kapitalismu volné konkurence.“³⁵

V Palabě dobře pracovalo výzkumné oddělení s laboratoří a firma byla téměř od svého počátku akciovou společností.

Jiný pohled na vývoj kapitalismu v souvislosti s pokrokem techniky nabízí Alvin Toffler (1928–2016), o němž Pavel Sirůček uvedl: „Americký spisovatel, novinář, spekulativní a futurologický sociolog, označovaný jako ‚guru‘ futurologie. Proslul texty na téma dopadů moderních technologií, digitální revoluce, velkých civilizačních vln či šoku z rychle přicházející budoucnosti. Jeho spíše popularizační a veřejnosti určené úvahy lze zasadit do širšího rámce teorií transformace kapitalismu.“³⁶

V knize *Třetí vlna* (1980) analyzuje Toffler transformaci industriální společnosti „druhé vlny“ na informační či znalostní společnost „třetí vlny“. Autor sleduje opouštění industriální společnosti. První („vesnickou“) vlnu proto spojuje s agrární revolucí, druhou („vlnu továrních komínů“) s nástupem revoluce průmyslové.³⁷ „Následná vlna tlačí na kulturu, instituce a celou společnost vln předchozích. Toffler nebere v úvahu celé trvání lidských dějin, nýbrž pouze dobu civilizace, tedy období, během něhož lidé vytvořili materiální kulturu a začali aktivně zasahovat do okolní přírody, z níž se vyčlenili jako její protipól.“³⁸

Období sledované totuto práci lze podle výše uvedených hledisek zařadit do druhé vlny, tj. technologické (průmyslové) revoluce, přesněji do etapy rozvoje elektrotechnického a chemického průmyslu.³⁹

³⁵ PURŠ, Jaroslav. Průmyslová revoluce: vývoj pojmu a koncepce. Academia, Praha 1973, s. 369.

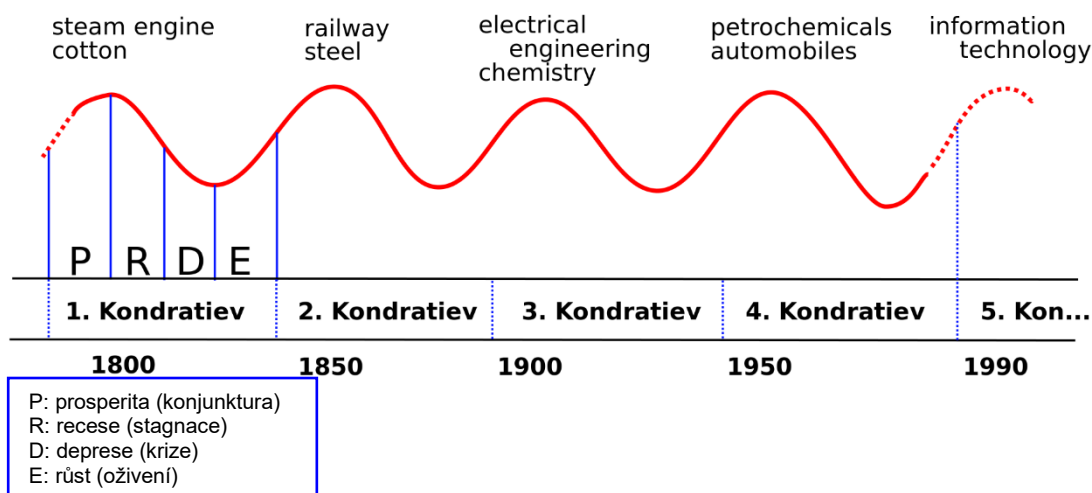
³⁶ SIRŮČEK, Pavel. Zapomenuté postavy ekonomického myšlení – A. Toffler. In: Acta Oeconomica Pragensia, 2017, roč. 25, č. 4, s. 77–86, zejména s. 77. Alvin Toffler úzce spolupracoval se svou manželkou Adelaide Elizabeth Tofflerovou, která byla také spoluautorkou řady jeho prací.

Ke klíčovým dílům tohoto autora patří Šok z budoucnosti (1970). Toffler zde rozlišuje společnost zemědělskou – předindustriální, průmyslovou – industriální a společnost zaměřenou na služby – postindustriální, označovanou někdy také jako postmoderní, superindustriální, technotronní, informační, digitální apod.

³⁷ Tato koncepce civilizačních vln vývoje společnosti manželů Tofflerových neodpovídá dlouhodobým cyklům, tzv. Kondratějevovým hospodářským či sociálně-ekonomickým K-vlnám či K-cyklům, viz <https://aop.vse.cz/pdfs/aop/2016/02/06.pdf>. [online]. [cit. 2020-04-18].

³⁸ SIRŮČEK, Pavel. Zapomenuté postavy ekonomického myšlení – A. Toffler. In: Acta Oeconomica Pragensia, 2017, roč. 25, č. 4, s. 80–81.

³⁹ Pavel Sirůček uzavírá svůj článek o Alvinu Tofflerovi a fenoménu dneška tzv. čtvrté industriální revoluce skepticky. „Je otázkou, do jaké míry jde o další velkou bublinu a prázdné propagandistické heslo, o prognózu, o zbožné přání nebo o výraz strategické modernity a skutečné epochální změny. Spíše platí, že koncept 4.0 je projektem politickým a marketingovým určeným veřejnosti, médiím, politikům, kdy jsou nadsazovány dopady další fáze digitalizace a robotizace hlavně průmyslové výroby. I přesto mají iniciativy 4.0 mimořádný význam pro nás, a to vzhledem ke specifickému charakteru ekonomiky ČR.“ Viz SIRŮČEK, Pavel. Zapomenuté postavy ekonomického myšlení – A. Toffler. In: Acta Oeconomica Pragensia, 2017, roč. 25, č. 4), s. 85.

Obr. č. 2 Model Kondratějevových vln.⁴⁰

Při zvažování metodologických východisek práce nelze opominout ani fáze hospodářských cyklů, jejichž teorii vypracoval Nikolaj Dmitrijevič Kondratějev, tj. prosperita (*konjunktura*), recese (dříve *stagnace*), *deprese* (starší literatura používá termín *krize*), růst (dříve *oživení*) (obr. č. 2). Za života Jaroslava Jana Pály došlo ke dvěma hospodářským depresím. Ta první, lokální, středoevropská – v roce 1903 – byla příčinou jeho odchodu z Čech do Německa. Druhá, globální – velká hospodářská krize z let 1929 až cca 1935 – iniciovala diverzifikaci výroby ve firmě Pála.

K pochopení vývojových zvrátů v rámci firmy i života její klíčové osobnosti a vlastníka Jaroslava Jana Pály napomohl jeho biogram, případně biogramy vybraných jeho spolupracovníků a členů rodiny.

1.3 Metody

V rámci badatelské práce jsem využil především následující metody:

- přímé pro studium archivního materiálu,
- analytické pro vymezení tématu, jeho strukturalizace, postupné řešení dílčích otázek,
- chronologické pro stanovení etap a rozsahu disertační práce,
- geografické pro vztah k Pálově podnikání v Německu a na území Československa včetně uplatnění na trzích,

⁴⁰ KONDRAT'JEV, Nikolaj Dmitrijevič. Osnovnyje problemy ekonomičeskoj statiki i dinamiki: predvaritel'nyj eskiz. Nauka, Moskva 1991. Zdroj pro uspořádání vln: https://cs.wikipedia.org/wiki/Nikolaj_Kondra%C5%A5jev#/media/Soubor:Kondratieff_Wave.svg. [online]. [cit. 2020-04-19].

- metodu sondy pro sledování jednoho konkrétního zaměstnance, Ing. Jaroslava Kubeše, jeho vztahu k J. J. Pálovi, kariérního růstu apod.,
- biografické metody (biogramy) pro činnost J. J. Pály, jeho rodiny (např. syna), vybraných zaměstnanců aj.

Mým záměrem však nebylo zasahovat do obecných a politických dějin. Ty sice tvoří důležitý rámec disertační práce, ale jejím jádrem je obor Historie techniky.⁴¹ Předmětem výzkumu této práce, která je časově zarámována lety (1889) 1919–1945,⁴² jsou technické a výrobní dějiny firmy Pála akc. spol. Formou vyjádření se k cílům disertace jsou biogramy Jaroslava Jana Pály, členů rodiny a vybraných zaměstnanců.

Pohled na samotnou firmu Pála akc. spol., může mít mnoho úrovní. Na základě dostupných archivních pramenů bylo možné posoudit zejména následující oblasti:

- personální,
- organizační a právní,
- technologickou, která zahrnuje:
  - výrobu,
  - výzkum (otázky vynálezů a patentů),
  - standardizaci (technickou normalizaci),
- propagačně-integrační,
- výchovně-vzdělávací,
- ochranně-bezpečnostní.

Moje práce vychází z klasického členění disertací v oboru Historie (historie techniky) a je strukturována podle obsahu a také z hodnocení a z publikace Marcely Efmertové ve vztahu k vzdělanostnímu rámci podnikatelů (technické a funkční elity), jejich odborným spolkům, zařazením do společnosti (členství ve správních radách, v bankách aj.), k typu podnikání a jeho

---

⁴¹ Firma Pála, včetně podnikatele-zakladatele J. J. Pály, se stali součástí českých hospodářských i politických dějin v meziválečné době, v čase Heydrichiády a posléze po 2. světové válce, kdy byl nad J. J. Pálou vynesen trest doživotního žaláře Mimořádným lidovým soudem za manipulaci s dopisem Václava Říhy Anně Maruščákové (tovární číslo 210) a udání slánského architekta Smetany za nevyvěšení říšské vlajky při příležitosti oslav narozenin protektorátního prezidenta JUDr. Emila Háchy. Vyčerpávajícím způsobem se k těmto historickým epizodám s tragickými důsledky pro všechny čtyři jmenované protagonisty vyjádřili historikové Červenka, Kyncl, Bartoníček a další, viz soupis literatury na konci práce.

⁴² Práce přispívá k zmapování výroby elektrických článků v českých zemích. Ve válcovnách mědi STABENOW v Čelákovících u Prahy byla roku 1889 zřízena výroba olověných akumulátorů. CHOURA, Luboš. Historie podniku Kovohutě Čelákovice: údobí vážící se k zakladatelské rodině Stabenow a následně k rodině Heumann. In: Z dějin hutnictví, NTM, sv. 30, Praha 2001, s. 117–119.

využití k hospodářské podpoře budování státu včetně užití a kontroly standardizačních prvků ve výrobě.⁴³

Důležitou součástí práce tvoří analýza přípravy a užití patentů a vynálezů ve firmě Palaba. Archiválie mi umožnily studovat jejich vývoj a zkoušení v laboratořích firmy i komerční úspěch, který i díky jim bývá firmě přiznáván. Inovační činnost hrála v Palabě velkou roli. Práce s vynálezy a vynálezci měla svůj pevný systém a řád, který zahrnoval řešeršní činnost, odborné posudky, výzkum, zkoušky nápadů vlastních i externích, výběr použitelných vynálezů a jejich zavedení do výroby a – v případě vlastních úspěšných inovací – také péči o ochranné známky a o patenty.

„Firma odměňovala zlepšovateľské nápady vlastních zaměstnanců, ale i veřejnosti, přičemž dbala na náležitou vybavenost podnikové knihovny odbornou literaturou, včetně spolupráce s několika patentními kanceláři (zahraniční byra nevyjímaje), jakož i řadou odborných periodik. Důležitým zdrojem informací byl i Patentní věstník vydávaný Patentním úřadem v Praze, který byl podniky obecně považován za mimořádně důležitý informační zdroj, o jehož rozvoj projevovaly dlouhodobý zájem, slánskou společnost nevyjímaje.“⁴⁴

Důležitou složkou navazující na práci s patenty a vynálezy ve firmě Palaba byl rozbor technické normalizace. Normy tvořili přímo odborníci z Palaby. Firma poté zajišťovala kontrolu dodržování technických norem ve výrobní praxi, a to zejména při kontrole kvality a zkoušení svých výrobků. Využívaly se také německé normy, především v produkci firmy v době druhé světové války. Firma Palaba navázala ve 20. letech 20. století spolupráci s Československou normalizační společností (ČSN, 1922) a v poválečném období s Elektrotechnickým svazem československým (ESČ, 1919).

„Elektrotechnici řemeslníci většinou získávali výuční list. Výchově elektrotechniků ostatních odborných úrovní sloužily střední školy, v nichž vznikaly elektrotechnické třídy (odborní) například u strojních průmyslovců, později samostatné elektrotechnické střední školy, a široká vysokoškolská výuka. Elektrotechnika tak ovlivňovala i sociální složení dobové společnosti.“⁴⁵ V podniku Jaroslava Jana Pály byla roku 1939 zřízena učňovská škola, která připravovala kvalifikované dělníky v několika oborech.

---

⁴³ EFMERTO VÁ, Marcela. Elektrotechnika v českých zemích a v Československu do poloviny 20. století. Studie k vývoji elektrotechnických oborů. Libri, Praha 1999, s. 131–137.

⁴⁴ HUBENÝ, David. Proměnlivé podnebí. Firma Pála v meziválečném období a její zapojení do příprav na obranu státu. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. Továrník Pála a Lepší Slaný. VMS, Slaný 2017, s. 14–61, zejména s. 26.

⁴⁵ MIKEŠ, Jan. Elektrifikace Československa do roku 1938. Disertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav hospodářských a sociálních dějin, Moderní hospodářské a sociální dějiny, Praha 2016, s. 17.

V Palabě byl od října 1941 vybudován systém tzv. rozšířené vlastní protiletdecké ochrany, který zaváděl řadu prováděcích nařízení říšského zákona o protiletdecké ochraně – Luftschutzgesetz. V práci je charakterizován systém a organizace protiletdecké ochrany ve firmě Palaba v období Protektorátu Čechy a Morava na základě přímé metody. Její manažeři byli jednak nuceni plnit dikci říšských zákonů o protivzdušné obraně, zatemnění budov a vozidel, jednak skutečně čelit následkům možných útoků svazů spojeneckých bombardovacích letadel či jednotlivých hloubkových bitevních letounů. Zaměstnanci Palaby se s těmito opatřeními neztotožňovali a často se službám v systému protiletdecké ochrany slánské továrny na elektrochemické články vyhýbali.

Věnoval jsem se i rozboru podnikového časopisu pro léta 1932–1943 s názvem Světlo & síla jako integračního prvku zaměstnanců Palaby, jejich příznivců a odborné veřejnosti s cílem zjistit, jaké funkce toto periodikum v praxi plnilo.

1.4 Analýza pramenů, zdrojů a sekundární literatury

Prameny

Při zpracování této práce jsem využíval archivních materiálů ze **Státního oblastního archivu Praha (SOA)**, kde jsou uloženy všechny známé materiály o Jaroslavu Janu Pálovi a továrně Palaba, a to ve dvou zásadních souborech:

- SOA Praha, NAD č. 1205, fond BXI-220 – fasc. AXI-285, Mimořádný lidový soud (MLS) Praha 1945–1948, soudní spis č. Ls 2140/46, složka Jaroslav Jan Pála včetně Pálových pamětí *Z mého života* (č. 88/208–105/225),
- SOA Praha, NAD č. 1255, Materiály ze soupisu archivního fondu (AF) PÁLA, 1919–1945, z archivu PALABA a. s., Slaný, Netovická 875, 274 44 Slaný. Slaný 1997 (archivní zpracování Jarmila Tichá).

V archivu firmy Bateria Slaný CZ, s.r.o., zůstalo pouze torzo archivních materiálů, na které se zapomnělo v roce 1997 při předání většiny materiálů firmy Pála akc. spol., do SOA Praha. Tento zbytek neprofoliovaných materiálů byl uložen do jediného kartonu.

Dále jsem použil materiály **Vlastivědného muzea ve Slaném (VMS)** s povahou archiválií, týkajících se firmy *Bateria Slaný CZ, s. r. o.*, a v průběhu návštěvy výstavy *Továrník Pála a Lepší Slaný*, uspořádané ke 135. výročí narození Jaroslava Jana Pály v témže Vlastivědném muzeu ve Slaném.

Další archivní materiály by měl vlastnit **Archiv Národního technického muzea (A NTM)** v Praze, avšak většina materiálů, týkající se sledované tematiky, tam byla ztracena

či znehodnocena při povodních roku 2002. Jak ukázala zmiňovaná výstava ve Slaném, zůstala v NTM Praha zachována alespoň část výrobního sortimentu továrny, včetně kolekce radiopřijímačů *Palaba*.

Archiv České národní banky (A ČNB) mi poskytl podklady pro hodnocení klíčových zaměstnanců firmy Palaba zejména ve dvou pramenech:

- A ČNB, složka Úvěry, filiálka Slaný, *Ing. Jaroslav Kubeš, ved. chem. odd. fy Pála a spol. Slaný, ŽB/6654–17.*
- A ČNB, účetní kniha V 1955/14, 1945, III./3. 28.901~29.097, číslo účtu: 29 010.

Využil jsem i prameny z **Vojenského ústředního archivu – Vojenského historického archivu (A VHÚ)** a **Národního archivu (NA)**. Doplnkově jsem čerpal také z relevantních čísel časopisu Světlo a síla, uloženém ve Vlastivědném muzeu ve Slaném.

Historickou patentovou dokumentaci firmy Palaba jsem získal on-line z **Úřadu průmyslového vlastnictví v Praze**.⁴⁶

V Archivu Národního technického muzea (A NTM) v Praze jsem našel Obchodně-technický časopis Světlo a síla, ročník XI., číslo 2, ze dne 26. 9. 1942. Celé číslo je věnováno oslavě šedesátých narozenin Jaroslava Jana Pály. Z tohoto pramene jsem čerpal především při zpracování Pálova biogramu. Na internetu se mi podařilo najít Obchodně technický měsíčník Světlo a síla, ročník VIII., číslo 8, ze dne 15. 9. 1939.⁴⁷

1.5 Rozbor literatury

Výchozími pracemi z hlediska Historie (elektro)techniky mi byly texty Marcely Efmertové⁴⁸ a Jana Mikeše.⁴⁹ Normy jsem charakterizoval podle práce Vladimíra Lista.⁵⁰

Publikace o J. J. Pálovi a Palabě lze v podstatě rozdělit do dvou základních tematických okruhů:

- dějiny firmy Pála ve Slaném (a od 14. 5. 1946 *Bateria Slaný, n. p.*),
- životopis Jaroslava Jana Pály a jeho zatčení 6. 5. 1945, odsouzení Mimořádným lidovým soudem nejdříve k trestu smrti a posléze na doživotí dne 2. 5. 1947, kvůli tomu, že se nešťastně zapojil do dění okolo lidické tragédie dne 10. 6. 1942.

⁴⁶ Zdroj: Vynálezy / Patenty | Úřad průmyslového vlastnictví (gov.cz). [online]. [cit. 2021-01-01].

⁴⁷ Zdroj: <https://zdroje.elektrika.cz/book/svetlo-sila/>. [online]. [cit. 2020-12-04]. V roce 1939 redakce charakterizovala časopis ještě jako ‚Obchodně technický měsíčník‘ (obr. č. 216), v roce 1942 se z tohoto periodika stal ‚Obchodně-technický časopis‘, neboť již pravidelně, měsíčně, nevycházel.

⁴⁸ EFMERTOVÁ, Marcela. Elektrotechnika v českých zemích a v Československu do poloviny 20. století. Studie k vývoji elektrotechnických oborů. Libri, Praha 1999, s. 82–90.

⁴⁹ MIKEŠ, Jan, EFMERTOVÁ, Marcela. Elektrina na dlani. Kapitoly z historie elektrotechniky v českých zemích. MILPO, Praha 2008, s. 85–89.

⁵⁰ LIST, Vladimír. Normalisace. Česká matice technická, Svět a práce, sv. 20, Praha 1930.

Do prvního okruhu patří v zásadě dvě publikace.⁵¹ Práce jsou v podstatě propagačními materiály poplatnými době svého vzniku. Přesto je v nich řada cenných postřehů k vývoji znárodněné firmy přejmenované na národní podnik Bateria (od roku 1946) a doba zakladatele Jaroslava Jana Pály je do značné míry upozaděna.

Další literární počiny se věnují managementu firmy Palaba, zapojení firmy do budované obrany státu a firemní technologii výroby.⁵²

Stompfe formou kronikářských záznamů pojednává o nejdůležitějších událostech v jednotlivých letech od založení firmy roku 1919 až do roku 1939. Tematicky se kryje s obdobím vývoje firmy Pála, jímž se zabývá i má disertační práce. Ač je zřejmě kniha faktograficky velmi cenná, nemá vědecký charakter, protože autor nevedl poznámkový aparát a nevedl seznam pramenů a literatury, z nichž čerpal.

Podobnou námitku lze mít také vůči práci Reného Melkuse. Jeho stať popisuje výrobní sortiment firmy Pála a je cenná především barevnou obrazovou přílohou ve formě Přehledové tabulky všech známých typů rozhlasových přijímačů Palaba (1933–1940). Práci zásadně chybí zdroje. Ostatní citované publikace se věnují akci Lepší Slaný, starostování J. J. Pály ve Slaném, hospodářskými nebo některými vojenskými a bezpečnostními otázkami.

Druhý tematický okruh zahrnuje širší škálu publikací různé úrovně, z nichž nejkvalitnější jsou práce Zdeňka Víška⁵³ a Jiřího Červenky.⁵⁴ Je třeba zmínit také text Miroslava Ivanova, který je ovšem silně tendenční a neobjektivně zaměřený proti J. J. Pálovi.⁵⁵

Témata obou okruhů pak doplňují práce publikované na internetu. Příslušné webové odkazy, které jsem v disertaci využil, jsou uvedeny na konci práce.

Přehled relevantních pramenů, literatury a zdrojů uvádím na konci disertační práce.

---

⁵¹ DEJL, Stanislav. ŠULTYS, Stanislav. Bateria 1919–1979. 60 let výroby elektrochemických zdrojů proudu ve Slaném. Monografie. Bateria Slaný, Slaný 1979.

DEJL, Stanislav. Bateria 1919–1989. 70 let výroby elektrochemických zdrojů proudu ve Slaném. Monografie. Bateria Slaný, Slaný 1989.

⁵² STOMPFE, Milan. Světlo & síla aneb co uměl český management za 1. republiky: 75 let firmy Palaba. Palaba, Slaný 1994.

HUBENÝ, David. Proměnlivé podnebí. Firma Pála v meziválečném období a její zapojení do příprav na obranu státu. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. Továrník Pála a Lepší Slaný. VMS, Slaný 2017, s. 14–61.

MELKUS, René. Technologie výroby v továrně Palaba. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. Továrník Pála a Lepší Slaný. VMS, Slaný 2017, s. 62–91.

⁵³ VÍŠEK, Zdeněk. Osud jednoho Čecha: Jaroslav Jan Pála (27. 9. 1882–9. 3. 1963). In: Slánský obzor: ročenka Společnosti pro ochranu kulturního dědictví a Vlastivědného muzea ve Slaném, 2007, roč. 15, s. 38–59.

⁵⁴ ČERVENKA, Jiří. Prokletí továrníka Pály. Gelton, Nové Strašecí 2007.

ČERVENKA, Jiří. Podivuhodné příběhy z dob nedávno minulých. Gelton, Nové Strašecí 2008, s. 73–81.

⁵⁵ IVANOV, Miroslav. A hořel snad i kámen. Panorama, Praha 1982.

2 K vývoji elektrochemických článků ve světě a v českých zemích

2.1 Vývoj elektrochemických článků ve světě

Koncem 18. století, v kontextu prvních pokusů s elektřinou je třeba zmínit Leydenskou láhev nebo tzv. třecí elektriky generující jiskrové výboje. Takto generované náboje však prakticky nešlo využít, řádově se jedná o 10^{-6} – 10^{-4} C. První vlaštovkou na tomto poli se stal prototyp galvanického článku, tzv. Voltův sloup.

„Psal se rok 1750, mrtvá žába ležela na kovovém pitevním stole a nad ní stál lékař s kovovým skalpelem v ruce. Jmenoval se Luigi Galvani (1737–1798) a je dodnes slavným objevitelem, třebaže podstata jeho objevu je poněkud kuriózní a jistou zásluhu na něm má i ona mrtvá žába. Galvani si prostě povšiml, že sebou žába škubla, když se skalpelem dotkl nervu v její noze.“⁵⁶ Galvani se mylně domníval, že elektřina je živočišné povahy.

Ital Alessandro Volta (1745–1812) Galvaniho pokusy zopakoval a dospěl k názoru, „že zdrojem elektřiny není žába, ale dva kovové předměty, které se k sobě při pitvě přiblížily: z jedné strany skalpel a z druhé plech na pitevním stole“.⁵⁷ Jako důkaz sestrojil zařízení, později nazvané Voltův sloup, schopné trvale dodávat elektrický proud. „Voltův článek, který je předobrazem všech dnešních chemických baterií, tvořily původně dvě kovové destičky, jedna měděná a jedna zinková, proložené ústřížkem plsti, napojeným slanou vodou.“⁵⁸ ... Volta se mýlil „i v podstatě původu elektřiny, kterou dokázal vytvořit. Domníval se totiž, že vyvěrá ze samotných kovů, zatímco ve skutečnosti ji vytváří chemický proces, který v článku probíhá.“⁵⁹

Alessandro Volta vynalezl roku 1800 zdroj s dislokovanými elektrodami ze stříbra (nebo mědi) a zinku, které byly proloženy lepenkovými kotoučky napuštěnými vodou. Napětí článku dosahovalo pouhých 0,2–0,4 V. Na Voltu navázali Becquerel (obr. č. 3), Daniell, Grove, Bunsen, Grenet a Poggendorff, kteří zkonstruovali další galvanické články, tzv. primární, jež nebylo možné znovu nabít.

Tento nedostatek odstranil Gaston Planté, když roku 1859 sestrojil článek sekundární – akumulátor, který bylo možné znovu nabít, a to na bázi oxidu olovičitého a kyseliny sírové. Napětí tohoto článku již dosahovalo 2 V. Plantého vynález zdokonalili C. Faure, E. Volckmar a G. Sellon.

Další krok ve vývoji akumulátorů udělali na přelomu 19. a 20. století T. A. Edison a W. Jungner, když takřka současně vynalezli akumulátory nikl-železo a nikl-kadmium.

---

⁵⁶ FRANĚK, Jiří. Žárovka a jiná kouzla. Ohlédnutí za stoletím elektřiny. ČEZ, a. s., Praha 2000, s. 21.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Tamtéž.

Oba typy akumulátorů s alkalickým elektrolytem se stále používají, i když nejsou, hlavně kvůli nepříznivému působení kadmia na životní prostředí, perspektivní. V současnosti jsou využívány akumulátory soustav nikl-kovový hybrid nebo lithium-ion vyvinuté v 80. a 90. letech 20. století.⁶⁰

Tak byly sestrojeny články

Obr. č. 3 Jules Verne: „Cyrus Smith se po zralé úvaze rozhodl vyrobit články velmi prosté, jaké roku 1820 sestavil Becquerel a v nichž bylo použito zinku. Ostatní látky, kyselinu dusičnou a potaš, měl po ruce. Tak byly sestrojeny články, jejichž elektromotorická síla měla vznikat vzájemným působením kyseliny dusičné a potaše.“⁶¹

2.2 Počátky výroby a využívání elektrochemických zdrojů v českých zemích

Výroba olověných akumulátorů byla v Čechách zahájena již roku 1889 ve válcovných mědi STABENOW v Čelákovících u Prahy,⁶² a akumulátory se v českých zemích používaly již dříve.

⁶⁰ CENEK, M. et al. Akumulátory. Od principu k praxi. FCC PUBLIC, s. r. o., Praha 2003.

⁶¹ VERNE, Jules. Tajuplný ostrov. Albatros, Praha 1969, s. 361–362. Uhlíčan draselný K_2CO_3 , starším názvem potaš či salajka, je bílá, silně hygroskopická sůl kyseliny uhličitě. Zdroj: https://cs.wikipedia.org/wiki/Uhli%C4%8Ditan_draseln%C3%BD. [online]. [cit. 2021-01-01].

⁶² CHOURA, Luboš. Historie podniku Kovohutě Čelákovice: údobí vážící se k zakladatelské rodině Stabenow a následně k rodině Heumann. In: Z dějin hutnictví, NTM, sv. 30, Praha 2001,

Například František Křižík vzpomíná na rok 1878, kdy začal pracovat v mechanické dílně Marcuse Kaufmanna, v níž se vyráběly signálové a telegrafní přístroje pro železnice takto: „*Ostatně, jak jsem brzy seznal, nebylo v Kaufmannově výrobě a v železničním návěštění vůbec tehdy ani zapotřebí velkých znalostí elektrotechniky. Užívání elektrického proudu bylo ještě v plenkách a v telegrafii se užívalo jedině proudu z galvanických článků. Bylo jich hodně druhů, a nejvíce se používalo pro tzv. Ruhestrom článku Meindigerova a pro tzv. Arbeitstrom článku Daniellova. Stálým proudem (Ruhestrom) se rozuměl proud, který telegrafní linkou stále probíhal. Jeho přerušováním se uváděl v činnost telegrafní přístroj, který se pak udržoval v činnosti proudem pracovním (Arbeitstrom). Důležitou součástí telegrafu byl elektromagnet, jenž zapojením na proud uváděl v činnost vlastní telegrafní přístroj – v podstatě hodinový stroj poháněný závažím nebo perem. ... Bylo tedy třeba seznámit se s obsluhou a udržováním galvanických článků; na elektromagnet bylo třeba volit vhodné železo s malou hysterésí a elektromagnetické cívky musely mít dostatečnou magnetující sílu.*“⁶³

Křižík byl propagátorem elektrotechniky jako nového oboru, ale v pamětech si postěžoval, že „*prof. Zenger odbyl na technice celou elektrotechniku dvěma hodinovými přednáškami na konci semestru.*“⁶⁴

Historii elektrochemických zdrojů ve světě i v českém teritoriu se věnoval Milan Stompfe v knize *Studie o technice v českých zemích V.* Zde konstatuje, že: „*Elektrochemické zdroje proudu jsou založeny na vzniku různých potenciálů v průběhu chemických reakcí. Historicky nejstarší Voltův článek sestával z měděné a zinkové elektrody, které byly ponořeny do zředěné kyseliny sírové. Vodíkové ionty vzniklé rozpouštěním zinku a tvorbou sulfátu způsobily předáním svého náboje měděné elektrodě vznik elektrického napětí mezi elektrodami.*“⁶⁵

Stompfe dále popisuje vývoj a typologii elektrochemických článků v 19. století podle materiálů elektrod, různých elektrolytů a metod depolarizace. „*Podle způsobu aplikace elektrolytu se články dělí na mokré (s elektrolytem kapalným) a suché (s elektrolytem znehybněným). Články založené na nevratné chemické reakci označujeme jako primární, články, jejichž proudotvorná reakce má schopnost probíhat oběma směry (lze je dobíjet*

---

s. 117–119. V tomto kontextu však nelze opomenout podstatný přínos zahraničních firem při rozvoji výroby akumulátorů v českých zemích. Pozitivní roli sehrála jak francouzská firma Leclanché a spol., která r. 1907 začala s výrobou v pražských Vysočanech, tak německá firma Schmidt a spol., jež otevřela svůj závod v Děčíně–Podmoklech, aby mj. vyráběla zdroj Daimon. Firmu Tudor v Mladé Boleslavi na olověné akumulátory založila r. 1908 německá AFA Akkumulatoren Fabrik A. G. z Hagenu (dnešní Varta).

⁶³ KŘIŽÍK, František, LIST, Vladimír, VESELÝ, Jaroslav (eds.). Paměti Františka Křižíka, českého elektrotechnika. ČEZ, a. s., NTM Praha, Praha 1997, s. 23.

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ STOMPFE, Milan. Elektrochemické zdroje proudu. In: SMOLKA, Ivan (ed.) et al. Studie o technice v českých zemích V., 1918–1945, (1. část). Národní technické muzeum, Sborník NTM, sv. 28, Praha 1995, s. 332–336.

*obráceným tokem elektrického proudu), jsou označovány jako sekundární nebo akumulátory.*⁶⁶

Závěr „dlouhého“ 19. století přináší na konci 1. světové války roku 1918 takové typy elektrochemických zdrojů, které, řečeno se Stompfem, prakticky dodnes tvoří „základní nosnou platformu oboru. Jsou to z primárních zdrojů válcové typy suchých článků na bázi Leclancheovy konstrukce (systém Zn/MnO₂), v oblasti sekundárních zdrojů pak kyselá olovené akumulátory a alkalické akumulátory NiCd a NiFe“.⁶⁷

Stompfe definuje další vývoj oboru jako přizpůsobení baterií a článků vyráběným spotřebičům a stanovuje dvě etapy jejich vývoje: 1919–1929 a 1930–1945. V ranější z etap se baterie využívaly ke třem účelům: pro přenosné svítilny se využívaly suché Leclancheovy články (obr. č. 4 a obr. č. 5), jako základ elektrovýbavy byly do automobilů instalovány olovené akumulátory, které se používaly také pro telekomunikační a zabezpečovací zařízení po drátě na dráze a u pošty. Zde „dominovaly stacionární mokré primární články vedle kyselých či alkalických akumulátorů“.⁶⁸

Druhá jmenovaná etapa byla ve znamení rozvoje radiotechniky a slaboproudu, rozvoje elektrické distribuční sítě i dalšího dynamického rozvoje automobilismu. „Bateriové rozhlasové přijímače potřebovaly v té době pro anodové, mřížkové a žhavicí sekce napájení elektronového osazení takové zdroje, které byly převážně sestavovány z různých tvarů a rozměrů článků Leclancheova typu, pro žhavení pak z mokrých článků a akumulátorů. Ovšem největší potřebu válcových suchých článků stále představovaly svítilny.“⁶⁹

Význam mokrých článků postupně upadal, neboť přišel čas nového typu článků se solným i alkalickým elektrolytem, v němž byl aktivní látkou kladné elektrody vzdušný kyslík. Jednalo se o články v bakelitových nádobách se vzdušnou depolarizací, jež se dobře prodávaly zejména v místech, kde scházela síť k napájení elektrospotřebičů.

Elektrochemické zdroje prodělaly výrazný vývoj za druhé světové války.

Stompfe nezapomněl ani na normalizaci elektrochemických článků a kyselých olovených a alkalických akumulátorů. „Jsou to velikosti článků R 6 – tužkový, R 10 – malý válcový známý ze sestavy třívoltové baterie 2R 10, R 12 – válcový článek pro sestavu ploché baterie 4,5 V označované 3R12, R 14 malý monočlánek a R 20 – monočlánek. ... U olovených akumulátorů pro transportní účely se ustálily a standardizovaly nádoby z tvrzené pryže a další

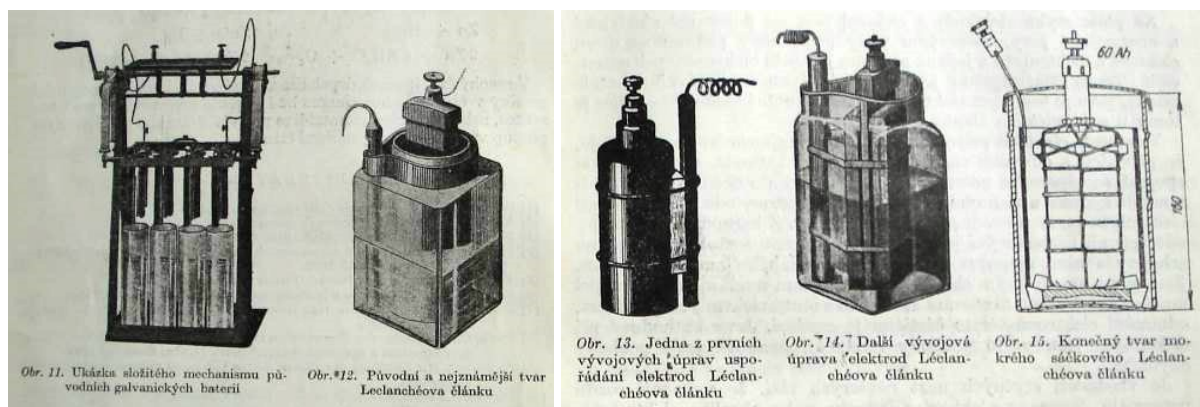
⁶⁶ STOMPFE, Milan. Elektrochemické zdroje proudu. In: SMOLKA, Ivan (ed.) et al. Studie o technice v českých zemích V., 1918–1945, (1. část). Národní technické muzeum, Sborník NTM, sv. 28, Praha 1995, s. 332–336.

⁶⁷ Tamtéž.

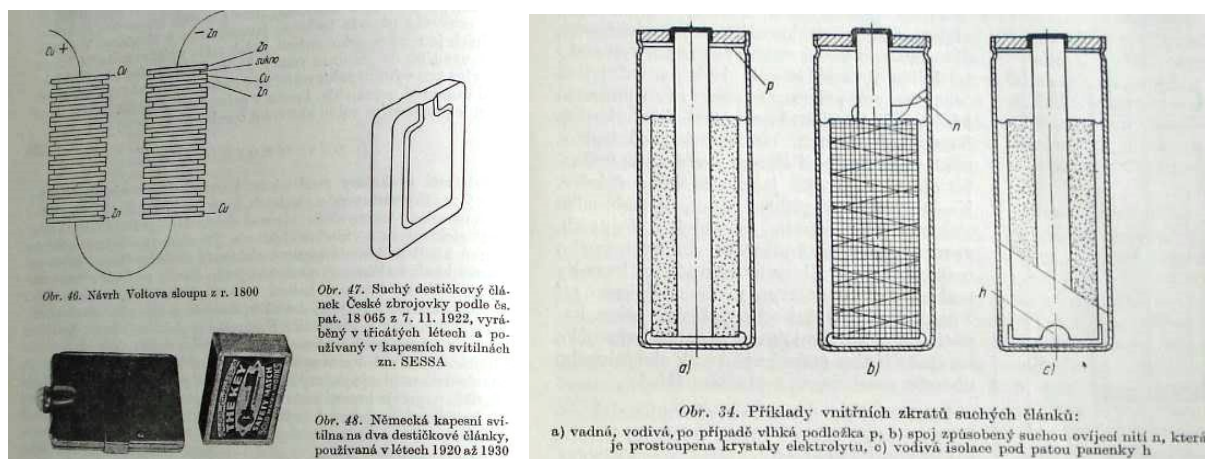
⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ Tamtéž.

výrobní díly, u alkalických se sjednocovaly ocelové nádoby a vývody do tvarů a rozměrů, které jsou s nevelkými úpravami užívány doposud.“⁷⁰

Obr. č. 4 Vývojové etapy Léclanchéova článku.⁷¹

Obr. č. 5 Příklady suchých článků a jejich vnitřních zkratů.⁷²

Před pojednáním o československých akumulátorkách přiblížil Milan Stompfe ještě rozvoj výrobních technologií článků i akumulátorů, připomenul terminologii materiálů a jednotlivých součástí (panenka z uhlíkové tyčinky, zinkový kalíšek, burel (prachová forma MnO_2 (oxidu mangančitého)), skrápěcí elektrolyt, znehybňující gelotvorná složka, asfalt k zalití); a krátce se věnoval pokroku v technologii výroby v letech 1918–1945. „Byly zkonstruovány automatické lisy na panenky, ovíjecí automaty, sestavovací automaty, zinkové kalíšky se začaly vyrábět ze zinkových kalot protlačováním za studena.“⁷³

⁷⁰ STOMPFE, Milan. Elektrochemické zdroje proudu. In: SMOLKA, Ivan (ed.) et al. Studie o technice v českých zemích V., 1918–1945, (1. část). Národní technické muzeum, Sborník NTM, sv. 28, Praha 1995, s. 332–336.

⁷¹ KUBEŠ, Jaroslav. Galvanické články a akumulátory. Státní nakladatelství technické literatury, Praha 1958, s. 32–33.

⁷² Tamtéž, s. 53, 70.

⁷³ STOMPFE, Milan. Elektrochemické zdroje proudu. In: SMOLKA, Ivan (ed.) et al. Studie o technice v českých zemích V., 1918–1945, (1. část). Národní technické muzeum, Sborník NTM, sv. 28, Praha 1995, s. 332–336.

Postup výroby článků a baterií Palaba byl následující: „Ze zinkového plechu se vytvoří kalíšek, který je plněný patentovou směsí elektrolytu. Článek je po složení jednotlivých komponent, včetně uhlíkové elektrody s mosaznou čepičkou – panenkou, zazátkován tekutým asfaltem. Jednotlivé články se spojují do baterií, které jsou baleny do papírového potištěného obalu.“⁷⁴

Technologickou část Stompfe uzavírá krátkým shrnutím vývoje olověných akumulátorů, zmiňuje automaty na lití mřížek, pastovací stroje apod. a alkalických akumulátorů, v jejichž konstrukce byla založena především „na prachových aktivních hmotách obsahujících vodivou složku, které byly uzavřeny do tvaru plochých pásů mezi dvě stěny z perforovaného ocelového plechu s dobrou povrchovou úpravou, které byly na stranách zalemovány. Z pásů pak byly sestaveny desky potřebných velikostí“.⁷⁵

Závěr kapitoly o elektrochemických zdrojích věnoval Milan Stompfe firmám, které je vyráběly. „Nejvýznamnější byla firma Pála akc. spol., ve Slaném, jejíž výrobky nesly značku PALABA. Zásobovala celou Československou republiku a vyvážela i do takových teritorií, jako byla Velká Británie. Vypracovala se z podniků o 50 zaměstnancích v roce 1919 na továrnu se stavem 600 až 800 pracovníků od druhé poloviny dvacátých let, který si udržela až do konce druhé světové války. Firma pružně reagovala na potřeby trhu, zprvu vyráběla suché články a stacionární mokré články, pak zavedla výrobu vzdušně depolarizovaných článků, kyselých olověných akumulátorů a dalších výrobků. Jako první vyráběla suché bezsalmiakové články s prodlouženou skladovatelností. Bez dramatických problémů se jí podařilo překonat i období krize na počátku třicátých let. Svůj podíl na tom mělo i zřízení laboratoře v roce 1924, která se zabývala kvalitou stávajících a vývojem nových výrobků.“⁷⁶

K dalším významným firmám s obdobným výrobním sortimentem se v českých zemích (již od r. 1909) řadila firma TUDOR, s. r. o., z Mladé Boleslavi, odnož německé Akkumulatoren Fabrik A.G. (AFA), ASTA Radotín apod.⁷⁷

Roku 1923 byla založena firma Pražská akumulátorka, a. s., se sídlem v Praze. Tento podnik vznikl na základě jednání firmy TUDOR s Českomoravskými elektrotechnickými závody Fr. Křižík v Praze-Karlíně, a začal vyrábět akumulátory značky VARTA.⁷⁸

---

⁷⁴ Výstava Továrník Pála a Lepší Slaný uspořádaná ke 135. výročí narození Jaroslava Jana Pály ve Vlastivědném muzeu ve Slaném dne 14. 6. 2017. Popisek tabla s exponáty datovanými „kolem roku 1935“, nainstalovaného NTM v Praze.

⁷⁵ STOMPFE, Milan. Elektrochemické zdroje proudu. In: SMOLKA, Ivan (ed.) et al. Studie o technice v českých zemích V., 1918–1945, (1. část). Národní technické muzeum, Sborník NTM, sv. 28, Praha 1995, s. 332–336.

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ Tamtéž.

Roku 1931 byl podnik rozšířen o závod v Mladé Boleslavi, kde se v německé licenci vyráběly primární články a baterie Leclancheova typu PERTRIX. O tři roky později byla zde zahájena, opět v německé licenci, produkce alkalických akumulátorů značky FERAK.⁷⁹

Dalším klíčovým výrobcem baterií byla firma Schmidt a spol. v Podmoklech, součást skupiny se sídlem v Berlíně, jež produkovala podobný sortiment jako PALABA pod značkou DAIMON.⁸⁰

Čtvrtou největší firmou v českých zemích ve sledovaném období byla Česká akciová společnost Le Carbone s provozovnou ve Staré Boleslavi. Tato firma, mj. vyráběla vynikající články se vzdušnou depolarizací pro dráhy a pošty.⁸¹

---

⁷⁹ STOMPFE, Milan. Elektrochemické zdroje proudu. In: SMOLKA, Ivan (ed.) et al. Studie o technice v českých zemích V., 1918–1945, (1. část). Národní technické muzeum, Sborník NTM, sv. 28, Praha 1995, s. 332–336.

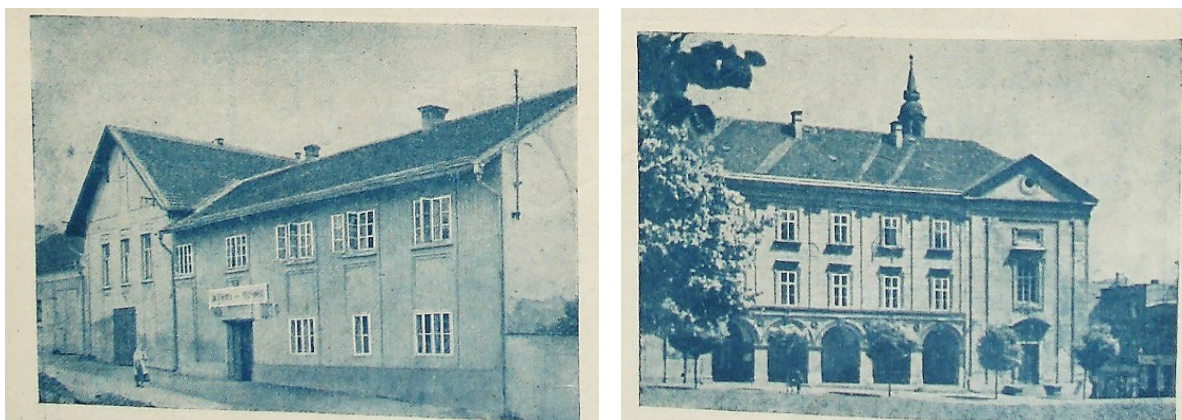
⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Tamtéž.

3 Život a dílo Jaroslava Jana Pály

3.1 Biogram Jaroslava Jana Pály (27. 9. 1882–9. 3. 1963)

Autor článku *Město dobrých baterií* uvádí, že „město Slaný je místo, o němž náš národopis říká, že leželo odjakživa na důležité obchodní křižovatce, na níž se vyměňovalo zboží dopravované římskými kupci a obchodníky z jihu se zbožím ze severní Evropy. Staré archeologické nálezy lidských kultur a nálezy předmětů uložených jak v pražském, tak i místním muzeu to potvrzují.“⁸² Text dále konstatuje industriální rozvoj regionu. „Středověké vinařství, pozdější pivovarnictví, cukrovar, výroba kyseliny, doly, továrna na hnojivo a celé řady jiných odvětví, slibně vznikly, aby po určité době svého života opět ve Slaném zanikly“.⁸³ Do průmyslově proměnlivé situace se vrátil mladý podnikatel se zkušenostmi z Hamburku, aby je uplatnil ve své vlasti, kde se rozhodl podnikat.

Obr. č. 6 Vlevo rodný dům Jaroslava Jana Pály v Přelíci u Slaného, vpravo bývalá piaristická kolej ve Slaném, kam J. J. Pála chodil do obecné školy.⁸⁴

Jaroslav Jan Pála se narodil 27. 9. 1882 v Přelíci u Smečna (obr. č. 6) v rodině Václava a Barbory Pálových. Otec byl hospodským v Kvíčku. Jeho živnost záhy zkrachovala, a tak se Václav Pála se svou 7člennou rodinou přestěhoval do Slaného, kde přijal místo natěrače v závodě *Bolzano Tedesco*.⁸⁵

Po ukončení měšťanky pracoval J. J. Pála nejprve jako poslíček ve slánské továrně *Bolzano-Tedesco*, kde se ve strojárně později i vyučil zámečnickem. Jako mladý dělník politicky

⁸² SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69. Světlo a síla, článek *Město dobrých baterií*. Příloha k 60. jubileu J. J. Pály, roč. XI., č. 2., ze dne 26. 9. 1942. s. 4.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ Tamtéž, s. 2.

⁸⁵ SOA Praha, NAD č. 1205, fond MLS Praha 1945–1948, složka Jaroslav Jan Pála. Z mého života, s. 1, sign. č. 88/208.

sympatizoval s tehdejší sociálně demokratickou stranou a ve Slaném byl členem socialistického spolku *Omladina*.⁸⁶

J. J. Pála zjevně prožil mládí ve velmi špatných hmotných poměrech, na které s odstupem více než padesáti let vzpomínal: „*Výdělky otcovy byly nepatrné, platy dělnictva v továrně byly vůbec na velmi nízké úrovni a těmi několika zlatkami otcova týdenního výdělku nebylo možno krýt potřeby sedmičlenné rodiny... Slušný byt pro rodinu s pěti dětmi nebylo možno dostat. Otec se musel spokojit s nejhörším bytem, byl malý a vlhký... Matka byla jemné, citlivé povahy a těžko snášela naše bídné živoření. Jednou, jata zoufalstvím a nutností nás hladové krky nasytiti, odcizila u jednoho obchodníka něco chleba a byla přistižena. Byla za to odsouzena na 24 hodin. Byla to pro ni rána, ze které se již nevzpamatovala. Upadla do trudnomyslnosti a skončila svůj život v ústavu pro duševně choré...*“⁸⁷

Tento a zřejmě i další těžké zážitky ovlivnily podnikatelův další osobní a profesní život. Domnívá se tak i slánský historik Zdeněk Víšek „...*staly se nepochybně jednou z hlavních motivací jeho snahy po společenském a ekonomickém vzestupu.*“⁸⁸ Na druhé straně se J. J. Pála již jako chlapec setkával s význačnými činiteli tehdejšího slánského kulturního života, což významně formovalo jeho charakter a morálně-volní vlastnosti. Již v obecné a později měšťanské škole projevil pracovitost, cílevědomost a intelekt, což později ve svých vzpomínkách dosvědčili nejen jeho učitel, ale také spisovatel, dramatik a novinář Václav Štech⁸⁹ a dále novinář, kritik a spisovatel Karel Scheinpflug.⁹⁰ J. J. Pála byl podle nich dobrým žákem, který pomáhal také ve slánské knihovně. „*Později jako dělník slánské Daňkovky účastnil se činně tehdejšího čilého života národního a kulturního ve Slaném, který byl oživován tehdejšími studenty Josefem Petrsem, pozdějším ředitelem svazu majitelů dolů, Rudolfem Urbánkem, nyní univerzitním profesorem, Čeňkem Chyským, Zdeňkem Wirthem, Františkem Procházkou, Karlem Scheinpflugem, Petrem Hrubým.*“⁹¹

---

⁸⁶ SOA Praha, NAD č. 1205, fond MLS Praha 1945–1948, složka Jaroslav Jan Pála. Z mého života, s. 8, sign. č. 89/209.

⁸⁷ Zdroj: <https://docplayer.cz/6071649-Jaroslav-jan-pala-27-9-1882-9-3-1963-zdenek-visek.html>. [online]. [cit. 2021-05-09].

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ Václav Štech byl otcem historika umění Václava Viléma Štecha. https://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%A1clav_%C5%A0tech. [online]. [cit. 2021-05-09]. https://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%A1clav_Vil%C3%A9m_%C5%A0tech. [online]. [cit. 2021-05-06].

⁹⁰ Karel Scheinpflug byl otcem herečky a spisovatelky Olgy Scheinpflugové, manželky Karla Čapka. Zdroj: https://cs.wikipedia.org/wiki/Karel_Scheinpflug. [online]. [cit. 2021-05-06].

⁹¹ A NTM v Praze, fond Palaba, KUBEŠ, Jaroslav. Dějepisná a technická data o firmě Pála akc. spol., Slaný. Referát pro ředitele Technického musea v Praze Ing. Jaroslava Veselého ze dne 5. 5. 1940. Dne 7. 5. 1940 bylo dokumentu v Technickém museu v Praze přiděleno čj. 3345–7/5–1940. 6 stran, s. 1.

J. J. Pála měl 4 sourozence: Václava, Otu, Otýlii a Marii.⁹² Poté, co ukončil měšťanku a vyučil se zámečnickem, odešel roku 1903 jako jednadvacetiletý za prací do Německa, konkrétně do Hamburku. Nebyl žádnou výjimkou. Z tehdejšího Rakouska-Uherska na přelomu 19. a 20. století odcházely desetitisíce Čechů a Slováků, především příslušníci nezámožných sociálních vrstev, aby v cizině našli lepší podmínky hmotné existence.⁹³

„V roce 1903 opustil Pála Čechy na základě pozitivních zpráv a zkušeností, které mu posílal jeho přítel Kodeš z Německa. Přesný motiv jeho odchodu nemám doložen, snad to byla snaha poznávat a učit se, snad potřeba odejít z prostředí, které nemělo plné pochopení pro některé jeho názory ovlivněné tehdejšími sociálně zabarvenými proudy. Skutečností však je, že odešel do Hamburku, kde získal zprvu dělnické místo, na sklonku roku 1906 se oženil s dcerou svého mistra Elisabeth Nienstedtovou a v roce 1907 se jim narodil prvorozený syn Rudolf, v roce 1911 pak dcera Anna.“^{94 95}

Jako jednadvacetiletý mladík Pála odešel do světa na zkušenou. *„Živý a nepokojný duch odvádí Pálu brzo za hranice a velké továrny elektrotechnické v Berlíně a v Hamburku jej zaměstnávají zprvu jako dělníka, jako předního dělníka, mistra a brzo jako vedoucího. Velkoměsta umožňují Pálovi večerní studium chemie a řečí. Světová válka zastihuje Pálu již jako spolumajitele největší hamburské továrny na elektrické články HABAF (Hamburger Batterien Fabrik).“⁹⁶* V Hamburku se stýkal s tamními krajany Hugonem Vavrečkou a jinými a účastnil se menšinového života ve spolcích, ve Svornosti a Sokole.⁹⁷

---

⁹² O Jaroslavových bratrech Václavovi a Otovi je pojednáno v kapitole Klíčové osobnosti firmy Pála. Sestra Marie se údajně narodila někdy v letech 1889 až 1893. Roku 1905 se vydala za Jaroslavem do Německa, kde pracovala jako služka. Ještě před vyhlášením Československa odešla za prací do Vídně. Pak její kroky směřovaly do Švýcarska, a nakonec snad do Ameriky, kde se její stopa ztrácí.

Sestra Otýlie se narodila roku 1896. Po smrti rodičů si ji Jaroslav vzal k sobě do Hamburku. Vdala se, povila dceru, ale zemřela v pouhých 41 letech svého věku na pneumonii. Zpracováno podle ČERVENKA, Jiří. Prokletí továrníka Pály. Gelton, Nové Strašecí 2007, s. 43.

⁹³ SOA Praha, NAD č. 1205, fond MLS Praha 1945–1948, složka Jaroslav Jan Pála. Z mého života, s. 3, sign. č. 90/210.

⁹⁴ STOMPFE, Milan. Světlo & síla aneb co uměl český management za 1. republiky: 75 let firmy Palaba. Palaba, Slaný 1994. s. 110.

⁹⁵ „Pálova manželka se nikdy česky nenaučila a hovořila pouze německy. Přestože sám Pála o ní mluvil jako o ženě, která miluje českou zem, tato skutečnost to však zrovna nepotvrzuje.“ Viz ČERVENKA, Jiří. Prokletí továrníka Pály. Gelton, Nové Strašecí 2007, s. 44.

Pálova žena mezi lidmi téměř nechodila, měla nadváhu, ale o rodinu se starala dobře. Elisabeth Nienstedtová zemřela 11. 4. 1946 na mozkovou mrtvici.

O synu Rudolfovi je v této práci pojednáno v kapitole Klíčové osobnosti firmy Pála.

Dcera Anna se od čtyř měsíců svého věku vyrovnávala s dětskou obrnou. Rodiče ji vedli k samostatnosti. Uměla plést, háčkovat, vařit. Hovořila česky a německy. V Pálově továrně pracovala v administrativě. Posledních třináct let života byla upoutána na lůžko v léčebně dlouhodobě nemocných v Praze a na Kladně. Zemřela 26. 5. 1996. Viz ČERVENKA, Jiří. Prokletí továrníka Pály. Gelton, Nové Strašecí 2007, s. 44–47.

⁹⁶ A NTM v Praze, fond Palaba, KUBEŠ, Jaroslav. Dějepisná a technická data o firmě Pála akc. spol., Slaný. Referát pro ředitele Technického musea v Praze Ing. Jaroslava Veselého ze dne 5. 5. 1940. Dne 7. 5. 1940 bylo dokumentu v Technickém museu v Praze přiděleno čj. 3345–7/5–1940. 6 stran, s. 1.

⁹⁷ Tamtéž.

Tvrdě pracoval, vzdělával se v chemii a elektrotechnice až se roku 1913 stal společníkem Karla Dillgera. „Dohodl jsem se s ním a krátce nato byl založen podnik, do kterého on dal provozní kapitál a já své recepty a patenty. Účast byla 50procentní. Základy k hmotnému mému blahobytu byly položeny...“⁹⁸ Spolu založili výše zmíněnou továrnu na baterie a články *Hamburger Batterienfabrik (HABAF)*. Tato firma zaměstnávala až 360 pracovníků a ročně vyrobila dva miliony nejrůznějších baterií a článků.⁹⁹

„Současně s touto aktivitou založil se svým přítelem Kodešem obchodní společnost ‚Pála, Kodeš a spol.‘, která se zabývala exportní a importní obchodní činností a v prvním období dodávala do později založené slánské továrny řadu výrobních materiálů.“¹⁰⁰

J. J. Pála trpěl vrozenou dědičnou vadou sluchu (obr. č. 9). Díky tomuto hendikepu nemusel, přestože byl rakousko-uherským občanem, narukovat do první světové války.¹⁰¹

V mládí, po smrti svého otce následkem otravy olovem, osvědčil J. J. Pála i svou zodpovědnost vůči mladším sourozencům. „Po úmrtí otce, matky již nebylo, mně ve 23 letech připadl úkol, postarat se o dva mé malé sourozence, bratra Otakara a sestru Otýlii.“¹⁰² Aby je mohl vychovat, vzal si Jaroslav na doporučení Češky Vackové slečnu Elisabeth Nienstedtovou.¹⁰³

„Když jsem paní Vackové sdělil svůj plán, upozornila mně na sl. Nienstedtovou, která svou povahou a láskou k dětem by mohla být mým sourozencům, co potřebují, dobrou matkou. A tak přišlo při jedné příležitosti k navázání známosti, a pak brzké ženitbě. Do Hamburku jsem vzal oba malé sourozence Otu, Otýlii a též sestru Marii, která nastoupila místo služebné. Tím mně vznikly starosti, však též poznání, že není správné pozdě se ženiti, jelikož je tu nebezpečí, že děti nedospějí pod vedením rodičů. Pro muže jest vždy choulostivá padesátka – otec zemřel 50letý. Muž, chce-li zakládati rodinu, měl by se oženiti do 30 let, aby, dosáhne-li padesátku, měl děti již dospělé. Ženitba v pozdějších letech nese vždy nebezpečí osiření dětí. Proto jsem nelitoval, že jsem se oženil mlád.“¹⁰⁴

První manželka Jaroslavova syna Rudolfa, Věra Emrová, po letech vzpomínala na svou švagrovou se smíšenými pocity. „Bylo mi hrozně líto dcery továrníka Pály, Anny, nohy měla po

⁹⁸ Zdroj: <https://docplayer.cz/6071649-Jaroslav-jan-pala-27-9-1882-9-3-1963-zdenek-visek.html>. [online]. [cit. 2020-04-25].

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ STOMPFE, Milan. Světlo & síla aneb co uměl český management za 1. republiky: 75 let firmy Palaba. Palaba, Slaný 1994, s. 110.

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² SOA Praha, NAD č. 1205, fond MLS Praha 1945–1948, složka Jaroslav Jan Pála. Z mého života, s. 3, sign. č. 90/210.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ Tamtéž.

*obrně hrozně zkroucené a velmi špatně chodila, víceméně ji vodili. Oči měla také zkřivené, ale myslelo jí to dobře, to ano. Později na mě začínala být zlá, myslím, že na mě žárlila.*¹⁰⁵ (Obr. č. 7.)

Obr. č. 7 Nedatovaný snímek Pálovy rodiny pravděpodobně z počátku 30. let 20. století. Zleva: Jaroslav Jan, Rudolf, Anna a Elisabeth.¹⁰⁶

Svou tchýni, manželku továrníka Pály, si Emrová příliš neoblíbila. Vadilo jí, že se ani za dvacet let života ve Slaném nenaučila česky. „*Starý pán si nikdy nevzal německou služebnou, jenom proto, aby to jeho manželku nutilo naučit se česky. Ale ani to ji k tomu nepřimělo. Ona byla menší než já a vážila skoro metrák. Té záleželo jenom na tom, aby se mohla dobře najíst.*“¹⁰⁷ Elisabeth Pálová se podle Emrové dokonce soustavně přejídala. „*Já ji zpočátku litovala, že když přijde k obědu, že se nemůže najíst, jelikož nikdy pořádně nemohla to jídlo sníst. Až teprve později jsem zjistila, že než přijde ke stolu, má už dva obědy v sobě. Víte, já jí nechci křivdit, ale ona to byla taková německá povaha. V tom jsme se hodně lišily. Když třeba mluvil Göring v rozhlase, tak ho pustila nahlas a my jsme to museli poslouchat.*“¹⁰⁸ J. J. Pála těmto rozhlasovým poslechům politických projevů nacistických pohlavárů zpravidla učinil přítrž.¹⁰⁹ Emrová ve svých vzpomínkách připustila, že továrníkova žena nebyla lakomá. Na

¹⁰⁵ ČERVENKA, Jiří. Podivuhodné příběhy z dob nedávno minulých. Gelton, Nové Strašecí 2008, s. 73–81.

¹⁰⁶ Zdroj: <https://www.pametnaroda.cz/cs/fricova-roz-palova-jarmila-1929>. [online]. [cit. 2021-08-11].

¹⁰⁷ ČERVENKA, Jiří. Podivuhodné příběhy z dob nedávno minulých. Gelton, Nové Strašecí 2008, s. 73–81.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ Tamtéž.

druhé straně se však nechovala zrovna hezky ke služebnictvu. „Oni měli dvě služebné a stará Pálová je pořád sekýrovala. Chodila po nich a kontrolovala, jestli je všude uklizeno. Dokonce to dělala tak, že schválně na nějaké špatně přístupné místo nasypala prach, a pak šla zkontrolovat, jestli je utřený. A starý továrník Pála je potom, když to jeho manželka neviděla, uplácel. Vždycky jim dal bokem nějaké peníze, aby od nich neutíkaly.“¹¹⁰

Továrníkova snacha vzpomínala také na Pálův postoj vůči návrhům kladenského gestapa, aby přijal německé občanství. „Byla jsem u toho, jak přišel za Rudym, a povídá mu: ‚Oni chtěli, abych přijal německé občanství. Já jim na to řekl, že jsem se vrátil za první republiky z Německa do vlasti proto, abych neztratil své češství a že Čechem vždycky zůstanu.‘ Když se vrátil z toho gestapa, viděla jsem, jak byl zničený,“¹¹¹ uzavřela své vzpomínky Emrová.

Sám J. J. Pála později napsal o okolnostech svého odchodu do ciziny toto: „Prostřednictvím slečny Dvořákové, která před časem sloužila v Hamburku, dostala se mi adresa zámečnicka krajana Fundy, který se uvolil pomoci mi najít v Hamburku zaměstnání a bydlení. Maminka mi kladla na srdce, abych zůstal dobrým a věrným Čechem a dala mi políbení na čelo. Tatínek mi dal na cestu deset korun a vyprovodil mi na dráhu... V 21 letech jsem se dostal do Hamburku, kam mě vyhnala bída Slánska. Přítel Funda mi tam obstaral místo v závodě, kde byl zaměstnán... V okolí Hamburku pracovalo v tamních textilních továrnách 30 000 Čechů, jelikož domácí dělnictvo o tuto práci nemělo žádný zájem. Pracovali tam tudíž pouze Češi. Stal se ze mne přední dělník v zámečnické dílně v loděnicích, kde mi bylo podřízeno šedesát zámečníků...“¹¹²

J. J. Pála byl moderní člověk, což vychází z cílů jeho života. „S blížícím se koncem 19. století se začala proměňovat prestiž jednotlivých povolání a společenských vrstev. Zmenšoval se počet lidí, kteří obdivovali šlechtu, církevní hodnostáře a generalitu, naopak prestižní začínají být povolání politiků, advokátů, podnikatelů a častokrát i úředníků.“¹¹³

V Hamburku se Pála jako samouk začal zajímat o nejnovější elektrotechnické a elektrochemické objevy a jejich praktické využití v průmyslové výrobě. „Jednou jsem si koupil kapesní svítilnu v bazaru, v odborných závodech je neprodávali. Baterie však nesvítla ani půl hodiny a u lůžka nemocného dítěte měla vydržet přes noc. Na tomto základě jsem se

---

¹¹⁰ ČERVENKA, Jirí. Podivuhodné příběhy z dob nedávno minulých. Gelton, Nové Strašecí 2008, s. 73–81.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² SOA Praha, NAD č. 1205, fond MLS Praha 1945–1948, složka Jaroslav Jan Pála. Z mého života, s. 3–4, sign. č. 90/210–91/211.

¹¹³ HOFFMANNOVÁ, Soňa. Odraz haute couture v českých zemích. Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze 2014, s 25–27.

tajně začal věnovat studiu galvanických článků. Dal jsem si za úkol, že musím docílit tří hodin svítivosti a šestiměsíční skladnosti,“¹¹⁴ vzpomínal po letech Pála.

Oním nemocným dítětem byla Pálova dcera Anna, která byla v 5. měsíci svého života stížena dětskou obrnou. Starší syn Rudolf měl v životě přece jen poněkud více štěstí. Vystudoval obchodní akademii v Hamburku, a pak chemickou školu ve Stuttgartu. Svá studia završil v Londýně. Takto připraven později v Palabě vedl chemickou výrobu a po Antonínu Hnátkovi se stal ředitelem továrny.¹¹⁵

Jaroslavu Janu Pálovi se však přes nesporné profesní a podnikatelské úspěchy v Německu v první dekádě 20. století stýskalo po vlasti. „*Duchem a vzpomínkami je však Pála neustále ve svém rodném Slánsku a rok 1918 budí v něm tak mohutnou touhu po domově, že se rozhoduje založit nový podnik ve Slaném.*“¹¹⁶

K Pálovu návratu do Slaného přispěla i zkušenost s poválečnou hyperinflací ve Výmarské německé republice na začátku 20. let 20. století,¹¹⁷ v době pobytu v Hamburku. „*Nepřeji si tuto již znovu prožívat, jelikož každá inflace jest nemravná a olupuje všechny občany, výrobcem neb obchodníkem počínaje, a úředníkem neb dělníkem konče, o spravedlivě a těžce vydělané hodnoty jejich práce.*“¹¹⁸ Firma HABAFa, již byl Pála tehdy spolujednatel, byla před inflací hodnocena na 1 milion zlatých marek. Když inflace vrcholila, byla cena tohoto podniku sotva 80 000 marek.¹¹⁹

J. J. Pála v meziválečné době patřil k úspěšným regionálním podnikatelům (obr. č. 8). V roce 1940 v období Protektorátu Čechy a Morava byl zvolen starostou Slaného. Dařilo se mu mj. realizovat program *Lepší Slaný*. Bohužel se však nešťastně zapletl do Heydrichiády a po válce byl obviněn z kolaborace a Lidovým soudem odsouzen k doživotnímu trestu.¹²⁰

---

¹¹⁴ SOA Praha, NAD č. 1205, fond MLS Praha 1945–1948, složka Jaroslav Jan Pála. Z mého života, s. 4, sign. č. 91/211.

¹¹⁵ Srovnej STOMPFE, Milan. Světlo & síla aneb co uměl český management za 1. republiky: 75 let firmy Palaba. Palaba, Slaný 1994, s. 109.

¹¹⁶ A NTM v Praze, fond Palaba, KUBEŠ, Jaroslav. Dějepisná a technická data o firmě Pála akc. spol., Slaný. Referát pro ředitele Technického musea v Praze Ing. Jaroslava Veselého ze dne 5. 5. 1940. Dne 7. 5. 1940 bylo dokumentu v Technickém museu v Praze přiděleno čj. 3345–7/5–1940. 6 stran, s. 1.

¹¹⁷ https://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%BDmarsk%C3%A1_republika. [online]. [cit. 2020-05-07].

¹¹⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. II., č. 10., ze dne 1. 9. 1933. Šířeji z Pálova článku cituji v kapitole o časopise Světlo a síla.

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ Srovnej ČERVENKA, Jiří. Prokletí továrníka Pály. Gelton, Nové Strašecí 2007, s. 87–91.

Životní jubileum muže, zvitězivšího pevnou vůlí a energií.

Jaroslav Jan Pála padesátníkem.

V úterý 27. září vstoupil v řadu našich padesátníků i muž, jehož jméno déle než od deseti let patří mezi jména v našem státě nejnámější, zakladatel známých továren na elektrické články a baterie ve Slaném, továrník Jaroslav Jan Pála.

Životopis továrníka Pály jest životopis muže vzácné, příkladné energie, pevné vůle a nezlomného charakteru. Vlastností takové vedou k úspěchům výjimečným a těch také Pála dosáhl.

Jaroslav Jan Pála narodil se 27. září 1882 ve Přelici u Slaného jako první syn rájemce malého hostince. Když rodiče přesídlili do Kvičku, vstoupil tam Pála do učení v místní strojárně. Jako mladý dělník odchází na zku-

šenou do ciziny a stává se později spoluvůrcem a společníkem na významné hamburské továrně, zabývající se výrobou galvanických článků a baterií (Habafa). Třeba úmorná práce, přece nevyčerpává všech Pálových sil. Působí v krajanských spolcích horlivě a pilně, zůstává ve styku s vlastí a když rok 1918 přináší její osvobození, slyší Pála volání mladé vlasti. Volání, aby provedeno bylo i hospodářské osamostatnění československého státu — aby v něm posíleny nebo zdravě byly vytvořeny vlastní ony průmyslové obory, jimiž země dosud je odvislá od ciziny. Proto zakládá roku 1919 ve Slaném továrnu na články a baterie, již přináší nejen dvacetiletou zkušenost, ale vlastní vynálezy a myšlenky a plány. Zasluhou jeho je v pěti letech z továrničky závod významný, jenž dnes stojí na vůdčím místě v celém našem průmyslu elektrických článků a baterií.

V jeho povaze spojuje se energie se smyslem pro vše krásné a ušlechtilé. V tom také spočívá i kouzlo jeho osobnosti, kterým působí na své okolí, v první řadě na své spolupracovníky ve správní radě závodu i spolupracovníky v něm — v kancelářích i v dílnách — kdež si ho nejenom váží, ale kde jej opravdu vesměs milují.

Dnes, při padesátce, z daleka není ukončena kapitola Pálova díla a víme dobře, že od něho ještě dočkáme se mnohého významného a všeobecně prospěšného činu. Dnes, při dovršené padesátce ze srdce mu přejeme řadu spokojených, šťastně a zdárně, ve zdravé práci prožitých let!

Obr. č. 8 Novinový medailon k Pálovým padesátinám. Podle tohoto článku byl továrník mužem „vzácné, příkladné energie, pevné vůle a nezlomného charakteru“.¹²¹ Kouzlo jeho osobnosti spočívalo v jeho povaze, v níž se spojovala „energie se smyslem pro vše krásné a ušlechtilé“.¹²²

¹²¹ Archiv Národního technického muzea, fond Palaba, Životní jubileum muže, zvitězivšího pevnou vůlí a energií. In: Národ, 30. 9. 1932, č. 191.

¹²² Tamtéž.

Obr. č. 9 Nahoře nedatované foto továrníka.¹²³ Jaroslav Jan Pála byl sluchově postižený, v důsledku čehož byla také jeho mluva hůře srozumitelná. Za levým uchem je dobře viditelné zařízení pro nedoslýchavé *Palafon*.¹²⁴ Dole Pála pravděpodobně s dcerou Aničkou před vilou Pálových v Nosačické ulici¹²⁵ ve Slaném.

¹²³ Archiv Bateria Slaný CZ, s.r.o., fond Pála akc. spol., kt. č. 1, neprofoliováno.

¹²⁴ Více o tomto zařízení v kapitole Výrobní program továrny.

¹²⁵ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 10, sign. č. 279.

V revolučních dnech Českého povstání v květnu 1945 byl Pála zajištěn, poněvadž byl obviněn z udání slánského architekta Oldřicha Smetana Němcům. Smetana odmítl zaplatit pokutu za nevyvěšení říšské vlajky při příležitosti oslav 70. narozenin protektorátního prezidenta JUDr. Emila Háchy. Dále byla J. J. Pálovi přisuzována nepřímá vina za zničení Lidic a za ztrátu svobody a posléze za smrt zaměstnankyně Palaby Anny Maruščákové a jejího milence Václava Říhy (obr. č. 10 a 11).¹²⁶

Průmyslník byl proto Lidovým soudem odsouzen k doživotnímu žaláři. Podnik byl předán pod Národní správu. Na základě dekretu presidenta republiky ze dne 24. 10. 1945 č. 100 Sb., o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků, byl závod Pála akc. spol., se sídlem ve Slaném dnem 27. 10. 1945 znárodněn zestátněním.¹²⁷

Pála o svých tovaryšských letech v Německu a celé své profesně-podnikatelské kariéře v lednu 1946 v kladenské věznici napsal: „*Chudý, učenílivý a snaživý hoch prochází v dětství a jinošství bídou, nouzí, odříkáním. Jako 21letý jde do světa na zkušenou. Pracuje ve svém oboru, pracuje v krajanském spolku, vzdělává se, zdokonaluje. Nekouří, nepije alkohol, netančí, prostě knihomol a žák v učebnách. Jako 31letý využívá svých docílených úspěchů ve výrobě baterií a článků a stává se technickým vedoucím fy Gebr. Hass a Co., v Berlíně. Co 32letý zakládá novou továrnu se společníkem Karlem Dillgerem v Hamburku. Jako 37letý zakládá novou továrnu ve své domovině, ve Slaném, Pála a spol., továrna na elektrické články a baterie. Co 63letý ocitá se v kriminále. Již tato bilance napovídá, že zde není něco v pořádku, že není ukončena, a proto věřím, a jsem pevně přesvědčen, že budu rehabilitován, že budu vrácen rodině, svému městu, svému podniku, své vlasti. Jsem smířen sám se sebou, nikomu nezazlívám, na nikoho nežaluji. Toužím jen po činorodé práci v tendencích obnovené naší Republiky, v tendencích jejího nového řádu, dle kterého všichni členové našeho národa mají dospět k vyššímu standardu životní úrovně, bohatšímu společenskému životu, k bohatší kultuře a krásnějšímu využití svého života. Lepší Slaný se zde ozývá v požadavku ‚Lepší Vlast‘. V duchu si zpívám: Kde domov můj.*“¹²⁸

---

¹²⁶ Srovnej například <https://docplayer.cz/6071649-Jaroslav-jan-pala-27-9-1882-9-3-1963-zdenek-visek.html>. [online]. [cit. 2020-04-25].

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ SOA Praha, NAD č. 1205, fond MLS Praha 1945–1948, složka Jaroslav Jan Pála. Z mého života, s. 18, sign. č. 105/225.

157

Okresní velitelství NB
 v Praze
 Spálená ulice.
 7 Nt 152/52-152.
 v Praze dne 21. 2. 1952.

Titl. _____
 Velitelství stanice NB,
 Slaný.

Jaroslav Jan Pála, n. r. 27. 9. 1882 v Přelici, posléze bytem Slaný, Nosačická 1360, byl odsouzen rozsudkem mírořídce v Praze ze dne 2. května 1947 proto, že v r. 1942 udeřil smrtí Oldř. Smetanu, čímž zavinil jeho smrt, podporoval a podpořoval nacistické hnutí, v zájmu Německa zavinil ztrátu svobody Anny Marcuszkové a Václava Říhy a to ze okolností zvláště závažných a za to byl odsouzen k trestu těž. žaláře na doživotí.

Jeho dcera, Anna Pálová, bytem Slaný, Brožovského 1093 žádá o snížení trestu cestou milosti a ve své žádosti udává:
 Otec je 69 roků star, dělnického původu pouze vlastní pilí se dopracovalna majitele továrny ve Slaném. Se zaměstnanci podniků pracoval ve vhodě. Dále uvádí, že jest těžce nemocen a nedoslýchav téměř hluchý.

Žádám, aby bylo podepsanému soudu zasláno dobrozdání, dopo učuje li se, či nedoporučuje li se udělení milosti shora jmenovanému a v kládna připsatě z jakých důvodů.

JUD. M. J. _____
 Zastupující
 Okresního velitelství NB

Okresní velitelství NB
 ve Slaném
 26. 11. 1952
 152/52-152
 12. IV. 1952

Slaný, dne 7. dubna 1952.

Okresní soud trestní
 P r a h a - Spálená ul.

Po vyšetření oznamujíže Anna P á l o v á , nar. 7. 7. 1911 Hamburk Německo, svobodná, bytem v Slaném Brožovského ul. čp. 1093, trpí od narození takovou chorobou, že jest vškeré práce neschopna a jest vesměs odkázána na cizí pomoc.
 Odsouzený Jaroslav Pála pochází z dělnické rodiny. Po dlouhá léta pracoval v Německu a po návratu do Čech založil v Slaném menší dílnu ve které vyráběl kapesní baterie. Během doby vznikla z této dílny továrna kde bylo zaměstnáno více jak sto zaměstnanců.
 Jar. Pála svým chováním, zejména v době okupace choval se tak, že si zneprátelil valnou část zdejšího obyvatelstva pro svoje kolaborantské chování k Němcům a po zjištění u lidosprávy není žádoucí aby

286

Obr. č. 10 Část dopisu okresního velitelství Národní bezpečnosti ve Slaném adresovaný Okresnímu trestnímu soudu v Praze s dotazem stran žádosti Anny Pálové o „snížení trestu cestou milosti“ pro jejího otce Jaroslava Jana Pálu z 21. 2. 1952.¹²⁹

Jaroslav Jan Pála byl skutečným selfmademanem, který získal zkušenosti v zahraničí, transferoval technické znalosti a dovednosti do původní vlasti a rozvinul na nich „od nuly“

¹²⁹ SOA Praha, NAD č. 1205, fond MLS Praha 1945–1948, složka Jaroslav Jan Pála, sign. č. 286.

velmi úspěšné podnikání spojené později s budovatelským étosem první Československé republiky.

1215/52 1217 153

OKRESNÍ NÁRODNÍ VÝBOR VE SLANÉM
referát pro vnitřní věci

Zn. III-242/52 Datum 10. 18. 19. března 1952.

Věc: Okresní soud trestní
v Praze Spálená ulice.

21. III. 1952
OKRESNÍ NÁRODNÍ VÝBOR VE SLANÉM

Pá l a Jaroslav Jan nar. 27. 9. 1882 - prosba o snížení trestu doživ. žaláře - šetření.

Ve věci shora uvedené sděluje místní akční výbor NF ve Slaném, že nedoporučuje, aby Jaroslavu Janu Pálovi byl trest doživ. žaláře snížen a odůvodňuje to takto:

Jaroslav Jan Pála byl příčinou osudu Lidic a mimo to má na svědomí několik lidských životů. Jeho neblahá činnost jako tehdejšího starosty města je veřejnosti velmi dobře známa a má ji stále v paměti. Veřejnost by nelibě nesla jeho propuštění na svobodu nebo kdyby mu trest byl snížen. Takové rozhodnutí by vyvolalo ve veřejnosti pobouření.

Referent: [Podpis]

14. květen 1952

OKRESNÍ PROKURATURA V PRAZE
DOSL: - 5. V. 1952

14. květen 1952 - 7. V. 1952

Okresní prokuratura Praha

15. 1952

Obr. č. 11 Začátek 50. let však neumožňoval z politických a ideologických důvodů propuštění J. J. Pály na svobodu. Svědčí o tom záznam z jednání představitelů Okresního národního výboru ve Slaném: „Takové rozhodnutí by vyvolalo ve veřejnosti pobouření.“¹³⁰

¹³⁰ SOA Praha, NAD č. 1205, fond MLS Praha 1945–1948, složka Jaroslav Jan Pála, sign. č. 285.

Ilava, 19.7.1957.

L e k á r s k y p o s u d o k .

Odsádený z.č.6761, P Á L A Jaroslav, narozený 27.9.1882.

Objektivný nález:

U menovaného ide o všeobecné kŕvnatenie tepien so zvýšením krvného tlaku, degeneráciou srdciového svalu, rozšírením srdca a nedostatčnosťou obehovou (na hranici kompenzácie), erytmiu a sklerotické zmeny na cievnach síetnice pravého oka s centrálnym ztemením zorného poľa, pri úplnej slepote oka ľavého. Okrem toho o úplnú hluchotu, chronický zápalový reumatizmus, rozodnu pľúc s chronickým zápalom priedušiek, rozšírenie ciev dolných končatín, stav po odstránení predstojnej žlazy s prietržou v jazve a následnými zažívacími poruchami.

Záver:

Uvedené choroby život menované vážne ohrozujú, hlavne pre pokročilú starobu /vek 75 rokov/ a pre postupné zhoršovanie. Okrem toho ide prakticky o úplnú slepotu a hluchotu u menovaného, žiadnou liečbou už zhoršovanie zdravotného stavu nie je neovplyvniteľné. Doporučuje sa preto upustiť od výkonu zvyšku trestu zo zdravotných dôvodov. Má zdravotnú klasifikáciu IV.

MUDr Peter Eckert

ÚTVAR NÁPRAVNÉHO ZARIADENIA MV, poštový úrad ILAVA, schránka 46.

V Ilave dňa 6. novembra 1952.

C. j. NZ: _____

L e k á r s k y p o s u d o k .

ods. Jaroslav PÁLA, narozený 27.9.1882.

/12374/

U menovaného ide o chronickú nedostatčnosť ľavého srdca so záchvatmi srdcovej dušnosti. Opakovane vyvinutý opuch pľúc s bezprostredným ohrozením života. Len forsírovaná kardiotonická liečba odialila fatálny koniec. Niekoľkokrát hypertonická kríza. T.č. vyvinuté príznaky ťažkej stereckej demencie s hluchotou, slepotou a afasiou. Ťažko alterovaný psychicky. Stolica a moč odchádzajú spontánne. Celkový vývoj základných onemocnení má výrazný progresívny charakter. S ohľadom na horeuvedené pľúcne a srdcocievne skitne ataky, pokročilý vek, psychický stav/ods. nevníma vôbec okolie/sú onemocnenia nevyhlíešiteľné, nebezpečné, ohrozujúce bezprostredne život. Prog-nosa quo ad vitam krajne nepriaznivá. Z týchto dôvodov doporučujem odpustenie zvyšku trestu.

Náčelník útvaru MV:

Ved. lekár int. odd.

NEMOCNICA ÚTVARU NZ-MV
ILAVA, poštový priečlnok 46Obr. č. 12 Pála tudíž zůstal ve vězení. Továrníkův zdravotní stav se postupně zhoršoval.¹³¹¹³¹ SOA Praha, NAD č. 1205, fond MLS Praha 1945–1948, složka Jaroslav Jan Pála, sign. č. 310, 337.

U S N E S E N Í.

Obvodní soud pro Prahu 2. rozhodl ve veřejném zasedání konaném dne 7. 12. 1962. v trestní věci odsouzeného Jaroslava P Á L Y, nar. 27. 9. 1882 o upuštění od výkonu zbytku trestu
t a k t o :

Odsouzenému Jar. Pálovi se NEPRŮMĚŘNĚ zbytek výkonu trestu podle § 327 odst. 2 tr.ř.

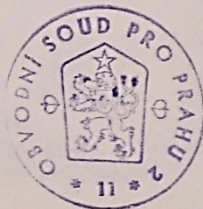
O D Ā V O D N Ě N Í.

Z obsahu spisu soud zjistil, že Jar. Pála byl odsouzen pro závažné trestné činy §§ 3/1, 7/1, 11 retr. zák. pres. republiky. Doživotní trest byl později u odsouzeného zmírněn podle platného tr.z.

Soud dospěl k závěru, že zdravotní stav odsouzeného není natolik závažný, aby mu mohl být prominut zbytek trestu uloženého pro tak závažnou trestnou činnost, které se dopustil bývalý továrník Jar. Pála.

P O U Č E N Í: Proti tomuto usnesení lze podat stížnost do 3 dnů od jeho doručení k Městskému soudu v Praze prostřednictvím podepsaného soudu.

V P R A Z E dne 12. 12. 1962.

Josef Klabouch
předseda soudu.
Za správnost vyřizování.

Obr. č. 13 Obvodní soud v Praze 2 však argumenty vězeňských lékařů ani v prosinci 1962 neuznal. Život Jaroslava Jana Pály vyhasl 9. 3. 1963.¹³²

I podle současných měřítek byl workoholikem, který by i dnes obstál jako top manažer a krizový manažer. Do vínku mu byla dána zvědavost a houževnatost. Věděl, že bez vědy a vývoje nelze v podmínkách volného trhu obstát.

¹³² SOA Praha, NAD č. 1205, fond MLS Praha 1945–1948, složka Jaroslav Jan Pála, sign. č. 350.

Zástupce Československé Republiky v Hamburku.
Vertretungsbehörde der Tschechoslowakischen Republik in Hamburg.

Poplatek 10 M - Fl. 29
hotově zaplacen pod
č. p. d. 4092 f.

Č. j. 11287.

OPIS. *h Firm 9211*
XT 285/9

Číslo: 3.

Zemé: Čechy. Smíchov

Okres politický:

LIST DOMOVSKÝ.
: : : : : : : : : : : :
jímž obec Vonoklasy
potvrzuje, že

JAROSLAV PÁLA

rozen 1882
má v této obci právo domovské.
Ve Vonoklasech dne 29. března 1903.

Podpis vlastní ruky toho, komu se list domovský vydá:
JAROSLAV PÁLA v. r.

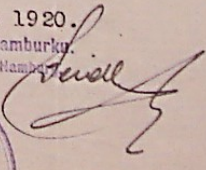
Jménem obce:

Radní: Starosta:
Kodán Václav v. r. Jan Landa v. r.

Razítko obecního úřadu.

Za správnostopisu: *82/*

V Hamburku 14. června 1920.
Generální Konsulát Československé Republiky v Hamburku.
Generalkonsulat der Tschechoslowakischen Republik in Hamburg

Obr. č. 14 J. J. Pála vlastnil domovský list obce Vonoklasy. Díky tomuto dokumentu mohl začít v Československu podnikat.¹³³

Jaroslavu Janu Pálovi bylo předurčeno těžké dětství, jež vyvolalo urputnou – ale sympatickou – snahu prosadit se v mládí, což vedlo k pronikavému podnikatelskému úspěchu

¹³³ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 16, sign. č. 321.

ve středním věku. Některé jeho nevyhnutelné kroky jak ve sféře podnikání, tak v oblasti komunální politiky, však byly jeho současníky ve vyhrocené době hodnoceny jako morální a občanská selhání. Tím se završil Pálův tragický osud. Byl vězněn, týrán, souzen, odsouzen a zemřel 9. 3. 1963 v ilavské věznici (obr. č. 12 a 13).¹³⁴

3.2 Vývoj firmy Pála akc. spol.

Podnik byl zřízen jako veřejná společnost pod názvem *Československá továrna elektrických baterií Pála a spol.* (tab. č. 1), se sídlem v Praze II., Komenského náměstí 5 (staré č. 1785). Činnost firmy měla být zahájena 1. 9. 1919. Osobně ručícími společníky byli jen Jaroslav Jan Pála, továrník v Hamburku [XIX Eichenstraße 63], a dr. Norbert Gross, obchodník v Praze. V Praze sídlilo pouze komerční vedení, vlastní výroba probíhala ve Slaném. Dne 9. 2. 1920 měla firma již 70 zaměstnanců.¹³⁵

Dr. Gross z firmy 12. 3. 1920 vystoupil a jediným majitelem se stal Pála, jenž musel prokázat československou státní příslušnost, což dokázal domovským právem v obci Vonoklasy v okrese Smíchov od roku 1903 (obr. č. 14). Do firmy v té době vstoupili prokurista a ředitel firmy Josef Záruba a právní zástupce JUDr. Ludvík Roubíček.¹³⁶

Firma byla zakcionována (obr. č. 15) na ustavující valné hromadě akciové společnosti dne 23. 1. 1921 (tab. č. 4). Její základní kapitál dosahoval 2 000 000 Kč a mezi akcionáři „*měl hlavní slovo Vítězslav Kumpera, spolumajitel firmy Walter Jinonice, který dospěl k názoru, že Pála je s to technicky dovést podnik na vysokou úroveň.*“^{137 138}

Sám Pála roku 1946 zrekapituloval zrod firmy ve Slaném takto: „*V létě r. 1919 odjíždím do Slaného. Po poradě s bratrem najímám starý cukrovar v Pražské ulici a s dr. Grossem, jako tichým společníkem, zakládám firmu Pála a spol., továrna na elektrické články a baterie ve Slaném.*“¹³⁹

¹³⁴ Obdobím od 4. 5. 1945, kdy byl Pála, zatčen, se zevrubně zabývá Jiří Červenka v knize Prokletí továrníka Pály. Pálův životopis z pramenů dostupných v České republice erudovaně zpracoval Zdeněk Víšek v publikaci *Osud jednoho Čecha: Jaroslav Jan Pála (27. 9. 1882–9. 3. 1963)*.

¹³⁵ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 16, sign. č. 285.

¹³⁶ Tamtéž, sign. č. 24, 29.

¹³⁷ HUBENÝ, David. Proměnlivé podnebí. Firma Pála v meziválečném období a její zapojení do příprav na obranu státu. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. *Továrník Pála a Lepší Slaný*. VMS, Slaný 2017, s. 14–61, zejména s. 18.

¹³⁸ První složení orgánů firmy a prezenční listinu na ustavující valné hromadě konané 23. 1. 1921 uvádí Hubený v přehledných tabulkách na s. 19; srovnej STOMPFE, Milan. *Světlo & síla aneb co uměl český management za 1. republiky: 75 let firmy Palaba*. Palaba, Slaný 1994, s. 14.

¹³⁹ SOA Praha, NAD č. 1205, fond MLS Praha 1945–1948, složka Jaroslav Jan Pála. *Z mého života*, s. 4–5, sign. č. 91/211–92/210.

Obr. č. 15 25 akcií v hodnotě 12 500 Kč společnosti Pála a spol., ze dne 17. 5. 1921.¹⁴⁰

Společníka Pála potřeboval, poněvadž v danou chvíli neměl na takovou investici dost volných peněz. Pála zároveň důkladně zaslavil svého bratra Václava do výroby v Hamburku. Jako vedoucího komerčního úředníka angažoval Pála obchodníka z Hamburku Josefa Zárubu. Neutěšené valutové poměry byly důvodem, že Pála zůstal i nadále ve svém hamburském podniku a do Slaného pravidelně dojížděl. První rok nevykazoval valný úspěch. Ukázala se další potřeba peněz, které Pála nemohl v Hamburku uvolnit. Totéž platilo pro rumunského státního příslušníka dr. Grosse.¹⁴¹ „Rozhodl jsem se proto podnik zakcionovati. Přítel z mládí Josef Čížek, kantinský v Českomoravské mě odporučil na pana Horáka, obchodníka ve Slaném, a ten mne opětně seznámil s obchodníkem Lövittem. Týž mě seznámil s obchodníkem Grodetzkým a týž opětně s velkoobchodníkem Kumperou v Praze. Pod jeho vedením došlo k založení akciové společnosti s kapitálem 2 000 000 Kč. Prvá léta byla ztrátová. Německo se zmítalo v inflaci, nedostatek vhodných surovin, pozvolna se vyvíjející odborné školení kmenu dělnictva a neslušný boj konkurence byly toho příčinou. Podniku bylo třeba pevné ruky

¹⁴⁰ A NTM v Praze, fond Palaba, kt. č. 1, neprofoliováno.

¹⁴¹ SOA Praha, NAD č. 1205, fond MLS Praha 1945–1948, složka Jaroslav Jan Pála. Z mého života, s. 4–5, sign. č. 91/211–92/210.

a odborníka. Bylo to jednak přání mé i akcionářů, přesídliti do Slaného a plně věnovati se Slánskému podniku. To se stalo počátkem roku 1924. “¹⁴²

Tab. č. 3 První složení orgánů firmy.¹⁴³

Jméno a příjmení	Povolání a adresa
Správní rada	
Rudolf Grodetzký	Velkoobchodník v Praze I., Dušní ulice 10
Jindřich Kubeš	Velkoobchodník v Praze II., Ječná ulice 7
Vítězslav Kumpera	továrník v Praze I., Platněrská ulice 89
Heřman Lövit	velkoobchodník ve Slaném
Jaroslav Jan Pála	továrník v Hamburku, Gysendorfferweg/Eppendorferwer 87
Jaroslav Rokos	generální ředitel, Královské Vinohrady, Mánesova 47
Rudolf Schönberger	továrník v Karlíně
Dr. Inž. Jiří Vorel	úředně autorizovaný civilní inženýr pro elektrotechniku a pro stavbu strojů, Královské Vinohrady, Dobrovského 6
Revizoři účtů	
Jan Adamovič	Ředitel Moravsko-slezské banky, filiálky v Praze
Ludvík Roubíček	Advokát v Praze II., Jindřišská ulice 25
Náhradníci revizorů účtů	
Jan Masner	továrník v Novém Kníně
Marek Mauthner	továrník v Libni

„Podle schválených stanov měla akciová společnost stejné cíle jako předchozí Pálova továrna, ale sídlo společnosti již měla ve Slaném, mohla však zřizovat pobočky a závody v jiných místech republiky a v cizině. Akcie zněly vesměs na majitele a byly nedílné. Byla povolena jejich kumulace. Akciový kapitál mohl být po předchozím schválení ze strany státu navýšen usnesením valné hromady až na 5 000 000 korun. “¹⁴⁴

Správní rada (tab. č. 3) na svých jednáních často přemítala o rozšiřování továrny, včetně možnosti jejího přesunu do Prahy. Město Slaný nabídlo Pálovce, která se dostala z finančních problémů, odkup pozemků na Pražském předměstí, a zavázalo se vybudovat také inženýrské síť. Stavby realizovala slánská stavební firma Hieke.

A tak se stalo, že místo toho, aby se továrna přestěhovala do Prahy, přibyl roku 1924 J. J. Pála z Hamburku do Slaného. „Vliv na Pálův přesun možná mělo i to, že Německo, které se dostalo z nejhroší poválečné bídy, už mohlo vůči Československu vystupovat z pozice ekonomické převahy, tudíž chtěl Pála lépe dohlédnout na své slánské dítě. “¹⁴⁵

¹⁴² SOA Praha, NAD č. 1205, fond MLS Praha 1945–1948, složka Jaroslav Jan Pála. Z mého života, s. 4–5, sign. č. 91/211–92/210.

¹⁴³ HUBENÝ, David. Proměnlivé podnebí. Firma Pála v meziválečném období a její zapojení do příprav na obranu státu. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. Továrník Pála a Lepší Slaný. VMS, Slaný 2017, s. 14–61, zejména s. 19. Složení správní rady se postupně měnilo. Jejím členem byl také velkoobchodník Jaroslav Jiří Formánek (obr. č. 16).

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 20.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 25.

Tab. č. 4 Prezenční listina na ustavující valné hromadě konané 23. 1. 1921.¹⁴⁶

Jméno a příjmení akcionáře	Obnos zakoupených akcií	Počet hlasů
Heřman Lövit	150 000	15
Vítězslav Kumpera	200 000	20
Jan Kazner	100 000	10 (zastupován Vítězslavem Kumperou)
Ludvík Roubíček	25 000	2
Jaroslav Jan Pála	100 000	10
Jindřich Kubeš	200 000	20
Jiří Vorel	50 000	5
Rudolf Grodetzký	200 000	20
Rudolf Schönberger	300 000	30

SVĚTLO a SÍLA

V Slaném, městě dobrých baterií,
dne 1. července 1933.

Ročník II.	List věnovaný moderním obchodním snahám, zejména v oboru slaboproudé elektrotechniky a radiofonie.	Číslo 8.
------------	--	----------

Dne 7. června 1933 opustil nás navždy, dobrý a šlechtitný muž pan obchodní rada Jaroslav Jiří Formánek, velkoobchodník v Praze, spoluzakladatel naší společnosti a člen správní rady. Když šéf našich závodů pan továrník Pála zakcionoval svůj podnik, patřil zemřelý k těm, kteří měli důvěru k českému člověku, příšlému z ciziny a podpořili jej v podnikání investicí svého kapitálu do podniku, o kterém těžko bylo říci, zda úspěšně zakotví. Šéf podniku byl si plně vědom své velké zodpovědnosti a splatil proká-

zanou důvěru — úspěchem podniku přímo příkladným.

Zesnulý jevil vždy opravdový zájem o podnik, pilně navštěvoval schůze správní rady, vždy ochoten přispěti dobrou radou ze svých bohatých zkušeností. Rád podněcoval podnikání českých lidí, veden šlechtitnou snahou podpořiti náš průmysl a umožniti našemu lidu práci a dáti mu chleba.

Zasloužil se o Pálovku, která jej nezapomene a uchová ve vděčné paměti.

PÁLA akc. spol.

Obr. č. 16 Nekrolog jednoho ze zakladatelů firmy Pála a člena správní rady Jiřího Formánka, který zemřel 7. 6. 1933. „Když šéf našich závodů pan továrník Pála zakcionoval svůj podnik, patřil zemřelý k těm, kteří měli důvěru k českému člověku, příšlému z ciziny a podpořili jej v podnikání investicí svého kapitálu do podniku, o kterém těžko bylo říci, zda úspěšně zakotví.“ Takto uznala Formánkova zaslouhy o firmu redakce časopisu Světlo a síla.¹⁴⁷

¹⁴⁶ HUBENÝ, David. Proměnlivé podnebí. Firma Pála v meziválečném období a její zapojení do příprav na obranu státu. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. Továrník Pála a Lepší Slaný. VMS, Slaný 2017, s. 14–61, zejména s. 19.

¹⁴⁷ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. II., č. 8., ze dne 1. 7. 1933.

Rok 1924 byl pro podnik významný také založením výzkumných laboratoří, což pomohlo firmě vyrovnávat se s konkurencí vlastními skvělými výsledky i ověřováním nakoupených patentů a výrobních postupů.

Ekonomické napojení na říšské Německo se ještě posílilo nákupem patentů a licencí na radiopřijímače roku 1933, v době, kdy v ČSR kulminovala velká hospodářská krize, a převzetím výroby německých výrobků, například zařízení pro nedoslýchavé a svítelnová pouzdra. Tato diverzifikace výroby napomohla udržet zaměstnanost ve firmě. *„Přitom jen na poplatcích za vlastní patenty firma v období 1937–1938 zaplatila téměř 56 000 korun, z čehož lze usuzovat, že vlastní výzkum nezanedbávala a jen v roce 1933 měla pět československých, pět maďarských, šest britských, čtyři německé patenty a jeden patent v Rakousku, Polsku, Jugoslávii a Itálii. K 16. březnu 1939 vlastnila firma 500 ochranných známek a vzorků.“*¹⁴⁸

Diverzifikace výroby nebyla jen pružnou reakcí na VHK, ale také na skutečnost, že se ve 30. letech 20. století neustále rozrůstala síť elektráren a distribuční síť jak na střídavý proud, tak na stejnosměrný proud. A Pálův reklamní slogan *„Galvanický článek či článková baterie – toť elektrárna v malém, elektrárna kapesní, individuální, toť přítel v nouzi, který nikdy nezklame, který Vás provází na každém kroku, který je stálou rezervou pro různá nemilá překvapení a který jde všude s Vámi i tam, kam nikdy nedosáhne elektrické vedení...“*¹⁴⁹ ¹⁵⁰ ztrácel z hlediska komerční úspěšnosti svou platnost.

*„Elektrifikace byla prováděna s výrazným nasazením všech zúčastněných, ať to byla příslušná ministerstva RČS (především ministerstvo veřejných prací), ESČ, Československá normalizační společnost (ČNS), jednotlivé elektrárenské svazy nebo konkrétní pracovníci. Díky tomuto nasazení bylo možno do roku 1938 dosáhnout tzv. páteřní části elektrifikace, tj. zajistit elektrickou energii cca 60 % československého území. Byl to výrazný úspěch oproti 11 % elektrifikovaných měst a obcí na počátku realizace elektrifikačního zákona v roce 1919.“*¹⁵¹

Poté, co byly zřízeny výdejní sklady v Praze, Brně a roku 1927 v Bratislavě, měla se firma prosadit na zahraničních trzích, což Pála paradoxně nechtěl, jeho prioritou bylo zajistit československý trh. Byl však přesvědčen správnou radou. Vítězslav Kumpera prosazoval výrobu na území spojenecké Jugoslávie a později i v nepřátelském Maďarsku, což se roku 1928

¹⁴⁸ STOMPFE, Milan. Světlo & síla aneb co uměl český management za 1. republiky: 75 let firmy Palaba. Palaba, Slaný 1994, s. 121.

¹⁴⁹ Reklamní prospekt firmy Pála akc. spol., z roku 1933, viz https://www.geocaching.com/geocache/GC3TKV5_baterka?guid=e4022e21-76f3-4612-9e7d-a1b0e1104575. [online]. [cit. 2020-04-20].

¹⁵⁰ LIST, Vladimír. Dvacet let soustavné elektrisace Moravy a Slezska. Nákladem vlastním, Praha 1934.

¹⁵¹ MIKEŠ, Jan. První dvě etapy poválečného plně elektrifikovaného československého státu: elektroenergetika v Československu v letech 1945–1960. In: JANOVSKEÝ, Igor, ed., KLEINOVÁ, Jana, ed. a STRÍTESKÝ, Hynek, ed. Věda a technika v Československu v letech 1945–1960. Národní technické muzeum, Praha 2010, s. 327.

realizovalo, podobně se povedlo navázat také spojení s britským trhem. Firma se v Anglii naučila mnohé o reklamě a toto know-how uplatnila i na Československém trhu. Pála prosazení na německých trzích nepovažoval za prioritu, poněvadž „*obecně se českoslovenští výrobci jen obtížně na třetích trzích vyrovnávali svým říšskoněmeckým konkurentům v oblasti kvality, kterou jen stěží mohli dorovnat nižšími cenami, neboť tomu se Němci efektivně bránili různými finančními manévry. To však neznamenovalo, že by československá konkurence pro říšskoněmecké podniky byla opominutelnou položkou. Naopak se jí bránily patentní a kartelovou politikou.*“¹⁵² Slánská továrna se přesto účastnila veletrhů v Berlíně a Lipsku, stejně jako Pražských vzorkových veletrhů.

V letech 1929 a 1930 podnik nebývale prosperoval a valné hromady zkrátily jeho název z *Pála a spol., akciová továrna elektrických článků a baterií ve Slaném*, na *Pála, akciová společnost, továrna elektrických článků a baterií*, pro případ, kdyby státní úřady nepovolily znění *Pála, akciová společnost, továrna na elektrické články a baterie*. V obchodním životě se ujal zkrácený název Pála bez spojení *a spol.*, přičemž slovo Pála bylo chráněno. Kvůli těmto úpravám musely být změněny stanovy. Upravené stanovy začaly platit 5. 1. 1932.¹⁵³

Firma Pála a spol. se zabývala perspektivním, novým průmyslovým odvětvím spojeným s chemií a elektřinou. To, spolu se zdařilou diverzifikací výroby o radiopřijímače, chemické čisticí prostředky, a nakonec o plynové masky, pomohlo Palabě poměrně dobře vyjít z recese. K úspěchu pomohla i propagační činnost v podobě měsíčníku Světlo & síla vydávaného od 1. 11. 1932 ještě pod názvem *Palaba, list věnovaný slaboproudé elektrotechnice*. Od prosince se pak časopis jmenoval *Světlo & síla, list věnovaný moderním obchodním snahám, zejména v oboru slaboproudé elektrotechniky a radiofonie*.¹⁵⁴

Od roku 1936 se tyto změny odrazily i ve stanovách. Nově se firma jmenovala *Pála, akciová společnost*,¹⁵⁵ a zároveň stanovy stvrzovaly diverzifikaci výroby o různé rádiové, elektrotechnické, chemické a různé záchranné a ochranné produkty, jakož i součásti a příslušenství automobilů a bicyklů.¹⁵⁶

Došlo také k přesunu ve správní radě (Jaroslav Jan Pála byl nahrazen jeho synem Rudolfem, a sám se stal prokuristou apod.).¹⁵⁷ Firma i nadále pokračovala v trendu sledovat

---

¹⁵² HUBENÝ, David. Proměnlivé podněbí. Firma Pála v meziválečném období a její zapojení do příprav na obranu státu. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. Továrník Pála a Lepší Slaný. VMS, Slaný 2017, s. 14–61, zejména s. 28.

¹⁵³ Tamtéž, s. 32.

¹⁵⁴ Srovnej STOMPFE, Milan. Světlo & síla aneb co uměl český management za 1. republiky: 75 let firmy Palaba. Palaba, Slaný 1994, s. 59–60.

¹⁵⁵ HUBENÝ, David. Proměnlivé podněbí. Firma Pála v meziválečném období a její zapojení do příprav na obranu státu. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. Továrník Pála a Lepší Slaný. VMS, Slaný 2017, s. 14–61, zejména s. 32.

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ Tamtéž.

kartelová jednání, sama se jich však neúčastnila a spoléhala na kvalitu, pestrost a inovativnost své produkce. Tížily ji však vzrůstající ceny surovin, jakož i tvrdý konkurenční boj.¹⁵⁸

Od druhé poloviny 30. let se Československo připravovalo na případnou válku s Maďarskem a později s Německem. V prvním případě by bylo zázemí v Čechách, ve druhém pochopitelně na Slovensku. Proto byla zahájena výstavba opevnění, probíhala modernizace armády a obranyschopnost státu byla zajišťována hospodářsky. Tyto snahy se projevíly i v průmyslových závodech. Konkrétně šlo o ochranu před leteckými útoky, vojenskou i průmyslovou špionáží. Bylo třeba chránit některé druhy průmyslového vlastnictví – patenty, ochranné známky a vzory. Některé technické normy související s obranou posloužily jako nový podnět pro hospodářský rozvoj a prosperitu řady průmyslových podniků. Firma Pála byla jednou z pěti na Slánsku, které velitelství pražského I. sboru evidovalo jako důležitou pro obranu státu, viz tab. č. 5 níže.¹⁵⁹

Tab. č. 5 Podniky důležité pro obranu státu v politickém okrese Slaný.¹⁶⁰

Název podniku	Předmět výroby/činnosti	Místo výroby/činnosti
Pražská železářská společnost, Praha II. Lützowova 55	doly Max, Schoeller a Wannieck	Libušín
	důl Mayrau	Vinařice
Pála akc. spol., Slaný, továrna na elektrické články a baterie, akumulátory, radiopřijímače a součástky a chemická výroba	celý závod	Slaný
Hynka Tanzera syn, továrna usní	celý závod	Zlonice
Anglicko-česká kamenouhelná akciová společnost, Praha II., Lützowova 37	důl Anna Laura, elektrárna	Rynholec
Kamenouhelné doly, a. s., dříve společnost Státní dráhy v Praze, nyní Pražská železářská společnost Praha II.	důl Ronna s přičleněnými doly Kübeck, Engerth, Barré a Theodor	Hnidousy
	elektrárna	Pchery

Kvůli možné špionáži byl proto nad Pálovou továrnou vyhlášen zákaz fotografování, aby nebylo možné odhadnout objem výroby. „*Zákazy fotografování byly sice vydány, ale bylo je možno hodnotit jen jako formální. Uhlídat jejich dodržování by vyžadovalo uzavřít celou oblast.*“¹⁶¹ Ve Slaném byl posádkou *Cyklistický prapor 1*. Firma Pála musela zpravodajského

¹⁵⁸ HUBENÝ, David. Proměnlivé podnebí. Firma Pála v meziválečném období a její zapojení do příprav na obranu státu. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. Továrník Pála a Lepší Slaný. VMS, Slaný 2017, s. 14–61, zejména s. 33.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 36.

¹⁶⁰ Převzato z téhož, s. 36.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 37. K tomuto útvaru více: HUBENÝ, David. Cyklistický prapor 1 v letech 1933–1939. In: Armáda, Slaný a Slánsko ve 20. století. Historie Slánska ve XX. století, sv. 4, Slaný 2009, s. 120–145.

důstojníka cyklistického útvaru zaujmout už tím, že vyráběla dynamka, svítilny na bicykly a lepidla na jejich duše.

Pokud jde o politickou příslušnost zaměstnanců, tak: *„Ve firmě Pála byli podle zjištění slánských četníků dělníci přibližně z šedesáti procent příznivci sociální demokracie a zbytek českoslovenští socialisté a též příznivci Národního sjednocení. Jakmile firma zjistí, že některý zaměstnanec inklinuje ke komunistům, propustí ho, ovšem pro porušení pracovního řádu, nikoliv proto, že je komunistou.“ ... Podobný postup jako Pálova továrna uplatňovaly vůči komunistům i jiné podniky, např. Letov, Avia, Aero, Zbrojovka Ing. F. Janeček a z obchodního spojení s Pálovou továrnou známá firma Walter. Není proto náhodou, že se komunisté nemohli uchytit ve zbrojních a kovoprůmyslových podnicích.*¹⁶²

Českoslovenští sociální demokraté a národní socialisté byli stoupenci Tomáše Garrigua Masaryka a Edvarda Beneše, ale Národní sjednocení bylo stranou nacionalistickou, s mnohými nedemokratickými atributy. Za protektorátu ve firmě existoval *závodní výbor dělnický*.¹⁶³ Na posledním místě podpisové doložky na konci materiálu *Učňovská škola 1943* je podepsán komunista Příbyl. O Pálovce hovořil i Antonín Hnátek, jehož paměti sepsal jeho syn Jaroslav: *„Od 23. července 1945 do 14. května 1946 byl táta členem národní správy firmy Palaba, v níž zasedali tři správci – můj otec, předseda odborového hnutí pan Příbyl a účetní pan Pad'our. Příbyl byl kovaný komunist, kvůli němu zažádal otec dne 11. prosince 1947 o uvolnění z funkce podnikového ředitele, již od 14. května 1946 zastával. Dne 6. dubna 1956 byl jmenován obchodně-administrativním náměstkem n. p. Bateria Slaný. Z této funkce odešel do důchodu. Zemřel 3. července 1973.*¹⁶⁴

Hubený diplomaticky poukazuje na nelegálnost tohoto postupu, který však zřejmě patřil k běžné praxi té doby. Vyslovuje dokonce domněnku, že porušení pracovní kázně komunisty vznikala na základě provokací ze strany zaměstnavatele a za účasti dalších zaměstnanců a jejich představitelů.¹⁶⁵

Za negativním postojem podniku vůči komunistům bylo jejich vyhrožování znárodněním zbrojovek: *„Vedení firmy Pála, ale i dalších podniků, však obrat komunistů v důsledku VII. kongresu Kominterny a následného VII. sjezdu KSČ zjevně neimponoval a také nemohl, neboť KSČ v rámci příprav na obranu republiky požadovala, aby došlo k zestátnění zbrojních*

¹⁶² HUBENÝ, David. Proměnlivé podnebí. Firma Pála v meziválečném období a její zapojení do příprav na obranu státu. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. Továrník Pála a Lepší Slaný. VMS, Slaný 2017, s. 14–61, zejména s. 38–39.

¹⁶³ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 25, Pála, výchova učňů 1919–1945, sign. č. 450.

¹⁶⁴ <http://www.pametnaroda.cz/story/hnatek-jaroslav-1925-1483>. [online]. [cit. 2017-09-04].

¹⁶⁵ HUBENÝ, David. Proměnlivé podnebí. Firma Pála v meziválečném období a její zapojení do příprav na obranu státu. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. Továrník Pála a Lepší Slaný. VMS, Slaný 2017, s. 14–61, zejména s. 39.

podniků bez náhrady. Stranické časopisy navíc informovaly, kteří podnikatelé nepřiměřeně vydělávají na dodávkách pro armádu. Možná se tam některé slánské podniky našly, popř. s podnikem spřízněné firmy, jako již několikrát jmenovaná továrna Walter.“¹⁶⁶

Aby se Pála vyhnul informačnímu úniku (špionáži), nezaměstnával Němce (vyjma čtyř úředníků a jedné úřednice), Rakušany, Maďary, Rusy a Ukrajince (tab. č. 6). Kontrolu a prověřování osob provádělo četnictvo.¹⁶⁷

Tab. č. 6 Struktura firmy Pála v oblasti zaměstnaneckých kategorií, pohlaví a národnosti k 1. červenci 1938.¹⁶⁸

Zaměstnavatel a zaměstnanci		československé národnosti	německé národnosti	Celkem
Majitelé		6	0	6
Ředitelé		3	0	3
Vedoucí úředníci	Muži	2	0	2
	Ženy	1	0	1
Ostatní úředníci	Muži	62	4	66
	Ženy	49	1	50
Dílovedoucí a mistři	Muži	1	0	1
	Ženy	0	0	0
Dělnictvo	Muži	89	0	89
	Ženy	246	0	246
Učedníci	Muži	8	0	8
	Ženy	0	0	0
Celkem		467	5	472

Naprosto zásadní pro činnost sledovaného slánského podniku byl dovoz materiálu nezbytného pro výrobu ze SSSR, Německa a Francie, jeho rozsah je uveden v tab. č. 7.

Spotřebu energií, odběr elektřiny a výběr zařízení a techniky používané firmou Pála v roce 1935 uvádím v tab. č. 8.

„Zároveň z uvedených faktů vyplývá klíčová dopravní úloha Německa pro československý zahraniční obchod, který jednou třetinou procházel právě přes říšskoněmecké území, a v případě továrny Pála zřejmě zcela. Uzavření československo-německých hranic by podnik během krátké doby zničilo.“¹⁶⁹

Důležitou součástí života firmy byl neutuchající a tvrdý konkurenční boj. Pálovka se takto trápila s firmami Schlosser (která neoprávněně používala chráněného označení Excelsior),

¹⁶⁶ HUBENÝ, David. Proměnlivé podnebí. Firma Pála v meziválečném období a její zapojení do příprav na obranu státu. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. Továrník Pála a Lepší Slaný. VMS, Slaný 2017, s. 14–61, zejména s. 39.

¹⁶⁷ Tamtéž.

¹⁶⁸ Převzato a zpracováno z téhož, s. 41.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 43.

Daimon, německou firmou Schmidt z Podmokel, jež napodobovala Pálovy 12voltage bloky apod.¹⁷⁰ Firma Pála proto musela mnohé své výrobky chránit patenty.

„S otázkou patentů a výrobních postupů souvisela otázka kartelů. Zatímco současné státní zřízení považuje kartely za škodlivé a protizákonné, první republika se k věci stavěla tak, že je tolerovala, a jejich existenci upravila speciálním zákonem č. 141/1933 Sb. z. a n., o kartelech a soukromých monopolech, a vedla dokonce jejich rejstřík u Státního úřadu statistického! ... Zapojení československých podniků do mezinárodních kartelů, pravda občas vynucených a často vedených říšskoněmeckými podniky, sice omezovalo rozlet některých československých podniků, ale na druhou stranu jim zajišťovalo přístup k nejnovějším objevům.“¹⁷¹

Tab. č. 7 Dovážené suroviny podle stavu za rok 1935.¹⁷²

Předmět	Roční potřeba v kilogramech	Dodavatel
Burel přírodní (nověji pyroluzit, oxid mangančitý (MnO ₂))	110 000	SSSR
Burel umělý	25 000	
Tuha (grafit (C))	40 000	
Salmiak (chlorid amonný (NH ₄ Cl))	25 000	
Mosazné výrobky	10 000	
Zinkové plechy	2 500	
Uhlíky (různé)	15 000 000	Německo, Francie
Papír a lepenky	25 000	
Olovo (Pb)	50 000	
Klejt (krystalický oxid olovnatý (PbO)), minium (oxid olovnato- olovičitý (Pb ₃ O ₄)) a olovnatý prach	30 000	
Antimon (Sb)	5 000	

Od roku 1937 vyráběla firma Pála plynové masky. Stalo se tak na základě zákona č. 82 z 11. 4. 1935, *o ochraně a obraně proti leteckým útokům*, a podmínek pro udělování výrobních koncesí pro tyto prostředky protichemické ochrany jednotlivce. Zásadní pravomoci měly v této oblasti okresní úřady a vojenská správa. Zákon č. 82 byl implementován vládním nařízením č. 83 ze 17. 4. 1935, o živnosti výroby, opravy a prodeje plynových masek a jejich součástí, jakož i o jejich zkoušení dovozu a vývozu. Posledními dokumenty nezbytnými pro prodejce a výrobce plynových masek byl *Zkušební řád pro prodejce plynových masek*, podle nějž se „komise skládala z předsedy a dvou zkušebních komisařů jmenovaných ministerstvem vnitra

¹⁷⁰ HUBENÝ, David. Proměnlivé podnebí. Firma Pála v meziválečném období a její zapojení do příprav na obranu státu. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. Továrník Pála a Lepší Slaný. VMS, Slaný 2017, s. 14–61, zejména s. 44–45.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 45–46.

¹⁷² Převzato a zpracováno podle téhož, s. 43.

v dohodě s ministerstvem národní obrany a ministerstvem průmyslu, obchodu a živností. Předseda komise určoval místo a čas setkání; pozdní příchod žadatele mohl mít za následek odmítnutí připuštění ke zkoušce, u níž se musel prokázat platným průkazem totožnosti“.¹⁷³

Tab. č. 8 Spotřeba energií, odběr elektřiny a zařízení a technika ve firmě Pála v roce 1935.¹⁷⁴

Surovina/typ energie	Množství [kg]	Časové období
Uhlí	5 000	Měsíc
Benzin	2 000	
Mazadlo	100	
Odběr elektřiny v r. 1935: Městský elektrický podnik ve Slaném		
Pohon		60 000 kWh
Osvětlení		10 000 kWh
Spotřebiče		Typy
>60 elektroměrů		ČKD, Duda, Meas
Zařízení, automobilní technika a přístrojové vybavení		
Zařízení	Typ/nosnost [kg]	Počet
parní kotle	J. Štětka Praha	2
automobily osobní		5
Nákladní	300, 500, 2 000 a 11 200	4
přístroje československé provenience	Křížík, Sousedík	
přístroje zahraniční provenience	Siemens	

Zkušební řád pro výrobce plynových masek a jejich součástí stanovoval čtyřčlennou komisi, předsedu jmenovalo ministerstvo národní obrany a členy byli zástupci ministerstva vnitra, ministerstva průmyslu, obchodu a živností a opět ministerstva národní obrany. Při rovnosti hlasů rozhodoval předseda.¹⁷⁵

Správní radě firmy Pála se do této akce nejdříve moc nechtělo, bála se konkurence mnoha zájemců včetně Baťova průmyslového gigantu.¹⁷⁶ Ale slánská lobby v Národním shromáždění napříč politickým spektrem, díky níž město Slaný získalo vojenskou posádku, město samotné, které dopisem městské rady požádalo Hanu Benešovou o intervenci u prezidenta republiky, i díky dopisu J. J. Pály opět první dámě, v němž sliboval pracovní místa pro sto dělníků, se to nakonec 23. 5. 1938 povedlo, byť Vojenská kancelář prezidenta republiky byla původně proti. I když jeden z typů filtrů neprošel náročnými zkouškami u Vojenského technického a leteckého

¹⁷³ HUBENÝ, David. Proměnlivé podnebí. Firma Pála v meziválečném období a její zapojení do příprav na obranu státu. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. Továrník Pála a Lepší Slaný. VMS, Slaný 2017, s. 14–61, zejména s. 49.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 43–44.

¹⁷⁵ Tamtéž.

¹⁷⁶ Srovnej STOMPFE, Milan. Světlo & síla aneb co uměl český management za 1. republiky: 75 let firmy Palaba. Palaba, Slaný 1994, s. 76.

ústavu, „*ostatní typy si zřejmě stály lépe, neboť až koncem roku 1938 vypršelo povolení na výrobu související s plynovými maskami a jejich součástmi.*“¹⁷⁷

Po vídeňské arbitráži a mnichovské dohodě se Slánsko stalo pohraničím a z vojenského hlediska zde byla další výroba pro snadné ohrožení ze strany německých vojsk problematickou. Z hospodářského hlediska musela Palaba po ztrátě pohraničí, kde podniky s obdobným výrobním programem téměř nebyly, čelit větší konkurenci, naproti tomu ve výrobě chemického sortimentu si polepšila, poněvadž republika přišla o podstatnou část svého chemického průmyslu.

Jaroslav Jan Pála s Antonínem Hnátkem na novou situaci pružně zareagovali. Již 15. 10. 1938 sepsali memorandum pro Národohospodářský odbor Předsednictva ministerské rady (Úřadu vlády), v němž doporučovali:¹⁷⁸

- nezakládat nové podniky, ale racionalizovat vývoj a výrobu v těch stávajících (technicky vyspělých a dobře prosperujících),
- nestěhovat konkurenční podniky surovinově závislé na cizině z okupovaného území do zbytku republiky, neboť Německo bylo tranzitní zemí a pohraniční podniky byly závislé na zahraničních patentech a licencích, za něž bylo třeba platit,
- a konečně navrhli, aby byly zakládány podniky s výrobou, jež v okleštěné republice chyběla a nebyla dosud po zaboru pohraničí nahrazena.

„*Autoři memoranda však s chutí zamlčeli, že i slánská továrna přežívala díky výhodnému nákupu říšskoněmeckých patentů a licencí.*“¹⁷⁹

Na začátku roku 1939 Pálovka přestala tisknout reklamní materiály v němčině, ale po 15. 3. 1939¹⁸⁰ se k této praxi znovu vrátila, podobně jako „*např. Zbrojovka Brno už v dubnu 1939 začala pracovat na překladu reklamních materiálů ke svým těžkým kulometům do němčiny.*“¹⁸¹ Arizaci se Pálovka vyhnula následujícím způsobem. Dle § 6 nařízení říšského protektora z 21. a 26. 6. 1939, musela firma prokázat, že v jejím vedení nejsou Židé. Zároveň bylo třeba opravit stanovy s cílem ochrany vyráběných produktů a poskytovaných služeb, a tudíž přibyl paragraf, podle něž musela být většina členů správní rady občany Protektorátu Čechy a Morava, kde museli mít též bydliště. To management Palaby udělal.¹⁸²

¹⁷⁷ HUBENÝ, David. Proměnlivé podnebí. Firma Pála v meziválečném období a její zapojení do příprav na obranu státu. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. Továrník Pála a Lepší Slaný. VMS, Slaný 2017, s. 14–61, zejména s. 55.

¹⁷⁸ HUBENÝ, David. Proměnlivé podnebí. Firma Pála v meziválečném období a její zapojení do příprav na obranu státu. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. Továrník Pála a Lepší Slaný. VMS, Slaný 2017, s. 14–61, zejména s. 56.

¹⁷⁹ Tamtéž.

¹⁸⁰ Obsazení zbytku republiky a vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava.

¹⁸¹ HUBENÝ, David. Proměnlivé podnebí. Firma Pála v meziválečném období a její zapojení do příprav na obranu státu. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. Továrník Pála a Lepší Slaný. VMS, Slaný 2017, s. 14–61, zejména s. 57.

¹⁸² Tamtéž.

3.3 Jaroslav Jan Pála starostou města *Lepší Slaný*

V květnu 1939, již v době Protektorátu Čechy a Morava, publikoval Jaroslav Jan Pála v regionálním tisku článek s titulkem: *Co bude s regulačním plánem města Slaného*.¹⁸³ Pála zde kritizoval místní bytové poměry, které se ještě zhoršily po Mnichovské dohodě příchodem uprchlíků z pohraničí, kdy neexistovalo řešení s další výstavbou města Slaný. V textu článku Pála srovnal české poměry s německými a oslovil místní radu „*aby naše města byla svěřena zdatným, průbojným mužům*“.¹⁸⁴ V závěru článku Pála vybídl obyvatele Slaného, aby se prostřednictvím Národního souručenství zapojili do budování města. Následně Pála pod heslem „*Lepší Slaný*“ zřídil konto u místních bank, na něž vložil 1 000 korun a vyzval občany, aby přispěli také. Poté Karel Vetter,¹⁸⁵ starosta města, slíbil, že se bude snažit zahrnout náklady na regulační plán do rozpočtu na rok 1940.¹⁸⁶

Továrník Pála zamýšlel dát příležitost odborníkům, jimž chtěl zajistit odpovídající ubytování a bohatší společenský a kulturní život.¹⁸⁷ Půl roku Pála s Ing. Jaroslavem Kubešem připravovali fotografickou výstavu, která jednak dokumentovala neutěšený urbanistický stav města, jednak formou studií a skic navrhovala kýžené řešení.¹⁸⁸ Výstava byla zahájena na Štědrý den 1939 ve slánské Sokolovně. Patronem akce byl starosta Karel Vetter a vernisáže se účastnil například také okresní hejtman Bohumil Kvasnička.¹⁸⁹

Výstava, která se stala i součástí jarního veletrhu v Praze, vynesla Pálovi nominaci na příštího starostu Slaného. „*Vaše akce ... vzbudila velký zájem veřejnosti i v kruzích úředních, a tak Vám bude dána příležitost bezprostředně v akci pokračovati. Lepšího muže ... nenajdeme a okresní město potřebuje iniciativního pracovníka. Jistě tuto funkci přijmete.*“¹⁹⁰ Takto promluvil hejtman Kvasnička k továrníkovi, který měl o starostování zájem.

Další vývoj ukázal, že Karel Vetter nebyl dostatečně loajální k novému režimu, a tak jeho roli přijal „přizpůsobivější“ Pála. „*Úřad starosty města Slaný se uvolnil dne 26. března, kdy Karel Vetter, po čtrnácti letech strávených v čele místní samosprávy, rezignoval. Zároveň složil mandát zastupitele a spolu s ním opustili zastupitelstvo také Stanislav Hrádek a František*

¹⁸³ PÁLA, Jan Jaroslav. Co bude s regulačním plánem města Slaného? Svobodný občan ze dne 26. 5. 1939.

¹⁸⁴ PÁLA, Jan Jaroslav. Co bude s regulačním plánem města Slaného? Svobodný občan ze dne 26. 5. 1939.

¹⁸⁵ FABINI, Pavel: Pod tíhou hákového kříže. Akce „Lepší Slaný“ a Jaroslav Jan Pála starostou města 1940–1944. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. Továrník Pála a Lepší Slaný. VMS, Slaný 2017, s. 96–106, zejména s. 99.

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ SOA Praha, NAD č. 1205, fond MLS Praha 1945–1948, složka Jaroslav Jan Pála. Z mého života, s. 7, sign. č. 94/214.

¹⁸⁸ FABINI, Pavel: Pod tíhou hákového kříže. Akce „Lepší Slaný“ a Jaroslav Jan Pála starostou města 1940–1944. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. Továrník Pála a Lepší Slaný. VMS, Slaný 2017, s. 96–106, zejména s. 100.

¹⁸⁹ Tamtéž.

¹⁹⁰ SOA Praha, NAD č. 1205, fond MLS Praha 1945–1948, složka Jaroslav Jan Pála. Z mého života, s. 7, sign. č. 94/214.

Formánek. Místo těchto tří osob se členy stali Pála a dva místní Němci, Rudolf Kalina a Vilém Hugger. ¹⁹¹ Pála byl zvolen obecním zastupitelstvem starostou Slaného 25. 4. 1940 třiatřiceti hlasy z šestatřiceti odevzdaných. ¹⁹²

Nový starosta měl v úmyslu budovat, měnit systém práce obecní správy a reformovat místní školství. V květnu 1940 proto navštívil s expertní delegací Bařův Zlín, kde hledal inspiraci. Realizace projektu ‚Lepší Slaný‘ začala.

Pála předpokládal zapojení občanů jak pracovní, tak finanční, a proto inicioval vznik tzv. Občanské spolupráce (OS), do jejíhož čela se postavil. Přihlášení občané přispívali do společné kasy 1 % rodinných příjmů. Tímto způsobem se Pálovi podařilo do května 1943 vybrat 400 000 korun. Pála na tento počín vzpomínal takto: *„Abych co nejvíce podnítil zájem občanstva, založil jsem organizaci občanstva mající zájem na výstavbě města pod titulem ‚Občanská spolupráce‘, její členové – bylo jich kolem 2 500, se dobrovolně zavázali přispívat měsíčně dle svých možností a platili od K 1.- až do K 500.- měsíčně. Od 1. října 1940 do konce dubna 1945 bylo vybráno celkem přes 700 000 K, které jsou uloženy u slánských peněžních ústavů. Peníze mají sloužit ke splnění program Občanské spolupráce a jejím programem je ‚Lepší Slaný‘. Sám jsem přispíval K 500.- měsíčně. K Vánocům jsem dával K 10 000. Výběrčího i režii jsem platil ze svého.* ¹⁹³

Kromě toho probíhal ve Slaném cyklus veřejných přednášek, které vycházely v tištěné podobě v tzv. edici ‚knihovnička Lepší Slaný‘. Například v roce 1939 přednášeli o urbanismu profesor Zdeněk Wirth ¹⁹⁴ a Ing. arch. Ondřej Lísek a o hygienických poměrech promluvil k zájemcům z řad slánských občanů MUDr. Josef Moucha. ¹⁹⁵

Po válce Pála ve svých pamětech napsal, že na slánskou radnici šel sloužit, nikoli panovat. Na radnici nechal provést generální úklid a vymalovat. Prostornější kanceláře přenechal podřízeným úředníkům a pro sebe si vybral jednu z menších místností. Na vlastní náklady nechal ve své kanceláři zhotovit novou podlahu, koupil koberec a místnost zařídil vlastním nábytkem. Nově zřídil radniční poštu. V průjezdu u radnice nechal umístit poštovní schránku na dopisy od občanů s názory a stížnostmi. V průjezdu byla z Pálova popudu umístěna

¹⁹¹ FABINI, Pavel: Pod tíhou hákového kříže. Akce ‚Lepší Slaný‘ a Jaroslav Jan Pála starostou města 1940–1944. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. Továrník Pála a Lepší Slaný. VMS, Slaný 2017, s. 96–106, zejména s. 100. Fabini dodává, že se V. Hugger posléze stal městským radním, když vystřídal odvolaného Jana Reicherta. A přirozeně se staral o místní Němce. Třeba roku 1941 jim ‚přílepil‘ příspěvkem z obecního rozpočtu.

¹⁹² Tamtéž, s. 101.

¹⁹³ SOA Praha, NAD č. 1205, fond MLS Praha 1945–1948, složka Jaroslav Jan Pála. Z mého života, s. 11, sign. č. 98/218.

¹⁹⁴ Zdeněk Wirth (11. 8. 1878 Libčany–26. 2. 1961 Praha) byl český historik umění, jeden ze zakladatelů památkové péče v Čechách, akademik ČSAV. Viz https://cs.wikipedia.org/wiki/Zden%C4%Bk_Wirth. [online]. [cit. 2020-05-09].

¹⁹⁵ Kronika města Slaný, 1939, s. 55.

orientační tabule s čísly příslušných kanceláří a jmény referentů. V podatelně nový starosta zavedl desetinný systém pro odkládání akt.¹⁹⁶

V období Protektorátu Čechy a Morava J. J. Pála a Jaroslav Kubeš často navštěvovali Prahu, aby tam v příslušných institucích a úřadech projednávali záležitosti města Slaného, továrny Palaba, ale také proto, aby řešili dodávky materiálu na stavbu a vybavení interiéru Pálovy vily (obr. č. 9, 17, 19 a 20).

Každodenní život ve Slaném za 2. světové války nebyl jednoduchý. Vázlo především zásobování potravinami. Svědectví o této situaci podávají například zprávy pro lokální tištěná média připravované v tiskovém oddělení firmy Pála (obr. č. 18). Totéž tiskové oddělení zároveň ostře potíralo kritiku Pálovy komunální politiky (obr. č. 21).

Pála nechal přejmenovat Městský úřad na Úřad královského města Slaného. Upustil od bezplatných aspirantských míst, a tak každý, i začínající úředník, dostával plat. „*Všemu úřednictvu, zřízencům a dělnictvu byly neustále platy zvyšovány, křivdy v postupu napravovány. ... Činorodou práci jsem podněcoval prémiei z vlastních prostředků.*“¹⁹⁷ Zavedl konferenci vedoucích úředníků.¹⁹⁸ Pála považoval obec „*za hospodářský podnik sloužící zájmům občanstva, který musí vyjít s danými prostředky.*“¹⁹⁹ Starosta, úředník, zřízenec i dělník neměli být podle Pály pány, ale pracovníky, kteří slouží obecnému blahu a prospěchu.²⁰⁰

Jak vyplývá z Pálových pamětí, vzal si za své mnoholeté přání slánských obyvatel, např. přivtělení obce Kvíčku ke Slanému. „*Vše bylo důkladně připravováno – mapy, propočty – dvakrát šlo již jen o podpis a vždycky uskutečnění zamezil vrchní zemský rada Dr. Meusel, kterého si získal hlavní odpůrce přivtělení Kvíčku ke Slanému, továrník Příbyl.*“²⁰¹ Ten měl údajně ve své vile sál s modelem elektrické železnice, která okouzila Meusela a jeho rodinu natolik, že se přiklonil k Příbylovu postoji. „*Sám rada Schlée byl udiven, že hotový akt, který měl předložit panu zemskému viceprezidentovi k podpisu, musel vrátit Dr. Meuselovi, u kterého ovšem uvízl v šuplíku.*“²⁰²

¹⁹⁶ Patrně se jednalo o tzv. Deweyův desetinný systém. Viz zdroj: https://cs.wikipedia.org/wiki/Dewey%C5%AFv_desetinn%C3%BD_syst%C3%A9m. [online]. [cit. 2020-08-17].

¹⁹⁷ SOA Praha, NAD č. 1205, fond MLS Praha 1945–1948, složka Jaroslav Jan Pála. Z mého života, s. 8, sign. č. 95/215.

¹⁹⁸ Jednalo se v podstatě o jejich pravidelné porady k přípravě schůzí městské rady a obecního zastupitelstva.

¹⁹⁹ SOA Praha, NAD č. 1205, fond MLS Praha 1945–1948, složka Jaroslav Jan Pála. Z mého života, s. 8, sign. č. 95/215.

²⁰⁰ Tamtéž.

²⁰¹ Tamtéž. Z mého života, s. 9, sign. č. 96/216. Jednalo se o továrníka Ferdinanda Příbyla, viz například: <https://pamatkovykatalog.cz/vila-tovarnika-pribyla-11611236>. [online]. [cit. 2021-08-08].

²⁰² SOA Praha, NAD č. 1205, fond MLS Praha 1945–1948, složka Jaroslav Jan Pála. Z mého života, s. 9, sign. č. 96/216.

*Právní sklad at' mě
sjedná' schůzku na té středu
dne 11. čec na jiný den
u ministerského rady
Dr. Rösslera,
u Reichsprotectora
Kreuzherzenstift
Dr. Šovj, hum. profesori
p. ing. Kubeš
17/11/43 č. 42*

Obr. č. 17 Vlevo nahoře: Vilém Hugger, redaktor časopisu Světlo a síla, a za Protektorátu radní královského města Slaný, zemřel 10. 11. 1942. Vpravo nahoře a dole: rozvrhy jednání J. J. Pály a Ing. Jaroslava Kubeše ve dnech 21. 7. a 24. 8 1943 v Praze. Srpnová návštěva hlavního města zahrnovala mj. pracovní návštěvy na Hospodářské skupině vodáren, Památkovém úřadu, v Českém rozhlase, na Masosvazu nebo na ministerstvu spravedlnosti.^{203 204}

V Praze, dne 24. srpna 1943.

① Hospodářská skupina vodáren - přidělí barevných, kovů 230-56

Památkový úřad - pokračování v průzkumu města 473-87, 463-17

Min. dopravy - průtahy silnic Ing. Uhlíř 47
Ing. Václavek
Ing. Kučera
IV 3a 366/27 43
min. č. 161/3 II/2 43
rada Šoman

⑤ Sochař Velínský
rada Gawenat - jak si stojí věc spodu - železo

② Český rozhlas - taj. Zeman brožura 321-57

② Masosvaz - kontingent husí II, R. Wagnera 5 dr. Kráma. max. 300 husí, statist. úř.

③ Geologický ústav posudek o studních
Geologická mapa katastru 416-17

④ min. spravedlnosti Dr. Prokeš II, Vyšehradská dv 8 12
informace o soudu

406-31
Soji = to u. 11. 11. 1943
několik minut

²⁰³ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69. Světlo a síla, roč. XI., č. 3., ze dne 20. 11. 1942, s. 50.

²⁰⁴ Tamtéž, kt. č. 51, sign. č. 127–128.

Druhý kurs vaření v slánské Pálovce.

V pátek minulého týdne byl uspořádán pro dělnice a úřednice slánské Pálovky druhý kurs vaření, na němž odborná učitelka místní hospodynské školy Fikejzová předváděla prakticky všestranné použití brukve k přípravě nejrozmanitějších pokrmů.

Hlavním vodítkem v těchto kursech je naučiti zaměstnané ženy přípravě hodnotných a chutných pokrmů jednak rychlými způsoby a jednak z prostředků jsoucích po ruce v každé roční době.

Kuchařské výrobky šesti dělnic ochutnávalo opět asi padesát jiných dělnic. Závěrečného posuzování jídel účastnil se též šéf závodů, starosta města, továrník Pála, který s uspokojením zjišťoval úspěchy, kterých návštěvnice kursů docílily.

Všechny dělnice obdržely recepty na připravovaná jídla, které byly správou závodů rozmnoženy. Příští kurs, který povede opět paní Baronová z NOUZ bude mít na programu jídlo z jednoho hrnce.

Zvláštní zpráva pro Národní Práci Kladno

zasláno 18.5.43.

Sociální práce v slánské Pálovce.

Dělnice a úřednice slánské Pálovky prodělaly v těchto dnech čtvrtý kurs ukázkového vaření při němž z potravin získaných z přidělu byla zhotovena velmi chutná jídla. Po zeleninové polévce ze sušené zeleniny následovalo jídlo z jednoho hrnce z pórku, brambor a salámu, dále kroupové krupoto a koláč z mletých krup. Všem účastnicím byly opět rozdány kuchařské předpisy předváděných jídel, aby znalost dobrého vaření z dosažitelných surovin se co nejvíce rozšířila. Škola práce připravuje v Pálovce uspořádání kursu pracovního práva pro členy závodních výborů, dále kurs jazyka německého a některé speciální kursy z elektrotechniky a radiomechaniky. Spolupráce průmyslového podniku s NOUZ přináší dobré a radostné výsledky všem účastnícím.

Obr. č. 18 V roce 1943 probíhaly „v slánské Pálovce“ kurzy vaření ze surovin, jejichž množství a kvalita byly omezeny válečným přidělovým systémem. Na dobrotách z brukve²⁰⁵ si údajně pochutnal i továrník a starosta J. J. Pála. Jindy se na jídelničku kurzu objevila polévka ze sušené zeleniny, „eintopf“ z pórku, brambor a salámu, kroupové krupoto a koláč z mletých krup. Město Lepší Slaný se evidentně připravovalo na horší časy. A tak byla 5. 5. 1943 do 22. čísla *Slánské pošty* zaslána informace podepsaná šifrou L.S. s příhodným titulkem „Místo trávníku zelenina. Trávníkové plochy kolem nového gymnázia ve Slaném byly v těchto dnech z části zryty a připraveny pro výsadbu zeleniny. Ve Slaném se i po této stránce připravují pro zajištění co největšího množství potravin nutných k výživě lidu.“²⁰⁶

²⁰⁵ Zdroj: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Brukev>. [online]. [cit. 2021-04-20].

²⁰⁶ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 51, sign. č. 388, 401, 410.

Poznámky o jednání s panem Linksfeilerem ve věci vyúčtování prací
truhlářských a nábytkových

Úvod. Firma Linksfeiler dodala do obytného domu čp. 1360 ve Slaném podle písemné nabídky stavební práce truhlářské a dále podle ústního dojednání truhlářské práce interiérové a posléze nábytek do některých pokojů. Účty za tyto práce vesměs převyšovaly jak původní rozpočet, tak i nabídky jiných dodavatelů. Bylo nutno před konečným zaplacením podrobně zkoumat příčiny vyšších obnosů v účtovaných částkách.

Práce stavební: Nabídka na práce stavební obnášela K ca 82.000.-- Účet za tyto práce však ca 170.000 K. Rozdíl ceny je způsoben rozdílným provedením dveří v přízemí, kde místo nabízených dveří dubových hlazených byly dodány dveře leštěné, hlazené a z materiálu odpovídajícímu nábytku jednotlivých pokojů. V položkách provedených dle nabídky byla nalezena výsledná diference v částce ca 5000.-- K v neprospěch dodavatele. Tato částka byla odečtena.

Vysoký rozdíl nabídky a účtu je odůvodňován se strany dodavatele zcela odlišným provedením některých položek (dveří i oken) jejichž zpracování mělo za následek zejména stoupnutí příslušných mzdových položek.

Nábytek a interiéry: Účet za tyto práce obnáší necelých 200.000 K. Podle dokladů projektanta nábytku p.inž.Starého činí včetně schodů podle jednoho sestavení nabídka na tyto práce částku ca 125.000 K, podle jiného sestavení ca 143.000 K.

Dodavatel v povšechném hovoru sděluje, že nábytek byl dodán podle jiných, nových plánů a v jiném provedení a z odlišného materiálu. Tvrdí dále, že rozsah plánů původního projektanta byl chudší oproti plánům, dle nichž nábytek byl zhotoven. To jsou hlavní důvody jimiž dodavatel obhajuje dnešní cenu, kterou dokládá podrobnými svými kalkulacemi.

Posuzována v detailech, jeví se situace takto:

Hala: Podle plánu arch.Starého měly do haly býti dodány 3 nikové skříně, stůl se sedátkem a obložení. Skutečně bylo provedeno pouze obložení ze stejného materiálu a dvě skříně. Přes to, že stůl, sedátko a jedna skřín nebyly dodány, odůvodňuje dodavatel téměř stejnou cenu lepším provedením.

Přijímací pokoj: podle původního projektanta měl býti zhotoven z hlazeného a leštěného dubu (překláčka) a kromě dodaných kusů měl býti pokoj vybaven ještě pojízdným barem, který nebyl dodán. Pohovka u rohového stolu a polštářování křeselek.

Obr. č. 19 Dne 8. 6. 1943 podal Ing. Jaroslav Kubeš J. J. Pálovi zprávu o tom, jak probíhají práce v interiérech jeho vily v Nosačické ulici 1360/3. Zajímavé je, že Kubeš ve svém zpravodajství neodděloval svá jednání, případně jednání správců Pály a Šímy, pro firmu, od jednání pro soukromé potřeby továrníka a jeho rodiny. Například 6. 1. 1942 jednal Kubeš ve firmě Pešl v Karlíně jak o práci montéra Šilpocha ve vile, tak o dodávce topných tělesech pro ústřední topení v administrativní budově továrny, v budově bateriové továrny i o kotlech pro radiotovárnu.²⁰⁷

²⁰⁷ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 51, sign. č. 443.

mělo být provedeno z kůže, naproti tomu bylo dodáno pouze z vlastní zvláště k tomu zakoupené látky. Rozdíl ceny mezi konkurenčními nabídkami a účtem činí 25.000 Kč čili ca 80% a je dodavatelem vysvětlován hlavně obtížnou prací při hotovení leštěného povrchu a úplným spojením jednotlivých částí nábytku s obložením a s krytem nad topným tělesem.

Dodavatel ve svůj prospěch uplatňuje konečně i onu okolnost, že v původní nabídce resp. v plánech projektanta jednalo se o jednotlivé kusy nábytku jednoduchých forem, kdežto byl dodán kompletní interiér pracného provedení.

Kuchyně: Zařízení bylo provedeno přesně podle popisu projektanta a přes to dodavatel účtuje cenu o 80% vyšší než v porovnávacích nabídkách projektanta. Důvod dodavatele, že dva kusy nábytku, kredenc a stůl byly provedeny podle zvláštních plánů a proto, že cena je vyšší, je velmi slabý.

Obě ložnice (pána a paní): byly provedeny ze stejného materiálu, který předepisoval projektant avšak bylo dodáno méně o tyto projektované předměty: 2 křesla polštářovaná, 2 stojany na květiny, naproti tomu bylo dodáno na víc o skřín v nise a o prádelník v dámské ložnici a o kryty radiátorů. Účtovaná cena za tyto oba pokoje činí ca 46.000 a je pejméně o 80% vyšší než porovnávací nabídky. Dodavatel odůvodňuje vyšší cenu jakostným zpracováním a dodáním předmětů nahoře uvedených.

Šatna v I. patře: byla dodána v provedení poněkud bohatším než bylo původně plánováno a účtovaná cena ca 12.000 oproti ca 11.000 je uměrná.

Předstín v přízemí: Cena za dodané dva předměty: skřín v nise a stěna na šaty je o něco nižší než konkurenční nabídky a odpovídá jednoduššímu provedení oproti nabídce resp. návrhu projektanta.

Schodiště: Základní provedení podrželo se původního projektu, toliko madla byla provedena důkladněji a stupně v zrcadle schodiště mezi přízemím a prvním patrem byly provedeny v dražší alternativě. Zábradlí schodiště bylo důkladněji a bohatěji ornamentováno. Dodavatel odůvodňuje podrobnou kalkulací a těmito argumenty o ca 10.000 vyšší cenu oproti porovnávacím nabídkám.

Jednání o cenových rozdílech. Po obdržení ca 10 jednotlivých účtů na celkovou sumu ca 373.000.-- reagoval stavebník zvláštním dopisem na jejich výši a jejich správnost, vytýkal některé do té doby zjištěné závady a požádal dodavatele aby nechal svoje doklady prozkoumat svým důvěrníkům. Dne 31.5. jednal o těchto věcech Kubeš s pp. Linksfailem st. a ml., dne 2.6. jednali pp. správce Pála a Šíma a dne 8.6. pp. Kubeš a Šíma s oběma dodavateli.

Obr. č. 20 (navazuje na obr. č. 19) Jisté je, že to vyjednávači neměli lehké. „Při úporném a opětovném jednání, jehož se účastnila též choť dodavatele, nebyl dodavatel ochoten ani v jednom případě hovořit o slevě, toliko syn položil otázku, kolik by tedy bylo nutno sleviti, aby se věc ukončila. Jeho otec toto téma nepřipustil a dovolával se pomoci znalců, kteří musí dle něho prokázat, že jeho stanovisko je opodstatněné. Když jsme nadhodili, že znalec může mít jiné stanovisko tu ovšem sdělil, že je ochoten jednat.“²⁰⁸ Pan továrník měl ve své vile nainstalován telefonní přístroj značky Ericsson. K tomu bylo třeba nakreslit skici zařízení na plánu vily a připravit žádost o schválení, která se předkládala telegrafnímu stavebnímu úřadu na Kladno. Ta měla být formulována jako žádost o přenos zařízení z jednoho domu do druhého a podána byla v únoru 1943.²⁰⁹ Jaroslav Jan Pála si v lednu 1942 u profesora Vladimíra Hapaly²¹⁰ objednal gobelín formátu 2 m x 1,75 m s námětem dívky v moravském kroji. Hapala

²⁰⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 51, sign. č. 443.

²⁰⁹ Tamtéž, č. 347–349, 376.

²¹⁰ Tamtéž, č. 442. Profesor Vladimír Hapala byl tehdy ředitelem propagačního oddělení zemského gobelínového ústavu a bydlel v Brně, Na pískách č. 24.

Pálovi nabídl ještě gobelín s některým z obrazů malíře Joži Uprky. „*Oba náměty vyžadovaly by si takový způsob tkaní, který stojí za 1 m² K 15 000.*“²¹¹ Gobelíny měly zdobit severní stěnu obývacího pokoje s krbem. Pracovnu měl dekorovat gobelín formátu 100 cm x 120 cm, který by zobrazoval námět ‚Oslava práce‘ se vztahem k podniku Pála akc. spol. Profesor dodal také koberce do přízemí a prvního patra vily o rozměrech 120 cm x 500 cm. První měl být jednobarevný, zelený nebo cihlově červený s odstíněným rámem, druhý v téže barvě, ale se vzorkem. Kubeš zapsal, že Hapala: „*do pokoje slečny, do ložnice paní a pána, jakož i do zbývajících pokojů v prvním patře, navrhne vhodné náměty pro utkáni ručních koberců, které v ložnicích budou s předložkami u postele v určité harmonii.*“²¹² Gobelíny i koberce měly být dodány do konce roku 1942. Vybavení vily, hlavně koberce a nábytek, bylo po zatčení otce a syna Pálových v květnu 1945 rozkradeno.²¹³ Podle Kubešovy zprávy Pálovi z 18. 6. 1941 měla mít vila fasádu provedenu v barvě smetanové nebo v barvě bílé kávy.²¹⁴

Zvláštní zpráva pro České Slovo Kladno
zasláno 13.5.43.

Zvláštní poměry ve Slaném
Místní tisk nekoná svoji povinnost

Na poslední schůzi slánského obecního zastupitelstva podal starosta města zprávu o zvláštním čistě slánském zjevu. Jestli-že krajské listy přinášejí pro své čtenáře zajímavé referáty o životě prostředí v němž vycházejí a jestli-že se krajský tisk všímá všech událostí vhodných pro reprodukci tiskem, pak není možno totéž říci o místním slánském tisku, který pokud referuje o domácích událostech činí tak namnoze formou zlé kritiky, která čtenáře více znepokojuje a jitrí, než, aby je nestranně informovala. Byl vysloven v této souvislosti názor, že pro tento stav mívá se místní tisk svým posláním a je škoda na něj vynakládaného papíru.

Obr. č. 21 13. 5. 1943 byl z radnice vyslán prostřednictvím listu *České Slovo Kladno* varovný signál místnímu slánskému tisku, „*který, pokud referuje o domácích událostech, činí tak namnoze formou zlé kritiky, která čtenáře více znepokojuje a jitrí, než aby je nestranně informovala*“.²¹⁵ Podle starosty bylo na takové noviny škoda vynakládaného papíru.

²¹¹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 51, sign. č. 442.

²¹² Tamtéž.

²¹³ Svědectví o krádežích ve vile Pálových a dalších křivdách podala takřka po sedmdesáti letech první manželka Rudolfa Pály: „Moje kamarádka Marie mi radila, že ve Slaném nemůžu zůstat, a tak během čtyř hodin jsem se vystěhovala. Když jsem 6. května odjížděla vlakem ze Slaného do Prahy, tak po mně nějací chlapi začali plivat. Po několika dnech jsem se vrátila do svého bytu a zjistila jsem, že je všechno rozkradené. Kamarádka Marie mi potom vždycky hlásila, u koho viděla náš nábytek, koberec, a tak podobně. Já jsem po revoluci pracovala jako dělnice v Praze a po roce 1948 jsem se nesměla nikde ani představit. Jednou jsem přišla na policii, a oni se mě zeptali: ‚Jak to, že nejste zavřená?‘“ ČERVENKA, Jiří. Podivuhodné příběhy z dob nedávno minulých. Gelton, Nové Strašecí 2008, s. 73–81.

²¹⁴ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 51, sign. č. 463.

²¹⁵ Tamtéž, sign. č. 414. V čísle 267 téhož pramene je znovu vyčítána nedbalost a nesvědomitost povrchního pracovníka, který opět chybně publikoval, „že dvoutisící člen občanské spolupráce dostal co prémii ‚Dějiny města Slaného od prof. Laciny. Takový spis vůbec neexistuje. Prof. Lacina napsal a knihkupec Rudolf Vokoun roku 1885 vydal ‚Paměti královského města Slaného‘, jichž správný titul by měl znáti aspoň člověk, který

Přednáška o zalesňování Slánska.

Ve Slaném byl letos uspořádán péčí starosty města, továrníka Pály přednáškový cyklus, jako doplněk místních zlepšovacíh snah. Cyklus byl ukončen přednáškou dvou odborníků z Prahy, Ing. Al. Kubíče a Ing. J. Pince, kteří na řadě promítaných obrázků ukázali na přírodní a krajinné krásy lesů a kteří po všeobecném úvodě o lesních poměrech celé Evropy podrobili ze svého hlediska Slánský kraj kritickému studiu.

Slánsko je rolnickým krajem s uvědomělým a vyspělým stavem selským, který dovede využívat všech vymožeností techniky k zvýšení výnosu půdy. V této snaze byly na Slánsku vysušeny kde jaké rybníky, provedeny drenáže mokrých luk, které přeměněny v pole a veškeré neplodné stromoví a křoviny trvale odsarňovány. V této tendenci je neustále pokračováno od druhé poloviny min. stol. Slánsko samo je krajem malých dešťových srážek a zmíněná tendence jeho vodní poměry ponenáhlu avšak trvale zhoršují. Jako první praktický následek trvalého vysušování bylo na Slánsku před desíti léty během jedné suché letní sezony pozorováno ve větší míře odfoukávání suché vrstvy ornice, kterou jako sněhem byly zaneseny příkopy a které bylo prvním náznakem změny počasí slánského kraje.

Přednášející ukázali na důležitou funkci zejména listnatých stromů pro udržování vzdušné vláhly a doporučili vysazování stromoví na všech neplodných mezích a pastvinách. Slánský kraj bude podroben odbornému studiu biologickému a výsledky akce budou uloženy v informační brožuře, která má účastněným kruhům býti trvalým vodítkem v boji proti vysychání kraje.

Kubeš. 389

Obr. č. 22 Kubešova zpráva z ekologické přednášky o neblahém vysušování krajiny na Slánsku v důsledku intenzivní zemědělské výroby. Těžko usuzovat, zda seriózní environmentální téma mohlo přehlušit zájem lidí o dění na frontách druhé světové války. Vítězství se německé říši začínalo vzdalovat.²¹⁶

Realita však byla ještě komplikovanější.²¹⁷ Podle tzv. „Zpráv z Prahy“, které starostovi Pálovi předkládal jeho vyslanec podepisující se šifrou „Ku“, měly snahy připojit Kvíček ke

o tomto díle tak často píše a snad si i z něho ledacos vypůjčuje“. Pod zprávičkou, zjevně připravenou do novin, stojí „19. 3. 1943 psal Hozdecký v Občanu“.

²¹⁶ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 51, sign. č. 389.

²¹⁷ Tamtéž, sign. č. 438–440.

Slanému následující průběh.²¹⁸ Ing. Kubeš v září 1942 jednal o Kvíčku na Zemském úřadu v Praze s vrchním komisařem Javůrkem a vrchním radou Schlée.²¹⁹

Okresní úřad poslal ze Slaného veškeré spisy zemskému úřadu, který je vrátil katastrálnímu úřadu do Slaného, dále pak měřičské komisi ministerstva financí, zemskému finančnímu ředitelství, vrchnímu soudu v Praze, krajskému soudu v Praze oddělení zemských desek a okresnímu soudu ve Slaném. Z poznámek všech jmenovaných úřadů vyplývalo, že žádost města Slaného bude kladně vyřízena. Vrchní rada Schlée předběžně rozhodl, že právní stav věci dovoluje vybrat si ze dvou možných řešení a dal Kubešovi příležitost využít to, které by bylo pro město vhodnější.²²⁰

První návrh počítal s připojením celého katastrálního území obce Kvíce, tudíž nikoliv jen s Kvíčkem, asi s 500 katastrálními parcelami. Schlée měl za to, že po odtržení Kvíčku od Kvíce bude degradována z tehdejšího hlediska zemského úřadu prosperující obec Kvíc na obec chudou, jako byly v té době Netovice, Studeněves apod. Vrchní rada Schlée vycházel z faktu, že při připojování celého katastru by se ke Slanému připojil celý katastr jako takový bez nutnosti nových vyjádření výše zmíněných instancí a zemský úřad by o ní rozhodl přímo. K tomu ovšem bylo nutno, aby se sešlo obecní zastupitelstvo a rozhodlo připojit ke Slanému celou Kvíc. Toto usnesení bylo třeba oznámit zemskému úřadu a ten by neprodleně vydal rozhodnutí o připojení Kvíce ke Slanému.²²¹

Druhý návrh spočíval v připojení ke Slanému pouze přiléhající části zvané Kvíček asi s 500 pozemkovými parcelami. V této variantě mělo město převzít podle katastrálního výnosu obou dělených částí poměrnou část obecního dluhu obce Kvíce, který byl kolem 30 000 korun.²²²

Naopak z nemovitého majetku obce Kvíce nemělo město Slaný nijak profitovat. Celý majetek by zůstal zemědělské části obce Kvíce jako záruka její soběstačnosti.²²³

Proti úmyslu ponechat zemědělské obci Kvíci veškerý nemovitý inventář, patřící osadě Kvíčku, Kubeš namítal, že je nemyslitelné, aby kanalizace, položená téměř výlučně ve Kvíčku, patřila několik kilometrů vzdálené obci Kvíci. Tuto alternativu z bezpečnostních důvodů neumožňoval ani rozvod elektřiny ve Kvíčku, a tudíž bylo nemyslitelné, aby v části Kvíčku připojené ke Slanému byla rozvodná elektrická síť v rukou vzdálené zemědělské obce Kvíce.

---

²¹⁸ Autorem byl Ing. Jaroslav Kubeš, který v Pálově zastoupení často jednal na úřadech v Praze a také připravoval zprávy pro regionální tisk.

²¹⁹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 51. Zpráva z Prahy ze dne 23. 9. 1942, sign. č. 438.

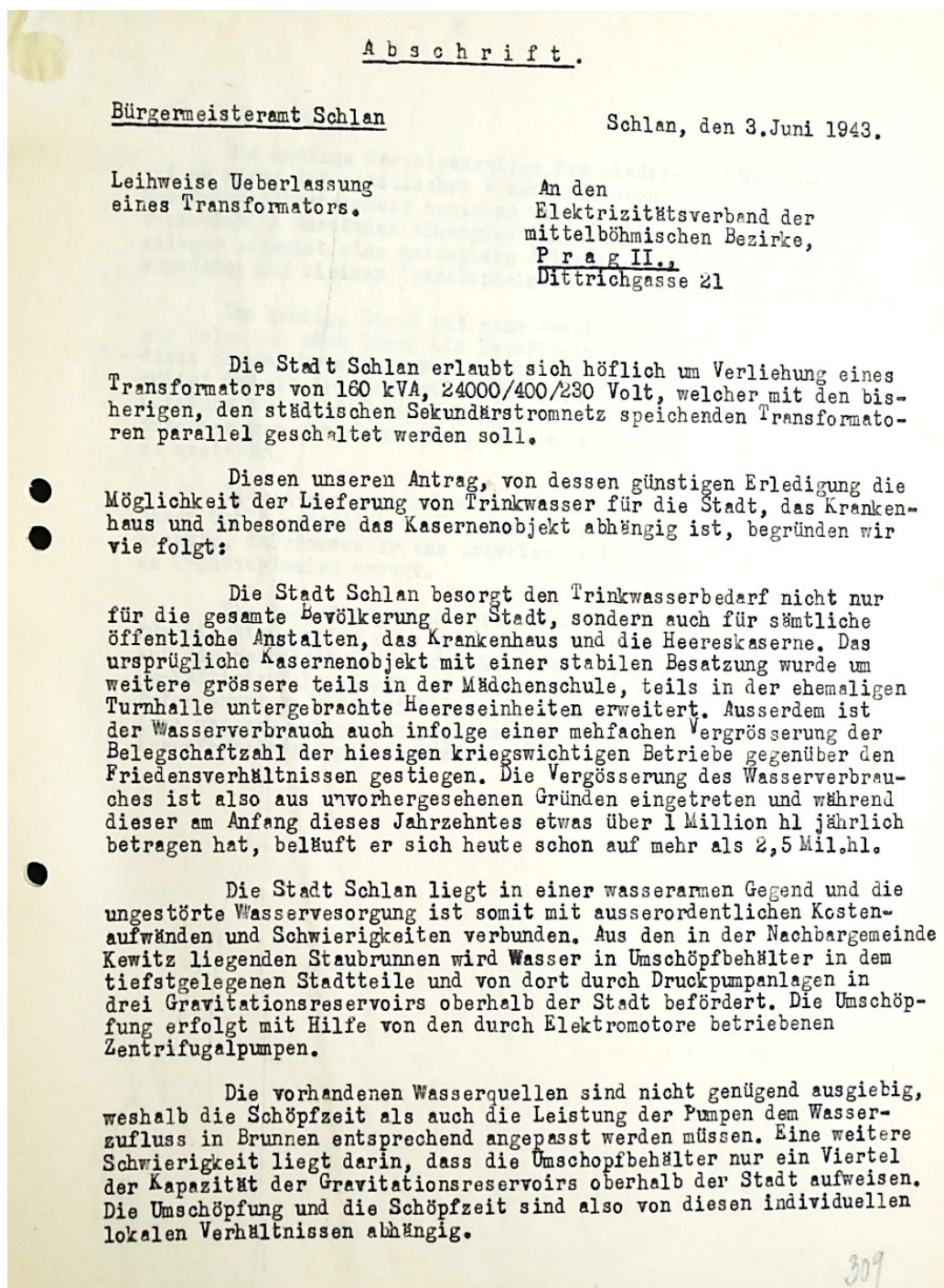
²²⁰ Tamtéž, sign. č. 438.

²²¹ Tamtéž.

²²² Tamtéž, sign. č. 439.

²²³ Tamtéž.

Vrchní rada Schlée uznal, že je to pravda a připustil, že taková zařízení, jako je kanalizace a elektrická síť, by bylo třeba rozdělit podle geografického dělení katastru.²²⁴

Obr. č. 23 Roku 1943 město využívalo čtyři transformátory o výkonu 100, 150 a 160 kVA, což činilo celkem 510 kVA. I když spotřeba v květnu téhož roku nepřevyšovala 270 kVA, rozhodlo se město opatřit pro špičkové odběry elektrické energie výkonnější zařízení. Proto 1. 6. 1943 jednal Ing. Jaroslav Kubeš v sídle Svazu středočeských elektráren, Praha II, Dittrichova 21, o možnosti zapůjčení nebo dodání výkonnějšího transformátoru pro zajištění plynulých dodávek vody ve Slaném.²²⁵

²²⁴ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 51. Zpráva z Prahy ze dne 23. 9. 1942, sign. č. 439.

²²⁵ Tamtéž, sign. č. 100, 301, 304, 309–310.

Die heutige Maschinenanlage des städtischen Wasserwerkes ist an einen der städtischen Transformatoren, welche den städtischen Sekundärstromnetz speichen angeschlossen und der von den vorerwähnten Umständen abhängige individuelle Betrieb der Pumpenanlagen bedeutet eine untragbare Belastung der verhältnismässig schwachen und kleinen Transformatoren des städtischen Stromnetzes.

Der heutige Stand hat eine Beschränkung des Wasserschöpfens zur Folge und setzt durch die Ueberlastung der Transformatoren diese der Gefahr einer eventuellen Beschädigung aus. Die Stadt benötigt deshalb dringend einen weiteren Transformator von einer Leistung von ca 165 kVA, welcher den heute an den Stromnetz gestellten Anforderungen gewachsen wäre, um eine ungestörte Wasserumschöpfung zu gestatten.

Die gesicherte Lieferung von gesundem Trinkwasser für die Stadt Schlau erscheint im Interesse der Verbraucher ausserordentlich wichtig, da Trinkwasser aus privaten Brunnen ungeniessbar ist, da es Typhusepidemien erregt.

Die Anschaffung eines grösseren Transformators ist also für die Stadt Schlau eine lebenswichtige Frage und mit Rücksicht auf die Gesundheit der in den hiesigen kriegswichtigen Betrieben beschäftigten Belegschaft und die drei Kasernenobjekte sogar eine Anforderung von kriegswichtiger Bedeutung. Wir hoffen deshalb, dass unserem heutigen Antrag stattgegeben und der vorerwähnte Transformator uns geliehen wird.

Bürgermeister

Obr. č. 24 (navazuje na obr. č. 23) „*Informoval jsem se tudíž v elektrárně v Holešovicích, kolik kovů ve smyslu převodních předpisů je zapotřebí na transformátor příkladně 100 kVA a zjistil jsem podle normálů, že 119 kg mědi a 590 kg železa.*“ Kubešovi byl slíben přiděl těchto kovů v požadovaném množství ještě do konce června 1943. Byl však vyzván, aby město Slaný podalo žádost s příslušným odůvodněním. Dne 3. 6. 1943 město avizovanou žádost podalo.²²⁶

Podle Kubeše většina nemovitého majetku obce Kvíče patřila osadě Kvíčku. Šlo o několik pozemků a obecní dům ve Kvíčku. Na obecním pozemku ve Kvíčku již vedení Slaného počítalo s výstavbou školy pro svou novou čtvrť a bylo tedy nemyslitelné, aby město Slaný, které mělo mít na starosti vybudování školní budovy, muselo ještě pozemek kupovat od obce, kterou chtělo připojit.

Formálně si rada Schlée představoval ukončení této záležitosti dopisem od města Slaného přibližně tohoto znění:

„Obecní zastupitelstvo královského města Slaného, aby ve věci připojení osady Kvíčku k městu Slanému ulehčilo finanční situaci zbývající zemědělské obci Kvíci, rozhodlo se převzít poměrnou část dluhu této obce a rozhodlo se dále převzít a z vlastních prostředků udržovati následující zařízení, sloužící veřejným účelům: kanalizaci provedou v části připojované ke

²²⁶ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 51. Zpráva z Prahy ze dne 23. 9. 1942, sign. č. 100, 301, 304, 309–310.

Slanému zvané Kvíček, a rozvod elektrické energie v této části, avšak bez transformační stanice a bez primárního vedení, které zůstane v majetku obce Kvíče.“²²⁷

Otázku připojení dalších obecních pozemků k městu Slanému zamýšlel vrchní rada Schlée vyřídit později, jiným právním aktem, aby se formální připojení Kvíčku ke Slanému tímto problémem nezdržovalo.

Jak Ing. Kubeš, tak J. J. Pála intervenovali u vrchního rady Schlée ještě v květnu a červnu roku 1943 a bylo jim řečeno, že spis je uzavřen, Kvíček bude ke Slanému připojen, ale vzhledem k hektické době zřejmě až po válce.²²⁸

Dnes již Kvíček součástí Slaného je, ale lze konstatovat, že první bod akce *Lepší Slaný* se Pálovi do roku 1944, kdy byl starostou města, splnit nepodařilo.

Druhým bodem akce mělo být získání regulačního plánu, který by odpovídal moderní urbanistice. Prvotní studii k tématu, použitou jako podnět ústředním úřadům k vypracování nových směrnic, zpracoval Ing. Ivo Beneš z Písku.²²⁹ Ten následně vypracoval také plány religionistické úpravy celého slánského okresu. Komise města plány projednala a poté bylo závěrečné vypracování regulačního plánu svěřeno architektu Benschovi v Praze.²³⁰

Další práce byly svěřeny architektu Starému, který městu předložil plán na rozšíření hudební školy a její přestavby na kulturní a sociální dům. V této budově se počítalo se dvěma veřejnými čítárnami, a to pro dospělé a děti. Architekt Starý se měl následně zabývat péčí o děti a matky, rozšiřovat učebny pro hudební školu se dvěma sály pro kulturní činnost.

Týž architekt vypracoval také plány živnostenské školy, přestavbu divadla Občanské záložny, plán městských lázní, přestavby a přístavby městské radnice, rekreačního koutu v údolíčku mezi drahou a studněvským mlýnem. Zároveň se chystala regulace Červeného potoka, na němž se počítalo s napuštěním velkého rybníku, který měl být využíván pro rybářský sport, jako koupaliště a co zásobárna užitkové vody pro slánské průmyslové podniky. Na již existující budovy reálného gymnázia, obchodní akademie a obchodní školy měla navázat moderní, účelná budova pro dělníky a řemeslníky – živnostenská škola. Pála se totiž domníval, že „*Od zdatnosti a blaha dělnických a řemeslných vrstev jsou odvislí ostatní vrstvy, ba i celý národ.*“²³¹

²²⁷ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 51. Zpráva z Prahy ze dne 23. 9. 1942, sign. č. 440.

²²⁸ Tamtéž, sign. č. 306, 313.

²²⁹ FABINI, Pavel: Pod tíhou hákového kříže. Akce „Lepší Slaný“ a Jaroslav Jan Pála starostou města 1940–1944. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. Továrník Pála a Lepší Slaný. VMS, Slaný 2017, s. 96–106, zejména s. 103.

²³⁰ Tamtéž.

²³¹ SOA Praha, NAD č. 1205, fond MLS Praha 1945–1948, složka Jaroslav Jan Pála. Z mého života, s. 10, sign. č. 97/217.

Zvláštní zpráva pro A-Zet Louny

zasláno 29.4.43.

Tři léta práce pro "Lepší Slaný"

Továrník Pála byl před třemi roky zvolen starostou města

Tři poslední léta samosprávného života ve Slaném přinesla městu a jeho občanstvu mnohá zdokonalení a zlepšení, která napovídají jaký ruch asi zavládne ve Slaném po ukončení války. Obec sama u vědomí odpovědnosti za vývoj města v budoucnu, připravuje podmínky pro rozvoj průmyslu, obchodu i živností. Průmysl potřebuje vody, komunikací a dobrého bydlení dělníků. Pro zabezpečení nerušené dodávky vody byla vybudována ve Kvíčku nová studně, postaveny dva vodojemy na hájích, rozšířena vodovodní síť na Skalky a vybudován přečerpací vodojem u staré vodárny. Po vodonosné stránce přezkoumán odborníky celý katastr slánský, aby i do budoucna byly známy vodní poměry v blízkosti města. Protože úprava komunikací je nutnou k přivedení života do města, bylo započato v úzké spolupráci s nadřizenými úřady nejen v systematickém plánování úpravy důležitých ulic ale bylo pokud to poměry dovolily přikročeno k jejich dláždění. K pracím obce připojovali se i uvědomělí majitelé domů a na mnohých místech města byly vybudovány i náležité chodníky. Rozvoj města žádá regulaci ulic. Bylo přikročeno k novému měření celého katastru, k měření výškovému, k rozborovým plánům města a okolí jakož i k provedení výzkumu geologického a půdoznaleckého. Rozbor města ukázal na místa vhodná pro další zastavování obytnými objekty a pro program prvních poválečných let získány schválené plány na stavbu domů obecních, pro železniční zaměstnance a pro pensisty. Některé z

Obr. č. 25 Zvláštní zpráva pro noviny *A-Zet Louny* z dubna 1943. Referát shrnuje, co se již v rámci akce „*Lepší Slaný*“ povedlo a co se připravovalo pro poválečný rozvoj města. „*Rozbor města ukázal na místa vhodná pro další zastavování obytnými objekty a pro program prvních poválečných let získány schválené plány na stavbu domů obecních pro železniční zaměstnance a pro pensisty.*“²³²

²³² SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 51, sign. č. 406.

s těchto projektů zajištěny veřejnými podporami. Hygiena města žádá úpravu Červeného potoka, který je dnes otevřeným kanálem. Byly proto získány úřady schválené plány na budoucí regulaci potoka od Studeněvse až po Ovčáry a jako první etapa, zakoupeny pozemky pro vybudování vodní nádrže a koupaliště na tomto potoce u Studeněvse. Zakoupen vůz na odvoz popela z domů vnitřního města a jakož i potřebný počet příslušných nádob. Starost o přestárlé občany slánské přinesla ovoce v krásném rozhodnutí vybudovati pro ně v podobě městského chorobince na obecních objektech ve Studeněvsi útulek a v této snaze zakoupeny tamže dva způsobilé domy, které po válce budou tomuto účelu upraveny a věnovány. Protože místní průmysl i živnosti potřebují schopného a školeného dorostu byly získány plány na vybudování samostatné budovy pro živnostenské školství a zajištěn pro tento účel vhodný pozemek. Na obecních pozemcích vysázeno větší množství ovocných stromů a městské ulice dostaly v posledním roce na tisíce okrasných stromků, které jsou plicemi města. Obecní administrativa zdokonalena rozšířením kanceláří a nutnou výbavou pro chod zejména nových oddělení zásobovacích. Velké úkoly, které město očekávají v budoucnu byly pobídkou všemu slánskému občanstvu, aby se semklo kolem svého starosty, který byl zakladatelem známé Občanské spolupráce v níž spoluobčané prací nebo penízem dokumentují, že mají zájem na svém městě a že jsou schopni i obětí v zájmu jeho lepší budoucnosti.

Obr. č. 26 (navazuje na obr. č. 25) „Starost o přestárlé občany slánské přinesla ovoce v krásném rozhodnutí vybudovati pro ně v podobě městského chorobince na obecních objektech ve Studeněvsi útulek a v této snaze zakoupeny tamže dva způsobilé domy, které po válce budou tomuto účelu upraveny a věnovány.“²³³

Pálovi jistě leželo na srdci udržení kvality vzdělání ve městě za Protektorátu. Ale také by viděl rád protektorátní dotace na pedagogické pracovníky. Proto 4. 6. 1943 jednal na ministerstvu školství s ministerským radou Dr. Krautschikem.²³⁴ Nejdříve jej informoval o situaci Slaného s ohledem na několik profesorských sil, zaměstnaných na městské obchodní akademii a placených dosud z obecních prostředků. Pála Krautschikovi připomněl, že téměř ve

²³³ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 51, sign. č. 407.

²³⁴ Tamtéž, sign. č. 301.

všech městech Protektorátu byly i na obecních školách všechny síly placeny z protektorátních prostředků. Starosta ministerskému úředníkovi dále sdělil, „že tato okolnost je městu Slanému nadřízenými úřady, příkladně zemským úřadem, přičítána k tíži, protože město není soběstačné a je vydržováno z vyrovnávacího fondu zemského úřadu. V zájmu rovnováhy obecního rozpočtu je nutné, aby všechny profesorské síly zdejší obchodní akademie byly převzaty do služeb Protektorátu“.²³⁵

Krautschik uvedl, že v této věci je nutno podat žádosti na ministerstva financí a vnitra. Ministerský rada dále konstatoval, že se nedalo počítat s více silami, než odpovídalo tehdejší normě, tedy třemi profesory na dvě třídy. Podle počtu tříd měli ve Slaném nárok jen na dvanáct profesorů, a přitom jich na obchodní akademii královského města působilo třináct. „I když postátní dnešní kuratorijní profesory, bude se muset správa školy smířit s tím, že jednu sílu bude muset uvolnit pro jiné pracovní zasazení.“²³⁶

Vzdělávací plán byl tedy hotov. Bylo pamatováno i na učňovský dorost, a to domovem pro přespolní. S financováním těchto velkorysých projektů si Pála hlavu nedělal. Považoval je za dobrou investici do budoucna. Sám přispěl k splnění tohoto plánu 20 000 korunami. Starou gymnaziální budovu starosta věnoval muzejnímu spolku Palacký.²³⁷ Podle Pálova názoru se pro muzeum hodila nejen svou starobylostí, ale i architektonickým slohem.²³⁸

Dále Pála ve svých pamětech vyzvedl obnovu vinařského sloupu, která byla provedena ve spolupráci s předsedou muzejního spolku Karla Čížka a Památkového úřadu,²³⁹ vnitřní opravu starobylého kostelíčka sv. Václava v Ovčárech, opravu vzácných barokních varhan v kostele sv. Gotharda.

Architekt Alois Mezera²⁴⁰ vypracoval plán na úpravu fasád všech domů na Masarykově náměstí (tab. č. 9). Byly podniknuty kroky k získání objektu „Střelnice“, kde měla být později postavena nová, účelnější mateřská škola s jeslemi. Paralelně starosta řešil otázku rezervace Slánské hory s okolím, úpravu kostelního a Hlaváčkova náměstí. Nákladem 50 000 K byla v celé řadě ulic vysázena okrasná stromová. Program počítal také s hledáním umístění

²³⁵ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 51, sign. č. 301.

²³⁶ Tamtéž.

²³⁷ SOA Praha, NAD č. 1205, fond MLS Praha 1945–1948, složka Jaroslav Jan Pála. Z mého života, s. 10, sign. č. 97/217.

²³⁸ Tamtéž.

²³⁹ Rekonstrukce Vinařského sloupu provedená sochařem Václavem Nejtkem, českým sochařem, žákem Josefa Mařatky a Bohumila Kafky. Zemřel v Praze, pochován je ve Slaném. Viz https://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%A1clav_Nejtek. [online]. [cit. 2020-05-09].

²⁴⁰ Alois Mezera (20. 6. 1889, Slaný – 26. 9. 1945, Rýzmburk) byl český funkcionalistický a klasicistně puristický architekt. Viz https://cs.wikipedia.org/wiki/Alois_Mezera. [online]. [cit. 2020-05-09].

krematoria a nových hřbitovů, nových jatek a lépe vyhovujícího nádraží a také s úpravou okolí památného slaného pramene.²⁴¹

Zvláštní zpráva pro Národní Práci Kladno
zasláno 29.4.43.

Drobnosti ze Slaného.

Připravuje se schůze obecního zastupitelstva na úterý, dne 11.kvěrna t.r. - Starosta města, továrník Pála, učinil o velikonocích projev vysílaný místním rozhlasem v němž nabádal k úklidu města a v němž sděloval, že městská správa vysadila v tomto jaru na 1000 stromků v ulicích města. Stromy, které jsou plicemi města odkázal do ochrany spoluobčanů. - Ve středu, dne 28.dubna byl ve Slaném uspořádán přátelský fotbalový zápas mezi městskou policií a úřednictvem městského úřadu v němž úředníci zvítězili poměrem branek 3 : 1. Čestný výkop provedl starosta města. Na 500 diváků mělo lepší podívanou na snažící se amatéry než mnohdy na divisním zápase. - V pondělí, dne 10.května bude ve Slaném další přednáška v rámci akce za "Lepší Slaný" na níž lesní rada inž.Kubiše z Prahy promluví o důležitosti zalesňování Slánska, nemá-li se jeho klima stálým vysušováním přiblížiti poměrům stepním.

Obr. č. 27 Vysazení tisíce stromků v ulicích města, co jeho plic, a přátelský fotbalový zápas mezi mužstvy městské policie a úředníků z městského úřadu, byly zprávy pro list *Národní Práci Kladno*, které propagandisticky dokreslovaly poklidný život občanů Slaného v Protektorátu.²⁴²

²⁴¹ Viz například <https://www.hrady.cz/voda-slany-pramen-a-zanikle-lazne>. [online]. [cit. 2021-04-18].

²⁴² SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 51, sign. č. 395.

Zvláštní zpráva pro Večerní České Slovo Kladno
zasláno 24.5.43.

Činnost slánského rybářského spolku. V těchto dnech provedli slánští rybáři výlov rybníka Brodu, kde z nasazeného kapřího plůdku² asi 1000 exemplářů bylo vyloveno pouze několik desítek ryb. - Do lesního potoka u Hradečna bylo nasazeno pět slánského rybářského spolku 10.000 pstruhů.

Ruch ve Slánském museu. Každou neděli je od 9 do 12 hod. otevřeno slánské museum, které vábí návštěvníky z dalekého kraje. Tuto neděli dleli v museu návštěvníci z Hnidous a z Unhoště, odkud se za studiem některých ornamentálních rukodílných výrobků dostavil známý knihavař - umělec, mistr Brousek. Školní mládež vábí pěkně instalovaný betlem Foerstrův, který je osvětlen a mechanicky poháněn.

Slánští konstruktéři letadlových modelů navštívili několik pražských klubů aby shlédli tamní pokroky a mohli úspěšně pokračovat ve své amatérské činnosti. V osobě starosty města továrníka Pály nacházejí štědrého podporovatele. V těchto dnech obdrželi malý benzinový motorek a příspěvek na plány podle nichž sestrojí pod vedením mladého Rozdeckého model letadla se skutečným benzinovým motorem.

Závěrečné učňovské zkoušky ve Slaném. Slavnostní odevzdání vysvědčení ze závěrečných učňovských zkoušek obchodnického dorostu účastnil se zástupce živnostenské komory Dr Potužil, předseda skupiny maloobchodu, kom. rada Vogl z Libochovic, okresní hejtmán, starosta města a obchodnictvo z kraje, z Loun, Libochovic, Roudnice a j. Za výtečný prospěch obdržela prvou cenu učednice z textilu sl. Jindra Maříková, druhou cenu sl. Marie Maroušková a třetí cenu p. Jindřich Tichý.

Obr. č. 28 Zprávy deníku *Večerní České Slovo Kladno* evokovaly dojem, že každodenní život obyvatel Slaného v roce 1943 byl ve znamení hojnosti, ušlechtilé zábavy a světlých perspektiv pro dospívající mládež.²⁴³

²⁴³ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 51, sign. č. 396.

Tab. č. 9 Důležité body z memoranda města pro Památkový úřad v Praze.²⁴⁴

Městští radní pod vedením J. J. Pály vytipovali několik stavitelských a přírodních památek, které se rozhodli zachránit a podchytit do plánu „v <i>intencích stavebního oddělení I úřadu pana říšského protektora (Reg. Baurat Unger) a v intencích památkového úřadu</i> “. ²⁴⁵ Městská správa se žádala o pomoc v jednotlivých níže uvedených otázkách již od roku 1941.	
1941	Kladenský Oberlandrat ²⁴⁶ Dr. Meusel a Reg. Baurat Frank z úřadu říšského protektora naléhal na úpravu slánského náměstí, jejíž součástí mělo být uzavření obchodů, tzv. ‚ <i>Entschandelung</i> ‘.
25. 10. 1941	Město Slaný žádalo památkový úřad o vypracování návrhu na úpravu hlavního náměstí.
23. 12. 1941	Město Slaný zaslalo dodatkem k této žádosti fotografie všech objektů na náměstí v měřítku 1 : 100.
Březen 1942	Ing. Ivo Beneš intervenoval v Praze ve prospěch úpravy fasád domů na náměstí. Na tento podnět požádalo město o zaslání nabídky na zhotovení potřebných fotografií.
25. 4. 1942	Památkový úřad nabízel sérii potřebných snímků za 4 000 K.
14. 5. 1942	Město Slaný tyto fotografie objednala.
28. 7. 1942	Památkový úřad přiznal, že nemůže provést fotogrammetrii náměstí, protože člověk pověřený tímto úkolem byl z úřadu odvolán.
19. 11. 1942	Slaný navštívil přednosta Památkového úřadu prof. Kühn, aby vydal pokyny k zamýšlené úpravě některých objektů. Doporučil svěřit plánování úprav náměstí vhodnému architektovi.
5. 1. 1943	Památkový úřad s odvoláním na návštěvu prof. Kühna ve Slaném a žádal informace o stavu již provedených úprav náměstí.
16. 1. 1943	Město Slaný sdělilo, že má v úmyslu vypsát omezenou soutěž na úpravu náměstí a zaslalo koncept vyhlášky o soutěži.
20. 1. 1943	Památkový úřad doporučil svěřit vypracování plánu náměstí vhodnému architektovi.
1. 2. 1943	Město Slaný požádalo Památkový úřad o doporučení vhodného kandidáta. Konzervátor Čížek navrhl Památkovému úřadu do této funkce architekta Mezeru.
4. 2. 1943	Památkový úřad neměl proti pověření architekta Mezery námitek.
16. 2. 1943	Starosta Pála domlouvá s architektem Mezerou podmínky spolupráce.
22. 2. 1943	Památkový úřad sdělil, že nemůže vydat všeobecné směrnice na projekt úpravy náměstí a doporučil, aby projektant tuto práci projednal v těsné spolupráci s Památkovým úřadem.
8. 3. 1943	Architekt Mezera si Slaný prohlédl dle pokynů Památkového úřadu.
9. 3. 1943	Město vybídlo architekta Mezeru, aby podal nabídku na plány úpravy některých městských oblastí.

²⁴⁴ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 51, sign. č. 302–303.

²⁴⁵ Tamtéž, sign. č. 302.

²⁴⁶ Oberlandrat (OLR) byl nejnižší typ úřadu německé okupační správy v Protektorátu Čechy a Morava. Bylo to rovněž oficiální označení úředníka v čele tohoto úřadu. MALÝ, Karel et al. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Linde, Praha 1997, s. 382. Srovnej také zdroj: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Oberlandrat>. [online]. [cit. 2021-05-15].

22. 3. 1943	Architekt Mezera předal městu Slanému tuto nabídku projektů úprav: 1. Náměstí ... 37 500 K 2. kostelního náměstí a nejbližšího okolí chrámu svatého Gotharda ... 23 000 K 3. Hlaváčkova náměstí a prostranství před klášterem ... 6 500 K 4. Slánské hory ... 5 000 K 5. Slaného pramene ... 6 500 K Přitom zdůraznil, že jeho nabídku uznal Památkový úřad za přiměřenou. Městská rada i obecní zastupitelstvo rozhodly nejdříve zadat vypracování plánu na náměstí.
7. 4. 1943	Na základě této nabídky město požádalo prostřednictvím památkového úřadu ministerstvo školství o podporu úprav navržených architektem Mezerou.
26. 5. 1943	Památkový úřad sdělil, že podpoří jen práce s úpravou náměstí.
Zastavění zahrady pana Kozáka před kostelem svatého Gotharda	
25. 10. 1941	Město upozornilo Památkový úřad na plány majitele zahrady č. kat. 101/1, vystavět na jejím úzkém pruhu, hned před kostelem svatého Gotharda další garáže, skladiště a obytný dům a požádalo o zákaz a směrnice.
13. 11. 1941	Město požádalo Památkový úřad nepovolovat zastavění nejbližšího okolí starých městských hradeb.

Mnohé bylo zdokonaleno a upraveno na jatkách. V městské vodárně proběhla nákladná rekonstrukce strojního zařízení. Byl postaven nový velký vodojem a podniknuty vrty v údolí mezi Kvíčkem a Kvící, za účelem získání vydatných pramenů pitné vody, což se částečně podařilo. Na upřesnění je třeba dodat, že město Slaný zajišťovalo vodu jak pro obyvatelstvo, tak pro veřejné ústavy, nemocnice a kasárny. V kasárnách za války kromě stálé posádky přibýly další vojenské jednotky umístěné jednak v dívčí škole, jednak v bývalé tělocvičně. Tím spotřeba vody ve městě skokově stoupla, a jestliže v roce 1933 potřebovalo město něco přes milion hl vody ročně, činila její spotřeba roku 1943 více než dva a půl milionu hl.

Město Slaný leží v území chudém na vodu a plynulá dodávka vody byla vždy spojena s mimořádnými oběťmi a potížemi. Z jímacích studní v sousední obci Kvíčku byla voda čerpána do přečerpávacích vodojemů v nejnižší části města a odtud výtlačným řádem do systému tří gravitačních vodojemů nad městem. Čerpání se provádělo centrifugálními čerpadly poháněnými elektromotory.²⁴⁷

²⁴⁷ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 51, sign. č. 312.

V Praze, dne 28. července 1943.

2

V.o.rada Schlée, ač má ve svém oddělení téměř veškeré obecní otázky, nemá pod svoji kompetenci bytový trh, který spadá do úřední ~~činnosti~~ činnosti odd. III/3 B zemského úřadu v paláci Métro, tř. Viktoria.

Některé odpovědi na podobné zásadní otázky o kompetenci právních norem v působnosti obcí jsou v publikaci Oberregierungsrata Urbanuse, který napsal výklad k Reichsleitungsgesetz. Ústředí měst tuto knížku nabídlo městům zvláštním oběžníkem.

Pracovní nasazení obecních zaměstnanců. Úřad práce požaduje opětovně ze stavu obecních zaměstnanců vysoký počet mužů pro práce v závodech v Říši nebo v podnicích důležitých pro obranu země.

Stav úřednictva na radnici, jejíž úkoly neobyčejně vzrostly je tak jako tak malý a nedostačující, tak, že další redukování úřednických sil přinese závažné potíže, stupňované dalšími a novými úkoly obecní agendy.

Ústředí měst nemělo v této věci vyhraněné představy a odkazovalo na informace místopředsedy ústředí p. Dra Wilda, vl. komisaře města Plzně, a dále na miněrní zemského úřadu, Dra Schlée nebo Dra Slovákka.

Dr Schlée k téže otázce prohlásil zcela určitě, že tu se nedá nic dělat, jen uposlednout, pracovní nasazení, že je akcí, která má před veškerou další činností plnou přednost. Nutné nebo chybící síly mají být nahrazeny úřednicemi nebo pensisty. Pokud by po nové úpravě pracovního nasazení pensisté nechtěli přijmouti tyto práce, má být požádán okresní úřad, aby k jejich povolání do práce dal úřední příkaz.

Starosta města připomínal, že k dosavadní činnosti zásobovacího oddělení dostane město Slaný též celou přidělovou agendu produkce slánské mlékárny, která zásobuje i okolní okresy a dále i agendu téměř dvou desítek obcí, které ve Slaném budou mít centrálu t.zv. zásobovacího rayonu. Tyto nové úkoly vyžadají si lidí, místa a peněz.

Súctovací odběrní listy na mléko. Podle vyhlášky ministra zemědělství a lesnictví ze dne 12. června 1943 č. 168 centralisuje se vydávání súctovacích odběrních listů na mléko do těch obcí v jejichž obvodu je sídlo mlékárny.

Zásobovací oddělení městského úřadu povede tudíž již nyní celou mlékárenskou kontrolní agendu samo a to za všechny obce jejichž obyvatelstvo je zákazníkem slánské mlékárny.

Ústředí měst doporučovalo zeptati se na tuto věc v mlékařském svazu, který může nejlépe zodpovědět otázky kdo a kde tuto agendu povede a kdo ji bude platit.

Dr Schlée též k tomuto případu připomínal, že nutno nasaditi pensisty, kteří dostanou k výkonu práce úřední příkaz od okresu na návrh města.

108

Obr. č. 29 Za Protektorátu musela Pálava administrativa čelit opakovaným výzvám pražského Úřadu práce, který požadoval odvolat mužské úředníky pro práci v závodech v Říši nebo v podnicích důležitých pro obranu země. Starosta musel vyhovět. Muži měli být nahrazení úřednicemi, případně penzisty, kterým mohlo být jejich povolání do služeb městského úřadu dokonce přikázáno.²⁴⁸

²⁴⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 51, sign. č. 108.

Zásobovací rayon. Protože v rukou malých obcí nelze předpokládati naprostou spolehlivost a záruku v přesnosti vedení zásobovací agendy, mají kolem větších obcí být zřízeny t.zv. zásobovací rayon, do nichž by byly přiděleny okolní menší obce s veškerou zásobovací agendou. Rayon kolem města Slaného má obsahovat téměř dvacet dalších obcí, jejichž rozdělování potravinových lístků a ostatní práce vykonávalo by na dále zásobovací oddělení městského úřadu.

Tyto práce vyžadají si jednak místa, lidí a hlavně peněz. Dr Schlée sděluje, že příspěvek obcím na zásobovací agendu bude tak jako tak zvýšen na 1,50 K na hlavu, tak, že toto zvýšení může částečně uhradit nové náklady.

Pokud zvýšené potřeby finanční na tvorbu rayonů se týče, máme si pamatovati, že příspěvek na vyživovací agendu jde přímo od zemského úřadu. Má proto obec slánská do soupisu, který předchází stanovení částky vyplývající z tohoto příspěvku, poznamenati, kolik hlav je z její vlastní obce a kolik hlav jí bylo přiděleno z jednotlivých dalších obcí. Zemský úřad vezme na tuto okolnost zřetel a bude takovou obec, která se stane centrem zásobovacího rayonu dotovati částkou, připadající na skutečný počet hlav celého rayonu. Okres má sděliti, kolik obcí městu přidělil a kolik hlav každá obec čítá.

Obsazování míst nutných k provádění této agendy má být také z řad pensistů nebo ženami.

Povyšování obecních zaměstnanců. K dotazu, odkud má obecní pokladna bráti prostředky na úhradu zvýšených dávek zaměstnancům, povýšených jinými, pravidelně nadřizenými úřady, sděluje dr Schlée, že tyto částky musí město vyplatiti a o jejich úhradu může žádati zvláštním přípisem vyrovnávací fond v příštím roce.

Pro hospodářství tohoto roku bylo pro město Slaný pamatováno ještě částkou 440.000.-- K, které budou městu poukázány podle dosavadních praktik asi během 14 dnů. Z oněch avizovaných 2 mil. K nedostaneme nic, protože tuto částku zemský úřad asi letos do rukou vůbec nedostane.

Obr. č. 30 Od července 1943 dostal slánský městský úřad za úkol ještě přidělovou agendu produkce slánské mlékárny, která zásobovala mlékem také okolní okresy. Slaný se zároveň stal tzv. zásobovacím rajonem, jehož úkolem bylo rozdělovat potravinové lístky do téměř dvaceti okolních obcí.²⁴⁹

Strojovna vodárny byla připojena na jeden z městských transformátorů, které napájely městskou sekundární síť. Individuální provoz čerpadel závislý na vydatnosti pramenů neúnosně zatěžoval poměrně slabé a malé transformátory městské sítě tak, že bylo nutné buď čerpání vody omezovat, nebo vystavovat transformátory nebezpečí poškození.²⁵⁰

Proto město potřebovalo nový, další transformátor pro příkon cca 165 kVA, který by vyrovnal požadavky kladené na síť a dovolil nerušenou dodávku vody. Při používání vody ze soukromých studní reálně hrozilo nebezpečí epidemie, protože téměř všechny městské studny, vyhloubené v zastavěném terénu byly osídlením infikovány, a tudíž jejich voda nebyla pitná.²⁵¹

²⁴⁹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 51, sign. č. 109.

²⁵⁰ Tamtéž, sign. č. 312.

²⁵¹ Tamtéž.

Zvláštní zpráva pro A-Zet Louny

zasláno 13.5.43.

Poslední přednáška v cyklu za "Lepší Slaný"

Přednáška o zalesňování Slánska, kterou nedávno k ukončení jarního cyklu proslavil Ing Kubiče z Prahy má zajímavé pozadí. Na Slánsku totiž ubývá srážek a hrozí pomalé vysychání zemědělské půdy, což čemuž napomáhá vysoušení rybníků, regulace potoků, meliorace a kácení stromů. Vedle vlastní informační přednášky provedl proto inž.Kubiče spolu s inž.Pincem z Prahy prohlídku slánského okolí a zamýšlí pomocí technické akademie vykonati podrobný průzkum biologický a uložití výsledky svého studia do publikace, která vyjde pravděpodobně v knižnici "Lepší Slaný". Publikace bude obsahovati rozbor příčin, které působí ubývání vláhy v kraji a konkrétní návrhy na zlepšení tohoto pro zemědělství nebezpečného stavu.

Zvláštní zpráva pro Národní Práci Kladno

zasláno 18.5.43.

Drobnosti ze Slaného

Od 30.května do 13.června bude ve Slaném otevřena výstava "Více mléka" v sále hotelu Viktoria. - Slánská mateřská škola dostala v těchto dnech novou nábytkovou výbavu. Staré lavice byly nahrazeny stolečky a židličkami, které lépe vyhovují vyučovacíím osnovám a jsou zdravotnější. - V sobotu se končil právě ve Slaném cyklus náborových přednášek ve prospěch díla Sociální pomoci. Informační dvouhodinový projev pro starosty okolních obcí měl pověřenec Chalupa. - Potravinové lístky ve Slaném vydávají se v podněli dne 24.května v sále Qběanské záložny. - Starosta města spolu s okresním hejtmanem účastnil se nedělního cvičení sboru dobrovolných hasičů ve Zlonicích, kde členové slánského sboru vystupovali jako vzorné mužstvo. - Slánští rybáři provedli v těchto dnech výlov sádky v rybníku Brodě, kde se rybímu plůdku pro nečistou vodu nedaří.

Obr. č. 31 Ing. Jaroslav Kubeš pravidelně dopisoval do regionálního tisku, konkrétně do listů *A-Zet Louny*, *Národní Práce Kladno* nebo *Večerní České Slovo Kladno*. Jeho články informovaly nejen o realizaci programu *Lepší Slaný* či o nezbytné každodenní operativě, k níž patřil například výdej potravinových lístků, ale také o kulturních a osvětových akcích. Zmínka o panu starostovi byla jakousi ‚nepovinnou nutností‘.²⁵²

²⁵² SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 51, sign. č. 416–417.

23. července 1943.

K nouzovému dokončení novostavby okresního soudu je zapotřebí provést následující práce:

	kanceláře	věznice
1/ palubové podlahy.....	80.000.-- 4 000	16.000.--
2/ dlažby na chodbách.....	40.000.-- 15 000	10.000.--
3/ okování dveří.....	12.000.-- 10 000	12.000.--
4/ zasklení části vnitřních oken....	12.000.-- 0	-
5/ okování oken (olivky a zástrčky).	6.000.-- 5 000	17.000.--
6/ nátěr oken.....	51.000.-- 0	4.500.--
7/ nátěr dveří.....	35.000.-- 0	7.250.--
8/ práce zednické: vyzdívky drážek pro ústr. topení vyvedení komínů z půdy střechou dokončení omítek uvnitř budovy...	60.000.-- 20 000	20.000.--
9/ dlažba na záchodech.....	5.000.-- 3 000	-
10/ schody na půdu.....	10.000.-- 2 000	-
11/ vestibul.....	6.000.-- 6 000	-
12/ práce instalatérská.....	15.000.-- 10 000	-
13/ provedení zatemnění.....	10.000.-- 8 000	-
14/ dokončení práce elektrikářské....	15.000.-- 13 000	-
15/ úprava protiletectvého krytu.....	10.000.-- 5 000	-
16/ různé práce řemeslné.....	20.000.-- 0	10.000.--
17/ kamna.....	74.000.-- 19 600	7.500.--
	461.000.--	104.250.--

Náklad na úpravu budovy včetně věznice 461.000 + 104.250 = 565.250.--

Z kontingentovaných materiálů bude zapotřebí asi:

1/ řeziva.....	57 m ³	10.60 m ³
2/ skla.....	200 m ²	50 m ²
3/ železa.....	1300 kg	1100 kg
4/ kamna.....	1700 kg	300 kg

Obr. č. 32 Část pracovní verze rozpisu prací k nouzovému dokončení novostavby okresního soudu s cenovou rozvahou připravený Jaroslavem Janem Pálou v červenci 1943.²⁵³

²⁵³ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 51, sign. č. 176.

*„Je proto otázka opatření většího transformátoru pro město Slaný otázkou životně důležitou a s ohledem na zdraví dělnictva, pracujícího v místních válečně důležitých závodech i otázkou válečně důležitou. Doufáme proto, že naši žádosti bude vyhověno a příslušné převodky pro toto čtvrtletí přiděleny.“*²⁵⁴ Takto zdůvodňoval starosta Pála nutnost výkonnějšího transformátoru na Svazu středočeských elektráren v Praze v červnu roku 1943.

Byly obnoveny zdi kolem památného kostela sv. Gotharda, městským elektrickým podnikem instalováno rozhlasové zařízení, které se osvědčilo jako užitečný informační prostředek občanů.²⁵⁵

Všechny kanceláře na radnici nechal Pála vybavit novým nábytkem, mateřská škola dostala nové stolky, židličky a velkou stavebnici. Město zakoupilo železný vůz pro odvoz popela a popelnice pro každý dům. Metaři dostali nové káry vybavené nádobou na papír a další na smetí.²⁵⁶

Inspirován Baťovým Zlínem nechal Pála vypracovat plány na stavbu obytných domů v Plynárenské a Brožovského ulici. V první ulici se jednalo o 94 bytů vybavených částečně obytnými kuchyněmi a byty a kuchyní s jedním až dvěma pokoji. V Brožovského ulici šlo o byty dvou až třípokojové.²⁵⁷

Ale ve chvíli, kdy byly všechny výše uvedené plány schváleny, výpůjčka na stavební náklady zajištěna, stavby zadány a podařilo se dokončit kanalizaci, přišel zákaz staveb.

*„Ve snaze alespoň trochu bytovou kalamitu zmírnit, domáhal jsem se u zemského úřadu dostavby nové budovy okresního soudu a vypracoval podrobný elaborát. Dle téhož mohlo být dokončením stavby a nastěhováním úřadů nalézajících se v soukromých bytech uvolněno 14 velkých bytů. Žel, co jeden úřad pozorně a rozumně povolil, druhý opětně zrušil.“*²⁵⁸

Pála dále inicioval vypracování nového hřbitovního a dopravního řádu. Na Skalkách byly vydlážděny přechody ulic. Byl vypracován plán na novou ulici, která měla spojit Wilsonovu třídu s Plynárenskou ulicí. *„Většina plánů byla vypracována mým nákladem a vynaložený obnos činil více než 140 000 K.“*²⁵⁹

Druhá výstava *„Lepší Slaný“* představovala již hotové plány, prezentovala zařízení obytné kuchyně v ceně 10 000 K a plány obytných dvou až čtyřdomků. Každý rok byl pořádán cyklus přednášek o úkolech obce na poli kulturním, hospodářském a sociálním. Při okrašlovacím

²⁵⁴ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 51, sign. č. 312.

²⁵⁵ SOA Praha, NAD č. 1205, fond MLS Praha 1945–1948, složka Jaroslav Jan Pála. Z mého života, s. 11, sign. č. 98/218.

²⁵⁶ Tamtéž.

²⁵⁷ Tamtéž.

²⁵⁸ Tamtéž.

²⁵⁹ Tamtéž.

spolku byl zřízen zahrádkářský odbor, kterému město pronajímalo pole, na nichž vznikla úhledná zahrádkářská kolonie.

A b s c h r i f t .

Bürgermeisteramt der kgl. Stadt Schlan.

Schlan, am 29. April 1942.

<p>In der Antwort anführen:</p> <p>Abt.: <u>Bau/K/H.</u></p> <p>G.Nr.:</p>	
--	--

Betr.: Einstellung der Bauten-
Ausnahmegenehmigung.

Ad G.Nr.:

Beilagen:

An den
Beauftragten für die Regelung
der Bauwirtschaft
in P r a g .

Das Wasserwerk der kgl. Stadt Schlan führt bei seiner Pumpstation in Schlan den Bau eines Unterflurwasserspeichers mit dem Inhalt von 2200 hl durch. Für den Bau wurde vom Ministerium für soziale und Gesundheitsverwaltung durch den Erlass E 5407-7/11 vom 10. November 1941 eine Ausnahmegenehmigung vom Neubaubeschluss Nr. III/2334 erteilt. Im Winter wurde der Bau, infolge der angeordneten Winterruhe unterbrochen. Mit der Bauauführung wurde am 16. März 1942 begonnen.

Jetzt steht der Bau aus 50 % fertig / durchgeführt sind die Aushübe und die Behältersohle aus Eisenbeton, der ganze Wasserbehälter ist für die Betonierung zubereitet - die Schalierung ist fertig und die Armatur ist eingesetzt - sämtliches kontingent. Baumaterial befindet sich auf dem Bauplatze. Der Bau könnte mit ca 20 Leuten im Laufe von 2 Monaten fertiggestellt werden. Die Gesamtbausumme beträgt ca 255.000 K. Zum 28. IV. 1942 wurde ca 126.000 K investiert, sodass für Durchführung aller Arbeiten noch ca 129.000 K übrig bleibt.

Der durchzuführende Bau ist lebens- und kriegswichtig. Wir bitten deshalb um die Ausnahmegenehmigung zur Weiterführung dieses Baues. Unser Gesuch begründen wir folgendermassen: der Wasserbehälter soll als Sammelbehälter für Trink- und Nutzwasser dienen. In denselben wird sämtliches Gravitations-Stollenwasser geführt. Der Wasserbehälter hat den Zweck die ausreichende Wasserlieferung zu **versichern** auch im Falle der Zerstörung der Maschinen- und Schöpfleinrichtung in den Sammelbrunnen.

Das städt. Wasserwerk liefert wie das Trink- so auch das Nutzwasser für die Kaserne der Wehrmacht und auch für die lebenswichtigen Unternehmungen / Molkerei, Wirtschaftl. Lagerhaus, Pála - Fabrik auf die elektr. Elemente und Batterien, B.M. Maschinenfabriken /, und für die ganze Bevölkerung in der Stadt.

Der neue Wasserbehälter hat eine enge Anbindung auf den einzigen bestehenden alten Wasserbehälter, welcher eine nicht

431

Obr. č. 33 Dne 29. 4. 1942 žádal náměstek starosty Slaného Josef Fiala komisaře pro regulaci stavebnictví v Praze o povolení dostavět vodojem s kapacitou 2 200 hl. Ministerstvo výstavby a sociálních věcí povolilo vyhláškou E 5407-7 / 11 ze dne 10. 11. 1941 pro tuto stavbu výjimku ze zákazu nové výstavby č. III / 2334. Na jaře byla stavba z poloviny hotová. Byly provedeny výkopy a základ nádrže ze železobetonu, vodojem byl připraven na betonáž – připraveno bylo bednění s armaturami železobetonové konstrukce. Stavba mohla být dokončena s přibližně dvaceti lidmi do dvou měsíců. Celkové náklady na stavbu činily přibližně 255 000 K. Dne 28. 4. 1942 bylo investováno přibližně 126 000 K, a tak na provedení všech prací zbývalo přibližně 129 000 K. Tuto stavbu Fiala označil za životně důležitou a zásadní pro válečné úsilí a žádal zvláštní povolení, aby v ní mohlo město pokračovat.²⁶⁰

²⁶⁰ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 41, sign. č. 431.

genügende Kapazität hat. Mit dem neuen Bau ist der alte Wasserbehälter sehr entblösst. Im Falle, dass der neue Wasserbehälter nicht beendet sein könnte, würde sowohl der begonnene Bauteil des neuen Wasserbehälters, als auch der bestehende alte Wasserbehälter vor allem bei Regen und Frösten gefährdet werden.

Dadurch würde auch die heutige Wasserlieferung an die Verbraucher gefährdet.

Wir hoffen deshalb, dass unser Gesuch günstig erledigt sein wird und der Bau des Wasserbehälters unter die lebens- und kriegswichtigen Bauten eingereiht wird, sodass dieser Bau womöglichst bald zu Ende geführt sein könnte.

i.V. J.Fiala e.H.
Bürgermeister.

Heeresstandortverwaltung Schlan.

Schlan, den 30.IV.1942.

Zum Antrag der kgl. Stadt vom 29.4.42 bezüglich Fertigstellung des im Bau befindlichen Unterflurwasserspeichers wird von der Heeresstandortverwaltung Schlan als Verwalterin der Wehrmachtliegenschaften in Schlan ergänzend berichtet, dass die Versorgung der Liegenschaften mit Trink usw. Wasser besonders in den warmen Sommermonaten äusserst unzureichend ist. Auch mit Rücksicht auf die wirksame Bekämpfung von ausbrechenden Bränden muss die Verwaltung auf einer Verbesserung der Wasserversorgung für die Kasernenanlagen weiterhin bestehen.

Die Heeresstandortverwaltung Schlan hat an der Fertigstellung des Unterflurwasserspeichers aus vorstehenden Gründen das grösste Interesse und wird diese daher wärmstens befürwortet.

Germann e.H.

Obr. č. 34 (navazuje na obr. č. 33) Vodojem měl být použit jako akumulační nádrž pitné a užitkové vody. Jeho účelem bylo zajistit dostatečný přísun vody i v případě, že by strojní a čerpací zařízení v jímacích studních bylo porušeno. Městský vodojem dodával pitnou a užitkovou vodu pro říšskou vojenskou posádku a také pro životně důležité podniky, k nimž patřila firma Pála akc. spol., a pro všechny obyvatele města. Nový vodojem navazoval těsně na jediný starý vodojem o nedostatečné kapacitě. Nová stavba starý vodojem do značné míry odkryla. Tím byla ohrožena jak započatá část nového vodojemu, tak i starý vodojem, zejména při deštích a mrazech, a tudíž i dodávka vody spotřebitelům. Dne 30. 4. 1942 podpořil dostavbu rovněž velitel říšské vojenské posádky ve Slaném, když potvrdil, že dodávka pitné vody do kasáren je, zejména v letních měsících, nedostatečná a upozornil, že vodojem je třeba dostavět také kvůli hašení možných požárů.²⁶¹

„V těžké době válečné pracovalo se na radnici velmi čile a řešily se závažné otázky komunální. Nedali jsme hlavu do klína, neupadli letargii, nýbrž činorodě, úspěšně pracovali. Učil jsem své spoluobčany milovati město, poznati jeho nedostatky, zdokonalovat, co se

²⁶¹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 41, sign. č. 431.

zdokonalit a zlepšit dalo. Život neustal ani kulturně, ani společensky. Učil jsem umění překonávati statečně přítomnost a připravovati lepší budoucnost.²⁶²

Slánsko centrem hedvábnictví

Dne 1. 10. 1943 se v kanceláři starosty města na radnici ve Slaném konala schůzka, jejímž tématem bylo „rozvinutí další práce v oboru pěstování moruší a bource morušového na Slánsku“, kterou nastínil zástupce ministerstva zemědělství a lesnictví, ředitel Bohumil Weinzettel.²⁶³ Ten, mj. sdělil, že: „V této činnosti bylo příkladně na Slánsku zjištěno, že zdejší majitelka zahradnictví slečna Piskáčková je aktivní hedvábnická pracovnice, která již před desítkami let úspěšně pěstovala borce. Z vlastního chovu příkladně má část výbavy.“²⁶⁴ Ředitel Weinzettel konstatoval, že v roce 1940 dva chovatelé na Slánsku vyrobili 16 kg zámotků, zatímco v následujících letech 1941–1942 vyprodukovali tři chovatelé celkem 50 kg zámotků.²⁶⁵

Jako příklad vzorného, úspěšného chovatele uvedl Bohumil Weinzettel želenického pana Vlasáka, který byl železničářem a který každý rok pouze z 10 g získaných vajíček vypěstoval plných 25 kg zámotků. „Dociluje tak nejlepšího výrobního průměru pro naše země vůbec. Na jiných místech získá se z 10 g zámotků 5–10 kg zámotků.“²⁶⁶

Tab. č. 10 Plán výsadby moruší v letech 1941–1943 a zámotků v letech 1940–1949 v Protektorátu Čechy a Morava:²⁶⁷

Plán výsadby moruší		Plán výroby zámotků	Statistika roční produkce kokonů	
Rok	Počet moruší		[kg]	
1940	–	3 000	Čechy	1 500
1941	500 000	3 000	Itálie	50 000
1942	1 000 000	3 300	Japonsko	450 000 ²⁶⁸
1943	2 000 000	5 400	–	–
1945	–	10 000	–	–
1949	–	160 000	–	–
Celkem	3 500 000	184 700	–	–

Poté přednášející seznámil posluchače s výsledky provedených statistických šetření, podle nichž bylo zjištěno, že se v celém slánském okrese nacházelo 14 velmi starých

²⁶² SOA Praha, NAD č. 1205, fond MLS Praha 1945–1948, složka Jaroslav Jan Pála. Z mého života, s. 11, sign. č. 98/218.

²⁶³ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 51, sign. č. 82.

²⁶⁴ Tamtéž, sign. č. 2.

²⁶⁵ Tamtéž.

²⁶⁶ Tamtéž.

²⁶⁷ Tamtéž, sign. č. 2–4.

²⁶⁸ O tom, zda měl Protektorát Čechy a Morava dohnat Itálii či Japonsko, pramen mlčí.

morušových stromů, 45 stromů stáří pod 5 let a 274 morušových keřů. V jednotlivých obcích sázely moruše z vlastní iniciativy lidové školy a ve Slaném vysázeli kolem svých zahrádek morušové ploty dva pánové Hájek a Holina. Místní kasárny vysázely do roku 1943 950 moruší.²⁶⁹

Tab. č. 11 Podle statistiky z roku 1941 vysadili jednotliví pěstitelé moruší níže uvedené množství morušových keřů:²⁷⁰

Pěstitelé	Počet morušových keřů
Branná moc v Čechách a na Moravě	... 44 000
Soukromí pěstitelé	... 100 000
Školy	... 5 000
Obce	... 50 000

Podle Weinzettela se plánovalo připojení Sdružení chovatelů hospodářského zvířectva, jehož sedmým odborem byl chov drobného hospodářského zvířectva, kam spadaly kozy, králíci, včely a bourec morušový, ke Svazu zemědělství a lesnictví. Nově se měl o další vývoj hedvábnictví starat sám svaz. Soukromí pěstitelé však mohli podstatně urychlit jak výsadbu moruší, tak i jejich vlastní pěstování, a proto se v první fázi vývoje ‚hedvábnické myšlenky‘ měli ujmout vysazování moruší starostové jednotlivých obcí a školy.²⁷¹

Na to zareagoval starosta města továrník Pála oznámením, „že obec může pěstovati moruše ve vlastní školce. Sděлил dále, že dá zjistiti plochy, které se dosud nedaly jiným způsobem využít a které by byly vhodné pro výsadbu stromů a keřů morušových. V této věci bude nutno neprodleně napsati hedvábnickému ústavu do Hradce Králové, aby našemu městu přenechali alespoň z větší části ony sazenice, které v počtu 3 000 kusů se nacházejí ve zdejší okresní školce.“²⁷²

V závěru svého vystoupení Bohumil Weinzettel účastníkům schůzky připomněl, že Ministerstvo školství a národní osvěty uložilo školám v Čechách a na Moravě povinnost starat se o pěstování moruší a bource. „Byly o tom vydány z minulých let příslušné ministerské výnosy, které jsou místním školním inspektorům dobře známy. Vedoucí myšlenkou v zapojení škol do této práce obírá se ku příkladu v Německu vydaná brožurka: *Seidenbau in der Schule*, Verlag Pfenningstorff, Berlin W35, 1040, 0,30 RM.“²⁷³

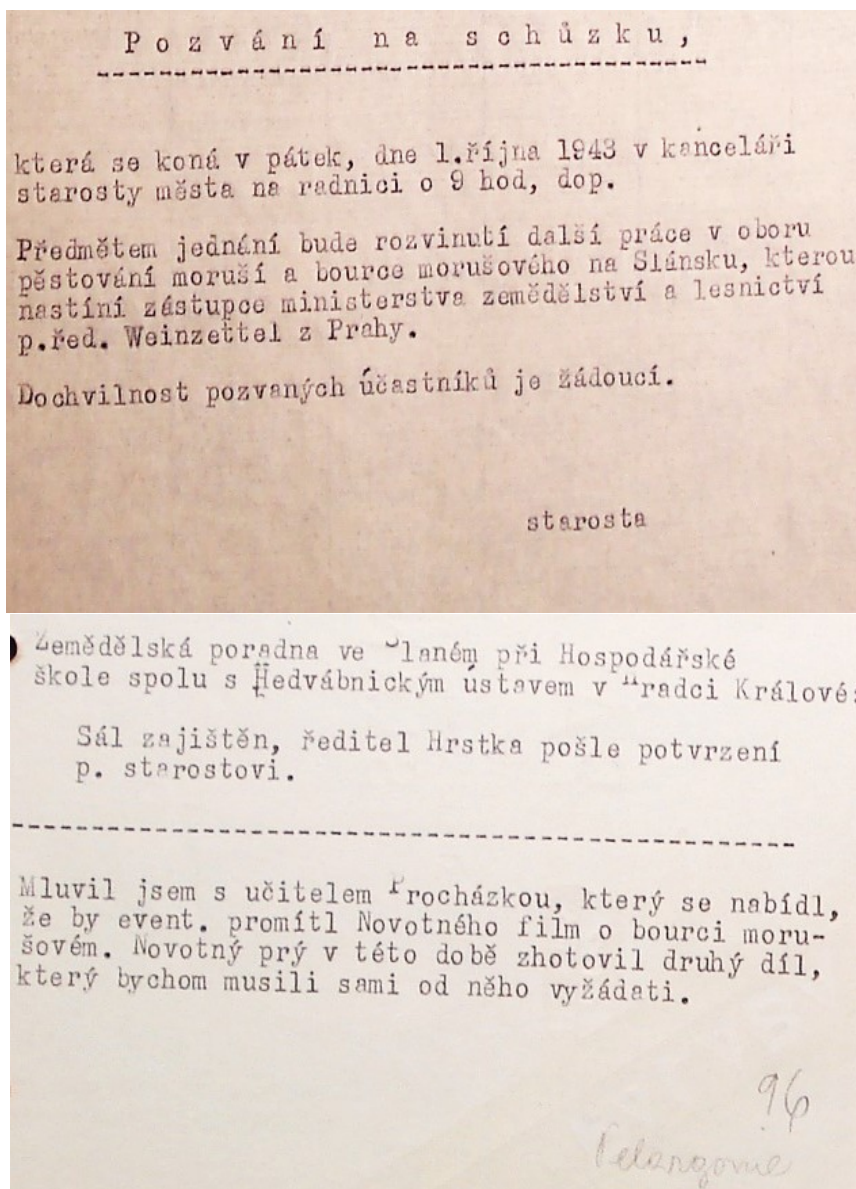
²⁶⁹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 51, sign. č. 3.

²⁷⁰ Tamtéž.

²⁷¹ Tamtéž.

²⁷² Tamtéž, sign. č. 4.

²⁷³ Tamtéž, sign. č. 3.

Obr. č. 35 V časech, kdy byl Jaroslav Jan Pála starostou Slaného, se vážně uvažovalo o tom, že kromě rozvoje průmyslových podniků se budou v okolí města, tzn. i v okolních vesnicích, pěstovat moruše za účelem produkce hedvábí bourcem morušovým.²⁷⁴ Není známo, do jaké míry se starostovi tento záměr podařilo realizovat. Pravděpodobně nikoli, neboť obrázky výše pocházejí již z konce roku 1943.

Slaný průmyslovou obcí

V listopadu 1943 připravila slánská radnice pod vedením Jaroslava Jana Pály pro Zemský úřad v Praze žádost o přerazení města Slaného mezi průmyslové obce (tab. č. 12). Správa města upozornila zemský úřad na skutečnost, že rozvrstvení pracujícího obyvatelstva a množství těžce pracujících dělníků, kteří tehdy bydleli ve Slaném, dávalo tomuto městu převážně charakter

²⁷⁴ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 51, sign. č. 81, 96, 137.

průmyslové obce. Podle Pály však dělnictvo nemohlo požívat výhod, které jsou v průmyslových městech běžné, a proto byla žádost podána.

*„V městě Slaném nacházejí se tři velké průmyslové podniky mající vojenský význam a dále pak řada podniků menších se stupněm důležitosti. Podniky tyto zaměstnávají na 4 500 pracovníků. Přičteme-li k tomu zaměstnance protektorátních autobusových linek a zaměstnance dolů protektorátní kutací správy, případně i větších živností, nachází práci ve Slaném na 5 000 lidí.“*²⁷⁵ Pro úplnost Pála svůj výčet uzavřel vyjmenováním vojenské posádky, poddůstojnické školy, nemocnice, čedičovských lomů, velkých stavitelských firem a nákladíště uhlí, které se těžilo ve slánských malodolech.

Ve zdůvodnění žádosti starosta zdůraznil, že město samo zaměstnávalo značné množství pracovních sil, ale také bylo domovem těchto sil do sousedního průmyslového Kladna. Mezi Kladnem a Slaným i v době, kdy byla autobusová doprava omezena, byly v provozu tři linky pro dopravu dělníků. *„Trať přes Smečno má denně 11, přes Třebichovice 9 a přes Pchery 6 spojů, z nichž některé jsou obsazeny dvěma i více vozy. Dvacet šest vozů dopravuje toliko v jednom směru Slaný – Kladno denně na 1 300 až 1 500 pracujících, zaměstnaných v kladenských železárnách a dolech.“*²⁷⁶

Většina dělníků jezdila do práce na Kladno na kolech a z obcí jižně od Slaného chodili do práce pěšky. Slánští občané, kteří pracovali v kladenských dolech a hutích, vykonávali stejně těžkou práci jako místní, kladenští dělníci, ale bez výhod, jež měli obyvatelé Kladna, které patřilo mezi tzv. průmyslové obce. Starostovi šlo patrně o zvýšení přidělových potravinových lístků pro slánské dělníky. *„Na huti pracují u téže práce dva lidé, z nichž onen, který bydlí na Kladně, má se v ohledu zásobovacím lépe než jeho kolega, stejně těžce zatížený, avšak bydlící ve Slaném.“*²⁷⁷ Pála připomněl také namáhavé dojíždění, které průměrně zabralo dvě hodiny denně.

Slaný ležel na okraji zemědělského kraje, ale nejbližší okolí města mělo řadu průmyslových podniků. *„Tak Zlonice mají koželužnu, cukrovar, pivovar, továrnu na nábytek, jakož i keramické závody. Klobuky mají cukrovar, velké cukrovary jsou ve Kmetněvsi, Zvoleněvsi, intenzivní průmysl dřevařský je kolem Nového Strašecí.“*²⁷⁸

Poblíž Slaného byla tehdy obnovena těžba uhlí v tzv. v malodolech, které byly většinou v majetku protektorátní kutací správy, tj. přebytky z místní zemědělské výroby spotřebovali horníci a dělníci, a Pála naznačil, že by tato situace mohla vyvolat nespokojenost slánských

²⁷⁵ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 51, sign. č. 159–160.

²⁷⁶ Tamtéž, sign. č. 159.

²⁷⁷ Tamtéž.

²⁷⁸ Tamtéž, sign. č. 160.

obyvatel: „...přičemž město samo nemá nižádných výhod, naopak je postiženo jistým rozladěním v řadách pracujících lidí, kteří při stejném, ne-li vyšším pracovním zatížení mají menší zásobovací výhody než jejich kamarádi kladenští“.²⁷⁹

Také povaha slánských živností, ovlivněných živým průmyslem ve městě a nejbližším kraje, měla charakter těžké práce. Byli tu živnostenští kotláři, mědikovci, malé továrny na hospodářské stroje, sklady benzínu, hospodářských plodin, kamenolomy aj. To také Pálovi posloužilo jako argument pro tvrzení, že Slaný má ráz průmyslové obce. Uváděl, že Slaný má podobný charakter a podobné rozvrstvení obyvatelstva jako průmyslová města Kladno, Kralupy nad Vltavou a další středočeská města. Na závěr Pála poukázal na technickou vyspělost moderních kladenských šachet oproti malým slánským dolům s vrstvami uhlí pod jeden metr. Myslel tím, že slánští horníci pracují více a ve složitějších podmínkách než jejich kladenští kolegové.²⁸⁰

V závěru žádosti starosta svým představeným na Zemském úřadu v Praze nepřímo slíbil zvýšení pracovního úsilí. „U vědomí, že musí být vykonáno vše k umožnění co největšího a nejintenzivnějšího pracovního nasazení pracujících sil a že musí být odstraněny všechny překážky jsoucí této snaze v cestě, jsem přesvědčen, že bude na tuto žádost vzata zřetel a za kladné její vyřízení zdvořile děkuji.“²⁸¹

Tab. č. 12 Seznam slánských průmyslových závodů a počet jejich dělníků a úředníků z 10. 11. 1943 jako jedna z příloh žádosti o zařazení slánské obce mezi průmyslová města.²⁸²

Poř. číslo	Firma	Počet úředníků	Počet dělníků	Celkem
1.	ČKD		1 850	1 850
2.	Elektro Praga	120	400	520
3.	Pála akc. spol.	150	720	870
4.	Vzájemnost včetně pekárny	18	167	185
5.	Hospodářské družstvo	55	55	110
6.	Mlékárna	20	35	55
7.	Příbyl	5	96	101
8.	Kočka	7	78	85
9.	Votava	5	80	85
10.	Reichert	4	58	62
11.	Hudousek	4	30	34
	Celkem	388	3 569	3 957

²⁷⁹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 51, sign. č. 160.

²⁸⁰ Tamtéž.

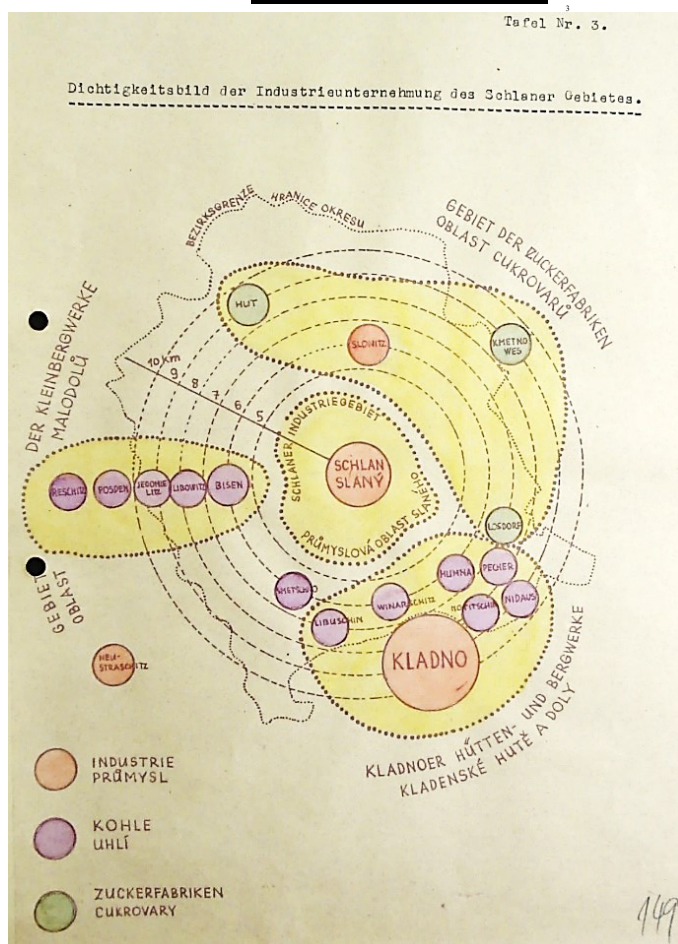
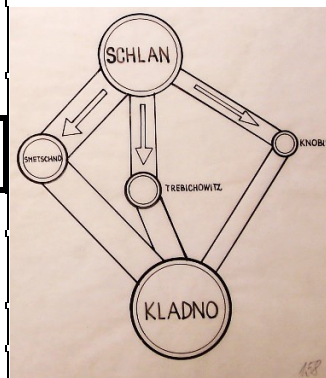
²⁸¹ Tamtéž.

²⁸² Tamtéž, sign. č. 142.

Tab. č. 13 Přehled autobusového spojení Slaného se sousedním Kladnem z 10. 11. 1943 jako jedna z příloh žádosti o zařazení slánské obce mezi průmyslová města.²⁸³

Linky Počet linek	Slaný – Smečno – Kladno	Slaný – Kladno – Třebichovice	Slaný – Kladno – Knovíz
	Počet cestujících za den		
11	550	–	–
9	–	450	–
6	–	–	300
Celkem cestujících za den: 1 300			
11 linek Smečno	Slaný	9 linek Třebichovice	6 linek Knovíz
	Kladno		
	Smečno	Třebichovice	
	Kladno		

Obr. č. 36 Hustota průmyslového podnikání ve Slaném a v nejbližším okolí města z 10. 11. 1943 jako jedna z příloh žádosti o zařazení slánské obce mezi průmyslová města.²⁸⁴

²⁸³ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 51, sign. č. 157–158.

²⁸⁴ Tamtéž, sign. č. 149.

Z p r á v a

ze schůze městské rady dne 26. října 1943.

Starosta podává zprávu o stavu členstva a pokladní hotovosti "Občanské spolupráce" a s povděkem kvituje stálý zájem občanstva o tuto instituci, což vysvětluje z nového přírůstku členů jak u fy.Pála, tak i z města a pozvolna se blížíme k pokladní hotovosti 500.000.-K. Stav k 26. říjnu 1943: členů z města 1415, z tov.Pála 700, jmění 464.013.73 K.

S uznáním a povděkem vzala městská rada na vědomí zprávu sociálního odboru Českomoravské církve za měsíc září.

Vzata na vědomí zpráva o postupu vrtacích prací ve Kvíčku, ujednání s Občanskou záložnou ve Slaném o výši nájemného z domu čp.526, Prodloužena zdravotní dovolená učitelce městské mateřské školy pí. Adámkové. Zamítnuta žádost pí. Šoulkové o přijetí podnájemníka do jejího bytu. Schváleno pronajmutí bytů v čp.19 ve Štechově ulici, jakož i poplatek za každou chovnou kozu ve výši K 40.-.

S povděkem vzata na vědomí zpráva o mateřské škole, která byla vybavena novým nábytkem a hrami, čímž škole bylo velmi prospěšno v její činnosti. S uznáním byla kvitována zpráva kuratoria hudební školy, dle které neobyčejně stoupl počet žactva a projevuje se tím zájem občanstva o hudební výchovu svých dětí.

Kromě toho vyřízeno několik věcí vnitřní agendy se týkajících.

Obr. č. 37 Zpráva ze schůze městské rady ze dne 26. 10. 1943. „Občanská spolupráce“ již nastrádala 464 000 protektorátních korun. V Kvíčku byly prováděny vrtací práce s cílem získat zdroj vody, který by uspokojil potřeby města, v němž přibýlo mnoho vojáků a dělníků. A mateřská škola byla vybavena novým nábytkem a její žáci dostali nové hry. Byl schválen poplatek za každou novou chovnou kozu ve výši 40 korun.²⁸⁵

3.4 Konec Pálova působení v regionální politice a jeho návrat k řízení firmy

Začátkem roku 1944 vystřídal okresního hejtmana Kvasničku ve funkci proněmecky orientovaný Josef Procházka, což slibovalo postup prvnímu náměstkovi starosty Fialovi, jenž na starostenský post povýšil dne 1. 2. 1944. „*Ve svém projevu Procházka poděkoval Pálovi za jeho dosavadní činnost a zdůraznil, že vzhledem k válečné situaci je nyní potřeba, aby se plně věnoval vedení svého továrního podniku.*“²⁸⁶

Podle svědectví Večerníku *České Slovo* ze dne 22. 9. 1944 se Pála opravdu snažil. Jeho firma jako první ze slánských podniků provedla vzorné pracovní nasazení, aby se jí z této vlastní iniciativy povedlo zvýšit výrobu. „*Slánská Palaba byla první ze všech místních továren a podniků, která provedla důkladnou probírku svých zaměstnanců v rámci pokynů o totálním pracovním nasazení. Tak se podařilo přímo do výroby zařadit větší počet zaměstnanců,*

²⁸⁵ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 51, sign. č. 81.

²⁸⁶ FABINI, Pavel. Pod tíhou hákového kříže. Akce „Lepší Slaný“ a Jaroslav Jan Pála starostou města 1940–1944. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. Továrnik Pála a Lepší Slaný. VMS, Slaný 2017, s. 96–106, zejména s. 106.

zaujímajících dosud různá úřednická místa. V úřednickém aparátu byla totiž provedena od 20. září některá opatření, která usnadnila a při tom zvýšila výkony. Tím se rozmnožil počet lidí zaměstnaných přímo ve výrobě a snížil také úměrně počet kancelářských míst.²⁸⁷

Lze konstatovat, že se Pála jako hlavní regionální politik choval podobně jako ostatní české protektorátní politické autority. „Snažil se působit korektně a nijak veřejně neprovokoval německou okupační moc.“²⁸⁸

Ona „korektnost“ mj. zahrnovala přejmenování ulice V. B. Třebízského a Husovy třídy na třídu generála Heydricha roku 1942; organizaci veřejných oslav, konkrétně počátek nacistické okupace 15. 3., nebo narozeniny Adolfa Hitlera 20. 4. či podporu perzekuce židovského obyvatelstva.²⁸⁹

Arijská prohlášení máme od:
p. presidenta V. Kumpery, Praha I., Platnéřská 11
" gen. řed. ing. T. Kumpera, Praha I., Platnéřská 11
" ředitel JUDr. V. Kumpera, Praha I., Platnéřská 11
" JUDr. Karel Stránský, Praha II., Štěpánská 65
" ředitel R. J. Pála, Slaný
" " Th. Svoboda, Praha II., Palackého nábř.
" továrník J. J. Pála, Slaný
" vrch. ředitel Karel Čížek, Slaný
" ředitel Emil Havlíček, Praha-Smíchov
" JUDr. Miroslav Haken, advokát, Slaný
" JUDr. František Král, advokát, Praha II., Štěpánská 65
" ing. František Polívka, Praha VII., Bělského 13
" JUC. Josef Šedivka, Slaný
" Jindřich Procházka, Praha II., Ovocná 12 14
" ing. Josef Kurzweil, řed. fy Wlter, Praha XII., Řipská
pí Barbora Srncová, Kvilice p. Třebíz
" Marie Šedivková, Slaný

Obr. č. 38 Seznam členů správní rady firmy Pála akc. spol., a některých dalších zaměstnanců, kteří roku 1941 odevzdali prohlášení, že nejsou Židy.

²⁸⁷ SOA Praha, NAD č. 1205, fond MLS Praha 1945–1948, složka Jaroslav Jan Pála. Svazek příloh (46 listů) ke spisu čj. 21852/45. Večerník České Slovo. Palaba provedla vzorné pracovní nasazení. 22. 9. 1944, sign. č. 224.

²⁸⁸ FABINI, Pavel. Pod tíhou hákového kříže. Akce „Lepší Slaný“ a Jaroslav Jan Pála starostou města 1940–1944. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. Továrník Pála a Lepší Slaný. VMS, Slaný 2017, s. 96–106, zejména s. 106.

²⁸⁹ Tamtéž.

Slaný, dne 24. května 1941.

Firmě
P Á L A akc.spol.,
továrna na elektrické
články a baterie,
S L A N Ý .

Prohlašuji na místě přísahy, že nejsem
židem ve smyslu § 6 nařízení říšského protektora v Če -
chách a na Moravě ze dne 21. a 29. června 1939.

Toto prohlášení činím, jsa si úplně vě -
dom jak důsledků trestních dle § 10 téhož nařízení, tak
toho, že ručím Vám za veškeré škody, které by Vám event.
vzešly, kdyby prohlášení moje správným nebylo.

V dokonalé účtě

Obr. č. 39 Arijské prohlášení Jaroslava Jana Pály. Tato trestně postižitelná nezbytnost se jen těžko slučovala se souslovím ‚Lepší Slaný‘.

Slavnostní **KONCERT** POŘÁDANÝ NA OSLAVU

Program:

1. Wolfgang Amadeus Mozart – smyčcový kvartet C-dur KV 465
Adagio - Allegro
Andante cantabile
Menuetto (Allegro)
Allegro
2. Bedřich Smetana – smyčcový kvartet E-moll „Z mého života“
Allegro vivo appassionato
Allegro moderato alla Polka
Largo sostenuto
Vivace
- Přestávka
3. Antonín Dvořák – smyčcový kvartet F-dur Op. 96
Allegro ma non troppo
Lento
Molto vivace
Finale: Vivace ma non troppo

4. VÝROČÍ ZŘÍZENÍ PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA,

KTERÝ SE BUDE KONATI V PONDĚLÍ DNE 15. BŘEZNA 1943 O 20. HODINĚ V DIVADLE OBČANSKÉ ZÁLOŽNY VE SLANÉM. ÚČINKUJE ONDRÍČKOVO KVARTETO, PÁNOVÉ RICHARD ZIKA, JAROSLAV PEKELSKÝ, VINCENC ZAHRADNÍK, BEDŘICH JAROŠ. Úvodem budou zahrány hymny hudebním tělesem kap. K. Kalíka.

Vstup jen pro zvané. - Při vstupu nutno se vykázati příloženou vstupenkou. - Účast příkazem.

364

TISK JIŘÁČEK, PRAHA, PŮZEMAN, SLANÝ

Obr. č. 40 Pozvánka na koncert pořádaný na oslavu 4. výročí zřízení Protektorátu Čechy a Morava. Žádné z děl Richarda Wágnera na program nebylo. Zazněly jen politicky neutrální skladby Wolfganga Amadea Mozarta, Bedřicha Smetany a Antonína Dvořáka. Vstup byl jen pro zvané, pro něž však byla tato ‚pozvánka‘ příkazem.²⁹⁰

²⁹⁰ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 51, sign. č. 364, 487, 509.

J. PÁLA - JAKO STAROSTA KRÁL. MĚSTA SLANÉHO.

Dr. F. Grohmann, městský tajemník.

Jest málo tak typických postav v galerii slánských starostů, jako jest nynější starosta král. města Slaného J. J. Pála. Bohatě životní zkušenosti továrníka s houževnatostí, zocelenou tvrdým životním bojem, uplatňují se plnou měrou v městské samosprávě.

Od doby převzetí starostenského úřadu rozvíjí zvolna, ale jistě, svůj plán: dáti městu pevný základ pro jeho rozvoj v budoucnosti. S důkladností dobrého podnikatele začíná i zde od základu. Odstraňuje vše, co se mu zdá zastaralým, aby je mohl nahraditi lepším. Shromažďuje poznatky z jiných měst, aby nejlepší z nich uplatnil ve svém městě. Pečlivě sleduje stav městských financí, aby v každé době znal meze finančních možností města. Všimá si ve městě maličkosti právě tak dobře, jako se důkladně zabývá dalekosáhlými plány. Není ve městě otázky, která by jej nezajímala, a k níž by nepřispěl vhodným způsobem.

Potřeba důstojného kulturního stánku nutká jej k tomu, aby připravil plán kulturního domu, pro dobrou rekreaci připravuje plán nového koupaliště a místo nevyhovující budovy radnice novostavbu radnice. To však jsou jen jednotlivosti, které by nevystihovaly skutečnou snahu starosty J. J. Pály. Tou jest celkové zlepšení Slaného, zejména po stránce komunikační a stavebně estetické. Z této snahy vyrostla známá již akce „Lepší Slaný“, která spolu s „Občanskou spoluprací“ vykazuje za krátkou dobu svého trvání krásné výsledky. Jest jistě přáním všech, slánských občanů, aby osud popřál starostovi J. J. Pálovi k uskutečnění těchto krásných snah do dalších let mnoho zdraví a zdaru.

Zář 1942. Číslo 2.

Obr. č. 41 Občany Slaného měly v září 1942 čekat „světlé zítřky“. Nový kulturní dům, koupaliště a novostavbu radnice. Podle městského tajemníka dr. Grohmana však skutečnou snahou starosty bylo „celkové zlepšení Slaného, zejména po stránce komunikační a stavebně estetické“.²⁹¹

Zvláštní zpráva pro krajinový rozhlas

Zasláno 23.3.43.

Ve Slaném pokračují v přednáškových cyklech zahájených před třemi léty na známé výstavě projektů, která byla též v Praze vystavena na veletrhu. Úvodní přednášku na téma "Jak rozuměti heslu Lepší Slaný" prosloví přednosta regulačního úřadu města Prahy, vrchní technický rada Dr. Ing. Jaroslav Vančček.

V dalších přednáškách budou vždy každou příští neděli hovořiti techničtí odborníci o zalesňování, o pěstování zeleniny, o dělnických domech, o vývojovém plánování, o koupališti a o podobných důležitých bodech budoucího programu města Slaného.

Obr. č. 42 Zvláštní zpráva pro krajinový rozhlas z března 1943. O heslu „Lepší Slaný“ hovořil v rámci cyklu přednášek s tímto programem spojených také přednosta regulačního úřadu města Prahy, vrchní technický rada Dr. Ing. Jaroslav Vančček. Tématem dalších přednášek byly v roce 1943 zalesňování, pěstování zeleniny, dělnické domy atd.²⁹²

²⁹¹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69, sign. č. 1, Světlo a síla. J. Pála – jako starosta královského města Slaného, roč. XI., č. 2., ze dne 26. 9. 1942, s. 17.

²⁹² Tamtéž, kt. č. 51, sign. č. 404.

Zvláštní zpráva pro Národní Práci
zasláno 20.4.43.

Kulturní a umělecká činnost ve Slaném.

Otevření výstavy obrazů Ludvíka Kuby.

Slánský musejní spolek péčí svého neúnavného předsedy, p.v.ř. Karla Čížka a několika spolupracovníků otevřel pro umění milovnou slánskou veřejnost výstava s ukázkami děl mistra Kuby. Výstava byla pro návštěvníky překvapením po několika stránkách. Široké slánské veřejnosti ukázala jak krásné prostory pro výstavní účely jsou v malé hudební škole a jak nešťastnou byla myšlenka ustoupiti od přístavby výstavního sálu a místa pro veřejnou knihovnu, které měly dnešní těsnou hudební školu rozšířiti a umožniti získání výstavního sálu pro osvětovou činnost probudilého města Slaného. Slánská Kubova výstava je intimním prostředím ukazujícím kam do Slaného mistr Kuba ješdil, aby tu Slánským zanechal výsledky své tvůrčí činnosti umělecké. Téměř půl stovky obrazů ukázalo mistrovy schopnosti malířské a osobní dojmy divákovy byly při nedělním zahájení zdůrazněny krásným proslovem pana K.Čížka a věcným rozborem mistrova života a díla, který s láskou pro věc přednesl p.řed. Kyliés. Zahájení výstavy účastnil se starosta města, továrník Pála a hosté z uměleckého světa pražského, malíř Václav Fiala, akad. sochař Václav Nejtek a slánský rodák aroh. Mezera.

Obr. č. 43 Zvláštní zpráva pro list *Národní Práce* z dubna 1943. Z hlediska programu ‚Lepší Slaný‘ je nejdůležitější sdělení, že se nerealizovala přístavba „výstavního sálu a místa pro veřejnou knihovnu, které měly dnešní těsnou hudební školu rozšířiti a umožniti získání výstavního sálu pro osvětovou činnost probudilého města Slaného“.²⁹³

Pála se po válce hájil tvrzením, že v daných poměrech nebyl odpor reálný. Podle svých slov však býval vždy tvrdým a nesmlouvavým „vůči neoprávněným požadavkům a přáním okupačních úřadů“.²⁹⁴

„Ve všem a všude jsem hájil českou samosprávu a byl jsem tvrdým a nesmlouvavým vůči neoprávněným požadavkům a přáním okupačních úřadů. O tom jsou velmi dobře informováni ředitel městského úřadu Dr. Grohman a městský správce Šlégr (odvoz fekálií z kasáren, dodání

²⁹³ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 51, sign. č. 404.

²⁹⁴ SOA Praha, NAD č. 1205, fond MLS Praha 1945–1948, složka Jaroslav Jan Pála. Z mého života, s. 11, sign. č. 98/218.

uhlí na Slánskou horu atd.) Za zjištění jakéhokoli nešvaru způsobeného německými vojáky požadoval jsem náhradu a odškodnění, resp. zakročení proti pachatelům. Můj styk s německými úředníky byl výhradně úřední, v ničem jsem si nezádal a omezoval jej na míru nejnужnější, vždy pod tlakem náměstků a městské rady. Vždy mi bylo dáno najevo, že jest lépe vyhovět, než nechávatí dojítí k represáliím. Často byl tu i nátlak nadřízeného úřadu (akce Victoria²⁹⁵). Požadavek okresního úřadu, aby každý chovatel hus odevzdal 1–4 husy k Vánocům pro kladenské gestapo jsem rázně odmítl. Musel je dodatí venkov a Slanému se nic nestalo. V neustálém rozporu jsem byl velitelem německé policie Linkem a jeho nástupcem Schönbornem, jakož i s nadměrně říšsky orientovaným velitelem městské policie Ctiborem. Jejich zásahy do samosprávy jsem s rozhodností odmítal.²⁹⁶

Podle dr. Ledviny ze Zemského úřadu v Praze, s nímž 24. 8. 1943 jednal Ing. Jaroslav Kubeš, bylo město Slaný po zásobovací stránce pokládáno za zemědělskou, nikoli průmyslovou obec. Nebylo divu, že zde za války nebylo dost chovatelů hus. Rozhodně jich Slánští neměli hejna. Ve Slaném měly být jen husy, které si jejich spotřebitelé koupili od chovatelů na dokrmění s úmyslem je spotřebovat v mezích zásobovacích předpisů. Pokud by město Slaný mělo odevzdat předepsaný kontingent 700 hus, musely by být odnaty majitelům, z nichž každý vlastnil pouze jeden kus. *Nebyla by to dodávka určitého procenta chovu, nýbrž rekvizice všeho, co je.*²⁹⁷

Dr. Ledvina vyzval Kubeše, „aby zevrubnou situační zprávu poslalo město prostřednictvím okresního úřadu ... aby tudíž okres sám nebo společně s městem poslal instanční cestou zprávu, aby k jejímu obsahu mohli zaujmouti stanovisko“.²⁹⁸ Kopii zprávy smělo město poslat přímo tzv. Masosvazu, organizaci, která kontingent předepisovala.²⁹⁹

Pála se zapojil do slánské regionální politiky v jednom z nejtěžších období českých dějin a některé výše uvedené ústupky jeho administrativy německému nacistickému režimu byly běžné i v jiných protektorátních městech.³⁰⁰ Megalomanský a v podstatě neproveditelný plán obnovy města, jehož realizaci navíc měli opět zaplatit obyvatelé Slaného, chtě nechtě asociuje

²⁹⁵ Viz například <https://www.cd.cz/100-let-spolu/pribehy/-30730/>. [online]. [cit. 2021-04-18].

²⁹⁶ SOA Praha, NAD č. 1205, fond MLS Praha 1945–1948, složka Jaroslav Jan Pála. Z mého života, s. 8, sign. č. 95/215 a s. 9, sign. č. 96/216.

²⁹⁷ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 51, sign. č. 100–101.

²⁹⁸ Tamtéž, sign. č. 101.

²⁹⁹ Tamtéž.

³⁰⁰ Tedy přejmenování ulice V. B. Třebízského a Husovy třídy na třídu generála Heydricha roku 1942; organizaci veřejných oslav, konkrétně počátek nacistické okupace 15. 3., nebo narozeniny Adolfa Hitlera 20. 4. či podporu perzekuce židovského obyvatelstva. Srovnej FABINI, Pavel: Pod tíhou hákového kříže. Akce „Lepší Slaný“ a Jaroslav Jan Pála starostou města 1940–1944. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. Továrník Pála a Lepší Slaný. VMS, Slaný 2017, s. 96–106, zejména s. 106.

představu budování radostných zítřků po roce 1948. Ztrápení občané, kteří se před 22 lety skládali na „Zlaté rezervy“,³⁰¹ měli nyní investovat své prostředky do přestavby Slaného.

Obr. č. 44 *Biologické vysvětlení myšlenkových proudů nacionálně socialistické doby* podal v časopise „Les“ jeden z lektorů osvětových přednášek programu ‚Lepší Slaný‘. Ing. Alois Kubíče, zanícený stoupenec německé nacistické ideologie.³⁰²

Expozice začátku Pálova konce na přelomu let 1939 až 1940 vypadala nadějně. Přes těžkou politickou situaci v turbulencích „Mnichova“, druhé republiky a posléze jejího rozpadu a vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava se Pálovi v podnikatelském i osobním životě dařilo

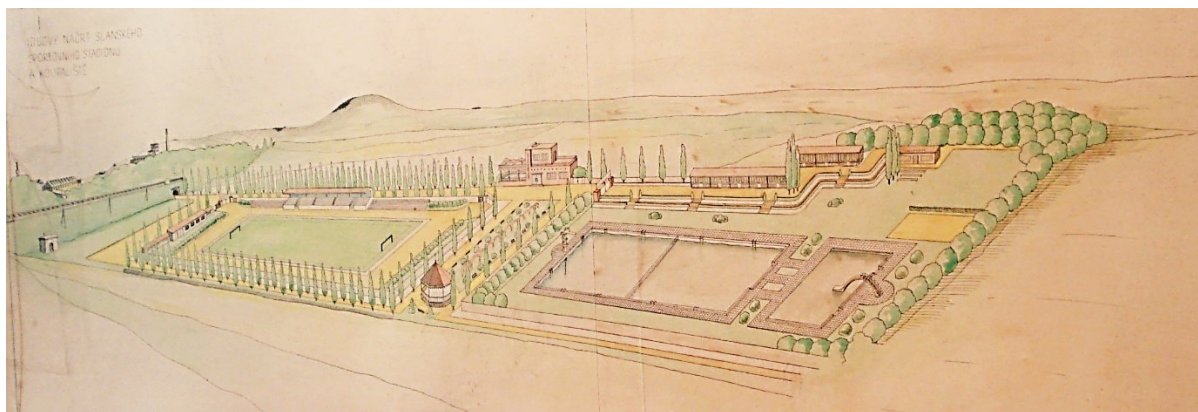
³⁰¹ Viz například

https://www.historie.cnb.cz/cs/menova_politika/prurezova_temata_menova_politika/2_ceskoslovenske_zlato.html. [online]. [cit. 2020-08-17].

³⁰² KUBÍČE, Alois. Biologické vysvětlení myšlenkových proudů nacionálně socialistické doby. In: časopis Les, roč. XXIII, s. 322–323.

dobře. Nepochybně potřeboval podchytit pracovní síly, včetně kvalifikovaných odborníků, přechajících po „Mnichovu“ z pohraničí, pro firmu Pála. V neposlední řadě zkušený podnikatel usoudil, že jeho angažmá v regionální politice může pomoci zajistit přístup k informacím důležitým pro chod firmy i pro získání zakázek. Původně Pála asi toužil zapsat se do dějin královského města Slaný jako osvícený budovatel, o němž se jednou bude tradovat, že se zasloužil o položení inženýrských sítí, vodovodu a kanalizace (obr. č. 33 a 34), jako muž, který vystavěl chodníky, postaral se o starobylé památky a podpořil výstavbu škol, renovaci divadla, založil městskou kapelu, otevřel sportovní stadion a koupaliště (obr. č. 45), po vzoru Baťova Zlína postavil pracujícím obyvatelům města byty nebo v okolí Slaného založil prosperující a malebnou hedvábnickou oblast.

Obr. č. 45 Nerealizovaný návrh sportovního stadionu a koupaliště. Pro akci *Lepší Slaný* připravil roku 1939 V. Stehlík.³⁰³

Během následujících protektorátních let však byl Pála, v závislosti na vývoji situace na frontách druhé světové války, přinucen pomalu upustit od svých renesančních snah, aby se omezil na „přízemní“ zajištění vody pro původní slánské obyvatele, pro dělníky městských firem a příměstských malodolů i pro vojáky Wehrmachtu, kteří byli ve Slaném posádkou. Městský úřad pod jeho vedením rozdělával přidělové lístky pro Slaný i okolní vesnice (obr. č. 30), žádal o zařazení města mezi průmyslové obce (obr. č. 36), s cílem zajistit dělníkům lepší zásobování potravinami a zároveň zabránit snahám představených orgánů protektorátní správy vzít dělníkům jeho továrny husy z jejich domácností ve formě povinného kontingentu. Starostovi se však jeho dobré úmysly postupně vymykaly z rukou. Jinak tomu ani nemohlo být. Veškeré své aktivity Pála cílil na poválečnou dobu (obr. č. 25, 26, 41). S nadsázkou lze říci, že si myslel, že vstoupí do regionální politiky, aby mohl snadněji ignorovat válku. Ta si ho však

³⁰³ Obraz byl vystaven ve Vlastivědném muzeu ve Slaném v rámci výstavy *Továrník Pála a Lepší Slaný* (15. 6.–2. 9. 2017). Foto: archiv autora.

nevyhnutelně a neomylně našla. Starosta a továrník se patrně domníval, že lidé ocení, co pro ně udělal (obr. č. 27, 28, 29), že jim dal práci, a tím zajistil jejich existenci, myslel na jejich kulturní vyžití (obr. č. 40, 43) a že po válce na pomyslné míse vah převáží dobro, které soustavně činil, nad několika chybami, jichž se nešťastně dopustil.

Lidé ale pochopili Pálovu činnost v době zuřící druhé světové války jako snahu přispět k budování tzv. „nové Hitlerovy Evropy“. Tiskové oddělení Pálovy továrny a slánského městského úřadu určovalo témata, o nichž měla regionální tištěná média informovat a příjemci jejich sdělení mluvit, aby se mezi lidmi nehovořilo třeba o Heydrichiádě, diskriminaci Židů (obr. č. 38 a 39) v továrně Pála apod. a také vyvolat dojem, že pro „nový pořádek“ je zkrátka nutné přinášet oběti. Pokud měl nějaký novinář jiný názor, byl za to hrubě zkritizován atd.

Pálovo působení ve veřejné funkci mělo tři fáze. Za 1. fází lze považovat počátek protektorátu. Projekt československé – a posléze česko-slovenské – státnosti selhal a Pála se domníval, že svůj český patriotismus nejlépe osvědčí prací pro obec (mj. obr. č. 32). Svůj záměr vzletně představil 1. 9. 1940 při otevření muzea ve Slaném slovy: *„Chceme a máme pevnou vůli úspěšně pracovati a tvořiti nové a nové kulturní hodnoty na své úzké rodné půdě, které by obohacovaly život našeho českého člověka, činily mu jej příjemnějším a krásnějším. Proto rozšiřujeme s Národním souručenstvím rukou společnou a nerozdílnou působnost městské samosprávy na všechno občanstvo pomocí Občanské spolupráce, která má vštěpovati a prohlubovati lásku k rodné zemi, má umožňovati výstavbu města se všemi náležitostmi potřeb kulturního člověka, má vytvářeti typ nového Slanáka, který buduje svou prací, oddaností a obětavostí nový společenský život bohatý krásou lidského tvoření, vzájemným pochopením, úctou a oddaností.“*³⁰⁴

Pálova neteř, dcera Otakara Pály, Jarmila Fricová, o svém strýci řekla: *„Pamatuji si, že jeho manželka nechtěla, aby bral úřad starosty. Měl vyšší tlak a za války řídit město a továrnu nebylo jednoduché, ale on svým patriotismem, všechno pro lidi a město... Jeho rozhodnutí mu ale po válce hodně ublížilo, protože věděl, kdo za války udával. Za války sice hodně lidí zachránil, protože udání zatajil, ale nakonec se mu to vymstilo. K moci přišla nová garnitura, která byla zaměřena úplně jinak.“*³⁰⁵

Válka, a tím i 2. fáze Pálova starostování, začala dne 1. 9. 1939. Pála jako by tento fakt, soudě podle vyznění jeho projevu ve slánském muzeu z 1. 9. 1940 výše, nevnímal a snažil se. Shodou okolností prožíval vrchol svého kariérního i osobního života. Dostavoval vilu (obr. č. 9, 19) a těšil se na vnoučata. Celou silou své dynamické osobnosti inicioval, plánoval

³⁰⁴ Zdroj: https://is.muni.cz/th/tx3o8/02-Vlastivedne_muzeum_ve_Slanem_1939-1945.pdf. [online]. [cit. 2021-04-05].

³⁰⁵ Zdroj: <https://www.pametnaroda.cz/cs/fricova-roz-palova-jarmila-1929>. [online]. [cit. 2021-08-29].

a případně řídil zalesňování Slánska, aby v době 3., poslední fáze svého funkčního období, počínající Heydrichiádou a pokračující bitvami u Stalingradu a Kursku, řešil „zásadní“ témata, tj. čelil počínající klimatické změně (obr. č. 22, 31 a 42), apeloval na starosty okolních obcí, aby rozšířili chov bource morušového (tab. č. 10 a 11, obr. č. 35) a dohnali, či dokonce předechnali v produkci hedvábí satelity třetí říše, Itálii a Japonsko. Na vrcholu své kariéry sloužil občanům Slaného, ale také okupačnímu režimu, na jehož poválečnou budoucnost evidentně vsadil svou kariéru i život (obr. č. 40). Osvětové přednášky, které město Slaný pod Pálovým vedením organizovalo, byly mnohdy podbarveny nacistickou ideologií, a to včetně zdánlivě neutrálních, odborných témat, jakým byla třeba péče o les (obr. č. 44) apod. Výstavbu a zvelebování města měli finančně podporovat slánští občané v rámci projektu Občanské spolupráce (obr. č. 37), poněvadž, řečeno s jedním z lektorů přednášek, které měly učinit Slaný lepším, Ing. Kubíčem, byla užší vlast Čechů nejen středem Velkoněmecké Říše, ale i srdcem Nové Evropy. Jedině jako hodnotná pracovní složka si měli slánští občané získat naprosté důvěry a plného oprávnění úměrně těžit z bohatých plodů znásobené hospodářské a vyživovací síly říšského a evropského celku (obr. č. 44).³⁰⁶

Město se pod Pálovým vedením „proslavilo“ také uspořádáním slavnostního shromáždění Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě.³⁰⁷ Je pravděpodobné, že se jednalo o vedlejší a nezamýšlený efekt spjatý s úsilím městské správy, jmenovitě především starosty Pály, o zvelebování města, kteréžto úsilí bylo protektorátním tiskem náležitě propagandisticky využíváno již od roku 1940, naprosto příkladně třeba v oficiálním obrázkovém časopise Protektorát Čechy a Morava slovem i obrazem^{308 309} nebo zmínkou „v závěru dobového článku o akci Kuratoria ve Slaném hovořící v tom smyslu, že ‚není náhodné, že rámeček k této slavnosti české mládeže poskytlo město Slaný‘, které je ‚město mladé, nikoliv svou historií, ale obrodným snažením svého podnětného kultu urbanistického a svou ušlechtilou soutěží osvětovou ve snaze vyniknout jako město pokroku, které se neuzavírá před ničím, co vývoj přináší dobrého‘.“³¹⁰

Začátkem roku 1944 již Pála onomu „pokroku“ nestačil. Když byl v lednu 1944 z funkce starosty města odvolán s pokynem, že se má plně věnovat řízení svého průmyslového

---

³⁰⁶ KUBÍČEK, Alois. Biologické vysvětlení myšlenkových proudů nacionálně socialistické doby. In: časopis Les, roč. XXIII, s. 322–323.

³⁰⁷ Viz 9. kapitola Výchova učňů ve firmě Pála za Protektorátu Čechy a Morava.

³⁰⁸ Slaný: město, o kterém se mluví. Protektorát Čechy a Morava slovem i obrazem = Protektorat Böhmen und Mähren in Wort und Bild, 1940, roč. 2., č. 6 (15. 5 1940), list 9–10. K časopisu srov. PASÁK, č. 1.312.

³⁰⁹ https://is.muni.cz/th/tx3o8/02-Vlastivedne_muzeum_ve_Slanem_1939-1945.pdf. [online]. [cit. 2021-08-30].

³¹⁰ Česká mládež již nastupuje do jednoho šiku. Večerní České slovo, roč. 25., č. 61 (15. 3. 1943), s. 1–2, 4, cit. na s. 2. K novinám CERBI N2, č. 180.

podniku,³¹¹ podporujícího výrobou elektrochemických zdrojů pro tehdy již porážený Wehrmacht, program *Lepší Slaný* definitivně skončil. Návrat do továrny byl pro Pálu logickým, a v dané chvíli v podstatě jediným možným krokem. Pála vlastně jen pokračoval v tom, s čím začal již jako starosta: usiloval o zajištění dostatku vody (nová vodárna, obr. č. 33) a elektřiny (výkonnější trafostanice, obr. č. 23 a 24) pro svou továrnu a její dělníky, kteří měli mít výhody dělníků průmyslového města (což zahrnovalo například zlepšení dopravní infrastruktury, zvýšení platů apod. (tab. č. 13, obr. č. 36)), a to dokonce s přesahem do mírové doby, ať měla být jakákoli.

Nejznámějším případem z éry Pálova působení jako starosty Slaného zůstává kauza „poštovních holubů“ jak o nich hovořila Věra Emrová,³¹² tedy o předání dopisu Václava Říhy určeného dělnici Palaby Anně Maruščákové českým četníkům v červnu 1942, které bylo v konečném důsledku záminkou pro lidickou tragédii a posléze pro nemilosrdné zúčtování se starostou a továrníkem Jaroslavem Janem Pálou, který však podle mínění současných historiků představoval spíše oběť vykonstruovaného poválečného soudního procesu než spravedlivě potrestaného viníka.³¹³

Názor Jarmily Fricové na tento známý případ je zároveň smírnou obhajobou továrníka. „*Němci potřebovali obec blízko Prahy a blízko komunistického Kladna. Uvědomovali si, že v Lidicích letci Horák a Stříbrný odešli do Anglie, spousta lidí z obce byli zaměstnanci šachet a o to jim šlo. Strýc přece nedostával poštu do ruky. Pokud tam i něco bylo, tak to musel někdo v té fabrice otevřít. Dneska už se nedá zjistit, jak to ve skutečnosti probíhalo. Lidé, kteří u toho byli, už nežijí. Mrzí mě, že i po těch letech se najdou lidé, kteří mu tu vinu přisuzují. To si myslím, že není správné, tu dobu nemůžou posuzovat. Když se to stalo, bylo mně dvanáct třináct let, teď je mně osmdesát osm let. Lidé, kteří jsou mladší než já, přece nemůžou vědět, jak ta situace tenkrát vypadala – ať za Německa, nebo po válce.*“³¹⁴

---

³¹¹ FABINI, Pavel. Pod tíhou hákového kříže. Akce „Lepší Slaný“ a Jaroslav Jan Pála starostou města 1940–1944. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. *Továrna Pála a Lepší Slaný*. VMS, Slaný 2017, s. 96–106, zejména s. 106.

³¹² ČERVENKA, Jirí. Podivuhodné příběhy z dob nedávno minulých. Gelton, Nové Strašecí 2008, s. 73–81.

³¹³ https://is.muni.cz/th/tx3o8/02-Vlastivedne_muzeum_ve_Slanem_1939-1945.pdf. [online]. [cit. 2021-08-30].

³¹⁴ <https://www.pametnaroda.cz/cs/fricova-roz-palova-jarmila-1929>. [online]. [cit. 2021-08-29].

4 Klíčové osobnosti firmy Pála

Historie firmy Pála akc. spol., se samozřejmě odvíjela od svého zakladatele Jaroslava Jana Pály. Stejně zřejmé je však také konstatování, že by sám Jaroslav Jan Pála těžko něco dokázal bez osobností, o nichž psal Milan Stompfe už v roce 1994. Proto jsem se rozhodl nejdříve krátce charakterizovat vybrané osobnosti, které měly zásadní vliv na chod firmy Palaba, a posléze se zamyslet nad jejich rolí ve vztahu k továrníku Pálovi.

Vytipoval jsem několik zástupců ze správní rady, z výroby a z managementu. Níže předkládám krátké charakteristiky vybraných protagonistů:³¹⁵

Správní rada

Vítězslav Kumpera (obr. č. 60) se narodil 30. 7. 1876. Vlastnil nejvíce akcií firmy Pála akc. spol., a tak měl ve firmě v podstatě hlavní slovo. Kumpera měl rovněž vliv v pražských průmyslových kruzích. „*Se svými dvěma syny, Ing. Antonínem Kumperou a dr. Vítězslavem Kumperou ovládli významnou pražskou továrnu na výrobu leteckých motorů a automobilů ‚Walter‘ v Jinonicích.*“³¹⁶

V začátcích firmy Palaba dodal důvěryhodnost zakládajícím akcionářům, a také proto banky poskytly vznikajícímu podniku nezbytný základní kapitál.

Z dostupných archivních materiálů se nepodařilo zjistit, kdy se narodil **Heřman Lövit**, ale zemřel 28. 5. 1924. Tento velkoobchodník s kůžemi žil ve Slaném. „*V počátečním období se proto stal úřadujícím členem správní rady a v nepřítomnosti Pály, který v té době ještě bydlel v Hamburku, spočívala veškerá operativní a dohlédací činnost na něm.*“³¹⁷

Dr. Ing. Jiří Vorel (obr. č. 46) se narodil 28. 9. 1884 a předčasně zemřel 21. 10. 1937. Byl po Vítězslavu Kumperovi druhým největším akcionářem Palaby, vlastnil téměř 500 akcií, a navíc byl významným odborníkem v elektrotechnice a strojírenství. Pomáhal rodící se továrně získávat příslušná živnostenská oprávnění při zavádění nových výrob a podílel se na technické normalizaci v oboru elektrochemických článků.³¹⁸

---

³¹⁵ Do výběru je zařazen také JUDr. Miroslav Haken, osobní přítel Jaroslava Jana Pály a Antonína Hnátky, který se zapojil do akce Lepší Slaný zejména při výstavbě Hasičského domu.

³¹⁶ STOMPFE, Milan. Světlo & síla aneb co uměl český management za 1. republiky: 75 let firmy Palaba. Palaba, Slaný 1994, s. 113.

³¹⁷ Tamtéž.

³¹⁸ Tamtéž.

SVĚTLO a SÍLA

v Slaném, městě dobrých baterií,
dne 1. listopadu 1937.

Ročník VI.

Obchodně technický měsíčník.

Číslo 11.

PALABA má smutek.

Dr. Ing. JIŘÍ VOREL
* 28. IX. 1884. + 21. X. 1937.

Teskně je člověku poohlédne-li se, jak řady těch, kteří stáli při zrození PALABY, řídou. Opětně jsme obestřeni těžkým smutkem a nezměrně dojati velkou ztrátou, kterou jsme utrpěli úmrtím našeho vynikajícího spolupracovníka, spoluzakladatele naší firmy a člena správní rady Dr. Ing. Jiřího Vorla, úř. aut. civilního inženýra pro elektrotechniku a stavbu strojů, zkušební komisaře Kotelního spolku, obchodního rady, rady patentního soudu, člena jednatelského sboru Radiojournalu, soudního znalce a technického poradce velkého počtu významných průmyslových podniků.

Svými vědomostmi zkušený, význačný, vyhledávaný odborník, autorita, svým životem skromný český člověk, který neznal nic jiného nežli práci. PALABU měl rád, vždy se těšil na návštěvu továrny, vždy pookřál ze svých denních starostí mezi námi a my měli rádi jeho. Vždy vlídně poradil a spolupůsobil naše běžné problémy. Ztrácíme v Dru Vorlovi zdatného spolupracovníka, věrného přítele a milého člověka. Zasloužil se trvale o náš podnik, trvale jej uchováme ve věčné paměti.

Obr. č. 46 Z nekrologu lze vyčíst, že spoluzakladatel firmy Pála a člen její správní rady Dr. Ing. Jiří Vorel byl civilní inženýr pro elektrotechniku a stavbu strojů, zkušební komisař Kotelního spolku, obchodní rada, rada patentního soudu, člen jednatelského sboru Radiojournalu, soudní znalec a technický poradce velkého počtu významných průmyslových podniků. *Svými vědomostmi zkušený, význačný, vyhledávaný odborník, autorita, svým životem skromný český člověk, který neznal nic jiného nežli práci.*³¹⁹

³¹⁹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VI., č. 11., ze dne 1. 11. 1937.

Pracovní a životní jubileum.

Technický správce VÁCLAV PÁLA.

Padesát let, pohlížíme-li na ně, nezdá se nám býti mnoho. Avšak, dovršujeme-li je muž práce a pohled neme na ně pak pod zorným úhlem díla vykonaného, to se na ně díváme zcela jinak, vřeleji a přízněji se, že s úctou.

Václav Pála od dětství měl mimořádné vlohy pro strojnictví, mechaniku, zpracování kovů a bylo tedy samozřejmým, že když prošel dobrými slánskými školami, obecnou i měšťanskou, prohlásil, že se půjde učit do Bolzánky. Zde stavěly se stroje světového jména pro cukrovary, pily, mlýny, cihelny, pivovary, doly atd. — už vše v tom roce 1902, kdy Václav Pála vstoupil do závodu, ohlašovalo blízkou stavbu továrny na lokomotivy. Láska a srdce táhly ho sem, k „černému řemeslu“.

A po vyučení ovšem do světa. Na čas do Teplic, celých šest let pracoval ve známé královéhradecké továrně, pak v Hamburku, později i v Sarajevě a v různých místech i závodech jiných. A pak zase v Daňkovce slánské po několik let.

Stále v těsném spojení s bratrem Jaroslavem, přidružil se i k jeho dávno chystanému a dokonale promyšlenému projektu, vybudovat v Slaném továrnu na

elektrické články a baterie — jako první díl zamýšlené, velké elektrotechnické továrny — která oběma bratřím jevila se a vystavovala v jejich tužbách i snech. Od prvního základu závodu jest Václav Pála pevným sloupem Pálových závodů. Jeho oči jsou všude, sám jest neustále všude jako bystrý pozorovatel a z jeho postřehu neprodleně následuje dokonale vyřešený čin a rozhodnutí. Je technik rozený.

Je z těch, kteří ve stroji nevidí jen mrtvou, třeba složitou věc. Neříká to sice, ale zachází s nimi tak, jako by měly duši. Ovšem, že se upřímně vysloví: „Se strojem třeba cítit, je třeba mu porozumět a třeba cítit i s kovem. Musí se

s ním umět zacházet, člověk jej musí mít rád a pak stroj, ať je to jakýkoliv, ať auto, nebo třeba obyčejná vrtačka, také nás má rád a dobře se nám odplácí.“

Václav Pála jest muž neobyčejné energie. Přisnil na sebe, bystrý na činy druhých. Protože věci rozumí, dovede každého ocenit a neváhá ve své přímosti mu to říci. „Přímost jest povinnost!“ řekne.

Nuže, milý pane správce! Zdar Vaší padesátce — ve zdraví a s chutí dále! Naprej!!

Obr. č. 47 Připomenutí padesátých narozenin Václava Pály, muže oddaného „černému řemeslu“, technického správce Palaby. Techniku miloval: „*Se strojem třeba cítit, je třeba mu porozumět a třeba cítit i s kovem. Musí se s ním umět zacházet, člověk jej musí mít rád a pak stroj, ať je jakýkoliv, ať auto, nebo třeba obyčejná vrtačka, také nás má rád a dobře se nám odplácí.*“³²⁰

Výroba

Václav Pála (obr. č. 47, 227) se narodil 4. 3. 1888. Od samotného založení firmy (29. 7. 1919) byl správcem továrny, tedy vlastně jejím technickým ředitelem. Vychodil měšťanku a ve firmě Bolzano Tedesco, kam nastoupil roku 1902, se vyučil soustružníkem. Působil v Teplicích, v Hradci Králové, v Hamburku, v Sarajevu a ve slánské Daňkovce. Poté přešel do firmy Pála, kde pracoval až do důchodu. „*Se svou manželkou měl dvě dcery. Zemřel někdy v padesátých letech na plicní chorobu. Až do své smrti žil ve Slaném. Poté, co zavřeli Jaroslava Pálu, pomáhal jeho postižené dceři Anně.*“³²¹

Otakar Pála se narodil 23. 12. 1898. Roku 1905 se stal úplným sirotkem, a tak ho vzal Jaroslav do Německa. Roku 1911 se musel vrátit do Slaného, kde dospíval v sirotčinci a vyučil se. Poté pracoval v Pálově továrně jako klíčový pracovník v míchárně depolarizační hmoty (obr. č. 227). Zemřel roku 1944 následkem smrtelného úrazu. „*Šel z ryb po trati u Kralup,*

³²⁰ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VII., č. 3., ze dne 1. 3. 1938.

³²¹ Tamtéž, s. 114, a ČERVENKA, Jirí. Prokletí továrníka Pály. Gelton, Nové Strašecí 2007, s. 44.

*přičemž se snažil uskočit před dojíždějícím vlakem, ale hrana lokomotivy mu úplně rozdrtila lebku. Ota Pála špatně slyšel, tak jako ostatní jeho sourozenci, vyjma Václava, a to se mu stalo osudným...*³²²

Management

Antonín Hnátek (obr. č. 87, 89, 98) se narodil 30. 5. 1896 v Želivci a zemřel 3. 7. 1973 ve Slaném. Roku 1914 zahájil svou kariéru jako praktikant u firmy Hugo Kauders. O rok později se stal úředníkem v První českomoravské továrně na stroje v Praze, kde zůstal až do roku 1921, kdy nastoupil na místo disponenta ve firmě Pála.³²³ Již roku 1923 se stal prokuristou a v roce 1931 ředitelem firmy. Měl pověst čestného a oblíbeného člověka, kterého nezlomilo ani nacistické mučení, jež začalo jeho uvězněním kladenským gestapem dne 11. 2. 1943. *„Dva měsíce je vězněn v kladenských kasárnách. U výsledku odmítá spolupracovat s vyšetřujícími gestapáky, a tak je vsazen do tzv. komína, což je prostor o velikosti 80 x 80 cm. V tomto miniaturním prostoru je nucen pobývat 14 dní ještě s dalšími dvěma vězni. Tělesnou potřebu musí vykonávat do boty nebo na zem. Spát musí ve stoje. Po šesti nedělích se v kladenském vězení setkává i se svým bratrem Josefem.*³²⁴

Bratři byli posléze odvezeni do koncentračního tábora *Dora* v Niedersachsenwerfenu, kde byly montovány německé zbraně, rakety V-2. V dubnu 1945 byl ještě Němci převezen do Bergen-Belsenu, kde byl 15. 4. 1945 osvobozen britskou armádou. Domů se Antonín Hnátek vrátil dne 1. 6. 1945. Od 23. 7. 1945 se stal jedním ze tří národních správců Palaby. Dne 14. 5. 1946 byl jmenován ředitelem národního podniku Bateria ve Slaném, bývalé Palabě. V říjnu 1947 na svou funkci rezignoval pro nesouhlas s představou komunistického závodního výboru o řízení továrny. Až do důchodu v podniku zůstal jako obchodně-administrativní náměstek. Dne 3. 7. 1973 zemřel na druhý infarkt.³²⁵

Rudolf Pála, Jaroslavův syn (obr. č. 48), se narodil v Altoně 18. 7. 1907. Původně měl převzít řízení továrny. Proto vystudoval obchodní akademii v Hamburku, chemickou školu ve Stuttgartu a absolvoval zaměstnanecké stáže v Hamburku a v Londýně. V Palabě posléze vedl chemickou výrobu a později působil ve funkci ředitele továrny.

³²² STOMPFE, Milan. Světlo & síla aneb co uměl český management za 1. republiky: 75 let firmy Palaba. Palaba, Slaný 1994, s. 114.

³²³ V letech 1917 až 1918 prošel Antonín Hnátek vojenskou službou. STOMPFE, Milan. Světlo & síla aneb co uměl český management za 1. republiky: 75 let firmy Palaba. Palaba, Slaný 1994, s. 114.

³²⁴ ČERVENKA, Jirí. Prokletí továrníka Pály. Gelton, Nové Strašecí 2007, s. 103–105.

³²⁵ Tamtéž a <https://de.wikipedia.org/wiki/Niedersachsenwerfen>, <https://cs.wikipedia.org/wiki/V-2>. [online]. [cit. 2020-10-28].

Syn Antonína Hnátka, Ing. Jaroslav Hnátek, který se narodil 1. 7. 1925, nepovažoval Rudolfa Pálu za plnohodnotného Čecha: „*Projevovaly se u něj prvky, které mu dala jeho německá matka. Ale jinak nemůžu říct, že by to byl špatný člověk.*“³²⁶

Na Rudolfa Pálu vzpomínala také dcera místoředitele Pálovy továrny Josefa Jakubky. „*On velice špatně mluvil, on i jeho sestra Anna měli vadu řeči. Té Anně jste však rozuměl. Rudolfu Pálovi však rozumět nebylo. ... Rudolfu Pálovi rozuměl snad jen náš tatka. A tak nám jeho mluvu musel potají překládat. Maminka mi říkala, že když se Rudolf vrátil někdy koncem dvacátých let z Německa, vyžadoval, aby se mu říkalo pane inženýre.*“³²⁷

Od nás a o nás.

V sobotu dne 11. června slaviti bude sňatek ředitel našich závodů pan Rudolf Pála se slečnou Věrou Boumovou, dcerouškou nájemce velkostatku Hořína u Mělníka.

Třeba jediný syn zakladatele našich závodů, musil pan ředitel Rudolf Pála projíti u nás tvrdou školou – tvrdší, nežli jiní úředníci, aby dokonale znal podstatu závodu a výroby i obchodu do všech podrobností. Bohatou přípravou školskou, jmenovitě v cizině – absolvoval proslulou obchodní akademii v Hamburku, chemickou školu ve Stuttgartě – důkladnou víceletou praxi v exportním obchodě hamburském a londýnském, nabyt všestranných zkušeností nejen co technik rozumějící svému oboru nýbrž i co vyhraněný, reální a poctivý obchodník širokého rozhledu. Působil dlouho v našich laboratořích i dílnách – v odděleních ná-

kupních, prodejních i propagačních, takže nyní, po jedenácti letech, ovládá chod našich podniků tak, jako dobrý strojívedce svou lokomotivu.

Ušlechtilá snoubenka pana ředitele, slečna Věra Boumová, kromě svého vzdělání jest znamenitou hospodynkou, širokého rozhledu právě tak jako její snoubenec pan ředitel Rudolf Pála.

Palaba bude mít radostný den a všichni, kdo jakkoliv působíme na velkém tomto korábu svou součinností, ze srdce přejeme budoucím novomanželům v životě mnoho, mnoho štěstí!

Obr. č. 48 Oznámení o svatbě snoubenců Rudolfa Pály a Věry Boumové v časopisu Světlo a síla. Manželství se po válce rozpadlo.³²⁸ Věra se znovu vdala roku 1957 a přijala příjmení svého druhého manžela – Emrová.³²⁹

Dne 11. 6. 1938 se Rudolf Pála oženil s Věrou Boumovou, která se narodila 24. 6. 1916 v Uhlířských Janovicích ve velmi bohaté rodině (obr. č. 48). Její matka, paní Vaňková (narozena 3. 5. 1890), pocházela z Hloubětína a otec Jaroslav Bouma (narozen 3. 12. 1887), byl karlínským starostou, jenž vlastnil pozemky od Hloubětína až po Palmovku. Dnes na nich stojí Sazka Aréna, bývalé ČKD či sídliště Černý Most. Boumová studovala nejprve na gymnáziu v Mělníku, později na přání otce pokračovala ve studiu jazyků v klášteře v Děčíně. Řeholní režim jí však nevyhovoval, a tak z kláštera odešla. „*Po třech měsících v klášteře jsem dostala*

³²⁶ ČERVENKA, Jiří. Prokletí továrníka Pály. Gelton, Nové Strašecí 2007, s. 115.

³²⁷ Tamtéž, s. 45.

³²⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VII., č. 6., ze dne 1. 6. 1938.

³²⁹ ČERVENKA, Jiří. Podivuhodné příběhy z dob nedávno minulých. Gelton, Nové Strašecí 2008, s. 73–81.

*příušnice, a protože to bylo nakažlivé, poslaly mě jeptišky na Vánoce domů. Ten návrat do kláštera byl ale hrozný, a tak před Velikonocemi jsem propašovala přes jednu návštěvu dopis rodičům, kde jsem jim napsala, že už tam nebudu. Ale to nešlo jen tak, přerušit pobyt v klášteře mohla dotyčná holka pouze na základě lékařské zprávy. Nicméně se mi to podařilo, a nakonec jsem nastoupila do německé rodinné školy.*³³⁰

Rudolfa Pálu si Boumová nevzala z lásky, i když připouštěla, že byl galantním mužem, který, mj. hrál závodně tenis za Slaný a také dobře plaval a lyžoval. *„Když jsem přemýšlela o možném začátku vztahu s Rudolfem Pálou, myslela jsem spíš na maminku, která to doma neměla jednoduché. Tatínek byl pořád někde v luftě za ženskými, skoro všechno prohospodařil, a já jsem chtěla svou matku zabezpečit.*³³¹ Rudolf byl podle jeho první ženy typem člověka, který musel být v továrně první a poslední z ní odcházet. Byl hrozně pracovitý, hodný, spíš flegmatický. Ale v továrně byl přísný a puntičkářský, avšak nebyl zlý. Nenechal se oslovovat ‚pane továrníku‘, poněvadž byl ředitelem továrny, v hierarchii firmy viděl rozdíl.

O továrníku Jaroslavu Janu Pálovi, Rudolfově otci, Boumová tvrdila, že k ní jako ke snaše choval upřímnou náklonnost a také k dělníkům byl vstřícný, údajně na ně nikdy nezvýšil hlas. *„Taky když ho zavřeli, chtěli mu jít dělníci svědčit, ale oni je k soudu nepustili.*³³²

Ve vztahu k nacistům byl podle Boumové Rudolf ovlivněn svým otcem Jaroslavem, který je nenáviděl. *„A proto si myslím, že i z tohoto důvodu je za tu okupaci rád neměl. Ale to víte, jeho matka byla Němkou, takže ten odpor vůči Němcům nebyl až tak vyhraněný. Já jsem třeba říkala, radši budu jíst za Rusů suchej chleba, než za Němců namazanej. Ale k tomu názoru on nikdy nedospěl.*³³³

Pokud jde o Rudolfovu vadu řeči, Boumová vzpomínala, že její manžel nedrmlolil, jak o něm lidé říkali, ale jen zadržával. Určující v této nemilé záležitosti byla hlavně skutečnost, že Rudolf absolvoval pouze německé školy, a tudíž hovořil lépe německy než česky.³³⁴

Dne 6. května 1945 byl Rudolf Pála zatčen a bez soudu čtyři měsíce vězněn. Na zatčení Rudolfa Pály vzpomínala Boumová slovy: *„Oni si pro něj přišli přímo do našeho bytu. Ve vší slušnosti mu řekli, že ho musí předvést k výslechu, že se chtějí jenom na něco zeptat. Manžel byl překvapen a vůbec nechápal, co od něj chtějí. ... Já jsem celé čtyři měsíce, co byl Rudy zavřený, vůbec nevěděla, kde je. Já mu nosila celou dobu balíky na Pankrác, tam to ode mě normálně brali, a teprve, když ho pustili, jsem se od něj dozvěděla, že byl v kladenském vězení.*

---

³³⁰ ČERVENKA, Jiří. Podivuhodné příběhy z dob nedávno minulých. Gelton, Nové Strašecí 2008, s. 73–81.

³³¹ Tamtéž.

³³² Tamtéž.

³³³ Tamtéž.

³³⁴ Tamtéž.

Rudy říkal, že ho ve vězení na Kladně nějaký bachař zmlátil, protože mu nemohl svléknout snubní prstýnek, který měl fest nasazený na prstu. Úplně mu ten prst zmrzačil.“³³⁵

Tragičnost osudu otce a také syna Pálových dokládá vyjádření Boumové k rozvodu s Rudolfem. „*Já jsem chtěla mít vždycky rodinu. Ale brzy jsem zjistila, že Anna je postižená, starý pan Pála a jeho bratři špatně slyší, a stará paní Pálová je taková defektní. A tak jsem si řekla: ‚Pane Bože, ty děti budou také postižené.‘ A teď starý pán Pála chtěl po nás pořád děti. Já to ale stále odkládala, věděla jsem, že během války určitě ne. No, a když ho potom ještě zavřeli, tak to by ty naše děti na tom byly ještě hůř.*“³³⁶ Tuto krutou pravdu však Věra Rudolfovi nikdy neřekla. Po květnové revoluci v roce 1945 pracovala jako dělnice v Praze a po únoru roku 1948 se, podle svých slov, nesměla jako snacha továrníka Pály nikde ani představit. Zamýšlela tedy odcestovat do Vídně, nebo dokonce do Austrálie, a chtěla mít děti, ne však se svým mužem Rudolfem. A tak se roku 1953 manželé Pálovi rozvedli.

Bývalý ředitel Palaby pracoval po válce nejdříve jako dělník v podniku s barvami, aby se za několik let stal vedoucím oddělení. Po roce 1968 byl znovu sesazen do dělnické profese, později opět jmenován vedoucím oddělení a v tomto pracovním zařazení se dožil důchodu.³³⁷

Ing. Jaroslav Kubeš se narodil 16. 2. 1902 ve Slaném. Jeho otec František byl známou osobností v kulturním a společenském životě města Slaného té doby.³³⁸ Kubeš vystudoval reálné gymnázium, pak absolvoval osm semestrů chemie na pražské technice a své školní vzdělání ukončil nástavbou na Karlově univerzitě, která v té době byla určena pro budoucí středoškolské učitele chemie. „*Této dráze se však nevěnoval a roku 1927 nastoupil jako chemik do Akciové továrny na hnojiva ve Slaném, odkud roku 1929 přešel do služeb Pálovy továrny, kde jeho schopnosti velmi rychle vystihl Pála a využil jich v tom směru, že jej pověřoval zpracováváním odborných podkladů pro zásadní rozhodování. K jeho pracovní náplni patřilo nejen sledování světového pokroku oboru včetně systematického zpracovávání patentových spisů a pochopitelně i ostatních odborných literárních pramenů, ale i zpracování rozborů*

³³⁵ ČERVENKA, Jirí. Podivuhodné příběhy z dob nedávno minulých. Gelton, Nové Strašecí 2008, s. 73–81.

³³⁶ Tamtéž.

³³⁷ Tamtéž.

³³⁸ J. J. Pála vzpomínal na s. 3 svých pamětí (SOA Praha, NAD č. 1205, fond MLS Praha 1945–1948, složka Jaroslav Jan Pála. Z mého života, s. 3, sign. č. 90/210) na svého dobrého přítele, papírníka Kubeše, jemuž v neděli dopoledne ve slánské veřejné knihovně pomáhal při vydávání knih. Pomáhali tam profesori, studenti a učitelé a já mezi nimi, dělník – učeň. Pála si pochvaloval, jak mu hovory s profesorem Hrubým, spisovatelem Scheinpflugem, učitelem Houserem a dalšími rozšiřovaly obzory a pozitivně formovaly jeho osobnost. „Krásné přátelské ovzduší, ať již v čítárně, neb ve veřejné knihovně, srdečné přátelství s rodinou Chyských a Kubešovou, písemný styk s profesorem Drtinou, Pravoslavem Veselým a jinými osobnostmi ... čilý ruch ve spolku, bohatý na zážitky, to vše spoluvytvářelo a utvrzovalo mé vzdělání, pomáhalo mně uměti překonávat svízele všedních dnů a bídy a sílilo mně pro existenční boj.“ Papírník Kubeš patřil k významným osobnostem kulturního a společenského života ve Slaném a byl otcem Ing. Jaroslava Kubeše.

zjištěných skutečností a návrhů pro jejich využití v podniku. Díky této činnosti byl vývoj chemických zdrojů v továrně usměrňován na úroveň, která směle čelila konkurenci, a on sám tím trvale zvyšoval svou odbornou informovanost.³³⁹

Jaroslav Kubeš však akademický titul inženýr získat musel (obr. č. 49, 50, 51, životopis viz obr. č. 52, 55), poněvadž jeho složka Úvěry, uložená v Archivu České národní banky je nadepsaná „Ing. Jaroslav Kubeš, ved. chem. odd. fy Pála akc. spol. Slaný“.³⁴⁰

Obr. č. 49 „Majetkové poměry jmenovaného mně nejsou známy. Vím, že vlastní dům se zahradou ve větší rozloze a jest spořádaným a charakterním mužem. Podle mého názoru disponuje ještě dostatečným jměním. Uchází-li se o přiměřený úvěr, jistě nemůže býti námitek.“³⁴¹ Takto v srpnu 1940 odpověděl velkoobchodník Václav Kozma na dotaz pobočky Živnostenské banky ve Slaném na majetkové poměry Ing. Jaroslava Kubeše.

³³⁹ STOMPFE, Milan. Světlo & síla aneb co uměl český management za 1. republiky: 75 let firmy Palaba. Palaba, Slaný 1994, 126 s., s. 115.

³⁴⁰ A ČNB, složka AŽB/6654 – 17, Úvěry, filiálka Slaný, Ing. Jaroslav Kubeš, ved. chem. odd. fy Pála a. spol., Slaný, sign. č. 92.

³⁴¹ Tamtéž.

ZPRAVODAJSTVÍ ANT. MUŽÍK
 FME Živnostenská banka, Slaný
 Důvěrná a nezávazná informace 165

SPOL. S R. O. ZN.

Ing. Jaroslav K u b e š
 Došlo: 13. VII. 1940
 Vyřizeno: Slaný
 čp. 1173

Narozen asi 1905 a je ženatý s Annou, dcerou váženého advokáta. Pověst má dobrou, je to řádný, charakterní a spořádaně žijící člověk. Závažného nelze mu nic vytknouti.

Je vystudovaným inženýrem chemie a zaměstnán jako vedoucí chemického oddělení firmy Pála a. s. Slaný. U firmy Pála a. s. zaujímá zodpovědné a čelné místo, používá zde neomezené důvěry a je též osobním tajemníkem továrníka Pály, který je současně starostou města Slaný. Příjmy má pěkné.

Ing. Jaroslav Kubeš je s manželkou Annou po polovině vlastníkem domu čp. 1173 ve Slaném, zapsaného ve vložce 2151. Nemovitý majetek ceněn na 200 tisíc Kč a je bez dluhů. Kromě toho je spolumajitelem několika objektů, majetkové i rodinné jeho poměry jsou urovnané, je označován za zámožného.

K spojení je doporučován.

Opis zaslán ŘEDITELSTVÍ dne 17/16 1940
 Příloha k úvěrovému návrhu čís. 20/6540
 2050000 - D

MAKROEKOLOGIE
 se Praha 10. VIII. 1940

Informace určena toliko pro adresáta, který nesmí obsah rozšiřovat. Sdělení nezjistěno posílně - jest to souhrn náhledů důvěrníků a jejich informátorů. Příjemce se žiá náhrady za škody, vzniklé použitím zprávy. Při reklamaci opakujte plnou adresu a jmenujte reklamované body.

Obr. č. 50 Dokument zpravodaje Živnostenské banky ve Slaném Antonína Mužika nepřímo potvrzuje Kubešovo vysokoškolské vzdělání: „Je vystudovaným inženýrem chemie a zaměstnán jako vedoucí chemického oddělení firmy Pála a. s. Slaný.“³⁴²

³⁴² A ČNB, složka AŽB/6654 – 17, Úvěry, filiálka Slaný, Ing. Jaroslav Kubeš, ved. chem. odd. fy Pála a. spol., Slaný, sign. č. 165.

Jeř.

V Praze dne 20. srpna 1940./

Exposituře

ve Slaném.

Na Váš hořejší návrh č. 20 schvalujeme Vám pro pana
Inž. Jaroslava Kubeše, vedoucího chemického oddělení fy. Pála
akc. společnost, Slaný č. 1173 přechodný úvěr v účtě K 10.000.--
na podkladě akceptu, interně na dobu 1 roku, s tím, že krycí akcept
spolupodepíše i bratr p. Inž. Kubeše, pro něhož je úvěr určen.

Současně Vás žádáme, abyste postupné proplácení zápůjč-
ky řádně sledovali, aniž byste se dobově aneb splátkami vázali.

ZIVNOSTENSKÁ BANKA

Handwritten signatures and initials are present on the document.

Obr. č. 51 Také na základě tohoto posudku získal od pobočky Živnostenské banky ve Slaném Jaroslav Kubeš pro svého bratra Vladimíra přechodný úvěr ve výši 10 000 korun.³⁴³

Inž. Jaroslav Kubeš,
chemik,
Slaný 1173
nar. 16.3.1902

obecné školy a reálné gymnasium v Slaném
vysoká škola chemicko-technologického inženýrství a Karlova
universita v Praze

od 1927 do 1929 chemik v Akciové továrně na lužebniny v Slaném
od 1929 až dosud u fy Pála akc. spol., nyní Bateria n.p., po-
stupně jako chemik, závodní inženýr, vedoucí patentového oddě-
lení, technický ředitel

syn obchodníka s papírem jako jeden ze 4 sourozenců - ženatý -
2 děti - částečně německy, francouzsky a latinsky - řidič moto-
rového vozidla

sourozenci: starší MUDr., mladší JUDr. a nejmladší žena čs. biskupa

Politicky byla naše rodina ve sféře národní demokracie s výjim-
kou matky, která nesouhlasila s fabrikantskou politikou nár. de-
mokracie a která byla v Slaném mezi zakladateli dělnického kon-
sumního spolku a dělnické pekárny v době před první světovou
válkou.

Členové naší rodiny byly v celku politicky indiferentní, neaktiv-
ní. Po okupaci se projevilo sociální uvědomění matčino souhlasem
s programem KSČ u všech členů rodiny.

Obr. č. 52 V roce 1945 sepsal Jaroslav Kubeš svůj životopis. Uváděl v něm, že vystudoval vysokou školu chemicko-technologického inženýrství a Karlovu univerzitu v Praze. V Pálově

³⁴³ A ČNB, složka AŽB/6654 – 17, Úvěry, filiálka Slaný, Ing. Jaroslav Kubeš, ved. chem. odd. fy Pála a. spol., Slaný. Neprofoliovaný list.

továrně pracoval postupně jako chemik, závodní inženýr, vedoucí patentového oddělení a technický ředitel. Kromě bratra Vladimíra měl ještě sestru. Rodina Kubešova prý sympatizovala s politikou národní demokracie s výjimkou matky, „*kteřá byla v Slaném mezi zakladateli dělnického konzumního spolku a dělnické pekárny v době před první světovou válkou. ... Po okupaci se projevilo sociální uvědomění matčino souhlasem s programem KSČ u všech členů rodiny*“.³⁴⁴ Poválečná kariéra Ing. Jaroslava Kubeše byla zachráněna.

8
ŽIVNOSTENSKÁ BANKA
 EXPOSITURA VE SLANÉM
 Adresa pro telegramy:
ŽIVNOBANKA
 TELEFON 110. ÚČET POŠT. SPOR. Č. 67936
 ODDĚLENÍ: **Kre.**
 V odpovědi račte uvést i hofejší značku

ŽIVNOSTENSKÁ BANKA V PRAZE
KREDITELSTVÍ
 číslo: 12. IX. 1940 číslo 000 le n t r á l a

Reditelství O/Ti. v Praze.

Ve Slaném dne 11./9.1940.

Ing. Jaroslav Kubeš, Slaný.

Na Váš dotaz ze dne 9.t.m. sdělujeme, že krycí akcept pana Ing. Jaroslava K u b e š e s přísl. prohlášením spolupodepsal také jeho bratr pan JUDr. Vladimír Kubeš, místotajemník Městské spořitelny Pražské v Praze.

Jak ze zaslaných Vám opisů luster vidno, jest pan JUDr. Vladimír Kubeš majitelem

1/3 domu čp. 81 ve zdejší místě	
/knih. vlož. č. 81 k.ú. Slaný/	v ceně K 30.000.-
1/3 polností ve zdejší místě	
/knih. vlož. č. 750 a 991 k.ú. Slaný/	v ceně K 30.000.-
celkem	<u>K 60.000.-</u>

Dle jeho sdělení činí jeho služné ročně K 60-70.000.-

ŽIVNOSTENSKÁ BANKA
 EXPOSITURA VE SLANÉM

ARCHIV-SEKRET. FIL
 číslo: 14. IX. 1940

Obr. č. 53 Přehled majetku JUDr. Vladimíra Kubeše, zpracovaný pro potřeby získání výše popsaného úvěru, o který požádal na pobočce Živnostenské banky ve Slaném inženýr Jaroslav Kubeš.³⁴⁵

³⁴⁴ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 60, sign. č. 205.

³⁴⁵ A ČNB, složka AŽB/6654 – 17, Úvěry, filiálka Slaný, Ing. Jaroslav Kubeš, ved. chem. odd. fy Pála a spol. Slaný. Volný list uložený do archivu Živnostenské banky ve Slaném dne 14. 9. 1940.

A také JUDr. Stanislav Kozák, koncesovaný obchodní zpravodaj, napsal dne 16. 8. 1940 Živnostenské bance: „Ing. Jaroslav Kubeš je 38 roků stár, ženat, má dvě děti, jedno ve stáří 6 let, druhé nedávno narozené. Jest vedoucím chemického oddělení firmy Pála akc. spol., ve Slaném a zároveň tajemníkem. Má značný měsíční příjem.

Společně s manželkou Annou vlastní dům čp. 1173 se zahradou čkat. 1399/2 ve vložce 2151 v ceně kolem K 250.000. – . Dům jest bez dluhu.

Dále vlastní: pozemek čkat. 1399/4 ve vložce 2249, který jest bez dluhu; 1/6 domu čp. 81 ve vložce 81. Na této realitě vázne celkem K 9.757.30 v 10-ti položkách po Občanskou záložnu ve Slaném; 1/3 pozemků čkat. 1587, 1585/2, 1588, 1589 ve vložce 750, tato vložka je bez dluhu, a 1/3 pozemků čkat. 1638, 1397, 1393, 1396, 1400 ve vložce 991. Také tato vložka jest bez dluhu.

Pověst má dotazovaný tu nejlepší, je zdatným odborníkem a zámožným člověkem, ve firmě požívá plné důvěry. Přiměřený úvěr mu možno povolití. ³⁴⁶

Podle citovaného soupisu majetku sestaveného pro potřeby poskytnutí úvěru od Živnostenské banky, expozitury ve Slaném, vlastnil Kubeš pozemky včetně zastavěných ploch o celkové rozloze 7 hektarů, 15 arů a 16 m čtverečních. Tyto nemovitosti představovaly jmění 150 000 Kč!

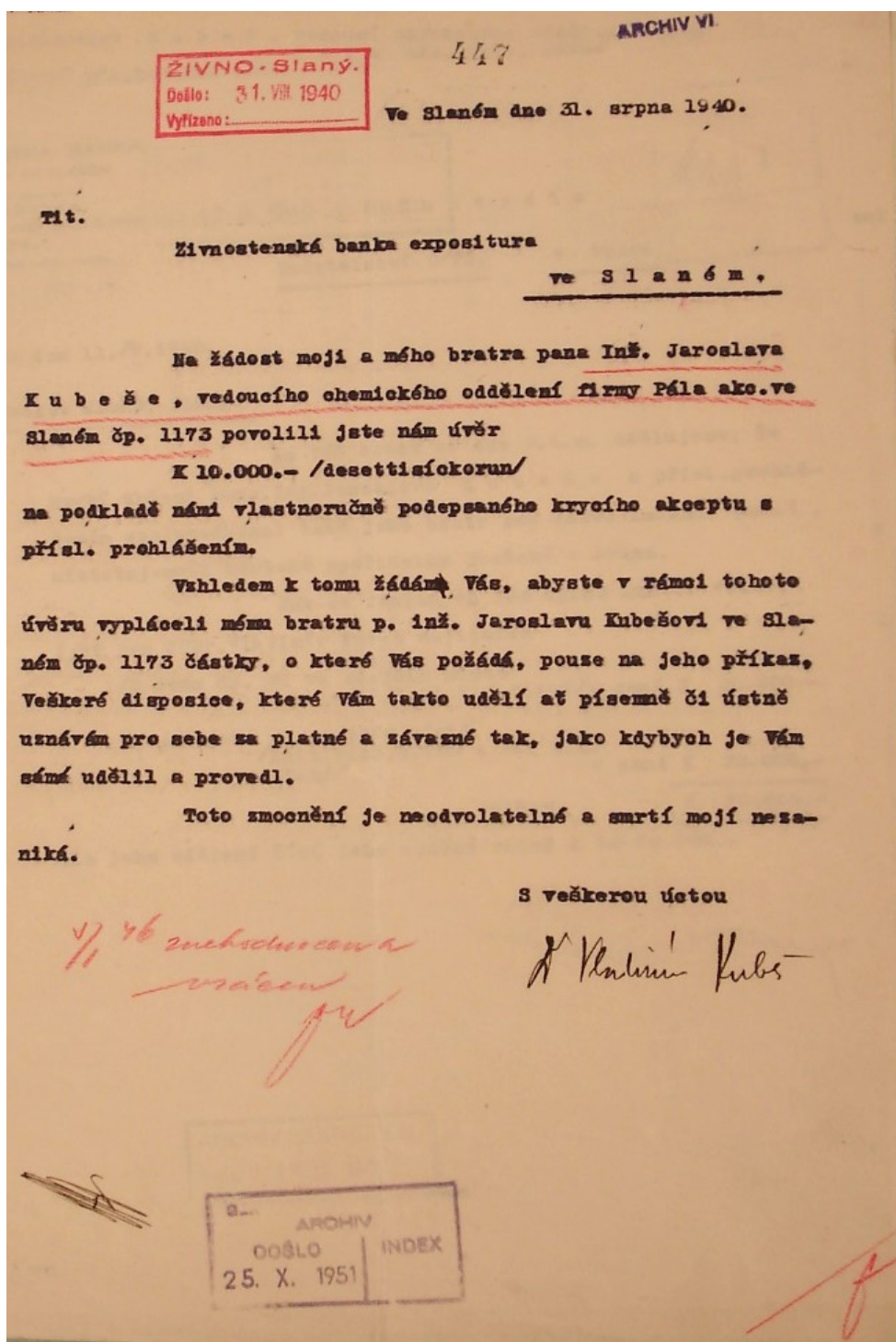
Ing. Jaroslav Kubeš si půjčoval 10 000 korun pro svého bratra JUDr. Vladimíra Kubeše (obr. č. 53, 54, 56, 57, 58) a zavázal se, že dluh do jednoho roku splatí.³⁴⁷

Jaroslav Kubeš se na pobočku Živnostenské banky ve Slaném obrátil znovu 5. 3. 1942. Ta jeho žádost prozkoumala a rozhodla opět v jeho prospěch. „Ing. Jaroslav Kubeš, vedoucí chemického oddělení firmy Pála akc. spol., Slaný, žádá obnovení přechodného úvěru v účtě K 10.000.- na podkladě akceptu, spolupodepsaného jeho bratrem JUDr. Vladimírem Kubešem, tajemníkem Měst. spořitelny Pražské, při soustředění spojení u nás. ... Odůvodnění: Jmenovaný měl u nás povolený úvěr v účtě K 10/m. V roce 1941 vyrovnal svůj závazek a úvěr byl vzat z evidence. Dnes obrátil se na nás se žádostí o obnovení úvěru a disponoval K 3.500.-, které jsme mu vyplatili v předpokladu Vašeho souhlasu. ... Pan Ing. Kubeš je u firmy Pála velmi oblíben, oba bratři žijí ve spořádaných poměrech a těší se dobré pověsti. Schválení svého návrhu doporučujeme.”³⁴⁸

³⁴⁶ A ČNB, složka AŽB/6654 – 17, Úvěry, filiálka Slaný, Ing. Jaroslav Kubeš, ved. chem. odd. fy Pála a spol. Slaný. Volný list, který byl doručen do ŽB v Praze dne 17. 8. 1940 pod číslem 243.

³⁴⁷ Citovaný pramen ČNB neuvádí, proč bratři postupovali právě takto. JUDr. Vladimír Kubeš vlastnil majetek ve výši 60 000 korun a jeho služné činilo podle informací banky ročně dalších 45 000 korun.

³⁴⁸ A ČNB, složka AŽB/6654 – 17, Úvěry, filiálka Slaný, Ing. Jaroslav Kubeš, ved. chem. odd. fy Pála a spol. Slaný. Volný list uložený do AŽB ve Slaném dne 19. 3. 1942 pod číslem 37.

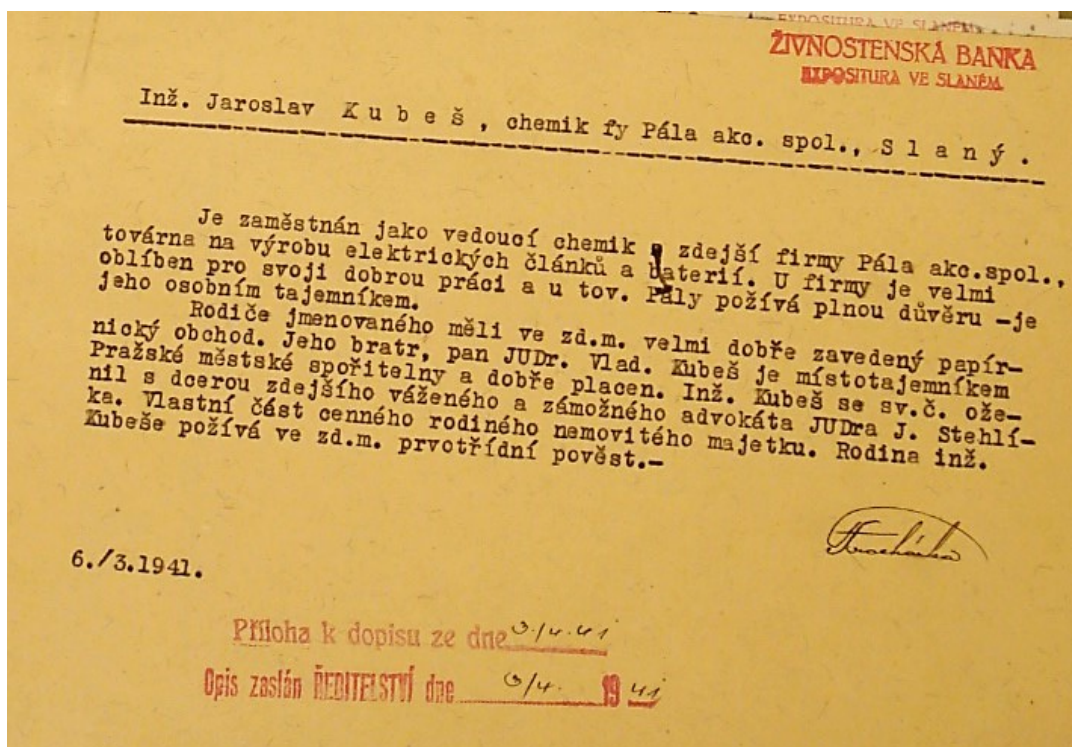

Obr. č. 54 Žádost Ing. Jaroslava Kubeše o *povolení přechodného úvěru v běžném účtě do výše K 10.000,- na podkladě vlastního blanco-akceptu* pro jeho bratra JUDr. Vladimíra Kubeše. Právo čerpat z tohoto úvěru měl pouze Jaroslav, vedoucí chemik továrny Pála akc. spol.³⁴⁹

³⁴⁹ A ČNB, složka AŽB/6654 – 17, Úvěry, filiálka Slaný, Ing. Jaroslav Kubeš, ved. chem. odd. fy Pála a. spol. Slaný. Volný list uložený do AŽB ve Slaném dne 31. 8. 1940 pod číslem 447 a s razítkem ARCHIV VI. Ručně psaný vpisok: 5/1 46 znehodnocen a vrácen parafa; dole razítko: ARCHIV DOŠLO 25. X. 1951, dále citováno z volného listu uloženého do AŽB ve Slaném dne 28. 8. 1940 pod číslem 30/89.

Pražská centrála své slánské pobočce odepsala o dva dny později, 7. 3. 1942. „Expozituře ve Slaném. Na Váš návrh č. 8 schvalujeme Vám pro pana Ing. Jaroslava Kubeše, vedoucího chemického oddělení firmy Pála akc. spol., Slaný, obnovení přechodného úvěru v účtě K 10.000,- na podkladě akceptu, spolupodepsaného panem JUDr. Vladimírem Kubešem, tajemníkem Městské spořitelny Pražské, při soustředění peněžního spojení na Vás.“³⁵⁰

Obr. č. 55 Dokument dokazuje, že Ing. Jaroslav Kubeš byl skutečně synem papírníka, který patřil k významným osobnostem kulturního a společenského života ve Slaném, a s jehož rodinou Jaroslav Jan Pála ve svém raném mládí udržoval přátelské vztahy.³⁵¹

ZIVNOSTENSKÁ BANKA Praha.		Číslo účtu: 29 010		Volebný pan Ing. Jaroslav Kubeš, vedoucí chem. odd. fy. Pála, ako. spol., Slaný.		List: /	
Označení účtu: krycí akcepty							
Datum	Doklad	Text	Splnost	Má dāti	Dal	Nový zůstatek	
						Má dāti	Dal
1943							
1	25.8.	trubý zůstatek					10 000 00
2							
3	1944						
4							
5	1945						
6	1946						
7							
8							
9	8 01	2 akcept č. 4994	-	10 000 00.			0 00*
0							
1							
2							

Účet zrušen dne 18. 1. 1946

Obr. č. 56 Záznam o zrušení účtu č. 29010 Ing. Jaroslava Kubeše z pražské pobočky Živnostenské banky ze dne 18. 1. 1946. Již 5. 1. t. r. banka odeslala Kubešovi zprávu:

³⁵⁰ A ČNB, složka AŽB/6654 – 17, Úvěry, filiálka Slaný, Ing. Jaroslav Kubeš, ved. chem. odd. fy Pála a. spol. Slaný. Volný list uložený do AŽB ve Slaném dne 9. 3. 1942 pod číslem 140.

³⁵¹ Tamtéž. Volný list zasláný na Ředitelství pobočky AŽB ve Slaném dne 3. 4. 1941.

„Odvolávající se na před časem vedenou rozmluvu s Vámi, vypouštíme z patrnosti dosavadní Váš úvěr v účtě u nás K 10.000.- na podkladě krycího akceptu s prohl., spolupodepsaný Vaším bratrem, váženým panem JUDr. Vladimírem Kubešem, tajemníkem Městské spoř. Praž. Zmíněný akcept na K 10.000.- Vám v příloze znehodnocený vracíme na vrub Vašeho účtu krycích akceptů a jsme Vám i nadále rádi k dispozici ve Vašich peněžních záležitostech.“^{352 353}

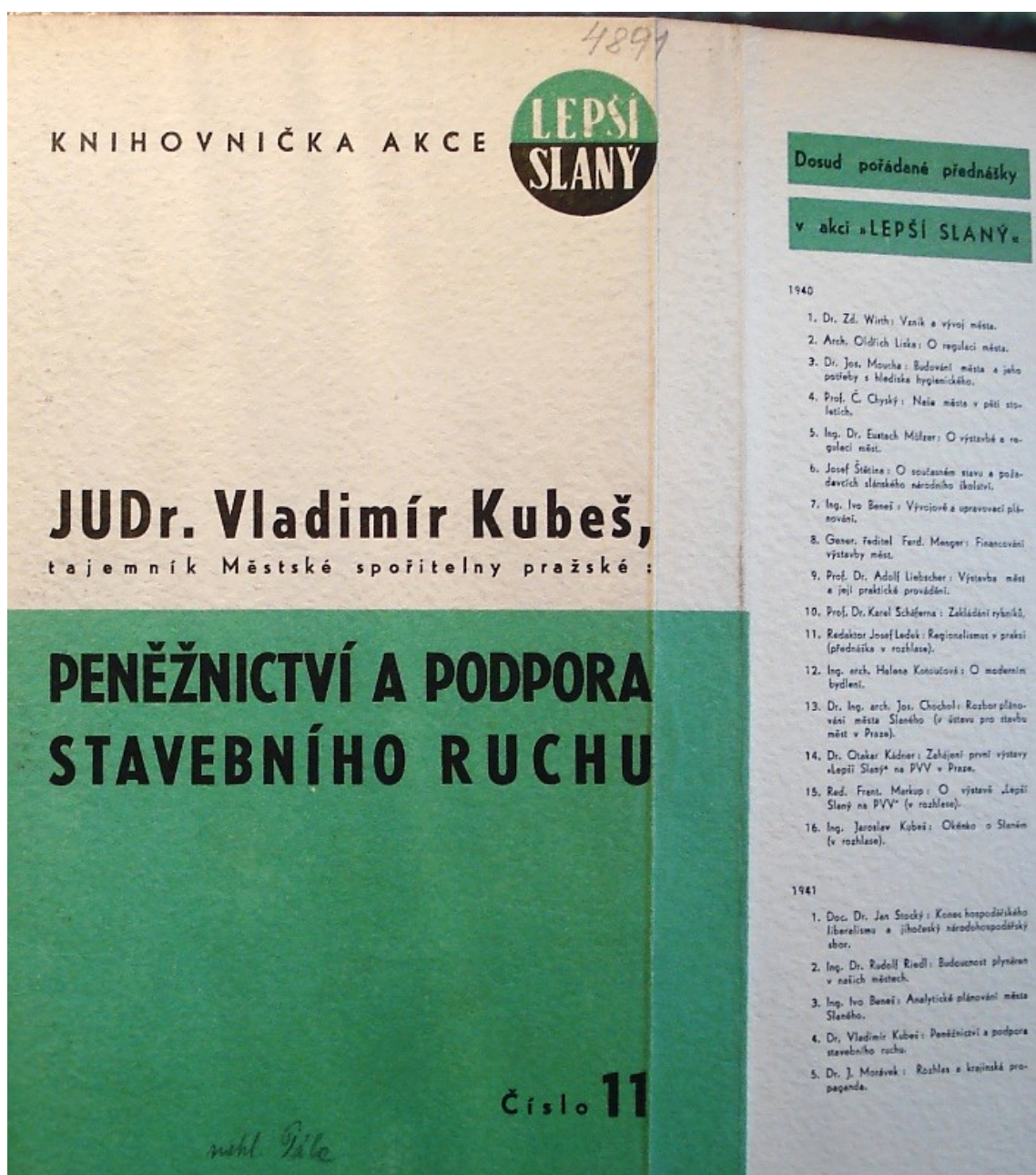
ZPRAVODAJSTVÍ ANT. MUŽÍK
 FME živnostní banka Slaný
 PRAHA
 SPOL. S R. O. ZN.
 PRAHA
 163
 JUDr. Vladimír Kubeš
 tajemník Městské spořitelny
 narozen 19. I. 1904 ve Slaném, oženil se 18. X. 1930 s Marií Sukovou, narozenou 1. VI. 1907 v Mělníce a má syna Vladimíra, narozeného 23. X. 1937. Teší se dobré pověsti je znám jako seriosní, snaživý a solidně žijící člověk.
 Po ukončených studiích byl v advokátní praxi a pak se stal koncipientem České finanční prokuratury. Asi 1935 přešel odtud do služeb pražské městské pojišťovny, kde je nyní tajemníkem v právním oddělení a jeho požítky činí asi 45.000 K ročně. Plat nemá obstavem, má pěkné vyhlídky na další postup.
 Manželé bydlí od 1937 v Nuslích nad Jezerkou 1304 v pěkně zařízeném bytě. Jinak se viditelné jmění u tázaného nepředpokládá, jest však dbalý svých povinností a není slyšet, že by měl nějaké obzvláštní závazky. pro spojení je doporučován.
 Opis zaslán ŘEDITELSTVÍ dne 3/10. 1941
 Příloha k dopisu ze dne 3/10. 1941
 PRAHA 6.3.41. DATUM
 MAXIMUM ŮVĚRNOSTI

Obr. č. 57 Dokument se týká JUDr. Vladimíra Kubeše, který byl o dva roky starší než jeho bratr a také jemu se z hlediska kariéry a hmotného zabezpečení dařilo dobře.³⁵⁴

³⁵² A ČNB, složka AŽB/6654 – 17, Úvěry, filiálka Slaný, Ing. Jaroslav Kubeš, ved. chem. odd. fy Pála a spol. Slaný. Volný list uložený do ředitelského AŽB v Praze dne 15. 1. 1946.

³⁵³ A ČNB, účetní kniha V 1955/14, 1945, III./3. 28.901~29.097, č. účtu: 29 010.

³⁵⁴ A ČNB, složka Úvěry, filiálka Slaný, Ing. Jaroslav Kubeš, ved. chem. odd. fy Pála a spol. Slaný, ŽB/6654-17.

Obr. č. 58 JUDr. Vladimír Kubeš (bratr Ing. Jaroslava Kubeše, vedoucího chemika firmy Pála) se jako tajemník Městské spořitelny pražské podílel na akci *Lepší Slaný* IV. přednáškou, která se konala 8. 6. 1941 ve Slaném.³⁵⁵

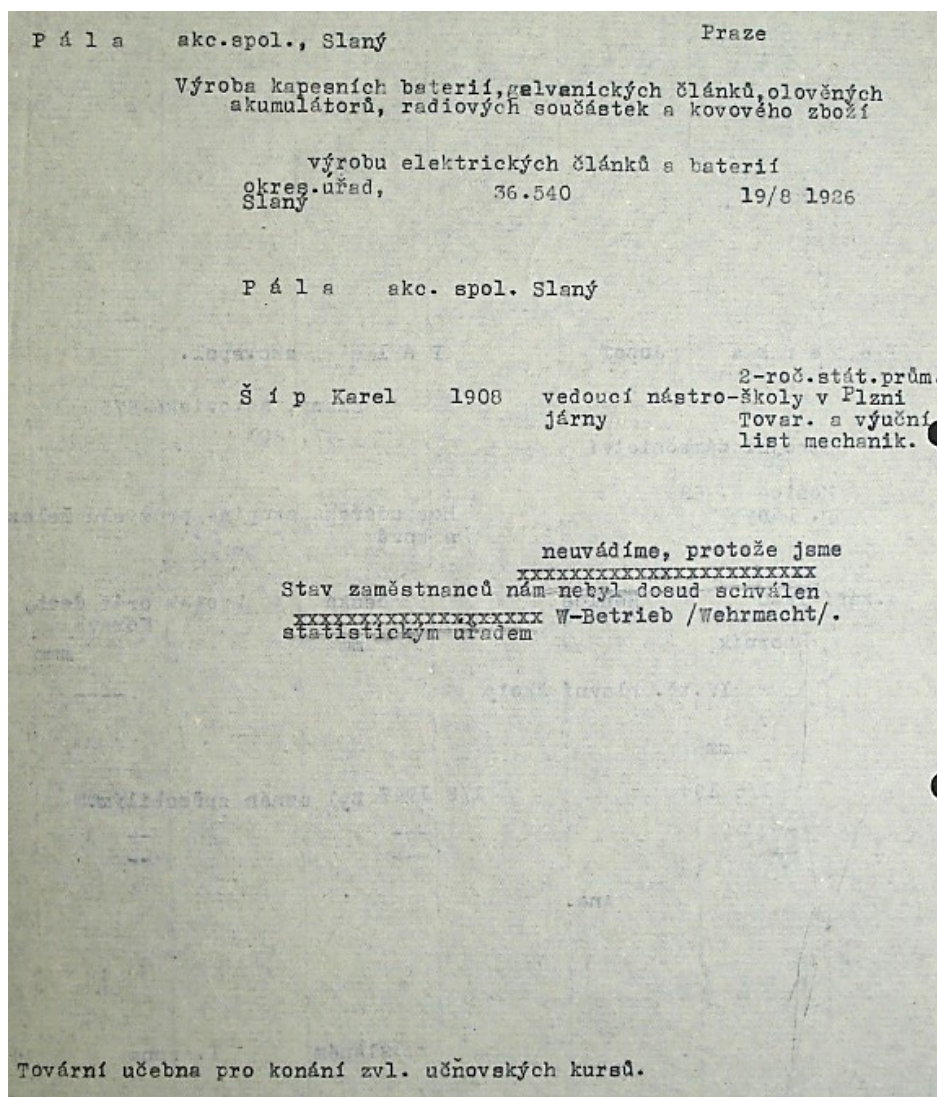
Tyto transakce byly podle citovaného pramene ČNB ukončeny až v lednu 1946.

Ing. Jaroslav Kubeš po válce nadále působil v podniku Bateria Slaný, n. p., a vydal minimálně tři odborné publikace, jejichž bibliografické citace jsou uvedeny v soupisu literatury této práce.

³⁵⁵ KUBEŠ, Vladimír. Peněžnictví a podpora stavebního ruchu: II. cyklus přednášek národohospodářských, propagujících nové nazírání na výstavbu města a bytové kultury: IV. přednáška, proslovená v akci „Lepší Slaný“ 8. června 1941 ve Slaném. Knihovnička akce Lepší Slaný, č. 11, Pála akc. spol., Slaný, 1941.

V éře třetí Československé republiky odevzdal Ing. Jaroslav Kubeš, již jako pracovník národního podniku Bateria Slaný, ještě minimálně jeden patent č. 76297, *Návěstní zvonková souprava* (přihlášený v červnu 1945). Patent č. 81650, *Galvanický článek*, byl přihlášen v únoru 1950 již v rámci národního podniku Bateria Slaný.³⁵⁶

Obr. č. 59 Karel Šíp (narozen roku 1908) byl mistrem odborného výcviku v Pálově učňovské škole. Především však byl, jako absolvent dvouroční státní průmyslové školy v Plzni, vedoucím nástrojárny ve firmě Palaba.³⁵⁷

Jiří Špaček se narodil 15. 4. 1904 v Kosoři. Byl absolventem Vyšší průmyslové školy v Praze. Ve firmě Palaba působil jako vedoucí výroby radiových součástek a učitel oboru radiomechanik v Pálově učňovské škole.³⁵⁸ „Jeho prvním zaměstnáním po *volontérských*

³⁵⁶ Zdroje: <http://spisy.upv.cz/Patents/FullDocuments/81/81650.pdf>,
<http://spisy.upv.cz/Patents/FullDocuments/76/76297.pdf>. [online]. [cit. 2020-10-28].

³⁵⁷ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 25, Pála, výchova učňů 1919–1945, sign. č. 359.

³⁵⁸ Tamtéž, sign. č. 331.

stáží byla práce konstruktéra v ČKD ve Slaném, odkud po desetileté praxi přešel v roce 1934 do Pálovky. Na svém dřívějším pracovišti se zabýval konstrukcí transportních zařízení, v posledních dvou letech však byla ve středu jeho zájmu otázka řízení pohonů a jejich automatika, tedy elektrotechnika. Jeho přechod byl právě motivován tím, že Pála pro rozvoj výroby přijímačů a elektrotechnických součástek potřeboval pracovníka se znalostmi na rozhraní elektrotechniky a strojírenství. V tomto směru J. Špaček vyhovoval a po značných bojích s úřady se tak stal osobou z hlediska živnostenského oprávnění schopnou vést radiotechnickou výrobu. Jeho pracovní náplň však byla podstatně širší, protože jako vedoucí konstruktér měl možnost zasahovat do takřka všech výrobních oblastí továrny.“³⁵⁹

Jaroslav Vnuk se narodil 11. 1. 1909 ve Žherách u Českého Brodu. Roku 1930 odmaturoval na Vyšší průmyslové škole chemické v Praze. Jeho studiu předcházelo zaměstnání v pivovaru v Českém Brodě v letech 1925–1926. Po průmyslovce nastoupil na rok v Dolových a průmyslových závodech v Kaznějově, ale již v dubnu 1931 přišel do továrny ve Slaném, kde pracoval až do odchodu do důchodu. „*Jeho úkolem bylo vybudovat výrobu olověných akumulátorů a tuto výrobu vést. Zajisté pro dvaadvacetiletého mladíka úkol nesnadný, a tak když nyní po šedesáti letech jeho práci hodnotíme, zvláště pak s přihlédnutím k mládí, nelze než vyslovit své uznání. Akumulátory Palaba byly na velmi dobré úrovni doby.*“³⁶⁰

Takto pochvalně se o Jaroslavu Vnukovi roku 1994 vyjádřil Milan Stompfe a dodal, že je Pála jmenoval továrními inženýry a těchto titulů s chutí a rád užíval jako známky kvality zaměstnanců pro propagační účely. Tito čtyři muži – Ing. Jaroslav Kubeš, Karel Šíp, Jiří Špaček a Jaroslav Vnuk – nesli na svých bedrech tíhu výuky v Pálově tovární učňovské škole. Mj. také psali posudky evropských a světových patentů a vynálezů a navrhovali jejich využití ve výrobním programu Palaby.³⁶¹

Josef Jakubka (obr. č. 61, 98) se narodil 9. 3. 1903. Byl absolventem obchodní akademie. V Palabě začínal jako účetní, později byl pověřován náročnými analýzami z oblasti

---

³⁵⁹ STOMPFE, Milan. Světlo & síla aneb co uměl český management za 1. republiky: 75 let firmy Palaba. Palaba, Slaný 1994, s. 115–116.

³⁶⁰ Tamtéž, s. 116.

³⁶¹ O dalších osobnostech, učitelích Pálovy učňovské školy, o níž v této práci pojednává 9. kapitola Výchova učňů ve firmě Pála za Protektorátu Čechy a Morava (**Stanislav Kašpar, Jindřich Strnad, Václav Stehlík, Rudolf Mrština, Karel Šíp** (obr. č. 59)), archivní prameny i literatura téměř mlčí.

finančního hospodaření firmy. „Úroveň jejich zpracování se promítala mimo jiné i do služebního postupu. Po jmenování vrchním účetním se stal v roce 1937 místoředitelem.“³⁶²

JUDr. Miroslav Haken³⁶³ (obr. č. 60, tab. č. 14, 15) se narodil 19. 1. 1898 na Smíchově a zemřel 30. 6. 1942 v Praze.

Byl členem domácího hnutí odporu a stal se obětí nacistické perzekuce. Miroslav Haken byl považován za agilního právníka a organizátora spolkového a hasičského života ve Slaném.³⁶⁴

Miroslav Haken byl jediným synem Marie a Aloise Hakenových. Na Smíchově, který tehdy ještě nebyl součástí Prahy, začal studovat reálné gymnázium. Ve studiu pokračoval jeden rok v Lounech, aby nakonec odmaturoval ve Slaném. Poté pokračoval ve studiích na českých právech v Praze, ale absolutoria dosáhl až po první světové válce, roku 1922.³⁶⁵

Stýkal se s důstojníky bývalé československé armády, příslušníky Cyklistického praporu 1, například s plk. gšt. Františkem Havlem. Spolupracoval se slánskými členy Obrany národa při ukrývání zbraní, munice a písemností. To ale gestapo nevědělo a podstrčilo Hakenovi a jeho spolubojovníkům zbraně prostřednictvím Quida Skalaka. Spekulovalo se také o tom, že měl Haken „nekalé obchody s Židy“ apod.³⁶⁶

Miroslav Haken byl dne 24. 6. 1942 zatčen kladenským gestapem a za několik dnů – dne 30. 6. 1942 – popraven zastřelením. Není zcela jasné proč.³⁶⁷

Miroslav Haken byl kladenskému gestapu trnem v oku, a tak jeden z příslušníků německé státní policie, Willi Bürger, zosnoval výše zmíněnou provokaci se zbraněmi a „připojil“ Hakena k celé řadě poprav souvisejících s Heydrichiádou. Navíc byli kladenští gestapáci „známí svým kladným vztahem k materiálním hodnotám a při zatýkání a zabavování majetku se velmi rádi obohatili o předměty či finance, které objevili.“³⁶⁸ Příslušníci gestapa pak v podstatě Hakenovu rodinu soustavně okrádali až do konce války.

Miroslav Haken byl vyznamenán Československým válečným křížem 1939 in memoriam.³⁶⁹

---

³⁶² STOMPFE, Milan. Světlo & síla aneb co uměl český management za 1. republiky: 75 let firmy Palaba. Palaba, Slaný 1994, s. 116.

³⁶³ JUDr. Miroslav Haken se na řízení firmy Pála přímo nepodílel. Byl ale osobním přítelem jak Jaroslava Jana Pály, tak Antonína Hnátka.

³⁶⁴ HUBENÝ, David. Všechny postihuje čas a nepředvídaná událost – Miroslav Haken. In: BARTONÍČEK, Pavel, ed. Válka v nás, my ve válce: Slaný a Slánsko ve XX. století: sborník z historické konference. Historie Slánska ve XX. století, sv. 10, Slaný 2016, s. 124–141.

³⁶⁵ Tamtéž, s. 126.

³⁶⁶ Tamtéž, s. 137 a 138.

³⁶⁷ Tamtéž.

³⁶⁸ Tamtéž, s. 138.

³⁶⁹ VÚA – VHA, fond Sbirka dokumentace Oddělení vydávání osvědčení Ministerstva obrany České republiky (MO ČR), čj. 313385/94.

Obr. č. 60 Shora: přátelé Jaroslav Jan Pála a JUDr. Miroslav Haken. V roce 1934 se stal Miroslav Haken (na dolním obráku zcela vpravo (druhý zprava J. J. Pála, druhý zleva Vítězslav Kumpera) „starostou slánského hasičského sboru a díky jeho aktivitě a kontaktům bylo v roce 1939 započato s výstavbou Hasičského domu, který podpořil nejen finančně, ale fyzicky na něm odpracoval 800 hodin“.³⁷⁰ Hasičský dům byl otevřen 15. 9. 1940 v rámci akce starosty Jaroslava Pály Lepší Slaný.³⁷¹

³⁷⁰ HUBENÝ, David. Všechny postihuje čas a nepředvídaná událost – Miroslav Haken. In: BARTONÍČEK, Pavel, ed. *Válka v nás, my ve válce: Slaný a Slánsko ve XX. století: sborník z historické konference. Historie Slánska ve XX. století*, sv. 10, Slaný 2016, s. 134.

³⁷¹ Tamtéž, s. 136.

JMENOVÁNÍ:

Místořediteli fy PÁLA akc. spol., SLANÝ, byli jmenováni:

Pan JAN SOUKUP, disponent a vedoucí
pražského vydávacího skladu.

Pan JOSEF JAKUBKA, vrchní účetní
závodů ve Slaném.

Srdečně gratulujeme!

Optimismus, ne lehkomyšlnost.

Před několika dny prošla novinami zpráva, že byl na Masarykově nábřeží v Praze nalezen hladem umírající, starý muž. Vedle něho stálo na trakaři jeho dílo, známé snad všem Pražákům: Chrám sv. Víta, slepený ze sírek. Bývala to kdysi svého druhu vynikající stavba, časem a nepohodou však zčernala, celá se jí nějak nahnula a povážlivě se na trakaři otřásala, když s ním její tvůrce kodrcal po dlažbě. Po převozu do nemocnice stařec zemřel, co se stalo s pozůstalým ve lechrámem, policejní raport nehlásí.

Uprostřed neživější části millionového města, do něhož se ze všech stran hrnou proudy potravin, které ani nestačí spotřebovat, přímo před zraky tisíců, umřel člověk hladem. Jak můžeme být optimistytvářiti v tvář tak drtivému důkazu nedokonalosti lidských rádu?

A přece, opravdový optimismus nesloží zbraň ani před takovým pohledem. Optimismus totiž není zbabělý — a tím se především liší od lehkomyšlnosti,

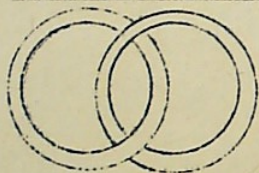
s kterou bývá tak často zameňován. Je to věru zámena téměř osudná, neboť nic si není vzdálenějšího, nežli tyto dva povahové rysy, nebo spíše snad životní názory, i když některé jejich vnější znaky jsou podobné. Lehkomyslnost se prostě odvrací od nepříjemných stránek života: „Nekazme si s tím náladu!“ Optimismus se jím však dívá přímo do tváře a praví: „To musíme napravit!“ — a dává se do práce. Optimismus je vyšší stupínek duševního vývoje — člověk se k němu teprve časem dopracuje. Mladí lidé bývají vždy spíše pessimisty — přečtete si jen studentské básně! Jenom největší duchové však snažejí trvale opravdový, hluboký životní pessimismus a dovedou jej přetaviti v aktivní přínos k všelidskému dílu.

Každý, kdo chce něco dokázat, musí býti optimistou, především ovšem každý podnikatel. To znamená: Nezavírat oči před překážkami. Říci si: „To se spraví!“ a dát se do práce, aby se to spravilo.

Haken.

75

Rodinná kronika:

Na milého našeho spolupracovníka tiskového oddělení, pana ing. Josefa Hakena prozrazujeme, že v nejbližších dnech, - ještě před nedělí Květnou - aby mu vše v životě kvetlo, se ožení s akademickou malířkou slečnou Mariannou Kučerovskou, ze Střešovic č.p.936. Tajnůstkář, pan inženýr nám všem to dovedně, tak jak jen on to umí, zatajoval - ač jinak od všech nás požaduje zprávy a příspěvky pro list. Nu, přišli jsme na to a přejem mu, i jeho vyvolené, hojně štěstí, cestu kvítím jarním stále posetou.

Obr. č. 61 Nahore: Oznámení o jmenování disponenta a vedoucího pražského vydávacího skladu Jana Soukupa a vrchního účetního závodů ve Slaném Josefa Jakubky, nových místoředitelů firmy Pála. Nepodařilo se mi zjistit, zda podnikatelskou „agitku“ uprostřed: *Optimismus, ne lehkomyšlnost*, napsal JUDr. Miroslav Haken, nebo redaktor Ing. Josef Haken, jehož svatební oznámení ze *Zpravodaje Palaby* z dubna 1938 je převzato na obrázku dole.³⁷²

³⁷² SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VI., č. 11., ze dne 1. 11. 1937.

Tab. č. 14 Vojenská kariéra Miroslava Hakena.³⁷³

Poř. č.	Datum / Doba služby	Zařazení	Poznámka
1.	6. 5. 1916	Pěší pluk 73, velitel roje a čty	
2.	11. 12. 1916– 1. 5. 1917	Služba na italském bojišti	Zranění
3.	1. 2. 1918	Poručík, velitel pracovní roty v Lounech	Dislokace: cukrovar v Lounech
4.	Listopad 1918	Do příchodu vyšších českých důstojníků velitel lounské posádky, navíc stále velitel pracovní roty a technické četě	Přísaha věrnosti československému státu
5.	Prosinec 1918	Převelen do Chomutova, zde pobočník velitele Pěšího pluku č. 92 a velitel posádky	Pěší pluk č. 92 byl později přečíslen na Pěší pluk 46
6.		Přeložen k řadové službě do Kadaně	Na vlastní žádost
7.	Jaro 1919	Jmenován velitelem Náhradní roty praporu polních myslivců č. 12 v Mladé Boleslavi	Na Náhradní rota praporu polních myslivců č. 12 navázal Hraníčářský prapor 4, dislokovaný od března 1920 ve Vimperku. ³⁷⁴
8.	Červen–srpen 1919	Velitel 3. polní roty praporu polních myslivců č. 12 na Slovensku	Provádění strážní služby, do bojů s Maďary již nezasáhl
9.	31. 12. 1920	Demobilizace	
10.	27. 10.–30. 11. 1921	Návrat do armády: velitel čety u Hraníčářského praporu 4 v Kaplicích. Po měsíci opět demobilizace.	Haken „...byl k činné službě povolán v rámci mobilizace proti restauračnímu pokusu Karla I., jenž se pokoušel ujmout vlády v Maďarsku.“ ³⁷⁵
11.	1924	Dobrovolně absolvoval měsíční výcvik u Autopraporu 1 v Praze	
12.	Počátek 30. let	Hodnost kapitána v záloze a přeložení k dělostřelectvu ³⁷⁶	Kontakty v armádě Haken zřejmě využil k lobbování na příslušných místech vojenské správy, které vedly k získání vojenské posádky pro město Slaný. ³⁷⁷

³⁷³ Sestaveno podle: HUBENÝ, David. Všechny postihuje čas a nepředvídaná událost – Miroslav Haken. In: BARTONÍČEK, Pavel, ed. Válka v nás, my ve válce: Slaný a Slánsko ve XX. století: sborník z historické konference. Historie Slánska ve XX. století, sv. 10, Slaný 2016, s. 124–141.

³⁷⁴ FIDLER, Jiří, SLUKA, Václav. Encyklopedie branné moci Republiky československé 1920–1938. Praha 2006, s. 275.

³⁷⁵ HUBENÝ, David. Všechny postihuje čas a nepředvídaná událost – Miroslav Haken. In: BARTONÍČEK, Pavel, ed. Válka v nás, my ve válce: Slaný a Slánsko ve XX. století: sborník z historické konference. Historie Slánska ve XX. století, sv. 10, Slaný 2016, s. 124–141, zejména s. 131.

³⁷⁶ Tamtéž.

³⁷⁷ Tamtéž, s. 133.

Tab. č. 15 Profesní, spolkový a osobní život Miroslava Hakena.³⁷⁸

Poř. č.	Událost	Poznámka
1.	<ul style="list-style-type: none"> – 1922 – dokončení studia práv v Praze – Praxe u okresního soudu ve Slaném – Prověrka Policejním ředitelstvím v Praze 	„... <i>Nic najevo nevyšlo, co by jeho mravní a politické zachovalosti bylo na závadu.</i> “ ³⁷⁹
2.	Podnikový právník ČKD	Služebně procestoval Německo, Rakousko, Polsko, Itálii, Jugoslávii, Finsko, Turecko a Bulharsko. ³⁸⁰
3.	Miroslav Haken a Jaroslav Jan Pála byli přátelé. Haken poskytoval právní služby také firmě Pála akc. spol., minimálně formou poradenské rubriky v časopise Světlo a síla. ³⁸¹	
4.	Ve Slaném byl: <ul style="list-style-type: none"> – místostarostou Sokola, – členem Národní gardy, – členem městské rady, – předsedou Kuratoria pro udržování divadla, – činníkem slánského hasičského sboru a Okresní hasičské jednoty.³⁸² 	
5.	<ul style="list-style-type: none"> – manželka Liběna, dcera Jana (* 1930), – náboženství československé, dříve římskokatolické, – společenský člověk s mnoha zájmy – cyklistika, automobilismus, – byl přítelem J. J. Pály i Antonína Hnátka, – znalosti z elektrotechniky a strojírenství, – filatelie, – podpora Vlastivědného muzea ve Slaném.³⁸³ 	

³⁷⁸ Sestaveno podle: HUBENÝ, David. Všechny postihuje čas a nepředvídaná událost – Miroslav Haken. In: BARTONÍČEK, Pavel, ed. Válka v nás, my ve válce: Slaný a Slánsko ve XX. století: sborník z historické konference. Historie Slánska ve XX. století, sv. 10, Slaný 2016, s. 124–141.

³⁷⁹ NA, fond Policejní ředitelství Praha II. – prezidium, kart. 472, sign. H2/26, manipulační období 1921–1930.

³⁸⁰ HUBENÝ, David. Všechny postihuje čas a nepředvídaná událost – Miroslav Haken. In: BARTONÍČEK, Pavel, ed. Válka v nás, my ve válce: Slaný a Slánsko ve XX. století: sborník z historické konference. Historie Slánska ve XX. století, sv. 10, Slaný 2016, s. 124–141, zejména s. 132.

³⁸¹ Tamtéž, s. 124–141, zejména s. 134.

³⁸² Soukromý archiv Zdeňka Petráně – neuspořádáno (dále jen SAZP); VÚA – VHA, fond Sbirka dokumentace Oddělení vydávání osvědčení MO ČR, čj.313385/94; NA, fond Státní úřad pro válečné poškozenec v Praze, kt. č. 352, spisová značka 897685, a též HUBENÝ, David. Všechny postihuje čas a nepředvídaná událost – Miroslav Haken. In: BARTONÍČEK, Pavel, ed. Válka v nás, my ve válce: Slaný a Slánsko ve XX. století: sborník z historické konference. Historie Slánska ve XX. století, sv. 10, Slaný 2016, s. 124–141, zejména s. 134.

³⁸³ Tamtéž, s. 137.

K výběru právě tohoto vzorku přátel a spolupracovníků Jaroslava Jana Pály mě vedl jejich zásadní vliv na továrníkův život, prosperitu podniku a dělnou, a zároveň přátelskou, atmosféru, kterou Pálovi vytvářeli. Předně bych vyzvedl Jaroslavova mladšího bratra Václava, který se jako vrchní technický správce staral o provozní záležitosti továrny od jejího vzniku až do svého odchodu do důchodu 31. 8. 1946.³⁸⁴ V tomto kontextu je nutno si uvědomit, že továrna Palaba měla za dobu své existence stovky zaměstnanců. Kromě Václava Pály jsem vybral také Otakara, který, byť byl továrníkovým nejmladším bratrem, začal ve firmě na nejnižší možné pozici, „u nádvorní party“ a vypracoval se na kvalifikovaného dělníka,³⁸⁵ který měl na starosti přípravu depolarizační hmoty v míchárně a připravoval také francovku Karmelitku vyráběnou z drahého, importovaného mentolu. Otakarův případ mohl sloužit jako důkaz, že jeho úspěšný bratr Jaroslav nepodporoval ve firmě protekční chování. Václav a Otakar byli muži, na něž se mohl Jaroslav Jan Pála spolehnout.

Podle fakt zjištěných studiemi archivních materiálů a literatury tvořili mozkový trust Pálovy firmy Ing. Jaroslav Kubeš, Antonín Hnátek, Dr. Ing. Jiří Vorel a JUDr. Miroslav Haken.

Ing. Jaroslav Kubeš pocházel ze zámožné slánské rodiny papírníka Jindřicha Kubeše, jenž sehrál významnou roli při formování chlapce a posléze jinocha Jaroslava Jana Pály a který byl po založení firmy Pála a spol., v její správní radě. Skutečnost, že se ve druhé generaci karta obrátila a kdysi chudý Jaroslav mohl být nadřazeným manažerem, a dokonce chleboďárcem, představitele někdejší slánské „vyšší společnosti“ musely továrníkovi velmi lichotit. Ing. Jaroslav Kubeš roli Pálovy „pravé ruky“ přijal zjevně bez jakékoli újmy na svém sebevědomí, a tak oba muži efektivně spolupracovali až do konce Pálova působení ve firmě v květnu 1945.

Dlužno dodat, že Ing. Jaroslav Kubeš byl vynikajícím odborníkem v oboru vývoje a výroby elektrochemických článků a akumulátorů a v úspěšné kariéře pokračoval i v nástupnickém podniku Palaby, v národním podniku Bateria Slaný.

Domnívám se, že ve věci úvěrů, které Ing. Jaroslav Kubeš zřizoval u slánské pobočky Živnobanky pro svého bratra JUDr. Vladimíra Kubeše v letech 1940–1946, se jednalo o výhodné finanční transakce pro bratry Kubešovy, které měly souvislost s podporou stavebního ruchu v rámci Pálova programu Lepší Slaný, na němž se JUDr. Vladimír Kubeš podílel přednáškovou činností (obr. č. 58).

Neméně důvěryhodným a schopným člověkem jako Ing. Jaroslav Kubeš byl také ředitel Antonín Hnátek, dřív, který nastoupil do továrny dne 1. 2. 1921 jako disponent, po bezmála

---

³⁸⁴ Zdroj: <https://www.pametnaroda.cz/cs/fricova-roz-palova-jarmila-1929>. [online]. [cit. 2021-08-11].

³⁸⁵ Tamtéž.

dvou a čtvrt roce povýšil na prokuristu a deset let od nástupu do firmy Pála se vypracoval na jejího ředitele. V této funkci si vedl velmi úspěšně a továrník Pála s ním byl natolik spokojen, že si ho zvolil za rodinného přítele. Jejich rodiny se navštěvovaly a jezdily spolu na dovolenou.³⁸⁶ Antonín Hnátek byl vynikající vyjednaváč, usměvavý diplomat, hrdina, mravní vzor, který přežil nacistické mučení v táboře Dora. Byl to muž, jehož rodinu Pála až do konce války finančně podporoval částkou 5 000 korun měsíčně.³⁸⁷

Dalším drahým Pálovým kamarádem byl JUDr. Miroslav Haken, frontový voják z 1. světové války, Sokol, muž mnoha zájmů, společenský člověk. Také jeho se Pála u Němců snažil neúspěšně zastat, když byl JUDr. Haken v červnu 1942 zatčen a záhy na to popraven.³⁸⁸

Kromě vzájemných lidských sympatií a koníčků spojovalo Pálu, Hnátku a Hakena to, čemu dnes říkáme společné projekty. A k těm obecně patřila prosperita firmy Pála. Například v roce 1937 právník Miroslav Haken a Antonín Hnátek pomáhali zajistit výrobu plynových masek v Palabě až u Vojenské kanceláře prezidenta republiky atd.³⁸⁹

Je třeba zmínit muže, který firmě Pála vdechl vědecký rozměr: Dr. Ing. Jiřího Vorla, jenž se aktivně podílel na technické normalizaci v oboru elektrochemických článků a který, ke škodě Pálovy firmy, předčasně zemřel (obr. č. 46). Jeho úkoly ve firmě Pála přirozeně převzal Ing. Jaroslav Kubeš.

Pálův podnikatelský souputník Vítězslava Kumpera (obr. č. 60) měl jen o málo šťastnější osud než zakladatel Palaby. Přesto, že v srpnu 1945 vydal národní výbor v Kolodějích Kumperům osvědčení o státní a národnostní spolehlivosti, podle něhož nebyli v době německé okupace ve spojení s Němci, chovali se jako dobří Češi a měli sociální cítění,³⁹⁰ byl Kumperův majetek zkonfiskován podle Dekretu presidenta republiky ze dne 25. 10. 1945 o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy č. 108/1945 Sb.,³⁹¹ a továrna Walter Jinonice byla, stejně jako Pála akc. spol., Slaný, Dekretem presidenta republiky ze dne 27. 10. 1945 o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků č. 100/1945 Sb.,³⁹² znárodněna. Kumperovi, kteří na konci války žili v Kolodějích, přesídlili kvůli lidovým nepokojům do domu v Platněřské ulici v Praze.

---

³⁸⁶ ČERVENKA, Jiří. Prokletí továrníka Pály. Gelton, Nové Strašecí 2007, s. 103.

³⁸⁷ Tamtéž, s. 104.

³⁸⁸ HRABÁNKOVÁ, Blažena: Vzpomínky na Jaroslava Jana Pálu. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. Továrník Pála a Lepší Slaný. VMS, Slaný 2017, s. 112–116, zejména s. 116.

³⁸⁹ HUBENÝ, David. Proměnlivé podnebí. Firma Pála v meziválečném období a její zapojení do příprav na obranu státu. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. Továrník Pála a Lepší Slaný. VMS, Slaný 2017, s. 14–61, zejména s. 51–54.

³⁹⁰ Zdroj: https://www.tyden.cz/rozhovory/trnita-cesta-do-kolodej_9771.html. [online]. [cit. 2021-08-30].

³⁹¹ Zdroj: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-108/zneni-19500315>. [online]. [cit. 2021-08-30].

³⁹² Zdroj: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-100>. [online]. [cit. 2021-08-30].

V prosinci 1945 byl Vítězslav Kumpera (i s oběma syny Vítězslavem a Antonínem) zatčen pro údajnou kolaboraci s Němci a na základě zjištění komise ministerstva průmyslu obviněn i z finančních machinací velkého rozsahu, tj. za bezmála 160 milionů korun. Z vyšetřovací vazby byli všichni tři propuštěni až v roce 1947. K soudnímu jednání už nedošlo, protože Kumperové emigrovali do Jižní Ameriky, zprvu žili v Argentině a později v Brazílii. V roce 1952 Vítězslav Kumpera st. v emigraci zemřel.³⁹³

---

³⁹³ Zdroj: https://www.tyden.cz/rozhovory/trnita-cesta-do-kolodej_9771.html. [online]. [cit. 2021-08-30].

5 Výrobní program firmy Pála

První výrobky Pálovy továrny ve Slaném byly převzaty z výrobního sortimentu hamburské firmy HABAFa, kde Jaroslav Jan Pála ještě v počátku první republiky působil. Zůstával s rodinou nadále v Hamburku a organizací počínající výroby ve Slaném byl pověřen ředitel Josef Záruba. „*Elektrické suché články (elementy); baterie co kapesní svítilny do pouzdra; baterie do velkých pouzder; baterie bez pouzdra co hotové svítilny Pála patent; přenášeční a stolní svítilny Pála patent.*“³⁹⁴ V této první fázi existence továrny (1919–1924), až do příchodu Jaroslava Jana Pály z Německa zpět do Čech, firma vyráběla primární leclancheovy články suché, mokré a polosuché s napětím 1,5 V.³⁹⁵

Tyto výrobky rozměrově neodpovídaly dnešním normám. „*Zajímavé jsou různé baterie dnes již zcela zapomenuté, avšak složené z článků, jejichž rozměry zhruba odpovídají dodnes vyráběné řadě hlavních válcových suchých článků. Naproti tomu monočlánky, tak, jak je známe dnes, v katalogu nejsou.*“³⁹⁶

Katalog Palaby z let 1928–1929 charakterizoval základní výrobky firmy krátkými osvětově-reklamními texty. „*Elektrický čili galvanický článek je zdroj, v němž chemickým účinkem elektrolytu na dvě různorodé elektrody vzniká proud, jenž pak vedením spěje do článku zpět. Do tohoto vedení zařazujeme žárovky, zvonky, telefony a jiná zařízení, v nichž proud koná svou práci.*“³⁹⁷ Zápornou elektrodu v suchých a mokřích člancích tvořil zinkový kalíšek naplněný elektrolytem, do něhož byla ponořena kladná uhlíková elektroda. Elektrolyt suchých článků byl rosolovité konzistence. Elektrolytem mokřích článků byl roztok. Jeden suchý článek generoval napětí 1,5 V. Dva a více článků zapojených do série tvořily baterii. V baterii se spojily jednotlivé články, a to vložením do příslušného pouzdra, nebo byly články do baterie spojeny a opatřeny obalem již v továrně a byly tak připraveny k vložení do kapesní svítilny.

Baterie se v Palabě primárně dělily na *normální* a *dámské*. Jejich „normálnost“ určovaly rozměry, velikost a normální počet článků. V katalogu bylo deklarováno, že baterie „*jsou výrobkem vysoce nadprůměrným ... největší výkonnosti, prostě na onom stupni dokonalosti, kterého dnešní doba a její technická vyspělost dosáhla.*“³⁹⁸ Normální baterie byly tříčlánkové, o rozměrech (výška x délka x šířka) 65 mm x 62 mm x 21 mm. Jejich napětí bylo 4,5 V, byly určeny pro kapesní elektrické svítilny s žárovkami s předepsaným napětím 3,5 V. Normální

³⁹⁴ STOMPFE, Milan. Světlo & síla aneb co uměl český management za 1. republiky: 75 let firmy Palaba. Palaba, Slaný 1994, s. 12, 95.

³⁹⁵ Zdroj: https://cs.wikipedia.org/wiki/Leclanche%C5%AFv_%C4%8DI%C3%A1nek. [online]. [cit. 2021-03-23].

³⁹⁶ STOMPFE, Milan. Světlo & síla aneb co uměl český management za 1. republiky: 75 let firmy Palaba. Palaba, Slaný 1994, s. 95.

³⁹⁷ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69, katalog 1928–1929, s. 3.

³⁹⁸ Tamtéž.

baterie byly kompatibilní se všemi správně vyrobenými normálními pouzdry. Jednalo se o baterie *Excelsior Palaba*, *Zlatá Palaba* a *Jupiter Palaba* (obr. č. 62, 67, 68).

2000
2004
2007

Baterie normální,

tříčlávkové, napětí 4½ V, vhodná žárovka 3½ V.

Číslo objed.	J m é n o	Záruka skladnosti	Poznámka
2000	Zlatá Palaba	8 týdnů	Nejrozšířenější naše značka. Dokonalá baterie velké výkonnosti.
2004	Excelsior Palaba	16 týdnů	Nejdokonalejší baterie. Napětí poněkud vyšší, proud velmi stálý, značně vyšší intenzity a výkonnosti. Naše původní baterie vlastností a hodnot dosud nedostížených.
2007	Jupiter Palaba	4 týdny	Levná, ale velmi dobrá baterie.

Baterie dámské.

Číslo objed.	J m é n o	Počet článků	Napětí V	Rozměry			Vhodná žárovka
				výška	šířka	délka	
2018	Mila Palaba	2	3	75	21	Ø	2 V
2018.35	Mila Palaba	2	3	75	19	Ø	2 V
2001	Luna Palaba	2	3	66	42	21	2 V
2002	Mignon Palaba	3	4½	56	47	16	3½ V
2003	Liliput Palaba	2	3	55	32	16	2 V

2018

2003

2001

2002

Mila Palaba jest dnes ze všech dámských baterií nejžádanější.

Obr. č. 62 Přehled baterií normálních a dámských, vyráběných v Palabě v sezoně 1928–1929. V tabulkách lze nalézt čísla objednávky, název, počet článků, rozměry, voltáž doporučené žárovky a zaručenou dobu skladnosti daného článku nebo baterie. Ceníky zboží byly v katalogích Palaby uváděny až od roku 1931.³⁹⁹

Tehdejší označení *baterie dámské* znamenalo „baterie určené do menších úhledných pouzder ... baterie buď tříčlávkové, nebo dvoučlávkové a rozměry jsou uvedeny u jednotlivých

³⁹⁹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69, katalog 1928–1929, s. 5.

vyobrazení.⁴⁰⁰ U zákazníků, či spíše zákaznic, měla být nejoblíbenější *MÍLA PALABA*. Šlo o baterii válcovou, dvoučládkovou, s články postavenými nad sebou, o napětí 3 V. Svítlna byla konstruována pro žárovku o napětí 2 V. Další tři základní dámské baterie jsou uvedeny na obr. č. 62. Přehled baterií pro zvláštní pouzdra a ručních svítilen bez pouzder z let 1928 až 1929 uvádím na obr. č. 63.

Baterie pro zvláštní pouzdra.

Číslo objednáv.	Jm é n o	Počet článků	Napětí V	Žárovka V	Rozměry v mm		
					výška	délka	šířka
2006	Čtyřčlánná baterie pro eleg. pánská pouzdra	3	4 1/2	3 1/2	72	60	14
2005	Cosmophos	3	4 1/2	3 1/2	40	54	18
2019	Válcová pro svítící tužky	2	3	2	78	16	∅
2020	Malá válcová baterie tříčládková	3	4 1/2	3 1/2	125	25	∅
2022	Malá válc. dvoučládková	2	3	2 1/2	95	25	∅
2021	Velká válcová baterie tříčládková	3	4 1/2	3 1/2	180	32	∅
2023	Velká válcová baterie dvoučládková	2	3	2 1/2	125	32	∅
2024	Velký článek do amerických pouzder	1	1 1/2	—	60	52	∅
2025	Malý článek do amerických pouzder	1	1 1/2	—	40	24	∅

Do dovážených pouzder amerických vzorů — podle tvaru — používá se buď našich tříčládkových baterií č. 2021 (do velkých) nebo tří článků č. 2024. Do menších pouzder buď baterií č. 2020 nebo tří článků č. 2025.

Volba žárovek: Pro č. 2019 žárovka č. 411, pro č. 2020 a 2021 žárovka č. 436, pro č. 2022 a 2023 žárovka č. 421.

2020

2024

Ruční svítilny bez pouzder.

Číslo objed.	Druh	Počet článků	Napětí V	Žárovka č.	Rozměry v mm		
					výška	délka	šířka
2026	kapesní svítlna „Pála“	3	4 1/2	434	80	63	23
2027	„ „ „Goliáš“	3	4 1/2	„	95	80	26
2030	svíčková „ malá	3	4 1/2	„	150	26	∅
2031	„ „ velká	3	4 1/2	482	241	34	∅
2035	ruční svítlna „Polydor“	3	4 1/2	„	135	81	36
2035a	ditto k zavěšení	3	4 1/2	„	80	100	36
2036	ruční svítlna „Polydor“	6	4 1/2	„	135	80	70
2036a	ditto k zavěšení	6	4 1/2	„	80	100	70
2037	stolní svítlna „Polydor“	3	4 1/2	481	165	125	47
2038	„ „ „	6	4 1/2	„	165	125	85

Za vrácenou armaturu vybité svítilny POLYDOR PALABA (reflektor, závěs a doteky) odečteme jednu korunu čsl. při koupi nové svítilny POLYDOR PALABA.

2026

2035

2030

Obr. č. 63 Přehled baterií pro zvláštní pouzdra a ručních svítilen bez pouzder vyráběných v Palabě v sezoně 1928–1929. Firma slibovala: „Za vrácenou armaturu vybité svítilny *POLYDOR PALABA* (reflektor, závěs a doteky) odečteme jednu korunu čsl. při koupi nové svítilny *POLYDOR PALABA*.“⁴⁰¹

⁴⁰⁰ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69, katalog 1928–1929, s. 3.

⁴⁰¹ Tamtéž, s. 6.

Nabízené zvonkové soupravy *Signalia Palaba* a voltmetry firma Palaba nevyráběla, ale pouze prodávala.⁴⁰²

Dalším výrobkem Palaby byly jednoduché svítilny bez nutnosti pořízení samostatného pouzdra se žárovkou a vypínačem. Tato ve své době jistě užitečná drobnost byla kryta patentovým spisem č. 4051 platným od 15. 8. 1920,⁴⁰³ viz obrázky níže. „Účinkem obdobné zařízení bylo nasazováno i na válcové baterie, takže i zde vznikla jednoduchá svítilna. Obě konstrukce byly patentovány.“⁴⁰⁴

V nabídce firmy v sezoně 1928–1929 byly dále baterie *Dynamo Palaba* pro velké svítilny ruční a cyklistické (dynamka tehdy Palaba ještě ani neprodávala, ani nevyráběla), baterie do přístrojů pro „nahluchlé“ a baterie zvonkové, které byly opatřeny věšákem a přerušovačem proudu.⁴⁰⁵

Patentově chráněna byla rovněž svítilna *Polydor Palaba*, což byla baterie opatřená reflektorem, závitem pro žárovku a držátkem, jež mělo současně funkci vypínače. Jednalo se o úplnou ruční svítilnu, která nepotřebovala pouzdro. Smyslem bylo realizovat výkonnou a levnou svítilnu, s níž Palaba přišla jako první na československý trh. „*Polydorka*“, jak byla baterie familiárně nazývána, patřila k těm větším a výkonnějším. Tyto svítilny se vyráběly se třemi a šesti články. Vzhledem k velké proudové intenzitě katalog doporučoval zpočátku, kdy články byly ještě nové, používat o napětí 4 V žárovku a po nějaké době přejít na žárovku o napětí 3,5 V.⁴⁰⁶

Baterie *Dynamo Palaba* se skládala z týchž článků jako *Polydorka*, ale přizpůsobených pro vložení do ručních nebo cyklistických pouzder.⁴⁰⁷

Velmi výkonné a spolehlivé byly podle citovaného katalogu baterie *Signalia Palaba*, určené pro bytová, domovní, hotelová a další zvonková zařízení. Její články se vyráběly ve třech velikostech se třemi nebo šesti články.⁴⁰⁸

---

⁴⁰² SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69, katalog 1928–1929, s. 11.

⁴⁰³ Zdroj: <http://www.upv.cz/cs/prumyslova-prava/vynalezy-patenty.html>. [online]. [cit. 2021-03-23].

⁴⁰⁴ STOMPFE, Milan. Světlo & síla aneb co uměl český management za 1. republiky: 75 let firmy Palaba. Palaba, Slaný 1994, s. 96 a 99.

⁴⁰⁵ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69, katalog 1928–1929, s. 7.

⁴⁰⁶ Tamtéž, s. 4.

⁴⁰⁷ Tamtéž.

⁴⁰⁸ Tamtéž.

Suché články.

2040

Číslo objed.	T v a r	Kapacita v Ah cca	Napětí voltů	Rozměry v mm		
				výška	d ě lka	š ířka
R 100	čtyřhranný	140	1 1/2	180	100	100
2040	"	75/85	"	180	80	80
2041	"	45/55	"	165	76	76
2042	"	25/30	"	140	65	63
2043	"	15/20	"	110	57	57
2044	"	4/5	"	75	52	52
2045	"	7/8	"	100	58	58
V 85	"	7	"	85	55	55
2050	válcový	60/65	"	180	80	⊗
2051	"	45/55	"	165	75	⊗
2052	"	30/35	"	150	80	⊗
2053	"	25/30	"	140	65	⊗
2054	„Herkules“	210	"	175	125	⊗

2050

Články nálevkové neomezeně skladnosti.
Před upotřebením nalije se vody dle přiloženého návodu.

2060

Číslo objed.	T v a r	Kapacita v Ah cca	Napětí voltů	Rozměry v mm		
				výška	d ě lka	š ířka
RN 100	čtyřhranný	125	1 1/2	180	100	100
2060	"	70	"	180	80	80
2061	"	40	"	165	76	76
2062	"	25	"	140	65	65
2065	"	17	"	110	57	57
VN 85	"	6	"	85	55	55
2065	válcový	55	"	180	80	⊗
2066	"	45	"	165	75	⊗
2067	"	25	"	140	65	⊗
2068	"	20	"	120	65	⊗

2065

Polosuché články PÁLA STABIL.

Číslo objed.	T v a r	Kapacita v Ah cca	Napětí voltů	Rozměry v mm	
				výška	d ě lka
2070	menší typ	25/30	1 1/2	150	78
2071	větší typ	55/60	"	180	90

Články Pála Stabil vynikají neobyčejnou stálostí a intenzitou proudu,
vydrží ve službě celá léta v naprosté spolehlivosti.

Obr. č. 64 Přehled článků suchých, nálevných a polosuchých vyráběných v Palabě v sezoně 1928–1929.⁴⁰⁹

Různě výkonné suché články firma vyráběla ve všech tehdy běžných velikostech (obr. č. 64). Jejich tvar byl čtyřhranný nebo kulatý. Článek 2040 byl zavedeným a schváleným státním typem pro telefony a železnice. Tyto články se používaly do telefonů, různých

⁴⁰⁹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69, katalog 1928–1929, s. 8.

návěstních přístrojů, zvonků, případně v elektroléčbě. Na všech druzích této baterie byla uvedena její výkonnost v ampérhodinách.⁴¹⁰

Kromě suchých článků se v Palabě dále vyráběly články nálevné.⁴¹¹ Tvarem, rozměry i velikostí se podobaly článkům suchým. Jejich chemická náplň byla upravena tak, že se článek stal aktivním – začal vyvíjet proud – až po nalití vychladlé, měkké, svařené vody. Článek proto mohl být bez jakékoli újmy skladován i několik let. K článkům byly přikládány návody k plnění.

PATENTOVÝ ÚŘAD REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ.

Třída 21f.

Vydáno 20. dubna 1921.

PATENTOVÝ SPIS Č. 4051.

JAROSLAV JAN PÁLA, HAMBURG.

Kapesní elektrická svítilna.

Přihlášeno 25. června 1919.

Chráněno od 15. srpna 1920.

Předmětem vynálezu jest kapesní elektrická svítilna, při níž odpadá obvyklé dosud pouzdro, a žárovka je veštroubována přímo do článku, takže zapnutí žárovky se provede spolehlivě a bez obtížného přesného podkládání baterie v pouzdru, přihýbání kontaktních plošek a pod., při čemž zároveň svítilna zabírá při stejném obsahu baterie daleko méně místa a dá se pohodlněji nositi v kapse oděvu.

Příklad provedení vynálezu je znázorněn na výkrese. Obr. 1 je podélný řez svítilnou. Obr. 2 je řez příčný.

V zakresleném příkladu provedení sestává baterie ze tří článků uhlo-zinkových A^1, A^2, A^3 se vhodnou náplní, jež jsou odděleny navzájem isolačními pásy B a vloženy do kartonáže C . V obvyklém isolačním krytu D ze smůly nebo pod. je uloženo souose se středním článkem A^2 pouzdro E z vodivého materiálu, v jehož zúžené střední části je vytláčen matečný závit pro žárovku F . V pouzdru E je uvnitř přichycena jedním svým koncem šroubová pružina I , kteráž tlačí žárovku ven ze záběru a zamezuje samovolné zapnutí pouzdrového obvodu. Střední uhlík g^2 je při tom horním konci zkrácen a opatřen kontaktní ploškou 2 z vodivého materiálu, proti němuž se opěte při zašroubování dovnitř kontakt žárovky.

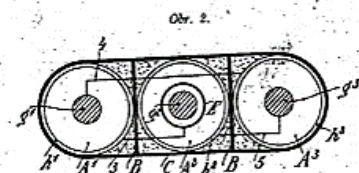
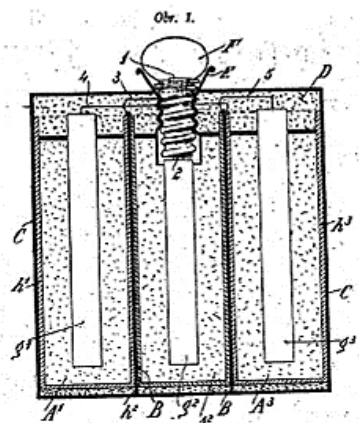
Pouzdro E je spojeno drátem 3 se zinkovým pouzdrům h^2 , uhlík g^2 drátem 4 se zinkovým pouzdrům h^2 , uhlík g^2 drátem 5 se zinkovým pouzdrům h^2 , při čemž dráty $3, 4, 5$ jsou zalitý v isolačním krytu.

Prostým pootočením žárovky v závitě pouzdra E jedním nebo druhým směrem docílí se spolehlivě zapnutí po př. vypnutí, aniž by bylo třeba obtížného vsouvání baterie do pouzdra, podkládání, přihýbání kontaktních plošek a pod. manipulací. Svítilna dle vynálezu funguje zcela spolehlivě a zabírá méně místa než dosud známé svítilny se zvláštním pouzdrům.

Patentové nároky:

1. Elektrická kapesní svítilna, tím vyznačená, že závitové pouzdro žárovky (E) je přímo zalito do isolační výplně baterie.

2. Svítilna dle nároku 1. tím vyznačená, že v závitovém pouzdře (E) je uspořádáno šroubové pero (I), jež tlačí žárovku ven ze záběru a zamezuje samovolné zapnutí proudového obvodu.

Obr. č. 65 Kapesní elektrická svítilna, patentový spis č. 4051 platný od 15. 8. 1920,⁴¹² která byla vývojovou předchůdkyní ručních svítilen bez pouzder vyráběných v Palabě po celá 20. a 30. léta 20. století.

⁴¹⁰ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69, katalog 1928–1929, s. 4.

⁴¹¹ V tehdejším jazyce články nálevkové.

⁴¹² Zdroj: <http://www.upv.cz/cs/prumyslova-prava/vynalezy-patenty.html>. [online]. [cit. 2021-03-23].

Články zvláště vhodné pro důležitá samočinná poplašná zařízení, hodiny a jiné přístroje, kde vydržely pracovat několik let, byly polosuché články Pála *Stabil*. Elektrody byly vloženy do hnědé sklenice. Polosuché články obsahovaly více elektrolytu než suché články. Tento elektrolyt měl jiné složení a účinkoval na obě strany záporné elektrody, čímž se docílovalo větší intenzity a stálosti proudu.

Vyrábělo se více typů mokrých článků v několika velikostech. Tzv. „státním“ typem mokrých článků z Palaby, tedy typem, který byl používán ve státních institucích, tj. v armádě, policii a na železnici, bylo číslo 16. Články čísla 16 se plnily čirým roztokem salmiakové soli, která měla vypadat jako čistý, kyprý sníh bez jakýchkoli nečistot. Firma nabízela vlastní sůl pro mokré články *Palamon*.⁴¹³

*„Nechceme, aby prodavači našich baterií měli se zákazníky nedorozumění, a proto dáváme si vyráběti žárovky ve velkých, speciálních továrnách podle svých praktických poznatků. Dodávky přezkoušíme v laboratoři na trvanlivost, intenzitu světla, spotřebu proudu a dodáváme jen žárovky dobré, s malou spotřebou, aby baterie dlouho vydržely.“*⁴¹⁴ Žárovky z Palaby byly opatřeny normalizovaným, tzv. trpasličím závitem, ale lišily se velikostí a tvarem hruštičky, aby odpovídaly zamýšlenému pouzdru. Byly tedy ploché i kulovité (tab. č. 16). Sklo jejich baňky bylo průsvitné, mléčné i barevné. Roku 1928 přišla Palaba na trh s žárovičkami, které měly údajně vydávat blankytné světlo, *„jemuž se jejich jas podobá, neboť zadržují paprsky červené a žluté, propouštějíce všechny paprsky modré“*.⁴¹⁵

*„Tento sortiment výrobků byl tovární náplní v rozmezí let 1919–1924, tedy až do chvíle, která se stala pro vývoj firmy rozhodující, protože tehdy se Pála ujal řízení továrny po návratu z Hamburku.“*⁴¹⁶

S návratem Jaroslava Jana Pály domů, do Československa, začala firma obchodovat i se zbožím, které sama nevyráběla. Jednalo se o voltmetry, pracovní lampičky „čelovky“, dekorační svítící předměty, figurky s církevními i světskými motivy apod. *„Ve výrobním sortimentu se od roku 1924 nově objevuje článek dnes označované velikosti R 10 a R 14 v různých kombinacích. Tím je vlastně uzavřeno zavedení dodnes nejběžnější rozměrové řady R 6, R 10, R 12, R 14 a R 20.“*⁴¹⁷

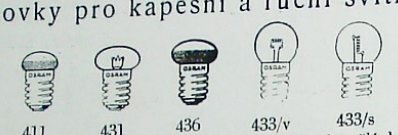
⁴¹³ MELKUS, René. Technologie a výroba v továrně Palaba. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. Továrník Pála a Lepší Slaný. VMS, Slaný 2017, s. 62–91, zejména s. 64.

⁴¹⁴ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69, katalog 1928–1929, s. 12.

⁴¹⁵ Tamtéž.

⁴¹⁶ STOMPFE, Milan. Světlo & síla aneb co uměl český management za 1. republiky: 75 let firmy Palaba. Palaba, Slaný 1994, s. 99.

⁴¹⁷ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69, katalog 1928–1929, s. 13–24.

Značky žárovek Palaba v letech 1928–1929: Pa; Osram; Pála; Osram Pála; Blankytné světlo Palaba			Žárovky pro kapesní a ruční svítilny. 411 431 436 433/v 433/s Dvoučlánková baterie		
Č. obj.	Napětí [V]	Tvar	Sklo	Průměr [mm]	Značka
401	1,5	plochý	s reflektorem	12	Osram Pála
402	1,5	~ // ~	~ // ~	12	Pa
411	2	~ // ~	~ // ~	12	Osram Pála
412	2	~ // ~	~ // ~	12	Pála
414	2	~ // ~	blankytné světlo Palaba	12	Palaba
415	2	kulička	plné sklo	12	Pa
421	2,5	plochý	s reflektorem	12	Osram Pála
422	2,5	~ // ~	~ // ~	12	Pála
423	2,5	–	barevné (pro figurky č. 235/36)	12	Pála
431	3,5	~ // ~	jasné	15	Osram Pála
432	3,5	~ // ~	~ // ~	15	Pála
433	3,5	kulovitý	~ // ~	15	Osram Pála
434	3,5	plochý	s reflektorem	12	Osram Pála
435	3,5	~ // ~	~ // ~	12	Pála
436	3,5	~ // ~	~ // ~	15	Osram Pála
437	3,5	~ // ~	~ // ~	15	Pála
438	3,5	~ // ~	~ // ~	15	Pála
439	3,5	~ // ~	~ // ~	15	Pa
440	3,5	~ // ~	~ // ~ a čočkou	15	Osram Pála
441	3,5	~ // ~	~ // ~ ~ // ~	15	Pála
442	3,5	kulovitý	různě barevné	15	Pála
443	3,5	plochý	pravé rubínové	15	Osram Pála
444	3,5	kulovitý	s reflektorem a krátkým krčkem	12	Pa
445	3,5	plochý	plné sklo (pro laternu magiku č. 201)	12	Pála
446	3,5	~ // ~	blankytné světlo Palaba	15	Palaba
447	3,5	~ // ~	~ // ~	15	Palaba
481	+	~ // ~	jasné	15	AEG
482	+	plochý	s reflektorem a čočkou	15	Osram Pála
483	+	~ // ~	~ // ~ ~ // ~	18	Pa

Tab. č. 16 Sortiment žárovek značky Palaba vyráběných v letech 1928–1929. Nejlevnější, č. 401, stála 1,40 Kč. Nejdražší, č. 442, stála 5,10 Kč.⁴¹⁸ Počet typů prodávaných malých žárovek se během let postupně zvyšoval. Katalog z let 1930–1931 jich například nabízel již sedm. Katalog mj. poskytoval návod, jak správně používat žárovky prověřené a prodávané firmou Palaba. Konkrétně:

- pro normální, tříčlánkovou baterii se měla použít žárovka 3,5 V,
- pro dvoučlánkovou baterii se měla použít žárovka 2 V,
- hospodárná žárovka musela mít příkon maximálně 0,2 A.

⁴¹⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69, katalog 1928–1929, s. 12, kt. č. 79, katalog 1930–1931, s. 9.

Obr. č. 66 Pro vyrobené články a baterie dodávala Palaba na trh elektrické svítilny a příslušná svítilnová pouzdra, jež ale zpočátku sama nevyroběla. Většina z nich byla vybavena reflektorem s čočkou, která zvyšovala účinnost žárovky. Cyklisté a chodci používali ve svých svítilnách rozptylky, v bytech a na chodbách obydlí byly doporučovány spojky. Pro osvit velkých vzdáleností Palaba prodávala reflektory s fasetovými čočkami⁴¹⁹ (například objednávkové číslo 1471). Firma nabízela rozmanitou škálu svítilen od velkých, postříbřených dalekonosných reflektorů *ENDICO* č. 1727 a *STELLA* č. 1733 až po miniaturní lampičky, svítící figurky a jiné podobné světelné hříčky. Divadelní pouzdro č. 1172 mělo ve snímací vrchní části dlouhou štěrbinu, propouštějící jen tlumené, zelenavé světlo, takže bylo možné „i při představení, bez rušení sousedů, čísti programy“⁴²⁰ uváděl katalog. Po sejmutí vrchní části se štěrbinou se divadelní pouzdro stalo opět obyčejnou dámskou svítilnou.

⁴¹⁹ Zdroj: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Faseta>. [online]. [cit. 2021-04-02].

⁴²⁰ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69, katalog 1928–1929, s. 13–24.

Pro vyrobené články a baterie dodávala Palaba na trh elektrické svítilny a příslušná svítilnová pouzdra (obr. č. 66). Vývojovou předchůdkyní ručních svítlen bez pouzdra byla tříčlávková baterie s vestavěnou žárovkou (obr. č. 65).

V roce 1928 došlo ke kvalitativnímu rozšíření nabídky baterií z hlediska jejich skladovatelnosti 4týdenní (*Jupiter Palaba*), 8týdenní (*Zlatá Palaba*) a 16týdenní (*Excelsior Palaba*).⁴²¹

Výrobky Palaby cílily ke všem spotřebitelským úrovním. „*Zákazník si mohl vybrat z několika cenových hladin, kterým odpovídalo též mechanické provedení výrobku. V každém případě bylo dbáno na kvalitu, spolehlivost a dodržení deklarovaných vlastností, především kapacity a trvanlivosti článků a baterií.*“⁴²² Děkonné dopisy, které chválily kvalitu a vytrvalost baterií Palaba, bývaly zveřejňovány v časopise Světlo & síla, podobně jako díkůvzdání pana profesora Matyka nebo pana Hanzla (obr. č. 69). Příběhy o člancích s takřka neomezenou životností jsou z technického hlediska až neuvěřitelné, že se nabízí hypotéza o klamavé reklamě.

Dalším zbožím, vyráběným v Palabě, byly zdroje pro radiopřijímače. Na začátku 20. let 20. století tak firma pružně reagovala na zahájení rozhlasového vysílání v Evropě a roku 1923 v Československu, a tím našla z hlediska vlastní prosperity klíčovou mezeru na trhu. Roku 1929 byla produkce jak žhavicích, tak anodových zdrojů podstatně rozšířena.⁴²³

Nerozebíratelný typ anodové baterie, tzv. ‚*anodky*‘ (obr. č. 75), T 7310 se prodával za 145 Kč a rozebíratelná *Radio Palaba 61004* a *Super Radio Palaba 61504* za 180 Kč.⁴²⁴ Ta byla dražší, neboť se v ní daly měnit vadné články. Ke žhavení katody pro emitování elektronů se používaly olověné akumulátory v nádobách skleněných nebo z vulkanizované gumy, typy 1CI (2 V) a 2CI (4 V).⁴²⁵

---

⁴²¹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 79, katalog 1930–1931, kniha 6. Nejdražší baterie Excelsior byla výjimečná hlavně bezsalmiakovým elektrolytem, který vynalezl Jaroslav Jan Pála, přičemž se tradovalo, že se mu požadovanou depolarizační směs panenky (s pevným NH_4Cl) a elektrolyt bez salmiaku (roztok MgCl_2 , ZnCl_2 , MnCl_2) povedlo namíchat až na 3225. pokus (tamtéž, kniha 7, B 6). Podobné příběhy se vyprávějí také o Edisonovi a jeho laboratorních pokusech založených na principech empirického vědeckého výzkumu. Takové informace mívají značný potenciál z hlediska public relations. Pála a jeho management jich rádi a šikovně využívali, viz kapitola o časopisu Světlo a síla níže. Zdroj k T. A. Edisonovi, například https://en.wikipedia.org/wiki/Thomas_Edison. [online]. [cit. 2021-03-23].

⁴²² MELKUS, René. Technologie a výroba v továrně Palaba. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. Továrník Pála a Lepší Slaný. VMS, Slaný 2017, s. 62–91, zejména s. 66.

⁴²³ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69, katalog 1929–1930, s. 9–17.

⁴²⁴ MELKUS, René. Technologie a výroba v továrně Palaba. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. Továrník Pála a Lepší Slaný. VMS, Slaný 2017, s. 62–91, zejména s. 68.

⁴²⁵ Tamtéž.

NORMÁLNÍ SALMIAKOVÉ BATERIE

PRO KAPESNÍ SVÍTILNY

SALMIAKOVÉ BATERIE PALABA

Proč se prodávají dosud baterie salmiakové, když bezsalmiakové jsou lepší?

Není zcela správným říkati, že by jeden druh baterií byl lepší nežli druhý. Stejně neříkáme o nákladním automobilu, že je horší nežli automobil závodní proto, že není tak elegantní.

Stejně je tomu s oběma druhy baterií. Salmiakové baterie jsou určeny pro hrubší práci a pro vydání velkého množství v sobě utajené energie v kratší pracovní době. Naproti tomu baterie bezsalmiakové jsou určeny, aby svoji energii vydávaly pomalu, ale během velmi dlouhé doby pracovní.

Nejenom naše baterie bezsalmiakové, nýbrž i naše baterie salmiakové jsou vyráběny zvláštním výrobním způsobem, vesměs pomocí automatických strojů. Pečlivý výběr surovin a pravidelné zkoušení hotových výrobků jsou zárukou jakosti i tohoto druhu baterií, které docilují nejvyšších možných výkonů.

Znáte dobře naši salmiakovou baterii ZLATÁ PALABA. Víte též, že naše STRÍBRNÁ PALABA je mezi zákazníky velmi oblíbená. Naše baterie berlové MÍLA PALABA a HIAWATA PALABA nemají svými výkony a svojí skladností konkurence. Znáte též neobyčejnou skladnost baterií SIGNALIA PALABA a POLYDOR PALABA! Všechny jsou zhotoveny z elektrolytu salmiakového. Jsou důkazem, že umíme vyrobiti dobře i baterie salmiakové.

Záruční pásy na našich bateriích umožňují pečlivé přezkoušení napětí baterie, aniž by se dala baterie použít bez poškození této pásy, chráněné nám čl. patentem čís. 34.299. Tuto patentovou ochranu jsme získali i v ostatních evropských státech.

ZLATÁ PALABA

Obj. číslo 2000. Cena Kč 3.—.

Počet článků 3, napětí $4\frac{1}{2}$ V, váha 110 g, vhodná žárovka obj. čís. 436, $3\frac{1}{2}$ V, za skladnost ručíme 16 týdnů.

Jest to naše původní salmiaková baterie, která založila dobrou pověst našich výrobků a přispěla k všeobecné známosti naší firmy. Vyrábíme ji od založení svého závodu. Je standardem v salmiakových bateriích, vynikajících svítivostí, rychlou zotavovací schopností a nadprůměrnou skladností.

2000

STRÍBRNÁ PALABA

Obj. číslo 2008. Cena Kč 2.70.

Má 3 články, napětí $4\frac{1}{2}$ V, váha 106 g, vhodná žárovka obj. čís. 436, $3\frac{1}{2}$ V. Záruka skladnosti 16 týdnů.

Tuto baterii vyrábíme již dva roky, abychom vyhověli obchodníkům, žádajícím výběr značek. Je to baterie, která se vybijí velmi pozvolna a dokonale se zotavuje i po značném zatížení.

2008

JUPITER PALABA

Obj. číslo 2007. Cena Kč 2.50.

Počet článků 3, napětí $4\frac{1}{2}$ V, váha 102 g, vhodná žárovka obj. čís. 436, $3\frac{1}{2}$ V. Za skladnost ručíme 12 týdnů.

Tato baterie jest levná, ale při tom dobrá. Vyrábíme ji již řadu let. Obchodník, jehož zákazníci žádají pouze levnou baterii, plně je uspokojí baterií JUPITER PALABA.

2007

B 7

Obr. č. 67 Ukázka tzv. normálních salmiakových baterií z katalogu z roku 1932. Oproti roku 1928 se skladovatelnost baterie *Jupiter* zvýšila ze 4 na 12 týdnů a *Zlaté* z 8 na 16 týdnů.⁴²⁶

⁴²⁶ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69, kniha 7, B 7.

BATERIE A SVÍTILNY PRO DÁMY

2002

Pro malá dámská pouzdra vyrábíme speciální baterie, stejně pečlivě, jako baterie ostatní. Jsou to naše nejmenší výrobky, avšak tak výborné, že u nich zvyšujeme záruku skladnosti ze 6 na 12 týdnů.

BATERIE MIGNON PALABA

Obj. číslo 2002
Napětí 4,5 V, výška 56 mm, délka 47 mm, šířka 16 mm, váha 60 g. Vhodná žárovka 3,5 V.

POUZDRA

Obj. čís. 1159 Cena Kč 8:20
Z černě smaltovaného plechu, sklápěcí, s vys. čočkou 30 mm průměr. Vhodná žárovka obj. číslo 434.

Obj. čís. 1162 Cena Kč 10:—
Poniklované, otevírací, vysoká šroub. čočka 22 mm Ø. Vhodná žárovka obj. č. 434.

BATERIE LUNA PALABA

Obj. čís. 2001
Napětí 3 V, výška 66 mm, délka 42 mm, šířka 21 mm, váha 80 g. Vhodná žárovka 2 V.

POUZDRA

Obj. čís. 1251 Cena Kč 5:—
Z desin. plechu, víčka mosazná, niklovaná. Vhodná žárovka obj. č. 421.

Obj. čís. 1252 Cena Kč 7:—
Totéž pouzdro koží potažené, vhodná žárovka obj. číslo 421.

Obj. čís. 1253 Cena Kč 4:70
Jako pouzdro obj. č. 1252, avšak papírem potažené, žárovka obj. č. 421.

Obj. č. 1907 Cena Kč 8:—
Otevírací pouzdro Palaba celé černě smaltov., čočka 20 mm Ø, se zrcátkem na přední straně, vhodná žárovka č. 426.

BATERIE KOLIBRI PALABA

Obj. čís. 2003
Napětí 3 V, výška 55 mm, délka 32 mm, šířka 16 mm, váha 40 g, žárovka 2 V.

POUZDRO obj. č. 1903

Patentní pouzdro Palaba otevírací, celé černě smaltov., čočka 20 mm Ø, žárovka č. 421.

ČLÁNEK MINOR PALABA

Obj. čís. 2017
výška 38 mm, průměr 21 mm. Cena Kč 0:90

POUZDRA PRO 2 ČLÁNKY MINOR PALABA

Obj. číslo 1806

Cena Kč 7:60

Malé krabicové pouzdro Puck s kulatou čočkou, 23 mm Ø, černě smaltované, vhodná žárovka č. 411.

Obj. číslo 1808

Cena Kč 8:50

Totéž pouzdro celé niklované, vhodná žárovka č. 411.

Obj. číslo 1810

Cena Kč 9:30

Malé krabicové pouzdro Puck s čočkou 33 mm, s věšákem, černě smalt., vhodná žárovka č. 411.

Obj. číslo 1812

Cena Kč 10:20

Totéž pouzdro celé niklované, vhodná žárovka č. 411.

Obj. číslo 1850

Pouzdro „Gala“ v různém provedení desin., perleťově smaltované, tuba, krystal, s různými ornamenty. Vhodná žárovka č. 411.

2017

1810

POUZDRA PRO 2 ČLÁNKY MINOR PALABA

Obj. číslo 1820

Cena Kč 10:20

Malé krabicové pouzdro Puck, se zrcátkem přes celou přední plochu a kulatým reflektorem, černě smaltované.

Obj. číslo 1821

Cena Kč 11:—

Totéž pouzdro celé niklované, vhodná žárovka č. 411.

Obj. číslo 1801

Cena Kč 6:60

Krabicové pouzdro Puck černě smaltov., s hranolovitou čtverhrannou odklápěcí čočkou, vhodná žárovka č. 411.

Obj. číslo 1805

Cena Kč 7:10

Totéž pouzdro celé niklované, vhodná žárovka č. 411.

Cena Kč 7:90

1159

1907

1903

1820

1850

B 14

Obr. č. 68 Ukázka tzv. baterií a svítilen pro dámy z katalogu z roku 1932.⁴²⁷

⁴²⁷ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69, kniha 7, B 14.

Firma dále uvedla na trh ploché baterie ze čtyřhranných článků a panenek (objednávkové číslo 2040), jejichž tvar umožňoval uložit do jejich plášťů více materiálu, a tak zvýšit životnost těchto suchých baterií.

Prodejně velmi úspěšným výrobkem sezony 1929–1930 se staly články *Radio Cupron Palaba* na bázi CuO-Zn s elektrolytem z roztoku hydroxidu sodného. Měděná elektroda byla schopná regenerace vzdušným kyslíkem. Tyto baterie se vyráběly ve čtyřech velikostech a také po částech na náhradní díly.⁴²⁸

Podle vnitřního předpisu firmy Pála se jednalo o stálé články výrazné výkonnosti. Údajně snesly beze škody daleko větší zatížení a přetížení než kterákoli soustava článků. Velký článek typu RCP 55 mohl být zatížen proudem až 2 A. Zatížení baterie muselo být ovšem vždy přiměřené velikosti a počtu článků. Depolarizační hmotou byl oxid měďnatý, z něhož se při zatížení článku uvolňoval kyslík, a redukovala kovová měď. Po vybití bylo třeba článek pečlivě vyčistit, kladnou elektrodu umýt a vysušit na teplém místě.⁴²⁹ Celou charakteristiku článku uvádím v příloze jako doklad o náročnosti a složitosti údržby. Ta byla jistě společně s postupující elektrifikací československého území důvodem poklesu poptávky po tomto výrobku značky Palaba.

Rok 1931 se stal dosavadním vrcholem hospodářské prosperity firmy. Karta se však začala obracet k horšímu. Nevyšel podnikatelský záměr v Anglii. Nabídka baterií postupně převládla nad poptávkou po nich. Také na Palabu dolehla krize z nadvýroby. Řešením měla být diverzifikace výroby. Těžké přechodné období vyplnila svítilna „*Turnlight, jednoduchá konstrukce na všechny hlavní druhy baterií z válcových suchých kapesních baterií, která z nich vytvořila svítilnu, v jádru zlepšení dosavadních výrobků Palaby, které v tomto směru byly nabízeny.*“⁴³⁰

Diverzifikační program se skutečně rozběhl až roku 1933, a to v podobě radiopřijímače *Palaba B2*, bateriové dvoulampovky vyráběné na základě licenčních smluv s firmami Philips a Telefunken (obr. č. 74).⁴³¹

V roce 1933 vrcholila velká hospodářská krize. Zavírání a krachy podniků byly na denním pořádku. Udržet podnik v normálním provozu bylo téměř nemožné. Otevřít nový podnik znamenalo takřka zázrak. A tehdy měl Jaroslav Jan Pála, prohlásit: „,Vyrábíme-li bateriové

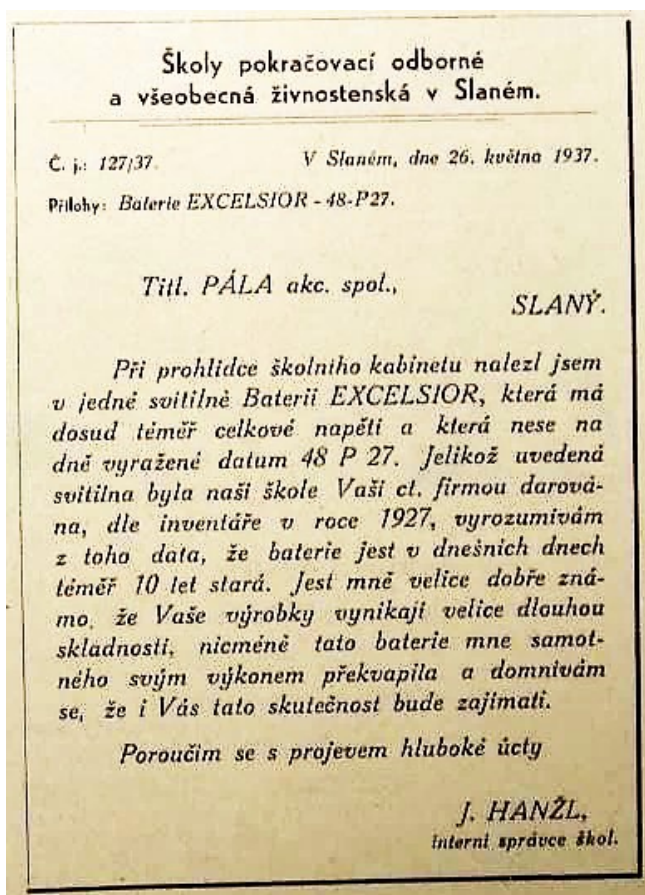
⁴²⁸ Tato baterie se přestala vyrábět roku 1935. Srovnej STOMPFE, Milan. Světlo & síla aneb co uměl český management za 1. republiky: 75 let firmy Palaba. Palaba, Slaný 1994, s. 100 a 104.

⁴²⁹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 64, sign. č. 9–11. Více viz Příloha 5. kapitoly Výrobní program firmy Pála.

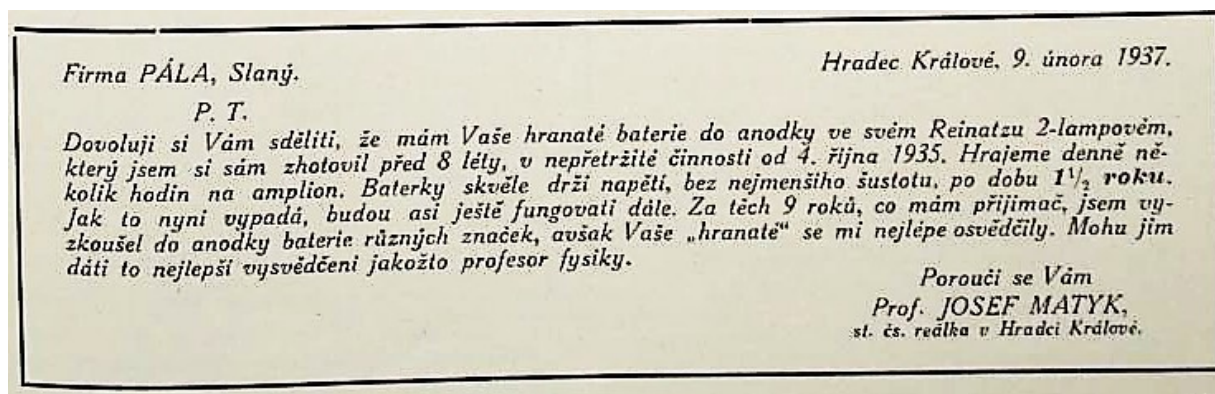
⁴³⁰ STOMPFE, Milan. Světlo & síla aneb co uměl český management za 1. republiky: 75 let firmy Palaba. Palaba, Slaný 1994, s. 100.

⁴³¹ Tamtéž, s. 100–101.

radiopřístroje, pak ty potřebují akumulátorů. Naši spolupracovníci volají o práci – budou tedy dělat akumulátory.' Tak to tehdy řekl. Uvažujeme-li nad touto větou, nemůže nám ujít, jak je pro výrobce primárních slaboproudých zdrojů přiléhavou. Akumulátor, jako sekundární slaboproudý zdroj byl i jinak k již vyráběným bateriím vhodným doplňkem. Ale zmínka o spolupracovnících nám říká, proč v první řadě vznikla výroba akumulátorů. Nebyla to sláva, anebo zisk – ale snaha dát lidem práci.⁴³²

Obr. č. 69 Reference k výrobkům firmy Palaba. Dnes bychom tyto články mohli označit za klamavou reklamu.⁴³³

⁴³² A NTM v Praze. VNUK, Jaroslav. Továrna na akumulátory. In: Světlo a síla, roč. XI., č. 2, ze dne 26. 9. 1942, s. 22.

⁴³³ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68. Světlo a síla, roč. VI., č. 3., ze dne 1. 3. 1937, s. 27 a 51.

Jaroslav Vnuk v této gratulaci k Pálovým šedesátinám vzpomněl také na Pálovo heslo: „*Nic stávajícího napodobit!*“ s tím, že se smysl tohoto výroku podařilo naplnit i v případě akumulátorů vyráběných v Palabě od roku 1933.⁴³⁴ Továrna začala postupně vyrábět akumulátory pro všechny typy automobilů a motocyklů.⁴³⁵

RŮZNÉ PRAKTICKÉ A OSVĚDČENÉ POTŘEBY

VOLTOMĚRY
Jsou dobré, přesné, spolehlivé a prvotřídně provedeny. Dodáváme je v úhledných pouzdech.
Chraňte se špatných voltoměrů, které ukazují nepřesně a mohou nadto baterii poškodit krátkým spojením.

Číslo objed.	Pro napětí V	Provedení	Cena Kč
100	0-6	elektromagnetické s tlumičem	48—
110	0-15	ditto kombinované	64—
	0-150		
112	0-12	kombinované, precizní provedení, system Deprèz d' Arsonval	240—
	0-120		
120	0-5	precizní provedení, obzvláště vhodné pro měření norm. baterií a to i baterií zatížených žárovkou .	215—

PĚŠINKOVÉ KONDENSÁTORY
Používá se jich k blokování anodové baterie. Propouštějí volně vysokofrekvenční kmity, ale zadržují šelesty, které někdy v starších anodových bateriích vznikají. Odebírá-li se z anodové baterie proud několikerého různého napětí, shuntuje se kondensátorem každý okruh. Tu ovšem stačí kondensátory hodnoty 1 MF, po případě i jen 0.5 MF.

Z K O U Š E Č E
Bez zkoušeče neobejde se žádný prodáváč baterií. Zavedli jsme dva vzory. Rovný nůžkový — pro zkoušení baterií normálních, s kontakty na vrchní straně, a s bočítými rameny pro zkoušení baterií válcových (Míla Palaba atd.) V rovném bývá proto žárovka 3/4 V, v bočitém 2 V. Odběratelům pro vlastní potřebu poskytujeme je zdarma, jinak Kč 1.30 za kus bez žárovky.

K Á B L O V Á O Č K A
pro připojování svorkových baterií. Větší se šroubkem, obj. č. 5205 Kč 1.40 za kus; menší stiskací, objednáací číslo 5206 za kus . . . . . Kč 0.20

S K Ř I P C E
umožňují jednoduchou sestavu jednotlivých baterií v anodové. Objednáací číslo 5201, cena za kus . . . . . Kč 0.30.

Z Á S T R Č K A - P O J I S T K A
chrání lampy před spálením anodovým proudem při náhodné neopatrnosti. Obj. číslo 5202, cena za kus . . . . . Kč 5.40.

Z Á S T R Č K A
pro anodové a mřížkové baterie. Spodní díl je pružný a kuželovitě osoustruhován, takže tkví pevně v každém otvoru. Obj. č. 5200, cena Kč 0.80 za kus.

19

Obr. č. 70 Ukázka voltmetrů a různých praktických potřeb, jako byly zkoušeče baterií, kabelová očka apod., které ovšem firma Pála sama nevyráběla, ale pouze prodávala.⁴³⁶

⁴³⁴ A NTM v Praze. VNUK, Jaroslav. Továrna na akumulátory Palaba. In: Světlo a síla, roč. XI., č. 2, ze dne 26. 9. 1942, s. 22.

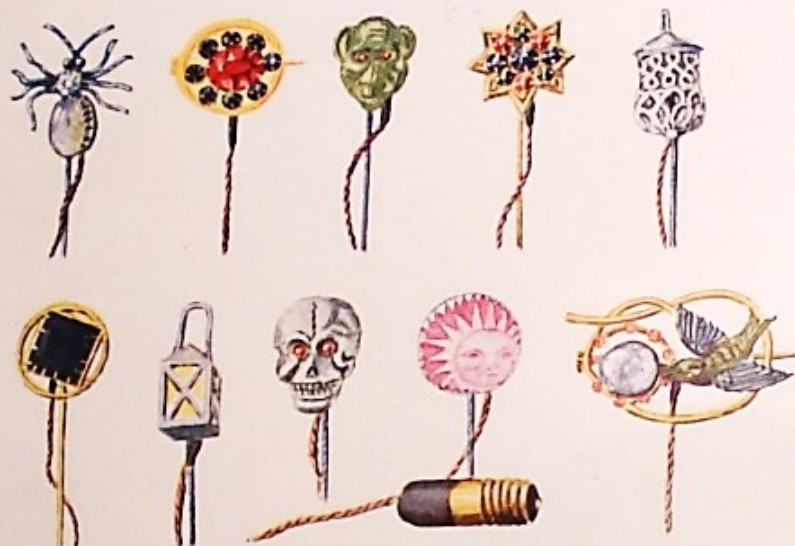
⁴³⁵ Tamtéž.

⁴³⁶ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69, katalog 1932–1933, s. 18–19.

SVÍTICÍ JEHLICE DO KRAVATY

Objednačí čís. 210

Způsobují mnoho zábavy, zejména v masopustě na merendách. Každá jehlice je opatřena kablíkem a zátkou, zavrutitelnou místo žárovky do každého pouzdra.

221

222

220

ŽERTOVNÉ HRAČKY

V každé je 6 obrázků. Čís. 221 a 222 jsou opatřena jehlicemi, takže lze upevnit aparát na kabátě, na klobouku a pod. Dlouhý kablík končí zátkou, zavrutitelnou do každé kapsní svítilny místo žárovky.

LATERNA MAGICA

Objednačí čís. 201

Je velmi vhodnou zábavou a zejména velmi dobrým vánočním a příležitostným darem pro děti. Lze jí též použít jako domácí svítilny.

Číslo objednačí	P o p i s	Cena Kč
201	Pouzdro č. 1657, stojánek, nástavec s optikou, 6 proužků obrázků — uloženo v úhledné krabici	37:80
202	Další serie obrázků v krabičkách po 6 kusech (dle zvláštního seznamu)	8:10
210	Deset sdružených vzorů, představujících svítilny drahokamy a jiné velmi efektní předměty, použitelné pro svítilnu s normální třífázovou baterií	64:40
212	Náhradní žárovka k těmto se šňůrkou	5:40
220	Svítilná růže	7:50
221*	Žertovná hračka, sestávající z reflektoru se žárovkou, přívodního vedení a 6 obrázků. Dobře se hodí svítilna Pála č. 2026	7:60
222*	Dito ale s přívodním vedením a nástavcem na vále, baterii č. 2018, včetně potřebné 2 V žárovky. Do nástavce lze zasunout žárovku jako do jednoduché kapsní svítilny	7:80

Obr. č. 71 Zábavné svítilny jehlice do pánských kravat podle reklamy vhodné pro „masopustní merendy“ a dobové žertovné hračky a *Laterna magica*, která měla být „velmi dobrým vánočním a příležitostným darem pro děti“.⁴³⁷

⁴³⁷ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69, katalog 1932–1933, s. 28.

ELEKTRICKÉ ZVONKY

Výkon zvonku závisí na počtu závitů drátu na jeho magnetech. Vínutí našich zvonků jsou z la elektrolytické mědi. Závitů je velký počet, aby byl zvýšen ohmický odpor cívek a dosaženo malé spotřeby proudu při velkém výkonu. Proto vynikají naše zvonky vysokou impedancí cívek a výkonností. Jsou způsobilé i k zvonění proudem, transformovaným z vedení osvětlovacího.

805

806

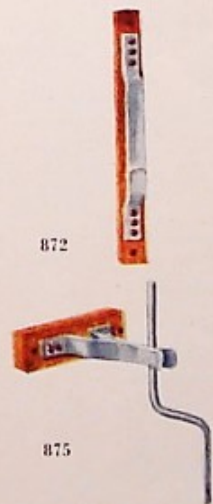
826

Číslo obj.	Popis cimbálu		Hlas zvonku	Cena Kč
	tvar	průměr		
801	bez cimbálu		beučák	15.50
805	ocelový plochý	5 cm	jasný hlas	21. —
806	" "	6 cm	velmi silný hlas	16.50
824	" šálmaj	4 cm	jasný hlas	19. —
826	" "	6 cm	velmi pronikavý	21. —

801

POTŘEBY PRO ZVONKOVÁ ZAŘÍZENÍ

872

875

Číslo objednáci	Popis	Cena Kč
851	nástěnné tlačítko, vys., kul., jednod. provedení	2.20
852	" " ploché " " "	2.70
856	hrnkovité " leštěné	4. —
857	domovní " z leštěné hřídlice o 8 cm prům.	18. —
858	" " z mosaz. plechu o 8 cm prům.	21. —
859	" " vstupní čtvercovité	7.50
872	dveřní kontakt montovaný na prkénku	3. —
873	" " k zapuštění do rámu okna neb dveří	3.50
874*	smýkač " "	10.20
875	" tyčkovitý	3. —
881	vypínač	3. —
882	přepínač	4. —
885	isolovaný bílý zvonkový drát à 25, 50 a 100 m	za 100 m 36. —
886	skobky na připevňování vedení	za 1 kg 12. —

881

882

851

852

856

857

858

Obr. č. 72 Elektrické zvonky a příslušenství pro zvonková zařízení, které firma Palaba nabízela svým obchodním zástupcům a zákazníkům v sezoně 1932–1933.⁴³⁸

⁴³⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69, katalog 1932–1933, s. 29.

V roce 1933 začala firma v rámci rozšíření produkce vyrábět zesilovací přístroje pro nedoslýchavé *Palafon* a *Palabafon* (obr. č. 9, 76), a to se speciální tříčlávkovou baterií *Akustik Palaba*.⁴³⁹

„V obchodní oblasti se nabídka rozšířila o různé druhy odrazových skel pro cyklisty a zapalovačové kamínky a knoty, které v závěru roku následovaly i samotné zapalovače a dynamka na kola.“⁴⁴⁰ Nabídku roku 1933 uzavírá baterie *Stříbrná Palaba*. I tímto způsobem firma reagovala na značné oslabení kupní síly zákazníků způsobené krizí.⁴⁴¹

Rok 1934 znamenal pro továrnu nejen rozšíření výroby akumulátorů, ale především obohacení trhu s radiotechnickými součástkami. Šlo o nejrůznější cívky, mezifrekvenční transformátory, vysokofrekvenční tlumivky a kondenzátory. Byla zahájena výroba třílampového bateriového radiopřijímače *Palaba-Ferrocart B 3*.

Ve firmě Pála si zakládali na konstrukci cívky *Palaffer*, která však vycházela z vynálezu Ing. Hanuše Voghta.⁴⁴² V *Palabě* byla tato cívka vyráběna od roku 1934 pod obchodním názvem *Ferrocart*: „Zdokonalený chemický postup výroby železných kuliček a jejich lisování vynesl Pálovi od roku 1936 další z patentů a umožnil tento materiál nazvat vlastním jménem *Palaffer*.“⁴⁴³

Jednalo se o samoindukční cívky s chemicky redukováným železným prachem. Jeho zrna byla vzájemně izolována a zároveň spojena izolační vrstvou. „Takto vzniklá hmota byla nanášena v tenké vrstvě na papír a tyto papíry slisovány v silnější vrstvu.“⁴⁴⁴ Tato konstrukce skýtala několik výhod, a to snížení rozměrů vlastní cívky i jejího stínění, snížení ztrát a tím lepší selektivitu a snadné sladování obvodů díky říditelné vzduchové mezeře magnetické dráhy, tedy regulaci vzdáleností částí jádra.⁴⁴⁵

Milan Stompfe příběh *Palafferu* upřesnil takto: „S majitelem patentních práv, firmou *Voght* byla v proudu jednání, jelikož v licenční smlouvě se vyskytly určité nejasnosti s ohledem na rozsah těchto práv. Protože zvláštním ustanovením této smlouvy a na základě dalšího poplatku smělo být užíváno označení ‚*Ferrocart*‘ a tato věc vzniklý problém komplikovala,

---

⁴³⁹ MELKUS, René. Technologie a výroba v továrně Palaba. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. Továrník Pála a Lepší Slaný. VMS, Slaný 2017, s. 62–91, zejména s. 70.

⁴⁴⁰ STOMPFE, Milan. Světlo & síla aneb co uměl český management za 1. republiky: 75 let firmy Palaba. Palaba, Slaný 1994, s. 100.

⁴⁴¹ Tamtéž.

⁴⁴² MELKUS, René. Technologie a výroba v továrně Palaba. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. Továrník Pála a Lepší Slaný. VMS, Slaný 2017, s. 62–91, zejména s. 72.

⁴⁴³ Tamtéž, s. 73.

⁴⁴⁴ STOMPFE, Milan. Světlo & síla aneb co uměl český management za 1. republiky: 75 let firmy Palaba. Palaba, Slaný 1994, s. 101–102.

⁴⁴⁵ Tamtéž.

rozhodla se slánská firma zrušit tento doplněk a neužívat nadále označení ‚Ferrocart‘, a pro výrobky zavedla označení ‚Palafer‘.⁴⁴⁶

Lze tedy konstatovat, že o žádný nový Pálův vynález nešlo.⁴⁴⁷ Smyslem změny názvu z *Ferrocartu* na *Palafer* (obr. č. 77) bylo vyhnout se plnění pro firmu nevýhodných podmínek licenční smlouvy. Podstata nápadu tkvěla v zachování magnetických vlastností při potlačení vodivosti onoho „vysokofrekvenčního železa“, což vyplývá z informací uvedených v oslavném článku k 60. narozeninám J. J. Pály, *Vynálezce a podnikatel*, publikovaném v časopise *Světlo a síla*, jehož autorem byl ředitel technického muzea Ing. Jaroslav Veselý: „*Odtud vyšel i nový železový, magnetický ale nevodivý materiál (Palafer) pro vysokofrekvenční jádra indukčních cívek do radiopřijímačů.*“⁴⁴⁸

Firma Pála uvedla roku 1933 na trh několik různých typů naslouchacích přístrojů pro nedoslýchavé (obr. č. 76) označené obchodním jménem *Palafon*, které, podle informací z katalogu, „*vynikaly značnou silou zvuku, věrnou a zřetelnou reprodukcí. ... Přístroj pro nahluchlé do jisté míry lze přirovnati k brýlím, které sice mohou zlepšiti vidění, avšak jen zřídka kdy jsou s to trvale navrátit zraku někdejší jeho bystrost.*“⁴⁴⁹ Proto měl nedoslýchavý člověk, který používal přístroj *Palafon*, sledovat zrakem osobu, s níž mluvil, a dokonce ji měl vyzvat, aby mluvila pomaleji a zřetelně, nikoli příliš hlasitě. Naopak za zcela nesprávný byl považován postup, při němž by začátečník chtěl zkusit výkonnost přístroje tak, že by si mluvícího vůbec nevyšimal, nebo jej dokonce vyzval, aby mluvil co nejtišeji. A tyto zásady měl také obchodník řádně vysvětlit zákazníkovi. Jak známo, Jaroslav Jan Pála byl sám sluchově postižený, v důsledku čehož byla také jeho mluva hůře srozumitelná. Lze tedy předpokládat, že sám továrník *Palafon* používal. Tento poměrně drahý přístroj se skládal ze tří hlavních součástí: sluchátka, mikrofonu (mluvítka) a elektrické suché baterie. Sluchátko se dalo připevnit k uchu lehkým, pružným obloukem. Hmotnost tzv. malého sluchátka byla oproti normálnímu sluchátku poloviční. Údajně se dalo zcela nenápadně a trvale nosit na uchu pomocí lehkého, gumou potaženého obloučku, který se zasunoval za ucho.⁴⁵⁰

---

⁴⁴⁶ STOMPFE, Milan. *Světlo & síla aneb co uměl český management za 1. republiky: 75 let firmy Palaba*. Palaba, Slaný 1994, s. 80.

⁴⁴⁷ Alespoň v archivu Úřadu průmyslového vlastnictví v Praze patentní spis na cívku *Palafer* uložen není. Viz <http://www.upv.cz/cs/prumyslova-prava/vynalezky-patenty.html>. [online]. [cit. 2020-03-25].

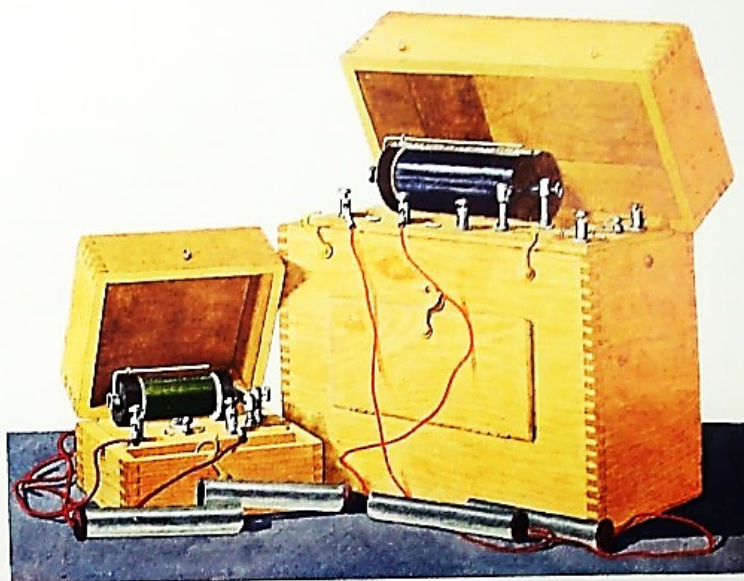
⁴⁴⁸ VESELÝ, Jaroslav. *Vynálezce a podnikatel*. In: *Světlo a síla*, roč. XI., č. 2 ze dne 26. 9. 1942, s. 19.

⁴⁴⁹ Tamtéž.

⁴⁵⁰ Tamtéž.

ELEKTRIKON PALABA

300

310

Pěstění krásy a léčení elektrinou se stále více šíří. Zvláště ženy se o elektrizační přístroje hodně zajímají. Elektrikon Palaba má výhodu, že je zcela bezpečný, neboť není napájen nebezpečnou energií z elektrické sítě o vysokém napětí, nýbrž z baterií neb článků. Přejete-li si, pošleme Vám o něm podrobný prospekt.

Každý přístroj Elektrikon Palaba je sestaven v úhledné a pevné skřínce z leštěného dubového dřeva, v níž je všechno příslušenství. Náhradní baterie, články a součástky ke všem přístrojům dodáme vždy co nejrychleji.

Důležitou vlastností našich elektrikonů je, že ani při používání neruší rozhlas. Jsou i v tomto ohledu dokonalé, čehož bylo dosaženo vhodným uspořádáním vedení a baterií. Ruší-li někde podobný přístroj příjem rozhlasu, pak jistě nemá značku PALABA.

Obj. č. 300 Cena Kč 98⁶⁰. ELEKTRIKON PALABA PORTABLE. Levný, ale velmi výkonný a praktický přístroj, který lze vzít s sebou všude i na cesty. Zdrojem proudu je baterie Excelsior Palaba č. 2004, jež je zahrnuta v ceně.

Obj. č. 305 Cena Kč 180[—]. ELEKTRIKON PALABA STANDARD. Je vybaven dvěma dokonalými suchými články Palaba č. 2043. Výkonnost je velmi značná, trvanlivost článků mimořádná. Zejména vhodný pro střední i větší domácnosti.

Obj. č. 310 Cena Kč 220[—]. ELEKTRIKON PALABA EXTRA. Ve skřínce jsou uloženy 3 velké články Palaba č. 2043, které lze spojit buď v serií (na napětí), nebo vedle sebe (na intenzitu). Zvláště vhodný pro sokolské a tělocvičné jednoty, lékaře, nemocnice, ústavy i větší domácnosti.

ZVLÁŠTNÍ SOUČÁSTKY PRO RŮZNÉ ÚČELY ELEKTROMASÁŽE:

- Obj. č. 320 Cena Kč 3⁵⁰. Šňůra.
- Obj. č. 321 Cena Kč 4⁸⁰. Rukovět.
- Obj. č. 322 Cena Kč 9⁵⁰. Váleček.
- Obj. č. 323 Cena Kč 3⁸⁰. Elektroda houbovitého tvaru.
- Obj. č. 324 Cena Kč 3⁸⁰. Destičková elektroda.
- Obj. č. 325 Cena Kč 3⁸⁰. Kuličková elektroda.
- Obj. č. 326 Cena Kč 2⁸⁰. Štětečková elektroda.

K použití součástek č. 321—326 nutno též zakoupiti šňůru č. 320.

V cenách přístrojů jsou zahrnuty i ceny článků, kterými jsou přístroje vybaveny.

P 3

Obr. č. 73 V roce 1930 uvedla Palaba na trh přístroj *Elektrikon Palaba* vybavený bateriemi, přerušovačem, indukční cívkou a elektrodami. To vše ve třech velikostech a výkonostních provedeních. Doma se lidé léčili elektrizačními aparáty *Elektrikon Palaba Portable, Standard a Extra*.⁴⁵¹

⁴⁵¹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69, katalog 1938–1939, kniha 7, P 3, kt. č. 63, sign. č. 23.

Empfangsgeräte Palaba

Dreiröhren-Reisegerät

**PALABA
PORTABLE**

Dynamischer Lautsprecher — Wellenbereich 20–2000 m — flache Vollsicht-Stationsskala — Spulen mit Ferrocarkern — Philipsröhren KF1-B217-B240 — wirtschaftlicher Betrieb —
Dimensionen 185x240x290 mm — Gewicht ca 8,5 kg.

Preis des Empfängers einschl. Umsatzsteuerpauschale . . . . . Kē 1.290,—
Röhrensteuer . . . . . Kē 30,—
Kē 1.320,—

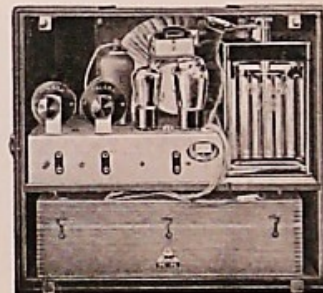
Zum Betrieb erforderliche Stromquellen:

Heizakkumulator PALABA in Hartgummigefäß 2 V/40 Ah, Best. Nr. 3630 . . . Kē 100,—
Blockanodenbatterie PALABA 120 V, Best. Nr. 4570/E . . . . . Kē 125,—

Dreiröhren-
Batterie-Gerät

**FERROCART
PALABA BB3**

Wellenbereich 20–2000 m — Spulen mit Ferrocarkern — beleuchtete, flache Vollsichtstationsskala — hohe Selektivität durch Sperrkreis ohne Dämpfung benachbarter Sender. — Philipsröhren KF1-B217-B240 — dynamischer Lautsprecher — wirtschaftlicher Betrieb — Gerät samt Lautsprecher und Stromquellen in einem einzigen, eleganten Gehäuse untergebracht.

Preis des Empfängers einschliesslich Umsatzsteuerpauschal . . . . . Kē 1569,—
Röhrensteuer . . . . . Kē 30,—
Kē 1599,—

Zum Betrieb erforderliche Stromquellen:

Heizakkumulator PALABA 2 V/60 Ah, Best. Nr. 3010 . . . . . Kē 85,—
Serienanodenbatterie PALABA 135 V, Best. Nr. 63135 . . . . . Kē 184,—

PALABA

PÁLA A. G., Abt.: Radiofabrik.

R 3

Obr. č. 74 Stránka z ceníku z let 1935–1936 s rozhlasovými přijímači Palaba Portable a Ferrocart Palaba BB3 v němčině.⁴⁵²

⁴⁵² SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69, ceník 1935–1936, kt. č. 10, sign. č. 277.

SKUPINOVÉ ANODOVÉ BATERIE RADIO PALABA

NORMÁLNÍ
P A L A S
S I D O R
S U P E R
A U L T R A
R A D I O
P A L A B A

Velký výkon těchto baterií a lehkou vyměnitelnost vybitých článků pochopili již přecetní radioamatéři. Proto je skupinová anodka dnes tak rozšířená. SUPER RADIO PALABA je obzvláště vynikající druh tříčlánkové baterie, sestavené z článků čtyřhranných, které mají větší množství elektrolytu a větší plochy elektrod než články válečné. Zinkové elektrody jsou zhotoveny ze zinkových plechů váleovaných zvláštní metodou, uhlové elektrody opatřeny depolarizační hmotou pečlivě vybraných, jemných burelů, elektrolyt jest prost kyselin, žiravin a salmiakové soli.

ULTRA RADIO PALABA je vyráběna pro ty, kteří žádají ještě větší výkonnost. Je baterií větších rozměrů, jimž odpovídají zvláště konstruované vhodné skřínky.

Skupinové anodové baterie vyrábíme i s mřížkovými bloky (kladný pól baterie mřížkové je společný se záporným pólem baterie anodové). Všechny skupinové baterie jsou opatřeny zdírkami a ke každé skřínce přidáváme 2 zástrčky čís. 5200 a zkoušeč (bez žárovky) zdarma. (Další zástrčky po Kč 130).

DVANÁCTIVOLTOVÉ ANODOVÉ BLOKY RADIO PALABA

JSOU
VŠECHNY
EXCEL-
SIOR
R 3225

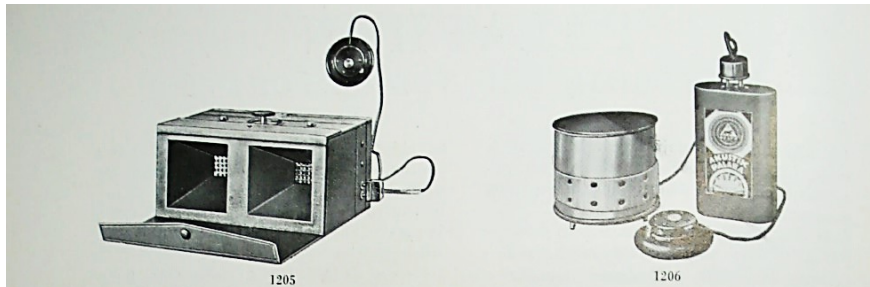
Hlavní jejich předností je, že můžete z nich sestavit baterii o libovolném napětí, neboť lze jich spojit jakýkoliv počet. Každou dvojici článků lze přezkoušet žárovkou; vyčerpané bloky můžete nahradit novými, zesláblé dát na místa méně namáhaná. Každý blok je opatřen dvěma svorkami pro vzájemné trvalé spojení jednotlivých bloků za sebou. Čtyři zdíčky na každém bloku umožňují odstupňovat napětí vždy po 3 voltech.

Jsou levným a vydatým zdrojem proudu, zejména pro větší přístroje o značnější spotřebě proudu. Pro střední zatížení do 10 MA dostačí typ Normál, pro střední trvalé zatížení do 16 MA typ Palas a pro střední trvalé zatížení do 26 MA typ Sidor. Dočasné, krátkodobé zatížení může být u každého typu až o 10 MA vyšší.

Obr. č. 75 Skupinové anodové baterie pro radiopřijímače z let 1932–1933.⁴⁵³

⁴⁵³ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 10, sign. č. 277, kt. č. 69, katalog 1932–1933, s. 12 a 14.

Obj. číslo D 1205   Cena Kč 820—
 Toto zařízení jest složeno z rezonanční skříně s dvojitým mikrofonom, baterie, sluchátka a kabelu. Před posloucháním otevře se víčko a vyjme se sluchátko. Zvlášť vhodný aparát pro poslech řeči a hudby ve velkých místnostech.

Obj. číslo E 1206   Cena Kč 560—
 Zvláštní stolní přístroj pro všechny stupně nedoslýchavosti. Jeho mikrofón je upraven pro zachycování zvuku přicházejícího se všech stran. Sílu zvuku lze měnit zakrýváním nebo odkrýváním zvukových otvorů mikrofónu kovovým prstencem.

Obj. číslo 1225   Cena Kč 65—
 Regulátor síly zvuku k typům „A“, „C“ a „F“, kterým možno dodatečně tyto typy opatřit. Sílu zvuku možno přizpůsobiti stupni nedoslýchavosti pohybem otáčením šikály.

1225

Obj. číslo 1231   Cena Kč 35—
 Pouzdro na baterii, dovolující použití normální tříčlánekové baterie pro kapesní svítilny v místech, kde naše speciální baterie AKUSTIK PALABA není k dostání.

1231

Pro přístroje PALAPHON obj. číslo B 1209, B 1210, C 1203, C 1204, D, 1205, E 1206 je vhodná naše baterie AKUSTIK PALABA

číslo 2097 a pro přístroj obj. číslo F 1207 je vhodná baterie číslo 2098.

BATERIE DO PŘÍSTROJŮ PRO NEDOSLÝCHAVÉ AKUSTIK PALABA

Tyto zvláštní baterie jsou vyrobeny tak, aby vyhovovaly zvláštním požadavkům těchto přístrojů. Vyrábíme a dodáváme je pro všechny druhy aparátů, jako na př. Siemens-Fonofor,

Akustikon, Multiakustikon atd. Není-li zde uveden typ, kterého potřebujete, pošlete nám využitou baterii jako vzor. Vyrobiti novou v čase nejkratším.

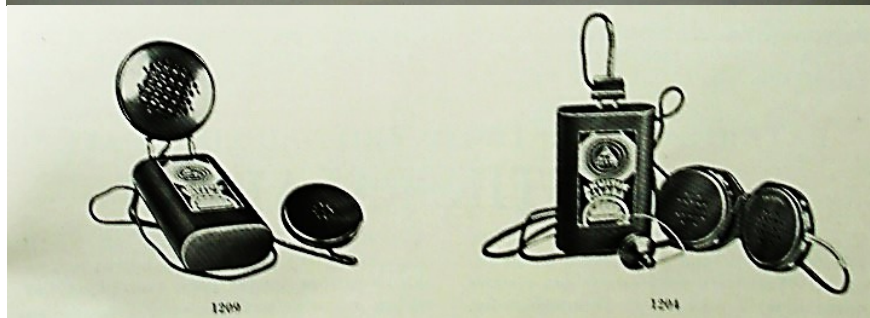
2090

Obj. číslo	Cena Kč	Druh	Napětí V	Rozměry v mm			Váha g
				výška	délka	šířka	
2090	3—	Normál, 2 článk. na zástrčky	3	77	42	21	95
2091	2.50	„ 2 „ „ pera	3	67	42	21	85
2092	4—	„ 3 „ „ zástrčky	4½	77	62	21	150
2093	3.50	„ 3 „ „ pera	4½	67	62	21	150
2094	6.50	Goliš 2 „ „ zástrčky	3	90	52	27	180
2095	6—	„ 2 „ „ pera	3	90	52	27	180
2096	9—	„ 3 „ „ zástrčky	4½	90	78	27	275
2097	9.50	Velká 2 „ „ „	3	97	63	33	270
2098	13—	„ 3 „ „ „	4½	97	95	33	420

2093

P 2

Obr. č. 76 – Sortiment přístrojů pro nedoslýchavé značky Palaba:

Obj. číslo B 1209, cena: **320 Kč**. Přístroj se skládá ze zvlášť citlivého mikrofónu s nástrčkami, plochého sluchátka, kablíku a pouzdra na baterii, na něž se mikrofón nasazoval.

Obj. číslo B 1210, cena: **450 Kč**. Totéž jako obj. číslo 1209, ale místo plochého sluchátka s velkým držátkem malé sluchátko se třemi různými nastavci pro ucho a dvěma malými držátky.

Obj. číslo C 1203, cena: **460 Kč**. Sada obsahovala dvojitý mikrofón, ploché sluchátko, zástrčku, kablík a baterie.

Obj. číslo C 1204, cena: **570 Kč**. Sada obsahovala dvojitý mikrofon, malé sluchátko se třemi různými nastavci a dvěma držátky, zástrčku, kablík a baterie.

Obj. číslo F 1207, cena: **690 Kč**. Sada obsahovala čtyřnásobný mikrofon, ploché sluchátko, zástrčku, kablík a baterie.⁴⁵⁴

Ve 20. a 30. letech 20. století měla firma Palaba v nabídce voltmetry, zkoušeče baterií apod. (obr. č. 70), dále svítilic jehlice do pánských kravat a různé hračky (obr. č. 71) a také elektrické zvonky s příslušenstvím (obr. č. 72).

Nabídka zboží, které továrna nevyrobila, ale pouze prodávala, bylo obohaceno o holicí strojek s elektrickým osvětlením, tři druhy válcových kapesních svítilen s bakelitovými pouzdry a kapesní elektrický zapalovač.

Roku 1935 zahájili ve firmě Pála chemickou výrobu. Začali francovkou *Karmelitkou*, roztokem 60% etylalkoholu s 2 % mentolu a bylinného koncentrátu. Použitý mentol nebyl ledajaký, ale dovážený z Dálného východu.⁴⁵⁵ Dne 2. 6. 1939 žádala firma Pála, pobočku Národní banky pro Čecha a Moravu v Praze o příslib k přidělu deviz na nákup japonského mentolu k výrobě francovky *Karmelitky*.⁴⁵⁶

První žádost o příslib přidělu 165 liber na nákup japonského mentolu k výrobě francovky *Karmelitky* u Národní banky podala firma již 15. 5. téhož roku, a to prostřednictvím České banky Union v Praze. *Karmelitka* totiž představovala pro firmu Pála významný exportní artikl. „*Tuto surovinu, kterou nemůžeme ničím jiným nahraditi, nakupujeme prostřednictvím hamburských vývozních domů a musíme platiti hotově při převzetí prima šekem na Londýn. Jelikož naše zásoby japonského mentolu jsou již zcela vyčerpány, potřebujeme nezbytně nakoupiti si nové množství, neboť jinak musili bychom zastaviti úplně výrobu v dotýčném našem oddělení a vyřaditi tak z práce 50 lidí tam zaměstnaných. Nehledě k tomu, přišli bychom též o export naší francovky, k jejíž výrobě zmíněný mentol používáme, a tím vznikla by nám nejenom citelná hospodářská ztráta, ale též velice cenný přínos deviz z tohoto exportu byl znemožněn.*“⁴⁵⁷

Dne 17. 6. 1939 firma Pála urgovala u Národní banky svou žádost o valuty z 2. 6. téhož roku s tím, že celou akci předjednal ředitel Hnátek s prokuristou banky Rakošanem. Ten pod podpisovou doložku ručně dopsal následující vzkaz svým představeným: „*S firmou jednám o převedení spojení k nám (úvěr asi K 1 mil) a záleží nám proto na tom, abychom firmě vyhověli. Prosím o brzké vyřízení.*“⁴⁵⁸ Na otázku, zda byly požadované devizy firmě Pála

⁴⁵⁴ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69, katalog 1933–1934, kniha 1, P 1–P 2.

⁴⁵⁵ A ČNB, složka AŽB/5325-24. Jeden neprofoliovaný volný list s datací 2. 6. 1939.

⁴⁵⁶ Tamtéž.

⁴⁵⁷ Tamtéž.

⁴⁵⁸ Tamtéž. Jeden neprofoliovaný volný list převzatý do ředitelského archivu Živnostenské banky v Praze dne 22. 6. 1939. Dokument byl do banky doručen osobně a na podatelně byl zaevidován 19. 6. 1939 pod číslem 1513.

v červnu roku 1939 poskytnuty, již pramen Národní banky odpověď nedává. Pravděpodobně ano, poněvadž výroba *Karmelitky* byla v továrně zastavena až v roce 1942 na základě nařízení 133 z r. 42 Sb.⁴⁵⁹

Rudolf Pála si patentoval tekuté cídido na kovy *Erpa*, neutrální roztok mýdla s příměsí dvojchromanu draselného. Novinky roku 1935 uzavřely lepidlo na cyklistické duše *Palol* a práškové cídido na předměty ze dřeva, skla a porcelánu *Erpis*.⁴⁶⁰

V letech 1935 až 1936 se již ve firmě Pála nevyráběly ‚berlové baterie‘ sestavené ze tří článků. Pokračovala však výroba plochých baterií sestavených ze čtyřhranných článků.⁴⁶¹

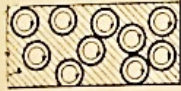
Co je PALAFER?

Cívky vinuté ve šroubovici na trubky nebo cívky pletené, voštinové, pavučinové aneb tzv. křížové byly ještě do nedávna příznačné pro ladicí obvody přijímačů.

Postupem času bylo využito zjevu, že vložením jádra z měkkého železa zhuští se magnetické pole a zvýší účinnost cívky.

Nelze však použít železa tak, jak se s ním setkáváme v denním životě. To by se docílilo opaku: zhoršení účinnosti cívky, neboť vznikají v takovém železe tzv. vířivé proudy, které mimo to způsobují zahřívání jádra.

Železo ladicích obvodů je zvláště připraveno. Je to mikroskopický prach chemicky vyrobený. Každé zrníčko je obaleno izolační vrstvičkou, takže jednotlivá zrnka jsou od sebe oddělena a jsou bez vodivého spojení. Jsou dobře izolována i tehdy, jsou-li těsně vedle sebe, jak vidno z obrázku.

Výchozí hmota podobná těstu se zpracovává lisováním na tvary, které byly laboratorními zkouškami stanoveny jako nejvýhodnější a neúčinnější.

Nejdůležitější však je, že se zmenší rozměry cívek v důsledku zhuštění magnetického pole, sníží ztráty na $\frac{1}{2}$ - $\frac{1}{3}$ dřívějších hodnot a současně se zvýší účinnost takové cívky se železovým jádrem. Předpokládá se ovšem použití kvalitních ladicích otočných kondenzátorů vzdušných a elektricky bezvadná montáž.

Ale při zachování podmínek právě uvedených lze pouhou výměnou cívek vzdušných za železové docílit zlepšení výkonu a selektivity. A to i tehdy, aniž by byly stávající rádiové lampy vyměněny.

Radiotovárna fy. PÁLA akc. spol., SLANÝ, vystihla ihned v počátcích význam této technické novinky a nejprve podle cizích vzorů a nyní již téměř 1^{1/2} roku na základě vlastní výzkumnické práce vyrábí a dodává železová jádra a cívky s těmito jádry, jež označeny jsou PALAFER.

PALAFER vzniknul v laboratořích fy. Pála po obtížných laboratorních pracích a bez cizí pomoci. Možno říci, že byly dokonce překonány cizí vzory jader po všech stránkách konstruktéry zajímaví.

Jméno PALAFER je utvořeno ze slova Pála, jako jméno výrobce a latinského výrazu „ferrum“, česky železo. Je to tedy Pálovo vf. železo. Zákonem chráněné slovo PALAFER je též důkazem, že výrobky jím označené jsou domácího původu a to jak výrobou, tak i původní myšlenkou. PALAFER není používán jen amatéry, ale i většinou tuzemských výrobců radiopřijímačů a to k všestranné spokojenosti.

Inž. K.

Obr. č. 77 Popis cívek PALAFER Ing. Kašpara publikovaný v brožurce *Rádiové součásti pro amatéry 1936–37*. „Použitím cívky se železovým jádrem PALAFER dosáhne se podstatného snížení rozměrů a zvýšení indukčnosti při minimální vlastní kapacitě vinutí.“⁴⁶²

⁴⁵⁹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69. Světlo a síla, rubrika Od nás a o nás, roč. XI., č. 1., ze dne 15. 8. 1942, s. 6.

⁴⁶⁰ STOMPFE, Milan. Světlo & síla aneb co uměl český management za 1. republiky: 75 let firmy Palaba. Palaba, Slaný 1994, s. 102. O těchto výrobcích je uvedeno více v kapitole o časopisu Světlo a síla.

⁴⁶¹ Jejich masová výroba byla obtížná, neboť kalíšky se letovaly. Dnes se vyrábějí protlačováním za studena. STOMPFE, Milan. Světlo & síla aneb co uměl český management za 1. republiky: 75 let firmy Palaba. Palaba, Slaný 1994, s. 103.

⁴⁶² SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 64. Neprofoliováno. Brožurku vydala firma Pála akc. spol., Radiotovárna, Slaný.

Produkty značky Palaba se prosadily také v medicínských aplikacích. Lékaři si do svých kapesních svítilen pro vyšetření krku a dutiny ústní mohli koupit baterie *Míla* a *Alice*. Ve zdravotnických zařízeních se používaly bezsalmiakové baterie *Excelsior Palaba* (tab. č. 17). „Pro větší zařízení nabízela Palaba články se vzdušnou depolarizací dle státního vzoru a pro velké aparatury v sanatoriích a nemocnicích, například pro napájení rentgenů, baterie akumulátorové.“⁴⁶³

Výroba rozhlasových přijímačů byla rozšířena o jednoduchou krystalku *Tatran*, 3lampovku *B 31* a 4lampovku *B 42*, 6lampovku *B 66*, které byly prodávány s anodkou i žhavicím akumulátorem. Krystalku nebylo třeba napájet. Zmínit je třeba i „přenosnou“ 3lampovku *Palaba Portable* o hmotnosti cca 8,5 kg.⁴⁶⁴

Tab. č. 17 Produkce baterií sestavených z válcových článků v továrně Pála v letech 1935–1936.⁴⁶⁵

Objednávkové číslo	Název	Napětí [V]	Označení (IEC)	Skladnost v týdnech	Cena [Kč]	Poznámka
Salmiakové						
2500	Zlatá Palaba	4,5	3 R 12	16	3	Ploché baterie
2008	Stříbrná Palaba	4,5	3 R 12	16	2,70	~ // ~
2007	Jupiter Palaba	4,5	3 R 12	12	2,70	~ // ~
2001	Luna Palaba	3,0	2 R 12	12	2,50	~ // ~
2002	Mignon Palaba	4,5	3 R 6	12	3,20	~ // ~
2003	Kolibri Palaba	3,0	2 R 6	12	2,50	~ // ~
2518	Míla Palaba	3,0	2 R 10	12	1,70	Válcové baterie
2522	Hiawata Palaba	3,0	2 R 14	16	3,20	~ // ~
2523	Sioux Palaba	3,0	2 R 20	26	5	~ // ~
2017	Minor Palaba	1,5	R 10	12	0,90	Monočlánky
2025	Hiawata Palaba	1,5	R 14	16	1,60	~ // ~
2024	Sioux Palaba	1,5	R 20	16	2,50	~ // ~

⁴⁶³ MELKUS, René. Technologie a výroba v továrně Palaba. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. Továrník Pála a Lepší Slaný. VMS, Slaný 2017, s. 62–91, zejména s. 71.

⁴⁶⁴ STOMPFE, Milan. Světlo & síla aneb co uměl český management za 1. republiky: 75 let firmy Palaba. Palaba, Slaný 1994, s. 104–105.

⁴⁶⁵ Tamtéž, s. 103–104.

Objednávkové číslo	Název	Napětí [V]	Označení (IEC)	Skladnost v týdnech	Cena [Kč]	Poznámka
Bezsalmiakové						
2504	Excelsior Palaba	4,5	3 R 12	26	3,20	Ploché baterie
503	Esperanto Palaba	4,5	3 R 12	26	3,20	~ // ~
61004	Radio Palaba	4,5	3 R 12	26	3,30	~ // ~
2528	Alice Palaba	3,0	2 R 10	26	2	Ploché baterie
2532	Horus Palaba	3,0	2 R 14	26	3,30	~ // ~
2034	Aztek Palaba	1,5	R 20	26	2,80	Monočlánky
2014	444 Palaba	4,5	–	26	4	Ploché baterie s čtyřhrannými články
61504	Super Radio Palaba	4,5	–	26	4	
Přehled v Palabě vyráběných prizmatických primárních článků se vzdušnou depolarizací od roku 1935. ⁴⁶⁶						
	Výška [mm]	Základna [mm]		Kapacita [Ah]		
2106	180	100 x 100		238–280		
2105	180	80 x 80		170–200		
2104	165	76 x 76		128–150		
2103	140	63 x 63		68–80		
2102	110	57 x 57		42–50		
2100	73	32 x 32		8–68		
2101	85	35 x 35		12–102		

Firma uvedla na trh také stavebnice radiopřijímačů, například *B 21 A*, *B 31 A* a jejich síťové varianty *S 21 A* a *S 33 A*.

V letech 1937–1938 vyráběla firma Pála čtyři typy rozhlasových přijímačů. Superhety *Favorit* a *Excelsior* byly napájeny ze sítě, zatímco superhet *Carlton* a výkonná bateriová třílampovka *Duke* byly určeny pouze pro bateriový provoz (obr. č. 78).

„V závěru roku 1937 doplnil řadu ještě ‚Favorit Universal‘, síťová modifikace pro střídavou i stejnosměrnou síť. Zde je třeba uvést, že kupříkladu elektrická síť v severních Čechách byla v té době místy stejnosměrná.“⁴⁶⁷ Šlo o relikty období před první světovou válkou, kdy elektrizace vznikala náhodně a nejednotně a stavěly se „trojfázové elektrárny na střídavý proud a stále ještě i stejnosměrné elektrárny kvůli možnosti skladovat část vyrobené elektřiny v akumulátorech. Elektrárny budovaly a spravovaly buď elektrárenská družstva, která pak

⁴⁶⁶ Vzdušný kyslík je zde využíván jako aktivní oxidační látka kladné elektrody vnášený do proudotvorné reakce z povrchu aktivního uhlí jeho katalytickým účinkem. Tento systém zavedla v Československu francouzská firma Le Carbone. Srovnej STOMPFE, Milan. Světlo & síla aneb co uměl český management za 1. republiky: 75 let firmy Palaba. Palaba, Slaný 1994, s. 103–104.

⁴⁶⁷ STOMPFE, Milan. Světlo & síla aneb co uměl český management za 1. republiky: 75 let firmy Palaba. Palaba, Slaný 1994, s. 107.

*dodávala elektřinu svým členům, nebo podniky (průmyslové, mlýny, hamry, pily apod.), které kromě svých provozů napájely i blízkou odběrní sít pro veřejnost“.*⁴⁶⁸

Ing. Kašpar shrnul výhody superhetu, který pracuje dobře i za nepříznivých přijímacích podmínek, takto: „*Je to přijímač budoucnosti a zdá se, že cenový rozdíl u kvalitního běžného přijímače vůči superhetu nebude značný, přičemž však superhet má daleko větší možnosti a také tak rychle nezastará.*“⁴⁶⁹ Autor článku publikovaného ve firemním časopisu Světlo a síla dále vyzvedl estetickou hodnotu nových zařízení: „*Kombinace vzácných dřev skříně s chromovanými ozdobami, zákonem chráněná úprava chromovaných kotoučů pod knoflíky, toť jen takový detail, kterým má být zdůrazněno, jak usilovně byla sledována zásada nejlepší z nejlepšího.*“⁴⁷⁰ Přijímač *Favorit* byl vybaven indikátorem pro tiché ladění, vstupním pásmovým filtrem, tedy trojnásobným ladicím kondenzátorem. Měl „*kvalitní dynamický amplion PALABA, jehož konstrukce vznikla v laboratořích fy Pála a který zaručuje plnobarvitý přednes*“.⁴⁷¹

Výrobce deklaroval spotřebu přijímače *Favorit* mezi 45 W a 55 W.

Osvědčená bateriová třílampovka byla na první pohled k nerozeznání od síťového přijímače. „*Negativní škála prosvětlovací, chromované ozdoby na skříně ze vzácného dřeva – ležatá forma skříně – to jsou asi ty nejnápadnější změny.*“⁴⁷² *Duke* byl pětílampový bateriový superhet. *Carlton* i *Duke* se chovaly úsporně.⁴⁷³ Přístroje však byly prodávány bez proudových zdrojů, jež si zákazník musel dokoupit.

Ke komerčně úspěšným přijímačům lze zařadit také bateriovou třílampovku *Triton*, dvoulampovku *Mignon*, obě bez proudových zdrojů a síťový pětílampový superhet *Eterna*, již s magickým okem pro tiché ladění. „*Nejluxusnějším přijímačem pro bateriový provoz firmy Palaba se jeví superhet Diplomat, který byl následující rok osazen do nové skříně ušlechtilých tvarů s velkou prosvětlenou třibarevnou stupnicí.*“⁴⁷⁴

---

⁴⁶⁸ MIKEŠ, Jan. Elektrifikace Československa do roku 1938. Disertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav hospodářských a sociálních dějin, Moderní hospodářské a sociální dějiny, Praha 2016, s. 22.

⁴⁶⁹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VI., č. 9., ze dne 1. 9. 1937, s. 69–70.

⁴⁷⁰ Tamtéž.

⁴⁷¹ Tamtéž.

⁴⁷² Tamtéž.

⁴⁷³ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VI., č. 9., ze dne 1. 9. 1937.

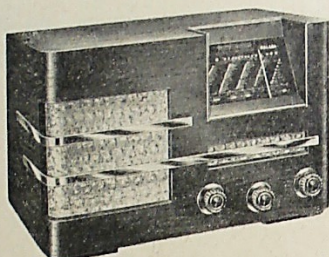
⁴⁷⁴ MELKUS, René. Technologie a výroba v továrně Palaba. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. Továrník Pála a Lepší Slaný. VMS, Slaný 2017, s. 62–91, zejména s. 75.

Radiopřijímače PALABA 1937-38.

FAVORIT

kvalitní síťový superhet.

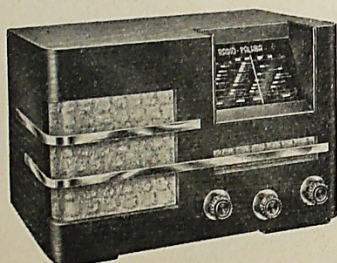

7 obvodů - vstupní pásmový filtr - cívky se železovými jádry PALAFER - tiché ladění pomocí indikátoru - vyrovnání úniku zpožděné - dynamický amplion PALABA - vypínač amplionu v přijímači - tónová clona plynulá - zamontovaná protiporuchová tlumivka - spotřeba 48 - 55 W - počet lamp 3(1) + 1 : AK2 - AF7 - ABL1 - AZ1, při čemž lampa ABL1 je úplnou novinkou a sice kombinací duodiody + koncové pentody - krásná skříň s chromovanými kovovými ozdobami - stupnice třibarevná, negativní - rozsah 19 - 2000 m.

Kč 2.200.—

CARLTON

výkonná bateriová třilampovka.

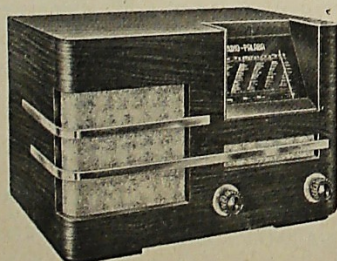

Bateriová 3-lampovka o velkém výkonu - cívky se železovými jádry PALAFER - skleněná negativní prosvětlená stupnice s vypínačem osvětlení - volič selektivity plynule pracující - dynamický amplion PALABA - automatické mřížkové předpětí - úsporné zapojení B-trždy - 2 voltové lampy KF4 - KC3 - KDD1 - krásná skříň s chromovanými kovovými ozdobami - rozsah 19 - 2000 m.

Kč 1.400.—

DUKE

dokonalý bateriový superhet.

Bateriový superhet o 5ti lampách KK2 - KF3 - KBC1 - KC3 - KDD1 - vstupní pásmový filtr - cívky se železovými jádry PALAFER - prosvětlená skleněná negativní skála s vypínačem osvětlení - regulátor hlasitosti - vyrovnání úniku - dynamický amplion PALABA - úsporné zapojení B-trždy - automatické mřížkové předpětí - krásná skříň s chromovanými kovovými ozdobami - rozsah 19 - 2000 m.

Kč 2.200.—

Akumulátor PALABA obj. č. 3010,
2V/60 Ah . . . . . Kč 115.50.

Anodová baterie skupinová PALABA
obj. č. 63135 . . . . . Kč 220.—.

Ceny přijímačů se rozumějí včetně lamp, daně z obrátu a daně ze zřízení. U přijímačů bateriových bez proudových zdrojů.

Prodáváme přijímače na splátky.

Vyplatí se chtít radio Palaba.

Obr. č. 78 Nabídka jednoho síťového - Favorit - a dvou bateriových radiopřijímačů - Carlton a Duke značky Palaba z let 1937-1938.⁴⁷⁵

⁴⁷⁵ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919-1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VI., č. 9., ze dne 1. 9. 1937, s. 72.

V letech 1937 až 1939 se již výrobní sortiment baterií a článků ani chemické výroby téměř neměnil. Firma dále nabízela cyklistická dynamka Palaba, cyklistické reflektory se zatemňovací clonou, inhalátory par vonných pryskyřic na baterie a síťové žárovky *Palaba* s příkonem od 10 W do 100 W.⁴⁷⁶

Novinkou byly do jisté míry „první elektrostavebnice pro děti, které umožňovaly nejrůznější pokusy z oboru magnetismu a elektromagnetismu, zapojení přístrojů jako relé, zvonek, telegraf, voltmetr, ampérmetr, elektromotor, induktor, transformátor, telefon, mikrofon a podobně“.⁴⁷⁷

Roku 1938 začala firma Pála vyrábět plynové masky *SAMARITÁN* a univerzální filtry UF a velké bojové filtry VBF (obr. č. 207).⁴⁷⁸ Přehled této produkce firmy uvádím v tab. č. 18.

V roce 1939 došlo ve výrobním programu firmy k pozoruhodné změně. „*Dosud nakupované kovové zboží přešlo do vlastní výroby a v uvolněné Benešovce, kde skončil program plynových masek, byla postupně instalována kovovýroba.*“⁴⁷⁹

Tab. č. 18 Přehled výrobků firmy Pála pro potřeby protiletectvé ochrany z roku 1938.⁴⁸⁰

Masky:	Samaritánská (SM)	Filtry:	Univerzální (UF)	Příslušenství:	Pevná plechová torba
	Lidová (LM)		Velký bojový (VBF)		Plátěná brašna
	Dětská (DM)		Průmyslový (PF)		Dýchací žebrovaná hadice
			Cvičný (CF)		

Rok 1940 zhodnotil režimu loajální redaktor časopisu Světlo a síla píšící pod šifrou „-el“ následovně: „*Za třesku zbraní, stále doléhajících po celý rok na zastánce starého světa a starého řádu, my v naší vlasti žili jsme a pracovali dobře si vědomi svého postavení a poslání v srdci Evropy. Díky obezřetnému vedení státního prezidenta dr. Emila Háchy, který s vládou a výborem národního souručenství dal naši milé domovinu dokonalou, pracovitou a své odpovědnosti před budoucností národa vědomou si vládu, nebylo u nás žádných poruch ani*

⁴⁷⁶ MELKUS, René. Technologie a výroba v továrně Palaba. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. Továrnik Pála a Lepší Slaný. VMS, Slaný 2017, s. 62–91, zejména s. 70.

⁴⁷⁷ STOMPFE, Milan. Světlo & síla aneb co uměl český management za 1. republiky: 75 let firmy Palaba. Palaba, Slaný 1994, s. 107.

⁴⁷⁸ MELKUS, René. Technologie a výroba v továrně Palaba. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. Továrnik Pála a Lepší Slaný. VMS, Slaný 2017, s. 62–91, zejména s. 80.

⁴⁷⁹ STOMPFE, Milan. Světlo & síla aneb co uměl český management za 1. republiky: 75 let firmy Palaba. Palaba, Slaný 1994, s. 108. Všechno nezbytné kovové zboží se však v Benešovce nevyrábělo. Například bateriová pouzdra produkovala pro Palabu vysočanská firma Hugo c, zničená spojeneckým bombardováním na sklonku války. Viz např. s. 172 níže.

⁴⁸⁰ Tamtéž.

*svízeli nebo těžkostí. Byly vyřešeny otázky zemědělské a hospodářské, zaměstnanecké i zaměstnavatelské, výrobní i pracovní a po začlenění naší vlasti do celního území Říše vnitřní poměry hospodářské se ještě více usnadnily a zjednodušily, takže o odcházejícím roku lze teď říci, že u nás byl zcela příznivý a uspokojivý. Za vnitřního klidu dostalo se každému dosti možností uvážiti o svém poslání, možnosti upravití svoje bývalé nazírání a cítění v jednotné, celý český národ ovládající a ukazující každému jeho místo, na které patří.*⁴⁸¹

O jedenáct měsíců později, v prosinci 1941, vyšel v časopise Světlo a síla text, v němž se jednoznačně konstatuje, že se mnohonásobila poptávka po hlavním výrobku firmy, po bateriích do kapesních svítilen. Jejich výroba, ač vystupňovaná do nejkrajnějších mezí, nestačila uspokojit poptávku. *„Příčiny toho jsou samozřejmé a snadno pochopitelné. Je to jednak velická spotřeba armády, a to jak té v poli, na bojišti, tak té v zázemí, ve službě nebo ve výcviku se nacházející. Dále mnohonásobená potřeba orgánů bezpečnostních, zejména služeb protiletectvé ochrany, a tyto spotřebitele je třeba vybavovati a zásobovati vším dokonale jakožto dodávkami přednostními. Rovněž i zvýšená zaměstnanost ve všech povoláních a oborech tvůrčí práce má mnoho nočních pracovníků s nočními směnami, kteří jsou spotřebiteli statisíců našich výrobků a trvalé naprosté noční zatemňování jak ve městech, tak i na venkově opět zvyšuje nároky na naše výrobky.*⁴⁸²

Z publikovaných článků ve firemním časopise vyplývalo, že firma Pála podporovala státní politiku: *„Z nejposlednějších a nejnovějších událostí jest uvéstí, že válečná pochodeň již plane nad celou severní polokoulí, z Ameriky přeskočila nekonečný Tichý oceán vinou války chtivého prezidenta Spojených Států pana Roosevelta, jehož země od druhé prosincové neděle jest v námořním válečném stavu s Japonskem.*⁴⁸³

O výrobě ve firmě Pála za války prameny mnoho nenapovídají. Utajení a z něho plynoucí úmyslné dezinformování jistě udělaly své. Doložit lze přechod Protektorátu na řízené hospodářství. To upravilo hospodaření se surovinami, což v oboru podnikání firmy Pála znamenalo, že mohla vyrábět jen přiměřené množství baterií, které odpovídalo její předválečné výrobě. Přísné celostátní zatemnění ale vyvolalo tak velkou poptávku po bateriích, že by ji nestačila pokrýt ani výroba všech továren v mírových dobách v českých zemích.⁴⁸⁴ Ze stránek časopisu Světlo a síla lze vyčíst, co firma na začátku války vyráběla a prodávala (obr. č. 79, 80, 81) a jak by se její zaměstnanci neměli chovat (obr. č. 82).

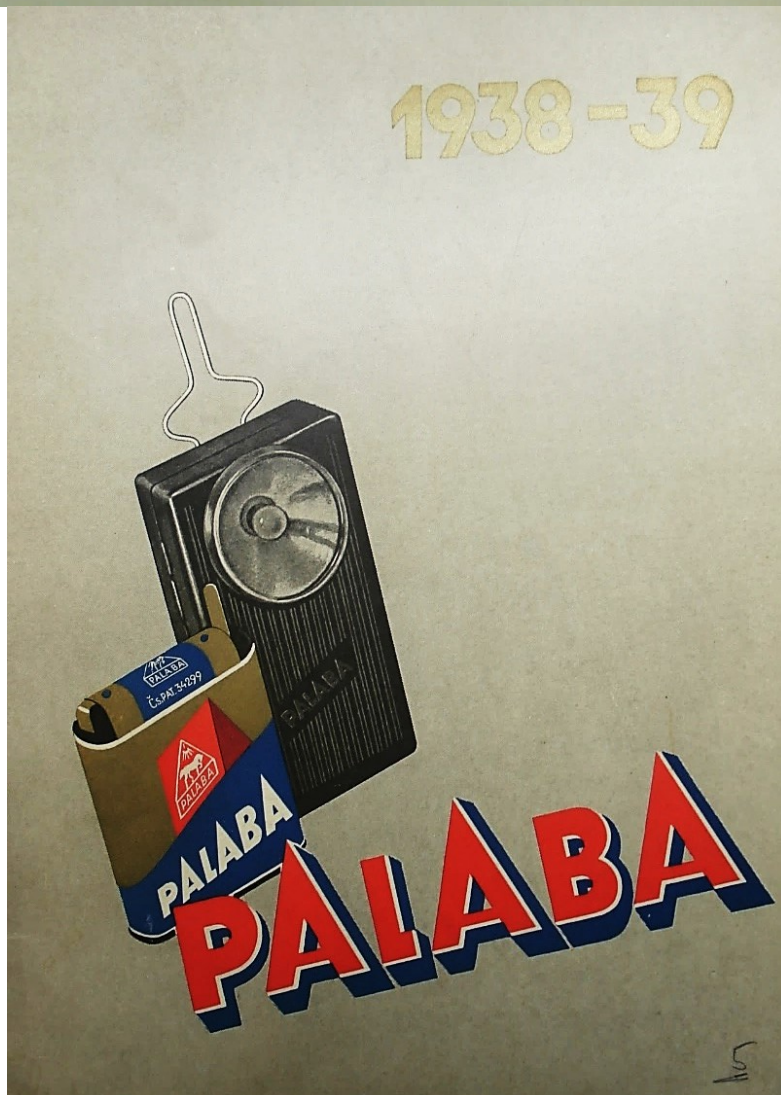
⁴⁸¹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69. Světlo a síla, úvodník Do nového roku 1941, roč. X., č. 1., ze dne 1. 1. 1941, s. 1.

⁴⁸² Tamtéž, rubrika Od nás a o nás, roč. X., č. 4., ze dne 21. 12. 1941, s. 31.

⁴⁸³ Tamtéž, úvodník Před změnou letopočtu, roč. X., č. 4., ze dne 21. 12. 1941, s. 29.

⁴⁸⁴ Tamtéž, s. 3.

Obr. č. 79 Poslední předválečný katalog na léta 1938–1939,⁴⁸⁵ prozrazoval, že výroba mnoha baterií byla zastavena, například suchých pro slovenský trh a dětského zákazníka. Nabídka radiosoučástek na bázi materiálu *Palafer* přetrvávala ještě v roce 1941.⁴⁸⁶

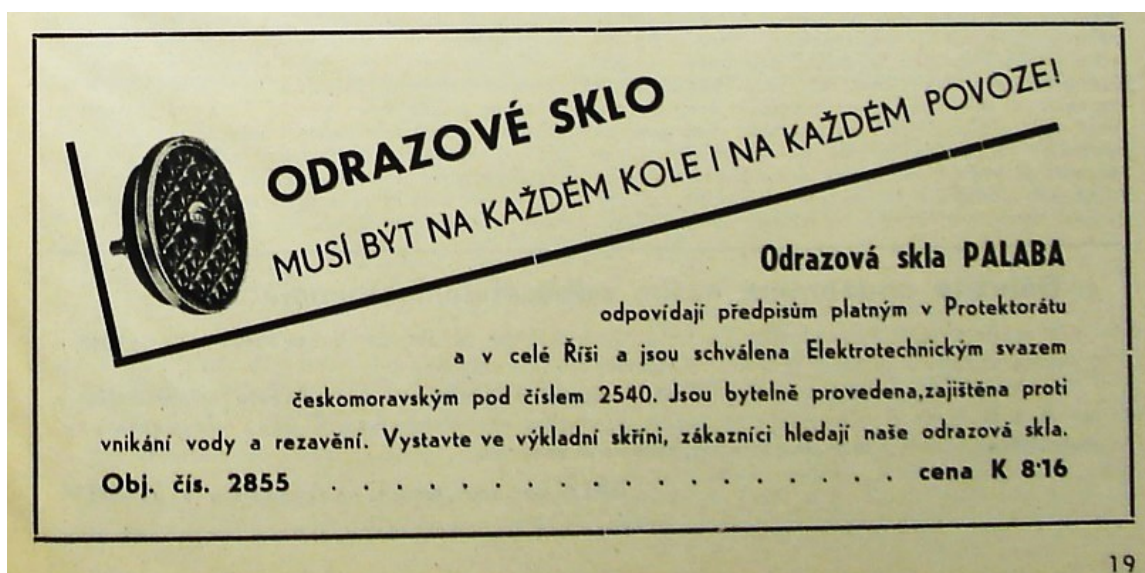
⁴⁸⁵ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69, katalog 1938–1939, s. 5.

⁴⁸⁶ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69, Světlo a síla, úvodník Do nového roku 1941, roč. X., č. 1., ze dne 1. 1. 1941, druhá strana obálky čísla.

V roce 1941 firma nevyráběla a neprodávala (obr. č. 83):

- blokové anodové baterie všeho druhu, se zdůvodněním, že byly v porovnání s anodovými bateriemi neekonomické,
- různé speciální baterie,
- burelové suché články, místo nich byly doporučovány výkonnější články se vzdušnou depolarizací,
- zvonky, zvonkové dráty a příslušenství, poněvadž zásobování těmito předměty bylo ve válečných podmínkách ztíženo a zásoby často vyčerpány,
- žárovky s opálovým (mléčným) sklem,
- lepidlo na pneumatiky *Palol*,
- cídídlo na hladkou gumu *Erpulín*.⁴⁸⁷

Obr. č. 80 Reklama na odrazové sklo *PALABA*, obj. č. 2855, které muselo být povinně nainstalováno na každém kole i povoze a vyhovovalo předpisům platným v Protektorátu a v celé Říši.⁴⁸⁸

⁴⁸⁷ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69, Světlo a síla, úvodník Do nového roku 1941, roč. X., č. 2 až 3., ze dne 8. 3. 1941, s. 19.

⁴⁸⁸ Tamtéž.

Nové ceny

síťových a trpasličích žárovek

Nejvyšší úřad cenový ustanovil výměrem ze dne 29.-XI.1940 č. jedn. 79.177-VI/2 s platností od 10./XII.1940 následující nové prodejní a dodací podmínky a nejvyšší brutto ceny síťových žárovek:

DLm	Mdlené K	Čiré K	Jednotný tvar	Mdlené K	Čiré K	Opálové	K
15	7:30	7:30	10 Watt	7:30	7:30	25 Watt	10:80
25	7:30	7:30	15 "	7:30	7:30	40 "	12:90
40	8:60	9:80	25 "	7:30	7:30	60 "	16:60
65	11:40	12:50	40 "	8:60	9:80	75 "	20:20
100	13:30	15:20	60 "	11:40	12:50	100 "	23:70
			75 "	13:30	15:20		
			100 "	16:50	18:20		

Veškeré uvedené ceny rozumějí se vždy za jeden kus, včetně daně z obratu a daně ze záření, včetně obalu a při zásilkách v brutto-hodnotě nejméně K 500,- vyplaceně do místa určení.

Slevy na žárovky síťové pro obchodníky základní rabat ve výši 21%.

*

Nové ceny trpasličích žárovek.

Čís. obj.	Brutto K	Netto K	Čís. obj.	Brutto K	Netto K	Čís. obj.	Brutto K	Netto K	Čís. obj.	Brutto K	Netto K
402	2'—	1'40	434	1'50	1'05	481	2'70	1'89	492	2'70	1'89
411	1'50	1'05	436	1'50	1'05	484	2'70	1'89	493	2'70	1'89
415	2'70	1'89	441	1'50	1'05	485	2'70	1'89	494	2'70	1'89
424	2'—	1'40	443	2'70	1'89	489	2'70	1'89	495	2'70	1'89
433	2'70	1'89	445	2'—	1'40	490	2'70	1'89			

Uvedené ceny rozumějí se vždy za 1 kus včetně daně z obratu a obalu a při zásilkách v brutto-hodnotě nejméně K 400,- vyplaceně do místa určení. Daň ze záření u trpasličích žárovek odpadla vůbec.

Pro obchodníky budou k vůli jednoduchosti účtovány jak doposud netto-ceny, jak výše uvádíme.

*

Veškeré jiné doposud povolené a účtované ceny, slevy a dodací podmínky ztrácejí tímto svoji platnost.

Obr. č. 81 Řízené hospodářství přineslo jednotné ceny zboží. Volná tvorba cen skončila. Na obrázku jsou uvedeny ceny tzv. trpasličích žárovek, které stanovil Nejvyšší cenový úřad výměrem ze dne 29. 11. 1940, čj. 79.177-VI/2 s platností od 10. 12. 1940.⁴⁸⁹

⁴⁸⁹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69. Světlo a síla, úvodník Do nového roku 1941, roč. X., č. 1., ze dne 1. 1. 1941, vnitřní zadní strana obálky.

Rozsudek smrti pro šíření nepřátelských zpráv. V jednom z frankfurtských zbrojařských podniků bylo nápadno, že rozšiřováním štvavých pověstí, které byly zaměřeny v lhavém způsobu proti vedení války Říší a jejími spojenci, byla zaseta mezi dělnictvo nedůvěra a pochybnost. Ukázalo se, že 31. letý člen osazenstva Jindřich M., bývalý marxista, odposlouchával systematicky nepřátelské vysílání a jimi rozšiřované štvavé lži sděloval ve velezrádném úmyslu příslušníkům závodu. Byli to zejména spoluobčalovaní členové osazenstva Karel N., Jindřich R., Artur U., a Karel H., kteří opět zprávy převzaté od M., dávali dále v menším či větším měřítku v závodě a člen osazenstva Jindřich B. sděloval pověsti své manželce. Pro odposlouchávání zahraničních vysílání a přípravu velezrádného podnikání byl Oberlandesgerichtem v Kassel odsouzen M. k smrti, kdežto N. k deseti letům, R. k pěti letům, U. k tří letům, H. k dvěma letům a B. k jednomu roku a třem měsícům káznice odsouzeni. Rozsudek smrti byl již proveden.

Obr. č. 82 Zpráva z „odborné“ rubriky časopisu Světlo a síla, o trestu smrti pro bývalého marxistu Jindřicha M., který měl v jednom z frankfurtských zbrojařských podniků šířit údajné „štvavé lži ve velezrádném úmyslu proti vedení války Říší a zasévat tak mezi dělnictvo nedůvěru a pochybnost“.⁴⁹⁰

V roce 1941 firma vyráběla nebo prodávala (obr. č. 84):

- nástavec na zkoušení vajec obj. č. 209,
- odrazná skla, obj. č. 2855,
- baterie *Signalia Palaba*, ovšem bez zvonků, drátů, tlačítek a ostatního instalačního materiálu,
- skupinové anodové baterie *Radio Palaba*,
- síťové a trpasličí žárovky,
- kamínky do zapalovačů.⁴⁹¹

⁴⁹⁰ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69. Světlo a síla, roč. XI., č. 2. až 3., ze dne 20. 11. 1942, s. 8.

⁴⁹¹ Tamtéž, roč. X., č. 2 až 3., ze dne 8. 3. 1941, s. 19.

Firma byla omezena také ve výrobě akumulátorů. „V úředním listě Protektorátu Čechy a Morava č. 24 ze dne 29. ledna 1941 vyšla vyhláška o zákazu výroby a prodeje malých rozhlasových akumulátorů.“⁴⁹²

Další zdánlivé omezení v podnikání firmy přineslo nařízení ministra průmyslu, obchodu a živností, platné od 10. 12. 1941, které ve třech paragrafech stanovilo, že: „Maloobchodníci smějí prodati rádiové přijímače jen po předložení povolení k nákupu rádiového přijímače. Povolení vydá kupujícímu příslušný okresní úřad (magistrát). Obchodníci jsou povinni z dokladů zjistit a zanést do seznamu jméno a adresu kupujícího, jakož i tovární číslo a typ přijímače.“⁴⁹³ Jakékoli porušení ustanovení této vyhlášky bylo trestné.

Nevyrábějí se a nelze ničím nahraditi:

Superhetová souprava MINOR pro 125 kHz, obj. č. 6386, 6387, 6388, 6389.	Protiporuchová tlumivka PALABA, obj. č. 6029.
Vf. tlumivka PALAFER, obj. č. 6336.	Síťové transformátory PALABA všech druhů.
Krátkovlnný otočný kondensátor PALABA, obj. č. 6221, 6222.	Síťové tlumivky PALABA všech druhů.
Protiporuchový filtr PALABA, obj. č. 6034.	Telegrafní klíč a bzučák PALABA, obj. č. 840, 842 — souprava obj. č. 6400 a 6500.

Nevyrábějí se, ale lze nahraditi:

Vf. cívka PALAFER DUO, obj. č. 6323	náhrada PALAFER MIGNON, obj. čís. 6399,
obj. č. 6363	dtto
Vf. cívka PALAFER MINOR, o. č. 6398	dtto
Odladovač PALAFER, obj. č. 6355	náhrada odladovací cívka PALAFER-AMATEUR, obj. č. 6324 + pevný blok, kondensátor (viz zvláštní článek);
Vf. cívka PALABA vzduchové, obj. čís. 6001, 6027	náhrada PALAFER MIGNON, obj. č. 6399, resp. PALAFER KOLIBRI, obj. č. 6111 (u cívky 6001).

Superhetová souprava pro 465 kHz PALAFER MINOR
obj. č. 6390, 6391, 6392 dá se sestavit: vstup: PALAFER MIGNON 6399,
oscilator " 6396
mf. trafo PALAFER MINOR 6392

Konečně nedodávají se ani na zvláštní objednávku, s ohledem na přednostní úkoly, zvláštní cívky a pod., zhotovované podle předaných údajů. Zkušenosti učí, že lze téměř vždy nahraditi také ve speciální cívky cívkami běžnými. ar.

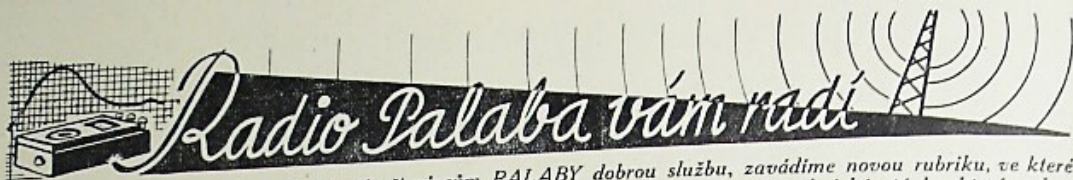
Obr. č. 83 V srpnu 1942 informoval Ing. Kašpar čtenáře odborné přílohy časopisu Světlo a síla o dalším omezení výroby, tentokrát radiosoučástek na bázi slavného materiálu *Palafer*. „Konečně nedodávají se ani na zvláštní objednávku, s ohledem na přednostní úkoly, zvláštní cívky apod., zhotovované podle předaných údajů.“⁴⁹⁴ Ony „přednostní úkoly“ představovaly zakázky pro německou armádu. Protektorátní civilní veřejnost však mohla být klidná, poněvadž podle Ing. Kašpara se speciální cívky daly téměř vždy nahradit těmi běžnými.

⁴⁹² SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69. Světlo a síla, roč. X., č. 2 až 3., ze dne 8. 3. 1941, s. 20.

⁴⁹³ Tamtéž, rubrika Od nás a o nás, roč. X., č. 4., ze dne 21. 12. 1941, s. 34.

⁴⁹⁴ Tamtéž, roč. XI., č. 1., ze dne 15. 8. 1942, s. 2.

Věrní zásade poskytovati příznivcům PALABY dobrou službu, zavádíme novou rubriku, ve které chceme otiskovati od případu k případu pokyny z praxe nebo rozebírati technické otázky, které mohou zajímati všechny ty, kdož mají k rádiu úzký vztah.

Tyto rady a úvahy nechťejí a také nemají ten účel, aby jimi byl ohrožen obor koncesovaných radioobchodníků. A jistě nebude třeba připomínati, že jakákoliv činnost vybočující z rámce zákonných předpisů u osob bez úředního povolení by mohla mítí vážné následky pro toho, kdo tyto zákonné předpisy porušuje.

Za podněty a přání z řad čtenářů vzdáváme předem dik.

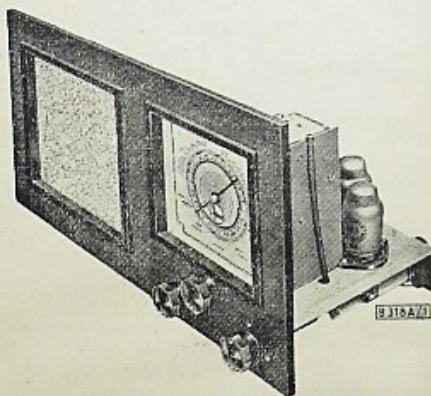
PÁLA akc. spol. SLANÝ, radiotvárna.

Kašpar:

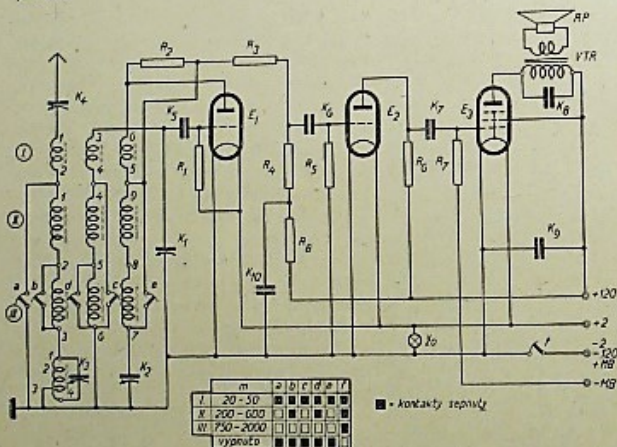
Bateriová třilampovka PALABA B 318 A.

Je jedním z mnoha vyzkoušených a v praxi osvědčených zapojení. Je to obdoba zapojení přijímačů PALABA TRITON a CARLTON. Jistě dobře poslouží tam, kde je zájem o bateriový přijímač s malým počtem elektronek a s malou spotřebou. Pracuje dobře i s nízkým anodovým napětím, což přijde vhod zvláště dnes, kdy se mnohdy stane, že nelze tak rychle nahradit vypotřebované baterie náplně anodové baterie. Také citlivost a selektivita je velmi dobrá, přesto, že se jedná o jednoduché zapojení zpětnovazební.

Po zkušenostech na různých místech poslechu možno říci, že zapojení PALABA B 318 A vyhoví při normálních požadavcích, jakož i při normálních přijímacích podmínkách místních a zajistí tak dobrý poslech rozhlasu v těch místech, která jsou bez elektrického proudu.

PALABA B 318 A - pohled ze předu.

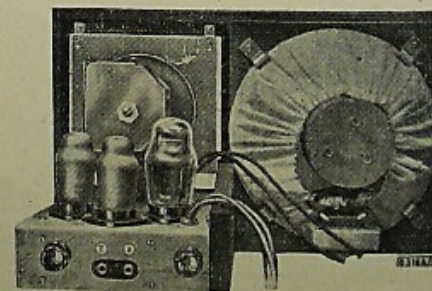

Schema zapojení PALABA B 318 A.

Zpětnovazební audion osazený výkonnou triodou, dva nf. stupně, z nichž první je osazen triodou a druhý koncovou nf. pentodou — ctoky s vf. železovými jádry.

Připojené schema zřetelně ukazuje konstrukci zapojení přijímače B 318 A. Malý počet součástek a tedy i malý počet spojů zjednodušuje práci s postavením přijímače spojenou. Ani není třeba použití kovového chasis — není-li potřebný materiál po ruce — a lze montovati součásti na chasis z překližky nebo lupenkového prkénka.

Přijímač možno osaditi jednak elektronekami s lamelovými patičkami (KC4-KC4-KL4) nebo elektronekami s kolíčkovými patičkami (B228-B228-C243N). Jsou-li po ruce elektrony se 4-voltovým žhavením, není důvodu, proč by nemohly být použity. Snad bude potřeba v těchto případech změn provésti menší úpravy hodnot odporů, ale to není tak nesnadné, jak by se zdálo a dá se to provésti bez jakýchkoliv návodů.

PALABA B 318 A - pohled ze zadu.

Obr. č. 84 V roce 1941 pokračovala výroba salmiakových i bezsalmiakových baterií a pouzder pro kapesní elektrické svítilny⁴⁹⁵ a také součástek pro amatérské stavby radiopřijímačů značky Palaba, například pro bateriové třilampovky PALABA B 318 A.⁴⁹⁶

⁴⁹⁵ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69. Světlo a síla, roč. XI., č. 1., ze dne 15. 8. 1942, s. 22–23.

⁴⁹⁶ Tamtéž, Světlo a síla, roč. X., č. 1., ze dne 1. 1. 1941, s. 8.

O pracovním prostředí a počtech zaměstnanců ve firmě Pála v letech 1938 až 1945 podal svědectví prokurista Národní banky J. Rakošan, který v Pálově továrně prováděl pravidelné audity v doprovodu ředitele Hnátky. Roku 1938 Rakošan svým představeným napsal: „*Toho času zaměstnává firma asi 600 dělníků a informace o ní vyslovují se vesměs příznivě.*“ Dne 12. 6. 1939 J. Rakošan ve své zprávě konstatoval, že: „*Pan ředitel Hnátek provedl mne celým závodem, v němž pracuje tou dobou asi 400 dělníků. Budovy obklopeny jsou krásným parkem a jsou vzorně udržovány. Hlavním předmětem výroby jsou suché baterie a akumulátory pro rádia i auta a jako doplněk k udržování pravidelnějšího provozu zhotovovány jsou čisticí prostředky, lepidla, francovka a různé kovové zboží. **Ve výrobě plynových masek docílila firma loňského roku slušných výsledků; výroba rádiových přijímačů, jak se zdá, se neosvědčila.** Strojní zařízení jest bohaté, má mnoho automatických strojů, z nichž řadu zhotovila firma ve svých dílnách. Nemovitosti tovární jsou bez dluhů. Firma má prodejny v Praze, Plzni, Brně a Bratislavě a zaměstnává celkem 140 úředníků, zástupců a prodavačů. Prodej obchodníkům a elektrotechnikům děje se z největší části na dobírku, takže při 20milionové fakturaci činila dubiosa pouze 60/m.*“⁴⁹⁷

Dále dne 12. 10. 1939 Rakošan hlásil svým nadřízeným: „*Společnost se zabývá hlavně výrobou suchých baterií a akumulátorů pro rádia a auta, dále vyrábí různé čisticí prostředky, lepidla, francovku a různé kovové zboží. Loňského roku zavedla též výrobu plynových masek a celková její fakturace činila ca K 20 milionů. Nyní zaměstnává firma asi 600 dělníků a její výrobky těší se dobrému odbytu.*“⁴⁹⁸ Dne 16. 10. 1939 Rakošan doplnil svou čtyři dny starou zprávu takto: „*Obrat oproti loňsku jest letos poněkud menší, pokles jeho však nečiní tolik, kolik by odpovídalo částečné ztrátě sudetského a slovenského trhu, kde měla společnost mnoho odběratelů. Za prvních 9 měsíců t. r. činil obchodní obrat podle udání asi K 12 milionů, přičemž nejživější obchodní sezona připadá u firmy na poslední čtvrtletí roku.*

S námi byla firma před lety v živém obchodním spojení, které však později upadalo a letos její obrat v 1. pololetí obnášel již jen K 565.000. – .“⁴⁹⁹

Po více než dvou letech, 21. 5. 1942, hlásil J. Rakošan ředitelství Živnostenské banky:

„*Podnik vyrábí nyní kromě baterií do kapesních svítilen též akumulátory a rádiové součástky, jakož i cyklistická dynamo a reflektory. **Zaměstnává 530 dělníků a 120 úředníků.***“⁵⁰⁰

⁴⁹⁷ A ČNB, složka AŽB/5325-24, sign. č. 86.

⁴⁹⁸ Tamtéž, neprofoliovaný list.

⁴⁹⁹ Tamtéž, sign. č. 3/1029.

⁵⁰⁰ A ČNB, složka AŽB/5325-24, sign. č. 762.

Poslední zprávu o společnosti Pála akc. spol., Slaný, pro ředitelství Živnostenské banky, v období sledovaném touto prací, podal J. Rakošan dne **12. 10. 1945**. Tehdy jej navštívil staronový ředitel Hnátek, aby mu oznámil, „že firma má suroviny zajištěny, takže bude moci v nynějším rozsahu v nejbližší sezoně pracovati. Její výkonnost odpovídá asi 40% kapacitě z let 1937/38 a zaměstnává tou dobou něco přes **400 dělníků (z toho asi 50 německých zajatců) proti předválečnému stavu 600–700 lidí**.“⁵⁰¹ Antonín Hnátek připustil, že pracovní výkonnost stávajících dělníků je velmi slabá, ale továrna přesto do budoucna chystá rozšíření výroby, např. kovové obaly pro kapesní svítilny, dosud vyráběné vysočanskou firmou Hugo Wiesmeier, zničenou bombardováním. Ředitel Hnátek proto počítal s úvěrem již v roce 1945. „Ježto se však inkaso velmi zlepšilo, přijde úvěr v úvahu teprve při větším nákupu surovin. K zlepšení mobility přispívají t. č. velmi výhodné prodejní možnosti filiálky v Bratislavě, neboť cena baterií v drobném na Slovensku činí K 6. –proti K 3.50 u nás.“⁵⁰² Zpráva končí sdělením, že bankovní spojení továrny Pála a spol., bylo vzhledem k účasti otce a syna Pálových ve firmě Walter u České banky Union přeneseno většinou k Živnostenské bance, která se tak měla stát hlavní bankou slánské akumulátorky, jež se později stala národním podnikem.

Výroba tradičního zboží firmy Pála však během války neklesala. Továrna zběsilým tempem a s velikým vypětím vyráběla baterie pro Wehrmacht. Svědčí o tom zprávy z časopisu Světlo a síla z rubriky *Od nás a o nás* a *Služba Palaby* otištěné v časopise Světlo a síla v srpnu 1942.

„Je také bez významu žádati větší množství zboží, než které bylo stanoveno zákazníkovi podle jeho předválečného odběru. Nemůžeme vyrobiti více zboží, než na kolik stačí náš přiděl surovin, neboť také nám tyto suroviny jsou přidělovány podle předválečné spotřeby. ... Došlé objednávky vyřizujeme co nejrychleji, jak je to jen nyní možné. Nelze ovšem vyloučiti nějaké mimořádné zdržení a také veřejné dopravní prostředky, plníce důležité úkony, musí mnohdy zdržeti dopravu běžných zásilek. ... V otázce ‚přednostních objednávek a dodávek‘, které nám často zákazníci předepisují, protože mají dodati baterie četnictvu, policii atd., jsme měli již příležitost poukázati na to, že je bez významu, dostaneme-li takovou objednávku doloženou úřední objednávkou nebo potvrzenou razítkem. Takové objednávky musí zákazník vyříditi ze svého přidělu a ostatní zákaznicky civilní smí obsloužiti až tehdy, když podobná přednostní objednávka byla plně vyřízena. Nestačí-li jeho přiděl, pak je třeba upozorniti přednostního zákazníka na to, aby se obrátil na druhé obchodníky v místě. ... Jestliže snad doručená zásilka je poškozena, anebo snad obsah nesouhlasí s údaji na účtu, pak je třeba učinit příslušné

⁵⁰¹ A ČNB, složka AŽB/5325-24, dok. Pála akc. spol., Slaný, sign. č. 189/1223.

⁵⁰² Tamtéž.

oznámení poštovnímu úřadu, a to nejdéle do 24 hodin po převzetí zásilky, kterou je třeba rozbaliti před svědkem – doručovatel zásilky není oprávněn býti svědkem. Případně nutno před převzetím zásilky požádati o její převážení a zjištění, zda váha souhlasí podle záznamu na průvodce – není-li tomu tak, žádati na přednostovi poštovního úřad sepsání protokolu a žádati o náhradu poštovní správu, neboť všechny zásilky odesíláme na nebezpečí příjemce. ... Znovu upozorňujeme, že vyrábíme jen běžné typy baterií pro elektrické svítidly a články jen se vzdušnou depolarizací, kdežto ostatní zvláštní druhy baterií a článků, blokových anodových baterií aj., nemůžeme nyní vůbec vyráběti. ... Radioakumulátory t. č. vůbec nedodáváme, neboť výroba v akumulátorce je plně zaměstnána vyřizováním přednostních objednávek. Opravy radioakumulátorů vyřizujeme jen omezeně, od případu k případu a podle povahy opravy. ... Výroba Karmelitky byla nám zastavena na základě nařízení 133 z r. 42 Sb., je proto bezúčelné ji objednávat. Také nemůžeme při nejlepší vůli často vyhověti přání zákazníků, pokud se týče žádaných druhů baterií a jsme nuceni zaslati baterie takové, jaké právě máme na skladě. ... Osvětlovací soupravy na kola vyrábíme jen v takovém množství, na kolik nám stačí přiděl surovin. Nemůžeme proto vyhověti všem četným příkazům a prosíme za pochopení naší situace, nemůžeme-li poptávku plně uspokojiti. Z toho důvodu musíme odmítati všechny dodávky s určením ‚pro vlastní potřebu‘ a nebudiž nám toto rozhodnutí, diktované železnou nutností, vykládáno ve zlém. ... Dodávky akumulátorů a jejich opravy jsou vázány na tzv. Antrag auf Kennzeichnung-Erteilung, který musí být potvrzen Heimatskraftfahrt-parkem, na jehož podkladě můžeme zažádati o přiděl surovin. Teprve po vyřízení tohoto přidělu můžeme si suroviny opatřiti, přičemž podle příslušných úředních předpisů je třeba na naše vyzvání ihned vrátiti starý akumulátor – před objednáním potřebných surovin – neboť jinak suroviny nedostaneme a nemůžeme nový akumulátor zhotovit nebo opravu provést. ... “^{503 504}

Firma od svého vzniku v roce 1919 vyráběla suché, polosuché a nálevné elektrochemické články na základě licencí získaných od hamburské firmy HABAF A, v níž v letech 1913 až 1924 působil Jaroslav Jan Pála.

Na začátek rozhlasového vysílání v Československu v roce 1923 firma pružně zareagovala výrobou žhavicích i anodových zdrojů pro elektronky, tehdy označované jako lampy, radiopřijímačů.

Ve druhé polovině 20. let 20. století zahájila firma prodej přístrojů pro nedoslýchavé.

---

⁵⁰³ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69. Světlo a síla, rubrika Od nás a o nás, roč. XI., č. 1., ze dne 15. 8. 1942, s. 5–6.

⁵⁰⁴ Tamtéž, s. 5–6, 11.

Firma Pála ve 20. a 30. letech 20. století proslula také výrobou a prodejem speciálních baterií a svítilen pro profesionální použití v signálních a spojovacích přístrojích drah, vojska, četnictva a v lékařských přístrojích.

Firma vyráběla výkonné a odolné kupronové články. Jejich využití bylo závislé na stupni elektrifikace československého území. Složitost údržby s největší pravděpodobností v elektrifikovaných částech republiky snížil poptávku po těchto člancích, a tím i ukončení jejich výroby ve firmě Pála.

Na sklonku 30. let firma přišla na trh s doplněním elektrovýbavy pro cyklisty o patentovaná dynamka. Cyklobaterie a odrazová sklíčka se ve firmě Pála vyráběly již od raných 20. let 20. století.

Po celá 20. a 30. léta 20. století firma prodávala pouzdra kapesních svítilen, k nimž akvizičně zajišťovala příslušné kompatibilní žárovky, a to jak z hlediska jejich voltáže, tak barvy a tvaru.

Ve 30. letech 20. století se v Pálově továrně začala vyrábět chemická čistidla a cídidla nebo – z hlediska procentuálního obsahu ethanoholu a japonského mentolu – velmi kvalitní francovka *Karmelitka*.

Po tři čtvrtiny období, sledovaného touto prací, tj. až do konce první československé republiky, vyráběla továrna drobné dekorativně-zábavné předměty, kde se využívaly suché články a tzv. trpasličí žárovíčky.

V první třetině třicátých let začala firma vyrábět radiopřijímače a automobilové a motocyklové akumulátory. Od roku 1938 pak ještě plynové masky.

Ztráta trhů v Sudetech a posléze na Slovensku způsobila dočasný propad výroby a snížení počtu dělníků z 600 stavu před Mnichovskou dohodou na 400 dělníků na začátku Protektorátu Čechy a Morava.⁵⁰⁵

Firma však záhy přešla na válečnou výrobu pro Wehrmacht a paradoxně v přidělovém systému dosáhla největšího rozmachu v produkci elektrochemických článků a akumulátorů při drakonickém omezení dodávek do civilního sektoru (obr. č. 86). Současně, zřejmě ve snaze nahradit pro civilní sektor v podstatě nedostupná paliva, byla zvažována možnost přechodu na elektromobilitu (obr. č. 85).

Ještě nedlouho před znárodněním připravoval ředitel Hnátek rozšíření výroby. Zamýšlel například vyrábět kovové obaly pro kapesní svítilny, donedávna dodávané vysočanskou firmou Hugo Wiesmeier, zničenou spojeneckým bombardováním na sklonku války.

---

⁵⁰⁵ A ČNB, složka AŽB/5325-24, dok. Pála akc. spol., Slaný, sign. č. 189/1223 a sign. č. 86.

Motorová vozidla s elektrickým pohonem.

Jak píše tisk, v poslední době lze viděti v Praze do provozu daný první elektromobil, t. j. vozidlo podobné autu, s elektrickým pohonem. Ruský časopis Signal přináší současně fotografii elektrického motocyklu z bruselských ulic.

Dnešní snaha po úspoře pohonných látek přivedla znovu celou Evropu na myšlenku využít jiné energie k pohánění motorových vozidel. Přední místo zaujímá generátor a elektřina.

Elektřina, která prodělala od historických pokusů prof. Luigi Aloisio Galvaniho tolik proměn a pokroků, aby byla zapřažena do služeb lidstva, nalézá i v naší době dalšího pole využití.

Dostatečné zkušenosti s vozidly akumulátorovými při drobné nákladní dopravě, zejména nádražní — daly podnět konstruktérům, aby vytvořili nákladní vozidlo pro nosnost 1,5 tuny. Vozidlo, které vyhlíží jako každý jiný automobil, je poháněno motorem o výkonu 7 kW (9,5 HP), napájeným stejnosměrným proudem z akumulátorové baterie, jež je umístěna pod nosnou plochou a zavěšená na podvozku. Baterie je na 200 Ah a 80 V a nabíjí se přes usměrňovací zařízení nočním proudem. Proto jsou také náklady takového vozidla nižší, než při vozidlech s pohonnými látkami.

Akumulátorová vozidla se hodí v prvé řadě jako nákladní vozy pro města, pokud možno s terénem bez velikých stoupání. Může se jich použít jako dodávkových vozů, postovních vozů, zametacích vozů, pojízdných jeřábů, tankových vozů a pod. Tato vozidla jsou výhodná zejména tam, kde je nutnost stálého rozjíždění a zastavování. Jelikož u elektrického motoru odpadá obtížné spojování a přehazování rychlostí, je obsluha mnohem pohodlnější. Vůz nijak nereaguje na teplotu počasí. Samozřejmě, nejdůležitější částí vozu je akumulátorová baterie, na jejíž spolehlivosti spočívá provoz vozu.

Elektromobil má proti normálním automobilům tu přednost, že neznečišťuje výfukovými plyny vzduch a jeho jízda je poměrně tichá. Vzdálenost, která může být ujeta bez nového dobíjení je asi 50 kilometrů.

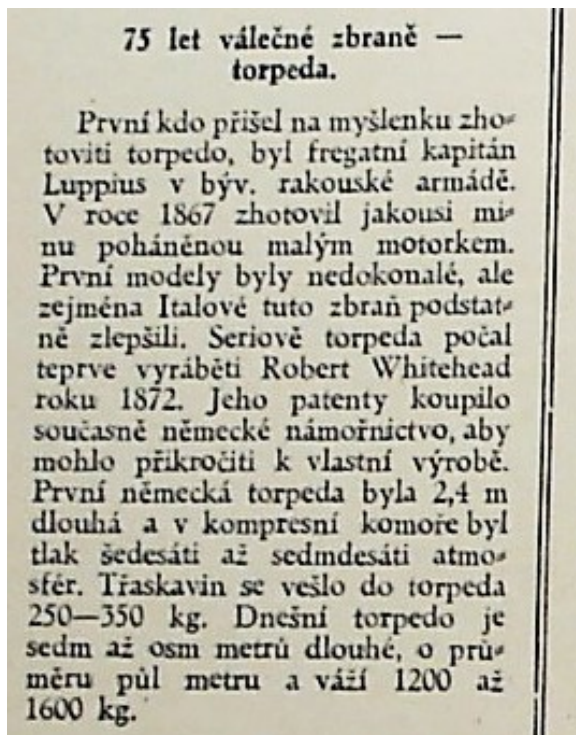
Bude tudíž nejvýše zajímavé, sledovat osvědčení a další historii těchto vzkříšených pokusů použití elektrické energie k pohánění novodobých motorových vozidel. ST

30 SVĚTLO
A SÍLA

Obr. č. 85 Osvětový materiál pojednávající o elektromobilu, který „*má proti normálním automobilům tu přednost, že neznečišťuje výfukovými plyny vzduch a jeho jízda je poměrně tichá. Vzdálenost, která může být ujeta bez nového dobíjení, je asi 50 kilometrů.*“⁵⁰⁶ Stejně jako dnes si lidé slibovali od elektromobilů úsporu pohonných hmot a firma Pála jistě cítila možnost rozšířit výrobu o akumulátory na 200 Ah a 80 V, které se měly nabíjet přes usměrňovací zařízení nočním proudem.⁵⁰⁷

⁵⁰⁶ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69. Světlo a síla, článek Motorová vozidla s elektrickým pohonem, roč. XI., č. 2., ze dne 15. 8. 1942, s. 30.

⁵⁰⁷ Tamtéž.

Obr. č. 86 Firma Pála vyráběla mj. segmentové baterie z elektrochemických článků *Thunfisch* pro torpéda Dönitzovy Kriegsmarine, anodové a další speciální baterie pro Wehrmacht apod.⁵⁰⁸

⁵⁰⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69. Světlo a síla, rubrika Svět techniky, roč. XI., č. 4., ze dne 28. 12. 1942, s. 58.

6 Areál továrny: „Greenfields“ a „brownfields“

6.1 Rok 1919 – prostory bývalého cukrovaru ve Slaném

*„Koncem roku 1918 byla ve Slaném vyhlédnuta budova někdejšího cukrovaru barona Riese za vhodný objekt pro počáteční činnost továrny na elektrické články, jejichž potřeba v tehdejších novém státě byla stále větší. Následujícího roku je továrna zařízena, instalovány dílny, kanceláře a laboratoře, jichž povaha výroba žádá. Slaný byl pro Pálu místem dokončení úspěšných pokusů s novým druhem galvanického článku, zvaným v odborných kruzích jako ‚bezsalmiakový článek‘. Počátky rozhlasu a první amatéři byli velkými spotřebiteli tohoto nového, ve světě dosud neznámého článku, který během let ovládl velkou část výroby článků vůbec.“*⁵⁰⁹

V literatuře se opakuje informace o bývalém cukrovaru, jehož majitel, baron Werner Bedřich Riese ze Stallburgu, zemřel již v 90. letech 19. století.⁵¹⁰

Odpověď na otázku, kde konkrétně se starý cukrovar ve Slaném nacházel, se snaží doložit Jan Čechrdle a Jan Studený v publikaci *Hořká a sladká chuť našeho kraje*.⁵¹¹ Na Slánsku zahájil výrobu cukru „baron Puteani, majitel blahotického panství, těsně sousedícího s městem Slaný. Ten v Blahoticích postavil v roce 1830 sirobárnu, ovšem již o dva roky později prodává panství svobodnému pánu Riese ze Stallburgu, který sirobárnu přestavěl na cukrovar.“⁵¹²

*„To také zapříčinilo konečné uzavření podniku roku 1884 a jeho likvidaci v roce 1888. O neudržitelnosti provozu svědčí fakt, že když Riese ze Stallburgu nabízel cukrovar městu zcela zdarma, Slánští takový danajský dar ihned odmítli. Podnik byl později přestavěn na čokoládovnu a poté na pekárnu. Dnešním pozůstatkem je nefunkční objekt s charakteristickým komínem na Pražském předměstí.“*⁵¹³ Starý cukrovar se nacházel na Pražském předměstí, v Pražské ulici č. p. 378 (obr. č. 90, 91).

---

⁵⁰⁹ A NTM v Praze. KUBEŠ, Jaroslav. Dějepisná a technická data o firmě Pála akc. spol., Slaný. Referát pro ředitele Technického musea v Praze Ing. Jaroslava Veselého ze dne 5. 5. 1940. Dne 7. 5. 1940 bylo dokumentu v Technickém museu v Praze přiděleno čj. 3345–7/5–1940. 6 stran, s. 2.

⁵¹⁰ <http://www.mining.cz/TEXTY/Kladno/Slany1.htm>. [online]. [cit. 2020-11-18].

⁵¹¹ <https://issuu.com/ivohornak/docs/pivo-a-cukr-2011>. [online]. [cit. 2020-11-18].

⁵¹² Tamtéž.

⁵¹³ Tamtéž.

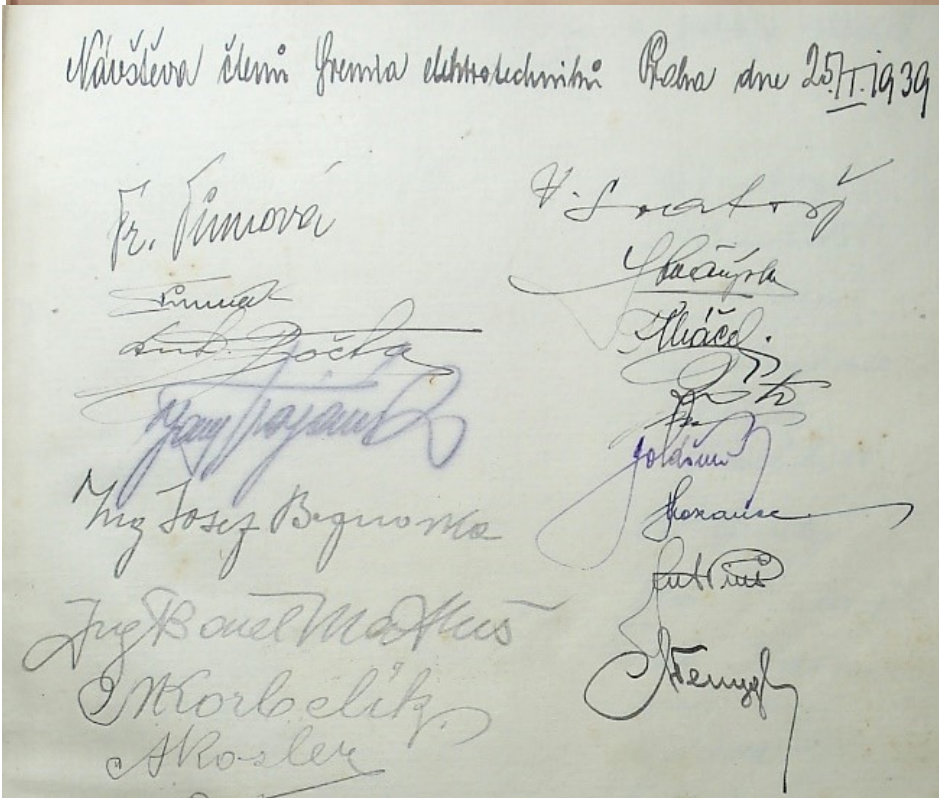

Visite de la mission française
de contrôle technique aux usines Pála.
Slavý le 17e janvier 39
Le Capitaine Lapeyron

[Signature]
Lapeyron

Obr. č. 87 Foto převzaté z pamětní knihy firmy Pála s datem 17. 1. 1939. Jaroslav Jan Pála (druhý zprava) a Antonín Hnátek (první zleva) se fotili s návštěvou před výrobní halou továrny. V pozadí věž s nápisem PÁLA.⁵¹⁴

⁵¹⁴ A NTM v Praze. KUBEŠ, Jaroslav. Dějepisná a technická data o firmě Pála akc. spol., Slavý. Referát pro ředitele Technického musea v Praze Ing. Jaroslava Veselého ze dne 5. 5. 1940. Dne 7. 5. 1940 bylo dokumentu v Technickém museu v Praze přiděleno čj. 3345-7/5-1940. 6 stran, s. 2.

Obr. č. 88 Zajímavější je zdokumentování návštěvy Grémia elektrotechniků Praha ze dne 25. 1. 1939, kteří se nechali zvěčnit na stejném místě.⁵¹⁵

⁵¹⁵ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 67. Pamětní kniha.

Nové ocenění 1

movitostí a nemovitostí ku stabilizační bilanci k 1. květnu 1928.

<u>Zařízení</u>			
<u>Kancelář p. továrníka J. J. Pály:</u>			
1 nádobka na vyparování vody	40 -		
1 plenta	80 -		
1 pohrtač a 1 lopatka	10 -		
1 tuhlek plechový	40 -		
1 hodiny	300 -		
1 rožník	110 -		
2 obrázky	60 -		
1 knihovna dřevěná	6000 -		
2 skříně na lístkový papír	2400 -		
1 kombinovaný telefonní aparát (rapíjový)	-		
1 stolní lampa	280 -		
1 pracovní stůl	1500 -		
1 konferenční stůl	1000 -		
4 židle a 1 křeslo	600 -		
1 koš na papír	30 -		
1 stojánek (a 17 razítek)	40 -		
1 datumbka v pokládkem	40 -		
1 pliválko	12 -		
1 rohožka	40 -		
1 lampa u drojů Gner a Gult	400 -		
1 nůžky	20 -		
souprava 2 kartáči	20 -		
1 teploměr	15 -		
1 kamna	600 -	73.637 -	
<u>Kancelář p. prokuristy A. Hnátky:</u>			
1 toaleta ve skříně	1000 -		
2 obrázky	80 -		
3 nástěnné mapy	60 -		
1 plenta	80 -		
1 hodiny	250 -		
1 nádobka na vyparování vody	40 -		
1 tuhlek plechový	40 -		
1 lopatka a pohrtač	6 -		
V převod	1556 -	13.637 -	

Obr. č. 89 První strana inventárního soupisu zařízení kanceláří továrníka Pály a prokuristy Hnátky na začátku roku 1928.⁵¹⁶

⁵¹⁶ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 66. Nové ocenění movitostí a nemovitostí ku stabilizační bilanci k 1. květnu 1928, s. 1.

POZVÁNÍ.

K zachránění slanského cukrovaru, závodu tak výhodně položeného, aby nepadl do rukou ziskuchtivé spekulace, která by jej jen vykofistila a pak hned zrušila, nýbrž aby ku prospěchu rolnictva i dělnictva, obchodnictva i jiného živnostnictva zase pracovatí mohl, zamýšlejí někteří občané slanští a okolní utvořití zvláštní družstvo, které se pak má přetvořití na

spolek akciový.

Za tou příčinou zvou se všichni občané slanští a okolní, kteří by se tohoto podniku účastnití mohli, ku **společné poradě** a po případě upisování podílních listů na **pondělí 19. března o 10. hod. dopol.** do zasedací síně slanské radnice.

Poněvadž věc jest jak pro Slané tak celé okolí velice důležitá, žádá a také očekává se nejhojnější účastenství.

V SLANÉM, 15. března 1888.

Dr. Ferd. Fürst. — Ant. Churain — MUDr. Ferd. Suk — V. Baňka — Václ. Sránek, nájemce dvora. — Frant. Fährich. — Jindř. Ptáček — Al. Frič — Aug. Hlaváček. — Ant. Danda. — Fr. Neubert. — Václ. Procházka — Ant. Frič — Ant. Silhan — Jindř. Neuman. — Fr. Vacek. — Čeněk Jirkovský.

K Firm 2876 71
Rg A XI 285 4

Za příčinou zápisu do obchodního rejstříku potvrzuje okresní politická správa, že výroba galvanických prvků a baterií panem Jaroslavem Janem Pálou za firmu Pála a spol. zde dne 20. září 1919 opovězená v domě č.p. 378 v Slaném se provozuje po továrnicku, že s výrobou již započato bylo a že firma zaměstnává 70 dělníků. -

okresní správa polit.

ve Slaném.

Slaný, dne 9. února 1920.

Místodržitelský rada:

Obr. č. 90 Nahoře: pozvánka na schůzi na slanskou radnici dne 19. 3. 1888, kde mělo dojít k vytvoření družstva a posléze „spolku akciového“, který by zachránil krachující cukrovar barona Wernera Bedřicha Riese ze Stallburgu.⁵¹⁷ Dole: v únoru 1920 v bývalém cukrovaru v č. p. 378 vyrábělo galvanické články již 70 dělníků.⁵¹⁸

⁵¹⁷ Zdroj: <https://issuu.com/ivohornak/docs/pivo-a-cukr-2011>. [online]. [cit. 2020-11-18]

⁵¹⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 16, sign. č. 285.

Obr. č. 91 Vlevo: „Prostory bývalého cukrovaru ve Slaném se staly dnem 1. 9. 1919 výrobními dílnami nově vzniklé firmy Pála a spol., továrna elektrických článků a baterií ve Slaném, která měla statut veřejné obchodní společnosti. ... V této prvotní etapě existence nově založené firmy bylo zde zaměstnáno okolo 50 pracovníků.“⁵¹⁹ Vpravo: Charakteristický komín s osmihranným půdorysem na Pražském předměstí Slaného v pohledu z Pražské ulice č. p. 378.⁵²⁰

6.2 1925–1945 – Netovická ulice čp. 875

„V roce 1925 nestačí pro vzrůstající výrobu baterií a článků stará budova cukrovaru a firma staví ve Slaném blížě jatek u zastávky vlastní továrnu. Růst podniku byl v této době tak mohutný, že během roku dohotovená tovární budova je již opět pro výrobu malá a znovu se přistavuje. Podnik zaměstnává až 800 lidí a má denní produkci průměrně 50 000 baterií.“⁵²¹

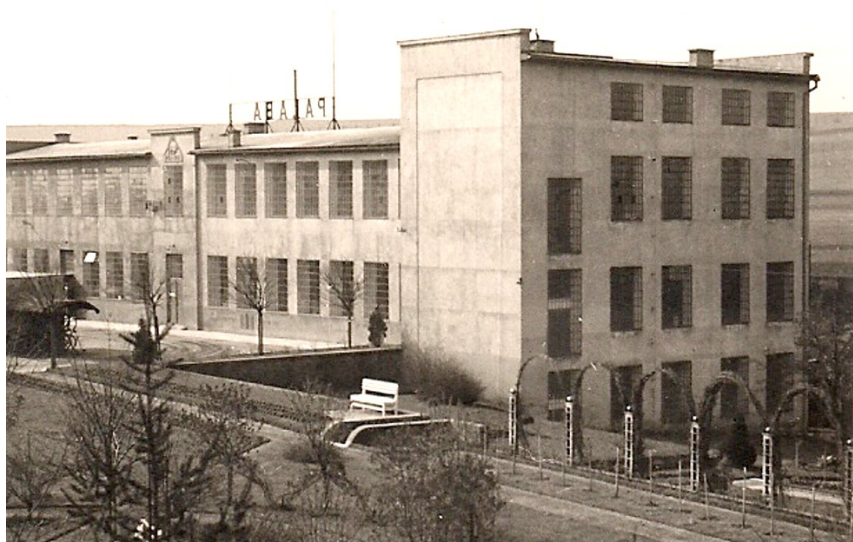
V letech 1925–1926 začala výstavba nové továrny v Netovické ulici čp. 875, která tvoří roh Flaškářské ulice. Vznikla přízemní rohová výrobní budova, jejíž přízemní pokračování v Netovické ulici bylo určeno pro administrativní účely (obr. č. 88, 92).⁵²²

⁵¹⁹ STOMPFE, Milan. Světlo & síla aneb co uměl český management za 1. republiky: 75 let firmy Palaba. Palaba, Slaný 1994, s. 12. Foto: Archiv Bateria Slaný CZ, s.r.o., fond Pála akc. spol., kt. č. 1, neprofoliováno.

⁵²⁰ <https://www.google.com/maps/@50.2286553,14.0933073,3a,75y,200.43h,105.24t/data=!3m6!1e1!3m4!1s0xli-u056WVWiBrmSdtm8A!2e0!7i16384!8i8192?hl=cs>. [online]. [cit. 2021-08-08].

⁵²¹ A NTM v Praze. KUBEŠ, Jaroslav. Dějepisná a technická data o firmě Pála akc. spol., Slaný. Referát pro ředitele Technického musea v Praze Ing. Jaroslava Veselého ze dne 5. 5. 1940. Dne 7. 5. 1940 bylo dokumentu v Technickém museu v Praze přiděleno čj. 3345–7/5–1940, s. 2.

⁵²² STOMPFE, Milan. Světlo & síla aneb co uměl český management za 1. republiky: 75 let firmy Palaba. Palaba, Slaný 1994, s. 24–29.

Obr. č. 92 Nahoře: zleva odzadu tovární budova ve tvaru obráceného „L“, vpředu vpravo na ni navazuje administrativní budova. Foto muselo vzniknout po roce 1928, kdy byla administrativní budova zvýšena o jedno patro. Uprostřed a dole radiobudova továrny Palaba ve 30. letech 20. století a roku 2016 v pohledu z Netovické ulice s vrátnicí.⁵²³

⁵²³ Fota: nahoře: Archiv firmy Bateria Slaný CZ, s.r.o., fond Pála akc. spol., Slaný, kt. č. 1, neprofoliováno. Uprostřed: <https://www.pametnaroda.cz/cs/fricova-roz-palova-jarmila-1929>. [online]. [cit. 2021-08-11]. Dole: archiv autora.

Roku 1928 byla plocha továrny rozšířena v souvislost s výrobně-obchodní expanzí do Jugoslávie a Maďarska o objekty vedlejšího statku. „*Znamenalo to rozšířit plochu továrny o objekty vedlejšího statku, vést nově ulice, zřídit oplocení pozemku jak oproti statku pana Neumana, tak i veřejným prostorám. Došlo ke zřízení vrátnice situované nově proti jatkům. Na výrobu kalíšků byla adaptována stodola, v průběhu roku zvýšena administrativní budova o jedno patro, bývalé stáje využity po zpevnění stropů ocelovými nosníky na míchárnou.*“⁵²⁴

Přízemí tovární haly, v níž byly vyráběny ploché a hůlkové baterie, bylo uspořádáno následovně: v levém křídle se nacházela sociální zařízení pro dělníky, tj. šatny, umývárny a toalety, byly zde situovány také dvě kanceláře. Ke kompletaci plochých baterií se používal automat (rychlost pásu: 1 metr za 30 sekund – 3 000 baterií za 1 hodinu nebo 24 000 baterií za 8 hodin). Hala byla vybavena skládacími a lepicími stroji. Výrobky byly v dílčích krocích i na výstupu kontrolovány a následně expedovány.⁵²⁵

V roce 1933 byla zahájena výroba radiopřijímačů Palaba v nové budově (obr. č. 95), jejíž silueta dotvořila tvar slánské továrny v Netovické ulici až do konce sledovaného období – do roku 1945. „*Továrna se zřetelně již nerozšiřovala a základní budovy nabyly podoby, kterou při pohledu zvenku mají ve své podstatě dodnes.*“⁵²⁶

Půdorys areálu s popisky v původním pravopisném znění je uveden níže.⁵²⁷

Z plánu továrních budov firmy Pála ve Slaném v měřítku 1 : 200 z března 1932 (obr. č. 93) a v měřítku 1 : 100 z února roku 1934 (obr. č. 94), je patrné vnitřní uspořádání továrny včetně sestavené legendy k jednotlivým částem firmy.⁵²⁸ V roce 1941 mělo být přistavěno druhé patro tovární budovy v Netovické ulici, ale z tohoto projektu sešlo (obr. č. 97).

Legenda k obr. č. 94

1. Přízemí administrativní budovy
2. Přízemí tovární budovy
3. Mzdová kancelář
4. Nákupní kancelář
5. Sklad (bývalá chodba), plocha 43,8 m²
6. Zalévárna II, plocha 70,7 m²
7. Zalévárna I, plocha 73 m²
8. Technická kancelář, plocha 26 m², vzorkovna, plocha 18,5 m²
9. Máčírna, plocha 36 m²
10. Navijárna, plocha 175,15 m²

⁵²⁴ STOMPFE, Milan. Světlo & síla aneb co uměl český management za 1. republiky: 75 let firmy Palaba. Palaba, Slaný 1994, s. 37.

⁵²⁵ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 22, sign. č. 127.

⁵²⁶ Tamtéž, s. 69.

⁵²⁷ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, role sign. č. 18.

⁵²⁸ Tamtéž, kt. č. 50, sign. č. 42.

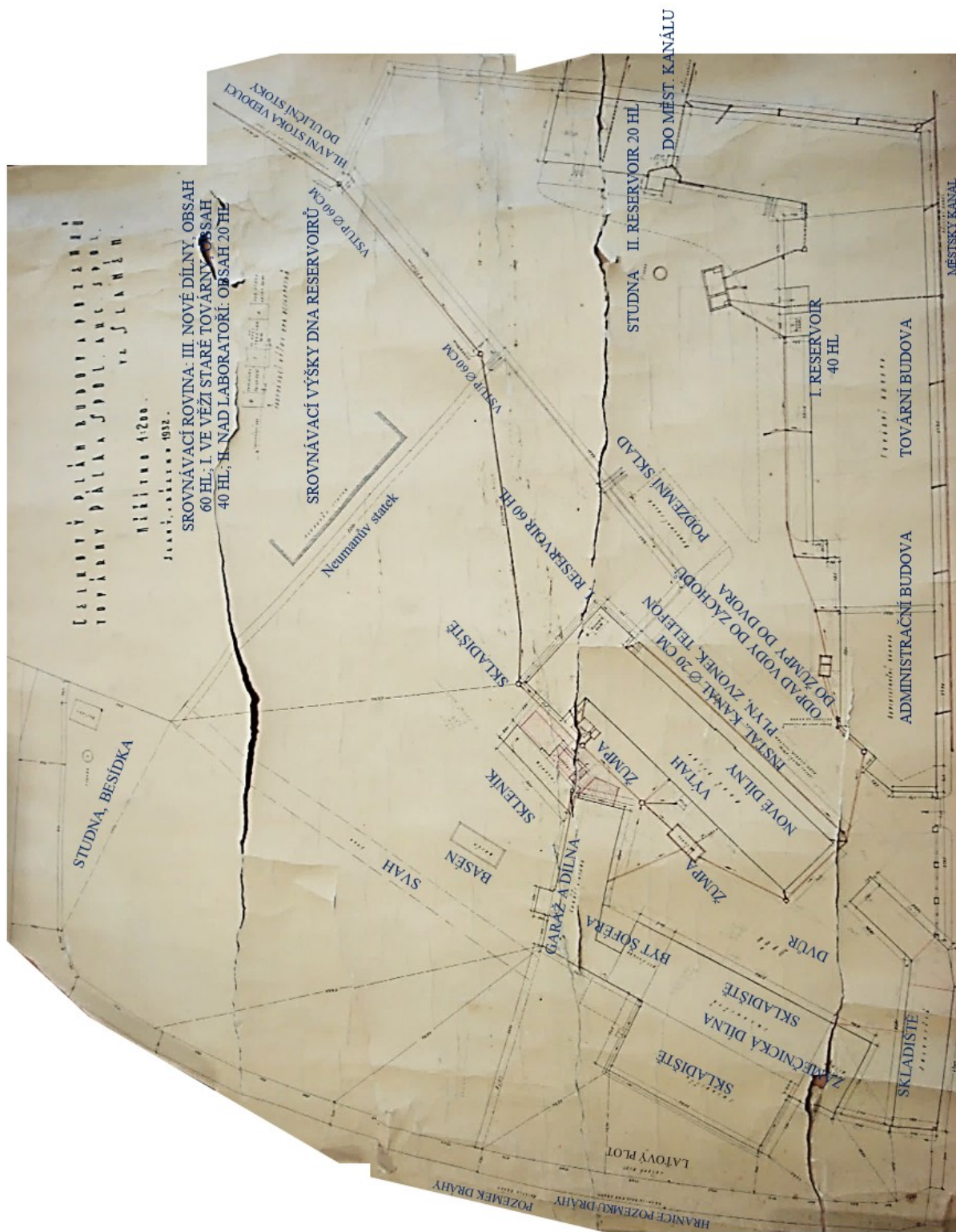
11. Hovorna, registratura, 3x kancelář
12. Expedice, plocha 159 m²
13. Lepárna, plocha 135,8 m²
14. Letovna, varna, plocha 331 m²
15. Přípravná a varna Excelsior, plocha 120,7 m²
16. Ruční lisovna, plocha 38,5 m²
17. Strojní lisovna, plocha 101,6 m², míchárna, plocha 150 m²
18. Fyzikální laboratoř, plocha 80,9 m², laboratoř, plocha 55 m², kancelář pro laboratoř, plocha 22 m², chemická laboratoř, plocha 51,9 m²
19. I. patro tovární budovy
20. I. patro administrativní budovy
21. 2x šatny
22. Prodejní kancelář
23. Sklad – pracovník Nassler
24. Sklad – pracovník Hlaváč

Legenda k obr. č. 95⁵²⁹

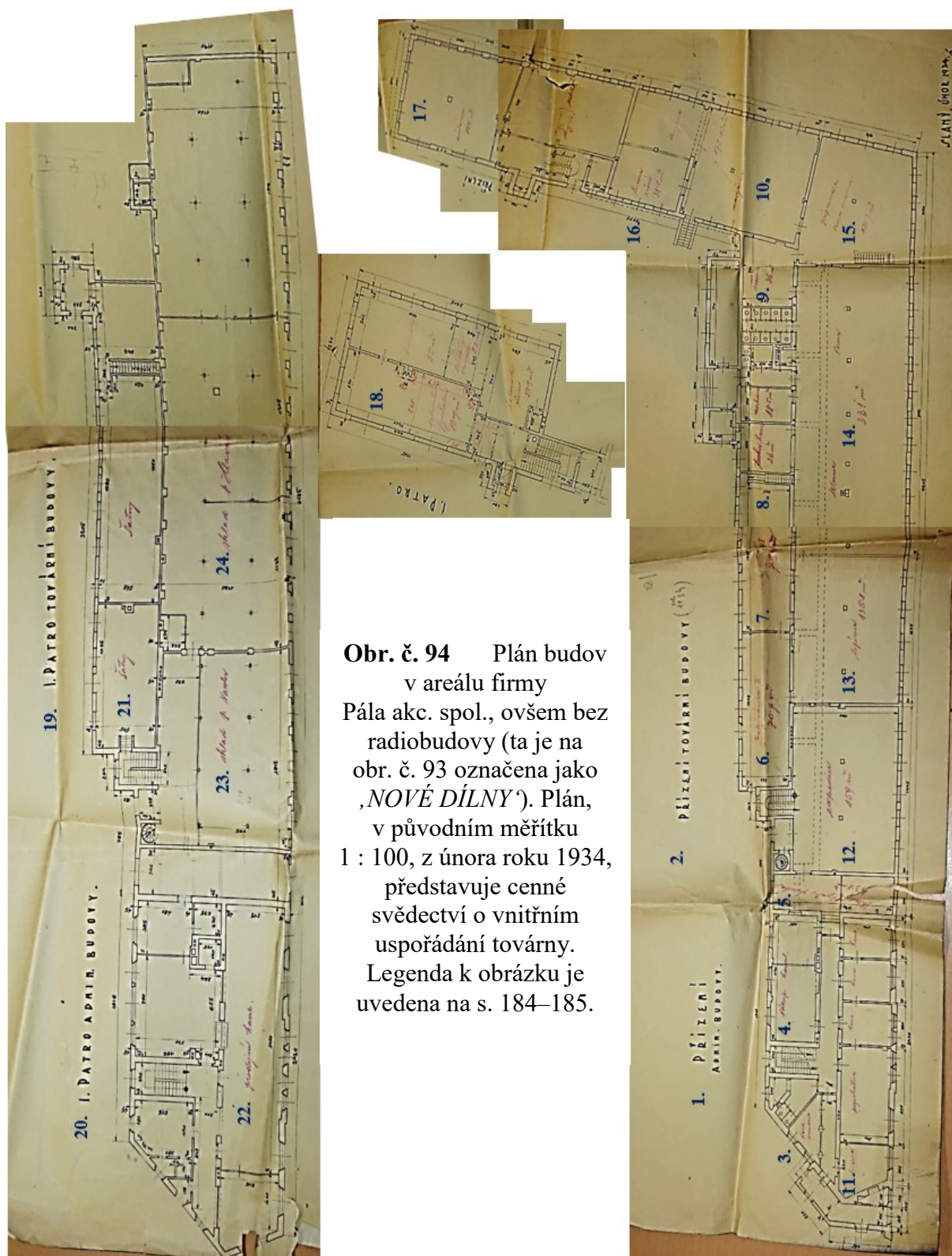
1. Organizační plán RO, Pála a. s. Slaný
2. Svářečka 29
3. Ruční lis 27
4. Ruční lis 26
5. Trolitul lis 28 (Froněk)
6. Bakelitové lisy (Holý)
7. Svěráky (Malach, Novotný, Beran)
- 8.–11. Náradí, nástroje pro lisy, materiál, skříň pro drobné části 40
- 12.–13. Montáž plochých kondenzátorů a odladovačů, pracoviště 6, 7, 8, 75 cm x 300 cm (Kaucká, Beránková)
14. Stůl 75 x 300 pro mistra (jméno nečitelné)
- 15.–16. Věšáky, písemné práce, stůl: 100 cm x 300 cm (Šíp)
17. Regál na přístroje pro expedici, úprava částí z lisů 31, 75 cm x 300 cm, úprava částí z lisů 4, 75 x 300, malé lisy, nůžky pro drát 75 x 300 cm, 30, kamna, zkouška II, zkouška I, B₄ (S₂), 39, montáž přístrojů typu ... 37, přípravy pro montáž 35, 100 cm x 400 cm, přípravy pro montáž 34, 100 cm x 400 cm, trolitul lis 28 (Froněk), B₃, 38, montáž přístrojů typu ... 36, 100 cm x 400 cm, oprava přístrojů našich (Podhorný), oprava amat. přístrojů (Novotný), různé, nůžky, různé práce mechaniků (Kejř), křížové cívky, 23 (Zvára), navíječ křížových cívek I, 24 (Neuman), Micafil I, II, odpadky
18. Vrtačka, brus, kamna, navíječka stará, 5, pila, 25, hotové polotovary, 41, pro expedici, 21, montáž přepínačů škál apod., 32, 33, mechanik, kamna, montáž standardních cívek, 17, vf trafo a ostatních ferr., kontrola, 18 (Rom), zkoušky na průraz apod., stůl 120 cm x 300 cm, 14 (Katzner), dekremetr, 19 (Katzner), kamna
19. Skříň pro součástky, ferrocart, 42, 4 stoly 100 cm x 300 cm, navíjení cívek ferrocart (N, N₂, N₃, N₄), 9–12 (Kartouská, Kasíková, Svobodová, Horká), úprava cívek, 13 (Feimrová, Kopřivová), 43–44, regály pro měřicí přístroje, plná stěna, konstrukce přístrojů, stůl 300 cm x 120 cm, kamna, umyvadlo, skříň 70 cm x 200 cm pro výkresy, regál s tiskopisy, 45, stolek pro písemné práce, stůl pro jemná měření, 100 cm x 300 cm, otvory pro cirkulaci vzduchu k topení

⁵²⁹ V závorkách jméno pracovníka, za čárkami číslo pracoviště, účel pracoviště, rozměry pracovních stolů v cm.

Obr. č. 93 Celkový plán budov a pozemků továrny Pála akc. spol., ve Slaném, původní měřítko 1 : 200, Slaný, v březnu 1932.

Obr. č. 94 Plán budov v areálu firmy Pála akc. spol., ovšem bez radiobudovy (ta je na obr. č. 93 označena jako *NOVÉ DÍLNY*). Plán, v původním měřítku 1 : 100, z února roku 1934, představuje cenné svědectví o vnitřním uspořádání továrny. Legenda k obrázku je uvedena na s. 184–185.

Popis technologického řetězce v 1. patře radiobudovy (obr. č. 95)

V radiooddělení, které se nacházelo v prvním patře radiobudovy, se v letech 1934 až 1936 vyráběly radiopřijímače Ferrocart Palaba B₃, B₄ a S₂.⁵³¹ Toto pracoviště, bylo mj. vybaveno svářečkou (29),⁵³² ručními lisy (26 a 27), trolitul lisem (28).⁵³³ Tato zařízení patrně obsluhoval jeden dělník (Froněk).

Technologický řetězec dále pokračoval bakelitovými lisami (obr. č. 96), obsluhovanými také jedním dělníkem (Holým). Části z lisů se upravovaly na třech pracovních stolech (31, 4 a 30), jejichž pracovní plocha měla rozměry 75 cm x 300 cm. Na pracovištích 31 a 4 se upravovaly části z lisů. Na pracovišti 30 se nacházely malé lisy a nůžky pro drát.

Se svěráky pracovali tři dělníci (Malacin, Novotný a Beran). Dále se při výrobě radiopřijímačů využívala vrtačka, brus, stará navíječka (5), pila (25) a nůžky.

Na pracovištích 6, 7 a 5 tvořených stoly s pracovní plochou 75 cm x 300 cm se do rodících se přijímačů montovaly ploché kondenzátory a odlaďovače. V plánu jsou uvedena jména pouze dvou pracovníků, a to Kaucké a Beránkové. Tyto odlaďovače a kondenzátory se ještě před montáží zkoušely na pracovišti 15, které představoval pracovní stůl o rozměrech plochy 120 cm x 300 cm.

Zkoušky na průraz probíhaly na pracovišti 14 na stole stejné velikosti. Na stole 19 o rozměrech 100 cm x 300 cm byl umístěn tzv. dekremetr.⁵³⁴ Pracoviště 14 a 19 obsluhoval dělník Katzer. Pracoviště 15 bylo označeno zkratkou SU.⁵³⁵

⁵³¹ MELKUS, René: Technologie výroby v továrně Palaba. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. Továrník Pála a Lepší Slaný. VMS, Slaný 2017, s. 62–91, zejména s. 82–83.

⁵³² Číslo pracoviště.

⁵³³ „Trolitul je někdejší (meziválečná) obchodní značka polystyrenu. Polystyren byl ve své době převratným materiálem, zejména pro své izolační a dielektrické vlastnosti. Ty měl, zejména ve srovnání s tehdejšími sortimentem ostatních izolačních materiálů (ebonit, galalit, bakelit, pertinax, vulkánfibr, celuloid...) skutečně vynikající, a tak byl široce využíván i přes své některé nevýhody, jako křehkost, malou odolnost proti otěru, malou odolnost proti účinkům běžných rozpouštědel, sklon k praskání při trvalé mechanické zátěži i během stárnutí atd. Samotný polystyren (polyvinylbenzen) byl syntetizován už v první polovině devatenáctého století, ale průmyslovou výrobu zvládl až německý koncern I. G. Farben, a rozšířil jej právě pod obchodní značkou ‚Trolitul‘. Tím je též vymezen okruh přístrojů, kde je možno polystyren/trolitul u nás nejčastěji nalézt. Začal se používat už ve třicátých letech dvacátého století, a stal se základem výroby feromagnetických materiálů pro VF použití. Polystyren je pojívem železoprachových materiálů, používaných až do současnosti.“ Zdroj: https://is.muni.cz/el/sci/podzim2016/C3804/Historicke_konstrukcni_materialy_GALATIT_ATD..pdf. [online]. [cit. 2020-11-28].

⁵³⁴ Dekremetr je přístroj k měření útlumu. Zdroj: například <https://www.cshak.cz/sites/default/files/Pech%C5%AFv%20Slovn%C3%ADk%20ciz%C3%ADch%20slov.pdf>; http://bc.gbpizs.gov.pl/Content/410/1100001_3.pdf. [online]. [cit. 2020-11-28].

⁵³⁵ Jméno osoby, pracující pod značkou SU, nebylo možno v archiváliích dohledat.

Bakelit a jeho použití.

Málokterý umělý produkt vžil se se svým názvem v technické praxi jako bakelit. Historie této umělé hmoty jest i zachycena literárně a to v díle Johna Kimberly Mumforda: The story of bakelite. — V této velmi zajímavé knížce dozvíme se, že tato skoro zázračná umělá hmota, jež ve svém složení jest v podstatě umělá pryskyřice, spatřila světlo světa na sklonku devatenáctého věku a může být pokládána za zázrak dvacátého století. Rada jmen se připojuje k jejímu vzniku. Jmenují Kleeberga (1890), Blumera (1900), Clause, Trainera, avšak nade všemi svými výzkumy a velmi úspěšnými praktickými výsledky je předstihl americký badatel dr. L. H. Baekeland. Po něm jeho výtvar také nese jméno a znamená mezník v technickém pokroku, jaký tak brzy nebude objeven. Ani si neuvědomujeme, jakým způsobem zasáhl bakelit do vývoje veškeré techniky. Jsou některé obory, kterým položil základní kámen a které jemu děkují za veliký rozmach, bez něhož by jistě dosud živořily. V tom jsou právě vynálezy velké, že v podstatě jednoduchým způsobem tvoří nové možnosti pracovní příležitosti a tím dávají a umožňují lidský vývoj a zabezpečují stále množícimu se lidstvu nové zdroje obživy. Tím jest splněn vlastní účel technické práce. Lidem toho druhu nemusí být stavěny pomníčky. Postavili si je svojí prací a záslužným dílem pro lidstvo sami.

Bakelit může být označen jako látka tekutá, která zahřata ztvrdne v hmotu nerozpustnou ve vodě i v organických rozpustidlech, naprosto nehořlavou a vzdornou i průboji elektrických jisker vysokého napětí. Všechny tyto vlastnosti podmiňují jeho použití v izolační technice. Jest snad nejdokonalejším izolátorem a setkáváme se s jeho výrobky všude tam, kde napomáhá člověku v jeho práci a opatruje ho pohodlím síla elektrická. Avšak i v technice radiových aparátů jest bakelit nepostradatelným.

Nejsou to jen viditelné předměty barvy leskle černé, s kterými denně přicházíme do styku, avšak i vnitřní zařízení jest opatřeno izolačními vrstvami bakelitu. Jsou to hlavně cívky, impregnované bakelitem, kde jest rozhodující izolační schopnost této hmoty. Nelze vyjmenovat veškeré předměty, které jsou vyráběny z bakelitu. Ponejvíce jsou to jen jednotlivé součásti, na př. kostry motorků, izolační desky součástí reostatů a všech možných elektroměřicích předmětů. Použití jest tak různostranné a novým možnostem jest otevřena široká cesta, takže možno označiti bakelitovou techniku jako slibně vývojovou. Tu a

tam setkáváme se s novým použitím. Ebenově černé kelímky jsou používány v kosmetice, jako vyložení stěn kotlů proti účinkům žíravých látek má použití v chemické technologii. Vesměs tyto předměty, o nichž učiněna zmínka, jsou vyráběny z tekutého bakelitu, jímž jsou impregnovány látky o určité přijímací schopnosti a pak podrobeny lisování, ponějvíce za tepla a dosti vysokého tlaku, aby získán byl hutný produkt a docílen žádaný tvar předmětu.

I čisté tekuté bakelit má použití v některém oboru výrobním. Tak průmysl textilní používá pro svoje barviny lepenkových násad, které jsou napuštěny tekutým bakelitem. V poslední době používá se jej také jako lepidla pro spájení dřeva, hlavně dyh pro ten účel, aby vzdorovaly vyrobené předměty vlhku. Bakelit je tudíž vůči vodě naprosto lhostejným. Proto i nalézá použití jako materiál pro neprostupnost vody ve stavebnictví. Zajímavost jest, že vůči mikrobům jeví se jako látka antiseptická, neboť k jeho výrobě je použit formalin a fenol, kteréžto látky jsou známy jako silné desinfekční prostředky. I tyto vlastnosti mají význam pro techniku léčebných přístrojů.

Nemenší význam má použití bakelitu a to tekuté ho jako tmelícího prostředku. Bakelitový tmel jest velmi pevný a jsou nám tyto výrobky i pro svoji tvrdost náhradou za dražší brusné kotouče. Těmito výrobky jest zásobován průmysl, zpracující kov, dřevo i umělé hmoty.

Tím vším jistě nebude vyčerpán přehled oborů, kde zasáhl bakelit svým použitím. Zrodil se v Americe — zemi vysoké technické úrovně. Není snad možno sledovati nové pracovní výsledky několika velikých továren zámořských. Tu a tam pronikne technická zpráva, že bakelit byl použit pro ten který nový účel (na př. použití bakelitu pro konstrukci letadel). I v Německu a i u nás jest zastoupena tato výroba, ne však do té míry, aby zabírala všechny obory možného použití.

Objevem bakelitu nebyl jen získán nový produkt pro lidské podnikání, nýbrž i ukázána cesta pro vytvoření nových výrobků slučováním. Chemická syntéza tajemství vzniku látek v přírodě se vyskytujících — jest tím vedoucím motivem tvořivé práce badatelské. I u nás průmyslové vědecké práce jsou postaveny do služeb této myšlenky, nemá-li být volány po náhradním průmyslu a umožnění zvýšení pracovní příležitosti bez ozvěny a bez podkladu.

Prof. Ing. Zdeněk Záchystal.

(Z nedělní zábavné přílohy »Národní Politiky« č. 38, z 2. /II. 1937.)

Obr. č. 96 O materiálech a technologiích používaných v továrně Pála referoval příležitostně také časopis Světlo a síla. Pokud jeho redakce neměla k dispozici vlastní odborníky, převzala článek z jiných novin. Takovým případem je přetištění statě s názvem *Bakelit a jeho použití*, jehož autorem byl prof. Ing. Zdeněk Zachystal. Populárně-naučný článek vyšel původně v nedělní zábavné příloze *Národní Politiky* č. 38 z 2. 2. 1937.⁵³⁶

Standardní cívky, vysokofrekvenční trať a ostatní ferritové součástky se do přijímačů osazovaly na pracovištích 17 a 18. Zde se pravděpodobně nacházela čtyři pracovní místa, v plánu je však zapsáno jen příjmení Rom.⁵³⁷

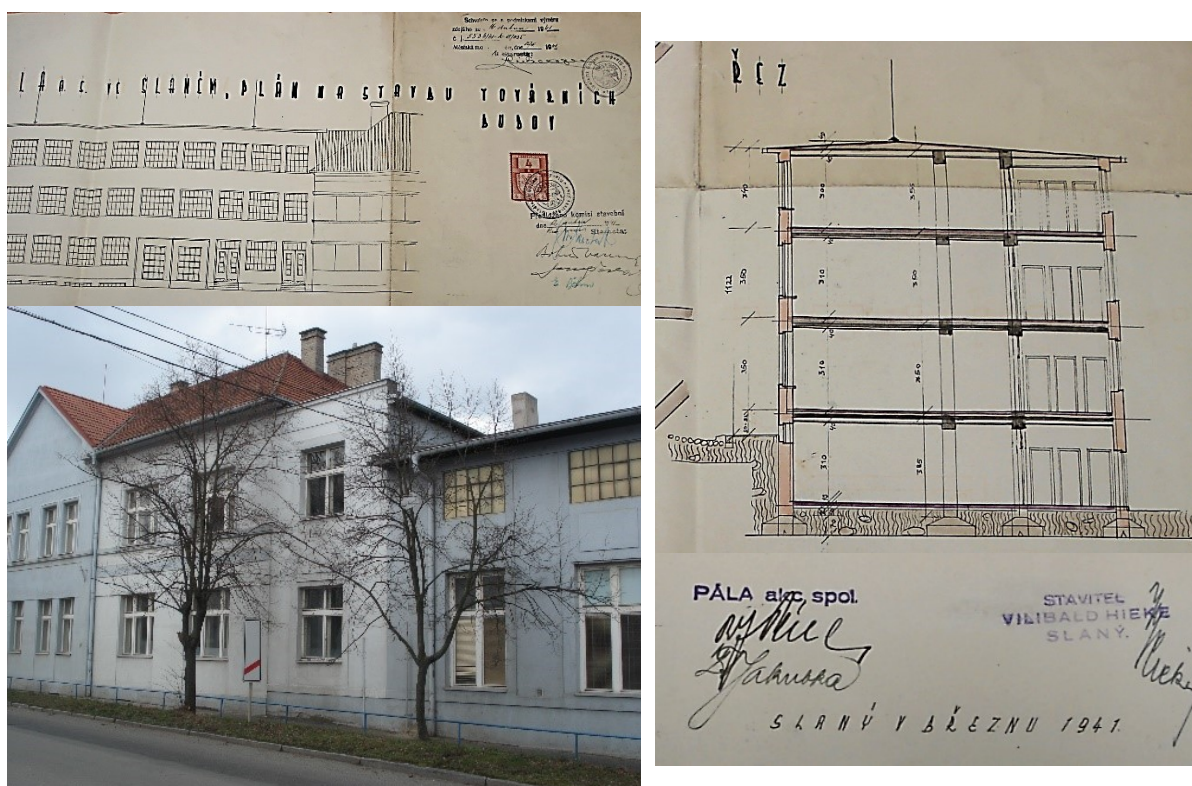
Společně s manipulačním dělníkem pro expedici se zde nacházela čtyři místa mechaniků. Navíjení cívek ferrocart a úprava cívek byly prováděny na třech stolech s pracovní plochou

⁵³⁶ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VI., č. 4., ze dne 1. 4. 1937.

⁵³⁷ Text se vztahuje stále k obr. č. 95.

100 cm x 300 cm s pěti pracovišti 9 až 13. Zde pracovaly ženy (Kartouská, Kasíková, Svobodová, Horká, Feimrová a Kopřivová).

Obr. č. 97 V roce 1941 mělo být přistavěno druhé patro tovární budovy v Netovické ulici, viz výřez plánu vlevo nahoře (pohled z areálu továrny) a vpravo. Foto vlevo dole (pohled z Netovické ulice) dokazuje, že z tohoto projektu sešlo.⁵³⁸

Navijení křížových cívek Micafil⁵³⁹ I a II prováděli dělníci Zvara a Neuman na pracovištích 23 a 24. Různé mechanické práce měl na starosti dělník Kejř.

Závěrečná kompletace přístrojů B₃, B₄ a S₂ se prováděla na šesti pracovištích 34 až 39, což bylo šest stolů, každý s pracovní plochou 100 cm x 400 cm. Právě vyrobené přijímače byly následně zkušeny. Pokud u nich byla zjištěna závada, byly opraveny na pracovišti *oprava přístrojů našich* (dělníkem Podhorným). Dělník Novotný prováděl na vedlejším pracovišti *opravu amatérských přístrojů*. Prověřené radiopřijímače putovaly na regál na přístroje pro expedici.

Kromě pracoviště mistra, jež tvořilo stůl o rozměrech 75 cm x 300 cm a které se nacházelo v sousedství pracoviště 15, byla v radiooddělení rovněž dílna pro praktickou výuku učňů. K jejímu vybavení náležely dva stoly na písemné práce a jeden stůl pro konstrukci přístrojů,

⁵³⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 21, sign. č. 1. Foto: archiv autora.

⁵³⁹ Micafil je izolační, olejem impregnovaný papír používaný v transformátorech. Zdroj: například <http://www07o.abb.com/about/history/heritage-brands/micafil>. [online]. [cit. 2020-11-18].

jeden stůl pro jemné měření a skříň pro výkresy a regál s tiskopisy. Učňovskou dílnu, nebo spíše učebnu, měl podle citovaného archivního pramene na starosti mistr a učitel, Karel Šíp.⁵⁴⁰

6.3 1931–1945 – Wilsonova třída, čp. 689 – ‚Benešovka‘

Plán na stavbu provozovny *Benešovka*⁵⁴¹ začal dne 14. 8. 1931 žádostí firmy *Pála a spol., akc. továrna elektrických článků a baterií*, ve Slaném, podanou Městskému úřadu ve Slaném a Živnostenskému inspektorátu v Praze III., o povolení zřídit dílnu na výrobu kalíšků, jakož i k postavení nákladního výtahu v čp. 689 ve slánské Wilsonově třídě. Úřad provedl 13. 2. 1932 (obr. č. 99) místní šetření a vydal kladné rozhodnutí číslo 7084 ze dne 16. 2. 1932. Okresní živnostenský úřad měl dohlédnout na to, aby „*jestliže by vznikly pro sousedy provozovny závady ze stanoviska policejně-živnostenské nepřijatelné, nařídil podle svého uvážení potřebná opatření, jimiž by závady ty byly odstraněny nebo zmenšeny na nejmenší míru a majitel provozovny bude povinen opatření ta provést.*“⁵⁴²

Obr. č. 98 Neformální shromáždění pracovníků firmy Pála akc. spol., v poslední fázi její existence, pravděpodobně krátce po osvobození v roce 1945. Vpravo od vchodových dveří administrativní budovy stojí Antonín Hnátek, třetí po jeho pravici naslouchá řečníkovi ředitel Jakubka.⁵⁴³

⁵⁴⁰ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 22. RO, I. PATRO, 1 : 50, ORGANISAČNÍ PLÁN. Viz obr. č. 95.

⁵⁴¹ Dříve závod Artura Beneše, kde se později, po roce 1990, vyráběly protektory pneumatik a nyní je zde provozována restaurace. STOMPFE, Milan. Světlo & síla aneb co uměl český management za 1. republiky: 75 let firmy Palaba. Palaba, Slaný 1994, s. 12, 23.

⁵⁴² Výlohy na toto místní řízení činily 172 Kč, které měl žadatel zaplatit přiloženou složenkou do osmi dnů. SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 22, sign. č. 23.

⁵⁴³ Foto: Archiv firmy Bateria Slaný CZ, s.r.o., fond Pála akc. spol., Slaný, kt. č. 1, neprofoliováno.

Tato továrna na kovové zboží nebo zkráceně *kovotovárna* se nacházela ve Wilsonově ulici v čp. 689 (obr. č. 103). Již v listopadu roku 1937 zde firma Pála zamýšlela postavit prozatímní kolnu (obr. č. 100). Následně, dne 24. 1. 1938, požádal Artur Beneš, jako zástupce firmy Pála, o stavební úpravy ve zmiňované lokalitě. Dne 8. 3. 1938 získal Beneš „*povolení ku vnitřním změnám v domě čp. 698 ve Wilsonově třídě ve Slaném pro firmu ‚Pála akc. společnost v Slaném‘ dle předložených a schválených plánů*“⁵⁴⁴ (obr. č. 101, 102).

Poté Okresní úřad ve Slaném informoval dopisem číslo 13.612/1 VI 4/P-18 ze dne 15. 3. 1938 firmu Pála, že vzhledem k příznivému výsledku místního řízení provedeného okresním úřadem ve Slaném dne 26. 1. 1938 schvaluje po stránce živnostensko-právní zřízení pobočného závodu pro výrobu kovového zboží. Úřad firmě stanovil deset podmínek:

- v oknech zámečnické dílny a laboratoří měla být zřízena ventilační křídla „*horem dovnitř se sklápějící a z podlahy řiditelná*“;⁵⁴⁵
- do mužské šatny bylo třeba k umyvadlům zavést vodu a zřídít odpad,
- vzdušný kotel jednoho z kompresorů měl být pro potřeby kolaudace podroben zkoušce vodním tlakem na těsnost,
- zajistit zkoušky výtahu 200 kg břemene 2krát ročně a výtah opatřit návodem k obsluze a vývěskou se zákazem vstupu osob,
- elektrický rozvaděč ve velké dílně závodu v I. patře měl být z boku chráněn mříží, aby se zaměstnanci nemohli dostat k jeho zadní části,
- zaoblit odsávací potrubí v lakovně s cílem optimalizovat výkon odsávání. „*Nestačili by dosavadní exhaustor k dostatečnému odsávání ze stříkacích komor, pak by musel býti vyměněn za větší nebo u dosavadního zvýšena výkonnost*“;⁵⁴⁶
- elektroinstalace pro světlo a motorový pohon měla být provedena v trubkách,
- pohyblivé, a tudíž nebezpečné, části strojů a transmisí, tj. řemenové kotouče, řemeny, ozubená soukolí apod. měla být „*vhodným způsobem zajištěna bedněním, ohražením anebo podchycením*“.⁵⁴⁷
- Poslední dva body stanovily firmě Pála akc. spol., dodat Okresnímu úřadu ve Slaném soupisy strojů nainstalovaných v jednotlivých pracovnách s příslušnými elektromotory a jejich výkony v kusech. Po dokončení stavby měla firma požádat o kolaudaci.

---

⁵⁴⁴ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 22, sign. č. 15. Jednalo se o jediný plán, vyhotovený ve dvou kusech, jehož kopii uvádím na obr. č. 102.

⁵⁴⁵ Tamtéž, sign. č. 16.

⁵⁴⁶ Tamtéž.

⁵⁴⁷ Tamtéž.

O P I S.

Presenční razítko: OKRESNÍ ÚŘAD v SLANÉM
došlo: 13.2.1932
č.j. 7084

15 $\frac{68}{2429}$

B

P r o t o k o l

Kolková
známka

Kč 5.-

sepsaný dne 13. února 1932 v Slaném v továrně fy Pála a spol.
kul.ra-
zítko: ve Slaném za účasti podepsaných.
OKRESNÍ ÚŘAD
V SLANÉM

P ř e d m ě t e m

jest výsledek úředního řízení provedeného v základě výměru okres.
úřadu v Slaném ze dne 2.II.1932 čís.31670 ex 1931 za účelem schvá-
lení provozovny na výrobu kalíšků a nákladního výtahu v továrně II.
fy Pála a spol. ako.továrna elektr.šlánek a baterií v Slaném v domě
čp.689 ve Wilsonově tř. v Slaném.

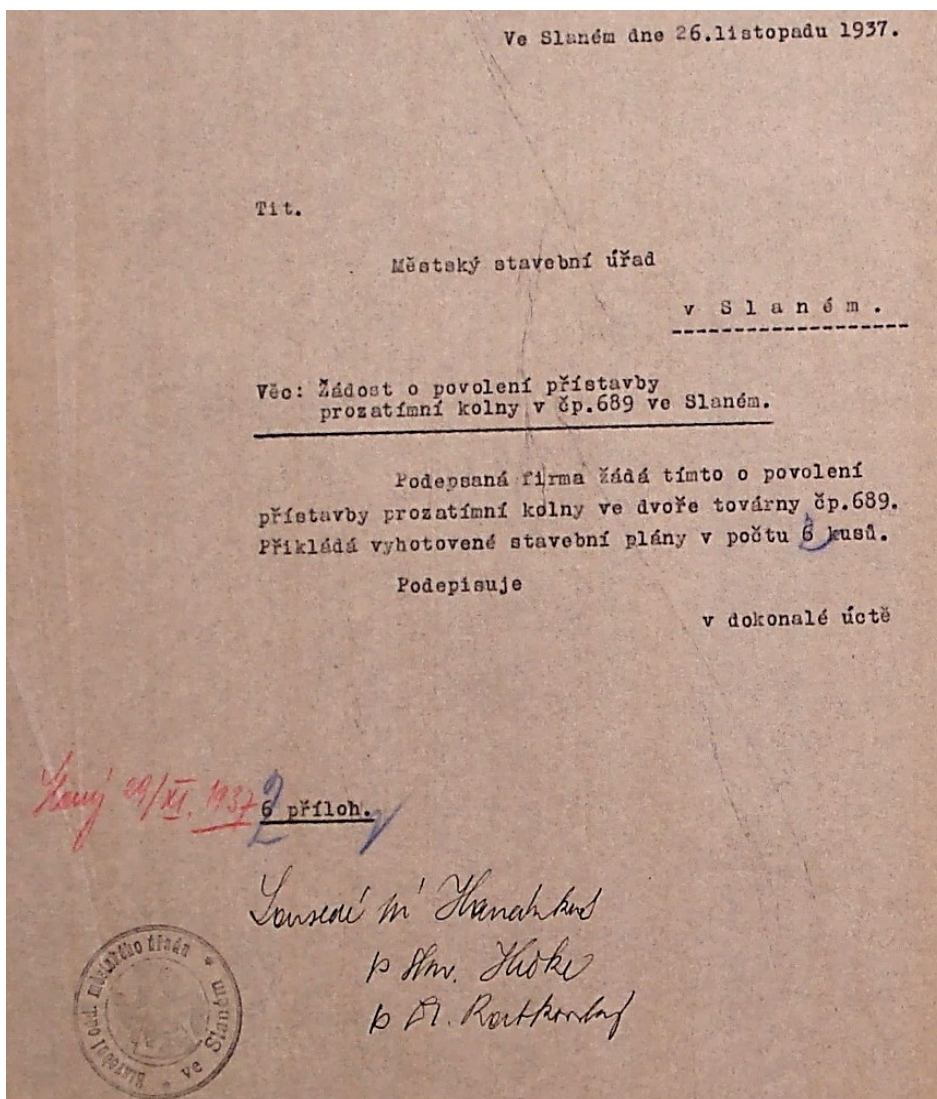
Při místním řízení bylo zjištěno toto:

Fa Pála a spol. ako.továrna elektr.šlánek a baterií v Slaném
pronajala dům čp.689 od fy Art.Beneš ve Slaném. V domě upravila
provozovny na výrobu elektrických šlánek a baterií ve Slaném. Dům
jest jednopatrový, zděný, rohový, s krytinou ohnivzdornou a pro-
story v něm byly již dříve používány majitelem domu na provozovny
pro výrobu svršků. / V přízemí jsou tyto pracovní místnosti: Troje
skladiště beden a hotových výrobků. V levém rohu třetího skladiště je
spodek výtahu na zboží. Na druhé straně průjezdu v přízemí je zaříze-
na pro dělníky prostorná šatna s umývadly sklopnými. V sousedství
šatny jest záchod pro ženy. Připomíná se, že místnosti označené jako
třetí skladiště s výtahem používá se co místnosti pracovní. Tato
místnost je klenuta do travers, má délku 14,20 m šířku 11,20 m a je
osvětlena 8 okny 180 x 200 cm. Její výška činí 4 m. Z místnosti jsou
ještě dva východy na venek, nade dveřmi jsou ještě nadsvětličky.
Ohnivzdorným schodištěm vystupuje se do I.patře, kde se nalézá jedi-
ná pracovní místnost o délce 32 m, šířce 11,20 , plus 6,6 x 5,30 m.
Výška této místnosti obnáší 5 m. V této místnosti, která je dostateč-
ně osvětlena 17 okny plus 2, rozměru 3,20/2,30, provádí se letování
kalíšků a sice nyní elektrickým proudem. Dříve dlo se toto letování
94 plameny plynovými a potrubí plynové jest dosud v místnosti insta-
lováno. V I.patře ve schodišti jsou pro dělníky zařízeny splachovací
záchody a sice jeden pro muže a 3 pro ženy. Vedle záchodů jest míst-
nost sloužící za kancelář, přístupná z velké místnosti. V této míst-
nosti je v zadním levém rohu horní část výtahu stolicového, poháněné-
ho elektrickým motorem. O výkonnosti 1,5 ks. Celková dopravní výška
výtahu 4,575 m, výtah je opatřen automatickými bariérami a šachta
jeho je chráněna drátěným pletivem. Nosnost výtahu obnáší 200 kg.
Podlaha pracovní místnosti v I.patře je dřevěná, místnosti přízemních
betonová. Místnosti jsou vytápěny železnými kamny a elektricky osvět-
lovány. Sklopná ventilační křídla jsou upravena v dostatečném počtu
oken. Výtah vyhovuje bezpečnostním předpisům. Pitná voda se opatřuje
měst.vodovodem, zavedeným. Strojní zařízení nové provozovny záleží
v tomto: v dolní pracovní místnosti jsou nůžky na stříhání plechu,

Obr. č. 99 První strana protokolu z místního šetření provedeného v „Benešovce“ dne 13. 2. 1932, který obsahuje soupis domu a jeho vybavení včetně strojního zařízení nové provozovny. „Strojní zařízení nové provozovny záleží v tomto: v dolní pracovní místnosti jsou nůžky na stříhání plechu, 6 strojů na kroužení kalíšků a 3 ruční lisy na vyrážení dýnek, v I. patře jsou 2 stroje na zkoušení kalíšků poháněné elektricky. Potřebná ochranná opatření u pracovních strojů jsou provedena. Prostředky nutné ku poskytnutí první pomoci jsou v závodě pohotově.“⁵⁴⁸

⁵⁴⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 22, sign. č. 16.

Obr. č. 100 Žádost firmy Pála Městskému stavebnímu úřadu o povolení přístavby prozatímní kolny opět v čp. 689 ve Slaném z 26. 11. 1937.⁵⁴⁹

„Zároveň sděluji, že ministerstvo národní obrany, přihlížejíc k ustanovení § 18., odst. 1., § 25., odst. 1. a 2., § 194., odst. 4., zákona o obraně státu ze dne 13. května 1936 čís. 131 Sb., z. a n., dále §§ 1 A IV. A 28. vl. nař., o podnicích důležitých pro obranu státu, ze dne 3. července 1936 č. 197 Sb., z. a n., nemá námitek proti povolení k provizorní přeměně obytných místností na provozní místnosti Arturu Benešovi, zástupci firmy 'Tatra', Slaný čp. 689, pro potřebu firmy 'Pála akc. spol.', ve Slaném, podle žádosti jmenovaného ze dne 24. ledna 1938 a přiložených plánů a vzhledem k protokolu Okresního úřadu ve Slaném k č. 4237 ze dne 26. ledna 1938 s podmínkou, že uvedená firma při zamýšlené přestavbě bude dbáti zájmů obrany proti leteckým útokům po rozumu zákona ze dne 11. dubna 1935 o ochraně a obraně proti leteckým útokům č. 82 Sb., z. a n.“⁵⁵⁰ Tj. Artur Beneš se měl po přestavbě bytu na továrnu postarat také o plnění

⁵⁴⁹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 22, sign. č. 22.

⁵⁵⁰ Tamtéž.

povinností spojených se zabezpečením ochrany objektu před možnými leteckými útoky, poněvadž firma Pála akc. spol., byla „podnikem důležitým pro obranu státu“.⁵⁵¹

 MĚSTSKÝ ÚŘAD V SLANÉM.

V Slaném, dne 8. března 1938.

Č. j.: 730/38. Titl.
Věc: Stavební povolení.- firmě Artur Beneš
zástupce firmy "Tatra"
K č. j.:
Příloh: 2 stavební plány.- Slaný, šp. 689.

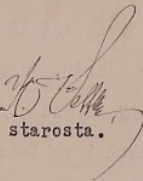
Stavební povolení.

K Vaší žádosti ze dne 24. ledna 1938 udělují Vám Městská rada ve Slaném, jako úřad stavební, ve smyslu § 130 stav. řádu pro Čechy ze dne 8./1. 1889 a podle svého usnesení ze dne 8. února 1938 jakož i vzhledem k výsledku komisionálního řízení stavebního provedeného dne 26. ledna 1938 a k protokolu sepsanému při tomto řízení, p o v o l e n í k u v n i t ě ř n í m z m ě n á m v domě šp. 689 ve Wilsonově tř. ve Slaném pro firmu " Pála akc. společnost v Slaném" dle předložených a schválených plánů s těmito podmínkami:

- 1./Projektované vnitřní změny musí býti provedeny přesně dle schválených stavebních plánů.
- 2./Při provádění vnitřních změn jste povinni spolu s podnikatelem stavby šetřiti všech předpisů staveb. řádu pro Čechy, pokud se těchto změn týkají.
- 3./Jste zodpovědní za veškeré škody které by prováděním či trváním vnitřních změn vznikly na sousedních nemovitostech.
- 4./Při odvozu ~~smě~~ rumů a ~~děvozu~~ stavebních hmot budiž šetřeno čistoty v ulicích.

Z tohoto výměru pokud se Vám ukládají podmínky neb omezení lze podat do 14 dnů po doručení u Městského úřadu ve Slaném odvolání k Okresnímu úřadu ve Slaném.

Jedno paré stavebních plánů (2 kusy) opatřených schvalovací doložkou Vám v příloze vracíme.

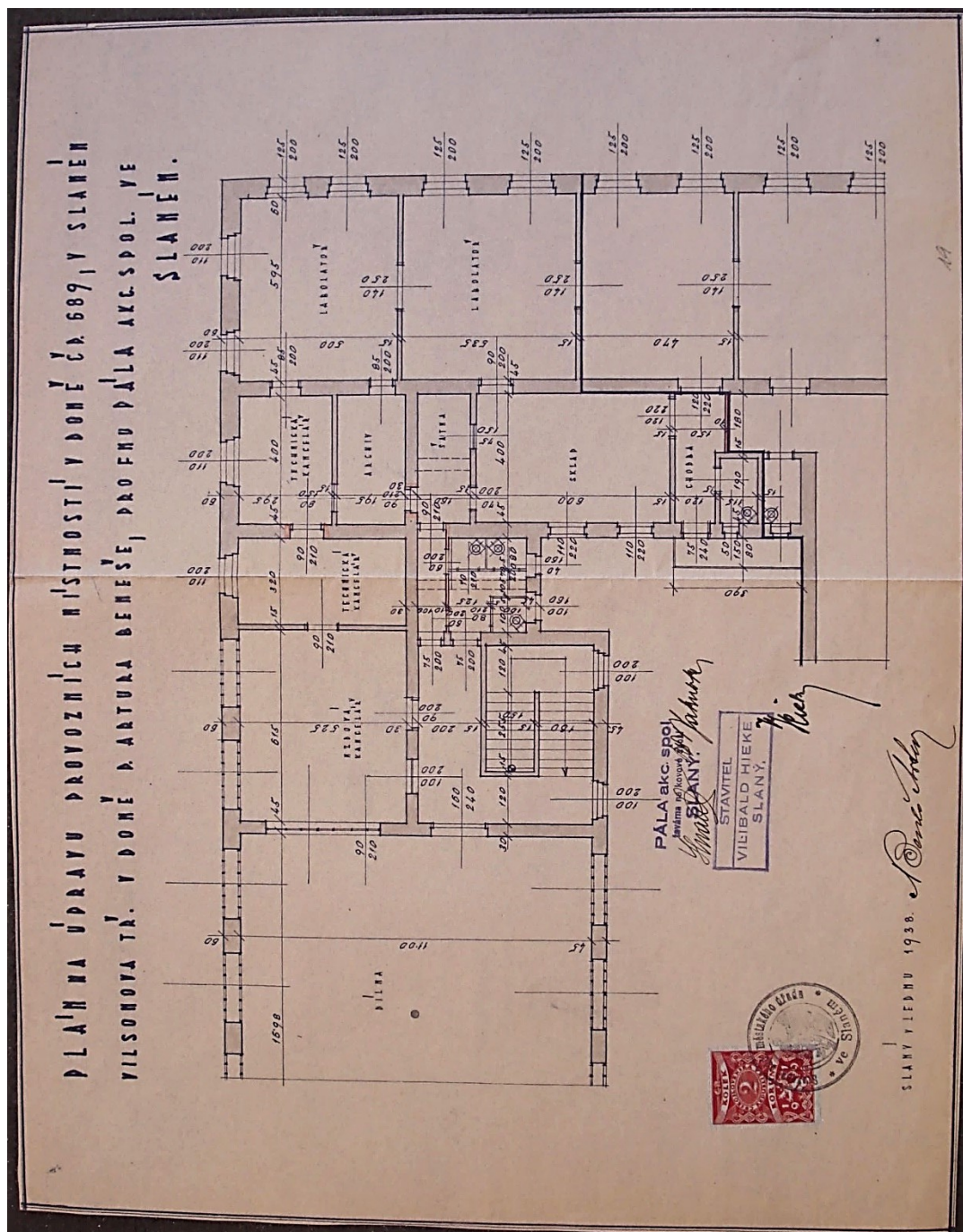

starosta.

Obr. č. 101 Stavební povolení udělené 8. 3. 1938 Městským úřadem ve Slaném Arturu Benešovi pro úpravu domu čp. 689 ve Wilsonově ulici na kovotovárnu firmy Pála akc. spol.⁵⁵²

⁵⁵¹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 22, sign. č. 16.

⁵⁵² Tamtéž, sign. č. 14–15.

Obr. č. 102 Plán továrny na kovové zboží (viz razítko) firmy Pála ve Wilsonově ulici, z něhož lze dobře vyčíst rozmístění jednotlivých pracovišť. Zdola nahoru a zleva doprava: dílna, mzdová kancelář, schodiště, technická kancelář, toalety, technická kancelář, archiv, šatna, sklad, chodba, toalety, neoznačená místnost, laboratoř (2x), neoznačená místnost (2x).⁵⁵³

⁵⁵³ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 22, sign. č. 19.

Obr. č. 103 Nahoře tzv. provozovna *Benešovka*, kde se vyráběly kalíšky, později protektory pneumatik a dnes je zde, na adrese Wilsonova 689, restaurace (dole).⁵⁵⁴

⁵⁵⁴ Archiv firmy Bateria Slaný CZ, s.r.o., fond Pála akc. spol., Slaný, kt. č. 1, neprofoliováno, a <https://mapy.cz/zakladni?x=14.0780577&y=50.2288363&z=17&pano=1&pid=62526066&yaw=4.004&fov=1.571&pitch=-0.136&q=Wilsonova%2036>. [online]. [cit. 2020-10-31].

6.4 1937–1945 – Pražské předměstí

Ještě před druhou světovou válkou, v roce 1937, se Pálovce podařilo zakoupit budovu a pozemky na Pražském předměstí. Budova byla využívána jako lakovna a galvanizovna.⁵⁵⁵ Postupně zde byly, především ve 40. letech 20. století, postaveny další objekty, ale hlavního rozmachu bylo na Pražském předměstí dosaženo až po válce, v éře národního podniku Bateria Slaný.

Rozpočet na tovární halu fy P Á L A a s.	
strana	Slaný.
11. Zdivo pilířů ze struskových na nastavovanou maltu 1. Skříňkumusu do hloubky 80 cm m	...
12. Cihelné zdivo přízemí 80 cm vysokých dobře vyplněných cihel na vápennou maltu, pilířů pod nosníky na nastavo- vanou maltu a z ostře přiléhajících cihel boe 0,90m odvozem výkopku do nepodsklepené části m	3.900.-- 2.900.-- <i>2.300</i>
13. Cihelné zdivo nadzdivky a štítů 3. Hrubé zdivo v nepodsklepené části ve vrstvách 20cm sil. m	2.100.-- <i>2.160</i>
14. Cihelné zdivo pilířů, ze struskových cihel na nastavovanou maltu, patek pilířů, s deponií materiálů m	28.--
15. Cihelné zdivo příšek z dutých cihel 10cm sil. na nastavovanou maltu s odvozem výkopku do vzd. 20 m m	269.--
6. Výkop pro odnětí ze šumy do kanali sece, se zřícením m	50.--
7. Výkop pro přílohu vedvodu jinak jak v pol. č. 6 m	42.--
Výkop pro kanalizaci o prům. hloub- ce 1,20m se zřícením m	280.--
9. Základové zdivo z lomového kamene na vápennou maltu m	260.--
10. Zuterání zdivo cihelné a na venkovní střechě oložené struskovými cihlami m	526.--
11. Zdivo pilířů ze struskových cihel na nastavovanou maltu m	71.50
12. Cihelné zdivo přízemí, z červených dobře vyplněných cihel na vápennou maltu, pilířů pod nosníky na nastavo- vanou maltu a z ostře přiléhajících cihel m	322.--
13. Cihelné zdivo nadzdivky a štítů jinak jak v pol. č. 12 m	96.--
14. Cihelné zdivo pilířů, ze struskových cihel na nastavovanou maltu m	79.--
15. Cihelné zdivo příšek z dutých cihel 10cm sil. na nastavovanou maltu s	
20. Provedení odpadního sestaveného potrubí ø 30 cm kus	107.--
21. Stěrnaté odpadní roury ø 125 mm kus	14.--
22. Stěrnaté odpadní roury ø 100 cm kus	10.--
23. Stěrnaté odpadní roury ø 75. cm kus	18.--
6. Přilpatek na tvarové kusy:	
a./ Kolena 1 2/3° kusů	1
b./ Kolena 100/45° kusů	17
c./ Dvojité odbočky 1 2/3/100/100mm kusů	7
d./ Jednoduché odbočky 1 2/3/100mm kusů	3
e./ Jednoduché odbočky 75/75 mm kusů	1
24. Dodání syfonů s přílohou do 12/12 cm do uzavření a písolru kusy	
25. Sazení vody:	
a./ Stěrnaté železné roury ø 70mm kusů	33.--
b./ Pozinkované roury ø 6 cm kusů	50.--
c./ Pozinkované roury ø 40 mm kusů	10.--
d./ Pozinkované roury ø 10cm kusů	6.--
26. Dodání železných klesek komplektních se zářnicemi kusů	16.--
27. Provedení sprechových zářnic kusů	10.
28. Dodání a osazení uzavíracích žlabů, komplet s 12ti výtoko- vými korbami kusy	3
29. Dodání a osazení železných uzavíracích kusy	
30. Průtokové soupi 70 mm kus	1
31. Průtokové ventily ø 6 cm kusy	3
32. Litinové syfony pod sarchy kusů	10

Stavba tovární haly č. 1 a 2 k. m
Slaný 24. června 1942.

Obr. č. 104 První a poslední strana rozpočtu na stavbu továrny na Pražském předměstí z 24. 6. 1942.⁵⁵⁶

⁵⁵⁵ STOMPFE, Milan. Světlo & síla aneb co uměl český management za 1. republiky: 75 let firmy Palaba. Palaba, Slaný 1994, s. 84.

⁵⁵⁶ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 22, sign. č. 129, 133.

V červnu roku 1942 byla zahájena stavba budovy továrny na baterie na Pražském předměstí, na místě, kde bývaly jatky. Rozpočet obsahoval 71 položek. Jeho první a poslední stranu uvádím na obr. č. 104.

O stavbu haly měly zájem čtyři firmy Hieke, Lanna, Plíhal a Beneš. Citovaný archivní pramen, neuvádí, která z firem ve výběrovém řízení nakonec uspěla. Pramen však obsahuje rukou psané srovnání cenových nabídek těchto firem až do jednotlivých položek. Z celkových navrhovaných částek jsem pro ilustraci sestavil tab. č. 19.

Tab. č. 19 Srovnání cenových nabídek na stavbu tovární haly na Pražském předměstí v roce 1942.⁵⁵⁷

		Nabídková cena [zřejmě v protektorátních korunách – K]⁵⁵⁸		
Firma	Hieke	2 870 100		
	Lanna	2 476 077,50		
	Plíhal	2 201 754,90		
	Beneš	3 152 206		
Hieke dražší než Lanna o:		Hieke dražší než Plíhal o:	Beneš dražší než Hieke o:	
394 022,50		668 345,10	282 106	
Lanna dražší než Plíhal o:		Beneš dražší než Lanna o:	Beneš dražší než Plíhal o:	
274 322,60		676 128,50	950 452,10	

Z příslušných stavebních plánů se v SOA Praha zachovaly plány haly s rozvržením pracovišť, sociálních zařízení technologie výroby. Polohu této haly na Pražském předměstí v podstatě nedaleko železniční trati Slaný – Louny dokazuje dokument, jehož čistopis měl být pravděpodobně použit pro komunikaci s kladenským úřadem práce. Oba dokumenty uvádím na obr. č. 105 a 106.

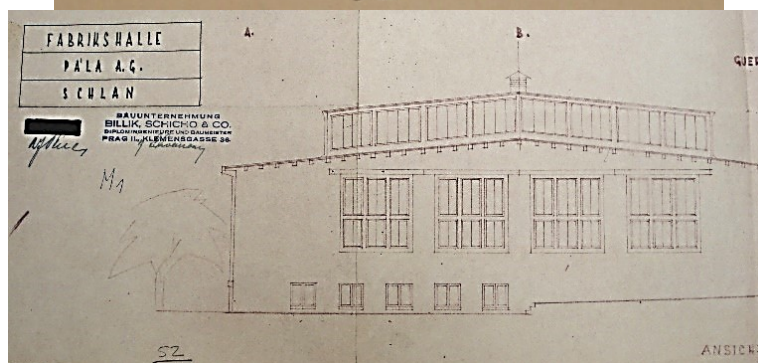
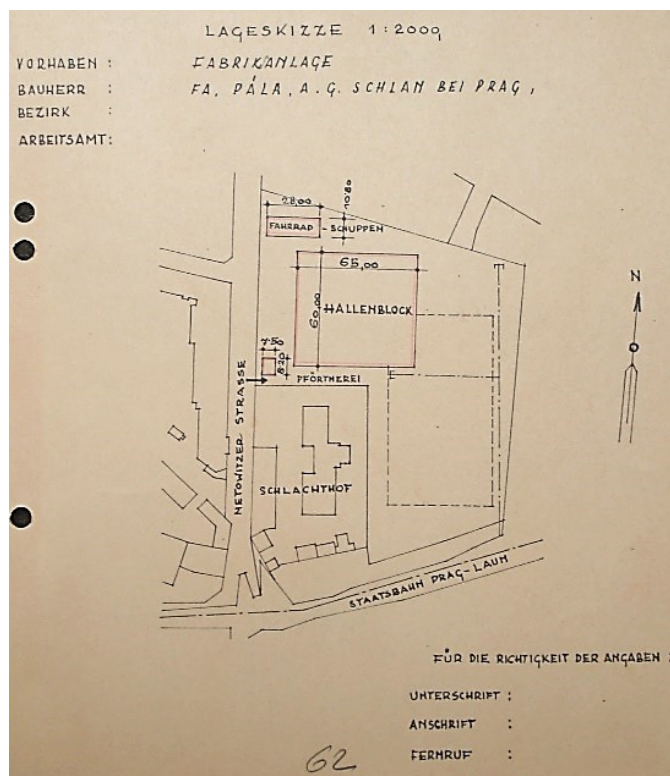
Na tržišti u Městských jatek měla roku 1942 vyrůst nová kovotovárna a nástrojárna s bateriovým oddělením (obr. č. 105, 106, 109). K podpoře tohoto plánu proběhla dne 25. 8. 1942 porada za účasti ředitele Rudolfa Jana Pály, správce Václava Pály a dále pánů Mrštiny, Šípa a Šímy. Rudolf Pála zde rozhodl, „*aby příchod veškerého materiálu pro kovo- i bat. oddělení se děl do skladu po hlavní rampě, v jejíž blízkosti v podzemí bude kancelář pro skladníka, za ní malá šatna pro pomocné dělníky. Od této rampy povedou úzké koleje pro dopravu surovin.*⁵⁵⁹ Na téže rampě se mělo nakládat i hotové zboží. U expedice bateriového oddělení měla být ještě jedna rampa na spouštění lehkých balíků do vozu. Později měl být proveden přístavek kovárny, kalírny, svařovny a leštírny. Plán provozu byl schválen.

⁵⁵⁷ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 22, sign. č. 119.

⁵⁵⁸ https://cs.wikipedia.org/wiki/Protektor%C3%A1tn%C3%AD_koruna. [online]. [cit. 2020-11-19].

⁵⁵⁹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 22, sign. č. 80–83.

Obr. č. 105 Nahoře dokument, který měl být určen pravděpodobně pro komunikaci s pracovním úřadem v Kladně.⁵⁶⁰ Uprostřed vlevo razítko stavební firmy *Billik, Schicho & co.*, s částí průčelí haly.⁵⁶¹ Dole hala na Pražském předměstí dnes.⁵⁶²

⁵⁶⁰ Legenda k obr. č. 105 nahoře: Für die richtigkeit der angaben – za správnost informací; Unterschrift fernruf Schlan – podpis, telefonní předčísli města Slaný 47; Schlachthof – jatky; Lageskizze 1 : 2 000 – situační plánec v měřítku 1 : 2 000; Vorhaben: Bau Einer Fabrikshalle – Projekt: výstavba továrny; Bauherr: Fa Pála a. g. Schlan – Klient: Fa Pála akc. spol., Slaný; Bezirk: Schlan – okres: Slaný; Arbeitsamt – Pracovní úřad; Staatsbahn Prag – Laün – Státní dráha Praha – Louny. SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 21, sign. č. 62.

⁵⁶¹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 21, sign. č. 52.

⁵⁶² Zdroj:

<https://mapy.cz/zakladni?x=14.0961903&y=50.2265240&z=18&pano=1&source=pubt&id=15700599&pid=62548578&yaw=1.270&fov=1.257&pitch=0.100>. [online]. [cit. 2020-11-28].

Ze zápisu vyplývá, že na západní levé straně části haly o ploše 1 800 m², měla být lisovna, montovna a nástrojárna včetně zámečnické dílny. Vjezd do lisovny měl rozměry 300 cm x 400 cm a byl umístěn na jižní straně haly vlevo. „V těchto dveřích budou umístěny malé východové dveře pro příchod a odchod vedoucích tohoto oddělení. Vedoucí budou takto nuceni přecházeti vždy celé oddělení, než započne práce anebo skončí.“⁵⁶³ Postup výroby směřoval od severního levého čela haly, kde bylo umístěno podzemní skladiště plechu spojené s halou výtahem, a pokračovalo k jižní straně haly.

V hale byla umístěna následující pracoviště, počínaje od severní strany (obr. č. 106):

- nástrojárna a zámečnická dílna s vyvýšenou kanceláří o 60 cm nad podlahu haly pro dobrý přehled celého pracovního prostoru,
- příruční sklad se schodišti do šaten pro muže a ženy o celkové ploše 30 m x 15 m, tedy 450 m²,
- nástrojárnu tvořila oddělení přistavěná mimo halu na severní straně:
  - kovárna (25 m²),
  - kalírna (25 m²),
  - svařovna (12,5 m²),
  - leštírna pláštů dynamek (25 m²).⁵⁶⁴

Nástrojárna byla vybavena celkem osmi stroji: malým soustruhem Plauert [0,37 kW], hoblovkou Volman [1,85 kW], sloupovou vrtačkou Roedl [1,2 kW], transmisní pilkou [0,75 kW], bruskou Störtlände pro kovárnu [0,75 kW], sloupovou vrtačkou [0,75 kW], stolní vrtačkou [0,2 kW] a velkým soustruhem Heid [2 kW].⁵⁶⁵

Pod nástrojárnou v podsklepení severní levé strany haly je umístěn sklad plechů o ploše 200 m². Toto skladiště mělo příjezdová vrata, která ústila do velkého skladiště a k nimž vedly úzké koleje pro přívaz materiálu od hlavní nákladové rampy na jižní straně. Druhá vrata byla umístěna proti úschovně kol a zajišťovala přístup do podsklepení pod kovárnou a kalírnou. Třetí vchod byl spojen se schodištěm pro muže. Tím bylo dosaženo přístupu do skladiště přímo z lisovny. Sklad byl s lisovnou spojen také výtahem na materiál.⁵⁶⁶

---

⁵⁶³ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 21, sign. č. 52.

⁵⁶⁴ Tamtéž, kt. č. 22, sign. č. 29.

⁵⁶⁵ Tamtéž.

⁵⁶⁶ Tamtéž.

Za nástrojárnou pokračovala po levé straně za výtahem lisovna s plochou určenou pro sklad polotovarů a s plochou pro zvětšení strojového parku v celkové ploše 900 m². Jednotlivé pracovní pochody postupovaly od výtahu, kde se třídil plech, stříhal na nůžkách a byl posunován k jednotlivým strojům ke zpracování, a to: k ražení, tažení, kalibraci, tlačení závitů, ořezávání atd. Většina výrobků postupovala na konečné děrování a ohýbání k menším lisům a poté bylo kontrolováno jejich provedení a ověřován počet. Odtud výrobky pokračovaly výtahem do skladiště v podzemí, kde byly nakládány a dopravovány do lakovny. Olakované zboží bylo přesunuto zpět do skladiště plechu a k montáži vydáváno prostřednictvím výtahu.

Některé stroje v nové továrně ještě fungovaly na transmisní pohon, například velký tažný lis Schuller na maximální tažný tlak 50 000 kg. Na přímý pohon s elektromotory byly přestavěny tyto stroje: „*výstředníkové lisy Varvažovský, max. tlak 23 000 kg [1,5 kW] 1 kus, 15 000 kg [0,75 kW] 1 kus, 10 000 kg [0,75 kW] 3 kusy, Kneusel 2 000 kg [0,2 kW] 2 kusy, tažný lis Schuller [10 000 kg] [2 kW] 1 kus, třecí lis Schuller, 90 000 kg [5 kW] 1 kus, třecí lis Varvažovský, 25 000 kg [2 kW], 1 kus, stroj na tlačení závitů Schuller [1,2 kW], 1 kus, kolečkové nůžky [0,5 kW], 1 kus.*“⁵⁶⁹

Po pravé straně za dílenskou kanceláří pokračovala montovna veškerých výrobků na ploše 450 m². Výroba probíhá od severu k jihu, kde končí balením pouzder u výtahu společného i pro expedici bateriového oddělení. Výtah u kontroly pouzder ústil do skladiště hotového zboží v podzemí. Pro kovotovárnu zde byla vyhrazena plocha 250 m².⁵⁷⁰

Ve skladu se dalo umístit 725 000 kusů svítidel uložených do 24 regálů o rozměrech 6 m x 1 m x 2,6 m, tj. na:

počet kusů výrobku		číselné označení výrobku
200 000	pouzder	1067–1068
120 000	pouzder	1003–1053
220 000	pouzder	1626–41, 44, 46, 47, 57
10 000	reflektorů	1701
10 000	světél	2589
10 000	pouzder	1830
5 000	skel	2855
150 000	různých dalších výrobků	1854, 1073, 1075 ... ⁵⁷¹

Dělníci přicházeli do práce hlavní vrátnicí u jižního levého rohu haly. Cyklisté odevzdali svá kola v úschovně kol u severního levého rohu haly. Zaměstnanci prošli vrátnicí a podél západní strany pokračovali do šaten, dokud nebyla západní strana zastavěna administrativní budovou. Pak byli nuceni obcházet jižní a východní stranu, až došli k čelu severní strany ke

⁵⁶⁹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 22, sign. č. 29.

⁵⁷⁰ Tamtéž.

⁵⁷¹ Tamtéž.

vchodům do šaten. Ze šaten vedly do provozu kovotovárny dvě oddělená schodiště pro muže a ženy, která ústila do nástrojárny. Později měla být zastavěna i volná plocha na východní straně haly, a tudíž se počítalo s otevřením nové vrátnice v rámci úschovny kol.⁵⁷²

Pokud jde o rozměry haly, tak v její výška v nejnižším místě byla 5,35 m, v nejvyšším pak 6,85 m. To vyhovovalo strojům, neboť velký tažný lis Schuller měl výšku 4,06 m, tažný lis TEZ 6 Mach a Fišer 2,75 m a velký třecí lis Schuller 2,95 m.⁵⁷³ Srovnání pracovních ploch v kovotovárně v Netovické ulici s plochami plánované haly na Pražském předměstí uvádín na obr. č. 107.

4.

Přehledná tabulka jednotlivých pracovních ploch v dnešním kovo, navržených v vyšších při umístění kovo do haly na tržišti.

Kovo dnes :		Návrh:	Výsledná plocha v hale:
Lisovna	234	1.200	900
Nástrojárna	48	327	450
Montovna a kontrola pouzder	352	990	450
Sklad materiálu	150	200	200
Sklad hotového zboží	--	200	250
Provozní kancel.	12	30	25
Konstrukční "	--	30	--
Šatna žen	12	80	145
Jídelna žen	--	75	--
Kuchyně	--	60	--
Šatna mužů	3	18	175
Jídelna mužů	--	20	--
	811 m²	3.230 m²	2.595 m²

Plyn, voda, studená a teplá, stlačený vzduch, komíny, odsávání a elektrika byly zakresleny do konečného plánu 3.9.1942.
Topení provádko projektováno párn.

Blaný 25.8.1942
 5.9.1942.

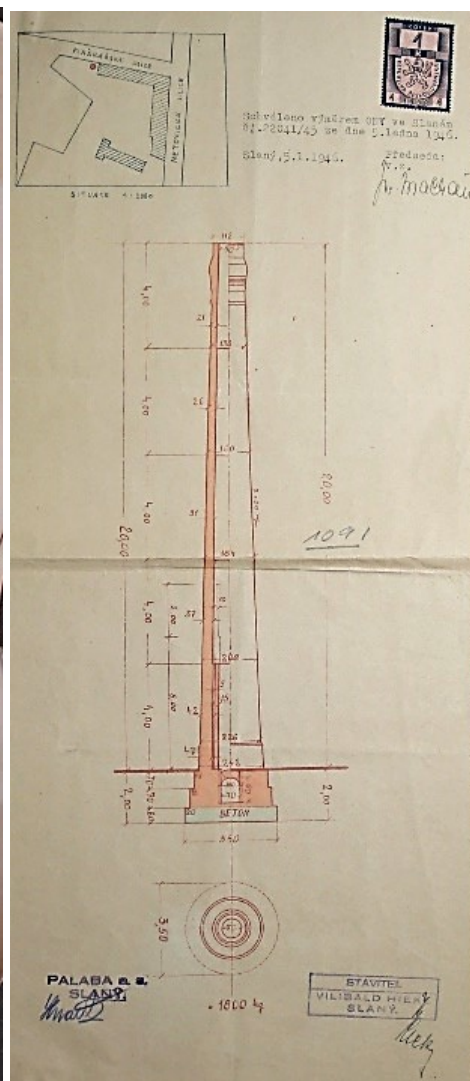
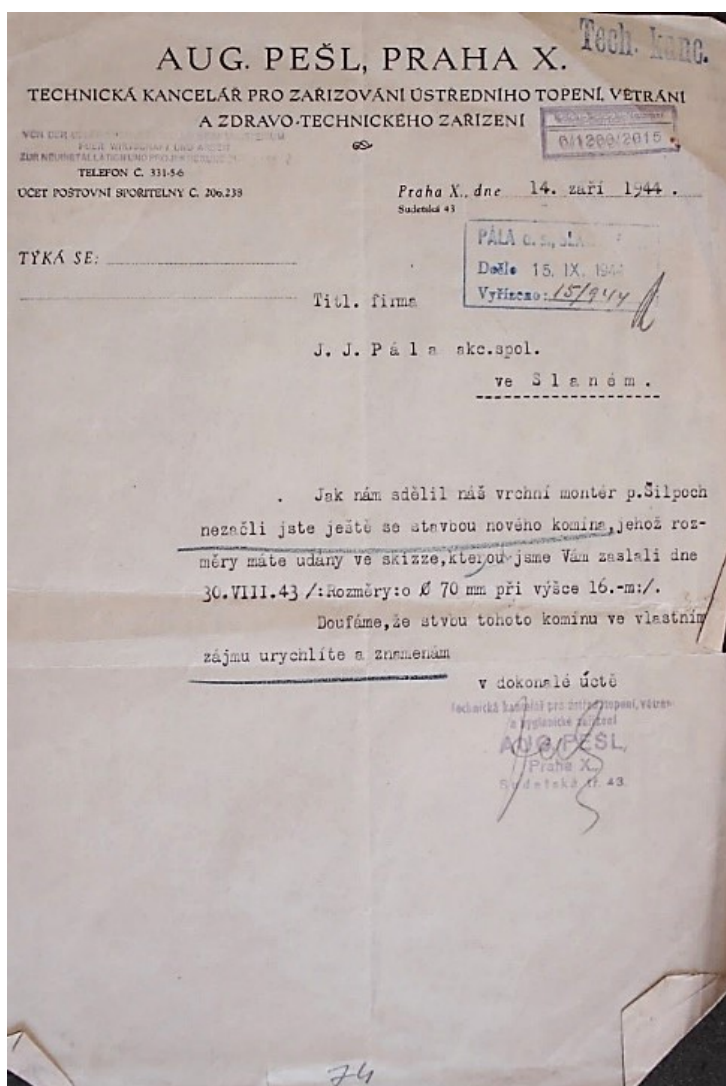
Obr. č. 107 Srovnávací tabulka pracovních ploch v kovotovárně v Netovické ulici s plochami plánované haly na Pražském předměstí.⁵⁷⁴

⁵⁷² SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 22, sign. č. 29.

⁵⁷³ Tamtéž.

⁵⁷⁴ Tamtéž.

Obr. č. 108 V původním areálu firmy Pála v Netovické ulici byl na pozemku č. kat. 385/24 postaven v roce 1945 také nový komín. Okresní národní výbor ve Slaném čj. 22041/45-XI-48/52 ze dne 5. 1. 1946 stavbu dodatečně schválil. „Nedodržení stavebně-hospodářských předpisů pardonuji, ježto stavba byla udánlivě a převážně provedena za okupace.“⁵⁷⁵

V areálu Netovické a Flaškářské ulice byl roku 1945 postaven 20 m vysoký komín (obr. č. 108). V současnosti zde sídlí Úřad práce a několik malých firem, které vyrábějí nábytek nebo využívají prostory bývalé akumulátorky jako skladiště.

Na Pražském předměstí je nyní komerční zóna města Slaný a firma Bateria Slaný, která se víceméně snaží naplňovat odkaz Palaby.⁵⁷⁶

V továrně ve Wilsonově třídě je provozována stylová restaurace ‚Továrna‘.

⁵⁷⁵ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 22, sign. č. 74, a kt. č. 21, sign. č. 108–109.

⁵⁷⁶ <http://www.bateria.cz/stranky3/o-spolecnosti.htm>. [online]. [cit. 2020-11-18].

	1. Ausfertigung*) 1. vyhotovení*)	2. Ausfertigung*) 2. vyhotovení*)
(Bauherr, Bauverwaltung) (Stavebník, stavební správa)	(Ort, místo)	den 194 dne (Datum, datum)

Antrag - Žádost

a) auf Erteilung einer Ausnahmegewilligung vom Neubauverbot nach § 2 d. R. V. Nr. 166/1941 Slg.*)
o povolení výjimky ze zákazu nových staveb podle § 2 vlád. nař. č. 166/1941 Sb.)*

b) auf Zustimmung zur Weiterführung eines bereits in Angriff genommenen Bauvorhabens nach § 3
d. R. V. Nr. 166/1941 Slg.)*
o souhlas k dalšímu provádění již započaté stavby podle § 3 vlád. nař. č. 166/1941 Sb.)*

**I. Bauvorhaben.
I. Stavba.**

Für das Bauvorhaben _____
Pro stavbu _____

in _____ Bezirk _____
v _____ okres _____

Bauherr _____ Bausumme _____
stavebník _____ stavební náklad _____

beantrage ich die Erteilung einer Ausnahmegewilligung vom Neubauverbot — Zustimmung zur Weiterführung.)*
Žádám o povolení výjimky ze zákazu novostaveb — o souhlas k dalšímu provádění.)*

Vorgesehene Bauzeit vom _____ bis _____
Předpokládané trvání stavby od _____ do _____

Kurze Begründung der Notwendigkeit des Baues: _____
Krátké odůvodnění nutnosti stavby: _____

Stellungnahme des Arbeitsamtes:**)
Vyjádření úřadu práce:**)

Für die Ausführung von Bauten der beantragten Art werden z. Zt. vom Protektorats-Techniker Proti provedení staveb navrženého druhu t. č. nevznesl protektorátní technik všeobecně žádné allgemein keine bauwirtschaftlichen Bedenken erhoben.
stavebněhospodářské námítky.

Die lt. Antrag benötigten Arbeitskräfte stehen — ab sofort — voraussichtlich ab _____
Podle žádosti potřebné pracovní síly jsou ihned — pravděpodobně od _____
bis auf weiteres — zur Verfügung — können dienstverpflichtet werden.)*
až na další k dispozici — mohou být přikázány.)*

den _____ 194
dne _____

Wir ist bekannt, daß
Je mi známo, že

auch nach Baubeginn jederzeit die eingesetzten Arbeitskräfte zu dringlicheren Bauvorhaben abgezogen
také po zahájení kdykoliv včleněné pracovní síly mohou být odnаты k naléhavějším stavbám, aniž by
werden können, ohne daß ein Anspruch auf Zuteilung von Ersatzkräften besteht.
vznikal nárok na přidělení sil náhradních.

2. Anspruch auf Zuteilung von Treibstoffen zum Betrieb der Baumaschinen und für Transportleistungen
není nárok na přiděl pohonných látek k provozu stavebních strojů a pro dopravu a na Speerovy
und von „Speerzetteln“ für Bahntransporte nicht besteht.
poukázky při železniční dopravě.

(Unterschrift des Bauherrn, der Bauverwaltung, nicht des Architekten oder Bauunternehmers.)
(Podpis stavebníka, stavební správy, nikoliv projektanta
nebo staveb. podnikatele.)

Obr. č. 109 Stavět v průběhu druhé světové války v Protektorátu Čechy a Morava mj. znamenalo požádat o výjimku ze zákazu nových staveb podle § 2 vládního nařízení č. 166/1941 Sb., což se týkalo stavby tovární haly na Pražském předměstí, nebo o souhlas k dalšímu provádění již započaté stavby podle § 3 téhož vládního nařízení, což se týkalo přístavby v areálu v Netovické ulici, která však nakonec realizována nebyla. Tyto žádosti se všemi náležitostmi bylo třeba předat příslušnému Úřadu práce. Pro firmu Pála se jednalo o Úřad práce v Kladně.⁵⁷⁷

⁵⁷⁷ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 50, sign. č. 3–8.

7 Vynálezy a patenty firmy Pála

7.1 Vlastní patenty firmy a patenty externích vynálezců a zlepšovatelů z Československa

Databáze Úřadu pro průmyslové vlastnictví v Praze udává 31 československých a 18 mezinárodních vynálezů Jaroslava Jana Pály (tab. č. 21).⁵⁷⁸ Šlo o několik typů elektrických kapesních svítilen, galvanickou baterii, přístroj k výrobě pytlíčkových elektrod, suchý elektrický článek, způsob výroby tzv. suchých galvanických článků, způsob výroby elektrolytu pro nálevové suché články, způsob zvyšování výkonu galvanických článků, žárovková objímka, kostra cívky cyklistického dynamka...⁵⁷⁹

Jaroslav Jan Pála požadoval v podstatě kontinuální rešerše patentů z různých zemí světa, které by mohly nějak ovlivnit výrobní sortiment Palaby. Slánští manažeři proto získávali patenty z oborů relevantních pro firmu Pála a spol., za úplatu od mezinárodní patentové kanceláře ve Stuttgartu a zdarma z brněnské kanceláře doc. Fuchse i z odborných časopisů. Doručené patentové spisy přebíral ve firmě Jaroslav Kubeš, nebo někdy Jiří Špaček. Na spisech byla často poznámka J. J. Pály typu: „...na poradě poreferuje Ing. Špaček, nebo Stará, stará píseň! či „Taky už jen kopírují...“⁵⁸⁰

„Abychom byli informováni podrobně o novinkách na světovém patentovém fóru, předplácíme u mezinárodní patentové kanceláře ve Stuttgarte pravidelné zaslání výpisů nejzajímavějších přihlášek z našeho oboru z celého světa. Vedle toho pravidelné informace o přihláškách německých zasílá nám zdarma kancelář docenta Fuchse v Brně a patentový věstník, který předplácíme, jakož i časopis E. O. a časopis Batterien přinášejí pravidelně zprávy o přihláškách vyložených a udělených patentech. Těmito informacemi získáváme přehled o všech novinkách našeho oboru a zároveň jsme upozorňováni na věci, které zasahují do našich práv, a máme možnost v úředně stanovených lhůtách se brániti. Bez těchto informací bychom tuto možnost neměli.“⁵⁸¹

⁵⁷⁸ Zdroj: <https://upv.gov.cz/informacni-zdroje/narodni-databaze/databaze-patentu-a-uzitnych-vzoru>. [online]. [cit. 2020-02-23].

⁵⁷⁹ Tamtéž.

⁵⁸⁰ Patentové přihlášky podle razítka vydával Ing. Mil. Nydrle, Praha XII.–408.

⁵⁸¹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 3, neprofoliováno. KUBEŠ, Jaroslav. O našich patentech a ochranných známkách. Slaný, 14. 3. 1933. In: Výpisy patentů z radiokartelu ESČ.

Tab. č. 20 Legislativní rámec pro obory: vynálezy/patenty, ochranné známky a průmyslové vzory ve sledovaném období.⁵⁸²

Období	Obor	Zákon / vznik ochrany
1918–1938 <i>Republika československá (RČS)</i>	Vynálezy / patenty	Zákonem č. 305/1919 Sb., došlo k recepci zákona ze dne 11. 1. 1897 říšského zákoníku (ř. z.) <i>o ochraně vynálezů (patentní zákon)</i> , pro území celého nově vzniklého Československa. Ochrana vznikala dnem nabytí účinnosti zákona č. 305/1919 Sb., ode dne 25. 6. 1919 až do 1. 4. 1952, s určitou výjimkou tedy o existenci ochrany vynálezů na území tehdejšího Československa rozhoduje Patentní úřad v Praze.
	Ochranné známky	Recepce rakouského práva, speciálně zákona č. 19/1890 ř. z., <i>o ochraně známek</i> , byla provedena zákonem č. 471/1919 Sb., ze dne 24. 7. 1919, <i>o prozatímních opatřeních na ochranu známek</i>
	Průmyslové vzory	Ochrana průmyslových vzorů zabezpečoval zákon č. 469/1919 Sb., ze dne 24. 7. 1919, týkající se zatímních opatření k ochraně vzorků, kterým byl do právního prostředí nového státu recipován rakouský zákon (císařský patent) č. 237 ř. z., ze dne 7. 12. 1858, <i>daný na ochranu vzorků a modelů průmyslových, s dodatečným zákonem ze dne 23. května 1865 č. 35 ř. z.</i> ⁵⁸³
Ochrana ochranných známek a průmyslových vzorů vznikala na základě jejich zápisu u příslušné obchodní a živnostenské komory.		
1938–1939 1939–1945 <i>Mnichovský diktát a následná německá okupace</i>	Opět právní dualismus (jako na začátku Republiky československé (RČS), ⁵⁸⁴ což vycházelo z odlišného právního vývoje v Předlitavsku a Zalitavsku) v oblasti průmyslových práv. Zatímco v daném období pro území Protektorátu Čech a Moravy vydával patenty Patentní úřad v Berlíně, pro území tehdejšího Slovenského státu to byl Úřad na ochranu živnostenského vlastnictví v Bratislavě.	

⁵⁸² Sestaveno podle: 90 let Patentového úřadu v Praze = 90 years Patent Office in Prague: 1919–2009. Úřad průmyslového vlastnictví České republiky, Praha 2009, s. 10–13, 16.

⁵⁸³ Podle obou shora uvedených zákonů komory prováděly pouze zápis vzorů. Politické úřady (okresní hejtmánství a magistráty měst) rozhodovaly o neplatnosti zápisu a ztrátě práva vzorového i o padělení. Civilním soudům pak příslušelo rozhodovat o náhradě škody a vlastnictví ochranných známek a vzorů. K rozhodování právních sporů z právních poměrů vztahujících se na ochranu a používání vzorů byly příslušné samostatné obchodní soudy (obchodní a námořní soudy) bez ohledu na cenu sporného předmětu.

⁵⁸⁴ Právní dualismus byl převzat Československou republikou, kdy tzv. recepční zákon z 28. 10. 1918 převzal pro české země (Předlitavsko – Čechy, Morava a Slezsko) a části Horních Uher (Zalitavsko – Slovensko a Podkarpatská Rus) rakouský právní řád, kdežto na Slovensku a Podkarpatské Rusi nadále platil řád uherský.

Období	Obor	Zákon / vznik ochrany
1945–1948 1948–1952 „Třetí“ a „čtvrtá“ československá republika	Vynálezy a zlepšovací náměty	Zákon č. 6/1952 Sb., o vynálezech a zlepšovacích námětech, nově stanovil, že o udělení patentu na vynález rozhoduje od 1. 4. 1952. Úřad pro vynálezy a zlepšovací náměty.
	Patenty	Zákon č. 7/1952 Sb., o přechodných opatřeních v oboru patentů, stanovil, že patenty udělené oběma výše uvedenými úřady sídlícími v Berlíně a Bratislavě platí na celém československém státním území.
	Ochranné známky a chráněné vzory	Zákon č. 8/1952 Sb., o ochranných známkách a chráněných vzorech. Úřad pro vynálezy a zlepšovací náměty vykonával působnost ve věcech ochranných známek a chráněných vzorů jak podle tohoto zákona, tak podle předpisů podle něj vydaných. Úřad vedl rejstříky ochranných známek a chráněných vzorů. O stížnosti do jeho rozhodnutí rozhodoval patentní sbor při státním úřadu plánovacím.

Patenty byly řazeny abecedně, dle příjmení autora patentu (tab. č. 21).⁵⁸⁵ O šíři zájmu plánovačů výroby svědčí názvy některých patentů: *Filtr chránící dýchání; vydechovací ventil, zejména pro plynové masky; plynové masky pro koně; kyslíkový výškový přístroj pro letce; ochranný dýchací přístroj; maska s vyměnitelnou poloviční maskou, jež objímá ústa a nos; svěrací záklesný kroužek; záchranná maska; dýchací vložka k jímání plynů nevhodných k dýchání; okénka na plynových maskách; mezerníková rozpěrka očních okének plynové ochranné masky z kůže nebo ohebné látky; lemování pro oční skla ochranných brýlí do kouře, dýchacích kuklí nebo pod.; adsorpční vložka, oběžné kolo odstředivých strojů, jako např. ventilátorů, uzávěry lahviček, lahvičky, způsob výroby kondenzačních zplodin; formované útvary z polyvinylalkoholu; způsob výroby polyvinylesterů; způsob výroby emulsí; stroj na čištění lahví; způsob výroby olověné běloby s nízkou spotřebou oleje; způsob výroby laků z buničtinových esterů; činidla na ochranu rostlin; způsob udržování krmiva v čerstvém stavu; čisticí prášek na kovy, regulátor síly zvuku, zařízení ku přijímání návěstních vln, soustava k oznamování vln, pásmový filtr, radiopřijímač, přijímač, potenciometr s tekutou náplní; přijímač; zesilovací zapojení; úprava k odstranění atmosférických poruch, vícečlenná tónová clona Telefunken...*⁵⁸⁶

⁵⁸⁵ Např. Patentový spis č. 48738, Ing. Jan Blažek (proto „B“), Praha; Montážní pomůcka pro elektrické žárovky.

⁵⁸⁶ Sestaveno podle: SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 2, 3, 7, 12, 18, 52.

Autoři patentů se pochopitelně různili, například vše, co se týká rádií, včetně ladicích stupnic, jejich osvětlení apod. získala firma J. J. Pály od firem Alexander Kerr – Berlin, Neuköln; Anton Kathrein, Rosenheim, i. Oberbay; Langlotz & Co., Ruhla.⁵⁸⁷

Pravidla pro udělování průmyslových patentů v Československu ve 30. letech 20. století (legislativní rámec je uveden v tab. č. 20) byl shrnut v článku publikovaném v časopise Světlo a síla: Patentní úřad kladl „zvláštní důraz na to, aby přihlášený vynález představoval technický pokrok a aby vykazoval, nový, nepředvídaný technický účinek“. Každý předložený vynález byl před rozhodnutím „o udělení patentu přísně a důkladně odborně zkoumán, takže vynález, na který byl udělen patent, představuje pokrok na poli technické práce. Proto udělení patentu je zárukou, že výrobek, zhotovený podle předmětu uděleného patentu je skutečně hodnotný a dokonalý“. „Výrobci patentových strojů, zařízení, přístrojů i chemických výrobků, označují tyto výsledky svého snažení a práce číslem uděleného patentu, protože udělený patent je nejlepším jejich doporučením.“⁵⁸⁸ Stejně postupovali při propagaci svých výrobků manažeři firmy Pála akc. spol.

Výše byly zmiňovány patenty a vynálezy jiných odborníků či firem, domácích i světových, sledovaných a využívaných firmou Pála. Je však třeba zaměřit se i na systém práce s patenty v Palabě. V zásadě lze vysledovat dva možné přístupy. Prvním z nich byl nákup patentů a technologických postupů formou licenčních smluv a jejich následné uplatnění ve výrobě.

Roku 1938 uzavřela např. fa Pála smlouvu s Ing. Oskarem Schidlem z Vojkovic u Brna, který byl „...vlastníkem zvláštního postupu výroby článků, jejichž uhlové elektrody jsou opatřeny náhražkou uhlíků jako odvaděči proudu. Tento výrobní postup jest chráněn čs. pat. př. čís 6343/34 ze dne 22. 10. 1934 a k němu příslušející vyrábějící stroj čs. pat. př. čís. 6401/34 z 24. 10. 1934“.⁵⁸⁹

Schidlo poskytl práva na svůj systém také firmě Lučební továrna H. Navrátil, z Brna-Horních Heršpic. Palaba měla být již druhou firmou v Československu, která by Schidlovu výrobní technologii používala. „Schidlo se zavazuje poskytnouti fě Pála všechna potřebná data, návody, zkušenosti, předpisy atd. nutné pro zavedení výroby článků a baterií dle jeho výrobního způsobu, a to v takové míře, aby fa Pála byla s to, bez potíží započítí s výrobou a pokračovati

⁵⁸⁷ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 2, 3, 7, 12, 18, 52.

⁵⁸⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VI., č. 7.–8., ze dne 1. 8. 1937.

⁵⁸⁹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 54, sign. č. 19–33.

v ní ve stejné míře a v takové jakosti, jako Schidlo sám byl schopen vyráběti a jakou zaručuje.“⁵⁹⁰

Po zahájení chemické výroby bylo třeba vyrobené směsi balit do vhodných levných obalů, a tak Palaba koupila od inženýra Arnošta W. Fleissiga z Vídně (obr. č. 110) „...rakouský patent čís. 147.369 jakož i vynálezy, které jsou v Rakousku ohlášeny jako patent pod čísly A79-36, A 3572-36 a A 4895-36 a mají za účel vyrábění tub pro všechny účely použití z papíru, kovových fólií a jiných látek. Vyňaty jsou tuby z cínu, olova, hliníku a kombinací těchto nebo jiných kovů.“⁵⁹¹

Smlouva, z níž je citováno, zajišťovala exkluzivitu veškerých práv pro Palabu v Československu. Pála od Fleissiga koupil i výrobní technologii. „Fleissig předává dále Pálovi po uzavření smlouvy veškeré pro výrobu potřebné návody, zkušenosti, předpisy, provozní tajemství atd. Smyslem bylo, aby výroba papírových tub probíhala bez obtíží a v takové kvalitě, jaké dosahoval Fleissig a jeho jiní licencionáři.“⁵⁹²

Druhou možností, kterou firma Pála v této oblasti využívala, bylo z nakoupených patentových práv vyvinout, na základě zkušeností z výroby i dalšího vlastního aplikovaného výzkumu, deriváty, pojmenované vlastní chráněnou značkou nebo se vyhnout nevýhodné licenční smlouvě pouhým přejmenováním výrobku, například z cívky *Ferrocart* se tímto způsobem stala cívka *Palafer*, viz výše.

Podle materiálů uložených v SOA Praha byl, zejména ve 30. letech, často autorem patentů úplně někdo jiný než J. J. Pála. Níže, v tab. č. 21, uvádím skutečné inovátory ve firmě Pála.⁵⁹³

---

⁵⁹⁰ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 54, sign. č. 19–33.

⁵⁹¹ Tamtéž.

⁵⁹² Tamtéž.

⁵⁹³ Tamtéž.

PATENTOVÝ SPIS č. 67988.

Dípl. Ing. ERNST WALTER FLEISSIG, VIDĚN (WIEN) a JAROSLAV JAN PÁLA, SLANÝ.

Příloha k patentovému spisu čís. 67988.

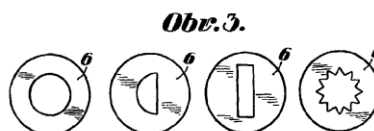
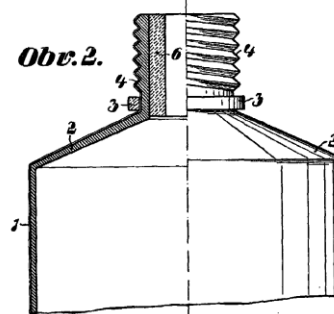
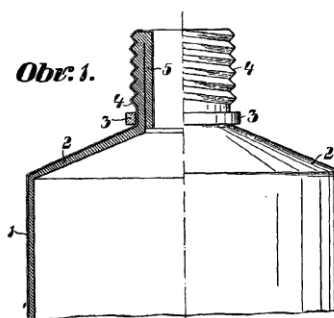
Tuba z papíru, lepenky a pod. pro tekuté nebo pastovité hmoty.

Přihlášeno 24. února 1937. Priorita z 25. února 1936 (Rakousko).

Chráněno od 15. března 1940.

Dosud známé tuby z papíru, lepenky, buničínové folie, a pod. se skládají z několika dílů, neboť zúžení tělesa tuby v krček se dá jen nesnadno hotoviti bez použití zvláštních přechodových nebo krčních dílů. Pro výrobu takovýchto tub zúžila se horní část tělesa tuby za vytvoření záhybů ve svrškové nástavce, na které se pak nasadilo krční tělíčko. Takovéto nasazené přechodové díly nejen zdraží výrobu nádobky, nýbrž — zejména, vytlačí-li se z tub pastovité hmoty — se také snadno odtrhnou a tuby se tak stanou neupotřebitelnými. Byly učiněny také pokusy hotoviti tuby spolu s krčkem lisováním z kusu papíru, lepenky a pod. U těchto tub se musel zúžený svršek a krček zesílití kovovou vložkou, přiléhající na vnitřní straně, aby bylo vůbec možno upravití závěrné díly na krčku. Upevnění této vložky na krčku dalo se při tom svěracím spojením s kovovou hlavičkou, nasazenou zevně na krček a svršek. Svěrací spojení těchto dvou kovových těles a mezilehlého papírového krčku se dalo vtlacem závitů. Tyto tuby mají závadu, že k výrobě krčku jest zapotřebí alespoň pět pracovních pochodů. Další závadou je, že při vlisování závitů se rozvírají v opačných směrech okrajové části obou kovových těles, objímající zúžený svršek tuby, takže již nedoléhají úplně na plochu zúženého svršku tuby. Při vytlačení pastovitých hmot z těchto tub vnikne část hmoty mezi papírovou stěnu a okrajovou část vložky a tlak působí přímo na papírovou stěnu. Jelikož okraj pláště zevní kovové hlavičky nedoléhá na zúžený papírový svršek, jest nebezpečí, že se při tom odtrhne, resp. roztrhne tento zúžený svršek a tuba se stane neupotřebitelnou.

Konečně byly také již vytvořeny tuby z papíru, u nichž horní část tělesa tuby jest šroubovitě stočena a při tom vniklé záhyby jsou navzájem splepeny. U takto vytvořených tub možno vytvořiti jen kuželovitý krček, který se nehodí pro úpravu uzávěrových dílů, pro závěrné čepičky. Dále se při tom vyskytuje závada, že tlakem, potřebným pro vytlačení pastovitých hmot, se roztrhnou záhyby, čímž tuba se stane neupotřebitelnou. Podle vynálezu se hotoví tuby nebo jiné nádrčky pro tekuté nebo pastovité hmoty z papíru, lepenky a pod. s krčkem, který jest v celku s těle-

Obr. č. 110 Část patentového spisu č. 67988 na v Palabě zlepšený patent E. W. Fleissiga chráněný názvem *Tuba z papíru, lepenky apod. pro tekuté nebo pastovité hmoty*.⁵⁹⁴

⁵⁹⁴ Zdroj: <https://upv.gov.cz/informacni-zdroje/narodni-databaze/databaze-patentu-a-uzitnych-vzoru>. [online]. [cit. 2020-02-23].

Tab. č. 21 Soupis všech patentů firmy Pála přiznaných v Československu a za Protektorátu Čechy a Morava.⁵⁹⁵

Poř. číslo	Patentový spis č.	Název	Autor		Datum			
			Uváděný	Skutečný	Přihlášeno	Chráněno od	Vydáno	Priorita z / Nejdější doba ochrany do
1.	4051; třída 21 f	<i>Kapesní elektrická svítlna</i>	Jaroslav Jan Pála, Hamburk	Jaroslav Jan Pála, Hamburk	25. 6. 1919	15. 8. 1920	20. 4. 1921	
2.	4305. a; třída 21 b	<i>Galvanická baterie</i>	Jaroslav Jan Pála, Hamburk	Jaroslav Jan Pála, Hamburk	20. 9. 1919	15. 11. 1920	20. 7. 1921	21. 8. 1919 (Německo)
3.	6311; třída 21 f	<i>Elektrická svítlna</i>	Jaroslav Jan Pála, Hamburk	Jaroslav Jan Pála, Hamburk	20. 10. 1919	15. 3. 1921	20. 11. 1921	
4.	6380; třída 21 f	<i>Pojištění na elektrických žárovkách</i>	Jaroslav Jan Pála, Hamburk	Jaroslav Jan Pála, Hamburk	19. 7. 1920	15. 4. 1921	20. 11. 1921	
5.	8394. a; třída 12 a	<i>Přístroj k výrobě pytlíčkových elektrod</i>	Jaroslav Jan Pála, Hamburk	Jaroslav Jan Pála, Hamburk	11. 7. 1919	15. 1. 1922	25. 6. 1922	2. 6. 1919 (Německo)
6.	6355; třída 21 f; přídatkový patent k pat. č. 4051	<i>Kapesní elektrická svítlna</i>	Jaroslav Jan Pála, Hamburk	Jaroslav Jan Pála, Hamburk	12. 5. 1920	15. 2. 1921	20. 11. 1921	NDO 14. 8. 1935
7.	10617. a; třída 21 f; přídatkový patent k pat. č. 6311	<i>Kapesní svítlna</i>	Jaroslav Jan Pála, Hamburk	Jaroslav Jan Pála, Hamburk	21. 7. 1920	15. 2. 1923	25. 7. 1923	2. 6. 1919 (Německo)/ NDO 14. 3. 1936
8.	43157; třída 21 f	<i>Kapesní elektrická svítlna s několika připojitelnými žárovkami</i>	Jaroslav Jan Pála, Slaný	Inž. J. Kubeš	18. 3. 1931	15. 11. 1932	25. 3. 1933	
9.	46893; tř. 74	<i>Elektrická ruční svítlna</i>	Jaroslav Jan Pála, Slaný	J. Sinkule, železniční úředník	26. 4. 1932	15. 10. 1933	10. 3. 1934	
10.	51982; tř. 21 b	<i>Suchý elektrický článek</i>	Jaroslav Jan Pála, Slaný	Inž. J. Kubeš	12. 12. 1933	15. 10. 1934	10. 8. 1935	
11.	52319; tř. 21 f	<i>Elektrická kapesní svítlna</i>	Jaroslav Jan Pála, Slaný	Stan. Životský, obchodní zástupce	27. 3. 1934	15. 5. 1935	10. 10. 1935	
12.	52757; tř. 21 b	<i>Způsob výroby tzv. suchých galvanických článků</i>	Jaroslav Jan Pála, Slaný	Inž. J. Kubeš	18. 6. 1931	15. 6. 1935	10. 11. 1935	
13.	53239; tř. 21 b	<i>Způsob výroby elektrolytu pro nálevové suché články</i>	Jaroslav Jan Pála, Slaný	Jaroslav Vnuk, Slaný	15. 6. 1932	15. 8. 1935	25. 12. 1935	

⁵⁹⁵ Sestaveno podle: SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 2, 3 a <https://upv.gov.cz/informacni-zdroje/narodni-databaze/databaze-patentu-a-uzitnych-vzoru>. [online]. [cit. 2020-02-23].

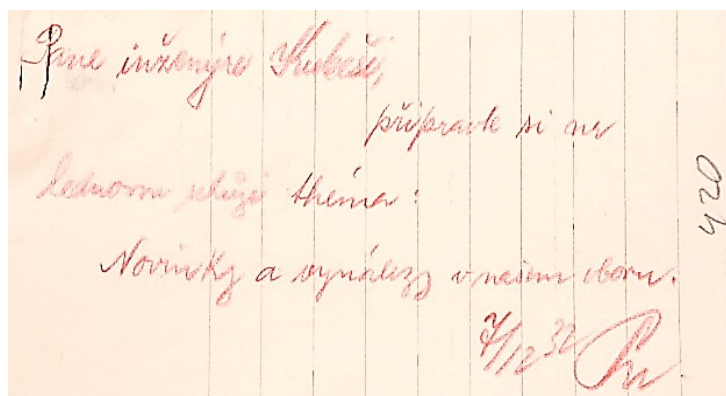
14.	55863; tř. 21 b	<i>Elektrolyt pro suché galvanické články</i>	Jaroslav Jan Pála, Slaný	---	9. 1. 1931	15. 5. 1936	10. 10. 1936	
15.	56386; tř. 21 b	<i>Deska pro elektrické akumulátory</i>	Jaroslav Jan Pála, Slaný	Karel Šíp, Slaný	6. 11. 1933	15. 9. 1934	25. 11. 1936	
16.	61087; tř. 21 b	<i>Záruční uzávěr pro elektrické baterie</i>	Jaroslav Jan Pála, Slaný	Rudolf Mrština, Slaný	5. 10. 1934	15. 1. 1938	10. 5. 1938	
17.	62713; tř. 21 f	<i>Kapesní svítilna</i>	Jaroslav Jan Pála, Slaný	Inž. J. Kubeš	16. 4. 1937	15. 7. 1938	25. 11. 1938	
18.	63562; tř. 30 f	<i>Ozdobná závěrná čepička pro nádržky, zejména lahvičky, tuby nebo pod.</i>	Dipl. Ing. Ernst Walter Fleissig, Vídeň, a Jaroslav Jan Pála, Slaný	Dipl. Ing. Ernst Walter Fleissig	25. 2. 1937	15. 10. 1938	10. 2. 1939	Žádáno o prioritu z 5. 8. 1936 (Rakousko)
19.	63866; tř. 21 b	<i>Elektrolyt pro suché galvanické články burelového typu</i>	Jaroslav Jan Pála, Slaný	Inž. J. Kubeš	13. 10. 1931	15. 7. 1935	10. 3. 1939	
20.	64390; tř. 77 b	<i>Stavebnice</i>	Jaroslav Jan Pála, Slaný	Václav Pokorný, reklamní poradce	4. 12. 1936	15. 12. 1938	25. 4. 1939	
21.	64836; tř. 74	<i>Odrážné návěstidlo pro chodce</i>	Jaroslav Jan Pála, Slaný	Inž. J. Kubeš	20. 4. 1937	15. 2. 1939	25. 6. 1939	
22.	64838; tř. 81 a	<i>Šroubový uzávěr</i>	Dipl. Ing. Ernst Walter Fleissig, Vídeň, a Jaroslav Jan Pála, Slaný	---	25. 2. 1937	15. 2. 1939	25. 6. 1939	
23.	67367; tř. 21 b	<i>Způsob zvyšování výkonu galvanických článků</i>	Jaroslav Jan Pála, Slaný	Dr. Jan Bílek, Praha	6. 2. 1937	15. 12. 1939	25. 4. 1940	
24.	67988; tř. 81 a	<i>Tuba z papíru, lepenky apod. pro tekuté nebo pastovité hmoty</i>	Dipl. Ing. Ernst Walter Fleissig, Vídeň, a Jaroslav Jan Pála, Slaný	Dipl. Ing. Ernst Walter Fleissig	24. 2. 1937	15. 3. 1940	25. 9. 1940	25. 2. 1936 (Rakousko)
25.	68125; tř. 81 a	<i>Závěr pro tuby apod. z papíru neb podobné hmoty</i>	Dipl. Ing. Ernst Walter Fleissig, Vídeň, a Jaroslav Jan Pála, Slaný	Dipl. Ing. Ernst Walter Fleissig	27. 2. 1937	15. 4. 1940	25. 10. 1940	Žádáno o prioritu z 6. 6. 1936 (Rakousko)

26.	68679; tř. 21 f	Žárovková objímka	Jaroslav Jan Pála, Slaný	---	26. 12. 1938	15. 7. 1940	10. 3. 1941	
27.	69464; tř. 61	Nástavec na masku	Jaroslav Jan Pála, Slaný	---	12. 1. 1938	15. 7. 1940	10. 7. 1941	
28.	69941; tř. 81 a	Tuba	Jaroslav Jan Pála, Slaný	Inž. J. Kubeš	12. 1. 1938	15. 2. 1941	25. 9. 1941	
29.	72451; tř. 21 b	Galvanický článek	Jaroslav Jan Pála, Slaný	Inž. J. Kubeš	16. 8. 1934	15. 10. 1938	10. 12. 1943	
30.	75428; tř. 21 f	Hůlková elektrická svítidla	Jaroslav Jan Pála, Slaný	---	31. 7. 1939	15. 8. 1946	15. 8. 1946	
31.	75985; tř. 21 f	Kostra cívky cyklistického dynamka	Jaroslav Jan Pála, Slaný	---	1. 2. 1940	15. 10. 1946	15. 8. 1947	

7.2 Vydávání vlastních patentů v cizině

Dne 14. 3. 1933 referoval Ing. Jaroslav Kubeš na pravidelné schůzi vedení továrny o důležitosti patentů a ochranných známek: „*Patenty a ochranné známky zaručují nám vedle jakosti zboží soutěžitelské postavení mezi ostatními výrobci. Pokud se týče elektrických baterií, je naše firma v ČSR iniciátorem všech nových myšlenek a je ostatní konkurencí v této činnosti horlivě sledována a napodobována.*“⁵⁹⁶ Kubeš se domníval, že mezi Palabou a jejími konkurenty se vyvinul zvláštní vztah, který firmu nutil být neustále na stráži a zakročít, kdykoli dojde k porušení práv zaručených Palabě patenty a známkami. Své tvrzení opíral Kubeš (obr. č. 111) o konkrétní příklad z praxe.

„*První patent naší firmy, žárovková objímka na baterii, byl v minulém roce⁵⁹⁷ dotčen čsl. přihláškou rakouského inženýra, který přihlásil k patentování u zdejšího úřadu tutéž věc. Je zajímavé, že náš patentní úřad⁵⁹⁸ na základě vlastního šetření připravil patent k udělení. Proti přihlášce podali jsme ovšem v úřední lhůtě odpor, který skončil našim úspěchem.*“⁵⁹⁹

Obr. č. 111 Příkaz továrníka Pály Ing. Kubešovi, aby připravil na lednovou (1933) schůzi referát na téma *Novinky a vynálezy v našem oboru*.⁶⁰⁰

⁵⁹⁶ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 18, sign. č. 1–8.

⁵⁹⁷ Tzn. v roce 1932.

⁵⁹⁸ Kubeš míní Československý patentový úřad.

⁵⁹⁹ Tamtéž.

⁶⁰⁰ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 4, sign. č. 420.

Snad nejúspěšnějším patentem firmy Pála byl tzv. *bezpečnostní uzávěr kapesních baterií*, který se podle Kubeše stal předmětem vytrvalého a důsledného napodobování firmou Schlosser's Nachf. „*Majitel této firmy nám v této záležitosti dal již své čestné slovo, že nebude pásky dle našeho patentu uváděti do obchodu, avšak přes to vytrvale tyto baterie se objevují na trhu.*“⁶⁰¹ Proti tomuto počínání však již dle referenta Ing. Kubeše Palaba podnikla příslušné právní kroky.

Kubeš dále vyslovil podezření, že kromě jednotlivců horlivě sledují novinky z Palaby také veliké a zavedené firmy jako *Elektrotechnická továrna Schmidt*, Podmokly, *Pražská akumulátorka*, *Leclanché* atd. a je-li to možné používají ve svých výrobcích nápady z Palaby. „*Tak naše baterie pro skříňky, opatřené stejně dlouhými krátkými kontakty, které byly předmětem našich ochranných vzorů, byly ještě v posledním roce platnosti ochrany napodobeny firmou Daimon a La Cie a později firmou Pertrix.*“⁶⁰²

Zvláštní pozornost věnoval inženýr Kubeš hranatým článkům baterií *Super*. Po uplynutí ochrany příslušných průmyslových vzorů je převzaly téměř všechny továrny. Menší firmy, jako Hela, Příbram, nebo Pirkel, Liberec, se uchýlily k tomu, že sestavovaly válcové normální články do hranatých krabiček. A konkurenční firmy nelegálně přebíraly dokonce také viněty a tiskoviny. To mělo i soudní dohru. „*Zástupce firmy Pertrix vydával se, prodávaje baterie Pertrix, za našeho zástupce a firma Pertrix tomuto počínání napomáhala tím, že své baterie Saltrix opatřila naším objednacím číslem 2000.*“⁶⁰³

Dále Ing. Kubeš pregnančně vysvětlil, proč je třeba chránit patenty i ochranné známky. Ty totiž poskytovaly majiteli nepřímou výhodu v konkurenčním boji 30. let 20. století tím, že cizím firmám nedovolily použít podobné prvky. Jako příklad uvedl referent reklamu firmy *Daimon*. „*Oka s paprskem jsme před léty užili na pozvánkách k návštěvě veletrhu. Grafickou úpravu pozvánek nedali jsme chrániti, a to byla příčina, pro kterou jsme nemohli letos proti reklamě Daimon zakročiti a jí znemožniti.*“⁶⁰⁴

Výše zmíněný *Záruční uzávěr pro elektrické baterie*⁶⁰⁵ byl pravděpodobně nejúspěšnějším patentem Palaby, soudě podle počtu zemí, v nichž byl chráněn, ale také dle četnosti napodobování jinými firmami, které vyráběly ploché baterie. Pro tyto případy měla slánská továrna kromě hlavního patentového zástupce v Praze smlouvu s mezinárodní kanceláří v Berlíně, aby vedl věci mimo území Československa. „*Patentové právo nedovoluje cizímu*

---

⁶⁰¹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 18, sign. č. 1–8.

⁶⁰² Tamtéž.

⁶⁰³ Tamtéž.

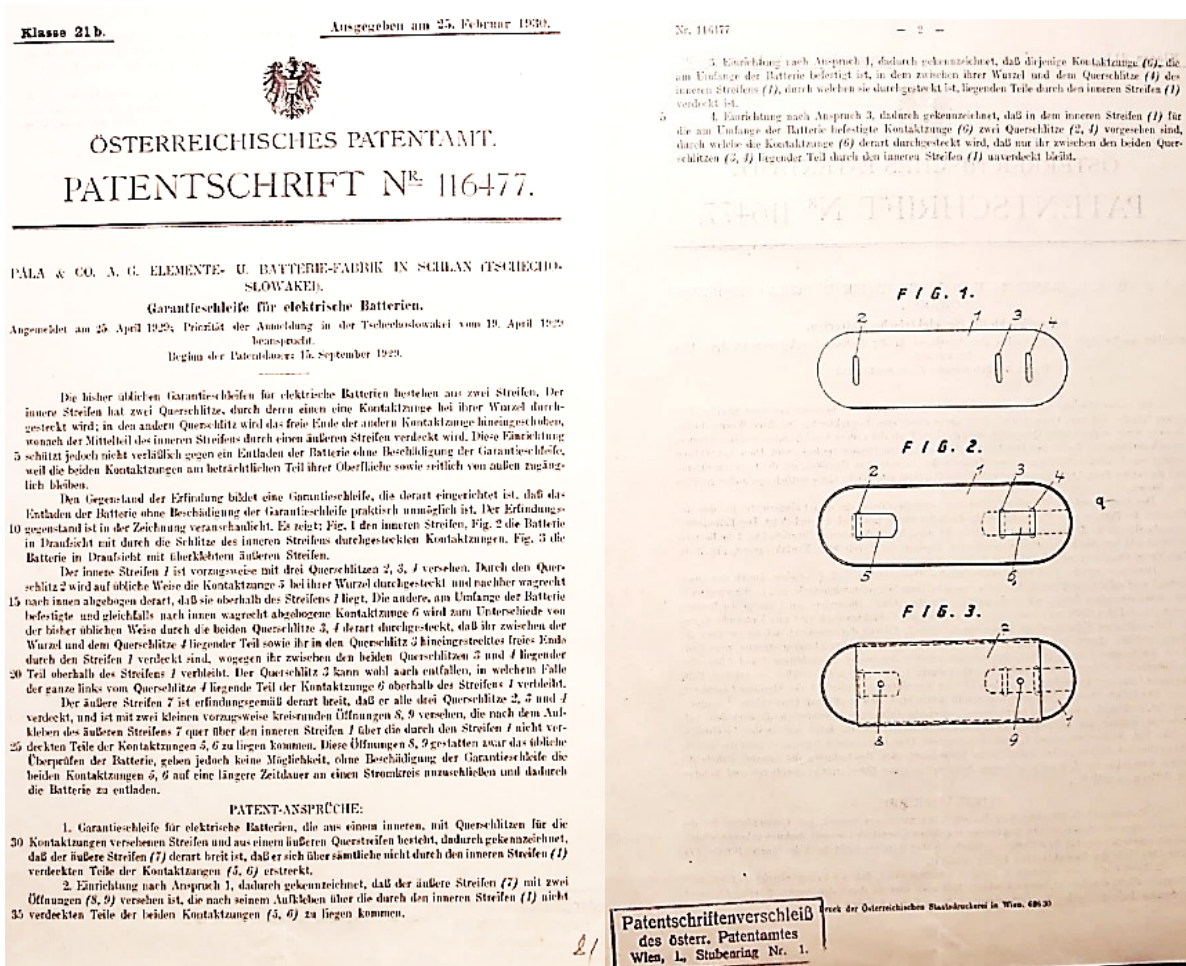
⁶⁰⁴ Tamtéž.

⁶⁰⁵ Kubeš používal zkrácený termín záruční páska.

*príslušníku uplatňovaťi osobne své patentové nároky před úřadem, jejichž hájení a zastupování je proto svěřováno autorizovaným zástupcům.*⁶⁰⁶

Patentoví zástupci nebyli levní. Roku 1930 jim Palaba zaplatila 33 274,10 Kč, v roce následujícím celých 60 966,05 Kč a v roce 1932 stála služba patentového zástupce továrnu 45 498,90 Kč.⁶⁰⁷

Obr. č. 112 Patent chráněný v Anglii pod číslem 359,741 byl chráněný i v Rakousku pod č. 116477 v Polsku pod číslem 13908, v Itálii pod číslem 295025, v Jugoslávii pod číslem 7138 a v Belgii pod číslem 373171. V Československu šlo o patentový spis č. 61087.⁶⁰⁸

Rok 1931 se prodražil, poněvadž slánská akumulátorka provedla pět anglických a německých patentových přihlášek (obr. č. 112) a také zápis slova ‚PALABA‘ a známky koně u anglického úřadu pro ochranné známky do pěti tříd zboží. „V této době měnil se v Anglii patentový zákon a Anglie odpadla od mezinárodního úřadu pro ochranu živnostenského

⁶⁰⁶ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 18, sign. č. 1–8.

⁶⁰⁷ Tamtéž.

⁶⁰⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 7, sign. č. 64–69.

vlastnictví v Bernu, takže nám naše mezinárodní známky v Anglii nebyly nic platné a bylo nutno je zapsati pro Anglii zvláště.“⁶⁰⁹

Na dalších řádcích Ing. Kubeš podal vyčerpávající vysvětlení, jak probíhá spolupráce s patentovým zástupcem. Ten dostával z Palaby příkaz k provedení přihlášení patentu s vypracovaným technickým popisem. Zástupce technická data zkorigoval do stanoveného formálního úzu a zadal materiál k patentování. Úřad návrh prozkoumal a často měl námitky. Pokud nic nenamítal Úřad, ozvaly se konkurenční firmy, které měly zájem na tom, aby jim patent neškodil nebo měly vymyšleny podobné věci, a proto se v úředně stanovené lhůtě stavěly proti udělení patentu. Všechny uvedené fáze, které probíhaly při zpracování patentové přihlášky, byly provázány obtížnou a nákladnou korespondencí s úřadem, mj. proto, že bylo nezbytné pracovat se staršími spisy, k nimž měl úřad námitky. „*Po udělení patentu nutno platiti výlohy spojené s jeho uveřejněním a vytištěním. Za každý rok trvání patentu nutno platiti taxy, které postupně rostou a dosahují kupř. u nás v posledním, tj. 15. ochranném roce výše Kč 3 400.*“⁶¹⁰

Povědomí o novinkách na světovém patentovém fóru byly pro slánskou továrnu samozřejmostí. Tak získávala firma Pála přehled o všech relevantních novinkách i zásazích do jejího průmyslového vlastnictví, a tím i možnost bránit se v úředně stanovených lhůtách.⁶¹¹

Kubeš došel k názoru, že určitý průmyslový obor bude v rukou toho podnikatele, který bude vlastníkem největšího množství základních patentů. „*Z toho plyne, že patentová agenda naší firmy nebude se nikdy zmenšovati, záleží-li nám na určitém mocenském postavení mezi ostatními výrobci.*“⁶¹²

Kubeš si uvědomoval, že nejvýhodnější je patenty tuzemské i zahraniční vyrábět a prodávat. Tak se to roku 1933 dělo v ČSR a Maďarsku. Palaba měla plány dosáhnout podobné prosperity v Anglii a v Německu (tab. č. 22) a podle obr. č. 113 také ve Francii.

---

⁶⁰⁹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 18, sign. č. 1–8.

⁶¹⁰ Tamtéž.

⁶¹¹ Tamtéž.

⁶¹² Tamtéž.

N° 70719 et 70720

5 août 1930

ALFRED KRETZ, fabrication
44, Römerstrasse, WINTERTHOUR (Suisse)N° 70719N^o 70720

Fromage.

Enregistrées en Suisse le 28 mai 1930 sous les N°s 72741 et 72742.N° 70722

6 août 1930

MEZ, VATER & SÖHNE, commerçants
14, Zieglergasse, WIEN, VII (Autriche)Fils crus et teints en soie véritable et en soie artificielle, bourre
de soie, chape, soie à broder et fils faits en d'autres matières
(à l'exception de fils et de fils retors de coton de tout genre).Enregistrée en Autriche le 7 avril 1930 sous le N° 42030 (Wien).
(Enregistrement international antérieur du 9 août 1910, N° 9621.)N° 70723 et 70724

6 août 1930

ALPINA KÄSE A.-G. (FROMAGE ALPINA S. A.),
(FORMAGGIO ALPINA S. A.), (QUESO ALPINA S. A.),
(ALPINA CHEESE C^o), commerce — BERTHOUD (Suisse)N° 70723N^o 70724

Standard-Bloc

Standard

Fromage.

Enregistrées en Suisse le 15 juin 1930 sous les N°s 72806 et 72807.N° 70725

6 août 1930

SIMON CAHN-BÉNÉDICT, fabrication et commerce
2, rue des Entrepôts, LAUSANNE (Suisse)

THE BÉNÉDICT SCHOOLS OF LANGUAGES

CAHN-BÉNÉDICT

Imprimés et notamment livres scolaires.

Enregistrée en Suisse le 30 mai 1930 sous le N° 72761.N° 70726

6 août 1930

LINOLEUM AKTIENGESELLSCHAFT GIUBIASCO
(SCHWEIZ), fabrication — GIUBIASCO (Suisse)

Marmolino

Linoléum.

Enregistrée en Suisse le 24 juin 1930 sous le N° 72813.N° 70727 à 70730

6 août 1930

PÁLA & SPOL.,
akciová továrna elektrických článků a baterii ve Slaném,
fabrication — SLANÝ (Tchécoslovaquie)N° 70727Marque déposée en couleur. — Description: Fond or, inscriptions bleues,
ornements rouges et blancs.N° 70728Marque déposée en couleur. — Description: Fond or, inscriptions rouges,
ornements blancs et bleus.N°s 70727 et 70728; Batteries.N° 70729Marque déposée en couleur. — Description: Étiquette imprimée en vert
foncé, vert clair, or, violet, blanc et noir.

Batteries et éléments électriques.

Obr. č. 113 Inzerce Palaby v časopisu LE MARQUES INTERNATIONALES.⁶¹³⁶¹³ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 7, sign. č. 50.

Tab. č. 22 Soupis všech patentů firmy Pála přiznaných v zahraničí.⁶¹⁴

Poř. číslo	Patentový spis č. / stát přiznání patentu	Název	Autor	Datum		
			Uváděný / skutečný	Přihlášeno	Chráněno od	Vydáno
1.	523,240 / United Kingdom	<i>Improvements in or relating to Gas-protective Filters (Zlepšení filtrů plynových masek)</i>	Jaroslav Jan Pála / ----	UK: 29. 12. 1938	RČS: 5. 9. 1938 UK: 9. 7. 1940	----
2.	359,741 United Kingdom	<i>Guarantee Loop for Electric Batteries (Záruční uzávěr pro elektrické baterie)</i>	Jaroslav Jan Pála / ----	UK: 5. 11. 1930	29. 10. 1931	----
3.	379,141 United Kingdom	<i>An Improved Electrolyte for Galvanic Dry Cells of the Manganese Dioxide Type (Zlepšený elektrolyt pro galvanické suché články na bázi oxidu manganičitého)</i>	Jaroslav Jan Pála / ----	26. 10. 1931	25. 8. 1932	----
4.	388,471 United Kingdom	<i>Improvements in and relating to Electric Dry Batteries (Zlepšení elektrických suchých baterií)</i>	Jaroslav Jan Pála / ----	8. 10. 1931	2. 3. 1933	----
5.	375,644 United Kingdom	<i>Improvements in Anode Batteries for Wireless Receivers (Zlepšení anodových baterií pro bezdrátové přijímače)</i>	Jaroslav Jan Pála / ----	8. 10. 1931	30. 6. 1932	----
6.	351,823 United Kingdom	<i>Improvements in or relating to Electric Pocket Lamps (Zlepšení elektrických kapesních svítilen)</i>	PÁLA A SPOL., AKCIOVÁ TOVÁRNA ELEKTRICKÝCH ČLÁNKŮ A BATERIÍ VE SLANÉM, a Jaroslav Jan Pála / ----	5. 9. 1930	2. 7. 1937	----
7.	398,638 United Kingdom	<i>An Improved Process for Making Electrolytes for Dry Cells which require Filling with Fluid (Zlepšený proces výroby elektrolytů pro suché články, které vyžadují plnění kapalinou)</i>	Jaroslav Jan Pála / ----	UK: 2. 9. 1932	RČS: 15. 6. 1932 UK: 21. 9. 1933	----
8.	390,396 United Kingdom	<i>Improvements in and relating to Electric Battery Lamps (Zlepšení elektrických bateriových svítilen)</i>	Jaroslav Jan Pála / ----	12. 8. 1932	6. 4. 1933	----

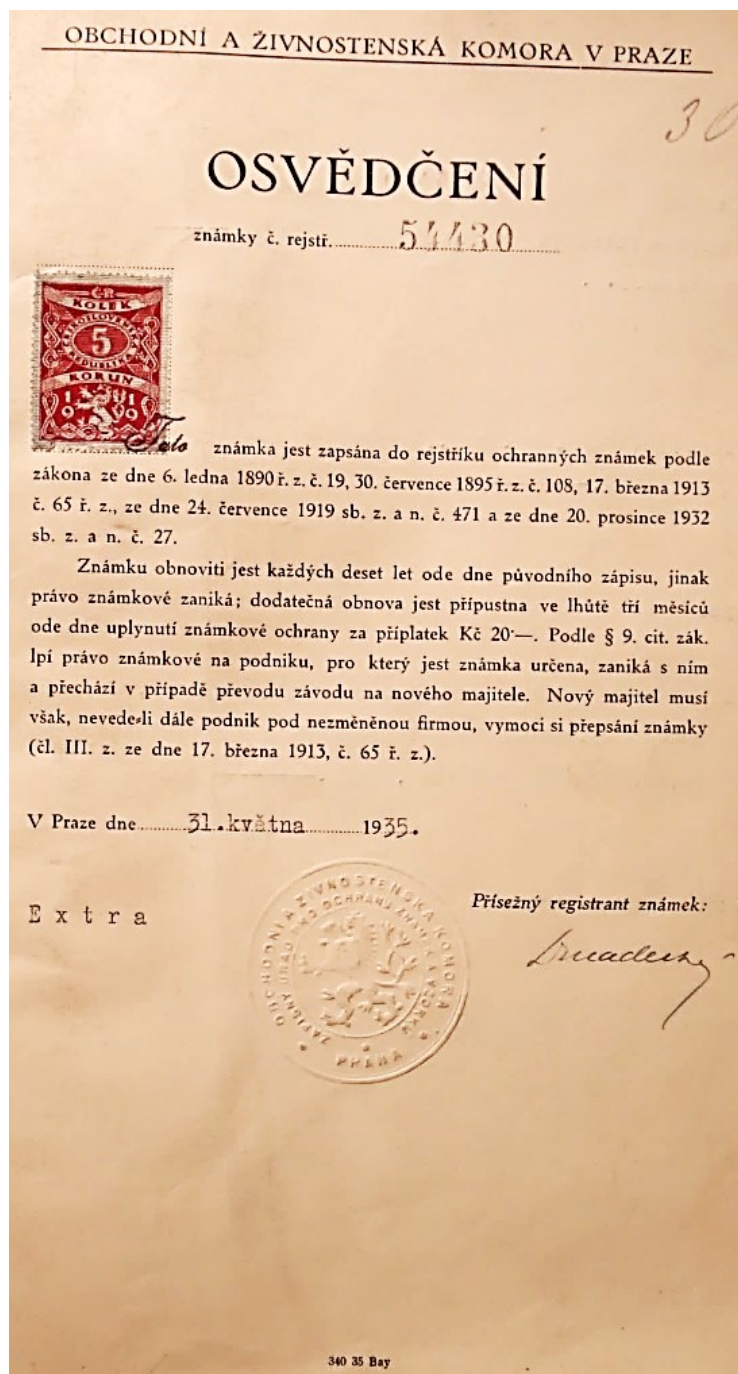
⁶¹⁴ Sestaveno podle: SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 2, 3, a Vynálezy / patenty. Viz <http://www.upv.cz/cs/prumyslova-prava/vynalezy-patenty.html> [online]. [cit. 2020-02-23].

9.	367,698 United Kingdom	<i>Improvements in the Manufacture of Galvanic Dry Cells (Zlepšení výroby suchých galvanických článků)</i>	Jaroslav Jan Pála / ---	3. 7. 1931	25. 2. 1932	---
10.	371,478 United Kingdom	<i>An Electrolyte for Galvanic Cells (Elektrolyt pro galvanické články)</i>	Jaroslav Jan Pála / ---	28. 1. 1931	28. 4. 1932	---
11.	399,783 United Kingdom	<i>Improvements in and relating to Electric Dry Batteries (Zlepšení elektrických suchých baterií)</i>	Jaroslav Jan Pála / ---	8. 8. 1932 (neplatná příhláška) Datum otevření žádosti k veřejné kontrolě: 23. 8. 2019	---	---
12.	390,896 United Kingdom	<i>Improvements in and relating to Electric Dry Batteries (Zlepšení elektrických suchých baterií)</i>	Jaroslav Jan Pála / ---	1. 1. 1932	20. 4. 1933	3. 7. 1931
13.	828.694 France	<i>Manipulateur télégraphique d'exercice (Cvičný telegrafický manipulátor)</i>	Jaroslav Jan Pála / ---	5. 11. 1937, 13 hod. 2 min. v Paříži	21. 2. 1938	25. 5. 1938
14.	709.868 France	<i>Lampe électrique de poche (Elektrická kapesní svítilna)</i>	Jaroslav Jan Pála / ---	22. 1. 1931, 16 hod. 35 min. v Paříži	26. 5. 1931	14. 8. 1931
15.	608,694 Germany	<i>Verfahren zur Herstellung eines Elektrolyten für auffüllbare Trockenelemente (Způsob výroby elektrolytu pro nálevné suché články)</i>	Jaroslav Jan Pála / ---	Německo: 27. 7. 1932 RČS: 15. 6. 1932	10. 1. 1935	29. 1. 1935
16.	603,050 Germany	<i>Verfahren zur Herstellung von Trockenbatterien, insbesondere Anodenbatterien (Způsob výroby baterií se suchými články, zejména anodových)</i>	Jaroslav Jan Pála / ---	Německo: 23. 6. 1931 RČS: 7. 8.–10. 9. 1931	13. 10. 1931	6. 9. 1934
17.	565,741 Germany	<i>Verfahren zur Herstellung von Trockenelementen (Způsob výroby suchých článků)</i>	Jaroslav Jan Pála / ---	---	23. 6. 1931	24. 11. 1932
18.	591,163 Germany	<i>Elektrolyt für galvanische Trockenelemente (Elektrolyt pro suché galvanické články)</i>	Jaroslav Jan Pála / ---	---	25. 1. 1931	28. 12. 1933

7.3 Ochranné známky

Ochranné známky (např. obr. č. 114, 115) pro firmu Pála vydávala pražská Obchodní a živnostenská komora, například: PALABA 444; INDUKTA; JUPITER; DYNAMO; RADIUM; PÁLA MINOR; L PALABA; ESPERA; OPTICA; SIGNALIA; ROTAX PALABA. U chemických výrobků se jednalo o názvy: ERPALA, POLA, ERPO, ERPIS, „Palaba – Předmět stálé potřeby“; ESPE KARMELITKA; KARMELITSKÝ KŘÍŽ; KARMELITER; KARMELITKA...⁶¹⁵

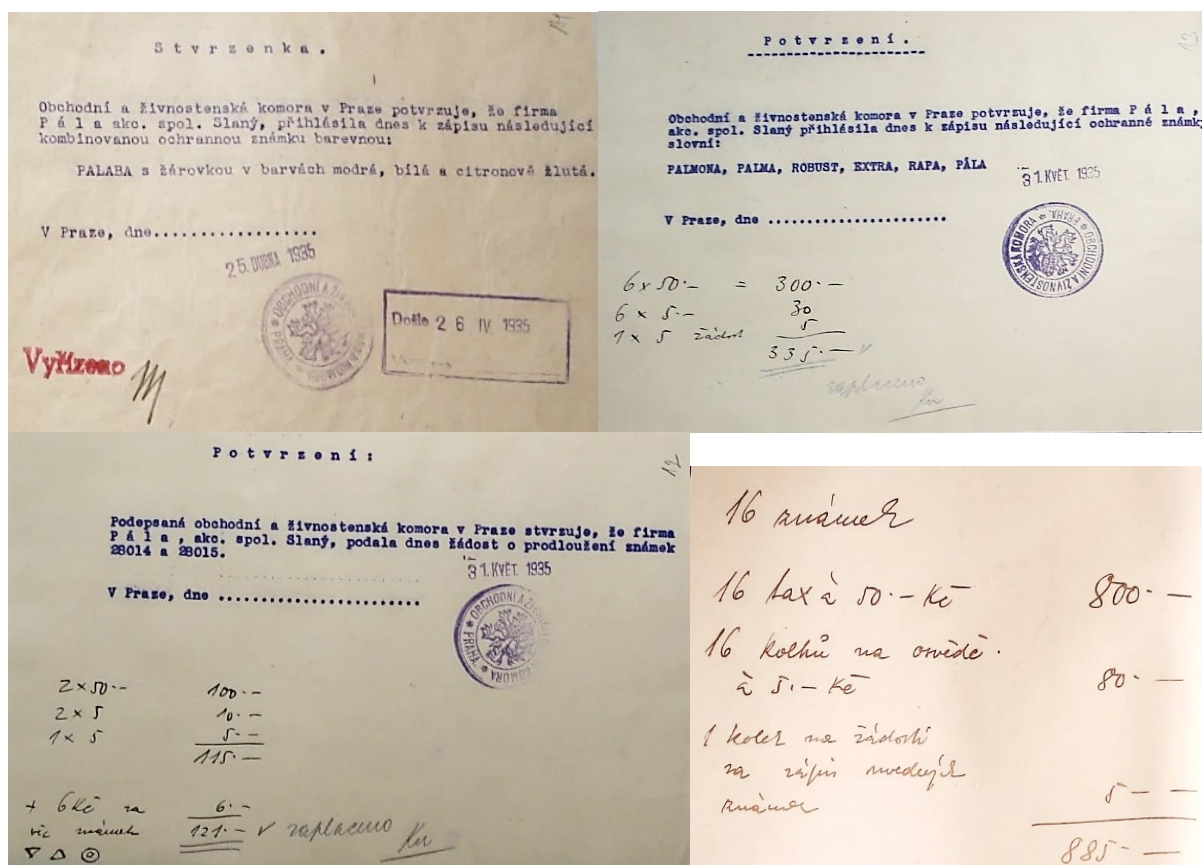

Obr. č. 114 Příklad ochranné známky na slovo „Extra“, č. rejstříku 54430, vydané Obchodní a živnostenskou komorou v Praze dne 31. 5. 1935.⁶¹⁶

⁶¹⁵ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 12, 13.

⁶¹⁶ Tamtéž, kt. č. 13, sign. č. 300.

Chráněny však byly také grafické symboly a obrázky celých výrobků, případně jejich obaly, reklamní slogany, ale dokonce názvy produktů administrativní povahy, např. různé tiskopisy. Všech těchto ochran a symbolů bylo pro firmu Pála ve sledované době na 500. Milan Stompfe k tomu dodává, „... že po dvacetileté době trvání podniku, tj. v závěru existence Československé republiky, přesně 16. 3. 1939, dosáhl počet přihlášek ochranných známek a chráněných vzorů rovného čísla 500 a pod číslem jednacím 65.264 byla zapsána slovní známka „Palabička“.⁶¹⁷

Obr. č. 115 Kopie potvrzení o podání žádosti o prodloužení známek 28014 a 28015 ze dne 31. 5. 1935, dále ochranných známek slov „PALMONA, PALMA, ROBUST, EXTRA, RAPA, PÁLA“ z téhož dne a barevné kombinované ochranné známky na zařízení (elektrickou svítilnu) „PALABA s žárovkou v barvách modrá, bílá a citronově žlutá“ ze dne 25. 4. 1935 vydaných Obchodní a živnostenskou komorou v Praze. Za každou ochrannou známku bylo třeba zaplatit taxu 50 Kč, dále 10 Kč za dva kolky na osvědčení a 5 Kč za kolek na žádost za zápis uvedených známek. Vpravo dole je uveden výpočet za 16 jiných ochranných známek. Ochranné známky měl v Palabě na starost Ing. Jaroslav Kubeš (před ním Rudolf Pála), který uvedená potvrzení parafoval.⁶¹⁸ Ochranné známky vyžadovala i slovní spojení, například „Zdraví jako ze žuly“, „Erpou jako nové“, „ERPA mýdlo na kovy“, „Za Palabu ručí Pála“, „Chci světlo, chci Palabu“ nebo „Zaručeně bez salmiaku“.

⁶¹⁷ STOMPFE, Milan. Světlo & síla aneb co uměl český management za 1. republiky: 75 let firmy Palaba. Palaba, Slaný 1994, s. 121.

⁶¹⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 13, sign. č. 12–14.

Registrace ochranných známek ze strany firmy Pála a spol., a žádosti o prodloužení jejich platnosti probíhala od roku 1920, dále v období 2. republiky Československé i v období Protektorátu Čechy a Morava (obr. č. 116) až do dob gottwaldovského Československa (obr. č. 117).⁶¹⁹

L. 201

PATENTOVÍ ZÁSTUPCI
Ing. P. SCHMOLKA, Dr. H. SCHMOLKA; Ing. A. SCHWEINBURG

Známkový certifikát.

Majitel známky: P á l a a k o . s p o l . , t o v á r n a n a e l e k t r i c k é č l á n k y
a b a t e r i e , S l a n ý .

Země: Československo. Číslo známky: 5 0 4 3 6 / Praha

Den přihlášky: 22. ledna 1934.

Den uveřejnění: 22. ledna 1934.

Den udělení: 22. ledna 1934.

Známku nutno obnovit před: 22. lednem 1944.

Doba trvání známkové ochrany: 10 let.

Obr. č. 116 Příklad obnovy ochranné známky výrobku *ESPERANTO PALABA*.⁶²⁰

⁶¹⁹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. 52, sign. č. 1–108.

⁶²⁰ Tamtéž, kt. č. 12, sign. č. 192, kt. č. 13, sign. č. 201.

PATENTNÍ ÚŘAD
REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ

V PRAZE dne
X. Karlin, Vítkova 12 20. listopadu 1950 .

Značka spisu **P** Mě 72-24044/50

Č. p. ú.

V podáních uveďte hořejší údaje!

Věc: Obnova mezinárodních známek.

5 příloh .

K Vašemu č. odd. VV-745, Št.

"BATERIA" závody na akumulátory a baterie,
národní podnik,

Papírenská 10,
P r a h a XIX .

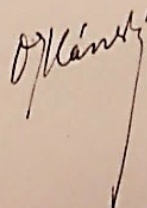
K Vašemu dopisu ze dne 31. července t. r. zasíláme Vám
v příloze osvědčení o mezinárodním zápisu Vašich ochranných známek

ZLATÁ PALABA PS	, č. 88694/	Praha - 148.381/Bern,
GOLD PALABA PS	, č. 88695/	" - 148.382/ " ;
MILA PALABA	, č. 90779/	" - 148.383/ " ;
PALABA PS	, č. 90786/	" - 148.384/ " ;

Současně Vám vracíme potvrzení Státní banky českoslo-
venské o úhradě registračního poplatku.

Podotýkáme, že obnovy Vašich shora uvedených známek
provedl Mezinárodní úřad pro ochranu živnostenského vlastnictví až po uply-
nutí ochranné doby jejich dřívějších zápisů, ačkoliv podle našeho zjištění
byla naše zásilka tomuto úřadu doručena včas, t. j. dne 4. srpna 1950. Žádáme
proto Mezinárodní úřad v Bernu o vysvětlení. Výsledek našeho zákroku Vám
neopomeneme sdělit.

PATENTNÍ ÚŘAD
příhláskové oddělení :

Obr. č. 117 Jaroslav Jan Pála již byl několik let ve vězení, ale československé lidovědemokratické zřízení prodávalo baterky pod Pálovým jménem a nově s hlavičkou národního podniku Bateria.⁶²¹

⁶²¹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. 52, sign. č. 99.

Ve Státním oblastním archivu v Praze se mi takto podařilo identifikovat 264 ochranných známek.⁶²² Jedná se o větší polovinu známek, poněvadž všechny ochranné známky musely být po deseti, případně dvaceti letech obnovovány.

Analýza realizace a užití patentů a vynálezů ve firmě Pála je pro historické hodnocení poměrně složitým úkolem. Technokratický přístup by posuzoval jen význam práce techniků a vývojových pracovníků z pohledu progresivního posunu vývoje výroby elektrochemických článků a akumulátorů v českých zemích nebo celosvětově. Takový pohled by vedl k rozpakům a konstatování, že vynálezy Jaroslava Jana Pály a jeho následovníků ve firmě jsou z celosvětového měřítká nicotné, zvláště proto, že v podstatě nejúspěšnějším vynálezem, který vzešel z Palaby, je tzv. Záruční uzávěr pro kapesní baterie (obr. č. 112).

Pouze technokratický přístup sice přinese přesný pohled na technické hledisko výrobků Palaby z pohledu světa, ale z pohledu Československa firma Pála měla svůj jasně stanovený cíl a výrobní úspěch, který musel živit zaměstnance i rodinu podnikatele. Firma musela generovat zisk. Proto některé dnes již neuplatnitelné nápady jako byla funkční páska, zabraňující vybíjení uskladněných plochých baterií a prodlužující jejich životnost, se uplatnila u mnoha evropských výrobců (Německo, Itálie, Anglie, Polsko, Jugoslávie...), přinesla firmě zisk a zároveň reklamu pro výrobky s vyšší přidanou hodnotou – kapesními svítilnami počínaje a autobateriemi, případně licenčními radiopřijímači konče.

Pozoruhodný byl rovněž systém práce zavedený v Palabě. Ve firmě pracovala laboratoř pro výzkum, neustále probíhala aktualizace technické knihovny, v níž byla též prováděna soustavná rešeršní činnost, byly zpracovávány krátké anotace dokumentů zakoupených cizích patentů, ty byly předávány na jednotlivá pracoviště, kde byly následně vypracovány krátké odborné posudky, zda by daný patent mohl být pro firmu přínosem či zda se jedná o slepou uličku (obr. č. 118).

Výrobní porady – schůze – v podstatě probíhaly jako technické semináře, kde přednášel hlavně Ing. Jaroslav Kubeš o nejnovějších patentech a vynálezech v oboru.

Samostatnou kapitolu tvořily soudní spory, jak o ony „nicotné patenty“, tak o ochranné známky i pro grafická řešení obalů výrobků Palaby.

Vše výše uvedené svědčí o vysoké odborné vyspělosti managementu firmy a prozíravosti J. J. Pály svázané s konkurenceschopností a kompetencemi zúčastněných zaměstnanců Palaby zapojených do procesu inovací a komunikace s příslušnými patentovými úřady a institucemi.

---

⁶²² SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 11, 12, 13, 14 a 52. Jsou uvedeny v Příloze I 7. kapitoly Ukázka chráněných grafických symbolů, obrázků celých výrobků (nebo jejich obalů) firmy Palaba.

PA 591597

B 177 355 XI/ 81e

Elektrický spínač nebo relé pro okruhy elektrických motorů sloužících k naplnování a vyprazdňování nádrží tím vyznačený, že účinkuje v libovolném pořadí a neodvisle od počtu motorů prostřednictvím jediného doteku.

Omylem objednána přihláška

Erteilt auf Grund der Verordnung vom 12. Mai 1943
(RGBl. II S. 150)

Pomoc Kunderovi.
Wirklich potles, může
to vypracovati i.e. Schmidt.

DEUTSCHES REICH

AUSGEGEBEN AM
16. MÄRZ 1944

REICHSPATENTAMT
PATENTSCHRIFT

Nr 745672
KLASSE 21b GRUPPE 5 01
S 135941 11/11/11 b

* Richard Siebeneicher in Dresden *

ist als Erfinder genannt worden

Richard Siebeneicher und Erich Weber in Dresden
Herstellung eines sauren Trockenelektrolyten für Sammler

Patentiert im Deutschen Reich vom 12. Februar 1939 an
Patenterteilung bekanntgemacht am 16. Dezember 1943
Gemäß § 2 Abs. 1 der Verordnung vom 20. Juli 1940 ist die Erfindung abgelehnt worden,
daß sich der Schutz auf das Protektorat Böhmen und Mähren erstrecken soll

Es sind saure Trockenelektrolyte bekannt geworden, zu deren Herstellung Talkum und Wasserglas verwendet werden. Hierbei ist das Herstellungsverfahren derart, daß man Talkum mit Schwefelsäure mischt, und zwar in einem solchen Mengenverhältnis, daß die Schwefelsäure zum größten Teil vom Talkum oder evtl. auch anderen ähnlichen Adsorptionsstoffen, wie Kieselgur u. dgl., aufgesaugt wird. Dazu wird nun eine Silikatlösung, hauptsächlich Wasserglas, dazugegeben. In dieser wird durch die Elektrolytsäure die Kieselsäure ausgefällt, die das Gerüst und den Haft für den eigentlichen Elektrolyten zu bilden und dessen Trockenform hervorzurufen hat. Da hierbei die Silikatlösung auf die von dem Adsorptionsmittel, insbesondere Talkum, aufgesaugte Säure trifft, wird das Entstellen der Kieselsäurefällung etwas hinausgezögert. Jedoch geschieht es nicht so langsam, um ein unendlich feines Gerüst entstehen zu lassen. Vielmehr bilden sich die Kieselsäureauscheidungen immer noch so unregelmäßig und so grob, daß der innere Widerstand des Trockenelektrolyten sehr stark und noch dazu stellenweise verschieden stark ist.

Durch diese Erkenntnis muß man notwendigerweise zu dem Bestreben kommen, das Kieselsäuregerüst noch feiner und gleichmäßiger bilden zu lassen, als dies nach dem bestehenden Verfahren der Fall ist. Erreicht wird dies durch den Erfindungsgedanken, nicht nur die Säure, also nicht nur eine der beiden Komponenten zur Bildung der Kieselsäurefällung, vorher vom Talkum aufzusaugen zu lassen, sondern sogar deren beide, damit das Wasserglas und die Säure vor einem allzu plötzlichen Aufeinanderfallen bewahrt werden. Dadurch entsteht der Vorteil, daß die Reaktion zwischen der Silikatlösung, d. h. dem

PA 714570

P 80 172 /21b Gv

Kapselní baterie ze suchých článků tím vyznačená že na uzavírací kolečka z lepenky v hrdlech jednotlivých článků, nasype se porézní látka v podobě krupiček, drtin a pod. z nevodivé hmoty a to až do výše okraje zinkových kalíšků, načechá teprve na takto upravené články naleje se zalévací hmota.

Vynálezce odvodňuje toto opatření tím, že se jím docílí lepšího výrobku protože dle jeho údaje jakost, výkon i skladnost jsou odvislé od způsobu uzavření článků.

Na počátku výroby baterií byla věc všeobecně známa a používána !

stará, stará píseň

165

Obr. č. 118 Posudky cizích vynálezů. Někdy došlo při objednávce dokumentace k omylu, v některých případech bylo vhodné nápad vyzkoušet, jindy byl pro PALABU posuzovaný patent neperspektivní.⁶²³

⁶²³ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 6, sign. č. 165, 228.

8 Technická normalizace ve firmě Pála

8.1 Technická normalizace elektrochemických článků a akumulátorů za první republiky

Výrobci elektrochemických článků a akumulátorů byli z hlediska normalizačního v prvních letech československé republiky na okraji odborného i komerčního zájmu. Práce na předpisech probíhala přímo v továrnách, které se výrobou tohoto sortimentu zabývaly. To bylo prospěšné, ale jedním z hlavních technických úkolů prvorepublikového Československa z hlediska rozvoje československého průmyslu se stala systematická elektrifikace státu, podporovaná jak Ministerstvem veřejných prací a jeho Elektrárenskou radou, tak stavovskou organizací elektrotechniků, vzniklou v roce 1919, Elektrotechnickým svazem československým (ESČ). Jen dobře prováděná a organizovaná elektrifikace mohla celkovou očekávanou prosperitu státu podpořit.

„Nejdůležitější prací ESČ bylo po převratu vypracování nových předpisů a norem, které mají vzhledem ke své obrovské důležitosti, jakož i kvůli bezpečnosti majetku i osob úřední platnost. Další důležitou činností ESČ bylo vybudování přesného plánu soustavné elektrizace. ... Standardizační úsilí znamenalo přijetí rozhodujících norem platných pro elektrifikaci Československé republiky.“⁶²⁴

Elektrifikace jako taková prospěla modernizaci průmyslu tím, že parní pohony výrobních strojů a zařízení mohly být definitivně nahrazeny elektrickými. Na odbyt vyrobených elektrochemických článků a později akumulátorů měla elektrifikace spíše negativní dopad. Rovněž s částí státní podpory – která činila celkově 75 milionů Kč – při zahájení soustavné elektrizace podle § 3 zákona číslo 438/1919 Sb., nemohla firma Pála počítat. Přesto zapojila své odborníky do skupiny, která se v rámci ESČ zabývala ustavením norem pro vývoj, výrobu a zkoušení elektrochemických článků. Přednostně však byly zpracovány normy potřebné pro standardizaci materiálů k výrobě elektrotechnických přístrojů a posléze výrobků. Nejdříve byla řešena osvětlovací tělesa. *„V této věci ovšem nevyhnutelně muselo dojít ke spojení elektrotechniků s představiteli ostatních odvětví průmyslu. Proto po předchozích jednáních vznikla 28. prosince 1922 Československá společnost normalizační, jež navázala na činnost ostatních normalizačních společností. Ty se utvářely již před první světovou válkou, nejprve roku 1901 ve Velké Británii. V českých zemích se normalizace systematicky uplatnila nejdříve v podnicích sledovaných státem, jako byly například československé zbrojovky. Ostatní podniky k normalizaci přistupovaly váhavě, neboť byla nákladnou záležitostí a vyžadovala technicky*

---

⁶²⁴ MIKEŠ, Jan, EFMERTOVÁ, Marcela. Elektrina na dlani. Kapitoly z historie elektrotechniky v českých zemích. MILPO, Praha 2008, s. 82–83, 85.

*dobře vyškolený personál. Na normalizaci výrobků však podniky musely nakonec přistoupit kvůli konkurenci i pro zajištění odbytišť výrobků.*⁶²⁵

Z této stránky byla firma Pála výjimkou. Poslední uvedený aspekt – pomocí technické normalizace získat konkurenční výhodu a zlepšit prodejnost svých výrobků, pochopil management továrny velmi záhy, a tak se firma do tvorby norem relevantních pro její výrobní program aktivně zapojila osobností Dr. Ing. Jiřího Vorla.⁶²⁶ Ten pracoval v příslušné normalizační komisi Elektrotechnického svazu československého jako jeden z 900 odborníků (obr. č. 119) zapojených do tvorby elektrotechnických oborových norem.

8.2 Technicko-normalizační základ kontroly kvality a zkoušení výrobků ve firmě Pála

*„Pokud měli elektrotechnici i v oblasti materiálů a spotřebičů prosazovat svůj – v odborné sféře nepochybně obecně prospěšný – tlak na zavedení nezbytných standardů, museli vytvořit také nástroj, s jehož pomocí mohli dodržování podzákonných norem vynucovat nebo alespoň doporučovat se zřejmým dopadem na trh. Tato situace si vynutila vznik elektrotechnické zkušebny.*⁶²⁷ Zkušební laboratoř pro kontrolu elektrotechnických výrobků, byla od roku 1923 dislokována v Elektrotechnickém ústavu české techniky v Brně, ale jejím zřizovatelem byl ESČ. V roce 1928 se zkušebna přestěhovala do Prahy. „Práce zkušebny byla ministerstvem veřejných prací autorizována pro typové zkoušky elektrotechnických výrobků teprve 16. června 1934. Od 8. srpna 1935 pak získalo ministerstvo veřejných prací právo dohlížet na tyto zkoušky, čímž testování výrobků ve zkušebně ESČ získalo na významu. Od roku 1936 nemohli výrobci elektrotechnických zařízení získat státní zakázku, pokud jejich výrobky nebyly zkušebnou certifikovány. Oválná značka ESČ se postupně stávala nezbytnou podmínkou úspěšného uplatnění na trhu.“⁶²⁸

---

⁶²⁵ MIKEŠ, Jan, EFMERTOVÁ, Marcela. *Elektrina na dlani. Kapitoly z historie elektrotechniky v českých zemích.* MILPO, Praha 2008, s. 86, 88.

⁶²⁶ Jiří Vorel byl člen správní rady firmy Pála a spol. V praxi byl civilní inženýr pro elektrotechniku a stavbu strojů, zkušební komisař Kotelního spolku, obchodní rada, rada patentního soudu, člen jednatelského sboru Radiojournalu, soudní znalec a technický poradce velkého počtu významných průmyslových podniků. Více viz kapitola o klíčových osobnostech Palaby. SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VI., č. 11., ze dne 1. 11. 1937.

⁶²⁷ MIKEŠ, Jan, EFMERTOVÁ, Marcela. *Elektrina na dlani. Kapitoly z historie elektrotechniky v českých zemích.* MILPO, Praha 2008, s. 88.

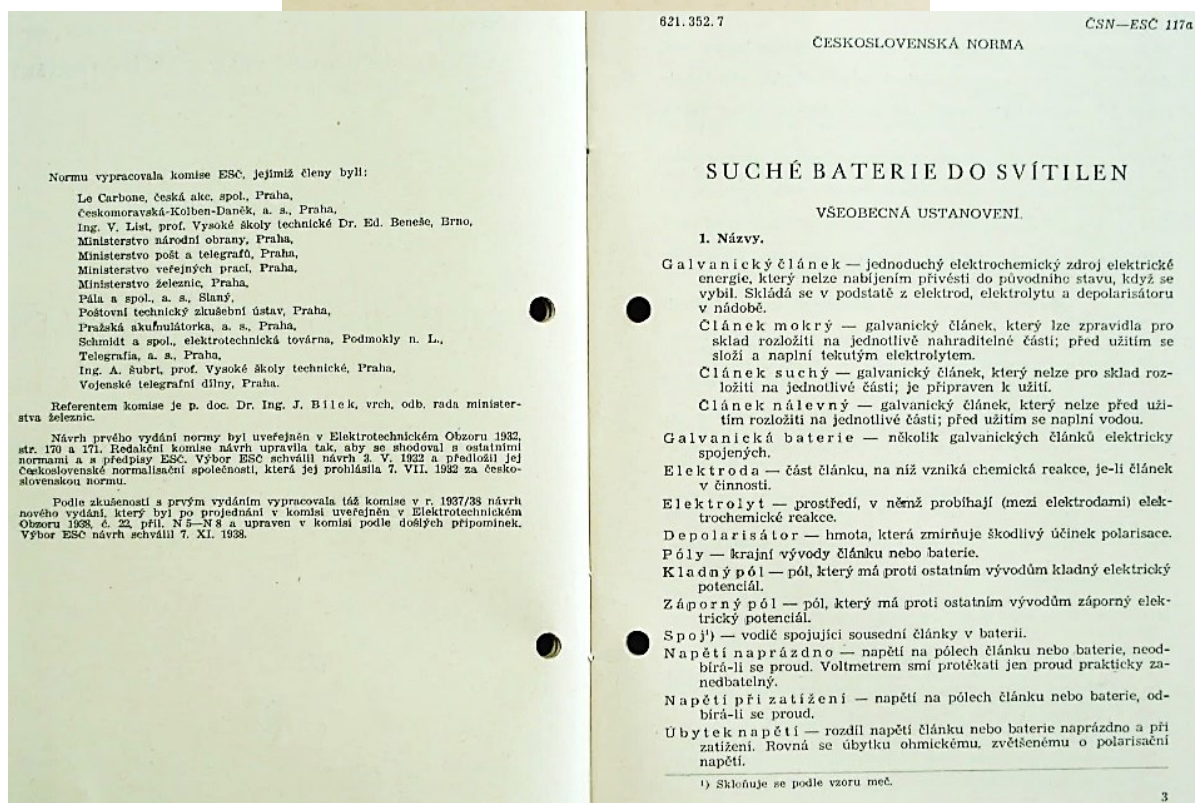
⁶²⁸ Tamtéž.

Normu vypracovala komise ESC, jejímiž členy byli:

Dr. Ing. J. Bílek, ministerstvo železnic, Praha,
Ing. J. Ceněk, ESC, Praha,
Leclanché, továrna baterií, Vysočany,
Ing. V. List, profesor České techniky, Brno,
Ministerstvo pošt a telegrafů, Praha,
Ministerstvo veř. prací, Praha,
Ministerstvo železnic, Praha.
Pála a spol., Slaný,
Poštovní technický zkušební ústav, Praha,
Pražská akumulátorka, Praha,
Schmidt a spol., elektrot. továrna, Podmokly n. L.,
Ing. A. Šubrt, profesor České techniky, Praha,
Telektra, Praha,
Vojenské telegrafní dílny, Kbely,
Vojenský technický ústav, Praha,
Dr. Ing. J. Vorel, Praha.

Referentem komise byl Dr. Ing. J. Bílek.

Návrh byl uveřejněn v Elektrotechnickém Obzoru 1932 str. 170 a 171. Redakční komise návrh upravila tak, aby se shodoval s ostatními normami a s předpisy ESC. Výbor ESC schválil návrh 3. V. 1932 a předložil jej Československé normalizační společnosti, která jej prohlásila 7. VII. 1932 za československou normu.

Obr. č. 119 Firma Pála akc. spol., měla nesporně vliv na normalizaci elektrotechniky v první ČSR. Zde uvedené předmluvy norem ESC-ČSN 117 a ESC-ČSN 117a informují o segmentu technické normotvorné činnosti v Československé republice 30. let 20. století.⁶²⁹

⁶²⁹ Viz též

EFMERTOVÁ, Marcela, MIKEŠ, Jan, NIKEL, Zbyněk. Standardization and Regulation of the Electrotechnical Branches in Czechoslovakia (1919–1939). In BLIND, K., JAKOBS, K. (eds.). EURAS Proceedings 2017. Digitalisation: Challenge and Opportunity for Standardisation. The EURAS Board Series, Aachen / DIN, Berlin, Germany, 2017, p. H3–H19.

EFMERTOVÁ, Marcela. Elektrotechnika v českých zemích a v Československu do poloviny 20. století. Studie k vývoji elektrotechnických oborů. Libri, Praha 1999, s. 82–90.

Aby prošly elektrochemické zdroje a akumulátory touto de facto státní zkušebnou, musely být testovány již v továrně. K tomu vypracovali experti z firmy Pála v čele s Dr. Ing. Jiřím Vorlem normu ESČ-ČSN 117 – *Ploché kapesní baterie*.⁶³⁰

Publicistický, osvětově-propagační popis zkoušek elektrických vlastností a skladnosti elektrochemických článků ve firmě Pála byl zveřejněn ve firemním časopise Světlo a síla (obr. č. 122, 123).

„Napětí dobré baterie smí při zatížení klesati jen pozvolna. Proto řada baterií z různých ,várek‘ se zkouší, přiměřeně zatížených, za jak dlouho se vybijí až na určitou nejnižší mez. V praktickém použití se však nesvítil s baterií v kapesní svítelně trvale, nýbrž v různých přestávkách, po určitou dobu. Proto jiné baterie se vybíjejí tím způsobem, že jsou vždy na určitou dobu uvedeny v činnost. Dobrá baterie musí obchodníkům vydržet na skladě, v zásobě, aniž by trvale ztratila napětí a na výkonnosti. Proto zase jiné baterie jsou uloženy do skříní a v pravidelných lhůtách pečlivě měřeny, a to jak bez zatížení, tak i s přiměřeným zatížením, jak jest jejich napětí stálé. Tj. zkouška dlouhodobá, trvá měsíce, ba trvá i celá léta. V oddělení těchto dlouhodobých zkoušek mají u Pálů ještě baterie z roku 1928 a 1929, které doposud jsou bezvadné a dosud jasně svítí. Není na nich ani potuchy o vlhnutí, že by kalíšky se proděravěly, že by se elektrolyt ronil a baterie ,mokvaly‘. Takovéto zkoušky provádějí se se všemi druhy a se všemi typy baterií PALABA. Tak jsou zkoušeny i baterie anodové, baterie pro zvonky, články pro telefony, pro veškerá použití. Každého dne z výroby jde svoje skupina do této příslušné zkušebny, do ,mučírny baterií‘, jak říkají úředníci tomuto oddělení. O všem se samozřejmě vedou přesné záznamy a protokoly, takže továrna ví dobře, jaké zboží kterého dne, kdykoli z minulosti vyrobila. Avšak výsledky těchto zkoušek, drahocenné záznamy o nich, jsou stupínky, po kterých se spěje stále k vyšší a vyšší dokonalosti.“⁶³¹ (Obr. č. 120, 121.)

LIST, Vladimír. Normalisace. V Praze: Česká matice technická, 1930.

MIKEŠ, Jan, EFMERTOVÁ, Marcela. Elektrina na dlani. Kapitoly z historie elektrotechniky v českých zemích. MILPO, Praha 2008, s. 85–89.

ŠAFRÁNEK, Jaroslav, NESNÍDALOVÁ, Marie. Standardisace učebných pomůcek a standardisace školního radiopřijímače. Západočeský radioklub, Plzeň 1932.

⁶³⁰ ČSN–ESČ 117, Ploché kapesní baterie, Praha 1932.

⁶³¹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. II., č. 2., ze dne 1. 2. 1933.

Inčelč č. 100 x 38 x 38 směr 231.
 Zkouška čís. zhotovena 6. 1936.
 Svít do 2.5 V. hod., do 1.8 V. hod.
 Úhrnná svít. hod. Amp. úder Amp.

U. 140 x 63 x 63 p ze směsi R31 ze zás. 30 čl.
 pro štát. drah Košice.
 Zkouška čís. 2042 zhotovena 15. 3. 1936.
 Svít do 2.5 V. hod., do 1.8 V. hod.
 Úhrnná svít. hod. Amp. úder Amp.

Datum	Skladnost týdnů	Voltové napětí		Datum	Skladnost týdnů	Voltové napětí	
		volné	zatížené			volné	zatížené
1936				30/3 36		1,73	1,68
4/2 36		1,71	1,71	8/4	1	1,68	1,65
12/2	1	1,68	1,68	6/5	5	1,62	1,60
11/3	5	1,58	1,58	3/6	9	1,60	1,58
8/4	9	1,58	1,58	1/7	13	1,58	1,55
6/5	13	1,58	1,58	29/7	17	1,58	1,55
3/6	17	1,58	1,58	26/8	21	1,58	1,54
7/7	21	1,55	1,55	23/9	25	1,58	1,53
29/7	25	1,55	1,55	29/10	30	1,58	1,53
26/8	29	1,58	1,58	25/11	34	1,58	1,53
23/9	33	1,58	1,58	30/12	39	1,56	1,52
29/10	38	1,58	1,58	27/1 37	43	1,55	1,52
24/11	42	1,58	1,58	24/1 2	48	1,56	1,53
30/12	47	1,55	1,55	21/7 3	52	1,58	1,53
27/1 34	51	1,55	1,55	5/6	59	1,58	1,53
24/1 2	56	1,55	1,55	11/5	59	1,58	1,53
20/5/3	60	1,58	1,58	8/6	63	1,56	1,50
5/6	62	1,58	1,58	9/7	67	1,58	1,53
11/5	67	1,48	1,48	21/8	74	1,50	1,48
8/6	71	1,35	1,33	27/9	78	1,48	1,48
				26/10	82	1,47	1,40
				24/11	85	1,47	1,35
				23/12	89	1,48	1,37
				24/1 38	93	1,46	1,38
				24/1 2	97	1,48	1,38
				21/3	101	1,44	1,36
				21/4	105	1,33	0,33

Obr. č. 120 Ukázka z protokolů o továrních zkouškách elektrických vlastností suchých článků. V pravém sloupci obrázku vlevo je uveden záznam o zkoušce skladnosti č. 2042 článku z výroby o rozměrech 140 x 63 x 63 mm ze směsi „R31“ ze zásoby 30 článků pro Ředitelství státních drah Košice. Články byly vyrobeny 15. 3. 1936. První měření „čerstvého“ článku proběhlo 30. 3. 1936. Jeho napětí naprázdno bylo 1,73 V, při zatížení pak 1,68 V. Zkouška skončila po 105 týdnech, tedy 21. 4. 1938. V té době bylo naměřeno napětí článku naprázdno 1,33 V a při zatížení 0,33 V. O průsaku elektrolytu se záznam nezmiňuje.

837 257 25

Světlo články 110 x 55 x 55

Zkouška čís. 2 vyrobena 34 1937 Zkouška čís. 2 vyrobena 139 1937
 Svit. do 2.5 V. .... hod. do 1.8 V. .... hod.
 Úhrnná svit. .... hod. Amp. úder .... Amp.

Datum	Skladnost týdnů	Voltové napětí		Datum	Skladnost týdnů	Voltové napětí		
		volné	zatížené			volné	zatížené	
29/9 34		158	160	158	158	160	155	155
29/10 4		158	158	158	158	158	156	156
29/11 4		157	157	158	158	158	152	158
23/12 11		157	157	155	154	155	153	155
20/1 35		158	158	154	154	158	158	158
19/2 19		158	158	-	158	158	158	158
2/3 23		158	158	158	158	158	158	158
20/4 27		158	158	158	158	158	158	158
30/5 32		160	158	158	158	158	158	158
20/6 34		158	158	158	158	158	158	158
20/7 41		158	158	158	158	158	158	158
18/8 45		158	158	158	158	158	158	158
23/9 50		158	158	158	158	158	158	158
29/10 54		158	158	158	158	158	158	158
20/11 58		158	158	158	158	158	158	158
28/12 63		158	158	158	158	158	158	158
19/1 64		158	158	158	158	158	158	158
20/2 71		158	158	158	158	158	158	158
20/3 76		158	158	158	158	158	158	158
20/4 81		158	158	158	158	158	158	158
19/5 84		158	158	158	158	158	158	158
20/7 94		158	158	158	158	158	158	158
20/8 98		158	158	158	158	158	158	158
20/9 103		158	158	158	158	158	158	158
19/10 107		158	158	158	158	158	158	158
20/11 111		158	158	158	158	158	158	158
15/12 116		158	158	158	158	158	158	158
19/1 121		158	158	158	158	158	158	158
14/2 124		158	158	158	158	158	158	158
20/3 121		158	158	158	158	158	158	158
20/4 133		158	158	158	158	158	158	158
20/5 137		158	158	158	158	158	158	158
20/6 144		158	158	158	158	158	158	158
30/7 145		158	158	158	158	158	158	158
26/8 150		158	158	158	158	158	158	158
18/9 154		158	158	158	158	158	158	158
20/10 153		158	158	158	158	158	158	158
20/11 161		158	158	158	158	158	158	158

212. 1001 svetl. články v skladovani

vazba - technická

Obr. č. 121 V levém sloupci obrázku vpravo je uveden záznam o zkoušce dvou suchých článků o rozměrech 110 x 55 x 55 mm zhotovených ve 34. týdnu roku 1937. Čerstvé články vykazovaly napětí naprázdno 1,58 V a 1,60 V, při zatížení pak 1,58 V a 1,58 V. Po 15 týdnech skladování, v lednu 1938, vykazovaly články napětí 1,57 V a 1,58 V naprázdno a 1,54 V a 1,54 V při zatížení. 2. 2. 1938 byl jeden ze zkoušených článků vzat „ze skladnosti panem továrníkem“.⁶³² Důvod tohoto Pálova opatření v záznamu uveden není.⁶³³

⁶³² SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 23, 7 a 32.

⁶³³ Tamtéž.

Obr. č. 122 Ukázka z rubriky *Technická hlídka* z 2. čísla II. ročníku časopisu Světlo a síla, se zprávou o krátkodobém a dlouhodobém zkoušení baterií v technické laboratoři firmy Pála.⁶³⁴

Technická normalizace ve firmě Pála přirozeně navazovala na patentovou činnost⁶³⁵ a byla nezbytná „pro sériovou výrobu, pro usnadnění kontroly výrobku pro koncepční konstruktérskou práci, ale zejména pro zvýšení kvality a jakosti výrobku, pro jeho bezpečné užívání, pro jeho účelnost, trvanlivost a hospodárnost i pro zkracování výrobních a dodacích lhůt a pro snižování zásob.“⁶³⁶

8.3 Přímá tvorba norem odborníky firmy Pála

Normy, na jejichž návrhu se podílela firma Pála a jmenovitě Jiří Vorel jako člen komise ESČ, byly podle mých zjištění čtyři:⁶³⁷

ČSN–ESČ 117, *Ploché kapesní baterie* (1932),

ČSN–ESČ 117a, *Suché baterie do svítilen* (1938),

ČSN–ESČ 144, *Mokrý články* (1935),

ČSN–ESČ 145, *Články suché a nálevné* (1935).

Návrhy třetího a čtvrtého uvedeného normativního dokumentu byly uveřejněny v *Elektrotechnickém obzoru* 1934, č. 34 a 35, příloha N 71–N 74, a za československé normy byly prohlášeny 22. 12. 1934.⁶³⁸

⁶³⁴ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. 68, Světlo a síla, roč. II., č. 2., ze dne 1. 2. 1933.

⁶³⁵ Viz 7. kapitola disertace Vynálezy a patenty firmy Pála.

⁶³⁶ EFMERTOVÁ, Marcela. Elektrotechnika v českých zemích a v Československu do poloviny 20. století. Studie k vývoji elektrotechnických oborů. Libri, Praha 1999, s. 90.

⁶³⁷ Počítáme-li aktualizovanou normu ČSN–ESČ 117a za samostatnou normu. Do roku 1938 vydala Československá normalizační společnost (založena 1922) pro galvanické články, baterie a akumulátory ještě ČSN–ESČ 151 Přenosné akumulátory alkalické. Norma byla vydaná roku 1937. Není mi známo, že by firma Pála akc. spol., vyráběla akumulátory podle této normy.

⁶³⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 54, sign. č. 132.

Ing. J. Kubeš:

Proč právě baterii Palaba?

Všeobecně je mezi konsumenty vžitý názor, že slovo Palaba je shodný pojem s nějakou příkladně dobrou suchou kapesní baterií. Méně již je známo, že jsou to baterie neobyčejně dlouhé životnosti a úložnosti a že jsou vyráběny neustále ve stejně dobré jakosti. Tímto povšechným znakem baterii Palaba nechceme však dnes argumentovati. Říká se, že je aritmetika nejpřesnější z věd. Vezmeme si tedy na pomoc počty, abychom odpověděli na otázku v titulu tohoto článku.

Jdeme-li si koupiti do krámu svítlnu, máme pro to jistě důvod v tom, že potřebujeme nyní během tmavých večerů světlo té kapesní svítlny. Koupíme tedy takovou svítlnu, která nám za stejný peněz dá více světla, čili tu, u níž jedna hodina světla bude nejlevnější. Zdrojem energie pro světlo žárovky je suchá baterie. Dáme tedy v prvé řadě pozor, aby svítlna měla baterii o největší a nejdělsí svítivosti. Kdežto při koupi tekutiny můžeme si její množství snadno změřiti, při koupi nějaké hmoty můžeme její množství zvážiti, při koupi baterií není tato možnost kupci dána.

Byla to právě firma Pála, která navrhla Elektrotechnickému svazu čs., aby vydal normu, dle které by bylo možno kapesní baterie hodnotiti a posuzovati. A aby i kupci mohli posouditi, zda některá baterie je dobrá či nikoliv, zkouší Elektrotechnický svaz baterie a propůjčuje výrobcům právo užívati na bateriích značky ESC na důkaz, že baterie co do provedení, složení a výkonu, předpisům normy vyhovuje.

Podle zkoušek ESC vydrží Zlatá Palaba svítiti více než 8 hodin. Při ceně Kč 3,30 stojí jedna hodina dobrého světla 43 haléře. Na trhu se prodávají ovšem i jiné baterie bez značky ESC a s menší svítivostí. Mnohé tyto baterie jsou i levnější. Jsou však ve skutečnosti levnější? Tak u baterie za Kč 2,—, o svítivosti 4 hodiny, stojí jedna hodina světla 50 haléřů. Není tedy dvoukorunová baterie levnější, ale dražší, protože na 8 hodin světla nutno mít dvě takové baterie, což stojí Kč 4,—. Při koupi svítlny nutno tedy dávat dobrý pozor, zda ve svítlně je dobrá a spolehlivá baterie Palaba, jejíž každá hodina světla je levnější než u baterií jiných.

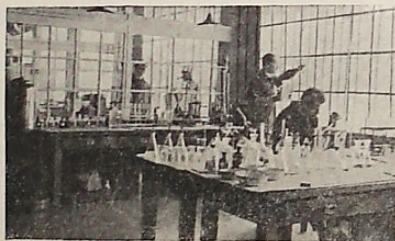
Při koupi svítlny mnohdy nejsme pozorní a nekoupíme si správnou svítlnu. Pro posvícení pouze na schodech a na klíčovou díрку stačí docela malá svítlna na Rotax nebo nová svítlnička Palaba. Jestliže svítíme často při práci večer, při chůzi, po dvoře, v dřevníku a pod., je výhodnou plochá svítlna s velkým bočním reflektorem, která poskytuje mnoho jasného světla blízko kolem nás. Kupujeme-li si svítlnu noční hlídač, který má osvětlovati i vzdálené objekty, poslouží mu dobře svítlna s dálkovým fokusovým reflektorem, která zase předmět v nejbližší blízkosti tolik neosvětluje. Svítlny nikdy neposuzujeme, jak daleko svítí, ale podle toho, kolik dají světla. Mnohdy donese svítlna úzký paprsek na vzdálenost 100 metrů, ale reflektor při tom pohltí 90% světelnosti celé žárovky. —

Takový účinek je vlastně drahý a neúčelný. Dobrá je ta svítlna, jejíž reflektor všechnu žárovkovou energii odrazí a vrhne ven. Svítlny s velikými reflektory a s čočkou mají takovéto dobré vlastnosti a poskytují nejvíce potřebného světla. — Pro některé zvláštní účely jsou ovšem fokusové svítlny nutné i přes jejich uvedenou nevýhodu. Je tedy nutné při

koupi svítlny dobře uvážiti, pro jaký účel ji budeme používat i pro dámskou kabelku doporučíme svítlnu Junior a pro doma Polydorku.

V kapesních svítlnách se užívá suchých baterií a mnohdy se říká baterie salmiaková a bez salmiaku. Jsou to tedy dva druhy baterií, které se liší přítomností nebo nepřítomností salmiaku. Salmiakové baterie poskytují mnoho jasného světla při trvalém vybíjení a nemají nadbytek schopnosti po částečném vybíjení opět se zotaviti. Bezsalmiakové baterie naproti tomu nemají při trvalém zatížení takové svítivosti, ale vybíjeny přerušovaně, ku př. deset minut denně, poskytují vysoké výkony při vysokém napětí. Jsou proto pro krátkodobé svícení baterie bez salmiaku výhodnější. Mimo to ani po úplném vyčerpání nerozleptávají svých kalíšků a svítlnu nepoškodí, i když v ní dlouho ponecháme vybitou baterii.

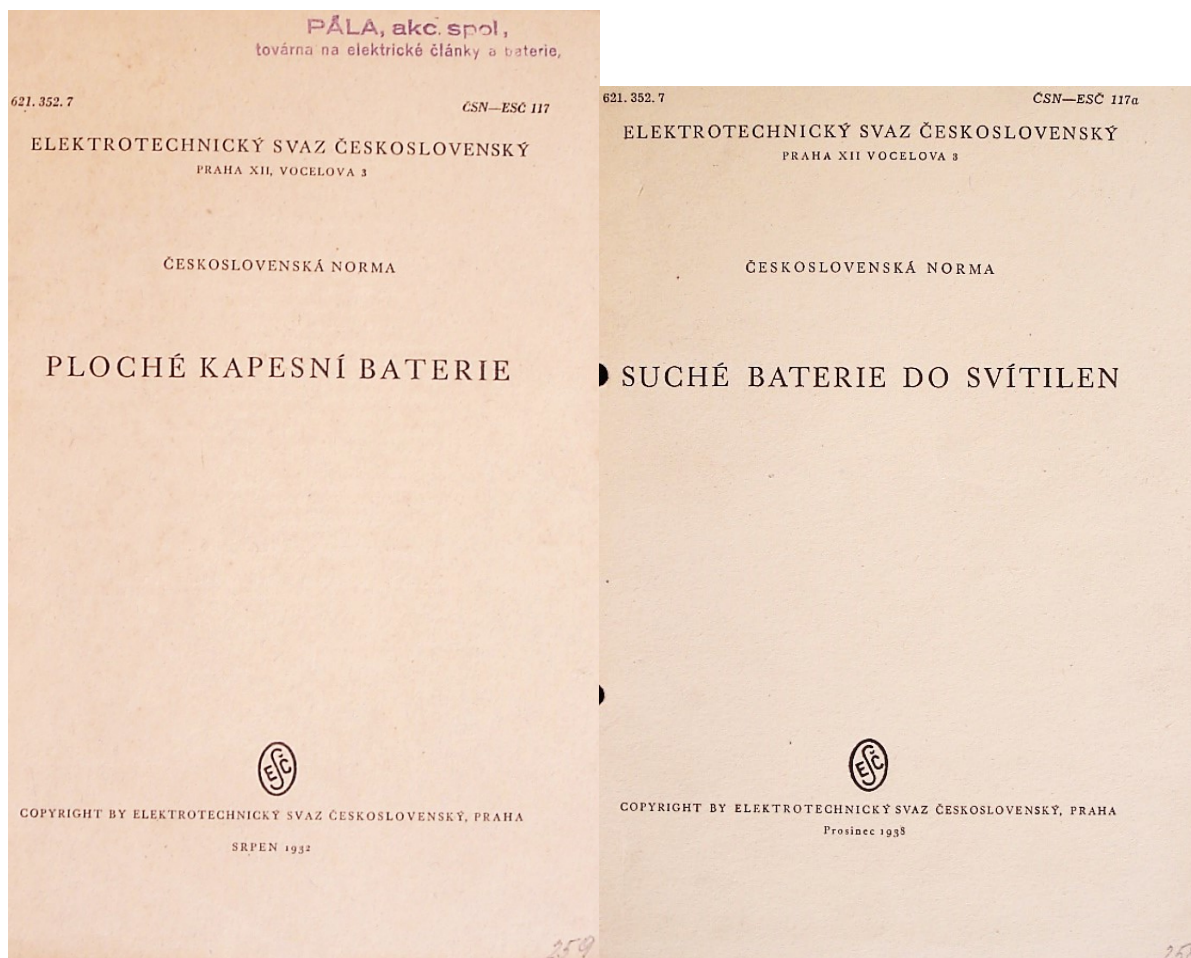
Příště povíme o jiném užívání baterií nežli u kapesních svítlen.

Até noc tisíc nástrah chystá, s Palabou je cesta jistá!

Obr. č. 123 Ing. Jaroslav Kubeš v článku *Proč právě baterii Palaba?* mj. zákazníkům vysvětlil, jak mají přistupovat ke koupi suché baterie do kapesní svítlny, přičemž vyzvedl spolupráci firmy s ESC. „Byla to právě firma Pála, která navrhla Elektrotechnickému svazu československému, aby vydal normu, dle které by bylo možno kapesní baterie hodnotiti a posuzovati. A aby i kupci mohli posouditi, zda některá baterie dobrá či nikoliv, zkouší Elektrotechnický svaz baterie a propůjčuje výrobcům právo užívati na bateriích značky ESC na důkaz, že baterie co do provedení, složení a výkonu předpisům normy vyhovuje.“⁶³⁹ Ze zkoušek ESC vyplynulo, že vytrvalost svícení *Zlaté Palaby* byla přes 8 hodin. Baterie stála 3,30 Kč a hodina světla tak přišla zákazníka na 43 haléřů.

⁶³⁹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VII., č. 1., ze dne 1. 1. 1938.

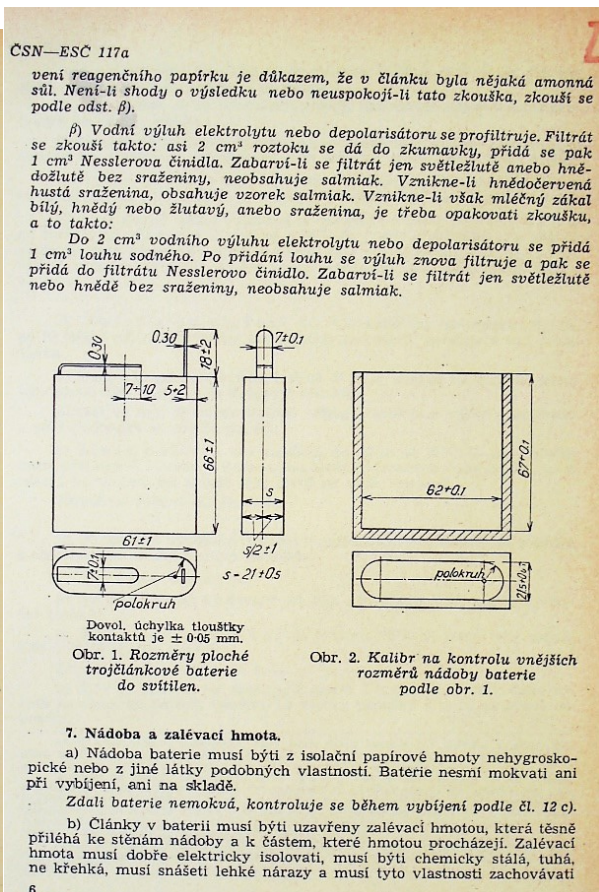
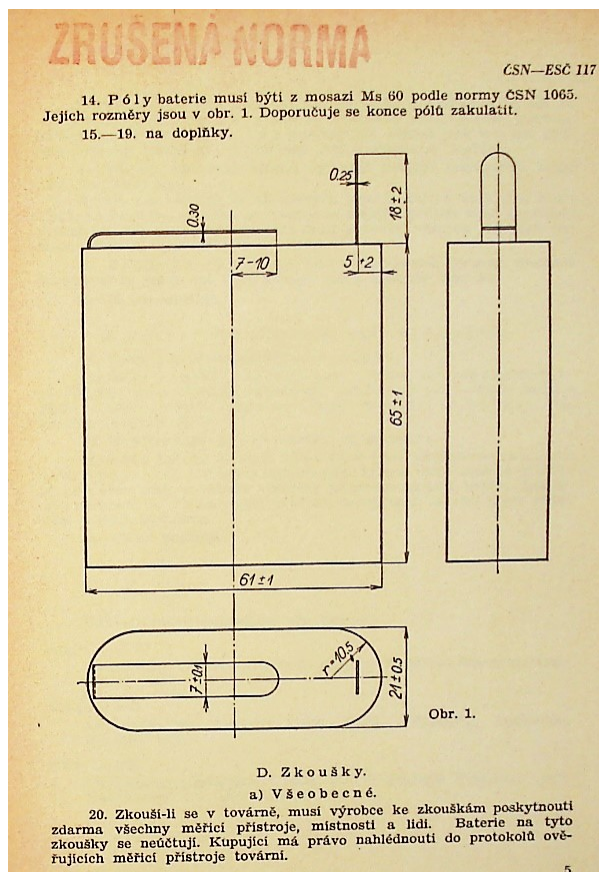
Obr. č. 124 Vlevo úvodní strany československé normy ČSN-ESČ 117, *Ploché kapesní baterie*, jejíž předlohou byl podnikový předpis, platný a vypracovaný ve Slaném a publikovaný v roce 1932 v *Elektrotechnickém obzoru* č. 11.⁶⁴⁰

Norma ČSN – ESČ 101, *Akumulátory pro auta*, Praha 1931, byla norma, na jejímž vypracování se sice firma Pála nepodílela, ale automobilní akumulátory značky *Palaba musely* splňovat požadavky touto československou normou stanovené. Do komise ESČ pro automobilní akumulátory byla zapojena firma *Walter a spol., Jinonice*, jejíž čelný představitel, Vítězslav Kumpera, byl rovněž členem představenstva firmy Pála akc. spol.⁶⁴¹

⁶⁴⁰ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 60, sign. č. 258 a 259. Všechny citované československé normy lze nalézt v publikaci *Předpisy a normálie*. ESČ Praha, první knižní vydání 1923. Většinou se nacházejí v souvislých řadách v Knihovně NTM Praha nebo v zázemí Muzea PRE v Praze-Holešovicích. Plné znění obou citovaných norem ČSN-EN 117 a ČSN-EN 117a jsem získal dne 5. 3. 2021 v Zákaznickém centru České agentury pro standardizaci, Praha 8 (<https://www.agentura-cas.cz/>).

⁶⁴¹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 60, sign. č. 269.

Obr. č. 125 Reprodukce nákrešů s rozměry ploché trojčlávkové kapesní baterie (baterie do svítilen) z původní i aktualizované normy. Obě normy, původní z roku 1932 i její aktualizaci z roku 1938, vypracovala příslušná komise ESČ, v níž byla zapojena firma Pála a v původní verzi normy ještě Dr. Ing. Jří Vorel (zemřel 1937). Práci odborné komise řídil doc. Dr. Ing. Jiří Bílek, vrchní odborný rada ministerstva železnic (obr. 119). „Návrh prvního vydání normy byl uveřejněn v *Elektrotechnickém obzoru* 1932, č. 11, str. 170 a 171. Redakční komise návrh upravila tak, aby se shodoval s ostatními normami a s předpisy ESČ. Výbor ESČ schválil návrh 3. 5. 1932 a předložil jej Československé normalizační společnosti, která jej prohlásila 7. 7. 1932 za československou normu. Podle zkušenosti s prvním vydáním vypracovala též komise v roce 1937/38 návrh nového vydání, který byl po projednání v komisi uveřejněn v *Elektrotechnickém obzoru* 1938, č. 22, příl. N 5–N 8, a upraven v komisi podle došlých připomínek. Výbor ESČ návrh schválil 7. 11. 1938.“⁶⁴²

Stručný popis normy ČSN ESČ 117, Ploché kapesní baterie (obr. č. 124, 125)

Úvodní, názvoslovná část, obsahovala definice pojmů články, baterie, napětí naprázdno, napětí při zatížení, póly baterie, vybíjecí odpor, vybíjecí doba (život).⁶⁴³

Norma platila pro kapesní baterie se třemi suchými články typu zinek – burel – uhlík, spojenými za sebou a uspořádanými v jedné řadě.

⁶⁴² SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 60, sign. č. 258, ČSN-ESČ 117, Ploché kapesní baterie, Praha 1932, ČSN-ESČ 117a, Suché baterie do svítilen, Praha 1938.

⁶⁴³ Tamtéž, s. 3.

U baterií s elektrolytem obsahujícím salmiak stanovovala norma podmínky pro napětí naprázdno a napětí při zatížení. Dále byl stanoven postup pro stanovení délky života baterie. Zkoušky se musely provádět s bateriemi čerstvými a posléze s bateriemi vyrobenými před dvanácti týdny. Obdobným testům byly podrobovány také výkonnější baterie bezsalmiakové, a to nejdříve čerstvé a posléze vyrobené před dvaceti týdny.

Článek o značkování stanovil, že: „*Baterie vyhovující této normě a pravidelně kontrolované Elektrotechnickým svazem československým musí mít trvanlivou a dobře čitelnou kontrolní značku ESČ.*“⁶⁴⁴

Články baterie musely být zality například asfaltem, aby z nich nemohly vytékat kapaliny (obr. č. 126). Baterie musela být opatřena záruční páskou, která dovolovala zkoušet napětí baterie, ale zabraňovala obvyklému využití její energie.

Obr. č. 126 Časopis Světlo a síla o kvalitní normě z firmy Pála akc. spol., informoval zprávou s titulkem *Normalisace kapesních baterií* své čtenáře dne 1. 12. 1933. Podmínky zkoušení navržené ve firmě Pála „*byly tak přísné, že členové komise navrhli snížit požadavky původního návrhu, aby normě vyhovovaly též baterie jiných výrobních značek.*“⁶⁴⁵ Požadavky normy byly upraveny, ale kapesní baterie v továrních fyzikálních laboratořích se i nadále zkoušely podle původních „*přísných předpisů, jimž všechny výrobky opatřené jménem Palaba s koníčkem v trojúhelníku musí vyhověti. Svě výrobky nechává ovšem zkoušeti též zkušebnám Elektrotechnického svazu československého, a protože požadavky normy 117 všechny baterie Palaba daleko předčí, je vždy v tomto případě důležitější zkoušení vlastní.*“⁶⁴⁶ V závěru zprávy její autor konstatuje, že ač si firma cení spolupráce s ESČ a na svých produktech značky svazu používá, jedná se spíše o vyjádření úcty k instituci než doklad o kvalitě výrobků, která je u baterií již zaručena značkou *Palaba*. Patrně proto bylo v poznámce pod čarou normy ČSN-ESČ 117 uvedeno: „*Na trhu se dnes vyskytují i baterie s delším životem; dosud však s nimi nejsou zkušenosti a hodnoty v normě platí pro dobré dnešní výrobky, běžně vyráběné.*“⁶⁴⁷

⁶⁴⁴ ČSN-ESČ 117a, Suché baterie do svítilen, Praha 1938, s. 4.

⁶⁴⁵ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. II., č. 13., ze dne 1. 12. 1933.

⁶⁴⁶ Tamtéž.

⁶⁴⁷ ČSN-ESČ 117, Ploché kapesní baterie. Značkování ESČ, 1932, s. 3.

Stručný popis normy ČSN–ESČ 117a, *Suché baterie do svítlen* (obr. č. 124, 125)

Úvodní, názvoslovná část obsahovala definice pojmů galvanický článek (mokrý, suchý, nálevný); galvanická baterie, elektroda, elektrolyt, depolarizátor, póly (kladný, záporný), spoj, napětí naprázdno, napětí při zatížení, úbytek napětí, odpor (vnitřní, vybíjecí), napětí (polarizační, průměrné, počáteční, konečné), kapacita, vybíjení (vnitřní, stálým proudem, do stálého odporu), vybíjecí doba (život), přejímací zkouška, partie (skupina), výběr na zkoušku.⁶⁴⁸

Norma platila pro ploché trojčlávkové baterie do svítlen, složené ze suchých článků typu zinek – burel – uhlík, s elektrolytem salmiakovým i bez salmiaku, trvale spojené v jediný celek. Norma platila od 1. 1. 1939 a nahrazovala normu ČSN–ESČ 117 z roku 1932.

Ustanovení pro označení baterií bylo v inovovaném vydání normy rozsáhlejší než v původním. Na každé baterii musely být tyto údaje: jméno nebo značka výrobce; týden a rok výroby; doba života (svícení apod.); výrazné značení, zda baterie obsahuje či neobsahuje salmiak.

Článek o značkování stanovil, že: „*Baterie vyhovující této normě, pravidelně kontrolované Elektrotechnickým svazem československým musí mítí trvanlivou a dobře čitelnou kontrolní značku ESČ podle normy ČSN–ESČ 100 Znak ESČ.*“⁶⁴⁹ O tom, zda baterie normě 100 vyhovuje nebo ne rozhodovaly výsledky zkoušek podle článků 13, 14 a 15 normy 117a.⁶⁵⁰

Elektrolyt a depolarizátor baterií bez salmiaku⁶⁵¹ nesměl obsahovat amonné soli. K prověření tohoto stavu norma stanovovala dvě metody. V první se vzorek depolarizátoru a elektrolytu testoval 10% vodným roztokem louhu sodného nebo draselného. K aplikaci druhé metody se přistupovalo tehdy, pokud nebyl výsledek první zkoušky průkazný. Druhý způsob spočíval v tom, že se filtrát vodního výluhu nebo depolarizátoru nechal reagovat s tzv. Nesslerovým činidlem.⁶⁵²

Nádoba baterie dle normy 117a musela být z izolační nehygroskopické⁶⁵³ papírové hmoty, která nesměla mokvat ani při vybíjení, ani na skladě. Zalévací hmota musela být chemicky stálá, tuhá a ne křehká za všech provozních teplot i při vybíjení článku na skladě. Musela být zalita tak, aby při vybíjení i na skladě zůstala na povrchu suchá.

⁶⁴⁸ ČSN–ESČ 117a, *Suché baterie do svítlen*, Praha 1938, s. 3–4.

⁶⁴⁹ Tamtéž, s. 5.

⁶⁵⁰ Jednalo se o články 13. Všeobecné o přejímání. 14. Zkouška kusová. 15. Zkouška jakosti.

⁶⁵¹ Salmiak, chlorid amonný NH₄CL.

⁶⁵² ČSN–ESČ 117a, *Suché baterie do svítlen*, Praha 1938, s. 5–6. Zdroj vysvětlení zkoušky na přítomnost salmiaku například: <https://studiumchemie.cz/experiment/dukaz-amoniaku-pomoci-nesslerova-cinidla/>. [online]. [cit. 2021-03-06].

⁶⁵³ Nepohlcující vzdušnou vlhkost. Viz např. <https://en.wikipedia.org/wiki/Hygrosocopy>. [online]. [cit. 2021-03-02].

Baterie musela být opatřena záruční páskou, která dovoľovala zkoušet napětí baterie, ale zabraňovala obvyklému využití její energie.

Elektrické vlastnosti baterií se salmiakovým i bezsalmiakovým elektrolytem se zkoušely u baterií čerstvých (tj. do jednoho týdne po datu výroby na ní uvedeném), a to napětí naprázdno, napětí při zatížení a život baterií (tab. č. 23) (musel být alespoň 5 hodin, pokud doba života uvedená na baterii nestanovovala jinak).

U baterií po uložení na skladě se zkoušelo jen napětí naprázdno a život baterie.⁶⁵⁴

Jako důkaz promyšlenosti této technické normy uvádím v ní předepsanou sankci pro výrobce, jehož výrobky nesplňovaly požadavky normy 117a z hlediska jakosti. „*Např. zjistí-li se (při dodávce 1000 baterií) po uložení na sklad průměrná vybíjecí doba u čtyř baterií 5 hodin místo zaručených 6 hodin, nahradí dodavatel:*

$$\frac{\text{Zaruč. vybíjecí doba minus zjištěná vybíjecí doba}}{\text{Zaruč. vybíjecí doba}} \times \text{počet baterií,}$$

$$\text{tedy } \frac{6 - 5}{6} \times 1000 \text{ jest 167 náhradních baterií čerstvých.}^{\text{655}}$$

Tab. č. 23 Požadavky na zkoušky elektrických vlastností plochých tříčlánekových baterií do svítlen dle normy ČSN – ESČ 117a.⁶⁵⁶

Ploché tříčlánekové baterie do svítlen				
Zkouška	Se salmiakem	Po uložení na skladě⁶⁵⁷	Bez salmiaku	Po uložení na skladě⁶⁵⁸
Napětí naprázdno – celá baterie (článek) [V]:	4,50 (1,50)	4,0 (1,33)	4,80 (1,60)	3,90 (1,30)
Napětí při zatížení do odporu 15 Ω (5 Ω na článek) – celá baterie (článek) [V]:	4,20 (1,40)	---	4,38 (1,46)	---
Život baterie v hodinách při zatížení do odporu 15 Ω (5 Ω na článek):	5	4	5	4

⁶⁵⁴ Popis částí norem ČSN–ESČ 117(a), které pojednávají o přejímání, zkouškách kusových a jakostních, pokynech pro ukládání baterií na sklad a řešení sporů, jsem záměrně vynechal. Normy lze získat v institucích uvedených výše.

⁶⁵⁵ Norma ČSN-ESČ 117a. Suché baterie do svítlen, s. 10.

⁶⁵⁶ Tamtéž, s. 8–9.

⁶⁵⁷ Po 12 týdnů od týdne výroby označeného na baterii, počítaje v to i tento týden.

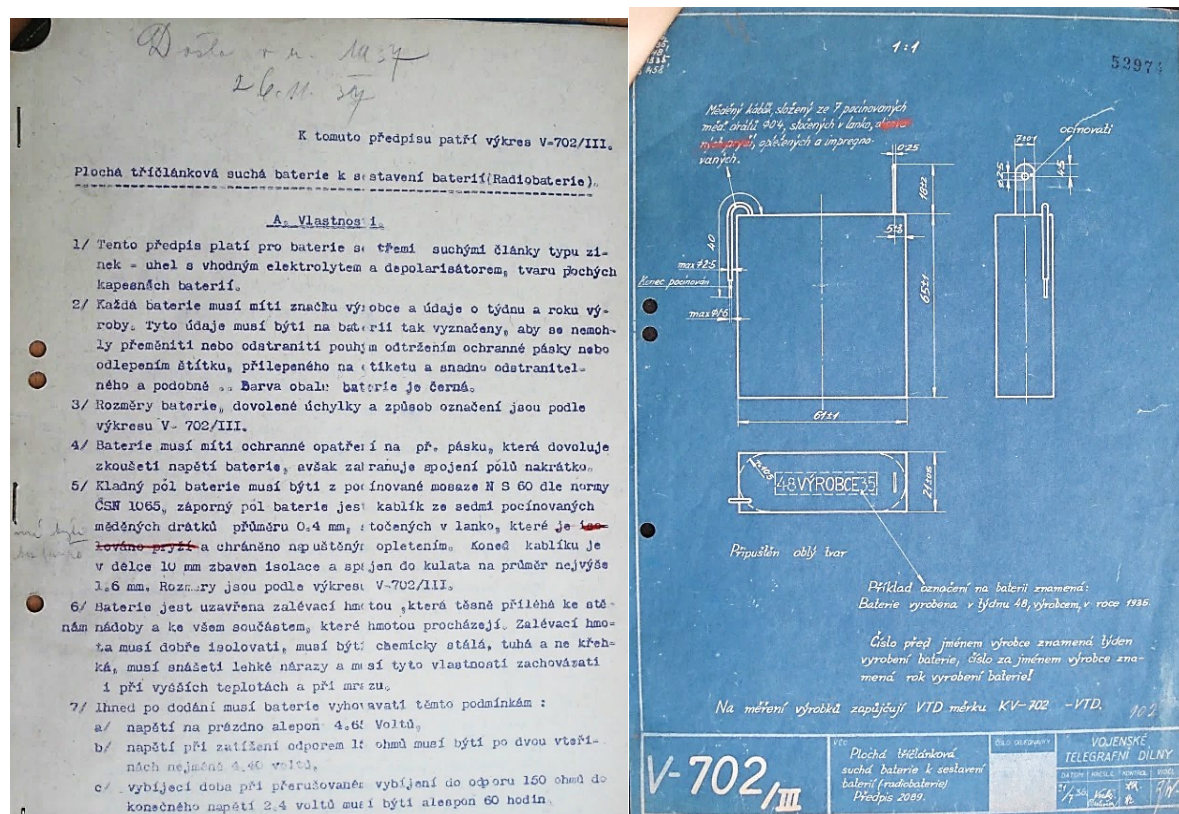
⁶⁵⁸ Po 20 týdnů od týdne výroby označeného na baterii, počítaje v to i tento týden.

Stručný popis norem ČSN–ESČ 144, Mokré články, a ČSN–ESČ 145, Články suché a nálevné (obr. č. 129, 130, tab. č. 24)

Struktura norem ČSN–ESČ 144 a ČSN–ESČ 145 byla obdobná. Obě normy obsahovaly šest částí označených A. až F.

Úvodní, názvoslovná část obsahovala definice pojmů galvanický článek (mokrý, suchý, nálevný), galvanická baterie; elektroda; elektrolyt; depolarizátor; pól (kladný a záporný); spoj; napětí naprázdno, při zatížení, úbytek napětí; vnitřní odpor; napětí polarizační, průměrné, počáteční, konečné; kapacita; vybíjení (vnitřní, stálým proudem, do stálého odporu), vybíjecí doba (život); přejímací zkouška; partie; výběr na zkoušku.⁶⁵⁹

Obr. č. 127 Část předpisu 2089 na zkoušení výrobku *Plochá tříčlávková suchá baterie k sestavení baterií (Radiobaterie)*, pro *Vojenské telegrafní dílny*, který byl do firmy Pála doručen 26. 11. 1937 a k němuž náleží výkres V-702/III (vpravo). Předpis, tedy vlastně technická norma, obsahuje části: A. Vlastnosti; B. Zkoušení; C. Přejímání.⁶⁶⁰ Převzatý dokument dokazuje vysoký standard přípravy výroby a zkoušek všech produktů firmy Pála. Unifikace článků se nedala vždy dodržet. Anodové baterie pro radiopřijímače cizí provenience (například značky *Philips*), případně zdroje do zařízení pro sluchově postižené se vyráběly dle specifikací zákazníků malosériově, a dokonce i pouze kusově.

⁶⁵⁹ V normě 145 byl pouze odkaz na citovanou terminologii uvedenou v části A normy 144.

⁶⁶⁰ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 60, sign. č. 99–102.

Tab. č. 24 Struktura norem ČSN–ESČ 144 a ČSN–ESČ 145.⁶⁶¹

OBSAH ČSN – ESČ 144 MOKRÉ ČLÁNKY				OBSAH ČSN – ESČ 145 ČLÁNKY SUCHÉ A NÁLEVNÉ			
			Strana				Strana
A.	NÁZVY	...	3	A.	NÁZVY	...	15
B.	VŠEOBECNÁ USTANOVENÍ	...	4	B.	VŠEOBECNÁ USTANOVENÍ	...	15
C.	KONSTRUKCE A PROVEDENÍ	...	5	C.	KONSTRUKCE A PROVEDENÍ	...	15
D.	ZKOUŠENÍ ELEKTRICKÝCH VLASTNOSTÍ	...	8	D.	ZKOUŠENÍ	...	19
E.	PŘEJÍMÁNÍ	...	9	E.	PŘEJÍMÁNÍ	...	21
F.	DODATEK (Ukládání na sklad a balení)	...	10	F.	POKYNY PRO UKLÁDÁNÍ ČLÁNKŮ NA SKLAD ZNAČKOVÁNÍ ESČ	...	23 24

P A L A B A

Všechny články nesoucí jméno
P A L A B A
jsou výsledkem pečlivých laborator-
ních zkoušek a poctivé, svědomité
práce. Nejen, že vyhovují normám
ČSN-ESČ 144 a 145,
nýbrž dokonce je předstihují.

Vyrábíme a dodáváme:
Mokrý články, polosuché články, ná-
leVNé články, suché články burelové,
a jako specialitu suché články se
vzdušnou depolarisací.

PÁLA AKC. SPOL.,
továrna na elektrické články a baterie,
SLANÝ
Odd.: Továrna na akumulátory.
Odd.: Radiotovárna.

Tato trojice
tvoří ideální
kapesní svítilnu

Baterie **DAIMON**
Pouzdra **DAIMON Focus**
Žárovky **DAIMON**
jsou navzájem co nejpřesněji
přizpůsobeny

Závody DAIMON
Elektrotechnická továrna Schmidt a spol.
s. r. o. **PODMOKLY**

Obr. č. 128 Vlevo reklama firmy Pála akc.spol., na její výrobky vyhovující normám ČSN – ESČ 144 a ČSN – ESČ 145, takový *product placement* využívaly i konkurenční firmy, konkrétně Česká akciová společnost Le Carbone, Praha-Vysočany; Závody Daimon, Elektrotechnická továrna Schmidt a spol., s. s. r. o., Podmokly (vpravo), Telegrafia, akc. spol., Praha I.⁶⁶²

⁶⁶¹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 61, sign. č. 1, ČSN–ESČ 144, Mokrý články. Praha 1935, s. 3–11, ČSN–ESČ 145, Články suché a náleVNé. Praha 1935, s. 15–24. Obecně lze konstatovat, že struktura norem ČSN–ESČ byla obdobná. Tzn., že v podstatě platila také pro normy ČSN–ESČ 117 a ČSN–ESČ 117a.

⁶⁶² SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 61, sign. č. 1, s. 31–32.

Ve druhé části norem, Všeobecná ustanovení, byly uvedeny informace o jejich rozsahu, platnosti a označení článků. „*Tato norma platí pro mokré články typu zinek – burel – uhlík s tekutým elektrolytem salmiakovým. ... tato norma platí pro suché a nálevné články typu zinek – uhlík s vhodným elektrolytem a depolarizátorem (burelovým – B, vzdušným – A).*“⁶⁶³

V části Konstrukce a provedení normy 144 je popsáno provedení článků a jejich součástí (skleněné nádoby, víčka z izolační papíroviny, kladné uhlíkové a záporné elektrody ze zinkového plechu). Nakonec je zmíněn materiál pro elektrolyt, tedy salmiaková sůl. Část dále stanovovala mechanickou a tepelnou odolnost článků, napětí článků naprázdno, jejich kapacitu a vybíjecí dobu a stálost při uložení.

Suché a nálevné články dle normy 145 měly nádobu z izolační nehygroskopické papírové hmoty, která nesměla propouštět elektrolyt. Zalévací hmota musela být chemicky stálá, tuhá a ne křehká za všech provozních teplot i při vybíjení článku na skladě. Kladná elektroda byla opět uhlíková se svorkou z pocínované mosazi. Záporná byla ze zinku a vyráběla se ve dvou provedeních (buď vodič z měkkých izolovaných měděných drátků chráněných napuštěným bavlněným opletením, nebo mosazná svorka) – viz obrázky níže. Ventilační či nalévací otvory měly předepsány tupé okraje a kuželovitý tvar, aby nemohly být vtlačeny dovnitř článku.⁶⁶⁴

Svazek norem 144 a 145 iniciativně vypracované firmou Pála akc. spol., uzavíralo pojednání o značkování ESČ. Kvalitní elektrotechnické zboží, jež dosáhlo shody s požadavky Předpisů a norem Elektrotechnického svazu československého z hlediska bezpečnosti, spolehlivosti a účinnosti, mohlo se pyšnit kontrolní značkou ESČ. O vznik tohoto institutu se zasloužil Vladimír List,⁶⁶⁵ který, byv poučen svými studii v cizině, zejména v Ústavu Montefiore v Belgii, ale též častými zahraničními cestami (např. do USA), věnoval na zkušební laboratoře ESČ finanční prostředky, které shromáždili českoslovenští elektrotechnici k jeho abrahámovinám.⁶⁶⁶

Pro užití značky ESČ, například na obalu baterie *Zlatá Palaba*, musela firma Pála svazu zaslat potřebný počet vzorků s přesným popisem a dokázat, že má zařízení, které zaručuje stálou kvalitu výrobků. Vzorky byly zkoušeny v některé veřejné elektrotechnické zkušebně s cílem prověřit, že jsou ve shodě s požadavky *Předpisů a norem ESČ*.⁶⁶⁷ Pokud zkoušky dopadly dobře, měla firma právo označovat výrobky kontrolní oválnou značkou ESČ.

⁶⁶³ ČSN–ESČ 144, Mokré články. Praha 1935, s. 4, ČSN–ESČ 145, Články suché a nálevné. Praha 1935, s. 15.

⁶⁶⁴ Popis částí obou norem D, E, F (zkoušek, přejímky a podmínky pro skladování a balení článků) jsem záměrně vynechal. Normy lze získat v institucích uvedených výše.

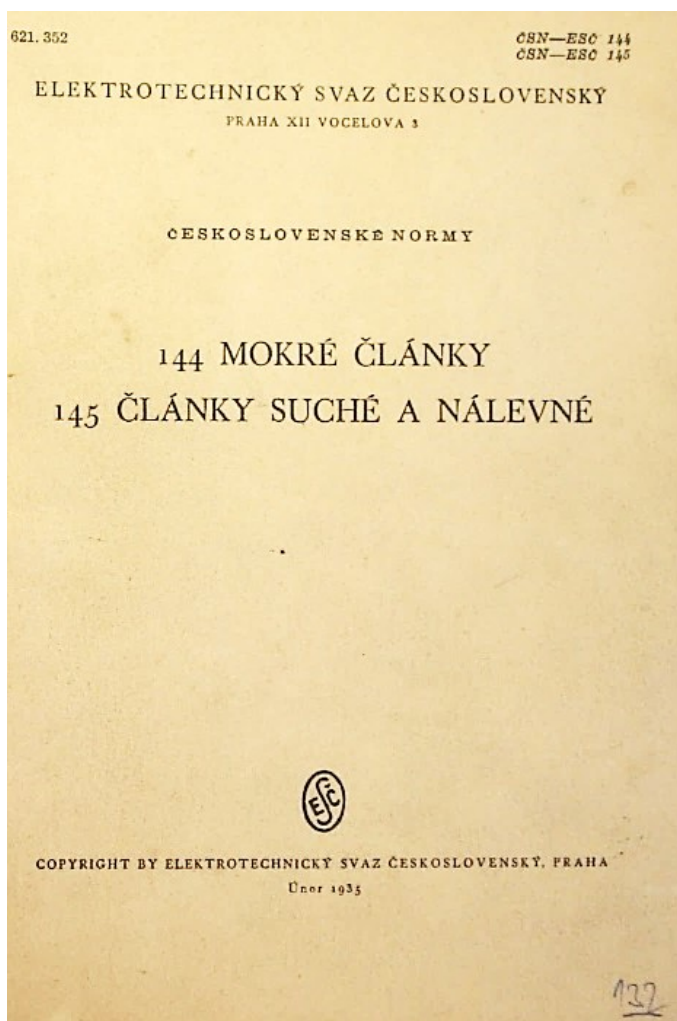
⁶⁶⁵ STRÍTESKÝ, Hynek, MIKEŠ, Jan, EFMERTOVÁ, Marcela (eds.). Vladimír List: žil jsem pro elektrotechniku. NTM, Praha 2012, s. 9–28, 125–144, 177–180.

⁶⁶⁶ ČSN–ESČ 117, s. 8.

⁶⁶⁷ Viz výše. ČSN–ESČ 117, Ploché kapesní baterie, 1932, a ČSN–ESČ 117a, Suché baterie do svítilen, 1938.

Označování kontrolovaných výrobků kontrolní značkou bylo povinné a bylo několikrát ročně prověřováno auditorem – pověřeným inženýrem z ESČ. Naopak bylo zakázáno opatřovat kontrolní značkou ESČ výrobky svazem nekontrolované. Zkušební technik ESČ namátkově vybíral vzorky určené ke zkouškám ve zkušebně ESČ nebo v jiné veřejné zkušebně. Pokud kontrolní zkoušky dopadly dobře, mohla firma v používání značky pokračovat, pokud ne, byla firma požádána o zjednání nápravy. Jestliže produkt ve zkoušce opakovaně neuspěl, bylo firmě svazem právo na značku odňato a tato informace byla zveřejněna. Zneužití značky bylo stíháno podle zákona o nekalé soutěži, či jako podvod.

Obr. č. 129 Obálka norem 144 Mokrý články a 145 Články suché a nálevné, které vydal Elektrotechnický svaz československý v jednom svazku v únoru 1935. Na jeho druhé straně je uvedeno následující oznámení: „Obě normy, obsažené v tomto svazku znamenají další kroky v normalizaci galvanických článků započaté normou ČSN-ESČ 117 Ploché kapesní baterie. Další norma z tohoto oboru bude pro galvanické články a baterie, jichž se užívá v rádiu.“⁶⁶⁸ V tiráži obou normativních dokumentů je uvedeno: „Iniciativní návrh vypracovala fa Pála akc. spol., továrna na elektr. články a baterie, Slaný.“⁶⁶⁹

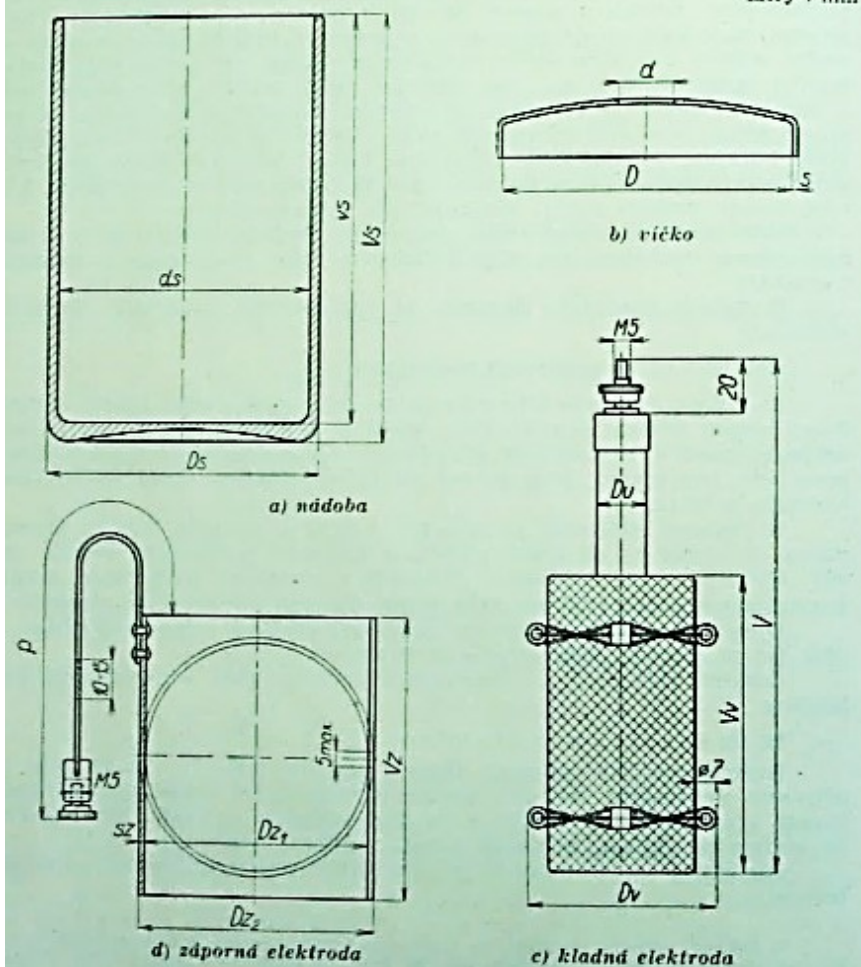
⁶⁶⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 54, sign. č. 132.

⁶⁶⁹ Tamtéž, s. 2 a 14.

Obr. 1. Rozměry mokrých článků.

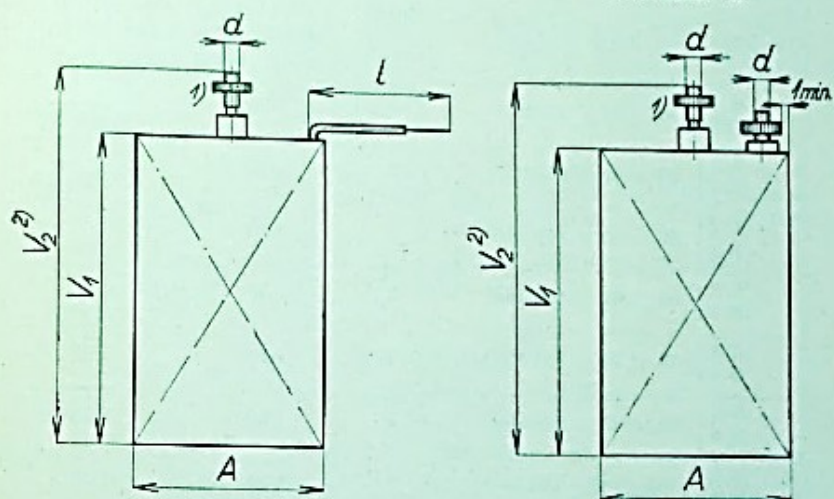
Míry v mm

ČSN-ESČ 145

Provedení I.

Provedení II.

1) Upevnění svorky není pro provedení závazné. (Svorka může být na pf. po straně uhlíku.) Míry na výkrese uvedené se však musí vždy dodržet.
2) V_2 znamená největší výšku, již lze naměřit na článku při jakémkoliv tvaru a upevnění svorky.

Obr. č. 130 Nákresy mokrých článků (nahore) a článků suchých a nálevných (dole) převzaté z norem ČSN-ESČ 144 a ČSN-ESČ 145.⁶⁷⁰

⁶⁷⁰ ČSN-ESČ 144, Mokré články. Praha 1935, s. 6. ČSN-ESČ 145, Články suché a nálevné. Praha 1935, s. 17.

Smyslem zkoušek podle předpisů a norem ESČ bylo zaručit bezpečnost, spolehlivost a účelnost elektrotechnických výrobků. Proto byl prověřován jejich vzhled, normalizované rozměry a velikosti, byly sledovány vlastnosti výrobku, jeho mechanická pevnost, pružnost, ohebnost, nezápalnost, odolnost proti teplotě, vlhku, vodě, povětrnosti, chemickým vlivům apod. Důležitá byla jakost izolace a její elektrická pevnost, úbytek napětí, spotřeba proudu. Dále musela být u výrobku při běžném používání dokonale zajištěna nemožnost dotyku živých částí uživatelem. V neposlední řadě se zkoušela účelnost elektrických přístrojů, jejich hospodárnost a provozní vlastnosti, například zahřívání, opotřebením atd. Typové i kontrolní zkoušky byly totožné.

Odběratelům zboží značka usnadňovala rozhodování o koupi u výrobků s obtížnými a zdoluhavými zkouškami, k nimž elektrochemické články bezesporu patřily. Přítomnost značky ESČ jistě ovlivňoval také rozhodování zákazníků z řad laické veřejnosti, což ovlivňovalo tržní úspěšnost výrobku. Oznámení o nových značkových výrobcích byla zveřejňována nejen v Elektrotechnickém obzoru, ale také formou pravidelných zpráv v publikacích, časopisech a tištěných médiích, na letácích, pořádáním přednášek, výstav atd.⁶⁷¹

Oválnou značku ESČ po zkouškách nesly například tyto výrobky firmy Pála:

- objímky a svítidla,
- kapesní baterie,
- elektrické přístroje lékařské.

Umístění značky ESČ na výrobku stanovovaly normy. „Články, nebo jejich části, vyhovují-li této normě a jsou-li pravidelně kontrolovány Elektrotechnickým svazem československým, musí mít trvanlivou a dobře čitelnou značku ESČ, podle normy ČSN – ESČ 100 Znak ESČ, která musí být co možná blízko značky výrobce. Kontroluje se prohlídkou.“⁶⁷²

8.4 Vliv německých norem na produkci firmy

Zavedený a funkční systém návrhu a zpracování československých elektrotechnických norem byl na šest let narušen v období druhé světové války.

„Specifická sociální skupina elektrotechniků se po roce 1938 už znovu neustavila. Od března 1939 platily na území Protektorátu německé normy ve verzi, označované jako ESČ/VDE (Verband Deutscher Elektrotechniker). S uzavřením českých vysokých škol v listopadu 1939 ustala prakticky veškerá výzkumná práce a po skončení 2. světové války stáli českoslovenští

⁶⁷¹ ČSN–ESČ 117, Ploché kapesní baterie. Značkování ESČ, 1932, s. 9.

⁶⁷² ČSN–ESČ 144, s. 4, ČSN – ESČ 145, s. 15.

odborníci – podobně jako specialisté z ostatních během války okupovaných zemí – před úkolem vyrovnat se s technologickým skokem, který válka přinesla. Nové cesty často otevíralo využití kořistního materiálu, který si však vynucoval zachování norem, zavedených za okupace. ESČ sice po válce svou činnost nakrátko obnovil, ale jako stavovské sdružení se již nikdy k významu, jaký měl v letech 1919–1938, nevrátil.“⁶⁷³

Tab. č. 25 Přehled základních technických norem používaných ve výrobě firmy Pála a. s., v období Protektorátu Čechy a Morava.⁶⁷⁴

Rok	Československé	Německé	Název
1938	117a		Ploché kapesní baterie (Suché baterie do svítilen)
1942		VDE 0807 (výkon) VDE 1201; 1210 (rozměr)	Anodové baterie Hůlkové baterie
1935	144		Mokrý články
	145		Suché a nálevné články
1931	101		Akumulátory pro auta v pryžových skříních
1937		DIN 2311	
1941		DIN 72311	
1936		DIN 8301	Akumulátory v dřevěných skříních
1938		DIN 2320	Akumulátory pro motocykly v pryži
1934		DIN 2331	Svorky pro kabely
1936		DIN 2332	
1931	97		Patice žárovek
1923	16		Edisonův závit
1931	95		Wolframové žárovky
1930	84		Žárovky pro letadla

Pokud chtěla firma vyrábět a prodávat své výrobky i v období po 15. březnu 1939, musela se přizpůsobit normalizačnímu úzu zavedenému Němci. Požadavky některých norem, k nimž patřily již výše uvedené standardy pro suché baterie do svítilen či mokré a suché nálevné články, byly totožné (tab. č. 25).

Firma Pála musela přejít na válečný diskurz technické normalizace (obr. č. 131). O tom mj. svědčí článek s titulkem *Oslava 25. výročí Říšské normalizace*, publikovaný v časopise Světlo a síla v prosinci 1942. Dne 7. 11. 1942 se v místě založení Deutscher Normenausschuss (DNA), v tzv. inženýrském domě v Berlíně, konala slavnostní schůze u příležitosti 25. výročí

⁶⁷³ EFMERTOVÁ, Marcela. Elektrotechnika v českých zemích a v Československu do poloviny 20. století. Studie k vývoji elektrotechnických oborů. Libri, Praha 1999, s. 89.

⁶⁷⁴ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 60, sign. č. 285.

založení této instituce, kde státní tajemník, Dr. Landfried, přednesl blahopřejný projev, v němž mj. uvedl „že DNA může pohlížeti s hrdostí a uspokojením na 25 let své cílevědomé a úspěšné práce, která, vzniknuvši s potřeb první světové války, plně se uplatnila za války nynější; ohromné požadavky, které klade totální válka na hospodářství, přesvědčily zajisté už každého, že normalizace je pro moderní hospodářský život nepostradatelná. Zvláště zdůraznil dr. Landfried, že normalizace je první podmínkou každého zvýšení výkonnosti.“⁶⁷⁵

Další řečník, Dr. Ing. h. c. W. Hellmich, pojednal O smyslu normalizace. „Z jeho vývodů plyne, že normalizaci nelze považovat jen za prostředek ke zvýšení a zhospodárnění výroby. Tvořivý duch inženýra je sice při své práci veden úsilím o jakost, bezpečnost a hospodárnost; nebude však plně uspokojen, pokud se jeho řešení nebude zároveň zakládat na vyšším pořádku, v němž jsou jednotlivé složky mezi sebou i ve svém celku účelně sladěny podle určitých zákonitých vztahů. Výroba i spotřeba statků vyžadují takového pořádku, který dbá nejen důmyslného využití hmoty a práce, nýbrž i hlubších souvislostí v životě lidském. V závěru přál řečník normalizaci, aby vedla tvořivou práci v duchu pospolitosti ke smyslu pro pořádek, v němž se projevuje i krása. Tím se normalizace zaslouží o vytváření kultury, a tak se naplní její smysl.“⁶⁷⁶

8.5 Konec války, navázání spolupráce s Československou společností normalizační a pokračování spolupráce s Elektrotechnickým svazem československým

Již 25. 4. 1945, ještě před koncem války, přišla do firmy Pála výzva z Českomoravské společnosti normalizační, aby se firma stala jejím členem. Přílohami dopisu byly členská přihláška a společenská smlouva.

Další přihláška, tentokrát již za člena Československé společnosti normalizační, byla do firmy doručena 30. 10. 1945.⁶⁷⁷ Citovaný pramen nedokazuje, že se firma do společnosti skutečně přihlásila, ale lze předpokládat, že firma nástupnická, *národní podnik Bateria Slaný*, se do práce v Československé společnosti normalizační aktivně zapojil a plynule tak navázal na předválečnou normalizační činnost firmy Pála. Principy normalizační práce se však změnily (obr. č. 135).

---

⁶⁷⁵ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69, Světlo a síla, článek Oslava 25. výročí Říšské normalizace, roč. XI., č. 4., ze dne 28. 12. 1942, s. 60.

⁶⁷⁶ Tamtéž.

⁶⁷⁷ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 60, sign. č. 267.

Reeres-Abnahmeinspizent Prag

Praga, dne 17.9.1942.

Telefon : 76 841

pp. 1527.

Firma

P á l a akc.spol.,

S l a n ý .

Odvolává se na konané jednání ze dne 15.t.m. o otázkách o zhotovení budou zaslány jako výtah z navržených TL "Elektrické požadavky" pro

1. tropům vzdorující anodové baterie 90 Volt /Tp/
provedení s přírodním burelem dle TL 24b/3028/

2. zimě vzdorující anodové baterie 90 Volt
dle TL 24b/3029 z 20.9.41.

Baterie musí vyhovovat následujícím podmínkám skladování :

- a/ Skladovací doba v mírném podnebí /na př.střední Evropa/: 16 týdnů
b/ Skladovací doba v arktickém podnebí /-60°C/ 16 Týdnů

Cifra 6:

- a/ Anodové baterie 90 Volt /K/ musí mimo následujícím podmínkám vyhovovat údajům dle VDE 0807.
b/ Napětí v klidu při + 20°C: nejméně 94,5 Voltů.
c/ Napětí svorek při + 20°C: nejméně 87 Voltů při zapnutí přes 300 Ohmů.
d/ Po 12-hodinovém pobytu v pohybujiícím se vzduchu 40°C nesmí napětí svorek při síle proudu 40 mA po 3 minutách klesnouti pod 72 Volty.
/podmínka pro označení sněžových vloček dle cifry 9/.

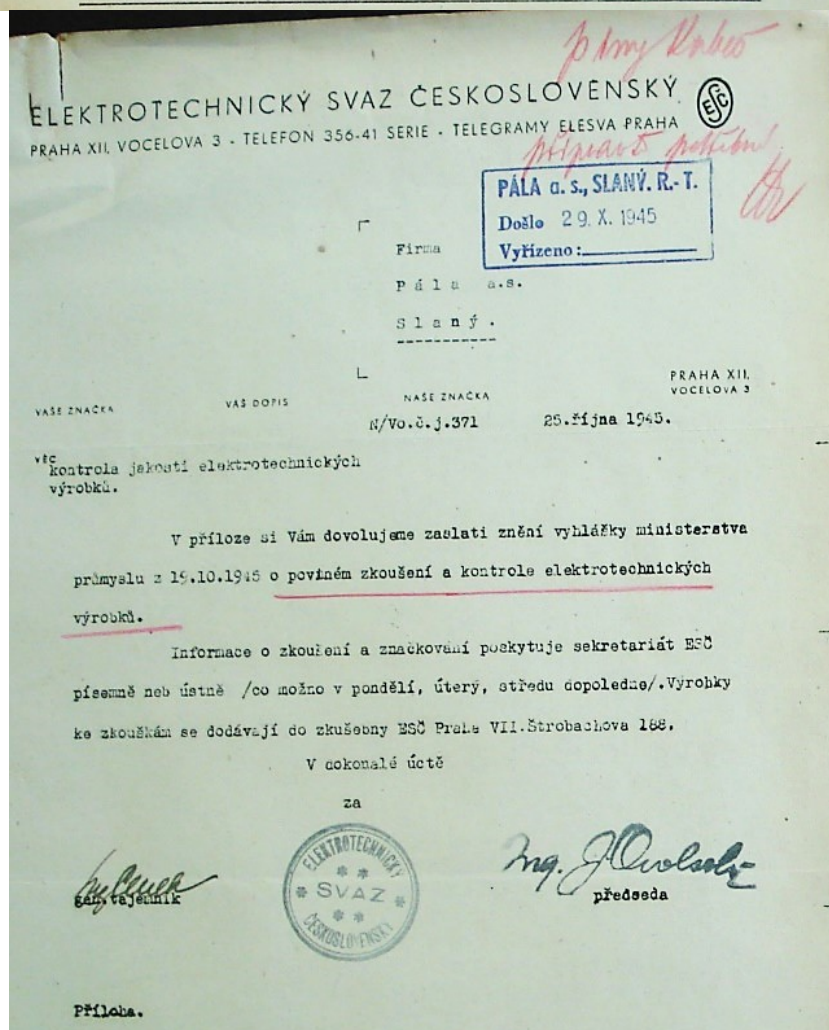
Cifra 7:

- a/ Doba provozu až do poloviny nominálního napětí při denním 6ti-hod. zatížení 40 mA /proud zůstane stejně seřizen/:
Po uskladnění dle cifry 5: 3 dni, měřeno při + 20°C
Po uskladnění dle cifry 5: 1 dni, měřeno při - 20°C
Po uskladnění dle cifry 5: 5 hodin " " - 30°C.
b/ Celková kapacita vybití baterií uskladněných podle cifry 5 až do poloviny nominálního napětí při vybití dle cifry 7a za následujících provozních podmínek: Vybití se po 2. dnu vybití přerušit na dobu 28 dnů a 31. dne se pokračuje stejným způsobem:
Při uskladnění dle cifry 5: 0,72 Ah, vybití při + 20°C
" " " " 5: 0,24 Ah, " " - 20°C
" " " " 5: 0,20 Ah, " " - 30°C
/nejnižší hodnoty/
c/ Při periodicky vystupujících silných ochlazeních a následujícím oteplením musí baterie, během 4 hodin od -60°C na -20°C zahřáta, opět vykazovati žádane schopnosti dle cifry 7b.

Dále se sděluje, že firma "Mikrofonta" Praha, Staré Strašnice 800 nemá k dispozici žádnou studenou komoru /do - 62°C/ kde by mohly vpředu uvedené zkoušky býti prováděny.

Obr. č. 131 Není zřejmé, zda byly ve firmě Pála při výrobě pro wehrmacht dodržovány zásady vytyčené ve výše citovaných frázích (s. 248), jisté je, že se továrna držela osvědčených výrobních postupů, které vycházely ze zavedené technicko-normalizační praxe vyzkoušené již předválečnou produkcí pro československou armádu (obr. č. 127). To se projevilo i ve formulaci prozatímních technických dodacích podmínek pro výrobu a zkoušení nejstudenějších článků *e (T 20) (kf)* do zpravodajských přístrojů ze 30. 9. 1941 a elektrických požadavků pro tropům a zimě vzdorujícím anodovým bateriím ze 17. 9. 1942, které měly být, soudě podle rozsahu skladovacích teplot, použity na všech frontách války vedené nacisty.⁶⁷⁸

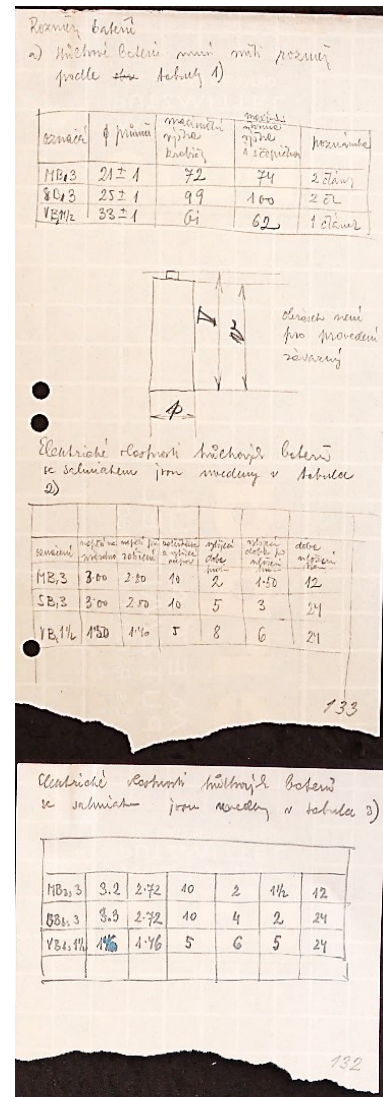
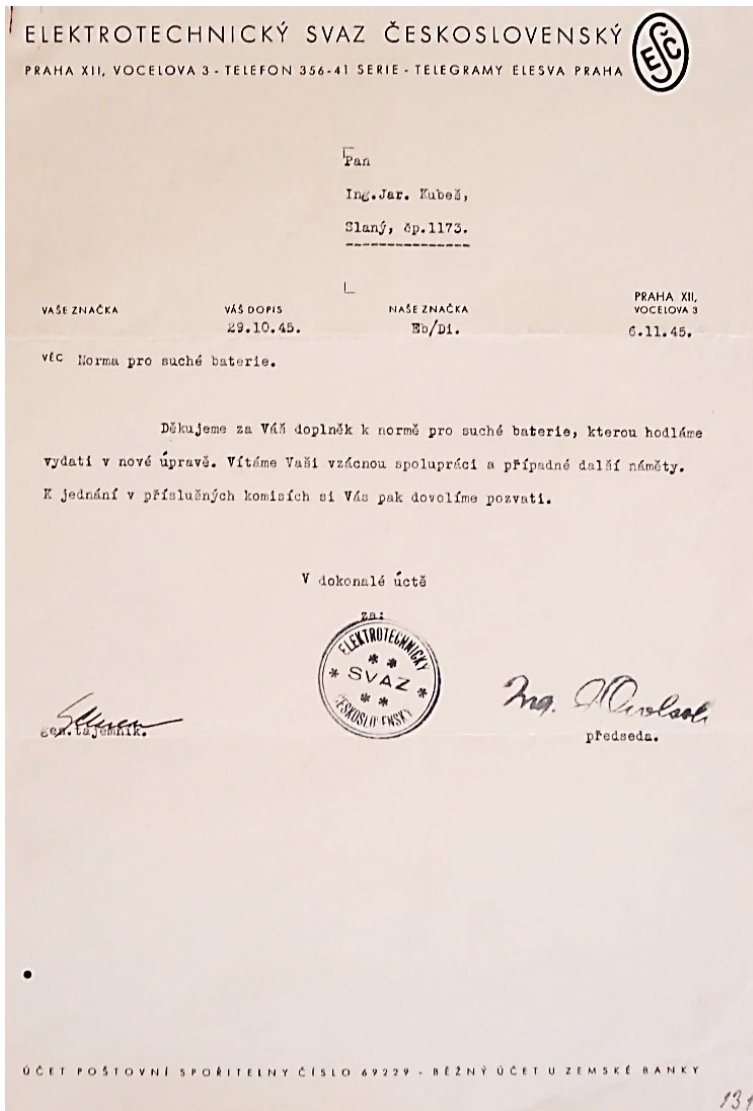
⁶⁷⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 60, sign. č. 115–120.

Obr. č. 132 Dne 19. 10. 1945 byla vydána a 1. 3. 1946 vešla v platnost vyhláška ministerstva průmyslu o povinném zkoušení a kontrole elektrotechnických výrobků. Mezi ně patřily také rozhlasové přístroje na síť nízkého napětí, žárovky pro všeobecné osvětlování, akumulátory pro auta, články a baterie do svítilen. Technici končící firmy Pála akc. spol., a tudíž také nové, Bateria Slaný, n. p., měli se zkoušením svých produktů mnohaleté zkušenosti. Na tuto změnu byli připraveni.⁶⁷⁹

⁶⁷⁹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 60, sign. č. 276, 278.

Obr. č. 133 Potvrzení přijetí Kubešova návrhu normy pro zkoušení hůlkových baterií ze dne 6. 11. 1945. Vpravo Kubešův rukopisný koncept části této normy.⁶⁸⁰

„Pracujeme dnes na normalizaci ve všech odvětvích výroby a obchodu. Ukončené práce jsou vydávány ve sbírce československých norem a po hospodářské stránce se velice dobře osvědčují. V uznání důležitosti, již má normalizace pro výstavbu poválečného hospodářství a pro hospodářské plánování, mají být v nových poměrech veškeré československé normy všeobecně závazné pro celé území státu, jako je tomu v SSSR, kde normy mají platnost zákona a jsou významnou oporou kolektivního podnikání.“⁶⁸¹

⁶⁸⁰ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 60, sign. č. 131–132.

⁶⁸¹ Tamtéž, sign. č. 267.

Lze ale doložit, že Ing. Jaroslav Kubeš nejdříve na sklonku války spolupracoval s Českomoravskou společností normalisační (obr. č. 134) a po válce pokračoval ve spolupráci s Elektrotechnickým svazem československým, když dne 29. 10. 1945 zaslal do sídla této instituce ve Vocelově 3, Praha XII, svůj návrh doplnění normy ČSN-ESČ 117a o postupy zkoušení hůlkových baterií (obr. č. 132, 133). „Navazuji na návrh normy na zkoušení suchých baterií, který byl z mého popudu uveřejněn v EO 1932 na str. 170 a 171 a posílám nyní doplněk této normy, který navazuje na její úpravu z roku 1938. Zachovávám z normy 117 a všechny odstavce, jen pozměňující uvádím v novém znění. Pokládám tuto věc za aktuální s ohledem na nutnost zkoušení všech baterií a doporučuji, aby byla předmětem jednání v komisích, jichž se rád účastním.“⁶⁸²

Technická normalizace zahrnovala organizaci výroby založené na Taylorově racionalizaci⁶⁸³ jak z hlediska stavebnicového uspořádání technologického řetězce jednotlivých komponent výrobku, tak z hlediska navazující rychlosti a přesnosti jejich montáže. Ta byla po Fordově vzoru rozdělena do jednotlivých, na sebe navazujících úkonů na běžícím pásu, tak charakteristickém pro moderní dobu.⁶⁸⁴

Druhé normalizační hledisko spočívalo v určení její míry, tedy v dosažení interoperability, zaměnitelnosti a v nejvyšším stupni shody činností, postupů a vlastností dílčích i finálních výrobků s požadavky příslušných technických norem.

Poslední, nejužší pohled se týkal unifikace rozměrů – spojovacím materiálem počínaje, a přesnými rozměry suchých tříčlánekových baterií či sklenic nálevných článků konče.

Nezbytným průvodním jevem technické normalizace bylo zapojení vědy do vývoje, výroby a ověřování jakosti výrobků. Vždyť základem úspěchu průmyslového podniku je, podobně jako u vědeckého experimentu, opakovatelnost výroby produktu standardních, optimálních, předem stanovených vlastností, které odpovídají stupni dosaženého lidského poznání v daném oboru.

Výroba elektrochemických článků, suchých i nálevných, stejně jako akumulátorů, byla pro technicko-normalizační a racionalizační opatření jako stvořená, a to jak při přípravě výroby, v jejím průběhu i při kontrole kvality jejích produktů.

---

⁶⁸² SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 60, sign. č. 134.

⁶⁸³ https://en.wikipedia.org/wiki/Scientific_management. [online]. [cit. 2021-03-08].

⁶⁸⁴ Včetně negativní Chaplinovy filmové parodie Moderní doba. – Modern Times [česky Moderní doba] [film]. Režie Charlie Chaplin. USA, 1936.

P. tov. Pála.

BÖHM. - MÄHRISCHE NORMUNGSGESELLSCHAFT ČESKOMORAVSKÁ SPOLEČNOST NORMALISAČNÍ

PALA d. s., SLANÝ, K.-I.

TELEGRAMY: PRAGONORMA.

Došlo 25. IV. 1945 TELEFON 619-51 SERIE

Vyřízeno: _____

Odesílá: ČM. SPOLEČNOST NORMALISAČNÍ, PRAHA I, DŮM SIA

Převz. ing. Kubešovi

Pála akc. spol.,
technické ředitelství

vyšetřete
referujte:

Slaný

VAŠE ZNAČKA

VAŠ DOPIS Z

NAŠE ZNAČKA

P R A H A I,

Dům inženýrů (SIA)

G6100/J S 24.4.1945

VĚC

Členství v ČSN.

Dovolujeme si Vás požádati, abyste laskavě uvážili možnost přístupu Vaší ct. firmy za člena naší společnosti. Význam normalisace v průmyslové výrobě v dnešní době neustále vzrůstá; normalisaci očekávají však velké úkoly i v poválečném hospodářství. Členstvím v naší společnosti zajistíte si spoluúčast na tvoření norem i pravidelné informace o postupu normalisačních prací a o nových normách z nejrůznějších oborů. V přátelské a úzké spolupráci s ostatními našimi členskými závody, k nimž patří nejvýznamnější naše průmyslové podniky, a vzájemnou výměnou zkušeností dostane se Vám při sjednávání norem

./.

ÚČET U POŠT. SPOR. V PRAZE (čís. 34592) A U ŽIVNOSTENSKÉ BANKY V PRAZE

Formát A5
(148 X 210 mm)
I. 1942 2 M. 160.

260

Obr. č. 134 Výzva firmě Pála akc. spol., aby se přihlásila za člena Českomoravské společnosti normalisační (ČSN) z dubna 1945. Členství v ČSN mělo firmě zajistit přístup k velmi cenným technickým, výrobním i obchodním informacím, které se daly s výhodou použít při řešení vlastních problémů a jež by jinak firmě zůstaly utajeny.⁶⁸⁵

⁶⁸⁵ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 60, sign. č. 260–261.

Panu ing. Kubešovi:

ČESKOSLOVENSKÁ SPOLEČNOST NORMALISAČNÍ

PALA a. s., SLANÝ, K.-I.
 Došlo 30. X. 1945
 Vyřizeno: _____

TELEGRAMY: PRAGONORMA PRAHA   TELEFON 619-61

ČS. SPOLEČNOST NORMALISAČNÍ, PRAHA I., DŮM SIA

P á l a a spol.
 S l a n ý

VÁŠE ZNAČKA   VÁS DOPIS Z   NAŠE ZNAČKA   PRAHA I.,
 DŮM INŽENÝRŮ (SIA)
 66496/Hrd S   29.X. 1945

VĚC
 Členství v ČSN.

V osvobozené Republice dovolujeme si Vás vyzvat k přistoupení za člena naší společnosti a připojujeme k Vaší informaci několik dat o naší práci.

Naše společnost byla ustavena v r.1933. Před r. 1939 byla doma i v cizině uznávána za oficiální československou normalisační korporaci. Stejně je tomu i nyní v osvobozeném státě. Společnost vznikla a je udržována kooperací výrobních závodů, veřejných podniků a státních úřadů. Základním rysem její činnosti je, že o předpisech a normách rozhodují výrobci za spolupráce se spotřebiteli, úřady a jinými interesovanými činiteli.

Pracujeme dnes na normalisaci ve všech odvětvích výroby a obchodu. Ukončené práce jsou vydávány ve sbírce československých norem a po hospodářské stránce se velice dobře osvědčují. V uznání důležitosti, již má normalisace pro výstavbu poválečného hospodářství a pro hospodářské plánování, mají být v nových poměrech veškeré československé normy všeobecně závazné pro celé území státu, jako je tomu v SSSR, kde normy mají platnost zákona a jsou významnou oporou kolektivního podnikání.

Naši členové mají výhody při odběru norem všeobecných i speciálních a dostávají pravidelně náš časopis "Zprávy ČSN", který referuje o normalisační činnosti u nás i v zahraničí. Mají dále právo předkládat nové, odůvodněné normalisační návrhy a dávat tak podnět k normalisaci těch výrobků, na nichž mají zájem. Naše společnost je v oficiálním styku se všemi zahraničními normalisačními korporacemi, takže členové mají možnost získávat prostřednictvím naší kanceláře informace i o cizích odborných normách. Ve zvláště úzkém styku je naše společnost se Všešvazovým normalisačním komitétem při Radě lidových komisářů SSSR, s nímž právě uzavřela dohodu o spolupráci. Naše mezinárodní normalisační spolupráce je pak zajištěna účastí v United Nations Standards Co-ordinating Committee.

Členské příspěvky, jejich výše a způsob placení jsou uvedeny v přihlášce za člens ČSN, kterou přikládáme. Pro Vaši informaci přikládáme dále seznam všeobecných československých norem. Kromě těchto norem vydáváme speciální normy automobilní, letecké, lokomotivní a j.

Očekáváme, že uznáte význam naší práce jak a hlediska celostátního tak i pro Vaše vlastní podnikání a zašlete nám Vaši přihlášku za člens naší společnosti, abychom Vám mohli předložit k podpisu naši společenskou smlouvu.

Přílohy. ČESKOSLOVENSKÁ SPOLEČNOST NORMALISAČNÍ

ÚČET U POŠTOVNÍ SPORITELNY V PRAZE č. 34862. — BEŽNÝ ÚČET U ŽIVNOTVORNÉ BANKY V PRAZE

267

Obr. č. 135 Výzva ke vstupu firmy do Československé společnosti normalisační z října roku 1945 již v návaznosti na politické změny svědčila o tom, že technicko-normalizační diskurz začal směřovat k systému zavedenému v Sovětském svazu.⁶⁸⁶

⁶⁸⁶ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 60, sign. č. 267.

Ve firmě Pála záhy pochopili výhodnost zavedení principů technické normalizace, a to ze tří prostých důvodů. Za první musejí mít baterie z elektrochemických článků stejné rozměry, poněvadž jsou zpravidla určeny pro konkrétní použití, například v kapesních svítilnách. Za druhé se elektrochemické články vyrábějí ve velkých sériích stovek i tisíců kusů pro konkrétní zákazníky, což zajišťuje solidní obrat a odpovídající zisk. Dále se výsledky normalizační práce firmy Pála daly využít k reklamním účelům (obr. č. 128), a tím k získání nových zákazníků. Za třetí elektrochemické zdroje zákonitě podléhají zkáze a při stálém použití je jejich životnost maximálně pět hodin, a zákazník s tím počítá.⁶⁸⁷

Pokud by se tedy podařilo prodloužit život baterie se suchými články uplatněním patentů a precizní tovární výrobou a zároveň prosadit tyto nejlepší parametry jako normu ČSN–ESČ 117, mohlo to znamenat zcela ovládnout trh s plochými kapesními bateriemi. To však konkurence zastoupená v normalizační komisi nemohla dopustit, a proto musely být technické požadavky této normy zmírněny.

Tři uváděné normy ČSN–ESČ 117, 144 a 145 však představují jen část činnosti v kontextu normalizačních činností firmy Pála. V příloze kapitoly níže jsou uvedeny například standardizované postupy pro stanovení čistoty burelu v továrních laboratořích. Pro každý výrobek firmy byly stanoveny technické podmínky a požadavky na jeho zkoušení a jakost, tedy tovární technické normy.

Firma byla schopna pružně reagovat na požadavky zákazníků, třeba armády nebo drah, což zahrnovalo úpravu továrních norem dle stanovených specifikací při zachování vysoké jakosti výrobků.

Odborníci firmy Pála aktivně pracovali v příslušných normalizačních komisích Elektrotechnického svazu Československého a posléze Československé společnosti normalizační.

---

⁶⁸⁷ Týká se primárních článků, akumulátory, tedy sekundární články, se samozřejmě dají opravit. Nepoměr zisku daný typem vyráběného zboží občas připomínali lidé z Pálova tiskového oddělení, například na stránkách Zpravodaje Palaby: „Baťa a Pála – stavíte je vedle sebe – oba muže, co hodně chtěli a hodně tvořili. Baťa dělal to, co dovedl: boty a Pála vyrábí také to, co umí. – elektrické články. Oba své dělají dobře. Boty musí mít každý od kolébky až ku hrobu a stojí průměrně asi 39 korun, do roka spotřebuje dvoje, baterie také slouží lidstvu – ale na hlavu obyvatelstva jich nelze vyrobí a prodati za 78 korun ročně, a tak Baťa přece jenom dostal se do světa dále a má spolupracovníků více nežli Pála na baterie.“ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69, sign. č. 58. Zpravodaj Palaby. Tovární korespondence pro zaměstnance závodů Pála akc. spol., Slaný. Slaný a Zlín. Září 1939, roč. 2., č. 6, s. 2.

9 Výchova učňů ve firmě Pála za Protektorátu Čechy a Morava

9.1 Hospodářsko-administrativní pozadí vzniku slánské učňovské školy

Dne 25. 6. 1942 přinesla Národní politika zprávu o Provádění vládního nařízení o zkrácení učební doby a převedení učňů: „Podle § 1 vládního nařízení ze dne 23. května 1942 o zkrácení učební doby a převedení učňů čís. 196 Sb. z a n. mohou býti učňové, kteří v den vyhlášení tohoto nařízení odbyli nejméně dvouletou učební dobu, připuštěni k výkonu učňovské (tovaryšské) zkoušky. Učňům, kteří s prospěchem vykonali učňovskou (tovaryšskou) zkoušku, se promíjí zbývající učební doba a jest jim vydati výuční (tovaryšský) list.“⁶⁸⁸

V tomto oznámení je také vysvětleno, „že pro ustanovení § 1 bylo rozhodující nejen včlenění do práce, nýbrž především také výchovně politická hlediska“.⁶⁸⁹ Měřítka pro připuštění učňů ke zkouškám měla být přísná. Opatření se týkalo pouze učňů:

„1. z podniků, které byly úředním opatřením zastaveny, 2. z oboru průmyslu železa a kovů včetně elektrotechniky a elektromechaniky a k tomu odpovídajících odvětví řemeslného zpracování kovů.“⁶⁹⁰

Zprávu uzavřely pokyny o převodu učňů ze závodů, jejichž činnost byla zastavena, a to do jiných závodů téhož nebo podobného pracovního odvětví. V těchto případech bylo vždy třeba nového souhlasu úřadu práce, včetně podání přihlášky na obchodně živnostenské komoře dle vládního nařízení č. 101/1942 Sb. z. a n.⁶⁹¹

Dne 8. 4. 1944, publikoval František Potužil, zástupce generálního sekretáře obchodní živnostenské komory, rozsáhlý článek nazvaný *Otázky učňovské výchovy*, v jehož úvodu konstatuje, že: „Starý živnostenský řád z r. 1850, který pochází ještě z doby liberalismu a jemuž se již připozdívá, ukládal podnikateli, aby učně živnosti prakticky naučil, ale nestanovil přesně zručnosti a znalosti, které měly být mladému člověku v době jeho učení vštípeny.“⁶⁹² Autor článku se dále domníval, že úroveň vyučení závisela na poctivosti a svědomitosti živnostníka, na jeho zodpovědnosti, zda se učeďník řemeslu měl vůbec možnost naučit, či byl levnou pracovní silou na uklízení, roznašeč zboží nebo poslíček. „Nyní je tomu poněkud jinak, neboť na podkladě nařizovacího zmocnění se přesně pro jednotlivé učební obory stanoví zručnosti a znalosti, kterých má učeň nabýti. Pečlivému učebnímu pánovi se tím dostává zadostiučnění za jeho dosavadní snahu, pro liknavého je tím dána pobídka. Už vyhlášení učební oboru je

⁶⁸⁸ Provádění vládního nařízení o zkrácení učební doby a převedení učňů. In: Národní politika, č. 172., 25. 6. 1942, s. 3.

⁶⁸⁹ Tamtéž.

⁶⁹⁰ Tamtéž.

⁶⁹¹ Tamtéž.

⁶⁹² SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 25, sign. č. 1.

v praktickém výcviku pokrokem. Učení se tím sjednocuje, normalisuje a současně staví na širší základnu.“⁶⁹³

Potužil připomněl mimořádné poměry a stěžoval si na to, že „učedník byl činný na úseku daleko užším, než jaký odpovídá dnešním zvýšeným nárokům na jeho výcvik. Setkáváme se s tím při závěrečných zkouškách učňovských, jestliže zkoušenci neovládají všechny předepsané zručnosti, poněvadž neměli v podniku příležitost si je osvojit“.⁶⁹⁴

Problém autor článku viděl ve specializaci výroby, proto je třeba zřizovat tzv. cvičné dílny, „ve kterých se výcvik provádí podle přesného, vědecky sdělaného plánu“.⁶⁹⁵

Za vzor dal výcvik učňů v Saské Kamenici, kde byla vzorně vybavená učňovská škola a zejména škola pro průmyslové učně. „Škola se dotáže na začátku školního roku podniku zvláštním dotazníkem, které z předepsaných zručností mohou učňové získati v podniku. O doplnění výcviku, pokud jde o ostatní, se postará škola ve své vzorné cvičné dílně, takže všichni přijdou k závěrečné zkoušce náležitě připraveni. Tato cesta součinnosti podniku se školou je jistě správná, ale neméně správné je i stanovisko, že největší možná část výcviku se má odbyti v podniku, tedy v praktickém životě. Tato cesta, která byla nastoupena v Říši, klade zvýšené nároky i na učňovské školství.“⁶⁹⁶

Potužil dále doporučil, aby se podniky sdružily ke zřizování společných cvičných dílen. Pokud to nešlo, měl učedník projít učením ve dvou, po případě i více podnicích, aby poznal celkový výrobní postup. Reforma počítala s tím, že se učni budou podrobovat písemným zkouškám, a to jak uvidíme na příkladu slánské akumulátorky, na konci každého ročníku. Jednalo se mj. o zpracování technických výkresů. Odmítavým názorům některých odborníků čelil Potužil takto: „Tyto námítky jsou vesměs neoprávněny, neboť přehlížejí, že zkušební otázky i praktické úkoly nejsou sdělány tak, aby průměrný mladistvý je hravě udělal, nýbrž tak, aby také nejzpůsobilejší učedník z nejvzornějšího podniku a z nejlepší školy mohl ještě ukázati, co dovede.“⁶⁹⁷ Pokud by tomu tak nebylo, byli by podle autora článku ti nejkvalifikovanější učni poškozováni a ostatní by neměli motivaci se dále zdokonalovat.

V závěru článku je zdůrazněna mimořádnost těžké válečné doby, jíž však nelze brát jako výmluvu na to, že nelze zlepšit kvalita „živnostenského dorostu“. Potužil si přál, aby se z mladých lidí v živnostenském podnikání stávali „stoprocentní muži a ženy a ne jen polovičatí

---

⁶⁹³ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 25, sign. č. 1. Učební plán. Technický termín, firma, která může vychovávat nové řemeslníky.

⁶⁹⁴ Tamtéž.

⁶⁹⁵ Tamtéž.

⁶⁹⁶ Tamtéž.

⁶⁹⁷ Tamtéž.

pracovníci. “⁶⁹⁸ Vždyť být učněm, „je stejná čest jako býti studentem, myslel si autor článku. A proto od učňovských zkoušek *budou odcházeti jen ti mladí lidé, kteří se se svým budoucím povoláním sžili, a jemuž se věnovali s láskou a nadšením od počátku, a ne snad povrchně teprve několik posledních týdnů před zkouškou*“.⁶⁹⁹

Uvedené pohledy na učňovské školství se uplatnily i ve vlastní tovární učňovské škole firmy Pála, Slaný.

9.2 Založení učňovské školy

V úvodu dokumentu zpracovaného Ing. Jaroslavem Kubešem ze dne 26. 6. 1942 nazvaného *Situační zpráva tovární učňovské školy firmy Pála akc. spol., Slaný* bylo uvedeno: „Škola byla založena před třemi léty a prošlo jí do dnes 36 žáků. Z toho počtu je dosud v učení 21 žák, 5 vyučených u nás dále pracuje, 8 učňů od nás odešlo a 2 zemřeli.“⁷⁰⁰

Výuku od počátku v roce 1939 (obr. č. 136) zajišťovali čtyři bývalí učitelé na pokračovací škole. Jiří Špaček (vybrané partie ze stavby strojů, fyziky, elektrotechniky a mechaniky), Jaroslav Kubeš (vynálezy a vynálezci), Stanislav Kašpar (styk se zákazníkem, administrativa) a Jaroslav Vnuk (chemie, potravinářská chemie). Praktickou výuku vedl Karel Šíp hlavně *výkladem o funkci obráběcích strojů a o rukodílných praktikách*. Ředitel školy Kubeš nově počítal s posílením pedagogického sboru o další kolegy.

Kubeš ve své zprávě dále konstatoval, že se ve výuce uplatnila především odborná publikace *Fachkunde für Werkzeugmacher (Odborník na obráběcí stroje)*.⁷⁰¹

V hodnocení školního roku 1943/44, datovaném 8. 9. 1944, napsal Kubeš J. J. Pálovi: „Učňové jakéhokoli oboru mají během své učňovské praxe projít základními řemesly, jejichž znalost je podmínkou každého samostatného dělníka. Každý soustružník má prodělati praxi kovářskou, zámečnickou, elektrikářskou, ba i truhlářskou apod. Tato praxe dodržovaná před léty ukázala se být velmi prospěšnou, a protože není důvodů proti jejímu praktikování i nyní bude v ní pokračováno.“⁷⁰²

9.3 Organizace výuky ve škole

Konec školního roku 1942 byl ve znamení reformy Pálovy učňovské školy. Na její realizaci se podílel Ing. Kubeš. „Dosud vyhovovalo přednášejícímu inž. Špačkovi přednášet v sobotu ráno od 6 do 8 hod. Během 52 týdnů měl k dispozici jen pro svoje disciplíny

⁶⁹⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 25, sign. č. 1.

⁶⁹⁹ Tamtéž.

⁷⁰⁰ Tamtéž.

⁷⁰¹ Tamtéž, sign. č. 7.

⁷⁰² Tamtéž, sign. č. 45.

104 hodiny, které potřebuje i nadále k obsáhnutí své látky. Pan Šíp se připojoval k tomuto hlavnímu učebnímu programu vždy následujícími hodinami.⁷⁰³ Karel Šíp se stal mistrem odborného výcviku a pro výuku praxe bylo vyčleněno 52 hodin.

Tucet nových Pálových kadetů.

(Týdeník Svobodný občan napsal v č. 16.)

Stavitel bedlivě usuzuje, který kámen má dáti do základů a z kterého vytesá znak na průčelí, technik ví, co na stroji má udělati z bronzu, co z litiny a co z oceli, kdyžtě vlastnosti těchto materiálů jsou tak rozdílné, avšak lidé, volící budoucnost svých dětí, málokdy tak prozkoumávají jejich schopnosti. Zhusta rozhodne se, aby hoch byl mechanikem — protože jsou dobře placeni a dostávají plat již od začátku, nebo aby se stal zámečnickem, neboť kmotříček či jiný může mu dopomoci ke vstupu do dílny. Zda z koho bude opravdu dobrý mechanik, dobrý zámečnick nebo dobrý prodavač, jde-li na obchod, o tom se předem neuvažuje; ať jen se kluk naučí. A výsledek jest, že zklamal se otec, zklamal se hoch, zklamal se „učební pán“, jak nazývá zákon toho, u koho se učíme. Z těchto poznatků vyplynula potřeba něčeho, jak prozkoumati vlohy a schopnosti chlapce nebo dívky, o něž se tu jedná. Vysvědčení školní není tak dokonalým a přesným vodičkem, jedině snad známku z mravů a pilnosti lze bráti opravdově, avšak všechny ostatní jsou jen ceny relativní; nechci připomínat že Jaroslav Vrchlický nevynikal v češtině a Flammarion prý byl na škole dosti chatrným počtářem, ale ze života víme, že hoch s jedničkou z kreslení nestane se vždy znamenitým malířem pokojů a že kdo měl jedničku z chlapeckých ručních prací, nebývá vždy znamenitým konstruktérem letadel. Tak jsme přišli k poradnám pro volbu povolání a psychotechnickým zkouškám, jimiž nahlížíme dosti hluboko do nitra mladých lidí, do jejich vloh. Neudají nám ovšem tyto zkoušky přesně to, či ono povolání — ale z kladného či záporného výsledku aspoň zvíme, zda jest naděje, že by ten či onen zkoušce se podrobivší měl naději na úspěch v celém roz-

sáhlejším tom či onom oboru. — Věrní zásadě „probare omnia, retinere optima“, rozhodli se u Pálů, že zkoušce podrobí letos všechny mladé muže, hlásící se do učení v dílnách závodů. Bylo jich 27, kdo podali si pěkně psané, ba nadšené žádosti, vesměs hoši s měšťanskou školou, i se čtvrtým ročníkem, také gymnasisté, s vysvědčeními velmi pěknými. Avšak zkoušce psychotechnické podrobilo se jich pouze 16, jedenáct jich odstoupilo. Zkoušky konaly se 18. srpna v učebně měšťanské školy chlapecké v Slaném, své dva komisaře vyslal ústřední psychotechnický ústav český v Praze I., Celetná ulice. Nemůžeme popisovati obsah těchto zkoušek, nesmíme zacházet do podrobností, ale tato zkouška není žádné ukrutenství, třebaže naplná chvílemi pořádně mozek a přesvědčuje se i o dovednosti prstů. Je důležité zjistit, jak rychle reaguje mozek na určité vjemy a dotazy, tudíž zjišťuje se někdy čas k odpovědi. Jiná jest pak zkouška, kde zjišťují se všeobecné znalosti, jiná, kde jedná se o rozlišení podobných a správnou odpověď. Jiným způsobem zase zjistí se vytrvalost a pečlivost, předmětem zkoušky jest i trocha toho kreslířství, jak dovede zkoušený nakresliti předmět, s nímž setkává se velmi často nebo denně — a nevyhrávají to napořád jen ti, kdo měli z kreslení neb rýsování jedničku. Konečně pak dovednost rukou a prstů cvičí se vytvořením několika drátěných obrázců podle nakreslené předlohy a speciální vlohy pro mechaniku, o což vůbec jde ve všech dílnách kovodělných, rozebráním a složením několika vhodných předmětů. A toto, panečku, je zkouška záluďná — rozeberěš třeba dosti snadno, ale když si již nepamatuješ, jak původně vypadala věcička, z níž máš nyní devět nebo deset kousků na hromádku! Ale co,

86

Obr. č. 136 Část článku z týdeníku *Svobodný občan* převzatý do časopisu *Světlo a síla*, jehož autor se pochvalně vyjadřoval o psychotechnických přijímacích zkouškách na Pálovu učňovskou školu. Zkoušce přihlíželi dva komisaři z Ústředního psychotechnického ústavu českého V Praze I, Celetné ulici, aby se přesvědčili o koordinaci „oko – ruka“ budoucích opor Pálovy továrny. *Konečně pak dovednost rukou a prstů cvičí se vytvořením několika drátěných obrázců podle nakreslené předlohy a speciální vlohy pro mechaniku, o což vůbec jde ve všech dílnách kovodělných, rozebráním a složením několika vhodných předmětů.*⁷⁰⁴

⁷⁰³ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 25, sign. č. 10.

⁷⁰⁴ Časopis *Světlo a síla*, roč. VIII., č. 8., ze dne 15. 9. 1939. Zdroj: <https://zdroje.elektrika.cz/book/svetlo-sila/> [online]. [cit. 2020-12-04].

**HANDELS- UND GEWERBEKAMMER
IN PRAG**   **OBCHODNÍ A ŽIVNOSTENSKÁ KOMORA
V PRAZE**

Účetárna

Datum des Poststempels.   Datum postovního razítka.

PÁLA, STANÝ, P. T.
Došlo 21. X. 1944
P. T. Vyřízeno: _____

P. T.

In der Beilage übermitteln wir Ihnen nach durchgeführter Eintragung in die Lehrlingsrolle den bestätigten Lehrvertrag (zweifach) und ersuchen, dem gesetzlichen Vertreter des Lehrlings, oder, falls dieser großjährig ist, diesem direkt die zweite Ausfertigung zu übergeben.

Jede Änderung im Lehrverhältnisse ist der Kammer unverzüglich zu melden im Wege der Genossenschaft, der Bezirksstelle der Wirtschaftsgruppe Einzelhandel oder der Wirtschaftsgruppe der Gastgewerbe, falls der Lehrbetrieb ihr Mitglied ist. Es handelt sich besonders um die Lösung des Lehrverhältnisses und diejenigen Änderungen, die auf die Dauer der Lehrzeit Einfluß haben, wie z. B. die durch Verschulden oder Krankheit des Lehrlings verursachte Unterbrechung der Ausbildung.

V příloze zasíláme Vám po provedeném zápisu do seznamu učňů potvrzenou smlouvu (dvojmo) a žádáme, abyste druhé vyhotovení odevzdali lask. zákonnému zástupci učně, nebo, je-li tento plnoletý, přímo jemu.

Každou změnu v učňovském poměru hlase okamžitě komoře prostřednictvím společenstva, okresní úřadovny hospodářské skupiny maloobchod neb hospodářské skupiny hostinských živností, je-li učební podnik jejich členem. Jde zejména o zrušení učebního poměru a ony změny, které mají vliv na délku učební doby, na př. přerušeni výcviku, způsobené vinou učně neb jeho nemocí.

DIE HANDELS- UND GEWERBEKAMMER IN PRAG
OBCHODNÍ A ŽIVNOSTENSKÁ KOMORA V PRAZE

Der Präsident: Der Hauptgeschäftsführer i. V.:

President: Generální sekretář v z.:

František Potužilem   *M. Potužilem*

Lehrvertrag
Učební smlouva

1944

Form. A-5-250 • 1079-44.

Obr. č. 137 Dokument z října 1944 podepsaný zástupcem generálního sekretáře Obchodní a živnostenské komory v Praze Františkem Potužilem.⁷⁰⁵

Nově se mělo přednášet také v sobotu, a to po celý rok, včetně prázdnin. Jednotliví vyučující se střídali dle předem dohodnutého harmonogramu (obr. č. 138) a hodinové dotace stanovené na jednotlivé předměty.

O dalších 52 hodin se od září 1942 měli dělit ostatní přednášející, tzn., že se pak každou sobotu učilo 4 hodiny od 6 do 10 hod. „Počátek školního roku, bez ohledu na okolnost, že je

⁷⁰⁵ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 25, sign. č. 291.

přednášeno po celý rok, klade se na den 1. září, do kdy je možno od dneška připravit jak učebnu, tak i látku, která má býti přednášena.“⁷⁰⁶

Tovární škola měla dvě organizačně-výukové části: *školu tovární a živnostenskou školu pokračovací.*⁷⁰⁷

9.4 Vyučované obory a vyučující

Hlavním předmětem bylo všeobecné strojírenství a s ním související disciplíny. Přednášející je diktoval posluchačům do poznámkových notesů. Výukové materiály k ostatním předmětům měli přednášející připraveny a rozmnoženy tak, aby je mohli učňům rozdat, a tím si vytvořit větší časový prostor pro vlastní výklad.⁷⁰⁸

Výuka byla strukturovaná komplexně (tab. č. 26). Lze vysledovat vyváženou pozornost všeobecným předmětům, odborným předmětům, obchodně-administrativně-komunikačním dovednostem i základům podnikatelské gramotnosti. Loajalitu k firmě měla pomoci zajistit 12 hodinami dotovaná výuka s tématem *‘výchovy, poměru k zaměstnavateli...’* kterou od školního roku 1942/43 vyučoval Rudolf Mrština.⁷⁰⁹

Tab. č. 26 Pedagogové a předměty vyučované v Pálově tovární škole ve školním roce 1943–1944.⁷¹⁰

Jméno přednášejícího:	Počet hodin:	Učivo:
Jiří Špaček:	104	všeobecné strojírenství, stavba strojů, elektrotechnika, fyzika, matematika, technické kreslení, deskriptiva
Karel Šíp:	54	dílenská praxe, nástroje
Rudolf Mrština:	12	výchova, poměr k zaměstnavateli, opakování úloh ze školy
Jaroslav Vnuk:	18	vybrané partie z chemie: železo, ocel, slitiny, oleje, plyn, voda, benzin, pivo, líh, cukr, guma, baterie, akumulátory
Stanislav Kašpar:	6	styk se zákazníkem, osobní a písemný, písemnosti, organizace vlastní administrativy
Jindřich Strnad:	4	organizace dílenské práce
Václav Stehlík:	2	živnostenské tiskopisy
Jaroslav Kubeš:	8	Patenty, vynálezy, význam vynálezců v technice
	Σ 208 hodin	

⁷⁰⁶ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 25, sign. č. 10.

⁷⁰⁷ Tamtéž, sign. č. 27.

⁷⁰⁸ Tamtéž, sign. č. 9–10.

⁷⁰⁹ Tamtéž, sign. č. 9.

⁷¹⁰ Sestaveno podle: SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 25, sign. č. 27–30.

Návrh programu učební látky v tovární škole firmy Pála z. s. v Slaném pro školní rok 1943-1944.

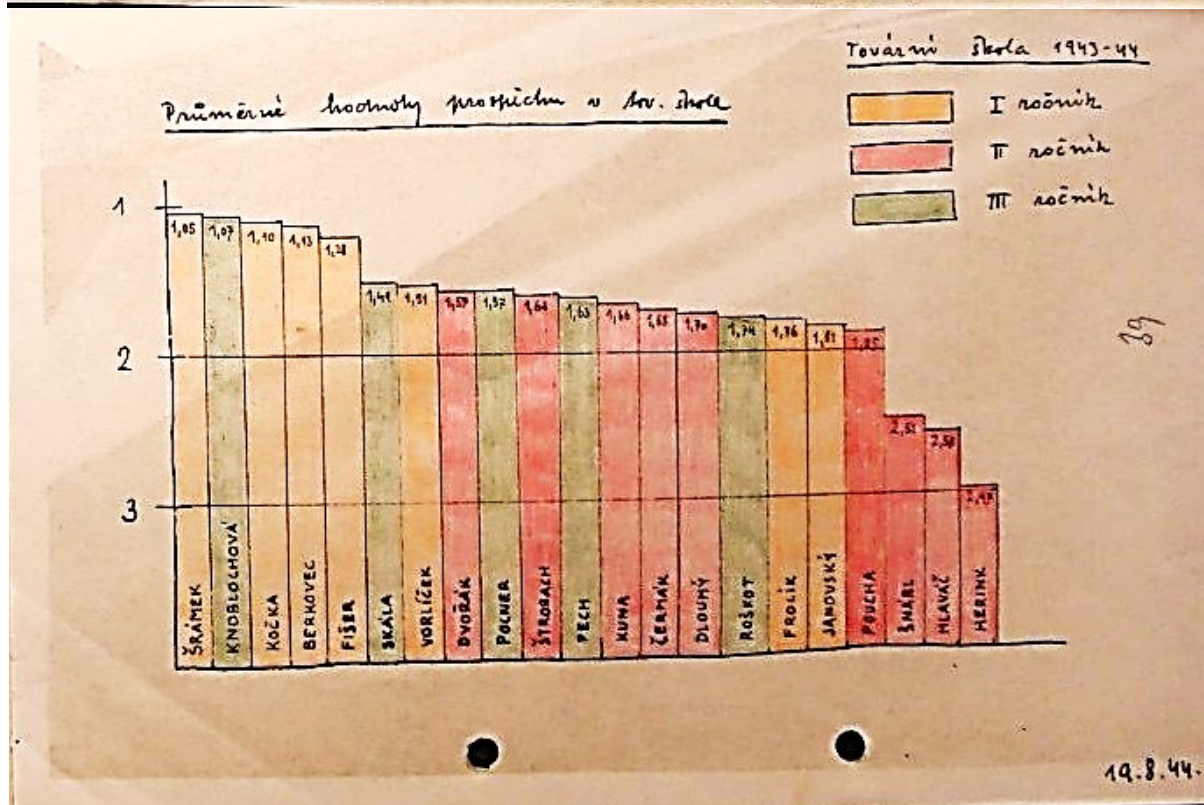
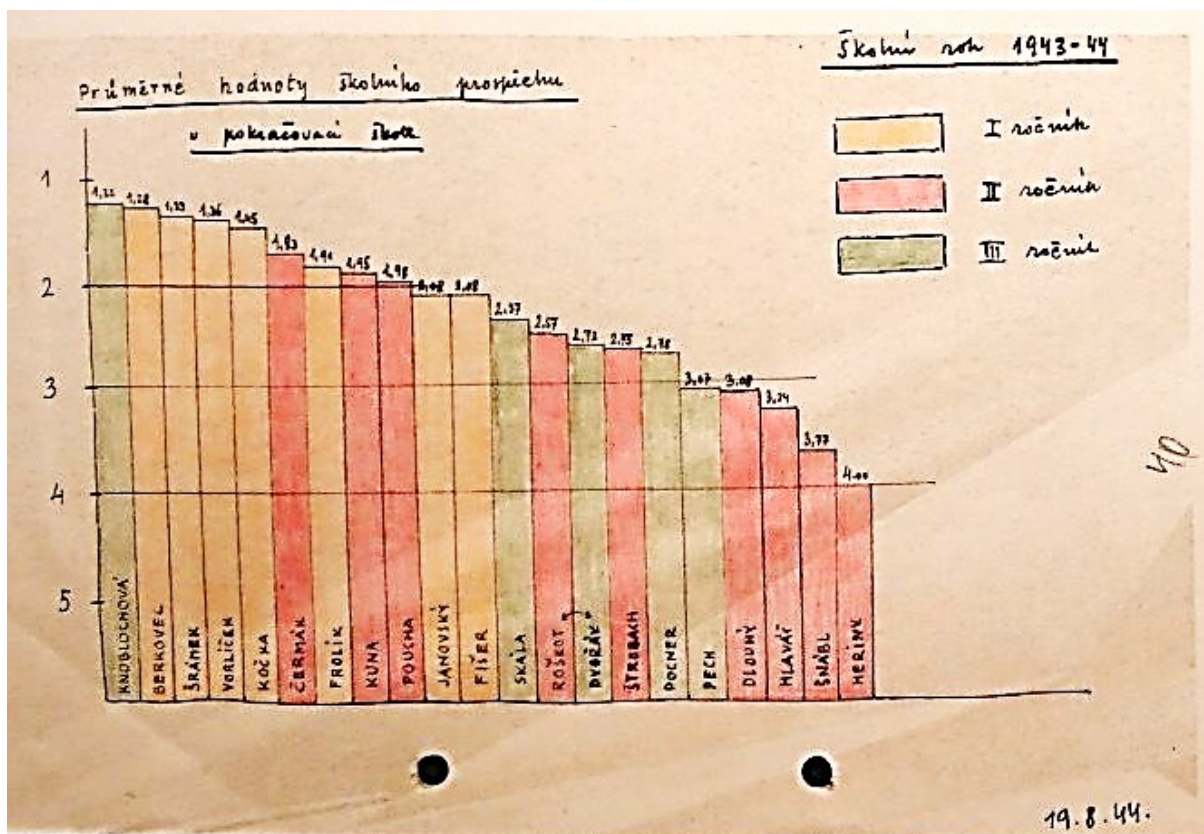
Datum	Jméno	Předmět	Datum	Jméno	Předmět	Datum	Jméno	Předmět
1. 6. září	pro Pála a Kubíř	Zahájení učebního roku - školní - píle - rozvrh - učební plán	16. 20. pros.	Špaček Kubíř	Dílnské stroje Obtáčovací a závlahy	31. 4. dubna	Špaček Kubíř	Opakování učiva Broušení, kování, žil
2. 13.	Špaček Kubíř	Mechanická technologie	17. 27.	Špaček Kubíř	Kvalita Křivka, úhel, síla	32. 4.	Špaček Kubíř	Explanace strojů Základní mechanika
3. 20.	Špaček Kubíř	Uvolňovací stroje	18. 3. ledna	Špaček Kubíř	Mechanická technologie Náhl, pružina, pružinová pružina	23. 11.	Špaček Kubíř	Hydro-technologie Obtáčovací přístroje
4. 27.	Špaček Kubíř	Mechanická technologie	19. 10.	Špaček Kubíř	Počty Gubernátův pracovník	24. 25.	Špaček Kubíř	Mech. technologie Hotčerství a broušení
5. 4. října	Špaček Kubíř	Počty	20. 17.	Špaček Kubíř	Opakování učiva Země, křivky, křivosti	25. 2. května	Špaček Kubíř	Dílnské kůlnice Kování - voda
6. 11.	Špaček Kubíř	Opakování učiva - píle	21. 24.	Špaček Kubíř	Svařování Křivka pružiny	26. 9.	Špaček Kubíř	První stroj, moter Masadla
7. 18.	Špaček Kubíř	Mechanická technologie	22. 31.	Špaček Kubíř	Obtáčovací stroje Příspěvek v dílně	27. 16.	Špaček Kubíř	Mech. technologie Hygieny, broušení
8. 25.	Špaček Kubíř	Dílnské stroje	23. 7. února	Špaček Kubíř	O železe a oceli O izolátorech	28. 23.	Špaček Kubíř	Opakování učiva o první Pála
9. 1. listop.	Špaček Kubíř	Počty - pracovní plán	24. 14.	Špaček Kubíř	Mechanická technologie Obtávací před stroje	29. 30.	Špaček Kubíř	Elektrická instalace Fukim - kůlně - špinav
10. 8.	Špaček Kubíř	Mechanická technologie	25. 21.	Špaček Kubíř	Měřicí a měřička Těleso - síma	30. 6. června	Špaček Kubíř	Mech. technologie Pálina a tržba
11. 15.	Špaček Kubíř	Opakování učiva - píle	26. 28.	Špaček Kubíř	Opakování učiva Křivky a míry	31. 13.	Špaček Kubíř	Dílnské počty Měření Lásky
12. 22.	Špaček Kubíř	Obtáčovací stroje	27. 7. března	Špaček Kubíř	Broušení kovů Obtáčovací mechanismy	32. 20.	Špaček Kubíř	Učební výuka Piv - vino - abotek
13. 29.	Špaček Kubíř	Dílnské počty	28. 14.	Špaček Kubíř	Dílnské počty O kůlněch a sílu	33. 27.	Špaček Kubíř	Mech. technologie Opakování učiva
14. 6. prosince	Špaček Kubíř	Mechanická technologie	29. 21.	Špaček Kubíř	Mech. technologie Náhl - pružina - chab	34. 4. června	Špaček Kubíř	Radioelektronika O broušení pružin
15. 13.	Špaček Kubíř	Opakování učiva - píle	30. 28.	Špaček Kubíř	Radio Radium, Röntgen	35. 11.	Špaček Kubíř	Radioelektronika O broušení pružin Obtáčovací strojů Broušení kovů

30. 7. 93. Lu.

Obr. č. 138 Návrh programu učební látky v tovární škole firmy Pála ve Slaném pro školní rok 1943-1944.⁷¹¹

⁷¹¹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919-1945, kt. č. 25, sign. č. 108.

Obr. č. 139 Prospěch učňů v živnostenské škole pokračovací a v tovární škole firmy Pála akc. spol., Slaný, ve školním roce 1943–1944.⁷¹²

⁷¹² SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 25, sign. č. 39–40.

Nejvíce učil Ing. Špaček. V předmětu *Stavba strojů* přednášel *mosty, parní, vodní a obráběcí stroje. Technické kreslení* v jeho pojetí zahrnovalo *provádění výkresů, denní práce, promítání* (základy deskriptivy), *měřictví a měřické počty*. Z *fyziky* museli učni z Pálovky zvládnout základy *mechaniky; těles pevných, kapalných a plyných; tepla; elektřiny, magnetismu* a optiky. V *matematice* se učila *algebra a početní praktiky*.⁷¹³

Vše bylo směřováno k praxi. Podle Pálovy charakteristiky učňovské školy ze 7. 9. 1943 měla být v učebně rýsovací prkna, aby se učni cvičili v technickém rýsování, „*aby uměli to, co vyrábějí, sami nakreslit, rozkreslit, vypočíst množství a druh materiálu*“.⁷¹⁴

Pála evidentně počítal s tím, že z učňů vychová jak odborně zdatné dělníky, tak střední ekonomicko-obchodní personál. Školu navštěvovali chlapci a jedna dívka. Jmenovala se Olga Knoblochová a učila se nástrojařkou (dle tehdejšího jazykového úzu, nezohledňujícího pohlaví, nástrojařem). Dle *Klasifikace prospěchu učňů fy Pála v učebním roce 1942–1943*, patřila Olga podle prospěchu i chování do I. skupiny *velmi dobré*.⁷¹⁵ „*Úspěch Knoblochové není však tak pronikavý, uvážíme-li, že jako děvče má všude nejméně o stupeň příznivější klasifikaci*“,⁷¹⁶ napsal Kubeš Pálovi 2. 12. 1943 (obr. č. 141).

Ve zprávě z konce školního roku 1943–44 však již Kubeš o práci učňů v dílnách jednoznačně přiznává, že „*III. ročník je v průměru shodný s druhým s výjimkou žákyně Knoblochové, která má nejvyšší bodování ze všech učňů a v pokračovací škole samé jedničky*“.⁷¹⁷ Prospěch učňů ve školním roce 1943–44 dokládá graf na obr. č. 139.

Ve firmě Pála se za protektorátu od školního roku 1942–43 dalo vyučit zámečnickem, soustružníkem, mechanikem, nástrojařem, elektrotechnikem a radiomechanikem. Vyučit se řemeslu bylo možné za 4 roky.⁷¹⁸

9.5 Přijímací řízení

Dostat se na Pálovu učňovskou školu nebylo vůbec jednoduché (obr. č. 140). Ve školním roce 1943–1944 požádalo o přijetí do školy kolem 30 uchazečů. Ti byli pozváni k poměrně náročným zkouškám do továrny na den 20. 6. 1943 od 8 hodin. V přijímací komisi zasedali pánové Špaček, Šíp, Mrština a správce Václav Pála (bratr J. J. Pály).⁷¹⁹

⁷¹³ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 25, sign. č. 39–40.

⁷¹⁴ Tamtéž, sign. č. 155.

⁷¹⁵ Učni fy Pála byli dle prospěchu a chování pedagogy rozdělováni do 4 skupin: I. velmi dobrá, II. dobrá, III. dostatečná, IV. sotva dostatečná. Učni byli vedeni k smyslu pro pospolitost, kolegiálnímu, přímému a věrnému. Známkou z chování bylavlastně známkou krystalizace charakteru.

⁷¹⁶ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 25, sign. č. 155.

⁷¹⁷ Tamtéž, sign. č. 155.

⁷¹⁸ Tamtéž, sign. č. 35.

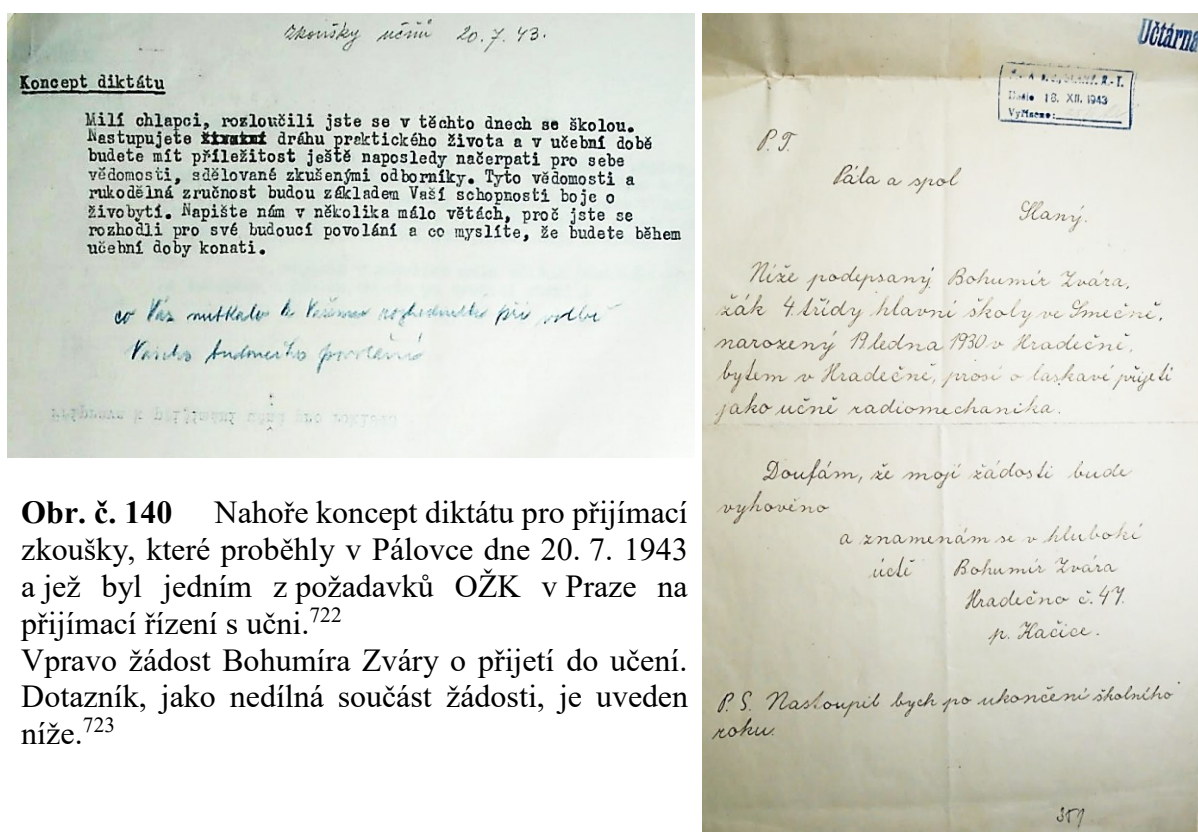
⁷¹⁹ Tamtéž, sign. č. 81.

Přijímací řízení mělo dle požadavku obchodní živnostenské komory sedm částí:

- 1) zjištění nacionálií,
- 2) zjištění prospěchu,
- 3) krátký diktát dle přílohy,
- 4) hrubá klasifikace uchazečů (mimo učebnu),
- 5) zjištění části učňů, která nepřijde v úvahu,
- 6) podrobné hovory s vybranými uchazeči,
- 7) sdělení vybraným učňům, kdy se podrobí lékařské prohlídce a psychotechnické zkoušce.⁷²⁰

Na základě této procedury mělo být přijato 6 učňů: tři budoucí nástrojaři a jeden soustružník, zámečnický a radiomechanik. Tzn., že byla přijata jen pětina uchazečů.⁷²¹

Obr. č. 140 Nahoře koncept diktátu pro přijímací zkoušky, které proběhly v Pálovce dne 20. 7. 1943 a jež byl jedním z požadavků OŽK v Praze na přijímací řízení s učni.⁷²²

Vpravo žádost Bohumíra Zváry o přijetí do učení. Dotazník, jako nedílná součást žádosti, je uveden níže.⁷²³

⁷²⁰ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 25, sign. č. 81.

⁷²¹ Tamtéž.

⁷²² Tamtéž, sign. č. 82.

⁷²³ Tamtéž, sign. č. 351.

Titl.
Úřad práce Kladno,
pobočka
ve S l a n ě m .

PÁLA A. G. .
AKC. SPOL.
SCHLAN SLANÝ
K. B. N. 01122410001
TELEFON: SLANÝ 47.201
TELEGRAMY: PÁLA SLANÝ

TOVÁRNA NA ELEKTRICKÉ CLÁNKY A BATERIE - AKUMULÁTORY - RADIOSOUCÁSTKY - KOVOVÉ ZBOŽÍ - CHEMICKÉ VÝROBKY

VÁŠ DOPS. VÁŠE ZNAČKA. NAŠE ODDĚLENÍ. Řed. NAŠE ZNAČKA 3/Kb DATUM 21/7 1944.

v. c. oddělení mladistvých - ženy.

S odvoláním na jednání s Vaším panem odborným učitelem Trojšanem sdělujeme, že v naší továrně byly podrobeny dne 17. t. m. níže uvedené dívky zkoušce:

1. Pomahačová Merta, nar.: 25/3 1930, bytem Knovíz 89,	
2. Jiráková Lidmila, " 4/6 1930, " Slaný, Šimáděkova 1179	
3. Dolešková Stanisl., " 31/7 1929, " Slaný, č. 8357	
4. Jechová Libuše, " 11/5 1930, " Slaný, u. B. Němcové 886	
5. Ulrichová Jarmila, " 28/4 1928, " Slaný, Mánesova 1227,	
6. Jiříková Jiřina, " 2/8 1927, " Slaný, Pražská 378.	

Prosíme Vás o laskavé zaslání příslušných formulářů a o přidělení jmenovaných dnem 1. srpna t. r. do našeho podniku jako kancelářské praktikantky.

Podepisujeme

s veškerou úctou:
P á l a A. G. spol.

Arbeitsamt Kladno - Zweigstelle in Schlan. 22. VII. 1944 344

Titl.
Úřad práce Kladno,
pobočka
ve S l a n ě m .

PÁLA A. G. .
AKC. SPOL.
SCHLAN SLANÝ
K. B. N. 01122410001
TELEFON: SLANÝ 47.201
TELEGRAMY: PÁLA SLANÝ

TOVÁRNA NA ELEKTRICKÉ CLÁNKY A BATERIE - AKUMULÁTORY - RADIOSOUCÁSTKY - KOVOVÉ ZBOŽÍ - CHEMICKÉ VÝROBKY

VÁŠ DOPS. VÁŠE ZNAČKA. NAŠE ODDĚLENÍ. Řed. NAŠE ZNAČKA 3/Kb DATUM 21/7 1944.

v. c. oddělení mladistvých - muži.

S odvoláním na ústní jednání s Vaším panem odborným učitelem Trojšanem sdělujeme, že v naší továrně se podrobili dne 17. t. m. učňovské zkoušce níže uvedení chlapci:

Jméno:	Bydliště:	Dat. nar.:	obor:
1. Bohumír Zvára, Hrádečno č. 47, 19/1 1939, radiomechanik			
2. Klein Karel, Kobylníky č. 25, 6/12 1930, radiomechanik			
3. Peterka Josef, Honice č. 68, 4/9 1930, stroj-zámečnick,			
4. Kolář Jan, Vrbičany č. 76, 6/12 1929, mechanik			

Jmenované chlapce jsme přijali jako učně od 15. srpna t. r. a proto Vás prosíme o laskavé zaslání příslušných formulářů, abychom Vám je vyplněné mohli vrátiti.

Podepisujeme

s veškerou úctou:
P á l a A. G. spol.

Arbeitsamt Kladno - Zweigstelle in Schlan. 22. VII. 1944 345

P O T V R Z E N Í .

Obchodní a živnostenská komora v Praze potvrzuje, že firma Pála a. s., Slaný, podala dnešního dne 4 přihlášky k zápisu do seznamu učňů a 4 učební smlouvy následujících nových učňů :

Bohumír Z v á r a
Karel K l e i n
Josef P e t e r k a
Jan K o l á ř

V Praze dne

13. IX. 1944

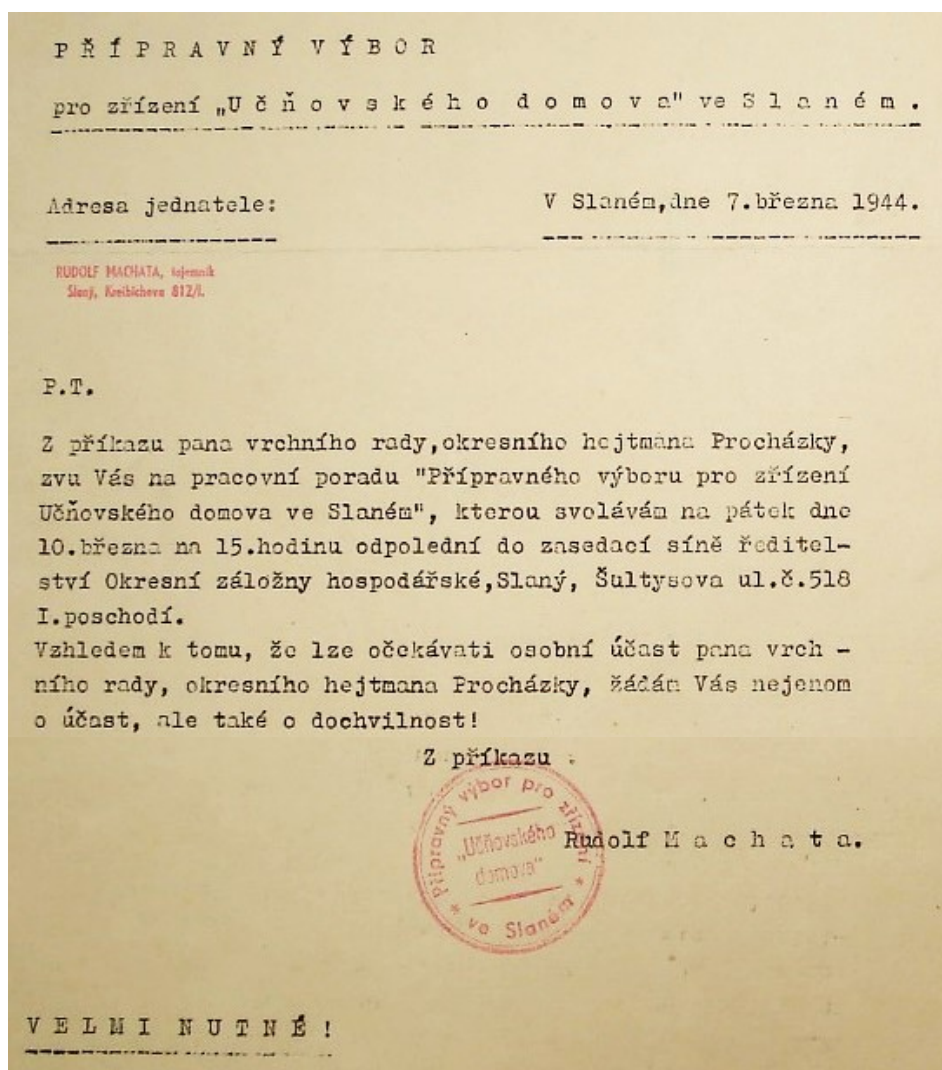
342

Obr. č. 141 Od školního roku 1944–1945 měla Olga Knoblochová šest nových kolegyň. Noví učni a učnice museli být nahlášeni na Úřad práce na Kladně a zapsáni do seznamu učňů Obchodní a živnostenské komory v Praze.⁷²⁴

⁷²⁴ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 25, sign. č. 372, 374–375.

Učební smlouvu (obr. č. 137, 143) vydávala obchodní a živnostenská komora (OŽK) v Praze. Kromě nacionálií učně a jeho rodičů, obsahuje formulář otázky (obr. č. 143) na zabezpečení učně stravou, zajištění ubytování apod. Učeň byl přijímán na zkušební dobu 4 týdnů. Školné hradil *učební pán*, tedy fa Pála Slaný; o stravu, ošacení a ubytování se starali rodiče.⁷²⁵ Byl stanoven tzv. *vychovávací příspěvek*, který činil v jednotlivých ročnících 35, 50, 60 a 80 K týdně. Učňovský poměr se řídil vládním nařízením č. 200/1943 Sb., z něhož je v učební smlouvě citováno. Zvárův učební poměr začal 1. 8. 1944 a měl skončit 31. 1. 1948.⁷²⁶

Učilo se celý pracovní týden od pondělí do pátku v odpoledních hodinách, konkrétně některý z technických předmětů, němčina a tělocvik (obr. č. 144). O organizaci sobotní výuky je pojednáno výše v podkapitole 9.3.⁷²⁷

Obr. č. 142 Z příkazu okresního hejtmana Procházky se mělo poprvé jednat o zřízení Učňovského domova ve Slaném dne 10. 3. 1944.⁷²⁸

⁷²⁵ O internátu pro učně se ve Slaném začalo jednat teprve v březnu roku 1944 (obr. č. 142).

⁷²⁶ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 25, sign. č. 275, 346–347.

⁷²⁷ Tamtéž, sign. č. 10.

⁷²⁸ Tamtéž, sign. č. 442.

Podle frekvence v pokračovací škole byl navržen rozvrh v tovární škole pro všechny tři ročníky následovně:

	I.ročník				II.ročník				III.ročník			
	13-14	14-15	15-16	16-17	13-14	14-15	15-16	16-17	13-14	14-15	15-16	16-17
Pond		<u>Něm</u>	<u>Tech</u>	Těl				Těl				Těl
Úterý					Tech	Tech						
Středa			<u>Něm</u>	<u>Tech</u>								
Čtvrť.				Těl	<u>Tech</u>	<u>Tech</u>	<u>Něm</u>	Těl				Těl
Pátek			<u>Něm</u>	<u>Tech</u>					<u>Něm</u>	<u>Tech</u>		

Jednotlivé ročníky jsou tímto rozvrhem zatíženy časově podle následujícího sestavení:

I.ročník	týdně	3 hod.tech.před.	za rok	135 hod.
	"	3 hod. němčiny	" "	135 hod.
	"	2 hod. tělocviku	" "	90 hod.
II.ročník	"	4 hod.tech.před.	" "	180 hod.
	"	1 hod. němčiny	" "	45 hod.
	"	2 hod. tělocviku	" "	90 hod.
III.ročník	"	1 hod.tech.před.	" "	45 hod.
	"	1 hod. němčiny	" "	45 hod.
	"	2 hod.tělocviku	" "	90 hod.
I.ročník	celkem	továrního vyučování	hodin ročně	360
II.ročník	"	"	"	315
III.ročník	"	"	"	180

Obr. č. 144 Návrh rozvrhu hodin v tovární škole Pálovky ve školním roce 1943–1944.⁷³⁰

9.6 Profilování učňů v jednotlivých ročnících

Továrník Pála požadoval, aby byla učňům věnována co největší péče, aby oni i podnik měli z učební doby co největší užitek. Kladl na učně vysoké požadavky.

Na dílně museli již v prvním ročníku budoucí soustružníci, zámečníci a nástrojaři ovládat umění kalení. „Hoch, který neumí v kovárně rozdělát oheň, vykovat určitý předmět, třeba i skobu, dláto neb vrták a dobře zakalit, bude vždy levým. Hoch, který nedovede velké kladivo při kování, sekání apod. správně držet a účelně jím v rytmu přitloukat, bude vždy polovičním.“⁷³¹

⁷³⁰ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 25, sign. č. 28.

⁷³¹ Tamtéž, sign. č. 445.

Podle Pály musel učeň také umět brousit nástroje a znát pomocné stroje, tedy, vrtačky, hoblovačky, frézku, brusky, soustruh: „...umět se stroji zacházeti a cítiti s nimi“.⁷³² Učeň si musel umět poradit s elektrinou a elektromotory, *aby nebyl bezradný, vypoví-li to neb ono službu*. Musel umět předcházet úrazům. Měl mít vštípeno, „že kromě hlavy též ruce i nohy jsou jeho jediným kapitálem“.⁷³³

J. J. Pála dále chtěl ve svých učních vychovat sebevědomí, smysl pro slušnost a čistotu. „I záplatovaný šat musí být čistý, boty vyleštěny. Naučit je zdravit, umět býti ochotnými a snaživými.“⁷³⁴

Svou představu o dění v 1. učebním roce v tovární škole charakterizoval Pála ve dvou výmluvných větách: „Učební předměty teoreticky vysvětlují učební program v dílně a vychovávají učně v myslícího společenského tvora. Předmětem rozvrhu je též němčina.“⁷³⁵

Sylabus 1. učebního roku počítal rovněž s tělesnou výchovou s tím, že se praktikovala jen „lehká atletika a plavání“.⁷³⁶ Učňům měl být vštěpován duch kamarádství, gentlemanství i nauka o životosprávě dle zásady v zdravém těle zdravý duch.

„Denně nastupují učňové – mimo dny vskutku deštivé a sněží-li – o 8. hodině na ranní čtvrt hodinku dle příkladu v rozhlase. V případě, že přijíždějí později vlakem apod., budiž čtvrt hodinka konána před snídaní. Každý týden je jeden z hochů vedoucím celé jejich skupiny a stará se o pořádek v učebně a na cvičišti. V učebně při příchodu učitele vyzývá učně k povstání a hlásí počet přítomných i chybějících. Totéž na cvičišti. Hoši stojí v pozoru a on za ně zdraví učitele neb cvičitele ‚Dobrý den‘ neb ‚Palabě zdar‘!“⁷³⁷

Uvedená ukázka svědčí o tom, že se učni museli v podstatě podrobovat polovojenskému režimu.

Na závěr školního roku měly být písemné a ústní zkoušky a soutěžní výstavka prací, které učni vyrobili v prvním ročníku. Podmínkou bylo, aby se výrobky daly následně použít v provozu. „Klasifikace a známkování se děje jak při písemných a ústních zkouškách, tak i při výstavě, jakož i v závěrečných závodech z tělesné výchovy. Vystavené práce musí býti doloženy dílenským výkresem a rozpočtem potřebného materiálu.“⁷³⁸

⁷³² SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 25, sign. č. 445.

⁷³³ Tamtéž.

⁷³⁴ Tamtéž.

⁷³⁵ Tamtéž.

⁷³⁶ Tělocvik se vyučoval dvě vyučovací hodiny týdně, k čemuž je třeba připočíst ranní čtvrt hodinky. Za školní rok se tato doba nasčítala celkem na 164 hodin. Rozvrh však nemohl být dodržen. 8. 9. 1944 píše Kubeš Pálovi: „Také od továrního tělocviku bylo letos upuštěno s ohledem na směrnice o totálním nasazení.“ Tamtéž, sign. č. 45.

⁷³⁷ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 25, sign. č. 446.

⁷³⁸ Tamtéž.

Učni v rámci hodnocení mohli získat až 500 bodů. Po stu bodech z písemné práce a ústní zkoušky, za výrobek 200 bodů a zbylých 100 bodů za všechny sportovní disciplíny včetně plavání.

Pro nejlepší studenty byly vypsány odměny. Vítěz dostal jízdní kolo a diplom, druhý nejlepší se mohl radovat z kružítka a třetí z dynamkové soupravy na kolo. Mimoto se počítalo i s cenami ‚pro útěchu‘. Ty tvořily na prvním místě svítilna Palaba a vhodná kniha, ‚utěšovaní‘ učni na 2. a 3. místě obdrželi knihu.

Druhý učební rok byl ve znamení speciálního výcviku ve zvoleném oboru. Důraz byl kladen na mechanickou technologii, hlavně na znalost vlastností kovů a jejich správný výběr pro určité zpracování. *Začíná se tříbiti smysl pro vyznačení správného postupu při práci, výpočty pracovního času. Vyučuje se třikrát v týdnu po jedné hodině.*

Vše ostatní, včetně výuky tělocviku, mělo zůstat stejné jako v 1. ročníku. Ceny měly být stanoveny dodatečně.

Učni třetího učebního roku byli považováni již za hotové tovaryše.⁷³⁹ Jejich výkonná, hodnotná práce měla být *odměnou podniku za námahu spojenou s jejich vyučením*. Do závodní školy měli nastupovat jen učni vyznamenaní ve 2. ročníku. Měli být elitou, s níž závod počítal pro trvalé zaměstnání.⁷⁴⁰

Ve třetím ročníku se učilo o organizaci práce, výrobním programu Palaby, dílenské kalkulaci, předcházení úrazům a první pomoci (*úrazové zábraně*), o sociálních zařízeních, dělbě práce, správném zacházení se stroji a jejich využití. Výuka měla poskytnout vodítko, jak se stát úspěšným a mistrem ve svém oboru. Měla radit *‚čím mohou pomáhati dílny zdolati konkurenci‘* a kdo může být spolupracovníkem Palaby. Vedla tovaryše k pořádku na dílnách, ale také správné životosprávě. I ve 3. ročníku trvala tělesná výchova. Odevzdané ročníkové dílenské práce musely být *‚jen vskutku hodnoty tovaryšské‘*. Dosud nestanovené ceny měly být uděleny pouze dvě.⁷⁴¹

Bylo rozhodnuto, že žáci budou dostávat každý rok vysvědčení, na kterém bude hodnoceno chování, prospěch v závodní škole, dílně a tělesné výchově.

Vedoucím závodní školy byl ustanoven inženýr Jaroslav Kubeš, jeho zástupcem inženýr Jiří Špaček. Ing. Kubeš plnil také roli jakéhosi mediátora. *‚Vedoucí školy má žáky v patrnosti i mimo školu a je prostředníkem mezi rodiči, mistry, odbornou školou a ředitelstvím závodu.‘*⁷⁴²

Pedagogický sbor, *Kolegium*, sestával ze všech učitelů a mistrů, jimž byli učni podřízeni.

---

⁷³⁹ Podle § 1 vládního nařízení ze dne 23. 5. 1942 o zkrácení učební doby a převedení učňů čís. 196 Sb. z a n.

⁷⁴⁰ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 25, sign. č. 447.

⁷⁴¹ Tamtéž.

⁷⁴² Tamtéž.

Vzorok I

Písemná zkouška učni fy Pála - duben 1944 - druhá část

1/ Sportovní klub S.K. Slavia potřebuje pro lehkou atletiku koule o váze 7,25 kg, které se shotovají litinou ze šedé litiny /sp.v. 7,25/. Jaký musí mít koule průměr, aby vážily předepsaných 7,25 kg ?

$d = 110 \text{ mm}$

2/ Vypočítejte průměr kulatého železa s nebož se má vypllovati čtyřhran o straně 10 mm

$d = 14 \text{ mm}$

3/ Vypočítejte váhu větrníku, odlitého ze šedé litiny, jejíž sp.v. je 7,25

$149766,5 \text{ g}$

Návrh vácných odměn učňů u firmy Pála 1944 :

Rozdělování odměn bylo provedeno podle tohoto klíče: učňové se špatným prospěchem a slabou činností v dílnách dostali ekvivalent týdenní mzdy. Učňové, kteří došli v dílnách v továrně výběrné klasifikace při uspokojivém průměru u pokračovací školy, dostávají čtyřnásobek týdenní mzdy. Vydělná tu čí- ní Peterka, který s chletem na nevalné chování dostává pouze dvojnásobek týdenní mzdy. Ostatní učňové podle prospěchu a podle níže uvedeného sestavení dostávají dvoj- až trojnásobek týdenní mzdy.

Kuna	4 x 3 měs	1 200,--	1 + 1,5	6	4	2		
Berkovec	4 x 2 měs	800,--	1 + 2	6	4	1		
Vorlíček	4 x 2 měs	800,--	1 + 1,5	6	4	2		
Kočka	3 x 2 měs	1 200,--	1,5 + 1,5	6	4	2		
Šrámek	4 x 2 měs	800,--	1 + 1,5	6	4	2		
Klein	4 x 1 měs	200,--	1 + 3	4	3	1		
Poucha	3 x 3 měs	200,--	2 + 2	4	3	1		
Dvořák	3 x 3 měs	100,--	1 + 2	6	4	2		
Janovský	3 x 2 měs	200,--	1 + 2	5	3	2		
Koldř	3 x 1 měs	200,--	2 + 3	3	2	1		
Dlouhý	2 x 3 měs	200,--	2 + 3	3	2	1		
Pišer	2 x 2 měs	200,--	2 + 2	4	3	1		
Zvěra	2 x 1 měs	70,--	3 + 3	2	2	1		
Profil	2 x 2 měs	200,--	3 + 2	2	2	1		
Peterka	3 x 1 měs	100,--	1 + 3	4	3	1		
Štrobach	2 x 3 měs	120,--	2 + 3	3	2	1		
Čermák	2 x 3 měs	120,--	4 + 3	2	2	1		
Šnábl	2 x 2 měs	120,--	2 + 3	2	2	1		
Hlaváč	1 x 3 + 3	60,--	3 + 3	2	2	1		
Herink	1 x 3 + 3	60,--	3 + 4	2	2	1		

$\frac{1}{3} : \frac{3}{8} = 1$

Obr. č. 145 Vlevo ukázka části matematické písemky ze 3. čtvrtletí školního roku 1943–1944.⁷⁴³ Vpravo ceny a odměny učňům navrhovalo kolegium v čele s Kubešem, schvaloval je ovšem J. J. Pála.⁷⁴⁴

Tabulky s grafy (obr. č. 139, 146) dokumentují horší výsledky učňů v živnostenské pokračovací škole oproti výsledkům ve škole tovární. Kubeš to zdůvodňuje častým střídáním učitelů v jednom semestru. Učitelé své žáky vlastně neznali, a tudíž nezohledňovali jejich osobní problémy, jako nemoc apod.

Lepší výsledky měli žáci prvního ročníku oproti ročníkům vyšším, neboť prvníáci „již prodělali v měšťance onen tuhý zkušební režim, kterému žáci starší unikli“.⁷⁴⁵ Vedoucí tovární školy chválí žáky Berkovce, Šrámka a Vorlíčka, mj. „za jejich dobrou schopnost počítati, což je v souvislosti s vyšším stupněm inteligence“.⁷⁴⁶

Pedagogický sbor nehodnotil učně jen po odborné a teoretické stránce (obr. č. 145), ale zamýšlel se i nad jejich společenským původem a hledal motivy jejich chování. A tak se třeba o nejlepším učni 1. ročníku ve školním roce 1943/44 lze dozvědět, že ve svém ročníku zřetelně vynikal nad ostatními, „protože jeho práce je nejlepší a nejdříve vykonána. Povahově se liší

⁷⁴³ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 25, sign. č. 244.

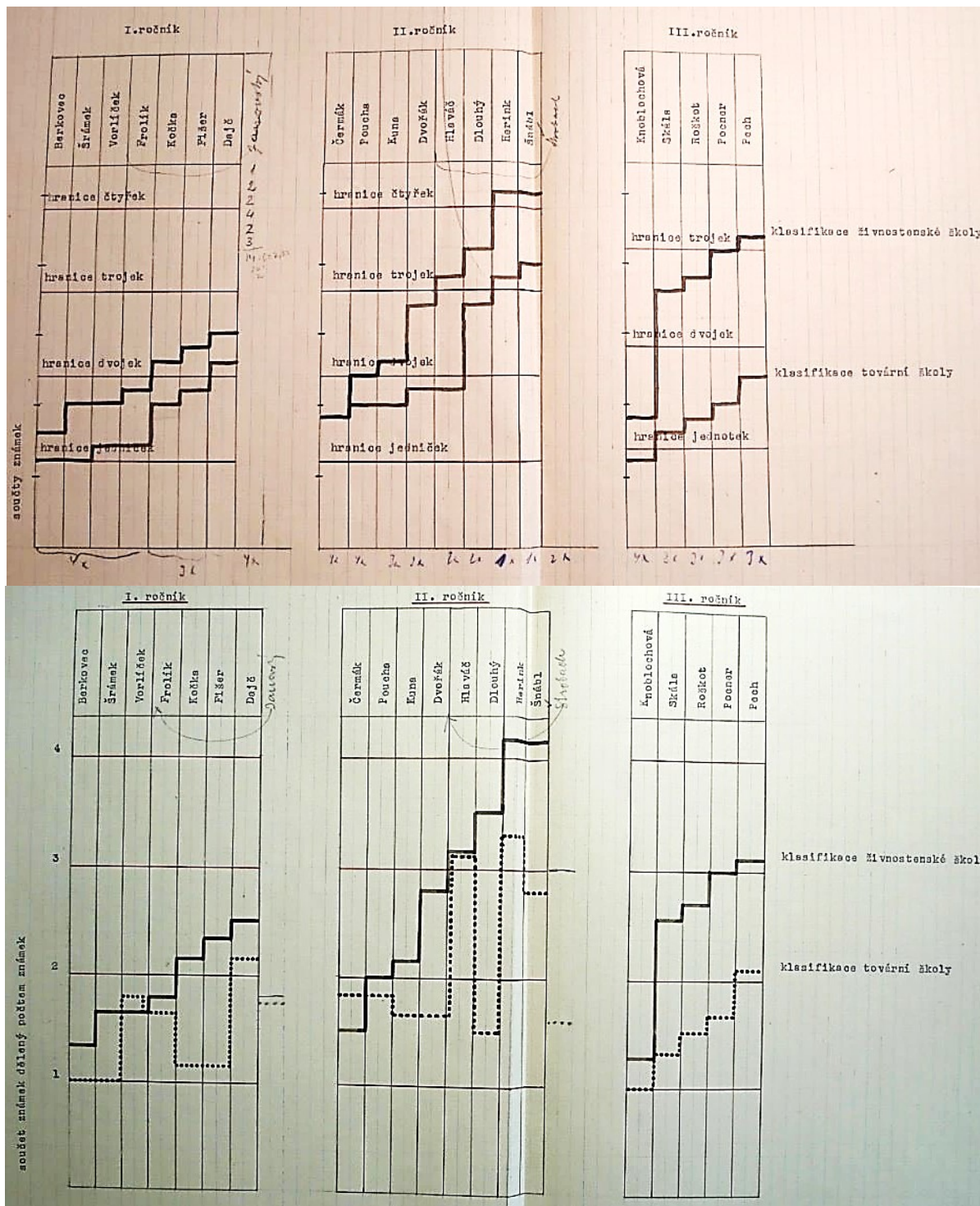
⁷⁴⁴ Tamtéž, sign. č. 26.

⁷⁴⁵ Tamtéž, sign. č. 155.

⁷⁴⁶ Tamtéž.

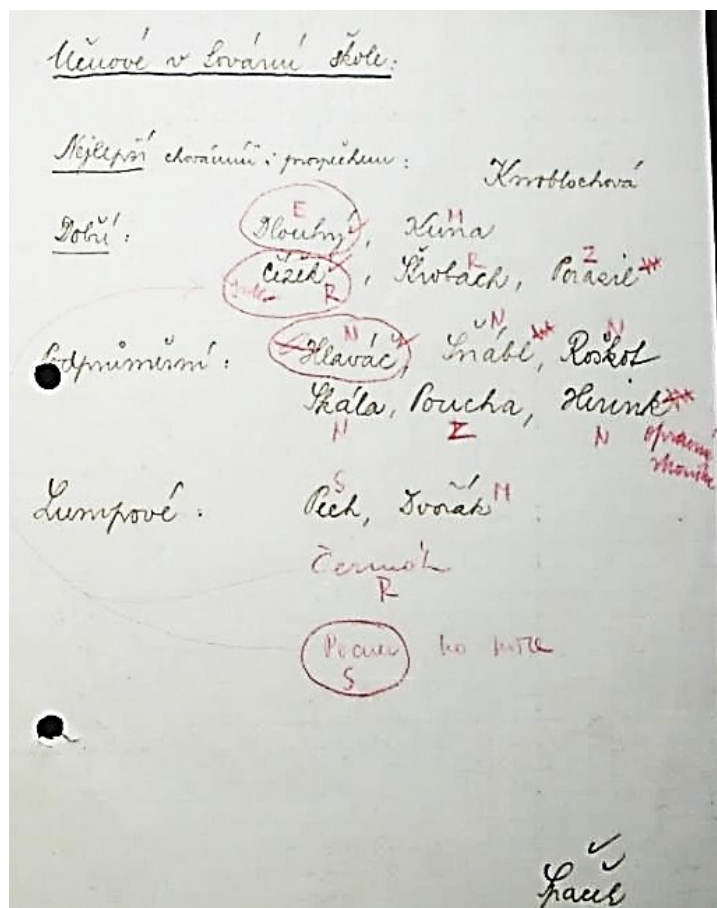
Berkovec od ostatních chlapců jistou zdrženlivostí a zdánlivou bážlivostí před hlasitým projevem. Vysvětlení této okolnosti možno hledati v rodinných poměrech. Berkovec nemá otce a po stránce sociální je odkázán na svou matku, žijící ve skrovných poměrech“.⁷⁴⁷

Obr. č. 146 Hodnocení učňů z hlášení Kubeše Pálovi z 30. 11. 1943. Nebo přesněji „Klasifikační výsledky v prvním období 1943 učňů firmy Pála, Slaný.“⁷⁴⁸

⁷⁴⁷ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 25, sign. č. 45.

⁷⁴⁸ Tamtéž, sign. č. 102.

Obr. č. 147 Ing. Kubešovi dodával podklady také jeho zástupce Ing. Špaček, který si ovšem ve svých zápiscích, které jistě nebyly určeny ke zveřejnění, nebral servítky a některé učně označil za lumpy.⁷⁴⁹

Zevrubně, a snad objektivně, byli hodnoceni i horší žáci (obr. č. 147). Kočka byl prý výborný žák, ovšem *se sklony k ledabylosti*, o čemž svědčí i známka z tělocviku. „Špatnou známku z odborné nauky dostal podle sdělení učitele jako pobídku, aby se vzpamatoval, trojku z počtů pak pro ledabylé psaní.“⁷⁵⁰

Názvy některých učebních oborů prozrazovaly, že v podstatě nebylo možné, aby se tovaryš po zapracování stal samostatným odborníkem – elektrotechnikem – mimo firmu Pála (obr. č. 149, 150).

9.7 Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě

V rámci přípravy učňů sehrávalo v době okupace Československa svou úlohu *Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě*, které bylo ustanoveno 13. 3. 1943 ve Slaném. Smyslem této organizace měl být systematický ideologický tlak okupentů na

⁷⁴⁹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 25, sign. č. 80.

⁷⁵⁰ Tamtéž, sign. č. 155.

nejmladší generaci, který měl usnadnit ovládnání porobeného národa v budoucích letech. Němcům se podařilo pro svůj záměr získat několik českých fašistů a příslušníků radikálního hnutí *Vlajka*. Realizace tohoto projektu se ujali MUDr. František Teuner a protektorátní ministr školství a lidové osvěty Emanuel Moravec (předseda Kuratoria). Reinhard Heydrich jim kladl na jaře roku 1942 na srdce: „*Nejde přece o to, aby se každému dítěti dostalo vyššího školního vzdělání a aby dítě dosáhlo nějakého akademického titulu, ale jde o to, aby si každý podle svých schopností osvojil vhodné povolání a aby dostal v určitých letech zásadní orientaci k myšlence říše a vlasti. Nemůžeme si dovolit, aby byla česká mládež vychovávána v duchu nihilistického vagabundismu nebo jen intelektuálního diskutování pro diskutování.*“⁷⁵¹

V návaznosti na činnost Kuratoria a učňovské školy ve firmě Pála se J. J. Pála setkal společně s okresním hejtmanem Josefem Procházkou s Obersturmbannführerem Fischerem, Gebietsführerem Knoopou, předsedou protektorátní vlády prof. dr. Jaroslavem Krejčím, Emanuelem Moravcem a ministrem zemědělství a lesnictví Adolfem Hrubým.⁷⁵²

Na zahájení činnosti *Kuratoria* vzpomínal po letech Bohumil Roškot: „*V letech 1941–1944 jsem chodil do živnostenské školy (obdoba dnešní učňovské školy), která sídlila tehdy ve starém gymnáziu (pozn. dnešní budova Vlastivědného muzea). Asi týden jsme museli nacvičovat potlesk k připravovaným projevům pro důležitou událost ve Slaném – založení Kuratoria. Učitelé nám přečetli několik vět ze začátku odstavce příslušného textu a pak poslední větu odstavce. Po jejich přečtení musel následovat velký potlesk. Když jsme ale tleskali málo, tak znovu, až to bylo tak říkajíc ono.*“⁷⁵³

Bohumil Roškot také poznamenal, že nacistické a protektorátní pohlaváři museli žáci zdravit zvednutím pravice. „*Po oficiálním uvítání před Okresním domem procházela delegace v čele s ministrem Moravcem špalírem na oslavy do divadla a my jsme museli zdravit „hajlováním“.* *To se nedalo, ale hlavně nesmělo odmítnout.*“⁷⁵⁴ (Obr. č. 148.)

Implementace záměrů obchodní a živnostenské komory v praxi tovární a živnostenské pokračovací školy firmy Pála se víceméně dařilo plnit. Management Pálovky se pochopitelně snažil z protektorátních nařízení vytěžit pro rozvoj firmy maximum, aby, jak bylo řečeno výše, byla učební doba přínosná pro učeně i pro firmu, která se přirozeně snažila vychovat si vlastní dělnickou elitu.

---

⁷⁵¹ HES, Milan. Česká mládež pod hákovým křížem. In: Přísně tajné! č. 1/2010, s. 94–102.

⁷⁵² Tamtéž.

⁷⁵³ ROŠKOT, Bohumil. Vzpomínky na válečná léta. In: BARTONÍČEK, Pavel, ed., FRANKOVÁ, Božena, ed. a HRABÁNKOVÁ, Blažena, ed. 1939–1945 ve vzpomínkách slánských pamětníků: sborník příspěvků. VMS ve spolupráci s Městským úřadem Slaný, Historie Slánska ve XX. století, sv. 3, Slaný 2010, s. 60–61.

⁷⁵⁴ Tamtéž.

Pro Německo nepříznivý vývoj na frontách 2. světové války, vyhlášení totální války a totální nasazení však kvalitní přípravu učňů v Pálovce hatily. Jak napsal ředitel školy Kubeš J. J. Pálovi 8. 9. 1944: „*Vývoj vyučování v tovární škole byl brzděn okolností, že učni se stali během doby účastni na výrobě polotovaryů nutných pro tovární produkci. Jejich čas a časová dispozice byla odvislá od chodu dodávek.*“⁷⁵⁵

Obr. č. 148 Kuratorium, příchod prominentů řadou hajlující mládeže do divadla.⁷⁵⁶

Kvůli totálnímu nasazení muselo být ustoupeno dokonce i od tělocviku. „*Protože tyto okolnosti trvají i nyní, nebylo doporučeno zavedení opětného pravidelného vyučování. Také od továrního tělocviku bylo letos upuštěno s ohledem na směrnice o totálním nasazení.*“⁷⁵⁷

I když v tovární škole slánské akumulátorky panoval polovojenský režim, v přístupu k technickému vzdělání nebylo bráněno ani dívkám, které dokonce mohly vyniknout. Tento trend nevznikl z nějaké potřeby dokazovat rovnost pohlaví v továrně, ale vzešel z válečné situace, kdy ve všech zemích ženy v továrnách pracovat musely, neboť muži bojovali a umírali na polích válečných.

⁷⁵⁵ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 25, sign. č. 45.

⁷⁵⁶ Převzato z: ROŠKOT, Bohumil. Vzpomínky na válečná léta. In: BARTONÍČEK, Pavel, ed., FRANKOVÁ, Božena, ed. a HRABÁNKOVÁ, Blažena, ed. 1939–1945 ve vzpomínkách slánských pamětníků: sborník příspěvků. VMS ve spolupráci s Městským úřadem Slaný, Historie Slánska ve XX. století, sv. 3, Slaný 2010, s. 60–61.

⁷⁵⁷ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 25, sign. č. 45.

Rekreace učňů a učnic v ozdravovně (obr. č. 151), stejně jako příprava internátní školy (obr. č. 142) souvisely s Pálovým programem *Za lepší Slaný*, který jako starosta města zahájil a jež až do roku 1944 prosazoval.

Handels- und GewerbeKammer
IN PRAG.
OBCHODNÍ A ŽIVNOSTENSKÁ KOMORA
V PRAZE.

Raum für Vermerke der Kammer. — Místo pro poznámky komory.

Zahl des Lehrlings: L/U 46558
Císlo učně: **A**

Anmeldung zur Lehrabschlussprüfung
Přihláška k závěrečné zkoušce učňovské Frühjahr - Herbst 194
jaro - podzim 194

Vor Ausfüllung lesen Sie die Belehrung auf der Seite 4 durch. — Před vyplněním pročtěte si poučení na straně 4.
für die Prüfung aus dem Lehrberufe — z učebního povolání **elektrotechnickém**

A. Personallangaben des Prüflings: Osobní údaje žadatele:

- Familien- und Vorname: **Frolík Vladimír**
Jméno rodinné a křestní: (Nachname unterstreichen. — Uživane křestní jméno podtrhnout.)
- Geboren am: **8. května 1924** in **Slaném** pol. Bezirk: **Slaný**
Naroden dne v (Stadt, postamt, Straße, Hausnummer. — Družičovací postovní území, obec, číslo domu) pol. okres: **Slaný**
- Wohnung: **Slaný, Vepřkova 1013** pol. Bezirk: **Slaný**
Bydliště: (Stadt, postamt, Straße, Hausnummer. — Družičovací postovní území, obec, číslo domu) pol. okres: **Slaný**
- Name und Beruf des Vaters oder gesetzl. Vertreters: **Obchodním zástupcem**
Jméno a povolání otce nebo zákonného zástupce:
- Sind Sie rein arischer Abstammung? **ano** Staatsangehörigkeit: **Protektorát Čechy a Morava**
Jste ryze arijského původu? Státní příslušnost:
- Lebenslauf: (Ein vom Lehrling auf Din A 4 (Format 21x29,7 cm) handschriftlicher Lebenslauf ist in der Beilage beizufügen.)
Následní běhu života: (Stručný státní běhu života připojí se vlastnoručně napsaný na Din A 4 (Format 21x29,7 cm).)

B. Schulbildung: Školní vzdělání:

- Volksschule von der Klasse bis zur Klasse vom 1/9 bis 19 35
Obecná škola od 1. třídy do 5. tř. třídy od 1/9 1930 do 30/6 1935
- Gymnasien der Klasse bis zur Klasse vom 1/9 bis 19 35
Hlavní škola od I. třídy do IV. tř. třídy od 1/9 1935 do 30/6 1939
- Berufsschule (Fortbildungsschule) von der Klasse bis einschließlich Klasse
Živnostenská škola (pokračovací škola) od třídy až do třídy včetně.
- Welche Berufsschule besuchten Sie? Kterou živnostenskou školu jste navštěvoval? -- --
Abteilung: --
Oddělení: --
- Wieviel Jahre umfaßte der Berufsschulbesuch? Jak dlouho trvala docházka do živnostenské školy? -- --
- Höhere Schule (Gymnasium, Oberschule, Wirtschaftsschule, Wirtschaftsoberschule, Staatsgewerbeschule):
Vyšší škola (střední, obchodní, hospodářská nebo průmyslová):
I. von Klasse IV. bis einschließlich Klasse Reifeprüfung am
od třídy IV. až po třídu **gymnasia** Zkouška dospělosti dne
- Sonstige Ausbildung: Welche? Jiné vzdělání: Jaké? -- --
Kurse und dergl.: Kursy a podl.: -- --
vom bis
od do

C. Lehre: Učební poměr:

- Lehrvertrag (a) vom Učební smlouva (a) ze dne **1. září 1939.** eingetr. i. d. Lehrlingsrolle (b) unter Nr. **L/U 46558**
zapsaná do seznamu učňů (b) pod čís. **L/U 46558**
- Lehrberuf (c): **závodní strojař elektr. strojů** Die Angaben a, b, c, d sind dem Lehrvertrage zu entnehmen.
Učební povolání (c): **a zařízení** (Udaje a, b, c, d třeba vypsat z učební smlouvy.)
- Lehrzeit (d) ab bei der Firma u der Firma **Pála ake. spol.**
Učební doba (d) od **1/9 1939** do **31.8 1942** bis u firmy **Slaný.**
potom -- od 19 do 19 u der Firma
hievon -- von 19 bis u der Firma
potom -- od 19 do 19 u der Firma
- Name des Ausbildungsleiters: **Emanuel Kramer**
Jméno učebního dozorce:

D. Prüfungen: Zkoušky:

- Haben Sie am Reichsberufswettkampf o. Lehrlingsarbeitenausstellung teilgenommen? wann? kdy?
Zúčastnil jste se výstavy učňovských prací? -- --
Wenn nicht, warum nicht? Mit welchem Erfolg?
Ještěliže nikoliv, proč? S jakým výsledkem? -- --
- Haben Sie bereits früher an einer Lehrabschlussprüfung teilgenommen?
Skládal jste již závěrečnou zkoušku učňovskou? **pouze teoretickou**
Wo? Wann? Mit welchem Erfolg?
Kde? Kdy? S jakým výsledkem? -- --

Ich versichere mit meiner nachstehenden Unterschrift die Richtigkeit obiger Angaben.
Připojeným podpisem stvrzuji, že shora uvedené údaje jsou pravdivé.

Ort: **Slaném** am **8. dubna 1943.** 194 **416**
V dne

Eigenhändige Unterschrift des Lehrlings.
Účelní vlastnoruční podpis.

Obr. č. 149 Také k závěrečné učňovské zkoušce bylo třeba podat přihlášku na Obchodní a živnostenskou komoru (OŽK) v Praze. Na obrázku je přihláška budoucího elektrotechnika Vladimíra Frolíka. Název oboru byl k Frolíkově nelibosti OŽK v Praze změněn na závodní strojař elektrických strojů a zařízení.⁷⁵⁸

⁷⁵⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 25, sign. č. 456.

Raum zur Einklebung des Berufsbildes*):
Místo pro nalepení popisu učebního oboru*):

Obrábění částí strojů a přístrojů na hrubo a na čisto; jejich
příprava pro montáž.

Montáž strojů a přístrojů, zkoušení a uvedení do chodu.

Opravy strojů a přístrojů.

- *) Falls das Berufsbild bereits herausgegeben worden ist.
- *) Byl-li popis učebního oboru již vydán.

Bemerkung zur Ausfüllung:

Der Lehrvertrag wird in der Regel in dreifacher, bei Handwerks-, Handels- oder Gast- und Schankgewerbebetrieben in vierfacher Ausfertigung vorgelegt. Falls zur Abschließung des Lehrvertrages eine vor-mundschaftliche Genehmigung notwendig ist, wird um eine Ausfertigung mehr (4, bzw. beim Handwerk, Handel und Gast- und Schankgewerbe 5) vorgelegt. Der ganze Vertrag wird stets nur zweimal ausgefüllt. An Stelle der übrigen Ausfertigungen werden nur die ordnungsgemäß ausgefüllten Einlagen vorgelegt.

Poučení k vyplnění:

Učební smlouva předloží se zpravidla v trojím vyhotovení, jde-li o podnik řemeslný, obchodní nebo hostinský a výčepnický, ve čtverém vyhotovení. Je-li k uzavření smlouvy třeba souhlasu poručenského soudu, nutno předložit o jedno vyhotovení více (4, příp. u řemesla, obchodu a živnosti hostinské a výčepnické 5). Celá smlouva se vyplní vždy jen dva krát. Místo ostatních vyhotovení se předloží jen řádné vyplněné vložky.

Obr. č. 150 Popis učebního oboru učně Josefa Peterky: *Obrábění částí strojů a přístrojů na hrubo a na čisto; jejich příprava pro montáž. Montáž strojů a přístrojů, zkoušení a uvedení do chodu. Opravy strojů a přístrojů.*⁷⁵⁹

⁷⁵⁹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 25, sign. č. 262.

O z d r a v o v n a   G y m n a s i o n   n a   J a r o v ě
u   P R A H Y.

Co musí mít s sebou každý účastník rekreace:

1. Potravinové lístky na 14 dnů dovolené. Všechny lístky normální, kdo má i lístky přídatkové. Lístky na tuky nutno před odjezdem vyměnit za lístky na tuky pro hostince. Dle množství odevzdaných lístků přídatkových dostanete přídatky masa a chleba. Přídatky kávy, polévek a příkrmů jsou podávány v š e m bez jakéhokoliv příplatku. Potravinové lístky musí ale přinést každý v přiměřeném množství. Místo lístků na vejce nutno přinést příděš vajíček /2 kusy na 14 dní/. Kdyby někdo neměl lístky na některý druh potravin, musí to nahradit v naturáliích. Nutno mít : Lístek na chléb a mouku, lístek pro cestující na umělý tuk a máslo, objednáč lístky na mléko, lístek na maso, lístek na poživatiny, marmeládu a cukr. Množství odevzdaných potravinových lístků je každému po příchodu do ozdravovny zapsáno do záznamní knihy a potvrzeno.
2. Potvrzení lékaře o tom, že účastník nemá nakažlivou chorobu. Ohled na ostatní vyžaduje, aby nikdo s nakažlivou nemocí nebyl ve společných ložnicích a jídelnách trpěn. Ozdravovna není sanatorium.
3. Prádlo a další potřeby. Každý si musí přinést vlastní přikrývku a vlastní malý polštářek. Ložní prádlo je ústavní. Kdo nebude mít vlastní přikrývku dosti teplou, bude mu další přikrývka zapůjčena. Dále musí mít každý svůj jídelní přístroj, t.j. lžíci, vidličku a nůž, toaletní potřeby, jako mýdlo, ručníky, kartáček, pastu a pohárek na čištění zubů, potřeby na čištění šatů a bot. Z prádla mimo potřebného na 14 dnů upozorňujeme zvláště na plavky, sportovní úbor libovolné barvy, sweater, nebo kompletní úbor teplákový, protože v lesním prostředí ozdravovny bývá chladno. Dobré je mít kapesní svítilnu, pátku na ping-pong, nějaký nástroj hudební, textový, notový nebo jiný materiál pro večerní programy vážné i veselé a pod.

Informace o jídle a cestě do ozdravovny.

Jídlo je podáváno pětikrát denně. Tabule je vždy společná a jídla jsou jednotná. Výběr a výminky válečně hospodářství a potravinami nedovoluje. Podávání pokrmů na stoly i úklid stolů po jídle obstarávají si účastníci sami, pomocí organizované střídací služby.

V ozdravovně jsou k dostání: Nápoje, kompoty, cukroví, pohlednice, známky, baterie do svítilen, míčky na ping-pong, svíčky atd.

Jarov leží na trati Praha-Vrané n/Vlt. Po vystoupení z vlaku na zastávce Jarov jde se podle kolejí zpět 300 m směrem ku Praze /nikoliv přes Vltavu do ozdravovny pro plicně choré/, potom prvou stezkou vzhůru do stráně a nahore vysokým lesem podle hnědé značky do Gymnasionu. Cesta pěšky trvá od vlaku 20 min.

Na s h l e d a n o u !
OZDRAVOVNA GYMNASION
dr. „RADOŠTĚ ŽIVOTI“
Jarov u Prahy, p. Dol. Březaně

Obr. č. 151 Učni Pálovy tovární školy měli možnost, či spíše povinnost, se o prázdninách zotavit v lesním táboře a ozdravovně Otakara Havla na Jarově. „Již čtvrtým rokem slouží úspěšně Ozdravovna Gymnasion na Jarově u Prahy potřebám rekreace dělnické mládeže. Dává zbrojním a jinak pro válku důležitým závodům příležitost, aby na svůj náklad poskytly svým zaměstnancům takovou dovolenou, ve které by byl účinným osvěžováním rozmnožen kapitál zdraví a síly pracujících a prohlouben jejich smysl pro závodní pospolitost. Těchto cílů dosahuje vydatnou stravou, zdravým prostředím a účelně organizovaným programem

činnosti.“⁷⁶⁰ Tato epizoda ze života pokračovací školy ve Slaném dobře dokumentuje bídu protektorátní každodennosti. Frekventanti se mohli přihlásit, pokud měli potravinové lístky na 14 dnů. *Všechny lístky normální, kdo má i lístky přídatkové.* Lístky na tuky bylo třeba vyměnit za lístky na tuky pro hostince. Podle množství odevzdaných lístků byl učňům „na rekreaci“ vydáván chléb a maso. Lístky na vejce pan Havel z Jarova nechtěl. Mladí lidé si měli přinést svůj příděl dvou vajec na dva týdny. Kdo neměl lístky, musel přinést potraviny (*naturálie*). Melta, polévky a přílohy (*příkrmy*) byly podávány bez příplatku. Učni museli být zdraví, bez lékařského potvrzení jet do Jarova nemohli. Museli si přinést vlastní přikrývku a polštář. Jedlo se pětkrát denně. „*Tabule je vždy společná a jídla jsou jednotná. ... Podávání pokrmů na stoly i úklid stolů po jídle obstarávají si účastníci sami, pomocí organisované střídavé služby.*“⁷⁶¹

---

⁷⁶⁰ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 25, sign. č. 436.

⁷⁶¹ Tamtéž, sign. č. 431.

10 Organizace protiletecké ochrany ve firmě Pála v období Protektorátu Čechy a Morava

10.1 Vojenskopolitické pozadí

Byť město Slaný bylo vlastně až do konce roku 1944 v hlubokém zázemí, bylo třeba továrnu, která, mimo jiné, vyráběla baterie pro válčící Wehrmacht, chránit před možnými leteckými útoky.⁷⁶²

Ve firmě Pála vznikl systém služeb protiletecké ochrany (PLO) na úrovni zajištění majetku a zdraví zaměstnanců.

Území Protektorátu bylo důležitým vzdušným bojištěm hlavně na přelomu let 1944 a 1945. Proto bylo třeba přesunout mnoho provozů do zázemí. Od roku 1943 byly leteckými útoky ohroženy i německými nacisty okupované Rakousko a Protektorát Čechy a Morava. Jak napsal Zbyněk Válka ve své práci o největší letecké bitvě nad Protektorátem, přesněji nad Hanou: „*Stovky ‚leteckých‘ hrobů jsou u nás opomíjeny širším zájmem veřejnosti snad z ryze českého mylného pocitu vlastní bezvýznamnosti, který se promítá i do vnímání bojů probíhajících na našem území a nebi.*“⁷⁶³ Válka dále konstatoval, že: „*Vyjma Francie žádná jiná obsazená země nepřinesla Německu takový užitek jako Protektorát Böhmen und Mahren.*“⁷⁶⁴ Kromě uhlí sice Protektorát ze surovin neměl téměř co nabídnout, ale jeho atraktivita spočívala ve vyspělém průmyslu a kvalifikované pracovní síle. „*Až 15 % (!) zbrojní výroby Německa se uskutečňovalo ve zdejších zbrojovkách, které ostatně jely na plný plyn až do posledních týdnů války.*“⁷⁶⁵

Na území Protektorátu Čechy a Morava a Sudet přičleněných k Říši se hned po Mnichovské dohodě v září 1938 nacházela důležitá zařízení na výrobu syntetického benzínu (Hydrierwerke), jejichž význam pro nacisty rostl přímo úměrně tomu, jak Němci postupně prohrávali a ztráceli zdroje zásobování ropou, v důsledku spojeneckých náletů a nakonec obsazením rafinerií v rumunské Ploiești sovětskou Rudou armádou. „*„Benzinové cíle‘, které*

---

⁷⁶² Vojenskotechnické aspekty systému protivzdušné obrany (PVO), jako například integrace prostředků PVO: tedy součinnost radarů, pozorovatelů, světlometů, balonových baráží, pozemních palebných prostředků, přepadových a nočních stíhačů; a na straně útočníků obou nepřátelených stran pasivního (chuffs) a aktivního (Mandrell) rušení a jejich použití nejdříve v letecké bitvě o Británii a později na druhé straně v rámci tzv. Kammlhuberovy linie, jsou samy o sobě zajímavé, leč nejsou předmětem mého zájmu. Viz například zdroj: https://en.wikipedia.org/wiki/Kammhuber_Line. [cit. 2021-05-19].

⁷⁶³ VÁLKA, Zbyněk. 17.12.'44: největší letecká bitva nad Protektorátem. Olomouc: Votobia, 2004, s. 5.

⁷⁶⁴ Tamtéž.

⁷⁶⁵ Tamtéž, s. 11.

přímo ovlivnily boje nad naším územím, byly jednak rafinerie domácí (Záluží u Mostu, Pardubice, Kralupy), jednak ve Slezsku, severně od našich hranic.“⁷⁶⁶

Od roku 1943 přelétaly během noci spojenecké letouny v okolí hlavního města Protektorátu stále častěji. K prvnímu náletu na Prahu však došlo „až“ 15. 11. 1944 v poledne. Další nálety na průmyslové podniky a důležitá města Prahu, Plzeň, Záluží u Mostu následovaly. Nálet Američanů na průmyslové cíle, které byly Němci v Protektorátu ovládány a využívány, se odehrál i na sklonku války dne 14. 2. 1945.

„Protiletadlová obrana celých Čech, včetně Prahy, organizačně spadala pod Flakgruppe Böhmen, již do září 1944 tvořil Stab/Flak-Regiment 184 (o) s podřízenými útvary a od října 1944 patrně do konce války Stab/Flak-Regiment 63. Většina protiletadlových útvarů chránila velké průmyslové podniky v Plzni a Záluží u Mostu.“⁷⁶⁷

Ačkoli bylo na našem území za války dislokováno mnoho stíhacích jednotek Luftwaffe, Němci s nimi pro ochranu Protektorátu nepočítali. *„Všechny totiž byly zapojeny do těžkých obranných bojů s letectvem Rudé armády ve Slezsku a Maďarsku.*“⁷⁶⁸

Dne 17. 4. 1945 byli vystaveni nebezpečí leteckého bombardování i slánští občané a pracovníci firmy Pála. Nedaleko Slaného se prohnalo 36 těžkých čtyřmotorových amerických letounů B 24 Liberator. Bombardovaly nádraží v Kladně. *„Letci se nesetkali s žádnou německou obranou, dokonce ani s protiletadlovým dělostřelectvem.*“⁷⁶⁹

I když není známo, že by ze strany Spojenců došlo k cílenému útoku na Palabu, minimálně jeden vzdušný boj se nad královským městem Slaný odehrál. Více o této epizodě prozrazuje starší článek Jiřího Rajlichy a Jiřího Sehnala v časopise *Plastic kits revue*. Podle jejich názoru k leteckým kláním docházelo také při náletech Spojenců na Říši. Podobně tomu bylo i 2. 3. 1945, kdy v rámci bombardovací mise 8. USAAF na Saskou Kamenici došlo k tvrdému souboji poblíž Prahy. *„Mezi Slaným a Kladnem byly Fortressy od 398. bombardovací skupiny napadeny Focke-Wulfy Fw 190 A od I./JG 301 ze základny Welzow. Jeden z Fortressů jim padl za oběť, ale tři Fw 190 byly sestřeleny doprovodnými Mustangy od 352. stíhací skupiny a odvetnou palbou střelců.*“⁷⁷⁰

⁷⁶⁶ VÁLKA, Zbyněk. 17.12.'44: největší letecká bitva nad Protektorátem. Olomouc: Votobia, 2004, s. 17.

⁷⁶⁷ NA Praha, fond Úřad říšského protektora, BdO Ia 1939–1945, kt. č. 1212 Morgenmeldungen Mai-Juni 1944, kt. č. 412. Dále srovnej tamtéž, fond Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu, sign. č. 110-7/9 a sign. č. 4/288.

⁷⁶⁸ PLAVEC, Michal., VOJTÁŠEK, Filip., a KAŠŠÁK, Peter. Praha v plamenech: nálety na hlavní město za druhé světové války. Cheb: Svět křídel, 2008, s. 217.

⁷⁶⁹ Tamtéž, s. 321.

⁷⁷⁰ RAJLICH, Jiří., SEHNAL, Jiří. Konec Luftwaffe v Čechách. 1. část. *Plastic kits revue*, 1992, roč. 2, č. 11, s. 5.

Letecká válka ovlivňovala každodenní život obyčejných lidí. Kromě náhodných shozů pum se civilisté často setkávali se zvolna se větrem snášejícími dipólovými staniolovými pásky, které pasivně rušily přijímače německých radarů. S nimi byly shazovány letáky, ale i pumy, které nevybuchly, včetně přídavných nádrží, záměrně uvolňovaných stíhači před bojem, jež většinou neškodně dopadaly na zem.

V neposlední řadě sužovaly obyvatele středních Čech vzdušné přešvihy spojeneckých letců, jejichž záměrem bylo ničit pozemní cíle. „*Hloubkoví stíhači ochromovali svými útoky silniční, a především železniční dopravu a jejich útoky vyvolávaly strach.*“⁷⁷¹ Za mnohé postačí uvést dva takové případy, které se odehrály na Slánsku.

K prvnímu z nich došlo 22. 4. 1945: „*Američtí hloubkaři prokazatelně útočili na Berounsku, Rakovnicku a Kladensku. V osm hodin ráno zaznamenali četníci hloubkový útok mezi Kolčí a Želenicemi na Slánsku. Američtí letci vyřadili z provozu jednu lokomotivu. Při útoku zahynul jeden člověk a dva lidé utrpěli zranění.*“⁷⁷²

Jako další příklad lze uvést tragické podrobnosti útoku Britů, z téhož dne, popsané v kronice obce i kronice železniční stanice Podlešín: „*... v 8 hodin ráno přiletěli nad naši obec angličtí hloubkoví letci, napadli osobní vlak vyjíždějící ze stanice Podlešín ku Slanému v km 49,2, to je v místech u cihelny č. p. 96, a střelili z kulometů do jedoucího osobního vlaku. Při tomto leteckém útoku bylo ve vlaku 12 mrtvých cestujících, 11 osob těžce raněných. Ranění cestující byli převezeni do nemocnice ve Slaném, kdež zemřelo dalších 11 civilních osob. Tentýž den v 7.58 hod. byl proveden letecký útok anglickými letadly na stojící lokomotivu na viaduktě poblíž železničních mostů, a lokomotiva byla 80 průstřelnými ranami úplně zničena. Strojvedoucí a topič na této lokomotivě se zachránili útekem do polí,*“⁷⁷³ zapsal obecní kronikář Bohumil Maštaliř.

Letecké útoky koncem války způsobovaly problémy nejen obyvatelstvu, ale i průmyslu a jednotlivým firmám včetně Palaby. Na obdobnou situaci ale obyvatelé Československa byli připravováni již od druhé poloviny 30. let 20. století. V Protektorátu byly tyto složky protiletecké ochrany propracovány tzv. „Luftschutzem“:

- velel mu Wehrmacht, který vybavoval jednotlivé stanice,
- zodpovídala za něj Schutzpolizei, která podléhala přímo Gestapu,

⁷⁷¹ PLAVEC, Michal. Útoky spojeneckých hloubkařů u Podlešína na konci dubna 1945. In: BARTONÍČEK, Pavel, ed., ČEČRDLE, Jan, ed. a HRABÁNKOVÁ, Blažena, ed. Slaný a Slánsko v letech 1939–1945: sborník z historické konference, Slaný 2010: 6. listopadu 2010 v Městském centru Grand. VMS ve spolupráci s Městským úřadem Slaný, Historie Slánska ve XX. století, sv. 4, Slaný 2011, s. 89.

⁷⁷² Tamtéž, s. 138.

⁷⁷³ Tamtéž, s. 139, dále srovnej: Kronika obce Podlešín 1936, zápis k 22. dubnu 1945 viz <https://www.podlesin.eu/kroniky/obecni-kronika/letopocty/1945/>. [online]. [cit. 2021-05-19].

- členy byli i místní obyvatelé,
- v jednotlivých domech byl určen člen Luftschutzu, jehož povinností bylo kontrolovat:
  - zatemnění,
  - hasební prostředky,
  - pořádek v krytu a jeho vybavení,
  - při náletu zodpovídal za to, že nedojde k panice a že se obyvatelé domu včas ukryjí.⁷⁷⁴

Členové Luftschutzu byli pravidelně školeni, prošli speciálním výcvikem a disponovali zvláštními pravomocemi.

10.2 Legislativa

Němci vydali zákon o protiletectvé ochraně (*Luftschutzgesetz*) dne 26. 6. 1935 (Říšský zák. I., str. 827),⁷⁷⁵ který ve spojení s nařízením o zavedení práva o protiletectvé ochraně v Protektorátu Čechy a Morava ze dne 16. 3. 1939 platil i v „chráněném“ zbytku českých zemí.

§ 1 zákona stanovoval, že „*Protiletectvá ochrana jest úkolem Říše; náleží říšskému ministru letectví a vrchnímu veliteli letectva.*“⁷⁷⁶ (Obr. č. 152, 158.)

Každý rok vyšlo ve Věstníku nařízení říšského protektora v Čechách a na Moravě nejméně jedno „*Nařízení zavádějící právo o protiletectvé ochraně v protektorátu Čechy a Morava*“,⁷⁷⁷ a tak jich bylo roku 1939 (od roku 1935) už deset. Tato nařízení řešila jednotlivé otázky systému PLO, například zatemnění, samaritickou (zdravotní) službu, hasičskou službu nebo konkrétní opatření, například v případě nutnosti prolamování zdí apod.

Obecně bylo úkolem protiletectvé ochrany chránit německý národ a říšské území před následky leteckých útoků a plnit pět základních opatření:

- varovat obyvatelstvo, služebny a závody (protiletectvá výstražná služba),
- poskytovat pomoc a součinnost při škodách na osobách a věcech; pomáhat udržovat veřejnou bezpečnost a pořádek, pokud by byly leteckými útoky porušeny nebo ohroženy (bezpečnostní a pomocná služby I., II. a III. řádu),

⁷⁷⁴ MATĚJČEK, Luděk. Chebská křídla v souvislostech: příběh historicky prvního vojenského letiště v českých zemích a nacistické letecké továrny. Cheb: Svět křidel, 2013, s. 177.

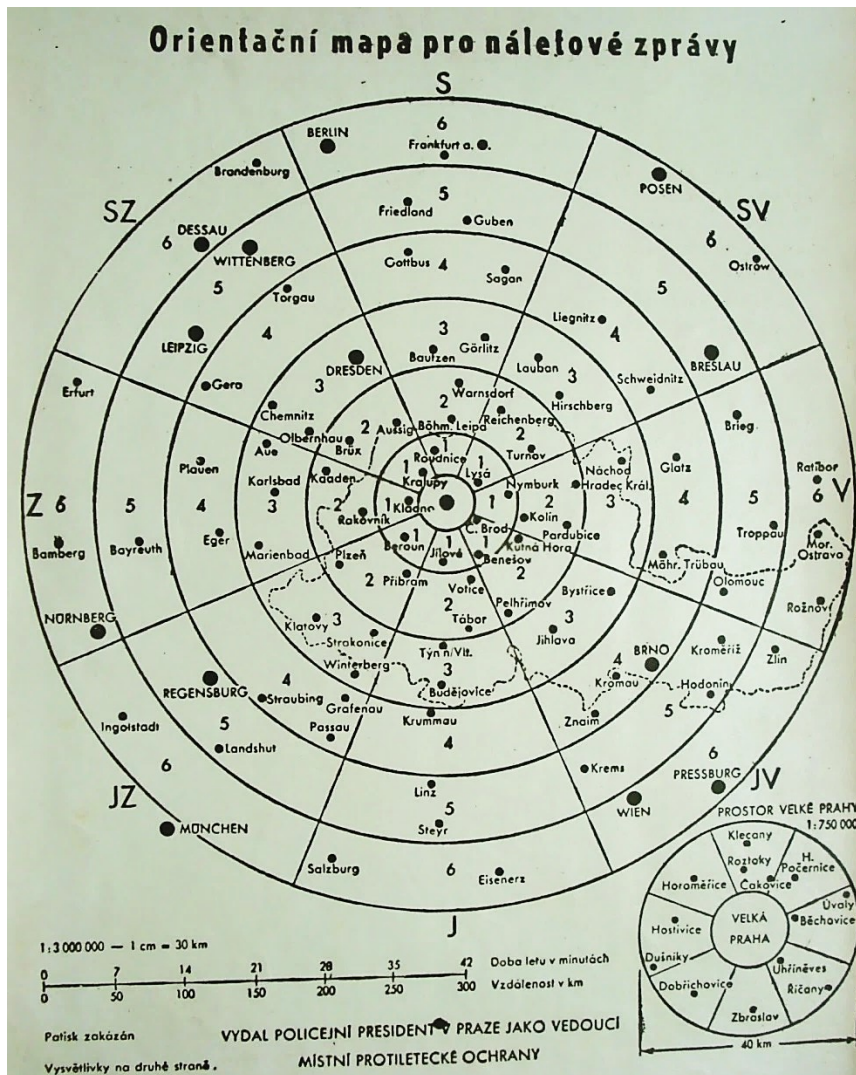
⁷⁷⁵ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 236.

⁷⁷⁶ Tamtéž, sign. č. 236, s. 5 zákona o PLO.

⁷⁷⁷ Tamtéž, sign. č. 236.

- chránit průmyslové a živnostenské podniky a osoby v nich činné s cílem udržet nerušený chod podniku (závodní protiletcká ochrana),
- chránit veřejné a soukromé budovy, služebny a podniky, včetně osob v nich přebývajících (svépomocná ochrana, případně rozšířená svépomocná ochrana).⁷⁷⁸

Obr. č. 152 „Orientační mapu pro náletové zprávy“ vydal vedoucí místní protiletcké ochrany, policejní prezident v Praze. Na mapce jsou zobrazeny hranice Protektorátu Čechy a Morava v měřítku 1 : 3 000 000. Střed soustředných kružnic se nachází v Praze. Poloměry kružnic slouží ke snadnému odečtení vzdálenosti letadel pozorovaných ze zájmového místa. Vpravo dole je zobrazen „prostor velké Prahy“ v měřítku 1 : 750 000.⁷⁷⁹

V 1. prováděcím nařízení se ve 2. odstavci § 2 říká: „Závodní PLO provádějí podniky k ní náležející pod vedením říšské skupiny Průmysl.“⁷⁸⁰ O příslušnosti k této skupině rozhodoval

⁷⁷⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 236, s. 8–9 zákona o PLO.

⁷⁷⁹ Tamtéž, sign. č. 81.

⁷⁸⁰ Tamtéž, sign. č. 236, s. 9 zákona o PLO.

říšský ministr letectví a vrchní velitel letectva nebo orgány jím pověřené, jež určeným podnikům vydávaly pokyny prostřednictvím ročních pracovních plánů. Tyto instrukce se týkaly i stavebních opatření a úprav nezbytných pro efektivní PLO.

Také organizační struktura PLO ve slánské továrně na elektrochemické články v Palabě odpovídala požadavkům zákona o PLO a jeho prováděcím nařízením.

, dne .....

(závod) ..... (místo) ..... (datum)

Vedoucí protiletcecké závodní ochrany.

Pan
Pani
Sl. ....

Podle § 9, odst. 2 prvního prováděcího nařízení k zákonu o protiletcecké ochraně ze dne 4. května 1937 (Říšský zák. 1., str. 559) v nyní platném znění ve spojení s nařízením o zavedení práva o protiletcecké ochraně v Protektorátu Čechy a Morava ze dne 9. července 1941 povolávám Vás tímto k službě v závodní protiletcecké ochraně. Za účelem obeznámení se se svými služebními povinnostmi dostavte se dne ..... v hod. .... k ..... Přineste s sebou pravdivě vyplněný, přiložený tiskopis.

Toto povolání zavazuje Vás k svědomitému plnění všech služebních povinností, obzvláště pak k účasti na výcviku a cvičeních. Nařízení osob, pověřených prováděním protiletcecké ochrany v závodě, jste povinen poslechnouti. Proti tomuto povolání jest podle § 21 shora uvedeného nařízení přípustná stížnost. Případnou stížnost jest podati písemně nebo protokolárně u Vašeho vedoucího závodní protiletcecké ochrany do dvou týdnů po tom, kdy Vám povolání bylo doručeno, nebo kdy jste se o něm dozvěděl. Stížnost nemá odkladného účinku. O stížnosti rozhoduje vrchní zemský rada.

V případě nedostavení se nebo v případě jednání proti služebním povinnostem v protiletcecké ochraně budete potrestán podle § 9 zákona o protiletcecké ochraně a podle ustanovení vydaných na jeho podkladě. Upozorňujete se, že poznatky, jež získáte svojí činností v protiletcecké ochraně, pokud nejsou volně přístupny veřejnosti, jste povinen zachovávat v tajnosti. Tato povinnost trvá i po ukončení povolání ke službě.

(Podpis)

Obr. č. 153 Oběžník, který dostávali zaměstnanci firmy Pála povolání do systému protiletcecké závodní ochrany, znamenal, že zaměstnanci firmy do služby nastoupit museli. Kdo nenastoupil, byl: „*potrestán vazbou a peněžitou pokutou až do 150 říšských marek nebo některým z těchto trestů. V těžších případech může býti uznáno na vězení a peněžitou pokutu nebo na některý z těchto trestů.*“ § 9 uzavírá ustanovení o hrozbě káznice viníkovi, který úmyslně ohrozí lidi nebo značné hodnoty.⁷⁸¹

Podle § 6 patřila kontrola stavu závodní PLO k úkolům místního vedoucího.

§ 8 stanovoval příspěvkovou povinnost, Tzn., že „...*závody náležející k závodní PLO platí příspěvky ke krytí správních výloh vzešlých prováděním závodní PLO a rozšířené svépomocné ochrany*“⁷⁸². Výši příspěvků určovali říšský ministr letectví a vrchní velitel letectva po dohodě s ministry vnitra, financí a hospodářství. Příspěvky vybírala říšská skupina Průmysl a říšský svaz PLO. „*Dlužní příspěvky mohou býti vymáhány obcemi správním a donucovacím řízením jako obecné dávky proti úhradě výloh.*“⁷⁸³

⁷⁸¹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 236, s. 21 zákona o PLO.

⁷⁸² Tamtéž, sign. č. 236, s. 12 zákona o PLO.

⁷⁸³ Tamtéž.

.....

.....

..... den.....

..... dne.....

Ich versichere hiermit:

Ujišťuji tímto:

1. daß ich nicht wegen eines Verbrechens oder wegen staatsfeindlicher Betätigung gegen das Deutsche Reich bestraft worden bin, 2. daß bei mir nicht die Unterbringung in einem Arbeitshaus angeordnet ist, 3. daß ich im Besitze der bürgerlichen Ehrenrechte bin, 4. daß mir nach sorgfältiger Prüfung keine Umstände bekannt sind, die die Annahme rechtfertigen würden, daß ich Jude bin¹⁾ (über den Begriff des Juden bin ich unterrichtet worden), 5. daß mir bekannt ist, daß ich die sofortige Entlassung aus dem Luftschutzdienst zu gewärtigen habe, falls ich meine Erklärungen wider besseres Wissen abgegeben habe.	1. že jsem nebyl trestán ani pro zločin ani pro protistátní činnost proti Německé říši, 2. že nebylo nařízeno mé umístění v donucovací pracovně, 3. že požívám občanských čestných práv, 4. že mně po bedlivém zkoumání nejsou známy žádné okolnosti, které by opravňovaly k domněnce, že jsem Židem, Židovkou (o pojmu Žida jsem byl poučen), 5. že je mně známo, že budu okamžitě propuštěn — a ze služby v protiletcecké ochraně v tom případě, že jsem tato prohlášení učinil proti svému nejlepšímu svědomí.

Über die Geheimhaltungspflicht und die Begriffsbestimmung des § 88 des Reichsstrafgesetzbuches (vorsätzlicher und fahrlässiger Landesverrat) bin ich belehrt worden.

O povinnosti zachovávání služebního tajemství a o pojmovém ustanovení § 88 Říšského trestního zákoníku (zemězrada úmyslná a z nedbalosti) jsem byl poučen.

.....
(Unterschrift)

Jos. Jakubka
.....
(Podpis)

¹⁾ Gegen eine Heranziehung von Juden zur Luftschutzdienstpflicht bestehen keine Bedenken, wenn dies zum Schutze ihrer Person oder ihres Eigentums notwendig ist. In solchen Fällen ist von der Abgabe der Erklärung zu Ziffer 4 abzusehen.

¹⁾ Proti povolávání Židů ke službě v protiletcecké ochraně není námitek, je-li toho zapotřebí k ochraně jejich osob, nebo jejich majetku. V těchto případech jest upuštěno od zodpovědnosti č. 4. prohlášení.

Obr. č. 154 Každý člen palabské PLO musel podepsat prohlášení o bezúhonnosti a také o tom, že není Žid.⁷⁸⁴

Z toho plyne, že firma Pála musela organizovat závodní PLO a ještě za to platit Říši.

Zaměstnanci, kteří se měli podílet na PLO, byli povoláváni do služby policií. V případě závodní PLO se to týkalo jen vedoucích závodní PLO, kteří již měli pravomoc povolávat další

⁷⁸⁴ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 178.

členy závodní PLO, o nichž § 9 zákona hovoří jako o osazenstvu. Povinnost ke službě v PLO končila „vystoupením“ z podniku“ (tím je zřejmě myšlena výpověď, případně úmrtí zaměstnance). Osoby zapojené do PLO musely dle § 10 zákona projít lékařskou prohlídkou. Automaticky byli za nezpůsobilé služby považováni vězni, osoby bez „čestných občanských práv“, dále osoby „podrobené zajišťovacím a polepšovacím opatřením, stejně jako osoby odsouzené vojenským soudem a osoby potrestané pro protistátní činnost“.⁷⁸⁵

Zvláštní kategorii tvořili Židé, kteří měli být povoláni do služby v PLO, pokud toho bylo „zapotřebí k ochraně jejich osob a majetku“. Navíc se povolávání Židů řídilo zvláštními ustanoveními vydanými výše jmenovanými funkcionáři. Židé v PLO vlastně sloužit nemohli (obr. č. 154).

Dle § 12 náležely osobám sloužícím v PLO odměny a odškodnění za výkon osobních služeb. Jednalo se o ubytování, stravu, ošacení a „volnou jízdu“ prostředky veřejné dopravy nebo přiměřená odškodnění místo těchto požitků a za službu v PLO.

§ 11 mj. stanovoval, že v závodní PLO smí sloužit cizinci a osoby bez státní příslušnosti pouze tehdy, pokud náleží k osazenstvu. § 12 a „slibuje“ osobám, které utrpí úraz ve službě v PLO a jejím pozůstalým ošetření a zaopatření. Muselo se prokázat, že „škoda na těle nastala v důsledku služby v PLO“. § 12 b zase zaručoval příslušníkům osob povinných ve službě v PLO, tedy příbuzným, výživné pro rodinu.⁷⁸⁶ Nějaké peníze snad zaměstnanci zapojení do palabské PLO dostávali. Přinejmenším existoval seznam osob, které sloužily v PLO, viz kopie výkazů pro honorování služby ZPO z května 1945 níže (obr. č. 155).⁷⁸⁷

Osoba povinná ke službě v PLO, což byl v Palabě Rudolf Pála, povolávala dle § 13 c): „v závodní protiletectké ochraně vedoucí závodní PLO služebny závodní PLO říšské skupiny Průmysl“.⁷⁸⁸

Primárně měla být služba v PLO plněna mimo pracovní dobu, jinak bylo „osobám povinným ke službě v PLO udělení dovolenou ke splnění povinnosti v protiletectké ochraně“.⁷⁸⁹

⁷⁸⁵ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 236, s. 11 zákona o PLO.

⁷⁸⁶ Přísaha Vůdci osoby povinné ke službě v protiletectké ochraně, v protiletectké výstražné službě a v bezpečnostní a pomocné službě I., II. a III. řádu (přisahal se před shromážděným mužstvem): „Přisahám: chci býti poslušen Vůdce Německé říše a lidu Adolfa Hitlera, svých představených a chci svou služební povinnost přesně a svědomitě plnit.“ Rudolf Pála takto pravděpodobně přísahat nemusel, poněvadž byl „osobou povinnou ke službě v závodní PLO“.

⁷⁸⁷ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 192–193.

⁷⁸⁸ Tamtéž, sign. č. 236, s. 16 zákona o PLO.

⁷⁸⁹ Tamtéž, sign. č. 236, s. 17 zákona o PLO.

V Ý K A Z
pro honorování služby ZPO konané dne v sobotu 5. května.....1945.

Jméno:	Bydliště	Autobusem drahou:	Pěšky na kole	Počet ks	Cena jíždenky
Four Josef Vavřichová Jarmila					
Eliáš Ladislav	Slaný				
Müllerová Květuše	Želevčice				
Mansfeldová Květuše	Libovice				
Porazil Miroslav	Zuřany				
Kelichová Eva	Slaný				
Kubíková Blanka	Jedomělice				
Švec Miloslav Lánská Miloslava					
Papež Josef	Sudeněves				
Kvěchová Růžena	Drchkov				
Zumrová Zdenka	Jemníky				
Sušánek Jiří	Slaný				
Řebenářová Božena	Zižice				
Řoubková Marie	Slaný				

V Ý K A Z
pro honorování služby ZPO konané dne 6. května.....1945.

Jméno:	Bydliště	Autobusem drahou:	Pěšky na kole	Počet ks	Cena jíždenky
Švec Zdeněk Suková Věra ~~Janek Václav~~ ~~Kaňka Zdeněk~~	<i>Postelice</i>				
Dandová Miroslava	<i>Slaný</i>				
Malá Jiřina	<i>Slaný</i>				
Podzemský Bohuslav	<i>Slaný</i>				
Suková Miluše	<i>Slaný</i>				
Egerová Anna	<i>Postelice</i>				
Sýkora Milan					
Bulánková Věra ~~Štrobach Antonín~~	<i>Slaný</i>				
Řachová Pavla	<i>Slaný</i>				
Myšáková Božena	<i>Slaný</i>				
Nepraš Václav	<i>Slaný</i>				
Malcová Zdenka	<i>Slaný</i>				
Hajmanová Zdenka	<i>Slaný</i>				

Obr. č. 155 Výkazy pro honorování služby v závodní protiletcecké ochraně firmy Pála z 5. 5. a 6. 5. 1945.⁷⁹⁰

⁷⁹⁰ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 192–193.

Došlo-li k věcným škodám, měly osoby zapojené do závodní PLO podle § 15 zákona nárok na odškodnění. Příslušnou žádost bylo třeba podat vedoucímu PLO podniku, jímž byl Rudolf Pála (obr. č. 156).⁷⁹¹

Der örtliche Luftschutzleiter in Schlan.
Schlan den 4.1.1944

An Herrn — ~~von~~ ~~Fräulein~~
Rudolf J. Pála
in Schlan Nr.1332

Místní vedoucí Protiletcké ochrany
Slaný, dne 4.1.1944.
Panu — ~~pam~~ ~~slatě~~
Rudolfovi J. Pálovi
Slaném čp.1332

Betrifft: Heranziehung zur Luftschutzdienstpflicht.

Auf Grund der §§ 2 und 5 des Luftschutzgesetzes vom 26. Juni 1935 (RGBl. I S. 827) und § 9 der Ersten Durchführungsverordnung zum Luftschutzgesetz vom 4. Mai 1937 (RGBl. I S. 559) in Verbindung mit der Verordnung über die Einführung des Luftschutzrechtes im Protektorat Böhmen und Mähren vom 9. VII. 1941 (RGBl. I S. 377; VBIRProt. S. 339) werden Sie hiermit zur Dienstleistung im ~~Sicherheits- und Hilfsdienst~~ ~~1. H. III. Ordnung Selbstschutz~~ — Erweiterter Selbstschutz*) herangezogen.

Sie haben sich zur Entgegennahme näherer Anweisungen am..... um ..... Uhr bei..... einzufinden. Dabei ist der in der Anlage beigelegte Vordruck wahrheitsgemäß ausgefüllt mitzubringen.

Diese Heranziehung verpflichtet Sie zur gewissenhaften Erfüllung aller Dienstobliegenheiten, insbesondere zur Teilnahme an Ausbildungsveranstaltungen und Übungen. Den Anordnungen der mit der Durchführung des Luftschutzes beauftragten Personen haben Sie Folge zu leisten.

Gegen diese Verfügung ist nach § 21 der Ersten Durchführungsverordnung zum Luftschutzgesetz in Verbindung mit der Verordnung über die Einführung des Luftschutzrechtes im Protektorat Böhmen und Mähren das Rechtsmittel der Beschwerde gegeben. Sie ist innerhalb von 2 Wochen schriftlich oder zur Niederschrift während der Dienststunden von..... bis..... Uhr bei der unterzeichneten Behörde in..... einzulegen. Die Beschwerde hat keine aufschiebende Wirkung.

Zu widerhandlungen gegen diese Verfügung werden nach § 9 des Luftschutzgesetzes und § 17 der Ersten Durchführungsverordnung zum Luftschutzgesetz in Verbindung mit der Verordnung über die Einführung des Luftschutzrechtes im Protektorat Böhmen und Mähren bestraft. Unbeschadet der strafrechtlichen Verfolgung nach den vorgenannten Bestimmungen werden für den Fall der Widerhandlung gegen diese Verfügung auf Grund des § 17 der Ersten Durchführungsverordnung zum Luftschutzgesetz in Verbindung mit der Verordnung über die Einführung des Luftschutzrechtes im Protektorat Böhmen und Mähren und..... die Anwendung unmittelbaren Zwanges oder ein Zwangsgeld von K..... im Nichterbringungsfall..... Tage Arrest angedroht.*)

Sie werden außerdem darauf hingewiesen, daß Sie durch Ihre Tätigkeit im Luftschutz erlangte Kenntnisse, soweit Sie nicht für die Öffentlichkeit freigegeben sind, geheim zu halten haben. Die Pflicht zur Geheimhaltung besteht auch nach Ablauf der Heranziehung fort. (S. Rückseite.)

(Bezeichnung der Behörde)
.....
(Unterschrift)
.....

Vf: Povolání k povinné službě v protiletcké ochraně.

Podle §§ 2 a 5 zákona o protiletcké ochraně ze dne 26. června 1935 (Fš. zák. I str. 827) a § 9 prvního prováděcího nařízení k zákonu o protiletcké ochraně ze dne 4. května 1937 (Fš. zák. I str. 559) ve spojitosti s nařízením o zavedení práva o protiletcké ochraně v Protektorátu Čechy a Morava ze dne 9. VII. 1941 (Fš. zák. I str. 377; Věst. Fš. prot. str. 339) povolávám se tímto k výkonu služby v ~~bezpečnostní a pomocné službě~~ ~~1. H. III. řádu svépomocné ochrany~~ — rozšířené svépomocné ochrany.

Za účelem sdělení bližších pokynů dostavte se dne..... v..... hod. k.....

Přiložený tiskopis vypláte podle pravdy a přineste s sebou.

Toto povolání zavazuje Vás k svědomitému plnění všech služebních povinností, zejména k účasti na výcviku a cvičeních. Jste povinen — povinna*) uposlechnouti nařízení osob pověřených prováděním protiletcké ochrany.

Podle § 21 prvního prováděcího nařízení k zákonu o protiletcké ochraně ve spojení s nařízením o zavedení práva o protiletcké ochraně v Protektorátu Čechy a Morava jest proti tomuto opatření jako opravný prostředek přípustná stížnost. Tuto jest podati během 2 týdnů písemně nebo do protokolu v úředních hodinách od..... do..... hod. u podepsaného úřadu v.....

Stížnost nemá odkladného účinku.

Jednání směřující proti tomuto opatření trestají se podle § 9 zákona o protiletcké ochraně a § 17 prvního prováděcího nařízení k zákonu o protiletcké ochraně v Protektorátu Fizením o zavedení práva o protiletcké ochraně v Protektorátu Čechy a Morava. Bez újmy restního státního práva uvede- ných ustanovení, máže býti v případě jednání směřujícího proti tomuto opatření použito podle § 17 prvního prováděcího nařízení k zákonu o protiletcké ochraně ve spojení s nařízením o zavedení práva o protiletcké ochraně Protektorátu Čechy a Morava a.....

bezprostředního donucení nebo donucovací pokuty ve výši K..... a v případě nedobytnosti vězení v trvání ..... dnů.

Upozorňujete se zároveň, že poznatky jež získáte svoji činností v protiletcké ochraně, pokud nejsou volně přístupny veřejnosti, jste povinen — povinna*) zachovávat v tajnosti. Tato povinnost trvá i po ukončení povolání ke službě (viz druhou stranu).

Starosta města a místní vedoucí PLO.
.....
(Podpis)
.....

*) Nichtzutreffendes ist zu streichen und Fehlen zusetzen. Nehodící se buďž škrtnuto a chybějící doplněno.

130-42-648. 177

Obr. č. 156 Povolání Rudolfa Pály k povinné službě v protiletcké ochraně. Byl povolán starostou města Slaného a místním vedoucím protiletcké ochrany, vlastním otcem, Jaroslavem Janem Pálou, který byl 24. 1. 1944 z funkce starosty Slaného odvolán.⁷⁹² Byl nahrazen Josefem Fialou, až do této chvíle náměstkem starosty.⁷⁹³

⁷⁹¹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 177.

⁷⁹² FABINI, Pavel. Pod tíhou hákového kříže. Akce „Lepší Slaný“ a Jaroslav Jan Pála starostou města 1940–1944. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. Továrník Pála a Lepší Slaný. VMS, Slaný 2017, s. 106.

⁷⁹³ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 177.

11. Úhrada při protiletecké ochraně v závodě.

K pracovním dobám, v nichž zaměstnanec pokračuje v práci pro závod a za něž tedy není možno poskytnouti úhradu, patří též doby, v nichž byl zaměstnanec velitelem závodní protiletecké ochrany příbrán k protiletecké ochraně v závodě. U těchto sil protiletecké ochrany nemůže již proto nastati žádná ztráta mzdy, poněvadž jim po dobu jejich činnosti v protiletecké ochraně, pokud je konána v obvyklé pracovní době, přísluší právní nárok na plnou mzdu proti jejich závodě.

14. Povinnosti zaměstnavatele při poškození závodu.

Byly-li závody nebo jejich části poškozeny náletem, mají býti zaměstnanci poškozeného závodu nebo jeho části, pokud nejsou dále zaměstnání v provozu, zaměstnání v první řadě při odklízovacích a obnovovacích pracích. Odborní dělníci se však již zásadně nesmějí přidržovati k odklízovacím pracím, není-li zaručeno, že budou moci býti opět plně zasazeni na svém dosavadním pracovišti do 4 týdnů. Z toho se vyjímá 20% odborných dělníků poškozených provozem, které může poškozený závod odborně zaměstnati při znovuzřizovacích pracích.

- a) Při zjišťování požitků dělníků příbráných k Závodní protiletecké ochraně nebo k Rozšířené svépomocné protiletecké ochraně, které musí podnikatel sám nésti, může závod předpokládati, že zpravidla je zasazeno v Závodní protiletecké ochraně resp. Rozšířené svépomocné protiletecké ochraně 10% dělníků ze směny postižené leteckým poplachem, a nepřicházejí tedy v úvahu pro úhradu úřadem práce. Není námitek, aby o dělnících, kteří za leteckého poplachu dále pracují nebo jsou nadále v bezprostřední pracovní pohotovosti, na př. k dohlížení na stroje nebo jiná závodní zařízení, se mělo

gen fortsetzen, als von diesem Pauschalatz mit erfaßt angesehen werden. Wenn ausnahmsweise die Arbeiter eines einzelnen Betriebes im Luftschutzdienst regelmäßig nicht in diesem Umfang beteiligt sein sollten, kann der betreffende Betrieb beim Luftgaukommando XVII die Festsetzung eines geringeren Anteils beantragen; diese Festsetzung des Luftgaukommandos ist dann für das Arbeitsamt maßgebend. Die Angestellten des Betriebes bzw. der betroffenen Schicht brauchen, auch wenn sie im Werkluftschutz oder Erweiterten Selbstschutz mit eingesetzt sind, bei der Feststellung dieser 10 v. H. nicht mit berücksichtigt zu werden, da bei ihnen die Erstattung ohnedies auf die über 24 Arbeitsstunden im Kalendermonat hinausgehenden Ausfallstunden beschränkt ist und die von dem Unternehmer selbst zu tragenden Bezüge der zum Werkluftschutz oder erweiterten Selbstschutz herangezogenen Angestellten als dadurch abgegolten anzusehen

za to, že jsou zahrnuti v této úhrnné sazbě. Nejsou-li výjimečně dělníci jednotlivého závodu přibírání pravidelně k ochranné protiletecké službě v tomto rozsahu, může dotčený závod navrhnouti u župního protileteckého velitelství XVII, aby byl stanoven nižší počet; toto stanovení župního protileteckého velitelství je pak pro úřad práce rozhodné. Při stanovení těchto 10% není třeba přihlížeti k zaměstnancům ve vyšších službách dotčeného závodu resp. dotčené směny, i když byli spolu příbráni k Závodní protiletecké ochraně nebo k Rozšířené svépomocné protiletecké ochraně, poněvadž u nich jest úhrada beztak omezena na odpadnuvší hodiny, které přesahují 24 pracovních hodin v kalendářním měsíci, a požitky zaměstnanců ve vyšších službách příbráných k Závodní protiletecké ochraně nebo k Rozšířené svépomocné protiletecké ochraně, které musí podnikatel sám nésti, lze tím považovati za zaplacené.

Obr. č. 157 Pravidla úhrad zaměstnancům zapojeným do závodní protiletecké ochrany, povinnosti zaměstnavatele při poškození závodu náletem, kdy hradí náklady spojené s PLO podnikatel a kdy Úřad práce, mj. řešilo prováděcí nařízení k zákonu o protiletecké ochraně.⁷⁹⁴

⁷⁹⁴ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 125.

Podle § 16 (3) b) zákona měly být osoby, které sloužily v PLO, pojištěny proti úrazu. Muži a ženy Palaby se také mohli stát pomocnými policejními úředníky z rozhodnutí krajských policejních úřadů.

Při policejním přihlašování a odhlašování lidé museli „*udati své použití v protiletecké ochraně*“.⁷⁹⁵

Článek *Zvláštní ustanovení* byl vykonávacím ustanovením (§ 12 Prvního prováděcího nařízení k zákonu o protiletecké ochraně) a stanovoval „*Náhrady a odškodnění za služební úkony*“.⁷⁹⁶ V případě onemocnění nebo úrazu ve službě PLO měla postižená osoba nárok na dávky, na něž by měl být nárok i bez onemocnění. Pokud byla nositelem povinnosti zajistit PLO Říše, vypláceli příslušné částky místní vedoucí PLO, pokud byly nositeli povinnosti zajistit PLO služebny a podniky, prováděla se výplata služebnami a podniky.

Systém náhrad osobám povinným v PLO byl velmi propracován, ale archivní výzkum v SOA neprokázal, že by zaměstnanci zapojení do PLO Palaby nějaké peníze dostávali. Viz „*Příloha k Druhým vykonávacím ustanovením k § 12 Prvního prováděcího nařízení k zákonu o protiletecké ochraně (znění ze dne 25. 7. 1940)*“.⁷⁹⁷

Pro střední management firmy Pála muselo vedení agendy PLO představovat velkou administrativní zátěž. Pokud zaměstnanci zapojení do tovární PLO nepřišli do povinné služby a omluvili se jako nemocní, museli přinést potvrzení od závodního lékaře (obr. č. 175).

Úřední list Protektorátu Čechy a Morava z 30. 11. 1944, s. 5374 obsahoval formuláře k žádostem:

„Úhrada dělnických mezd, které odpadly pro poškození závodu leteckými útoky;

Úhrada náhrad pro soukromé zaměstnance při leteckém poplachu a při škodách, způsobených leteckými útoky;

Úhrada, jsou-li povolávány síly závodu cizí;

Oznámení podle oddílu B II č. 21 vyhlášky ministra hospodářství a práce o opatřeních v oboru pracovního práva a včleňování do práce, jakož i zvláštních podpor při leteckém poplachu a při škodách způsobených leteckými útoky ze dne 23. listopadu 1944 (Úř. l. č. 283 ze dne 30. listopadu 1944).“⁷⁹⁸ Toto oznámení již nepodepisoval podnikatel, ale zaměstnavatel.

⁷⁹⁵ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 236, s. 21–22 zákona o PLO.

⁷⁹⁶ Ze dne 17. 5. 1939 (Říš. min. věst. 1939, s. 1195.). Podle § 3 odst. c) s. 27 zákona do „stupně cestovních výloh II“ patřil: „v závodní protiletecké ochraně vedoucí závodní PLO jakož i vedoucí závodních skupin a vedoucí úseků“ a velitelé oddílů, resp. skupin. § 4 stanovil, že „Podniky závodní PLO, rozšířené svépomocné ochrany a svépomocné ochrany jsou povinny platit sazby stanovené v §§ 1 až 3.“ Tamtéž, s. 25 zákona o PLO.

⁷⁹⁷ Tamtéž.

⁷⁹⁸ Tamtéž.

Belegschaftsstand Stav osazenstva	Techn. u. sonstige Angestellte Technici a jiní soukromí zaměstnanci		Facharbeiter Odborní dělníci		Angelernte Arbeiter Zručení dělníci		Ungelernte Arbeiter Nevyučení dělníci	
	Inländer tuzemci	Ausländer cizinci	Inländer tuzemci	Ausländer cizinci	Inländer tuzemci	Ausländer cizinci	Inländer tuzemci	Ausländer cizinci
	m. - m. W. - ž.	m. - m. W. - ž.	m. - m. W. - ž.	m. - m. W. - ž.	m. - m. W. - ž.	m. - m. W. - ž.	m. - m. W. - ž.	m. - m. W. - ž.
I. a) Stand am Tage vor dem Luftangriff Stav den před leteckým útokem								
b) davon beurlaubt — z toho na dovolené								
c) davon erkrankt — z toho nemocných								
II. Aufteilung der Belegschaft am 4. Tage nach dem Luftangriff: — Rozdělení osa- zenstva 4. dne po leteckém útoku:								
a) weiterhin am alten Arbeitsplatz be- schäftigt — nadále na starém prac- ovišti zaměstnáno								
b) zu Aufräumungs- und Wiederherstel- lungsarbeiten herangezogen — k odkli- zovacím a obnovovacím pracím povoláno								
c) wegen eigenen Bombenschadens vor- übergehend von der Arbeit freigestellt z práce přechodně uvolněno pro vlastní škody útokem způsobené								
d) im tarifl. Urlaub — na zákon. dovolené								
e) erkrankt — nemocno								
f) im Betrieb gemeldet, aber mangels Be- schäftigungsmöglichkeit ohne Arbeit — v závodě se hlásilo, avšak bez práce, neboť není pro ně zaměstnání								
g) noch nicht wieder im Betrieb gemeldet dosud se v závodě nehlásilo								
h) zusammen (II. a—g) — úhrnem (II. a—g)								
III. Von den z. Zt. vorhandenen Arbeitneh- mern werden f. e. anderweitigen Einsatz z. Verf. gestellt — Ze zaměstnanci, kteří jsou právě po ruce, může být včleněno do práce jinde								

Obr. č. 158 Zákon byl vydáván a vykonávací ustanovení byla vydávána v němčině (levý sloupec) a v češtině (pravý sloupec). Pokud byla použita tabulka, nejdříve byla uvedena německá a pak česká verze. Někdy se uváděla jediná, německo-česká tabulka, viz tabulka „Stavu osazenstva“ před leteckým útokem.⁷⁹⁹

⁷⁹⁹ Úřední list Protektorátu Čechy a Morava z 30. 11. 1944, s. 5374. SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 125.

10.3 Zatemnění

Kvůli náletům bylo třeba rovněž dodržovat zatemnění. Světlo z domů nebo z výrobních hal továren mohlo spojeneckým letcům sloužit nejen jako orientační vodítko, ale, bohužel, také jako označení cíle (obr. č. 159). „*Na světelných zdrojích nutně potřebných k udržení hospodářského, veřejného a soukromého života a dopravy nutno provést zatemňovací opatření. Totéž platí pro světelné zdroje v místnostech, které budou zvláště označeny místním policejním správcem podle pokynů říšského ministra letectví a vrchního velitele letectva. Všechny ostatní zdroje nutno vyřaditi z provozu.*“⁸⁰⁰

§ 11 definoval Tlumicí prostředky. Z hlediska dějin elektrotechniky jsou zajímavé jeho body (2) a (3), které za vhodné prostředky snížení „světelného účinku“ nebo omezení „okruhu světlo vyzařujícího“ považují: „*Snížení napětí pomocí transformátorů nebo odporů pro jednotlivá hořící tělesa a proudové okruhy, žárovky a žárová tělesa nepatrného světelného výkonu nebo zvláštního světelného rozdělení, žhnoucí žárovky, světlo řídicí optické systémy, světlo tlumicí filtry a nátěry zastírací zařízení.*“⁸⁰¹ Snížit napětí se smělo jen u proudových okruhů, na něž nebyly kromě světelných zdrojů připojeny žádné přístroje a stroje. „*Odporů smí býti použito jen u jednotlivých hořících těles, v proudových okruzích s více hořícími tělesy jen při nezměnitelném zatížení a nejvíce jen stejnosměrných proudových okruhů. Transformátory a odpory jest proti zásahům nepovolanych zajistiti.*“⁸⁰²

Otázky zatemnění vyčerpávajícím způsobem řešily další paragrafy zákona, jejichž názvy uvádím níže:

- zastření otvorů, jimiž proniká světlo;
- vyřazení světelných zdrojů z provozu;
- osvětlení při dopravě;
- osvětlování dopravních značek;
- osvětlení plavidel;
- ostatní světelné zdroje ve volném prostranství;
- zatemňovací opatření ve stavbách všeho druhu;
- otvory, jimiž světlo proniká;
- zdroje světelné;
- slabě osvětlené místnosti;
- živnostenské dílny.

⁸⁰⁰ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, Zákon o PLO, II. díl, Zvláštní předpisy, Všeobecně.

⁸⁰¹ Tamtéž, s. 73 zákona o PLO.

⁸⁰² Tamtéž.

Možné postihy při nedodržování zásad stanovených pro zatemnění stanovovala část III. Závěrečné a trestní předpisy, tvořená § 29. Zastavení zásobování světlem a § 30. Protizákonná jednání.

První ze zmiňovaných paragrafů hrozil dočasným uzavřením „světelného zásobování pro určité oblasti, osady neb jednotlivé budovy, při obzvláště nerozváženém neb vzdorovitém chování se obyvatelstva, části obyvatelstva neb jednotlivců“.⁸⁰³ Pravomoc provádět taková opatření měl Oberlandrat (vrchní zemský rada) nebo k tomu zmocnil okresní úřad (státní policejní úřad).

Pokud byl některý z těchto předpisů porušen „zúmyslným neb nedbalým jednáním“ hrozila „hříšníkům“ pokuta až 150 říšských marek nebo vězení do 6 týdnů (obr. č. 153). Vyšetřování a rozhodování o „činech proti tomuto nařízení“ měly na starosti německé soudy. „Ostatně platí nařízení o vykonávání německého soudnictví v Protektorátu Böhmen und Mähren ze dne 14. dubna 1939 (říš. zák. I., str. 752) a o vykonávání trestního soudnictví v Protektorátu Böhmen und Mähren ze dne 14. dubna 1939 (říš. zák. I., str. 754).“⁸⁰⁴

10.4 Počátky závodní PLO ve firmě Pála

30. 8. 1939 je do Palaby doručen dopis z *Inspekce branného hospodářství v Praze* ve věci *Zatemnění vojenských podniků*, jehož překlad zní:

„Dle branného zákona jste tímto poučeni o tom, že jako registrovaná společnost musíte okamžitě přijmout veškerá opatření, která jsou nezbytná pro zatemnění Vašeho podniku v případě nutnosti. Je třeba poznamenat, že navzdory úplnému zatemnění musí v podniku pokračovat výroba, a musí být zajištěny včasné dodávky válečného materiálu. Je třeba neprodleně informovat Inspekci branného hospodářství v Praze o stavu přijatých opatření.

Zodpovědným za provádění tohoto a všech dalších opatření zajišťujících protiletectkou ochranu je vrcholový management společnosti (tj. vlastník, ředitel apod.). Ten jmenuje zodpovědné funkcionáře závodu, kteří mu s plněním zadaných úkolů pomohou. Jména zodpovědných vedoucích, případně velitelů ZPO musí být nahlášena Inspekci branného hospodářství v Praze a současně příslušnému vrchnímu zemskému radovi (Oberlandratovi).“⁸⁰⁵

⁸⁰³ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, s. 78 zákona o PLO.

⁸⁰⁴ Tamtéž.

⁸⁰⁵ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 264.

Obr. č. 159 Jaroslav Jan Pála nastupuje do automobilu se zastíněnými světlomety.⁸⁰⁶

Dole pod sdělením je rukou připsáno:

„Jmenuji:

vedoucím ZPO

p. řed. Pála

zástupcem vedoucího ZPO

p. řed. Hnátek

velitelem ZPO

p. správce Pála

zástupcem velitele ZPO

p. mistr Mrština

II. zástupcem velitele ZPO

p. mistr Jonák

četařem I. skupiny mužstva

Herink

mužstvo I. skupiny ...⁸⁰⁷

Dopis putoval od továrníka Pály, který zřejmě jmenoval funkcionáře ZPO, k řediteli Rudolfu Pálovi, dále k řediteli Hnátkovi, aby skončil v Technické kanceláři. A tudíž firma Pála odpovídá již 1. 9. 1939: „S odkazem na Váš oběžník 30. tohoto měsíce, Vás laskavě informujeme, že vedoucí ZPO byl jmenován p. ředitel Rudolf J. Pála, bytem ve Slaném, a jeho zástupcem p. ředitel Hnátek, rovněž bytem ve Slaném.

Velitelem ZPO se stal pan technický správce (Václav) Pála a jeho zástupcem mistr Mrština, oba bytem ve Slaném.

⁸⁰⁶ Nedatované foto z období Protektorátu Čechy a Morava. Archiv firmy Bateria Slaný CZ, s.r.o., fond Pála akc. spol., Slaný, kt. č. 1, neprofoliováno.

⁸⁰⁷ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 264.

Tímto jsme neprodleně splnili Vaše pokyny a poroučíme se – v dokonalé úctě –
PÁLA a. s. “⁸⁰⁸

Dne 29. 8. 1939 píše Okresní hejtman, rada politické správy Kvasnička starostovi Slaného Karlu Vetterovi. 31. 8. téhož roku je dopis doručen do Pálovky a opatřen razítkem „Nutné – dnes“. Kvasnička apeluje na obnovení činnosti orgánů civilní protiletectvé ochrany (CPO). Po Mnichovu prý tato činnost ustala a je v zájmu obyvatelstva, aby i v nových poměrech byli lidé dokonale připraveni na možné letecké útoky. Okresní hejtman starostovi nařizuje s odvoláním na výnos ministerstva vnitřního ze dne 25. 8. 1939, č. 42527/3913, pokračovat v budování civilní i závodní protiletectvé ochrany (ZPO) ve všech jejích složkách. Kvasnička požadoval doplnění stavů a kontrolu materiálního vybavení.

„Výslovně se upozorňuje, že podle sdělení úřadu pana říšského protektora, nepřichází zařazení důstojníků býv. čsl. armády do organizací CPO (zvláště v obcích a význačných průmyslových podnicích) v úvahu.“⁸⁰⁹

Hlavní okresní úředník dále připomíná otázku zatemnění za účelem protiletectvé ochrany. Kvasnička cituje Věstník nařízení (Verordnungsblatt) Reichsprotektora in Böhmen und Mähren č. 11 ze dne 25. 8. 1939 (viz výše). *„Nařízení to obsahuje podrobné a přesné pokyny technického rázu o zatemňovacích opatřeních. Tato opatření musí býti ihned provedena.“⁸¹⁰*

Hejtman starostovi uložil nakoupit potřebný počet výtisků tohoto nařízení a následně svolat kurzy, přednášky, vydat písemné pokyny s cílem předat tyto informace občanům.

Okamžitě musely tato opatření provést průmyslové závody. *„Zvláště podniky se samostatnou ZPO musí okamžitě provést zatemňovací zařízení podle zmíněného nařízení. Upozorňuji dále, že jakékoliv úlevy a odchylky od předpisů a nařízení musí býti prostřednictvím zdejšího úřadu předkládány písemně p. vrch. zem. radovi v Kladně, který si o nich vymůže rozhodnutí příslušného místa branné moci.“⁸¹¹*

Dopis končí sdělením, že organizaci a průběh zatemňovacích cvičení měl určovat říšský protektor, případně vrchní zemský rada v Kladně, že v případě nedodržení pokynů hrozí sankce (viz výše, s. 295) a že se starostové musí, prostřednictvím místních velitelů CPO, přesvědčit o míře splnění příkazu o zatemnění na obou úrovních ZPO i CPO.

---

⁸⁰⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 263.

⁸⁰⁹ Tamtéž, sign. č. 265.

⁸¹⁰ Tamtéž.

⁸¹¹ Tamtéž.

Členský oběžník číslo 7 Ústředního Svazu Průmyslníků pro Čechy a Moravu (ÚSPČM),⁸¹² byl do Pálovky doručen 1. 9. 1939, tedy v den vpádu německých vojsk do Polska, aby stanovil směrnice pro zatemnění a dopravu v Protektorátu Čechy a Morava za účelem protiletectvé ochrany. Materiál, podepsaný tajemníkem doktorem Sottnerem, vycházel z nařízení říšského protektora v Čechách a na Moravě, které nabylo účinnosti 26. 8. 1939.

Tajemník Sottner upozorňuje na rámcovost některých technických ustanovení, aby měly osoby zabezpečující zatemnění možnost přizpůsobit požadavek skutečným podmínkám dané továrny. Dokument dále odkazuje na případné použití Návodu k zatemňování průmyslových závodů, který měl ÚSPČM vydat roku 1938. Ten však měl být jen „*při řešení technických detailů*“.

Výslovně je v dokumentu zmíněn § 4, v němž se praví: „*Zatemňovací opatření musí být připravena, aby mohla být kdykoliv ihned provedena.*“⁸¹³ Pokud by zatemnění nebylo možné provést, měly být z provozu vyřazeny světelné zdroje. Z toho muselo být Pálovi a jeho manažerům jasné, že se válečný konflikt firmě, ani jejím zaměstnancům nevyhne. Pracovníky Pálovky bylo třeba vhodným způsobem upozornit na §§ 29 a 30 nařízení o zatemnění. V případě problémů se podnikatelé měli obrátit dle § 6 nařízení na místně příslušného Oberlandrata.

Dalším prvkem bylo omezení dopravy. „*Rozsah připuštěné dopravy musí si každá jednotlivá firma zjistiti na vývěsce, která jest na železniční stanici,*“⁸¹⁴ píše se v členském oběžníku č. 7 ÚSPČM. Stanice mohla odmítnout přidělit vagon nebo přijmout zásilku zboží neuvedenou v seznamu. Taková situace se řešila na komerčním oddělení ředitelství státních drah příslušnému podle odesílatele stanice s napsaným nákladním listem. Jenže za protektorátu pouze toto opatření nemohlo stačit. „*Ředitelství státních drah vstoupí ve styk s pověřencem německých říšských drah, a pokud to doprava připustí, vrátí firmě nákladní list s povolením pověřencovým.*“⁸¹⁵ Říší „posvěcený“ nákladní list pak většinou stačil k přidělení vozu. Poslední možností, jak se svého zboží zbavit nebo potřebné získat, bylo obrátit se na dopravní referát jednotlivých ředitelství Ústředního svazu průmyslníků pro Čechy a Moravu.

Velitelství civilní protiletectvé ochrany (CPO) sídlilo na Městském úřadu ve Slaném. A tak bylo 9. 9. 1939 starostou Slaného Karlem Vetterem číslem jednacím 99994/39/13-1/161

---

⁸¹² Ze dne 28. 8. 1939, č. j. 40.106, důvěrné, podepsán tajemník: Dr. Boh. Sottner v. r. Materiál musel mít více stran, neboť text ustanovení z nařízení vhodných právě pro průmyslové podniky z hlediska zatemnění měl být na stranách 2 až 4. SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 261.

⁸¹³ Tamtéž.

⁸¹⁴ Tamtéž.

⁸¹⁵ Tamtéž.

podepsáno a téhož dne doručeno do firmy Pála *Provolání civilní protiletecké ochrany, nařízení pohotovosti*. Vetter připomíná nařízení Reichsprotektora in Böhmen und Mähren o svolání civilní protiletecké ochrany (PLO) (nařízení pohotovosti) ze 4. 9. 1939 a nařízení o prozatímních opatřeních v oboru civilní PLO v protektorátu z téhož dne.⁸¹⁶

Manažeři Pálovky měli seznámit a uvědomit členy své ZPO s obsahem obou nařízení s důrazem na fakt, že dosavadní předpisy a nařízení vydané bývalými československými úředními místy o organizaci CPO zůstávají v platnosti, pokud neodporují analogickým nařízením vydaným říšskoněmeckými úřady. Všechny složky CPO platné v zaniklém Československu tak zůstaly nadále funkčními s tím, že bylo třeba prověřit stavy lidí a případně je doplnit. Ovšem s jedinou výjimkou: „*platí samozřejmě starý předpis, že ve výkonných službách nemají být příslušníci ani aktivní ani záložníci bývalé československé armády.*“ Kontrolu tohoto nařízení dostal na starost Okresní úřad ve Slaném prostřednictvím četnických stanic. Totéž platilo pro podniky se samostatnou ZPO, tedy i pro Pálovku. Výkon trestní moci byl v protektorátu v gesci německých soudů. V závěru svolání uložil okresní úřad adresátům sledovat rozhlas a denní listy, aby se podniky okamžitě přizpůsobovaly novým podmínkám stanoveným pro CPO.⁸¹⁷

10.5 Zařazení zaměstnanců firmy Pála do závodní protiletecké ochrany

Tři týdny před německým vpádem do Sovětského svazu, 28. 5. 1941, přichází „veliteli domovního družstva v Slaném“ Rozkaz č. 33 ke kontrole vyklizení půd. Nesměly na nich být žádné hořlavé látky a termín dodání zprávy o provedení kontroly byl do 1. 6. 1941. Na půdách nesměla být sláma, píce, papíry, hadry, dříví na otop; měly být odstraněny zbytečné předměty a připraveno protipožární zařízení (bedna s pískem, lopata, kád' na vodu, džbery atd.). Velitel domovního družstva za tyto prohlídky půd osobně zodpovídal a pod rozkazem podepsaný náměstek starosty a vedoucí protiletecké ochrany (PLO) Josef Fiala jej upozorňuje, že po 30. 5. 1941 bude kontrolu provádět úřad Oberlandrata v Kladně německým četnictvem.

Citovaný rozkaz č. 33 byl rozeslán velitelům domovních družstev svépomocné služby PLO ve Slaném. Stejným čj. 7984/41 byla ve věci kontroly vyklizení půd oslovena i firma Pála.

⁸¹⁶ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 260.

⁸¹⁷ Karl Vetter tento fakt důrazně připomenul ještě číslem jednací 3223/40/13-1/161 s názvem Vyjmutí důstojníků a rotmistrů ze služeb ZPO. Podle sdělení říšského protektora ze dne 25. 8. 1939 „... nutno vyloučení důstojníků býv. čs. armády z organizace ZPO vztahovati i na záložní důstojníky a rotmistry býv. čs. armády.“ V závěru dopisu z 12. 3. 1940, starosta požadoval, aby se tak neprodleně skutečně stalo.

„Poněvadž budovy Vašeho podniku nespádají pod pravomoc velitelů těchto družstev PO, nařizujeme Vám, abyste sami ve své působnosti vyhověli znění příloženého rozkazu č. 33.“⁸¹⁸

Tab. č. 27 Informace nezbytné pro PLO četnickému velitelství ve Slaném z továrny Palaba z července 1941.⁸¹⁹

Poř. č.	Požadavek četnického velitelství ve Slaném	Odpověď z Palaby
1.	Označení a sídlo závodu:	Pála akc. spol., ve Slaném
2.	Výroba:	elektrických článků a baterií, akumulátorů, kovového zboží, radiosoučástek, chemických čisticích prostředků a výroba Karmelitky
3.	Počet osazenstva:	Podle stavu k 30. červnu t. r.: úředníků – mužů a žen 116 dělníků – mužů, žen a učňů 469
4.	Velikost závodu:	zastavěná plocha dle stavu k 31. 12. 1940 (podle pozemnostního archu) 92 a, 82 m ²
5.	K závodu patřících pozemků:	taktéž dle stavu k 31. 12. 1940 (podle pozemnostního archu) 1 ha, 59 a, 40 m ²
6.	Počet zaměstnanců přítomných ve dne:	579
7.	Osobní data vedoucího závodní PLO:	Rudolf Jan Pála, *18. 7. 1907 v Altoně, okres Hamburk, příslušnost Slaný, bydliště Slaný čp. 1332, ředitel a člen správní rady
8.	Osobní data zástupce vedoucího závodní PLO:	Antonín Hnátek, *30. 5. 1896 v Želivci, okres Jílové, příslušný do Slaného, bydliště Slaný čp. 870, ředitel
9.	Jméno velitele PLO:	Václav Pála, *4. 3. 1888 v Přelici, příslušný do Kvíčku, bydliště Kvíček čp. 120, technický správce závodu
10.	Jméno zástupce velitele PLO:	Rudolf Mrština, *24. 6. 1906 v Chocni, okres Vys. Mýto, příslušný do Slaného, bydliště Slaný, Husova tř. 92, technický úředník
11.	Dozorčí úředník pro noční službu:	V. Kosina
12.	Zástupce dozorčího úředníka pro noční službu:	J. Bartoš (oba byli přítomni v továrně č. 975 v době pracovního klidu, a to od 20. hodiny večerní do 6. hodiny ranní.

Začátkem července 1941 volal do Pálovky štábní strážmistr Ctibor z četnického velitelství ve Slaném, aby si vyžádal údaje odeslané z továrny dopisem z 8. 7. 1941, který začínal slovy „S odvoláním na telefonický rozhovor s Vaším panem štáb. strážm. Ctiborem sdělujeme podle Vašeho přání následující data.“⁸²⁰ a obsahoval údaje přeepsané do tab. č. 27.

⁸¹⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, neprofoliováno.

⁸¹⁹ Tamtéž, sign. č. 257–258.

⁸²⁰ Tamtéž, sign. č. 257.

V listopadu 1941 obdrželo 61 zaměstnanců fy Palaba dopis z městského úřadu ve Slaném, který je vyzýval k povinné součinnosti s orgány obce při úkolech civilní protiletecké ochrany (CPO). Výzva podepsaná starostou královského města Slaného, Jaroslavem Janem Pálou, se opírala o § 4. odst. (2) říšského zákona o protiletecké ochraně ze dne 11. 4. 1935 č. 82 Sb. z. a n., a o § 2. odst. (5) vl. nař. ze dne 18. 10. 1935 č. 199 Sb. z. a n.

Dopis stanovil funkci každého ze zaměstnanců továrny. Kromě velitele závodní protiletecké ochrany a jeho zástupce, jimiž byli stanoveni ředitelé Rudolf Jan Pála a Antonín Hnátek, zahrnovala skupina PVO 30 hasičů, 15 zdravotních orgánů, 6 pořadatelů, 6 spojek a 2 telefonisty či telefonistky. Jejich povinnosti byly dekretem stanoveny takto:

„ ...

1. *Hlásiti se do tří dnů po doručení tohoto dekretu osobně na městském úřadě ve Slaném v čís. 3.*
2. *Povinnosti Vám uložené vykonávati přesně a svědomitě.*
3. *Účastniti se pravidelně předepsaného výcviku.*
4. *Plniti přesně příkazy svého velitele.*
5. *Zachovávat mlčenlivost o věcech, o nichž se ve své funkci dozvíte.*
6. *Hlásiti každou změnu bydliště do tří dnů městskému úřadu.* ⁸²¹

Proti tomuto rozhodnutí se sice bylo možné odvolat do 15 dnů od jeho doručení u okresního úřadu ve Slaném, ale dle § 77. odst. 2 vl. nař. č. 8/1928 Sb. z. a n. byl však odkladný účinek případného odvolání vyloučen, neboť šlo o naléhavý zájem veřejný. Pro jistotu dopis končil pohrůzkou sankcí: *„Řádné plnění těchto povinností je Vaší občanskou povinností a jsem přesvědčen, že je budete vykonávati rád a spolehlivě a že nezavdáte příležitost k použití zákonných prostředků donucovacích (§ 29. zákona o protiletecké ochraně).* ⁸²²

Toto Povolání k povinné součinnosti při úkolech protiletecké ochrany starosta J. J. Pála podepsal a nechal odeslat adresátům z Pálovky. Reagoval tím na rozhodnutí, čj. L-54/F 2, vrchního zemského rady v Kladně ze dne 30. 10. 1941 o zařazení firmy Pála do rozšířené vlastní protiletecké ochrany, které dopisem 57125/B XI 15/1 ze dne 6. 11. 1941 přenesl okresní hejtman Kvasnička, rada politické správy, do Pálovky. ⁸²³

Výkonné síly a noční pohotovostní služba měly být vybrány zásadně jen z řad vlastních zaměstnanců. Pokud to nebylo možné, směl vedoucí závodní ochrany požádat u vrchního zemského rady o zařazení osob cizích, v závodě nezaměstnaných. *„Všeobecně mohou býti jako*

⁸²¹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, neprofoliováno.

⁸²² Tamtéž.

⁸²³ Tamtéž, sign. č. 196–197.

výkonné síly zařazeny způsobilé ženy a dívky, při zařazení výkonných sil ve školách také starší žáci a žákyně, možno-li ti, kteří bydlí v blízkosti školy,“ stojí v dopise okresního hejtmána. Kvasnička čerpal z § 9. odst. 2 prvního prováděcího nařízení k zákonu o letecké ochraně ze dne 4. 5. 1937. V dopise je citována příloha k Věstníku říšského protektora pro Čechy a Moravu čís. 33 ze dne 18. 7. 1941.

Osoby zařazené do závodní PLO měly být vybaveny plynovými maskami,⁸²⁴ hasiči měli mít jednu nebo více ručních požárních stříkaček. (Pokud byla k dispozici stříkačka motorová, stačila jen jedna.) Dále hasiči měli mít požární plácačky a hasičské háky a pro případ poskytování první pomoci jednu či dvě tzv. protiletecké lékárny s dostatkem obvazových látek a nosítek.

Během leteckého útoku bylo třeba věnovat pozornost všem částem budov, kde bylo třeba nejen zkontrolovat, zda nikde nevznikly ohně, ale také vyhledat a zneškodnit zápalné bomby.

Firma Pála akc. spol., odpověděla obratem dne 19. 11. 1941.⁸²⁵ Dokument stanovil velitele PLO a jejich zástupce a dále strukturu či organizaci protiletecké ochrany ve všech provozovnách Pálovky. Viz tabulka níže.

Dodržování předpisů o zatemnění a udržování dostatečných zásob vody a písku bylo samozřejmostí.

Hlavním smyslem Kvasničkova dopisu však bylo sestavení *zatímního jmenovitého seznamu* osob pověřených závodní PLO. Seznam měl být předložen Okresnímu úřadu ve Slaném do 1. 12. 1941.

Jedním z protektorátních orgánů, který měl zřejmě co mluvit do zřízení rozšířené závodní PLO, byl Policejní úřad královského města Slaného, neboť jsem zjistil z nedatované kopie dopisu z Pálovky, která odpovídala na čj. Policejního úřadu královského města Slaného 3541/42, ze dne 22. 7. 1942, jež dostalo v Pálovce přiděleno čj. 12.329/42, že byl v továrně doplněn již dříve pořízený Betriebsluftschuttsplan, sanitní materiál v tovární lékárně překračuje požadavky úřadu a že u pana Holobrady byly objednány drátěné dlahy.

---

⁸²⁴ „Plynové masky je možno obdržeti u firmy Eckart u. Co. – Metallwarenfabrik Prag-VIII, Am Wall (Na Hrázi) 24., ostatní náradí u firmy Wunsch und Voglar Nachf. Dr. Otto Hilsmann u. Co in Wien III/40, Schradtgasse 29.“ Doporučuje dopis okresního hejtmána.

⁸²⁵ Šestistránková příloha k dopisu obsahovala „Řád pro vlastní protileteckou ochranu v závodech fy Pála akc. spol., Slaný“. List 2 dopisu adresovaného Okresnímu úřadu ve Slaném je v záhlaví datován 19. 11. 1941, datace listů 3 až 6 je 18. 11. 1941. Patrně šlo o administrativní chybu. SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 230–234.

ERWEITERTER BETRIEBSLUFTSCHUTZ - ROZŠÍŘENÁ VLASTNÍ PO.
METALLWARENFABRIK - KOVOTOVÁRNA.

Tagedienst - denní pohotovost

Nachtdienst - noční pohotovost

Kupsa Karel
Kysela Miloslav

Ortsleiter - místní vedoucí
Stellv. - zástupce

Kupsa Karel
Kysela Miloslav

Luftschutzraum - Protiletický kryt

Mittelgang vor den Kellern im Wohngebäude.
Prostřední chodba před sklepy obytné budovy.
Eingang vom Hofe - vchod ze dvora.

Krčmář Štěpán

Oberordner - velitel krytu
Stellv. - zástupce

Krčmář Štěpán
Pađour Jan

Ordner - pořádková služba

Koucký Václav
Kysela Miloslav

Presserei u. Lager - lisovna a sklad -
Grossaal im I.St.-velký sál v I.posch. Miloslav Kysela

Betriebsfeuerwehr-tovární požární služba

Brtinský František
Janovský Josef
Kamír Jan

Leiter - vedoucí
Verbind. - spojka
Zeugmeister u. Stellv.-strojmistr
a zástupce

Brtinský František
Sebek Jiří
--

I. Sturmschar - útočný hlouček

Fořtík Antonín
Papež Josef

Leiter - vedoucí

Fořtík Antonín
Hoskovec Antonín

II. Wasserschar - vodní hlouček

Favlát Josef
Focner Václav

Favlát Josef
Krob Karel

III. Schlauchenschar-hadicový hlouček

Krčmář Štěpán
Čáp Josef

Krčmář Štěpán
Sevčík Josef

Hilfsgruppe - pomocné družstvo

Lukáš Karel

Lukáš Karel
Cermák Jaroslav ml.
Příbyl Karel ml.
Chyský Jaromír

Sanitätsgruppe - zdravotní orgány

Fišerová Marie
Roubková Marie
Doležalová Jiř.
Říndová Vlasta
Černá Anna
Dandová Rosalie

Truppenführer - vedoucí čety
Stellv. - zástupce

Helena Hřibová
Reichertová Marta
Zelenková Julie
* Zelenková Jiřina
* Volnálová Marie
Dvořáková Růžena
* Brtinská Helena

Fernsprecher u. Melder-telef. a spoj. služba

Šlajchrtová Bož.
Lukšáková Vlasta
Šlajchrtová Bož.

Fernsprechdienst-telefonní služba

Šlajchrtová Bož.
Fokorná Mil.

Klingesignal-zvonk.signál.poplach

Focner Václav
Janovský Josef

Melder - spojky

Šlajchrtová Bož.
Kočka Dalibor

Obr. č. 160 Organizace vlastní protiletické ochrany v kovotvárně firmy Pála v letech 1939–1945.⁸²⁶

⁸²⁶ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 182.

Tab. č. 28 Rozpis služeb PLO v Palabě z listopadu 1941.⁸²⁷

Poř. č.	Služba/četa tovární protiletcecké ochrany	Adresa objektu
1.	Tovární požární služba v hlavním závodě	Netovická 975
	Velitel: Správce Václav Pála	
	Zástupce: Jan Hlaváč	
	I. četa: 20 členů	
	II. četa: 20 členů	
2.	Tovární samaritská služba	Netovická 975
	I. četa: 8 členů (6 žen, 2 muži)	
	II. četa: 8 členů (6 žen, 2 muži)	
	III. četa: 8 členů (5 žen, 3 muži)	
3.	Asanační četa: 8 členů (1 žena, 7 mužů)	
4.	Pořádková služba	
	Velitel: Rudolf Mrština	
	Zástupce: Antonín Jonák	
	Členové: 38 členů (13 žen, 25 mužů)	
5.	Telefonní a spojovací služba:	
	Telefonní služba: 4 členky (jen ženy)	
	Tovární rozhlas: 2 členové (Ing. Jiří Špaček, František Novotný)	
	Zvonkový signál: 1 členka (žena)	
	Spojovací služba: 8 členů (jen muži)	
	Pro případ poplachu mimo pracovní dobu: Stálá služba a služba u telefonu (noční): Kosina, Bartoš Stálé noční hlídky (4 členové, jen muži)	
	Dále se dostaví: 16 členů (jen muži), například ředitel Rudolf J. Pála, správce Václav Pála, ředitel Antonín Hnátek, Rudolf Mrština	
6.	Pobočná továrna	v Nádražní třídě
	Vedoucí: Karel Kupan	
	Zástupce: Štěpán Krčmář	
	Pořádková služba: 4 členové (jen muži) Požární služba: 8 členů (jen muži) Samaritská služba: 8 členek (jen ženy) Telefonní a spojovací služba: 4 členové (2 ženy, 2 muži) Za leteckého poplachu mimo pracovní dobu: 5 členů (jen muži) Stálá služba noční: 1 člen (Jan Pajer)	
7.	Odbočná továrna	v Pražské třídě
	Vedoucí PLO: František Holaj	
	Zástupce: Josef Šrámek	
	Pořádková služba: 2 členové (Václav Peták, Josef Loskot) Samaritská služba: 4 členky (jen ženy) Telefonní a spojovací služba: 4 členové (1 žena, 3 muži) Za leteckého poplachu mimo pracovní dobu: 4 členové (jen muži) Stálá služba noční: 1 člen (Alois Benýr)	

⁸²⁷ „Karel Šíp odmítá jakoukoliv službu. R“ Ručně psaná poznámka v levém dolním rohu listu 6 k dopisu ze dne 18. XI. 1941, Okresní úřad Slaný. SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 234.

~~ERWEITERTE SELBSTSCHUTZ - ROZŠÍŘENÁ VLASTNÍ PO.~~
 Für den Fall des Fliegeralarmes während der Arbeitszeit :
 Pro případ leteckého poplachu během pracovní doby :

<u>Hilfsarbeiter - pomocní pořádkoví služba</u>	<u>Tätigkeitsplatz - místo :</u>	<u>Luftschutzwache - kategorie :</u>
Schoenleberová Josefa	Laboratorium - laboratoř	I.
Kubelková M. Rosolová Růžena	Mischerei und Presserei - míchárna a lisovna	I.
Hýblová Božena Sloncová Anna	Wickerei - navijárna	I.
Šrámková Anna Bulánková Marie	Vorbereitung - přípravná	I.
Richter Josef Klinová Marie	Löterei - letečna	I.
Pejšková Anna Vencelá Božena	Kocherei - varna	I.
Kutlová Božena Jarošová Antonie	Verzienserei - salóvárna	I.
Haja Jaroslav Babáčeková Božena	Kleberei - lepárna	I.
Hochová Antonín Polková Marie	Expedition - expedice	I.
Čížek Jaroslav Solonková Jiřina	Radioabt. - radiodílna	II.
Kurka Antonín Růžičková Anna	Lohn- u. Vorbereitungsabt. masové a přípr. oddělení	II.
Příbyl Karel Jokšová Růžena	Alufabrik - hliníková	II.
Kalík Josef Špinková Bohumil	Schlosserei, Tischlerei und Schneidewerk. - zámeč., truhl. a kovář. dílna	II.
Braček František	Werte - vrátnice	II.
Stahlík Václav	Prop.Abt. - prop.oddělení	II.
Kozák Josef	Registratur - registratura	III.
Poranilová Marie	Einkauf - nákup	III.
Pastýřák Jan	Verkauf - prodej	III.
Havel Vladimír	Buchhaltung - účtárna	III.

Obr. č. 161 Úkolem pořádkové, případně pomocné služby byly kontrola zatemnění ve stanovených prostorách továrny. „Při nebezpečí náletu se ihned zaujmou místa a připravuje se vyhledání protileteckých krytů, při leteckém poplachu okamžitě spořádané odvedení osazenstva pracujícího v jejich oddělení do protileteckých krytů zároveň uvedených.“⁸²⁸

V další části bylo Policejnímu úřadu sdělováno, že složky rozšířené svépomocné ochrany (*der Erweiterte Selbstschutz – ESS*) prodělávají předepsaný výcvik a do „*služby samaritské*“ byly zařazeny v první řadě ženy ze stavu úřednic. Následovalo jmenovité personální zabezpečení jednotlivých funkcí:

- vedoucího ESS a jeho dvou zástupců,
- vedoucích tří krytů a jejich zástupců,
- vedoucích a zástupců pořádkové a požární služby,

⁸²⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, Závodní protiletecká ochrana, sign. č. 184–185, 189.

- vedoucích a zástupců (zástupkyň) tří sanitních čet
- vedoucích a zástupců (zástupkyň) telefonní a spojovací služby.

ERWEITERTE BETRIEBSLUFTSCHUTZ - ROZŠÍŘENÁ VLASTNÍ PO.

I. Leitung - Vedení :

Leiter - vedoucí	Dir.-Fed. Rudolf J. Pála
I. Stellvortr. - I. zástupce	Dir.-Stellv. místofed. Josef Jakabka
II. " II. "	Disp. - disp. Ing. C. Stanislav Kašper

II. Luftschutzzüge - Protiletcké kryty.

Luftschutzraum I. - Protiletcký kryt I.

/Garderobe und Baderaum unter der Mi -
scherai. - Šatna a koupelna pod ní -
chárnou./

Oberordner - velitel krytu	Hessler Jindřich
Stellvertreter - zástupce	Pála Otakar

Luftschutzraum II. - Protiletcký kryt II.

/Gang vor der Pastic- und Trockenabtei-
lung in der Akumulatoren-Abteilung. -
Chodba před pastovnou a míchárou v aku-
mulátorce./

Oberordner - velitel krytu	Šíp Karel
Stellvertreter - zástupce	Janovský Václav

Luftschutzraum III. - Protiletcký kryt III.

/Mittelgang im Keller des Verwaltungsgo-
bäudes. - Frontřední chodba ve sklepě
kancelářské budovy./

Oberordner - velitel krytu	Solfinger Jaroslav
Stellvertreter - zástupce	Švec Rudolf

Obr. č. 162 V Paladě byly k dispozici tři protiletcké kryty. První byl v šatně a koupelně pod ní, druhý se nacházel v chodbě před pastovnou a míchárou v akumulátorce a poslední byl situován v prostřední chodbě ve sklepě kancelářské budovy.⁸²⁹

⁸²⁹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 183.

Zpráva končila ujištěním nadřizené složky o 20% personální záloze ve službách, potvrzením existence a správného umístění použitelných hasicích prostředků, tedy vody, písku, trhacích háků, lopat motyk apod., a hlášením o správném vybavení střeplinových krytů ochrannými zdmí a nouzovým světlem a devótní ubezpečením o loajalitě: „*Doufáme, že jsme Vašemu přání vyhověli a milerádi přijmeme Vaše případné další pokyny a rady ve věci závodní protiletecké ochrany a poroučíme se Vám v dokonalé úctě Pála akc. spol.*“⁸³⁰

Je třeba dodat, že od září roku 1944 pracovala ve výrobě řada úřednic a úředníků továrny Palaba, kteří navíc sloužili téměř jako ‚vojáci‘ v jednotlivých složkách PLO.⁸³¹

Tab. č. 29 Požadavky Policejního úřadu královského města Slaného kladené na firmu Pála z hlediska zabezpečení protiletecké ochrany (čj. 3541/42, ze dne 22. 7. 1942. Věc: LS., provedení nařízení v podnicích s ESS).

Poř. č.	Požadavek ⁸³²	Splněn/nesplněn ⁸³³
1.	Nařízení npor. Walthera: veškeré podniky ESS do 15. 8. 1942 pořídit <i>Betriebsluftschutzplan (provozní plán protiletecké ochrany)</i> , podle předpisu L.Dv. 755, stránka 22 až 24.	Z továrny bylo odpovězeno: <i>Betriebsluftschutzplan</i> doplněn a sestavuje se jmenná osobní kartotéku služeb.
2.	Veškeré podniky ESS obstarat tzv. <i>Lufschutzkalender (kalendář leteckých útoků)</i> ; objednan úřadem a podnikům dodán za asi 50 –K.	V archivních materiálech žádný kalendář uložen není, ale vzhledem k devótnímu závěru dopisu, viz výše, lze předpokládat, že zakoupeny byly.
3.	Lékárničky v naprostém pořádku a v dostatečném počtu. Obvazový materiál: 30 3rohých šátků, 15 obinadel 6 cm, 8 cm, 10 cm, 8 párů dlah 50 cm, 75 cm, 1 m, 30 kusů drátěných dlah různé délky, krom toho vata, gáza apod. Co chybí objednat u tím pověřeného drogisty Josefa Holobradý ve Slaném.	„ <i>Sanitní materiál máme v naší tovární lékárně vesměs ve větším množství, než předepisujete. Nově uváděné drátěné dlahy jsme mezitím objednali u pana Holobradý.</i> “
4.	Stálý výcvik všech složek, zejména <i>služby požární a samaritské</i> (zařazovat primárně ženy ze stavu úřednic, a teprve když není dost úřednic „...mohou býti přibrány k těmto službám i dělnice, které mají k těmto službám zvláštní vlohy...“), aby byly vždy na svých místech a mohly účinně zasáhnout. Tyto složky „...jest též cvičiti v zacházení s protiplýnovými maskami a konati pravidelné pochodové a dýchací cvičení v maskách, které jest postupně prodlužovati až na dobu 30 minut“. Dále jsou stanoveny zásady ošetřování a uskladňování masek. Každý člen složky PLO měl mít přidělenou	„ <i>Složky ESS prodělávají předepsaný výcvik a do služby samaritské byly zařazeny v první řadě ženy ze stavu úřednic.</i> “

⁸³⁰ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 212–213.

⁸³¹ SOA Praha, NAD č. 1205, fond MLS Praha 1945–1948, složka Jaroslav Jan Pála, sign. č. 122.

⁸³² SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 218–219.

⁸³³ Tamtéž, sign. č. 212–213.

	masku, která měla být opatřena jménem nositele, aby nenastala jejich záměna. Osoby s chorobou pokožky nesměly se masky přidělovat, aby se uvedená nemoc nepřenášela.	
5.	Okamžitě oznámit úřadu jména vedoucích a jejich zástupců, včetně pozdějších změn. Zakoupit tiskopisy pro povolávání osob do ESS u místního úřadu. Další pokyny byly každému podniku dodatečně sdělovány. Povolávání OSOB do SHD mělo přednost před ESS.	Jména vedoucích a jejich zástupců v ESS jsou uvedena níže ve zvláštní tabulce.
6.	Každý podnik musel mít v těchto službách 20% personální zálohu. Každé cvičení bylo třeba předem hlásit úřadu.	<i>„Kromě předepsaného počtu služeb máme po ruce ještě 20% zálohu.“</i>
7.	Vždy dostatek upotřebitelných hasicích prostředků na stanovených místech: vody, písku, tlumičů ohně, trhacích háků, lopat, motyk apod. Za to osobně zodpovídal vedoucí ESS.	<i>„Hasicí prostředky jako voda, písek, trhací háky, lopaty, motyky apod., jsou stále ve vytyčených místech v upotřebitelném stavu.“</i>
8.	Nouzové akumulátorové světlo v každém krytu. Používání petrolejových lamp a svíček bylo přísně zakázáno. V krytech udržovat čistotu: zřídit sedadla, nouzové záchody, lékárničky, případně i lůžka. Vchod do krytu musel být stále volný. Opatření proti sesutí krytů: vzpěry ze silných trámů, zajištění krytů proti střepinám, zřízení ochranných zdí. Všechna tato opatření měla být provedena do 15. 8. 1942. ⁸³⁴	<i>„Střepinové kryty jsou zajištěny proti střepinám zřízením předepsaných ochranných zdí a mají instalované nouzové světlo.“</i>

Tzv. rozšířená vlastní protiletcecká ochrana firmy Pála akc. spol. (obr. č. 160, 161, 162, 174, tab. č. 27, 28, 29, 30, 32)., musela být utvořena nejpozději v prosinci roku 1941, poněvadž dne 11. 12. 1941,⁸³⁵ píše její vedoucí zaměstnanci Pálovky Jiřímu Brožovi: *„Dle pokynů nadřízených úřadů zařadili jsme Vás do naší rozšířené vlastní protiletcecké ochrany podniku jako požární služba; stanoviště: lakovna; vedoucí Vaši čtyři: p. Holaj.“*⁸³⁶ Obsílka končila upozorněním, že se pan Brož musí na určené stanoviště v podniku dostavit po vyhlášení leteckého poplachu i v noci. František Holaj byl vedoucím PO v Odbočné továrně v Pražské třídě, a tudíž se dá odvodit, že zde byla lakovna.⁸³⁷

Říšský a Úřední věstník č. 191 ze dne 26. 8. 1944, s. 2,⁸³⁸ vytvořil jakýsi metodický pokyn, pravděpodobně Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (NSDAP) k *„Zajištění*

⁸³⁴ Nařízení bylo podepsáno velitelem policie Ctiborem a starostou obce J. J. Pálou.

⁸³⁵ S razítkem spisovny lakovny 28. 3. 1942. Šlo zřejmě o Odbočnou továrnu v Pražské třídě.

⁸³⁶ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 226.

⁸³⁷ Tamtéž.

⁸³⁸ Tamtéž, sign. č. 176.

výkonu a vedení osazenstva. Jak má pracovati závodní vedení zaměstnanectva.⁸³⁹ Výkon v továrnách se měl stupňovat. „K výkonu tohoto úkolu dala strana závodům k dispozici nejlepší nástroj, německou pracovní frontou (Deutsche Arbeitsfront (DAF)).“⁸⁴⁰

Tab. č. 30 Jména vedoucích a jejich zástupců v rozšířené protiletecké ochraně Palaby v červenci 1942.⁸⁴¹

Poř. č.	Funkce	Jméno
1.	Vedoucí podniku a vedoucí ESS I. zástupce: II. zástupce:	ředitel Rudolf J. Pála řed. Antonín Hnátek m. ř. Josef J. Jakubka
2.	Vedoucí I. krytu: zástupce:	Jindřich Nassler Otakar Pála
3.	Vedoucí II. krytu: zástupce:	Karel Šíp Václav Janovský
4.	Vedoucí III. krytu: zástupce:	Jaroslav Solfinger Ing. C. S. Kašpar
5.	Vedoucí pořádkové služby: zástupce:	m. ř. Josef J. Jakubka Ing. C. S. Kašpar
6.	Vedoucí požární služby: zástupce:	technický správce Václav Pála Rudolf Mrština
7.	Vedoucí sanity: Vedoucí I. sanitní čety: zástupce: Vedoucí II. sanitní čety: zástupce: Vedoucí III. sanitní čety: zástupce:	Albína Stádníková, Helena Düllková Helena Pajerová M. Rovnanová-Kejlová Olga Fišerová Jaromír Šefčík
8.	Vedoucí telefonní služby: zástupce:	Božena Opeltová Květa Charvátová
9.	Vedoucí spojovací služby: zástupce:	Vladimír Rákos Ladislav Skála

Dle této metodiky mělo být cílem managementu „*bezpodmínečné a radostné zasazení celého osazenstva*“, je definována nejmenší jednotka závodního mužstva, tedy osazenstvo jednoho bloku. Vedoucí bloku „*musí znáti také jejich jména, jejich bydliště a rodinné poměry a v případech škody musí věděti, kdo potřebuje pomoci*“.⁸⁴²

Zaměstnanci měli vědět, kam se uchýlit při náletu a velitelé bloků měli mít u sebe seznamy svých mužstev. To proto, aby mohlo být po náletech zajištěno stravování, pro výpočet mezd při zničení dokladů apod. „*Účelem všech směrnic jest co nejrychlejší znovuvybudování, resp. Nejlepší udržení závodní výrobní síly.*“⁸⁴³

⁸³⁹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 176.

⁸⁴⁰ Tamtéž.

⁸⁴¹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 212.

⁸⁴² Tamtéž.

⁸⁴³ Tamtéž.

O spojencích se zde hovořilo jako o teroristech. „*Jestliže kupř. nepřijde příslušník osazenstva po teroristickém náletu do práce, musí vedení zaměstnanectva vysvětliti, proč byli jednotlivci zadrženi.*“⁸⁴⁴

Každému zaměstnanci firmy Pála byl asi vydán *„připomínací lístek“* se všemi pokyny, které se týkaly hlášení, shromáždění a jeho pracovního zasazení, dále tovární průkaz, jenž umožňoval, spolu se skupinovým a blokovým rozdělením zaměstnanců kontrolu *„po teroristických útocích na obytné čtvrti“*, a to vše mělo vytvářet nejdůležitější předpoklady pro *„vysokou nebo dokonce úplnou nástupní sílu“* po náletech.⁸⁴⁵

V posledním odstavci metodika zdůrazňovala důležitost ochrany osobních věcí zaměstnanců při a po náletech. Bombardováním postiženého zaměstnance bylo třeba nasýtit. *„Ve zvláštních případech musí být možno spolustravovati také příslušníky rodin.*“⁸⁴⁶

Měla být vytvořena vedoucí a poradní místa, kam měli zaměstnanci chodit hlásit škody. Dále měl být stanoven člověk jako pomocná síla hospodářského a vyživovacího úřadu a někdo, kdo by zpracovával žádosti na *„Kriegssachschädemant“*. Měly být zřízeny prodejny a řemeslné dílny určené pro šití a opravy. Tak měly být znovu opatřeny domácí nářadí a oděv. Závodová společenství měla pořádat sbírky, které by byly *„k dispozici totálně poškozeným kamarádům. ... Zvláště důležité je konečně vedení mládeže činné v povolání, a to především, je-li zaopatřena odděleně od rodiny“*.⁸⁴⁷

Jednalo se však pouze o v praxi stěží uplatnitelnou propagandu. Muselo to být jasné každému, kdo si přečetl článek R. Hradečného s titulkem *„Ochrana proti leteckým pumám“* zveřejněný v Národní politice krátce po americkém náletu na Prahu dne 14. 2. 1945. Autor konstatoval, že: *„Podzemní úkryty poskytují nejlepší možnou ochranu proti střepinám pum, tlaku vzduchu, vyvolaném explosemi, i proti nebezpečným účinkům úlomků skla z okenních tabulí a řítícímu se zdivu.*“⁸⁴⁸

Hradečný vyzvedl zásluhy nejen *„chladnokrevnost jedinců“*, ale především dobře sehrané a vedené obyvatelé jednotlivých domů nebo domovních bloků, *kteří účelnými opatřeními zachránili majetek sobě i svým sousedům“*. Tvrdil, že společné nebezpečí vyvolává pocit sounáležitosti, který dává lidem odvahu a pomáhá jim překonávat strach ze záře plamenů, vedra a silného kouře.

---

⁸⁴⁴ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 212.

⁸⁴⁵ Tamtéž.

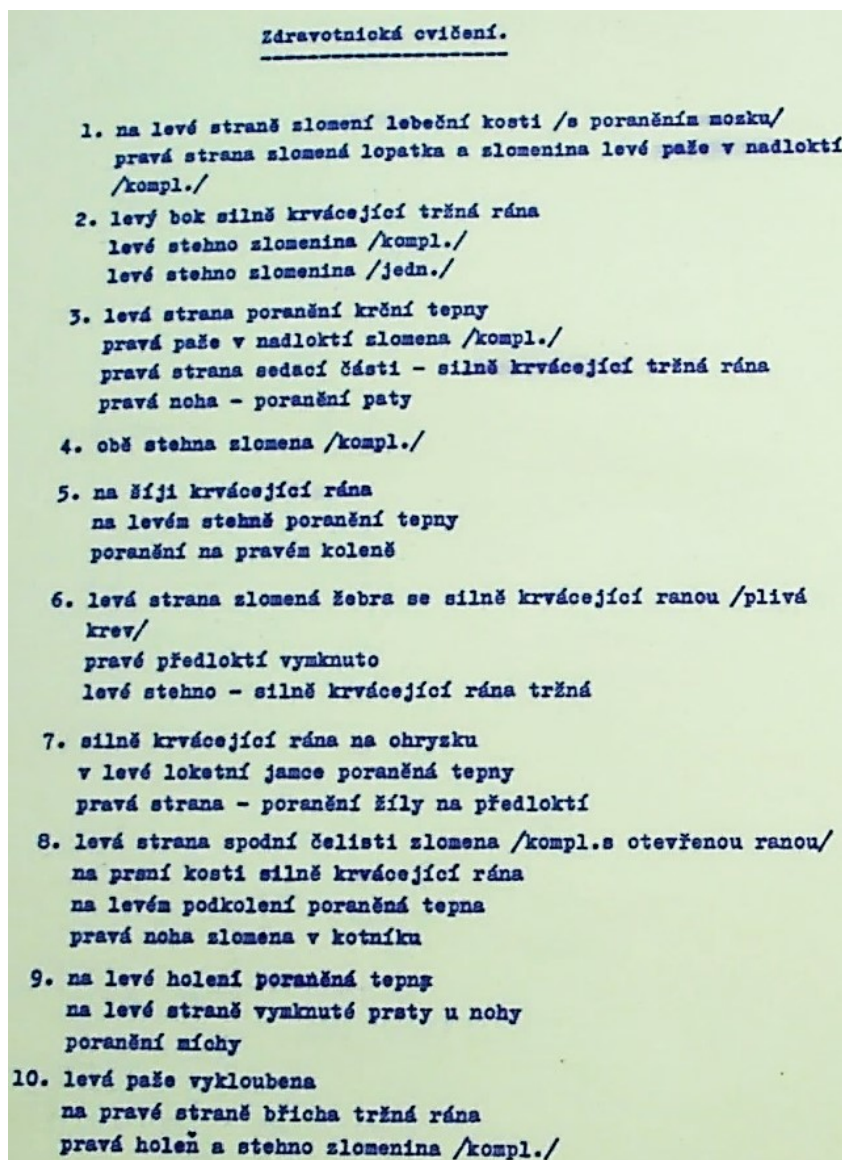
⁸⁴⁶ Tamtéž.

⁸⁴⁷ Tamtéž.

⁸⁴⁸ Tamtéž, sign. č. 258.

Autor článku shrnul typy svržených pum:⁸⁴⁹

- tříštitivé pumy s okamžitým či zpožděným zapalovačem,
- zápalné celuloidové destičky,
- šestihranné tyčkové pumy s thermitovou náplní,
- fosforové krabice o váze asi 14 kg,
- přibližně stejně těžké plamenometné pumy, plněné benzolem.

Obr. č. 163 Plán zdravotnického cvičení zahrnoval postup záchranářů při možných fatálních zraněních, jako je zlomenina lebeční kosti nebo poranění tepny. Úkolem *samaritského družstva* či *zdravotních orgánů* bylo „zajistit první pomoc u raněných a jejich ukrytí“.⁸⁵⁰

⁸⁴⁹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 258.

⁸⁵⁰ Tamtéž, sign. č. 187.

Zbraň zápalné pumy, který zůstává ve vnitřku leteckou střelnicí, jest hašen ruční protileteckou střelnicí. — Tak sbíjí (vlevo) rozstříkané střelky zápalné hmoty malým plamenem. Uhasnou zapaleté jednoduším postřiku z ruční protiletecké letecké střelky a musí býti později pečlivě odliškovány mokrým nebo žrábkou (dole), protože se okamžitě na vzduchu mohou se samy od sebe opět vznítiti.

Proto musí býti každý zasažený prostor tak dlouho ustle hlášen — i když svépomocně síly zastihý st dojde co nejvíce dle — dokud nejsou odčizeny poslední stopy fosforových zápalných pum.

Základní podmínka úspěšného boje proti fosforovým zápalným pumám:
Dostatečné zásoby písku, především však voda, voda a ještě jednou voda!

Nahore: Takto se hasí ruční leteckou střelnicí hořící podlahu, pafiny atd. Neopouštějte hmotu jen protože tím se zapaletí! Také hořící střelky na podlahu, na stěnách a na nábytku udvíjí se pískem, resp. vodou.

Vpravo: Jestliže nedostatečnými prostředky suchými pískem a suchou zápalnou pumou pozorována stopa tak pozdě, že se již vrážely věci kudy nábytku, musí hašení býti prováděno nejprve přehled tak, jak bylo právě vyliceno. Hořící nábytek budíť hašen ruční protileteckou střelnicí.

Vlevo: Také hořící zápalná hmota, vyčkáající z pumy, a fosfor z pumové hlavice, svoji sílu, když byl dým, se pokrývají pískem, který jest třeba zásadně vždy vydati námořní, rovněž při pokrývání jednodušších střelků na podlahu.

Obr. č. 164 Dvě stránky z jedné z příruček, jimiž byli vybaveni členové PLO firmy Pála a názorná ukázka, jak se s požárem způsobeným zápalnou pumou vypořádat.⁸⁵¹

⁸⁵¹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 134.

Zasahující lidé si měli mj. nasadit protiplýnovou masku či si ovázat nos a ústa navlhčeným kapesníkem a navléknout si kožené rukavice. „Poté skryti za zdi, holi, topůrkem či koštětem stiskneme kliku dveří k požářišti a pootevřeme je, abychom shlédli, zda plameny opadly. Díváme se do místnosti z dřepu, poněvadž horní polovinou dveří vyšlehne plamen, zatím co při zemi je vzduch studenější a spíše prostý kouře. Ve dřepu se stříkačkou či vědrem se hledíme přiblížit až k hlavnímu zdroji ohně. Hasíme jeden kus nábytku po druhém, počínaje největším, a to vždy ve směru od zdola nahoru.“⁸⁵²

10.6 Protipožární hlídka (Brandwachen)

Dne 5. 2. 1943 napsal starosta J. J. Pála na Uniformierte Gemeindevollzugspolizei dopis s číslem jednacím Tgs. Nr. 562/43 ve věci hlídek protiletectké ochrany (Brandwachen). Ty měly být zřízeny v každém podniku, a tedy i v Pálovce v síle pěti mužů, včetně jednoho velitele.

Podnik se musel postarat o ubytování hlídky, tj. přidělit mužům místnost a vybavit ji lůžky a ložními potřebami. Hlídka měla nastoupit službu na zvláštní příkaz místního velitelství protipožární ochrany (PO).

Téhož dne a od stejných institucí byl odeslán dopis č. j. (Tgb. Nr.) 563/43, který tlumočil nařízení okresního hejtmana RAV – Luftschutzabteilung – v Kladně, že „jest nutno provést natření krovů a dřevěných přístaveb ohnivzdornou látkou.“⁸⁵³ Potřebnou látku měla dodat firma Kraluper Gesellschaft für chemische Produkte, Kralup a. d. Moldau.

10.7 Zabezpečení protiletectké ochrany ve firmě Pála v praxi

Dne 15. 12. 1941 napsal starosta města a vedoucí PLO Pála do továrny na elektrické články a baterie v Slaném: „Po kontrole, rozšířené vlastní protiletectké ochrany Vaší firmy, provedené dne 9. prosince 1941 sděluji Vám, že jsem shledal vše v nejlepším pořádku jak po stránce osobního, tak i věcného opatření. Děkuji Vám za správné pochopení důležitého nařízení o zřízení rozšířené vlastní protiletectké ochrany a doufám, že i napříště shledám u Vás vše v nejlepším a vzorném pořádku.“⁸⁵⁴

---

⁸⁵² SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 134.

⁸⁵³ Tamtéž, sign. č. 202.

⁸⁵⁴ Tamtéž, sign. č. 209.

4. BETRIEBSFEUERWEHR - TOVÁRNÍ POŽÁRNÍ SLUŽBA

Aufgaben: Beim Fliegeralarm und Luftangriff stellt 2 Brandwachen je 3 Mann. Diese Brandwachen müssen sich in die zu diesem Zweck errichteten Schutzräume begeben, aus welchen sie sämtliche Fabrikobjekte beaufsichtigen und bei Bombentreffen oder Brandentstehungen die übrige in Luftschutzräumen in Bereitschaftsstand befindliche Feuerwehrgesellschaft berufen.

Ulohy: Za leteckého poplachu a náletu nastupují 2 požární hlídky po 3 mužích. Tyto hlídky se musí odebrat do krytů k tomu účelu zřízených, odkud pozorují veškeré tovární budovy a při zásazích nebo vzniku požáru přivolají ostatní členy požární služby, jsoucí v pohotovosti v krytech.

Führung der Betriebsfeuerwehr - vedoucí tovární požární služby

Verwalter - správce P á l a Václav

I. Truppo - družstvo

Vník Jaroslav
Hlavčič Jan st.
Boškot Bohumil
Doran Karol

Leiter - vedoucí
Stellv. - zástupce
Vorbund. - spojka
Maschinist stroja.

II. Truppo - družstvo

Krština Rudolf
Špaček Jiří
Beránek Stan.
Kraus Emanuel

I. Starnochar - útočný hlouček

Hlavčič Jan st.
Fríz Frant.

Leiter - vedoucí
Gehilfe - pomocník

Špaček Jiří
Honisch Václ.

II. Wasserschar - vodní hlouček

Viša Jan
Hyboudýn Václav

Leiter - vedoucí

Starnad Jindřich
Polozný Lad.

III. Schlauchenschar - hadicový hlouček

Kostič Frant.
Hlavčič Frant.

Leiter - vedoucí

Hlaček Ladislav
Klimpl Edouard

I. Hilfsgruppe - pomocné družstvo

Soběřily

Landa Heřman
Dolajší Josef
Švec Edouard
Štála Ladislav

Novotný Frant.
Rampa Jaroslav
Černý Bedřich
Jungmann Karol

II. Hilfsgruppe - pomocné družstvo

Vandura Rynok
Kojla Karol
Švec Miloslav
Háml Josef
Sýkora Milan
Hlavčič Lad.
Vráček Josef
Hlavčič Jan ml.

Vozlíček Antonín
Beřan Ladislav
Stědník Jaroslav
Dvořák Václav
Šima Karol
Soidl Miroslav
Tušek Arnošt
Černák Antonín

Obr. č. 165 Výše je uvedena organizace tovární požární služby s vysvětlením požadované činnosti: „Za leteckého poplachu a náletu nastupují 2 požární hlídky po 3 mužích. Tyto hlídky se musí odebrat do krytů k tomu účelu zřízených, odkud pozorují veškeré tovární budovy a při zásazích nebo vzniku požáru přivolají ostatní členy požární služby, jsoucí v pohotovosti v krytech.“⁸⁵⁵

⁸⁵⁵ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 186.

6. Fernsprecher und Helder - Telefonní a spojovací služba.

Aufgaben: Die bei Luftgefahr, Fliegeralarm und Luftangriff notwendigen Verbindungen entsprechend den Anordnungen des Leiters und der Truppenführer herzustellen.

Üboly: Za nebezpečí náletu, leteckého poplachu a náletu obstarává nutná spojení podle nařízení vedoucího tovární PO a vedoucích čet.

Fernsprechdienst - telefonní služba.

Tagelionsst-tenní služba

Kytková Jasmila
Charvátová Květa
Sechovcov-Průša Jan   Stellv.-nástupce
Porašilová Marie   Hrnčář-adiant

Nachtionsst-rošni služba

Košina František
Vantířich Josef
Paur Josef

Polbrückerfunk - tovární rozhlas.

Ing. Špaček Jiří
Novotný František

Helder - spojky.

Rákos Vladimír
Marek Josef
Profil: Jaroslav

7. Sondertruppe bei den Luftalarm bei Tag :
Zvláštní družstvo při poplachu ve dne

Aufgaben: Die Aufgabe dieses Dienstes bei Luftangriff ist die Sicherstellung des Feuers unter Kesseln und Öfen, um bei Treffern eine Feuerentstehung zu verhüten.

Üboly: Úkolem těchto služeb v případě náletu je zajištění ohně pod kotly a pecemi, aby v případě zásahu nevznikl požár.

Aufsicht über Kessel und Öfen - dozor na kotle a pece

Kesselraum I - kotelna I
Kesselraum Adm.Geb. - v adm.budově

Asphaltekessel in Vergiesserei
kotle v zalévárně

Blaisöfen - pece na olovo

Küchenöfen - kuchyňská kama

Krdkora Alois
Tuspaeh Václav

Matoušek Josef

Příhýl Karel st.
Dryák Karel

Svatý Emil
Marek Josef

Hilfstruppe - pomocná četa.

Stand Luftschuterraum III - stanoviště kryt III.

Aufgaben: Die Aufgabe der Hilfstruppe ist sich in Luftschuterraum III zu konzentrieren und da Befehle der IS-Leiter oder Feuerwehroleiter abzuwarten.

Üboly: Úkolem pomocného družstva je soustřediti se v krytu č.III a očekávatí dalších rozkazů od velitele PO nebo velitele hasičů.

Holý Prokop
Hoskovec Antonín
Kos Oldřich
Heďviš Václav
Poterka Ladislav

Kříž Václav
Zralík Jindřich
Hajman Alois
Blahota Frant.
Hrbek Frant.

Špinka Boh.
Richter Josef
Pospíšil Karel
Šabert Josef
Ševčík Josef

Kotek Karel
Pláček Jiří
Porašil Mil.
Trš Jaroslav
Palchert Karel

Obr. č. 166 Nedílnou součástí organizační struktury rozšířené závodní protiletecké ochrany byla *Telefonní a spojovací služba* sestávající z telefonní služby, továrního rozhlasu a spojky, již příslušný archivní dokument charakterizuje takto: „*Za nebezpečí náletu, leteckého poplachu a náletu obstarává nutná spojení podle nařízení vedoucího tovární PO a vedoucích čet.*“ *Zvláštní družstvo při poplachu ve dne a pomocná četa* byly posledními články v „řetězu“ PLO.⁸⁵⁶

Dne 2. 1. 1942, do továrny došlo 7. 1. 1942, píše číslem jednacím 245 starosta města a vedoucí PO J. J. Pála firmě Pála akc. spol., továrna na elektrické články a baterie, v Slaném ve věci *Pokynů rozšířené vlastní protiletecké ochrany*. Jedná se o výtku, či dokonce pokárání, v němž se v úvodu shrnuje, že 29. 12. 1941 v 03.45 vyhlásily sirény poplach. „*Po tomto*

⁸⁵⁶ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 187–188.

zazvonění sirén musí se mužstvo Vaší rozšířené vlastní protiletcké ochrany dostavit ihned na své stanoviště.“ Starosta očekával hlášení o stavu mužstva od místního vedoucího rozšířené vlastní PLO, které však nedošlo. Místním vedoucím byl, jak již bylo uvedeno, ředitel továrny, Rudolf Pála. Hlášení se muselo podávat písemně do kanceláře policejního velitele – na velitelství PO⁸⁵⁷ na radnici „*a to první do 15 minut a druhé do 30 minut po vyhlášení poplachu*“.⁸⁵⁸ Na závěr starosta žádal, aby se toto upozornění napříště dodržovalo.⁸⁵⁹

Vytvořený systém PLO v Pálovce se na první pohled jeví jako dokonalý, jak z hlediska organizačního, tak materiálně-technického zabezpečení. Jak je uvedeno výše, zaměstnanci Palaby, zapojení do systému PO, měli být dokonce finančně odměňováni. Ale skutečnost měla ke kýženému ideálu daleko. Lidé své povinnosti vůči továrně a Říši v rámci Protektorátu Čechy a Morava řádně neplnili (tab. č. 31). Vedoucí tovární PO sepisoval záznamy absencí a prohřešků osob stanovených pro služby v systému protiletcké ochrany při cvičeních. Těžko říct, do jaké míry svá pokárání myslel vedoucí PO vážně, či se jednalo pouze o alibistická hlášení, která jej měla ochránit před hněvem nacistických úřadů.

Vedoucí tovární PO v zásadě střídal dvě formulace svých výtek:

- I. „*Musím konstatovati, že jste opět nenastoupil při leteckém poplachu dnešní noci. Dříve než učiním příslušné hlášení o Vaší nepřítomnosti veliteli městské PO, žádám, abyste níže uvedl důvody, proč jste nenastoupil k protiletcké službě.*“ Důtka bývala ukončena upozorněním na možnost uložení značné peněžité pokuty daným „hříšníkům“ ze strany okresního úřadu v případě, že omluva nebude postačovat k odůvodnění jejich nepřítomnosti.
- II. Druhá formulace výtky byla obecnější. „*Při leteckém poplachu v noci z pondělí na úterý, 27.–28. IV.*⁸⁶⁰ *chyběl opět velký počet příslušníků složek PO. Žádám o udání důvodů pro nedostavení se a poznamenávám, že budu nucen hlásiti veliteli městské PO osoby, které svoji nepřítomnost nedostatečně odůvodní.*“ V závěru této formulace vedoucí tovární PO připomíná, že nepřítomnost příslušníka PO na stanovišti lze omluvit pouze tehdy, pokud byla nahlášena před odcestováním. Často se jednalo o absence v sobotu a neděli. Zaměstnanci Pálovky, museli svou omluvu podepsat.⁸⁶¹

---

⁸⁵⁷ Materiály SOA dokazují, že se používaly obě zkratky pro protiletckou ochranu, jak PLO, tak PO.

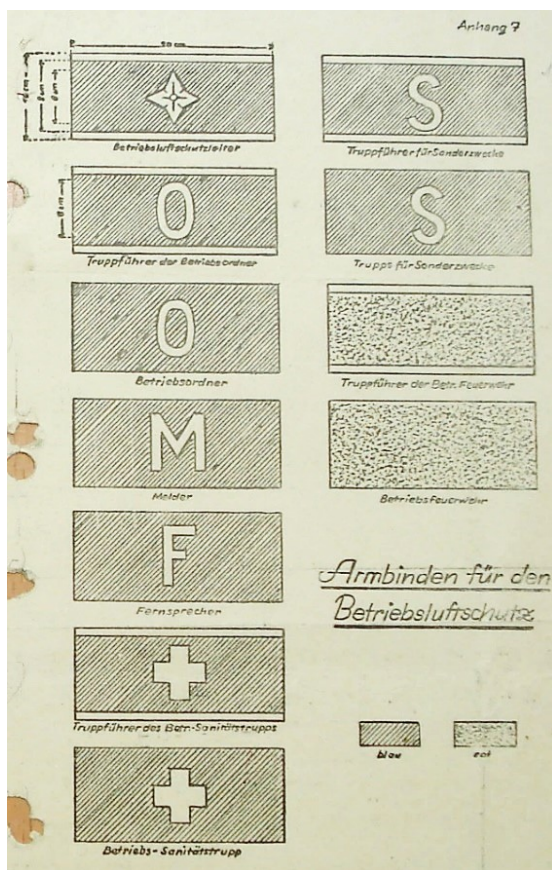
⁸⁵⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 209.

⁸⁵⁹ Tamtéž.

⁸⁶⁰ Pravděpodobně roku 1942.

⁸⁶¹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 216–218.

Obr. č. 167 Pásky *Armbinden für den betriebs luftschutz* zaměstnanců Palaby, členů systému závodní protiletické ochrany, umístované na rukávy svrchníků. Návleky s písmenem a barevným rozpoznávacím kódem označovaly funkci v PLO.⁸⁶²

Legenda k obr. č. 167

Označení pásky v němčině

Betriebsluftschutzleiter
 Truppführer der Betriebsordner

 Betriebsordner
 Melder
 Fernsprecher
 Truppführer
 des Betr. – Sanitätstrupps
 Betriebs – Sanitätstrupps
 Truppführer für Sonderzwecke
 Truppführer der Betr. Feuerwehr
 Betriebs Feuerwehr
 Blau/rot

Označení pásky v češtině

Velitel závodní protiletické ochrany
 Velitel čtyř závodních pořadatelských (organizačních) služeb
 Závodní pořadatel (organizátor)
 Spojka
 Telefonista (telefonistka)
 Velitel čtyř závodních zdravotnických oddílů

 Závodní zdravotnické oddíly
 Velitel čtyř pro zvláštní účely
 Velitel závodních hasičů
 Závodní hasiči
 Modrá/červená

⁸⁶² SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, neprofoliováno. Páska s bílým „W“ v červeném poli a bílým lemováním svědčí o tom, že Příloha (Anhang) 7 měla více listů, které se však nedochovaly.

Tab. č. 31 Přehled dochovaných zápisů vedoucího rozšířené závodní protiletcecké ochrany ve firmě Pála.

Poř. č.	Datum	Provoz	Výtka	Zaměstnanec	Omluva
1.	---	Kovo	I.	Antonín Fořtík Johanna Mayová Božena Králíková Julie Vainertová Vlasta Lukšíková	„Mimo Slaný.“ „Nemocná.“ „Nemocná.“ „Neslyšela jsem sirény.“ „Bydlím v Třebízi.“
2.	27.–28. IV. 1942	Kovo	II.	Josef Pavlát Jaroslav Veselý	„Bylo mi nevolno.“ „Mimo Slaný.“
3.	~//~	---	II.	Josef Dolejší Jiří Špaček Ladislav Pokorný Zdeněk Klimpl Jan Bartoš	„Jelikož dělám 12 hod. denně, spím v noci tvrdě.“ „Neslyšel jsem signál a hlídka v naší ulici spala také.“ „Byl jsem mimo Slaný v Dolině u rodičů.“ „Neslyšel jsem sirény.“ ---
4.	---	Lako	I.	Jiří Libš Rudolf Špurek	„Neslyšel jsem sirény. Spal jsem tvrdě.“ „Nikdo mě nezbudil. Neslyšel jsem zvonky.“
5.	25.–26. IV. 1942	Lako	II.	Václav Peták Zdeněk Švec Jiří Libš Rudolf Špurek Karel Šíp Josef Vršek Josef Huml Prokop Holý Jan Víša Ladislav Petříček Karel Lukáš Vlad. Frolík Jindřich Strnad Václav Honisch Oldřich Kos Ladislav Nosek Josef Šabart Karel Jungman	„Sirény nebylo slyšet.“ „Nebudila mě domácí hlídka a krom toho jsem ještě nikdy neslyšel v noci houkat sirény, ačkoliv mám okno otevřené, neb velký hukot dělá potok tekoucí mi pod okny.“ „Neslyšel jsem sirény. Spal jsem. Hlídky mne nezbudily.“ „Neslyšel jsem sirény. Spal jsem.“ „Nebyl jsem ve Slaném.“ „Byl jsem tady, ale slyšel jsem až 2. houkání.“ „Neslyšel jsem sirény, tvrdě spím.“ „Byl jsem v Praze!“ „Byl jsem doma u rodičů.“ „Zastávám při náletu hlídku u sokolovny.“ „S manželkou na Kladně u rodičů.“ „Byl jsem tady, ale až po druhém houkání.“ „Byl jsem mimo Slaný.“ „Spím tvrdě, sirény jsem neslyšel.“ „Neslyšel jsem sirény.“ „Neslyšel jsem sirény.“ „V chemické továrně není slyšet sirény.“ „Neslyšel jsem sirény.“

	25.–26. IV. 1942	Lako		Jaroslav Rampa Emanuel Kramer Anežka Černá Libuše Čermáková Vlasta Kordíková Marie Povová Věra Jiroušová Karel Peřaut Marie Zajíčková Anna Chaloupková Mečislav Rákos Jiří Pech Stanislav Hort Boh. Skála Boh. Roškot	„Nikdo mě nezbudil.“ ⁸⁶³ „Nevzbudila mě hlídka P. O. Tvrdě jsem spal.“ „Byla jsem mimo Slaný.“ „Bojím se sama chodit.“ „Sirénu v Knížku neslyším. Hlídka nikoho nebudí.“ „Neslyšela jsem sirénu.“ „Byla jsem ve Zlonicích.“ „Byl jsem v Roudnici.“ „Jezdím každou sobotu za mojí rodinou do Prahy a vracím se až v pondělí ráno.“ „Neslyšela jsem sirénu, žádný mě nezbudil.“ „Byl jsem mimo Slaný.“ „Neslyšel jsem sirény.“ „Nebudila mě ani domácí ani rajonová hlídka.“ „Nemocen.“ „Nikdo mě nezbudil. Tvrdě jsem spal.“
6.	25.–26. IV. 1942	Kovo	II.	Štěpán Krčmář ⁸⁶⁴ Miloslav Kysela Antonín Fořtík Jaromír Chyský Karel Příbyl ml. Joh. Mayová Marie Abtová (provd. Maděrová) Jiřina Doležalová Božena Králíková Anna Černá Julie Vainertová Vlasta Lukšíková	— — — „Nemocen.“ „Nemocný.“ „Mimo Slaný.“ „Neslyšel jsem sirény, velitel PO, který bydlí v domě, mě nezbudil.“ „Nemocná.“ „Svatební noc! Svatba.“ „Neslyšela sirény.“ „Mimo Slaný.“ „V nemocnici.“ „Neslyšela jsem sirény.“ „Bydlí Třebíz.“

10.8 Zabezpečení archiválií

Dne 14. 12. 1942 napsal Pála ve funkci starosty města a místní vedoucí PO dopis do Palaby s číslem jednacím 564/42. Sdělení se týkalo ochrany archiválií před zničením v případě leteckého útoku. Dopis starosta napsal na rozkaz npor. Walthera.

⁸⁶³ Doslova: „Nikdo mně nezbudil.“ Marie Povová se zase omlouvala větou: „Neslyšela jsem sirenu.“ Někteří zaměstnanci psali s pravopisnými chybami, ale pochopitelně byl také jiný jazykový úzus, například siréna se zřejmě psala s krátkou samohláskou „e“, tedy sirena. Rajon se psal jako rayon apod. SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 219–224.

⁸⁶⁴ Vyjádření Štěpána Krčmáře je nečitelné.

Dokument rozděloval archiválie do tří skupin dle jejich významu:

1. kulturně cenné, jejich zničení by představovalo národní ztrátu,
2. zvláštního vědeckého významu (například středověké listiny),
3. ostatní archiválie, například správní a zakládací listiny.

Archiválie měly být přeneseny z půd a poschodí do přízemí a sklepa. Dále měly být uloženy odděleně od ostatních spisů v dobře chráněných prostorách a uschovány ve schránkách. Zodpovědným za realizaci tohoto opatření měl vedoucí archivu. „V ESS – podnikách jest vedle vedoucího archivu odpovědný ESS vedoucí. V ostatních podnikách jest odpovědný představený podniku nebo ústavu.“⁸⁶⁵

Pála poslal v příloze čj. 5639/42 ze dne 11. 12. 1942 všem ESS – vedoucím 100 kusů povolání do služby v ESS a 100 kusů ujištění pro služby v ESS. Vedoucí ESS dále žádal, aby „povolání všech složek ESS provedli na těchto tiskopisech pro povolání členů k povinné službě v závodní protiletcecké ochraně“.⁸⁶⁶ Továrna musela za tiskopisy zaplatit, což dokládá poslední věta sdělení: *Částka za dodané tiskopisy bude Vám oznámena později.*⁸⁶⁷

10.9 Chráněné nemovitosti firmy Pála

Náletem či jeho důsledky byly pochopitelně ohroženy všechny budovy a veškerá zařízení Pálovky. Zřejmě proto byly vypracovány plány areálu továrny s vyznačeným rozmístěním protipožárních prostředků (vodních zdrojů) v Netovické 875 (obr. č. 168).

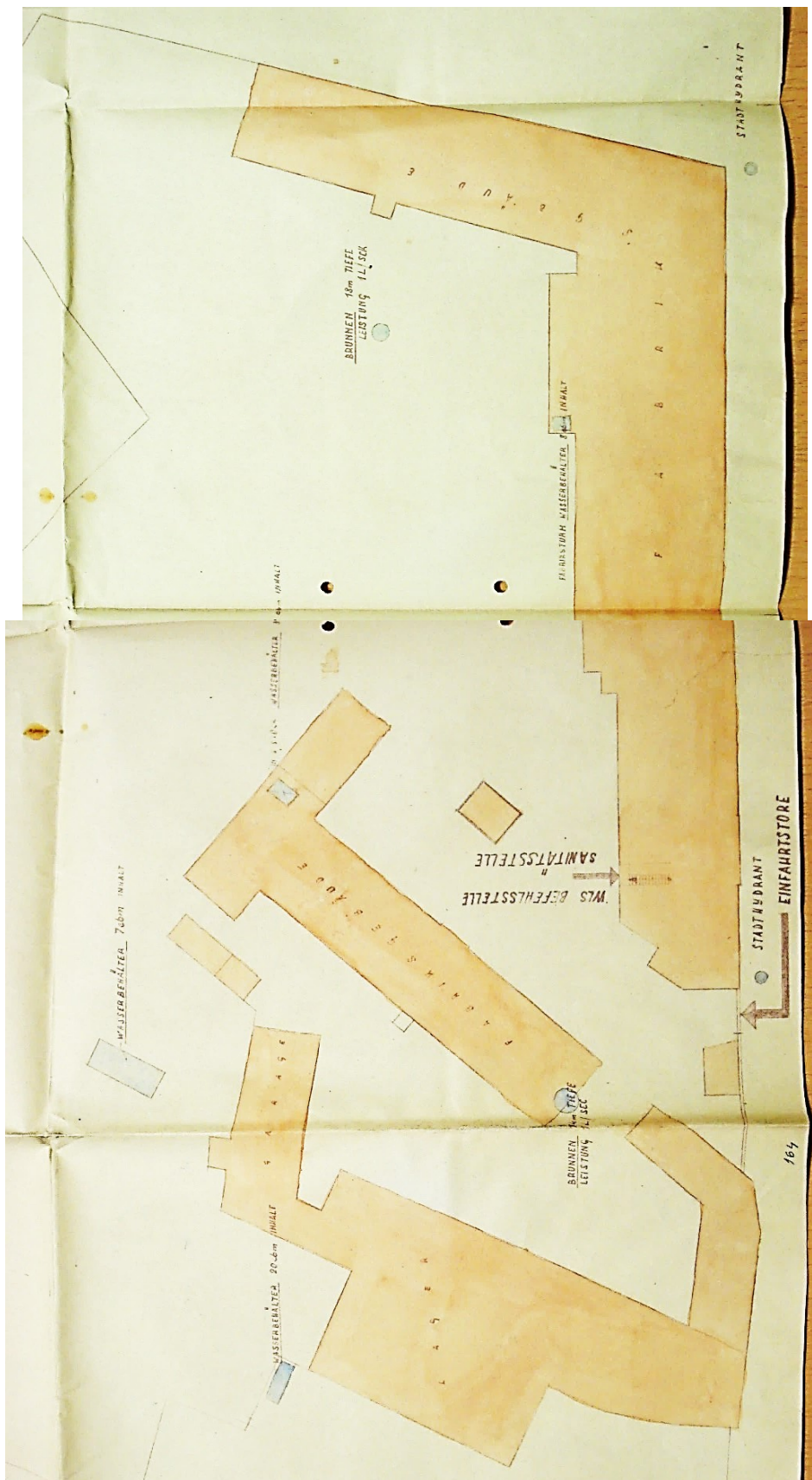
Legenda k obr. č. 168	
Lager	Skład
Einfahrtstore	Příjezdová cesta
Brunnen 14 (18) m Tiefe	Studna, hloubka 14 (18) m
Leistung 1 l/sec	Výkon 1 l za sekundu
Wasserbehälter 7 (8, 20) cbm Inhalt	Vodní nádrž, objem 7 (8, 20) m ³
Fabriksturm Wasserbehälter	Vodní nádrž v tovární věži pro vyhlásování poplachu
Werklufschutzleiter (WLS) Befehlsstelle	Velitelské stanoviště vedoucího protiletcecké závodní ochrany
Garage	Garáž
Sanitätsstelle	Ošetřovna
Fabrikgebäude	Tovární budovy

⁸⁶⁵ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 203.

⁸⁶⁶ Tamtéž, sign. č. 205.

⁸⁶⁷ Tamtéž.

Obr. č. 168 Areál továrny Pála s vyznačeným rozmístěním protipožárních prostředků (vodních zdrojů) v Netovické 875.⁸⁶⁸

⁸⁶⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 164.

10.10 Hrozba z nebes nad Palabou

O aktivaci palabské PLO svědčí vybrané zápisy vyhlášených denních i nočních poplachů v továrně. Zaměstnanci Pálovky proto byli v permanentním stresu (obr. č. 169).

„16. 12. 1944: Poplach vyhlášen sirénami v 11.45. Konec: 13.40 – Přelet nepřátelských letadel. Svržení 2 velkých a několika malých bomb na 800 m od objektu továrny.

14. 2. 1945: Denní poplach vyhlášen sirénami v městě ve 12.20 a ukončen 13.30. Přelety letadel. Noční poplach vyhlášen sirénami ve 20.40, ukončen 22.12.

15. 2. 1945: Noční poplach vyhlášen sirénami v 00.20, ukončen 01.30; přelety letadel. Denní poplach vyhlášen sirénami v 11.07 – ukončen 15.35. Přelety letadel nad objekty továrny.

2. 3. 1945: Poplach vyhlášen sirénami v městě v 10.16 a ukončen 12.20. V blízkosti Slaného (u Božího hrobu) byl sestřelen 4motorový nepřátelský letoun.

23. 3. 1945: Poplach vyhlášen v 11.35 – předběžné návštěví o ukončení v 13.15. Poplach ukončen v 13.22. Přelety nepřátelských svazů přes objekty továrny. Znovuvyhlášení poplachu ve 14.00. Předběžné návštěví o skončení vyhlášeno ve 14.15. Přelet šesti nepřátelských strojů. Ukončení poplachu v 15.50.

24. 3. 1945: Poplach vyhlášen v 11.20 a ukončen v 13.50. Přelety nepřátelských strojů nad továrnou.

25. 3. 1945: Poplach vyhlášen v 11.16. Předběžné návštěví o ukončení v 13.28. Konec poplachu 14.50. Přelety nepřátelských svazů.⁸⁶⁹

Pracovníci firmy Pála se s postupujícími neúspěchy okupantů zdráhali účastnit i ve službách PLO, neboť se obávali o svůj život, a odmítali poslechnout nařízení Rudolfa Pály, vedoucího PLO, a jeho zástupce, Ing. Kašpara. Ten si na drobné vzpoury zaměstnanců a závodního výboru Palaby stěžoval u okresní úřadovny *Účelového svazu závodní protiletectvé ochrany pro Čechy a Moravu v Praze*.⁸⁷⁰

---

⁸⁶⁹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 13–16.

⁸⁷⁰ Tamtéž, sign. č. 169.

	mi v 11 ⁵⁰ a skončen bez zvláštní události ve 13 ³⁰ hod.		ti v 11 ⁵⁰ hod. a ukončen ve 12 ⁴⁰ h.
2 2 XI. 1944	Poplach vyhlášen sirenamí v 11 ⁵⁵ a skončen ve 13 ³⁰ hod. Zvláštní události žádné.	2 5 XII. 1944	Poplach vyhlášen sirenamí v městě v 11 ⁴⁰ , ukončen 13 ⁴⁸ hod. bez zvláštních událostí.
2 8 XII. 1944	Poplach vyhlášen sirenamí v městě. Začalo 11 ²⁵ - konec 13 ³⁵ Zvláštní události žádné.	2 8 XII. 1944	Poplach vyhlášen v 11 ⁴⁰ , ukončen v 13 ²⁸ . Zvláštní události žádné.
1 6 XII. 1944	Poplach vyhlášen sirenamí v 11 ⁴⁵ . Konec: 13 ⁴⁰ - Přelet nepřátelských letadel. Srovnání letěl a některá malá bomb usazen od vyjetí továrny	1 6 I. 1945	Letecký poplach vyhlášen sirenamí 12 ²⁹ - odvolán 13 ³⁷ hod. bez zvláštních událostí.
2 0 XII. 1944	Poplach vyhlášen sirenamí v městě v 11 ⁴⁵ - konec 13 ³⁰ . Žádné zvláštní události.		První poplach vyhlášen 21 ⁵⁵ a ukončen 23 ¹⁵ . Žádné zvláštní události žádné.
2 1 XII. 1944	Poplach vyhlášen sirenamí v městě	2 0 I. 1945	Poplach vyhlášen sirenamí v 12 ²⁸ - skončen 13 ¹⁰ h. Zvláštní události žádné
	2 III. 1945		
	Poplach vyhlášen sirenamí v městě v 10 ¹⁶ hodin a ukončen 12 ²⁰ hod. V blízkosti Slaného (u čarňáka krovu) byl sestřelen 4 motorový nepřátelský letoun.		

Obr. č. 169 Ukázky zápisů poplachů PLO továrny Palaba v letech 1944–1945. 2. 3. 1945 byl poblíž Slaného sestřelen buď letoun B 17 Flying Fortress nebo B 24 Liberator.⁸⁷¹

I orgány nadřizené závodní PLO situaci zlehčovaly a ponechávaly její řešení na „dobré vůli“ zúčastněných: „Ostatně jest vyřízení těchto otázek v 6. roce války nikterak válečně důležité, aby se jí muselo zabývat nejen osazenstvo a závodní výbory, nýbrž i vedoucí WLS a okresní úřadovna WLS. Při dobré vůli dají se lehce řešiti i nejsložitější problémy, musí však býti skutečně dobrá vůle jak u osazenstva a závodních výborů, tak i u vedení závodů.“⁸⁷² (Obr. č. 170.)

⁸⁷¹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 13–16.

⁸⁷² Tamtéž, sign. č. 170.

Překlad.

Účelový svaz závodní protiletecké obrany pro Čechy a Moravu v Praze. Okresní úřadovna v Praze.

Praha, dne 30.3.1945.

Fš. Pála a.s.,
Slaný.

Týká se * Závodní výbory.

Váš dopis 24.3.1945.

Zákon o protiletecké obraně propůjčuje vedoucím závodní protiletecké obraně příkazovací právo v okruhu jejich působnosti; jejich nařízení uvnitř závodu při protileteckých cvičení a při náletech nutno uposlechnouti. V okamžiku leteckého útoku rozširuje se toto právo na všechny osoby jsoucí uvnitř okruhu jeho působnosti. Neuposlechnutí nařízení WLS jest trestné.

Na podkladě shora uvedeného nemají závodní výbory právo nařízením vedoucího protiletecké obrany kritizovati aneb zkracovati jeho zákonem mu danou působnost.

Okresní úřadovna WLS souhlasí s Vaším názorem ad 1 a ad 2 uvedeného ve Vašem dopise. Délka polední přestávky zůstane nekrácená při ohlášení leteckého poplachu. Ve Vašem závodě jest zavedena 1 hod. polední přestávka. Dle toho musí býti s prací opět započato ad 1./ o 13.20 a ad 2./ o 14.15.

Ostatně jest vyřízení těchto otázek v 6. roce války nikterak válečně důležitá, aby se jí muselo zabývat nejen osazenstvo a závodní výbory, nýbrž i vedoucí WLS a okresní úřadovna WLS. Při dobré vůli dají se lehce řešiti i nejsložitější problémy, musí však býti skutečně dobrá vůle jak u osazenstva a závod. výborech tak i u vedení závodu.

Vedoucí okresní
úřadovny WLS.

Obr. č. 170 Odpověď Účelového svazu závodní protiletecké ochrany pro Čechy a Moravu v Praze na podnět Ing. Kašpara, který byl v té době v Palabě zástupcem vedoucího PLO, ze dne 24. 3. 1945. Kopie Kašparova dopisu je špatně čitelná, a tudíž nelze přesně interpretovat podstatu sporu. Každopádně se však vedoucí okresní úřadovny WLS na sklonku války snažil konflikt spíše uklidnit.⁸⁷³

⁸⁷³ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 170–172.

Dobré vůle se však nedostávalo. Vedoucí PLO, Rudolf Pála, i jeho zástupce, Ing. Kašpar, opakovaně žádali zaměstnance Palaby o vysvětlení jejich absencí v systému PLO a o dodržování stanovených postupů v případě vyhlášení poplachu, jeho „zmírnění“ a vyhlášení jeho konce. Zaměstnanci Palaby na svou omluvu uváděli, že tvrdě spali, jindy že byli nemocní či stížení náhlou nevolností a často prostě napsali, že jen neměli dost odvahy, aby čelili nebezpečí číhajícímu na obloze nad Slaným (obr. č. 171).

Jméno: **Honisch Václav**
 Při leteckém poplachu dne **10. IV. 1945** nenastoupil/a/ jste
 příkázanou Vám službu ZPO.
 Oznamte mi na tomto lístku důvod, proč se tak nestalo:
Spal jsem tak tvrdě, že jsem
nešel k bouřkám
 Slaný, **11. IV. 1945** Váš podpis

Jméno: **Holý Prokop**
 Při leteckém poplachu dne **9. IV. 1945** nenastoupil/a/ jste
 příkázanou Vám službu ZPO.
 Oznamte mi na tomto lístku důvod, proč se tak nestalo:
nemoc
 Slaný, **19. IV. 1945** Váš podpis

Jméno: **Berkovec Stanislav**
 Při leteckém poplachu dne **17. IV. 1945** nenastoupil/a/ jste
 příkázanou Vám službu ZPO.
 Oznamte mi na tomto lístku důvod, proč se tak nestalo:
V důsledku velkého nebezpečí jsem se nemohl dostat.
Stan. Berkovec
 Slaný, **18. IV. 1945** Váš podpis

WLS PÁLA A. G. SCHLÁN
 PÁLA a.s. spol. SLANÝ ZPO
 Jméno: **Jiřiková Jiřina**
 Při leteckém poplachu dne **14. III. 1945** nenastoupil/a/ jste
 příkázanou Vám službu ZPO.
 Oznamte mi na tomto lístku důvod, proč se tak nestalo:
Bylo mi již odpovídavě nevolno, a jakmile jsem přišla z
kanceláře, měla jsem alergie. V důsledku toho mě rodiče
reprobu dle svých slov doukali nespíjela.
 Slaný, **15. III. 1945** Váš podpis

Obr. č. 171 Omluvy zaměstnanců Palaby za neúčast ve službě v závodní protiletectvé ochraně v březnu a dubnu 1945. Zaměstnanci Palaby někdy tvrdě spali, jindy byli nemocní či stížení náhlou nevolností a často jen neměli dost odvahy, aby čelili nebezpečí číhajícímu na obloze nad Slaným.⁸⁷⁴

⁸⁷⁴ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 114–117.

Na KOVO složky ZPO	Od: Werkschutzleiter Vedoucí protiletadlové závodní ochrany	K vyřízení do:	Datum: 19.4.45. Sdělení č.
Týká se: ^{Vaše} naše sdělení ze dne		č.	Věc:
		Firma:	

Po veřejším denním leteckém poplachu po obědě bylo zjištěno, že složky resp. mnozí členové jejich nenasatupují na místa, která byla přikázána. Ba dokonce nechají výstroj v továrně.

Je mojí povinností upozorniti na povinnosti vyplývající ze zařazení do ZPO provedené na základě příslušných zákonných nařízení a dáti všem tuto

písemnou výstrahu

Z vyhlášky vyvěšené v závodě u hodin je zřejmo, kam se mají jednotlivé složky ZPO v kovotovárně odebrati. Dělá-li někdo něco jiného vydává sebe v nebezpečí značných trestů pro případ toho, že úřady budou zjišťovati jak kdo z povoláních koná svoji povinnost. Nikdo nemůže se vymlouvat na to, že nebyl náležitě poučen.

Opakují: hasiči odeberou se do krytu pod tratí spolu s vedoucím sanitní služba do prostoru za tratí směrem k Studněvsi velitelské složky a telefon kryt pod tratí

Toto určení platí jak pro pracovní dobu tak i pro dobu klidu resp. neděli či jiný den, kdy se nepracuje.

Ty, které snad zastihne na cestě nebo před odchodem signál "akutní nebezpečí" upozornují na to, že podle informace od PO v městě mohou pokračovati v cestě. Pokud nemají pásku musí se prokázati legitimací tovární opatřenou razítkem ZPO. K tomu bylo ještě poznamenáno, že vždy se jedná o interval cca 5 minut kdy nehrozí bezprostřední nebezpečí a s čímž se počítá při vyprazdňování ulic.

Zastihne-li někoho konec poplachu nebo "zmírnění" na cestě, je jeho povinností dojíti do továrny a ohlásit se vrátnému a pod. Není přípustné vrátit se a hlásit pak, že nedošel již k vlni konci poplachu.

Bylo přečteno a vzali proto na vědomí:

pp. Kupsa
Lukáš
Janovský
Kočka
Kysela
Pavlát
Koucký
Krčmář
Papež

pp. Kamír
Pořtík
Čáp
Brtínský
Krob
Šebek
Hoskovec
Chyský
Ryska
Padour

rl.o.

Obr. č. 172 Písemná výstraha ze dne 19. 4. 1945 „hříšníkům“, kteří nenastoupili na stanovená místa v PLO továrny KOVO firmy Pála v době odpoledního leteckého poplachu dne 18. 4. 1945.⁸⁷⁵

⁸⁷⁵ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 173, na druhé straně citovaného dokumentu: „Sl. (pí) Hajná, Doležalová, Dandová, Jelínková, Krtková, Zelenková Jiř., Dvořáková, Kubová, Roubková, Suchopárková, Kvasničková, Šlajchrtová, Pokorná Lukšíková.“

ZPO - Fa P á l a aka. spol., Slaný.

Určeno pro: tov. rozhlas.

Datum: 3. května 1945

P o v i n n á s l u ž b a Z P O .

K povinné službě ZPO nastoupí v sobotu 5 ~~neděle~~ května
spolupracovnice a spolupracovníci:

t.r. tyto

Sobota - 13 až 18 hod.

Zástupce velitele ZPO:
Telefonistka:

Velitel I. hlídky:
Hlídka:

Velitel II. hlídky:
Hlídka:

Sobota
~~Neděle~~ 5. května - 6 až 12 hod.

Zástupce velitele ZPO: Pour Josef
Telefonistka: Vavřichová Jarmila

Velitel I. hlídky: Polák Václav
Hlídka: Müllerová Květuše
Mansfeldová Květuše

Velitel II. hlídky: Porazil Miroslav
Hlídka: Kelichová Eva
Kubíková Blanka

Sobota
~~Neděle~~ 5. května - 12 až 18 hod.

Zástupce velitele ZPO: Švec Miloslav
Telefonistka: Lánská Miloslava

Velitel I. hlídky: Papeš Josef
Hlídka: Kvěchová Růžena
Zumrová Zdenka

Velitel II. hlídky: Sušánek Jiří
Hlídka: Spačrnová Jindřiška
Roubková Marie

ještě
Jmenování z řad dělnictva dostaví se dnes t.j. 3.t.m. o pracovní přestávce do zámečnické dílny k panu Kostřábovi. Je bezpodmínečně nutné, aby byla dodržována doba, kdy se má služba u p. Kostřába převzít. Nikdo nebude po dílnách vyhledáván a následky za nedodržení příkazu nechtě přičte sám sobě!

Zástupci velitele ZPO páni: Pour Josef a Švec Miloslav
jsou povinni přečísti si během dnešního dne směrnice platné pro povinnou službu ZPO, které jsou uloženy ve zvláštních deskách v pokladně. Pokud by něčemu nerozuměli, vyžadají si bližší informace u velitele ZPO p. disponenta Kašpara.

Pálabě zdar!

Velitel ZPO .

Obr. č. 173 Služba v závodní protiletcecké ochraně byla povinná, plánovaná, písemně stanovovaná a vyhlášovaná továrním rozhlasem. Výše je uvedena kopie dokumentu ze 3. 5. 1945, který stanovoval službu v ZPO na sobotu 5. 5. 1945. Díky této tovární rozhlasové relace je naléhavá až výhrůžná. Do konce války zbývalo šest dnů, do vypuknutí Pražského (Českého) povstání dva dny a Jaroslav Jan Pála byl zatčen v neděli 6. 5. 1945.⁸⁷⁶

⁸⁷⁶ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 191.

10.11 Shrnutí základních faktů z dobového školení k PLO

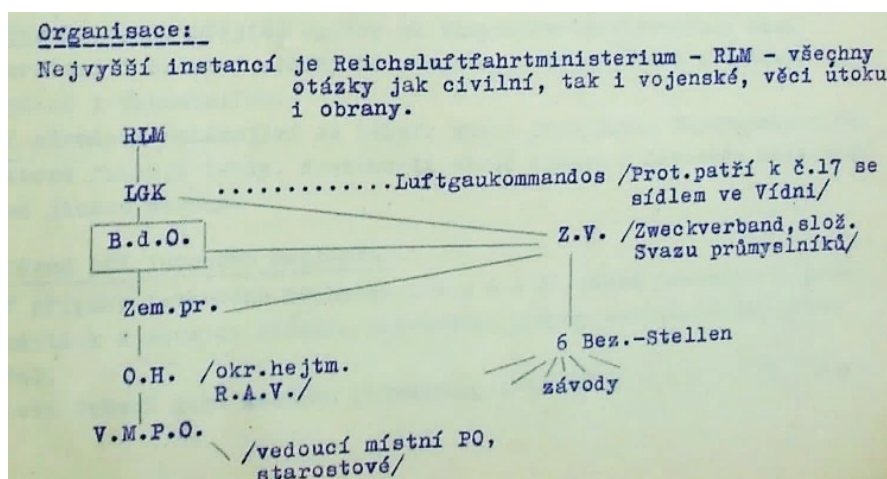
„*Letecká ochrana*“⁸⁷⁷ byla ve třetí říši, a tedy i v Protektorátu Čechy a Morava, předepsána zákonem – *Reichsluftschutzgesetz* – posledním platným vydáním, jímž se museli řídit i zaměstnanci firmy Pála, bylo ze srpna 1943.

Tento zákon stratifikoval leteckou ochranu, někdy i v oficiálních dokumentech označovanou jako protileteckou ochranu (PLO, případně PO), na:

- přímou ochranu každého jednotlivce, tedy ochranu svépomocnou, prováděnou v domech,
- rozšířenou, která se týkala veřejných budov, restaurací, nemocnic atd.,
- závodní, aplikovanou v továrnách, průmyslových závodech apod.

Nedílnými, a hlavně nezbytnými, součástmi PLO byly v noci zatemňování a ve dne zastírání.⁸⁷⁸

Z referátu majora Kittnera, který přednášel na kurzu *Zweckverbandu*, pořádaném v Praze dne 17. 11. 1944 pro velitele závodní protiletecké ochrany, lze vyčíst, že účelem závodní PLO byla ochrana proti následkům leteckých útoků s cílem udržet výrobu továrny a zachovat životy zaměstnanců („*osazenstva*“). Za závodní PLO byl podle zákona „*plně zodpovědný majitel nebo vedoucí závodu – Werkführer, a to osobně. Nemůže-li sám vykonávat všechny funkce, spojené s vedením závodní PLO, vyhledá si vhodnou sílu, kterou navrhne jako Werkluftschutzleiter Zweckverbandu, který postoupí žádost okresnímu hejtmanovi, který jmenování dotyčné osoby potvrdí. Tato je vzata do slibu a stává se osobou úřední s pravomocí policejní*“.⁸⁷⁹

Obr. č. 174 Výše je uvedena organizace protiletadlové ochrany. Většina zkratk použitých v tomto jednoduchém schématu je rozšifrována v tabulce níže.⁸⁸⁰

⁸⁷⁷ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 141.

⁸⁷⁸ Šlo v podstatě o rozvržení a úpravu různých stavebních objektů tak, aby splynuly s okolím.

⁸⁷⁹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 141.

⁸⁸⁰ Tamtéž.

Tab. č. 32 Organizace protiletdecké ochrany ve zkratkách uvedených na obr. č. 174 výše a procentuální zastoupení osazenstva Palaby v jednotlivých skupinách závodní PLO.⁸⁸¹

Poř. č.	Zkratka/výraz	Význam zkratky/výrazu v němčině	Význam zkratky/výrazu v češtině	Vnitřní rozdělení závodní PLO
	---	Einsatzgruppe	Operační skupina	20 %
	---	Bereitschaftsgruppe	Pohotovostní skupina	20 %
	---	Auffüllungsgruppe	Prováděcí skupina	30 %
	---	Notbelegschaft	Nezbytné osazenstvo	30 %
	---	Flugmeldedienststellen	Letecká hlásná služba	
	---	Unterwarnstellen	Služba včasné výstrahy	
	---	Warnkommando	Velení včasné výstrahy	
	---	Warnstellen	Varovna	
	---	Werkführer	Majitel nebo vedoucí závodu, dílovedoucí (mistr)	
1.	B. d. O.	Befehlshaber der Ordnungspolizei	Velitel pořádkové policie	
2.	LGK	Luftgaukommandos	Župní (okresní) velitelství letectva	
3.	O. H.	---	Okresní hejtman	
4.	RLM	Reichsluftfahrtministerium	Říšské ministerstvo letectví	
5.	V. M. P. O.	---	Vedoucí místní protiletdecké ochrany	
6.	WLS	Werkluftschutzleiter	Velitel závodní protiletdecké ochrany	
7.	Z. V.	Zweckverband	Složka svazu průmyslníků	
8.	Zem. pr.	---	Zemský průmysl	

Notbelegschaft (nezbytné osazenstvo) muselo v případě leteckého útoku zůstat na svých místech (strojníci v kotelnách apod.)

Einsatzgruppe (operační skupina, EG) sestávala z hasičů, zdravotníků, asanačního družstva, veterinárního družstva a řidičů.

Bereitschaftsgruppe (pohotovostní skupina, BG) sloužila ke krytí úbytků v EG nebo ke směně v EG a měla s EG stejnou organizaci.

V závodech, které pracovaly na směny, musela být bezpodmínečně na každé směně samostatná BG i EG.

⁸⁸¹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 141.

„*Velitel (WLS-Leiter) nesmí opustit své místo, musí býti pro všechny složky PO dosažitelný.*“⁸⁸² Štáb tvořil jeho zástupce, telefonisté, spojky. *Warnkomando* (velení včasné výstrahy) přijímalo zprávy od *Flugmeldedienststellen* (letecké hlásné služby) a uvědomovalo ostatní složky PO: vojsko, veřejné úřady a ústavy, jakož i *Warnstellen* (varovny). V závodech byly zřízeny telefonní ústředny, tzv. *Unterwarnstellen*, které fungovaly v případě, že závod dostal od jiného závodu zprávu o leteckém nebezpečí.

V případě leteckého poplachu nemusela být v továrně přerušována práce, pokud měla k dispozici hlídka, které pozorovaly pohyb letadel. Za toto řešení zodpovídal *Werkführer* (majitel nebo vedoucí závodu, dílovedoucí (mistr)). „*K ochraně osazenstva při náletu zřizují se zákopy, do kterých je nutno choditi v řadách, ukázněně, protože do řad nikdy není stříleno. Zabránit panice.*“⁸⁸³ Tímto imperativem v infinitivu končí část referátu pojednávající o závodní PO. „*Po praktickém cvičení s plynovými maskami a předvedení kyslíkových dýchacích přístrojů major Kittner kurz v 17 hod. ukončil.*“⁸⁸⁴

Od konce roku 1944 byly město Slaný a továrna Palaba každodenně ohroženy anglo-americkými a posléze i sovětskými bombardovacími a hloubkovými stíhacími letouny. Na téměř 600 dělníků, techniků a úředníků číhalo nebezpečí během jejich cest do i z továrny.

V Palabě byl od října 1941 vybudován systém tzv. *rozšířené vlastní protiletecké ochrany*, který zaváděl řadu prováděcích nařízení říšského zákona o protiletecké ochraně – *Luftschutzgesetz* – který byl vedením města (Karlem Vetterem a Josefem Fialou) propagován nejdříve nenásilnou formou, v návaznosti na obdobný legislativní rámec Československé republiky, později, přibližně od poloviny roku 1942, byla jeho ustanovení přísně vyžadována vedoucími funkcionáři systému protiletecké ochrany Palaby.

Zaměstnanci, zapojení do rozšířené závodní PLO, byli dle propracovaných manuálů cvičeni v dovednostech hasičů, zdravotníků, spojek atd. (obr. č. 163, 164, 165, 166). Za poplachů museli nosit na pažích pásky s označením funkce v PLO (obr. č. 167), ale především museli kromě tvrdé práce v továrně sloužit v podstatě jako vojáci. Za to měli být, a snad i byli, odměňováni, případně měli dostávat náhrady za jízdné nebo šatstvo, které by si poškodili při zásahu (obr. č. 157).

Pokud se někdo nezúčastnil denních či nočních nástupů do služeb, musel se omluvit, případně doložit svou omluvu lékařským potvrzením (obr. č. 172, 173, 175).

---

⁸⁸² SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 57, sign. č. 141.

⁸⁸³ Tamtéž.

⁸⁸⁴ Tamtéž.

11 Časopis Světlo & síla jako integrační prvek zaměstnanců firmy Pála, jejich příznivců a odborné veřejnosti

11.1 Počátky časopisu a formování jeho obsahu

„Od roku 1932 vycházel podnikový časopis, první číslo pod názvem ‚Palaba – list věnovaný slaboproudé elektrotechnice‘, od druhého čísla však již ‚Světlo a síla‘. ... Obsahoval jak populárně-naučné statě související s výrobky slánského podniku, tak i přímé reklamy. Zvláště pak se zaměřoval na zvyšování úrovně prodeje v maloobchodě, psychologii obchodníka a důraz kladl na úpravu výkladních skříní. ... Od října 1935 vycházel časopis ve dvou verzích, obchodní a technické, tedy v určitých částech se navzájem obsahově lišících.“⁸⁸⁶ Měsíční náklad časopisu byl kolem 20 000 výtisků.

Světlo zřejmě znamenalo nejen jas žárovek *Palaba*, ale také osvětlu obsaženou v publikovaných sděleních. *Síla* byla pravděpodobně metaforou energie uchované v bateriích značky *Palaba*, v oněch *elektrárnách v malém*, viz níže.

Prostřednictvím tohoto tištěného média se management firmy snažil:

- *přítahovat a usměrňovat pozornost* čtenářů k továrně a jejím výrobkům,
- *přesvědčovat v záležitostech názorů na výrobky značky Palaba (Palafer je lepší než Ferrocarril)*,
- *ovlivňovat jejich chování* (kupte si naše baterie, rádia; je pozdní jaro či pozdní léto, seno – nebo otava – je ve stodole, sviťte jen svítilnami z *Palaby*, v nichž budou baterie z *Palaby* a k požáru nedojde (obr. č. 176)),
- *uspořádávat výklady reality* (naše baterie do kapesních svítilen lze skladovat devět let),
- *propůjčovat status a legitimitu* (implicitním naznačováním *patříte do rodiny Palaba*),
- *obšírně informovat* (zakladatel J. J. Pála se dožívá 50., 60. narozenin; zemřel dr. Jiří Vorel (nekrolog); (oženil se pan ředitel Rudolf Pála).⁸⁸⁷

⁸⁸⁶ STOMPFE, Milan. Světlo & síla aneb co uměl český management za 1. republiky: 75 let firmy Palaba. Palaba, Slaný 1994, s. 118–119. Obchodní verze byla označena na dolním levém rohu titulní strany písmenem O, technická písmenem K.

⁸⁸⁷ MCQUAIL, Denis. Úvod do teorie masové komunikace. Portál, Praha 1999, s. 103.

DAS FEUER EUCH ZU BETTLERN MACHT —
 EIN FONKLEIN HAT ES ANGEFACHT.
 PALABA POLYDOR SCHÜTZT GUT
 EUER TEURES HAB UND GUT.

3	Montag	Oktober
4	Dienstag	
5	Mittwoch	
6	Donnerstag	
7	Freitag	
8	Samstag	
9	Sonntag	

Za ing. Josefem Venclem.

Těžká ztráta stihla Elektrotechnický svaz československý úmrtím jeho generálního tajemníka, ministerského rady Ing. Josefa Vencela, který skonal ve středu, dne 15. listopadu 1933.

Ing. Vencel byl z mužů, jakých náš národ nikdy neměl mnoho. Desetiletí jeho práce pro utvoření Elektrotechnického svazu byla dobou pilné, úsilovné, poctivé práce, která přinesla dobré ovoce — v Elektrotechnickém svazu máme korporaci, na niž jsme plným právem hrdí jako na dílo, z valné části Venclovo. Věnoval-li se této práci v době, kdy byl v aktivitě ve státních službách ústředního cejchovního inspektorátu, věnoval se jí tím více od r. 1925, kdy odešel do výslužby a stal se generálním tajemníkem Elektrotechnického svazu.

V hluboké úctě skláníme se před památkou ing. Josefa Vencela, muže záslužným svým dílem jistě nezapomenutelného.

Obr. č. 176 Nahoře: „Oheň z vás dělá žebráky – zapálila ho malá jiskra. ‚Palaba Polydor‘ dobře chrání vaše drahocenné věci,“ píše se v textu pod obrázkem na lístku z protektorátního kalendáře vydaného firmou Pála akc. spol. Kalendář sice nebyl součástí časopisu Světlo a síla, ale dokládá myšlenku vyjádřenou ve třetí odrážce výše.⁸⁸⁸ Ještě lépe o marketinkově účelovém „strašení“ požárem svědčí ukázka básničky redaktora Vodáka *Z léta do podzimu*, ze srpna 1938: „Zatím po venkově kol a kol, ... úroda svezena do stodol ... a už hučí mlátičky a stroje, ... sypou z útrob svých nadějí zdroje, ... ale je tu, žel, ten úkaz známý, všade ve vsi na vagony slámy, ... a tak venkova jak boží metla, ... řádí zhoubou nechráněná světla. ... Proto ve stáji, na humně, dvorku: ... bezpečnou PALABA – POLYDORKU!“⁸⁸⁹

Dole: Nekrolog generálního tajemníka Elektrotechnického svazu československého a ministerského rady Ing. Josefa Vencela je dobrým příkladem snah redakce časopisu získat a integrovat širší čtenářskou obec nejen z okolí firmy Pála akc. spol., tedy prodejců a odběratelů jejích výrobků, ale také ze společenství československých elektrotechniků.⁸⁹⁰

⁸⁸⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 20, sign. č. 114.

⁸⁸⁹ Tamtéž, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VII., č. 7., ze dne 15. 8. 1938. Citovaný pramen je velice rozsáhlý, cca 1 000 stran textu a obrázků. Proto jsem se rozhodl aplikovat metodu sondy a vybrat pouze mediální sdělení zajímavá z hlediska tematického zaměření této práce. Tzn., že zdaleka nejsou rozebrána všechna čísla dostupných ročníků listu. Z časopisu cituji také v jiných částech práce, především v biogramu Jaroslava Jana Pály, v kapitolách o továrních budovách (fota areálu továrny u radiobudovy), technické normalizaci, důležitých osobnostech fy Pála zde jsou cenná především svatební oznámení a nekrology.

⁸⁹⁰ Tamtéž, roč. II., č. 13., ze dne 1. 12. 1933.

Studiem sdělení publikovaných v časopise jsem zjistil, že jeho úkolem bylo plnit následující funkce:

- *informační* (poskytoval informace o událostech a podmínkách ve firmě (obr. č. 182, 186, 187), o odborných otázkách (obr. č. 189, 190, 215)),
- *korelační* (vysvětloval, vykládal a komentoval význam událostí a informací (obr. č. 188, 202), poskytoval podporu ustaveným firemním autoritám a normám...),
- *kontinuity* (prosazování a udržování hodnot přijatých managementem firmy),
- dále funkci *zábavnou* (zdroj pobavení, obveselení a rozptýlení, prostředek uvolnění; oslabování sociálního napětí (obr. č. 177, 178, 179)),
- *získávací/přesvědčovací* (agitování pro firemní cíle ve sféře ekonomiky firmy, reklama vyráběných a prodávaných výrobků apod. (obr. č. 180, 181, 198, 199, 200)).⁸⁹¹

V neposlední řadě je třeba zmínit, že redakce časopisu vedla nepřetržitou a periodicky – do poloviny roku 1938 měsíčně – plánovanou reklamní kampaň, v jejímž rámci přejímala principy *rituálového modelu* komunikace a využívala platných symbolů, víceméně skrytě i otevřeně odkazovala na kulturní hodnoty, pospolitost, tradice apod. Tím sjednocovala a mobilizovala pocity a jednání čtenářů.⁸⁹²

Uplatnění tohoto *rituálového*, čili *výrazového modelu* komunikace lze vysledovat v podstatě ve všech číslech časopisu, vydaných od roku 1932 až do předmnichovské krize. Při osvětě pro obchodníky redaktoři vytvářeli analogie a paralely se zemědělským a církevním rokem (co na jaře zasadíte, to na podzim sklídíte; blíží se velikonoční, vánoční nadílka apod.) A po „Mnichovu“ nebyl důvod osvědčenou mediální strategii měnit.

Mým cílem je analýzou poukázat na hlavní funkci tohoto měsíčníku a posléze občasníku, a to integraci čtenářské obce, managementem a zaměstnanci Palaby počínaje, obchodními zástupci pokračuje a dětmi zákazníků slánské akumulátorky konče, v průběhu třicátých a počátku čtyřicátých let 20. století.

Řečeno s Tomášem Prokúpkem: „*Vedle angažování ostríleného propagačního výtvarníka Zdeňka Rykra nebo zadávání reklam s postavami Spejbla a Hurvínka se vedení společnosti rozhodlo využít služeb Reného Klapače a svěřit mu výtvarný návrh firemních maskotů Palabáčka a Plamínka – chlapce s velkým P na prsou a jeho bílého koníka odkazujícího na oře z loga značky Palaba. Obě postavičky se pak staly hrdiny komiksu vydávaného od srpna 1934 v časopise Světlo a síla. Tento firemní měsíčník společnosti Pála byl*

⁸⁹¹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. II., č. 13., ze dne 1. 12. 1933.

⁸⁹² MCQUAIL, Denis. Úvod do teorie masové komunikace. Portál, Praha 1999, s. 73–74.

určen prodejcům jejich výrobků, kromě řady technických a propagačních textů ale obsahoval také dětský koutek.“⁸⁹³ René Klapač spolupracoval se scénáristou Janem Holubem, s nímž vytvořil také reklamní komiksy, které propagovaly francovku prodávanou pod názvem *Karmelitka*.

Dětem byly věnovány i knižní publikace, které vycházely v roce 1936 v edici KMEN pražského nakladatelství Karla Synka. Dle Milana Stompfeho byly tyto technické knihy u mládeže velmi oblíbené. Jednalo se o tituly: *Od plovoucího kmene k moderní parolodi*, *Letecká kniha československé mládeže*, *Knihy o železnici* a o elektrotechnice pojednávala *Jiskra, která dobyla světa*.⁸⁹⁴ Ve všech knihách byly reklamy firmy *Palaba* a v posledně jmenované knížce byly jako názorné pomůcky vyobrazeny konkrétní výrobky firmy Pála.

Firma se prezentovala též sponzoringem. A tak František Běhounek navázal spojení se zachránci po havárii vzducholodi *Italia* pomocí baterií *Palaba*, radioamatéři Plische a Petr napájeli svůj televizní přijímač umístěný na Pradědu slánskými zdroji; *Modrý team* cestoval roku 1936 po Africe vybaven krátkovlnným přijímačem i bateriemi *Palaba*. *Cupron Palaba* a suché články téže firmy používali tehdy také Antonín Šrámek v Somálsku a francouzský misionář Père Exupère v Habeši.⁸⁹⁵

11.2 Mediální sdělení předávaná čtenářům časopisu

V letech 1932 až 1938,⁸⁹⁶ tedy do časů nechvalně známé Mnichovské dohody, byl obsah časopisu relativně ustálený a tvořilo jej v podstatě osm tematických okruhů. Šlo o články:

- 1) všeobecné,
- 2) o bateriích a svítilnách,
- 3) o akumulátorech,
- 4) z oboru rádia,
- 5) o civilní protiletectvé ochraně (CPO),
- 6) o chemii,
- 7) o výkladních skříních,
- 8) daňové.⁸⁹⁷

---

⁸⁹³ PROKŮPEK, Tomáš. René Klapač a Palabáček. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. Továrník Pála a Lepší Slaný. VMS, Slaný 2017, s. 14–61., s. 92–95. Více na téma československého komiksu viz PROKŮPEK, Tomáš et al. Dějiny československého komiksu 20. století. Akropolis, Praha 2014. 3 sv.

⁸⁹⁴ STOMPFE, Milan. Světlo & síla aneb co uměl český management za 1. republiky: 75 let firmy Palaba. Palaba, Slaný 1994, s. 120.

⁸⁹⁵ Tamtéž.

⁸⁹⁶ I když v prvních dvou ročnících je hledání charakteristické formy časopisu dobře pozorovatelné.

⁸⁹⁷ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VI., č. 12 ze dne 1. 12. 1937. Obsah VI. ročníku časopisu „Světlo a síla“. Vydání K. Vydání O.

11.2.1 První ročník – 1932

Dne 1. 11. 1932 vyšlo ve Slaném první číslo měsíčníku věnovaného slaboproudé elektrotechnice a nazvaného *PALABA*. Redakce si vytýčila následující program: „*Potřebu býti ve stálém styku se svou zákaznickou obcí, potřebu, moci k ní pravidelně promluvit – ne pouze jednou do roka při vydávání nových ceníků nebo několika ojedinělými letáky a brožurami, čas od času vydávanými – postřehli jsme již dávno, již před několika léty. ... Bude vycházeti vždy 1. dne v každém měsíci a bude zaslán zdarma každému, s nímž jsme v pravidelných obchodních stycích a ježž máme ve svých seznamech. Chceme býti každému pomocníky, chceme každého dokonale seznámiti se vším, čeho je třeba k docílení dobrých úspěchů a vítaných zisků při prodeji našich výrobků.*“⁸⁹⁸ Sloveso ‚*chceme*‘ se v úvodníku opakuje ještě mnohokrát. Redakce apelovala, aby prodejci výrobků Palaby pochopili jejich podstatu a činnost, aby byli obeznámení s novinkami z oboru slaboproudé elektrotechniky a informovaní o tom, co dokáže československý průmysl. Časopis měl obchodníkům radit, jak správně výrobky firmy Pála propagovat a jak aranžovat výkladní skříň. „*Chceme sloužiti v každém ohledu. Chceme proto v listě svém přinášeti jak články, tak i zprávy technicky významné pro každého podnikatele a obchodníka zvláště.*“ V závěru redakce vyzývá své prodejce – čtenáře ke spolupráci a slibuje schopným přispěvatelům honoráře. „*Ze součinnosti vaší a ze společného tohoto díla jistě vzejde prospěch celku a naše tisková služba splní tak své poslání jak ideové, tak i praktické.*“⁸⁹⁹

Kromě prodejců byli osloveni také nepořádní zákazníci, kteří nedbale vypisovali objednávky. „*Přáli bychom Vám, abyste viděli starostlivé tváře těch, kteří mají vyřizovati objednávky, které nejsou ani podepsané ani razítkem opatřené a lístek vhozen do vlakové pošty, takže ani určité místo odeslání nelze zjistiti. Jistě by se Vám jich zželelo. Oni však i přes to Vaši objednávku vyřídili.*“⁹⁰⁰

Na téže první stránce prvního čísla časopisu *PALABA* bylo dále oznámení o cenících výrobků továrny. „*Naše továrna letos vydala ceník daleko obsažnější a nákladnější nežli kdykoli jindy, neboť našim přáním jest, aby ceník nebyl pouze seznamem zboží, ale příručkou pro každodenní použití a poučení. Proto hned na začátku katalogu jest populární poučení o slaboproudé elektřině a jejích vlastnostech a prosíme každého svého přítele, aby této stati opětně věnoval pozornost a doporučil ji k přečtení i svému personálu, jenž baterie a svítilny obecně v krámě prodává.*“⁹⁰¹

---

⁸⁹⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. I., č. 1., ze dne 1. 11. 1932.

⁸⁹⁹ Tamtéž.

⁹⁰⁰ Tamtéž.

⁹⁰¹ Tamtéž.

Koutek pro Vaše děti.

PALABÁČEK A PLAMÍNEK

Koutek pro Vaše děti.

PALABÁČEK A PLAMÍNEK

Obr. č. 177 Palabáček a Plamínek v Africe a na stopě pašeráků svítilen značky Palaba.⁹⁰²

⁹⁰² SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. IV., č. 2., ze dne 1. 2. 1935, a č. 12. ze dne 1. 12. 1935.

Co se stalo v Karthagu? Redaktor píše o ohrožení vlasti a obětech, které je nutno pro její záchranu přinést. Tak jako Kartaginští roku 149 před Kristem bořili své domy, aby získali dřevo a železo na válečné koráby a jejich ženy si stříhaly vlasy, z nichž se na tyto lodi vyrábělo lanoví, tak i Čech je povinen kupovat české výrobky. „*Nejsme obleženi nyní nepřítelem, ale nepřítel chodí mezi námi: nezaměstnanost. Spoluobčané naši trpí a strádají a je to také láska a povinnost k vlasti, která nám ukládá úkoly: Dbáti koupě výrobku v našem státě vyrobeného, na jehož výrobě pracoval náš domácí dělník, náš úředník, náš domácí průmyslník. To je teď naše povinnost. Domácí výrobek, jenž živí domácího dělníka a dává kouřit z komínů našich závodů – učiňme zadost své povinnosti.*“⁹⁰³

V historicky prvním čísle časopisu byly ještě publikovány tyto materiály:

- reklamní výklad výhod bezsalmiakové baterie z čtyřhranných článků *PALABA 444* oproti obdobným konkurenčním výrobkům, které ovšem měly menší, válcové články. „*Jest čtyřhranná, má čtyřhranné články, jejichž zinky jsou čtyřhranné a panenky jsou rovněž čtyřhranné. Má tudíž větší zinkové elektrody, větší uhlíkové (kladné) elektrody, obsahuje více elektrolytu, a přece její rozměry jsou takové, že ji lze vložit do každého normálního závěrného pouzdra, jako kteroukoliv jinou baterii normální.*“⁹⁰⁴
- Poučení o jednotlivých člancích *Palaba Minor*, které se vkládaly do pouzder *PUCK*. Byly totožné s články v baterii *Mila*. Pokud obchodníkovi došly články *Minor*, měl opatrně rozříznout baterii *Mila*, a ta se mu rozpadla na dva články *Minor*.
- Připomínka valutových nařízení vydaných roku 1932. Proto *Palaba* začala používat pouzdra domácího původu.
- Výzva k zahájení prodeje zkoušeče vajec *PUTAX PALABA*. „*S baterií Jupiter stojí přístroj bto Kč 16.50, se Zlatou Palabou Kč 17.50, s Excelsior Kč 18.– včetně žárovky. Prosíme, aby tato novinka byla vystavena ve výkladních skříních – svou účelností jistě najde hojně kupců.*“⁹⁰⁵
- Návod, jak poznat baterii vybitou zkratem. „*Při zkratu se totiž lučební děj, uvnitř článku se odbývající, nepřírozeně urychlí a tím se zcela změní skupenství elektrolytu, složení kladné panenky i obrazce na zinku.*“⁹⁰⁶

⁹⁰³ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. I., č. 1., ze dne 1. 11. 1932.

⁹⁰⁴ Tamtéž.

⁹⁰⁵ Tamtéž.

⁹⁰⁶ Tamtéž.

- Vysvětlení, proč baterie nemůže vydržet dvacetihodinový provoz. „*Nevypravujeme o svých výrobcích pohádek, pracujeme vždy jen s údaji pravdivými, a proto upřímně řekneme, že normální baterie, která by s obvyklou žárovkou o 12 až 15 ohmech odporu vydržela nepřetržitě svítit dvacet hodin – vůbec na celém světě neexistuje.*“⁹⁰⁷
- Vyhlášení fotografické soutěže, která končila 15. 1. 1933. „*Předmětem soutěže jest zobraziti praktické použití kterékoliv naší elektrické svítilny nebo baterie, znázorniti popřípadě použití našich baterií pro radio.*“⁹⁰⁸ Vítěz měl dostat 1000 Kč, druhý 500 a třetí fotograf se mohl těšit na 500 Kč a 300 Kč. Připraveno bylo také mnoho cen pro útěchu, vesměs kapesní elektrické svítilny a baterie z Palaby. Prodejci měli na soutěž upozornit své zákazníky.
- Shrnutí daňových povinností prodejců výrobků Palaby od 3. 11. do 30. 11. 1932.
- Zamyšlení nad souvislostí kvality zboží a jejich cen. „*Trvá-li výrobce na zachování prodejních cen, chrání tím pověst svého kvalitního zboží a také zájem obchodníka, jemuž tím zajišťuje přiměřený zisk. Proto, ve vlastním zájmu každého obchodníka jest, dodržovati prodejní ceny.*“⁹⁰⁹
- Poučení prodavačů o tom, co dělat, přeje-li si zákazník svítilnu pro domácnost. Prvním krokem je znalost, kde všude se svítilna dá použít: do sklepa, na půdu, do spíže, při zhasínání světla ve spíži, bytě, na noční stolek. Na statku šlo svítilnu použít ještě častěji, poněvadž vlastně představovala protipožární prevenci. Každopádně měl prodejce zákazníkovi doporučit svítilnu *Polydor Palaba*, a pokud bylo třeba svítilnu používat venku, měl si zákazník koupit svítilnu v kovovém pouzdře, kterou bylo možné postavit nebo zavěsit.
- Bilance života a díla J. J. Pály u příležitosti jeho 50. narozenin. Medailon *Ti, kteří vedou ve své práci*, byl převzat z Bařova *, Zlína ‘*.
- V článku *Jak správně prodávati elektrické svítilny*, se prodavač dozvěděl, že uvádí zákazníka do rozpaků, ptá-li se ho, kolik je ochoten za svítilnu zaplatit. Má se zeptat, k čemu se bude svítilna používat. „*Dnes jsou na trhu svítilny nejrůznějších vzorů: pro domácnost, sport, hlídače, dámskou kabelku, automobilisty, cyklisty, pány kluky apod. Zná-li prodavač účel, pro který je svítilna určena, je již jeho úkol usnadněn.*“⁹¹⁰

⁹⁰⁷ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. I., č. 1., ze dne 1. 11. 1932.

⁹⁰⁸ Tamtéž.

⁹⁰⁹ Tamtéž.

⁹¹⁰ Tamtéž.

Veselý Palabáček

To je krásné, jak se ty děti zračí!
*Musíš jsem nyní text zkrátit, než jsem na-
 řídil nášho Tadeáše.*

*Mami, může se štít polokruhový psát pes,
 který uz jednou ohrádí kufřík?*

Pamí, ...
*bloumáča a auto jsou v jedné
 kromě ... Z trosek se vypráví děma tříma
 naproti ...*

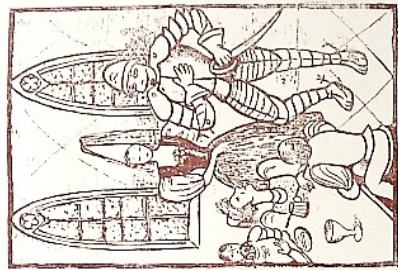
Proč jít, ševčí, mčastavla? ...
*„Dovoblo, já houkala dít, než ty jsi
 přišel!“*

*Pane doktor, je někdo naproti, pr-
 tá, ...*
Co mám dělat? ... je někdo pad ...
— „Utráse mě a pasibe!“

ZUBAŠKA.
„Je mi líto, pan doktor není doma.“
*„Mocrad děkuji! A dělyak zasnebe
 děma?“*

„Co psedíte za vyváženou zůhu?“
„Při keram.“
„Hm, tak tu nemám.“
„Stálo, trocha ho vyvážen.“

*Co máš ti řekl ten tvój pacient, když jí
 ho unominal?“*
„Zaskřípal na mne mými zuby“

POLITICKÝ SILVESTR.

*S o a d e c: Vít, je hlava, zšišbaou tuží
 e řasého bratře, akovít ten Silvestr psát
 řádkým v psí jazyky: zranění a terora
 škola 5.100 Kč ...*

*Ob z a t o v e d e: Štátní štáto, my sse
 zaná a Fronta pro noutřáto, ale pak nena
 akovít ústok do píra a tak sse holi mšerš
 hřítí velí švátoho psát.*

H e r e t i k a: *Pro šáto šra se nábrázky
 nehodi, pane řasíš, ten nábrázok se útr-
 ham nehodí musí být psát!*

*R i d i t e j: Dobrá, se jst se třetím bode
 řeky psát!*

*Ne lah, už jst děma z Teler? Někak
 jst se mza nestořatit, hře pak jst býl?“*

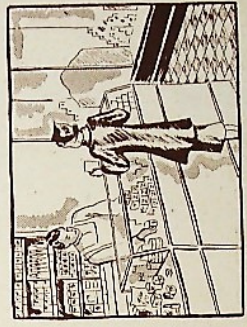
*— „Ale tti dnt se akátoi rozsedatit a
 třetřetí dnt v nememner.“*

*„Promítá, pane, sji se to kom hořelo dořep-
 — „Uřítě! Už zraním psí hořoty a po-
 řád nádo nestořat.“*

*„Pane, koncert zřetel už před třetí hodi-
 nou. Vydřte, psát, řasíš, řasíš!“*

— „Všetina už sji.“

Jak vypadají Vaše vědomosti:

takto ...
 nebo
 takto ?

Sto tu nějaký záměnek? Řad bych se k té d...
 má přebusoval a mám visítka v náprnt kapsce.

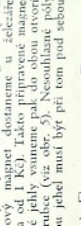
Jako nepoužívaný špičkový křemík, kde je všechno plečkáno, páte přis deváté a nic není k nalčení, nebo jako moderní, světlý a šibý obchod, kde je všechno španělské, přelázá a každá věc má svoje místo? Přetřete si v přítom čile nabeho časopis člank. CO JCOU HODURNÝ: A JAK SE S NIMI PRACUJE? Je to ovce, který vám pomůže udržetí svůj sklad včítat bez velká námahy v naprosím pořádku a dokonale pohotovosti.

Zkus to!

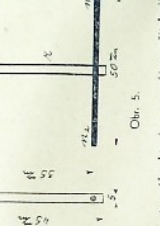
svárka pro mladé přátele PALABY

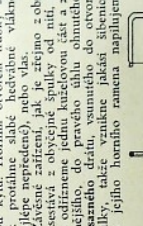
Kozšířené návody jsou rozděleny do dvou částí: první část je určena pro děti a druhá část pro dospělé. Návody jsou psány jednoduchou a srozumitelnou formou, aby každý mohl snadno pochopit principy a postup práce. Všechny potřebné nástroje a materiály jsou uvedeny v seznamu. Práce je rozdělena do několika jednoduchých úkolů, které lze provádět postupně. Každý úkol je doplněn obrázkem, který znázorňuje správný způsob provedení. Práce je vhodná pro děti i dospělé, kteří se chtějí naučit základy elektrotechniky a měření. Práce je psána v jednoduché a srozumitelné formě, aby každý mohl snadno pochopit principy a postup práce. Všechny potřebné nástroje a materiály jsou uvedeny v seznamu. Práce je rozdělena do několika jednoduchých úkolů, které lze provádět postupně. Každý úkol je doplněn obrázkem, který znázorňuje správný způsob provedení. Práce je vhodná pro děti i dospělé, kteří se chtějí naučit základy elektrotechniky a měření.

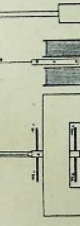
Ob. 5.

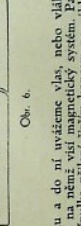
Ob. 6.

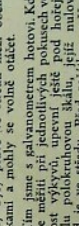
Ob. 7.

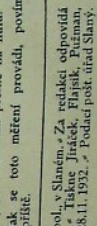
Ob. 8.

Ob. 9.

Ob. 10.

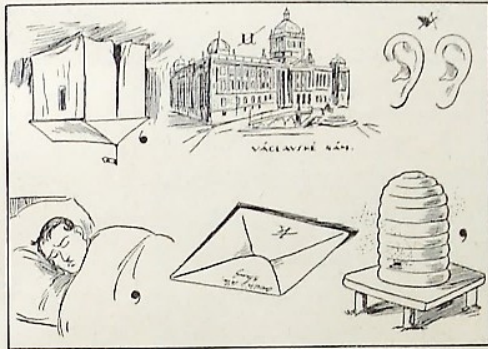
Ob. 11.

Obr. č. 178 Pro dospívající mládež byly určeny rubriky *Veselý Palabáček* (výše) a *Zkus to* (níže).⁹¹¹

⁹¹¹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. IV., č. 3. a 4., ze dne 1. 3. a 1. 4. 1935.

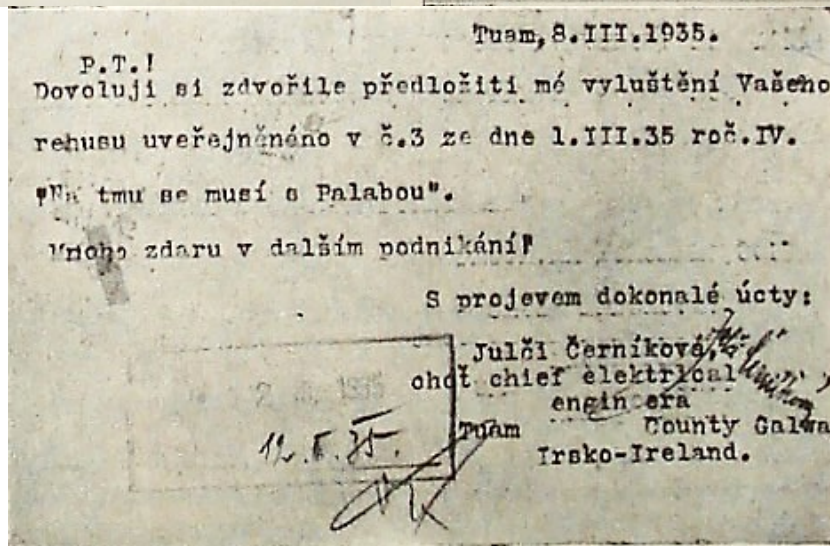
REBUS.

Předkládáme něco pro bystré hlavy. Deset správných rozluštění, která vylosujeme, odměníme kompletním kapesním pouzdem s baterií PALABA. — Rozluštění a jména vylosovaných uveřejníme v příštím čísle.

Rozluštění rebusu,

uveřejněného v minulém čísle, zní: »Na tmu se musí s PALABOU«. Zábavné podání tohoto našeho hesla v kresbě vzbudilo velký zájem našich čtenářů a došla nás správná rozluštění nejen ze všech koutů republiky, ale i od našich příznivců, jak vidíte na reprodukcii z daleké ciziny.

Obr. č. 179 Zadání rébusu s řešením „Na tmu se musí s Palabou“. Redakce nakonec místo deseti původně vypsanych cen věnovala třikrát více. Šťastnými luštiteli byli například čtenářky a čtenáři z Pohořelic, Prahy, Kladna, Bělce, České Skalice, Malých Svatoňovic, Vysokého Mýta, Hulína, Slaného, Ješina, Plzně, Čížkova, Chyšek, Přibyslavi, Libice, Rychnova, Živanic, Dobrušky, Opatova, Znojma, Zdounek, Zborovic, Rymic, Ostravice nebo Jaroměře.⁹¹²

- Vodítko pro výběr vhodného radiopřijímače našel prodavač ve stati *Jaký přístroj: síťový nebo s bateriemi?* Radiozávody vyráběly hlavně síťové přijímače, což redakce časopisu *PALABA* nepovažovala za úplně správné. Jednak rozhlas nemohli poslouchat lidé, jejichž bydliště nebylo elektrifikováno, jednak byl pouze síťový přijímač nepoužitelný v letoviscích a na výletech. A vyšší jednorázový zisk při prodeji dražšího síťového přijímače nemusel být vždy pro celkovou rentabilitu prodeje rozhodující. „Zato přístroj napájený bateriemi přivádí majitele do krámu

⁹¹² SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. I., č. 4., ze dne 1. 4. 1935.

*stále, znovu, znovu a znovu. Je tu pravidelné nabíjení žhavicího akumulátoru a občasná výměna baterií anodových nebo jejich doplňování, použito-li baterií skupinových. Spokojený zákazník jest pak častým hostem v krámě a koupí během doby nejen baterie, ale i věci jiné.*⁹¹³ Navíc napětí v síti nebylo dostatečně usměrněné, a tak elektronky síťových přijímačů měly v důsledku přepětí kratší životnost než lampy přijímačů bateriových.

- Reklamní text s grafem pro žárovky vyráběné v *PALABĚ* objednáčím čísla 424 s příkonem 2,2 V a spotřebě 0,2 A, opatřený titulkem *Nové žárovky 2.2 voltové do fokusových svítlen*, které údajně měly o 65 % vyšší výkon než starší žárovky s příkonem 2,5 V a spotřebě 0,3 A.
- Tabulku s přepočtem příkonu elektrické žárovky na délku doby provozu s příklady použití obsahuje článek *Jak dlouho svítí žárovka s jednou kilowatthodinou?*
- Výzva obchodníkům, nazvaná *Palaba dlouho vydrží*, aby výklady s výrobky Palaby byly stále osvětleny. „*Pohleďte na tabulku, kterou uveřejňujeme na jiném místě, že osvětlení jest velmi levné, že stojí za hodinu jen několik haléřů a že se vyplácí již prodejem jediného předmětu, ziskem na maličkosti v ceně několika korun... Sviťte a budete prodávat. Sviťte nyní, dobře a jasně sviťte – světlo vábí lidi a prodává samo.*“⁹¹⁴
- V tiráži prvního čísla časopisu bylo uvedeno: „*Majitel a vydavatel: Pála akc. spol. v Slaném. – Za redakci odpovídá František Kulovaný v Slaném, č. p. 875. – Tiskne knihtiskárna Veleslavín v Slaném.*“⁹¹⁵

Od svého druhého čísla se časopis jmenoval jinak. „*Redakce a vydavatelstvo*“ vysvětlilo změnu takto „*Rozhodli jsme se změnit název svého časopisu a dali jsme mu jméno ,Světlo a síla‘ – aby byl světlem, ukazujícím všem čtenářům nové a dobré cesty k úspěchu, aby je vedl dobře a sílu jejich povzbuzoval a zvyšoval.*“⁹¹⁶ V podtitulu měsíčníku byla uvedena jeho nová charakteristika: „*List věnovaný moderním obchodním snahám, zejména v oboru slaboproudé elektrotechniky a radiofonie*“.⁹¹⁷

---

⁹¹³ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. I., č. 4., ze dne 1. 4. 1935.

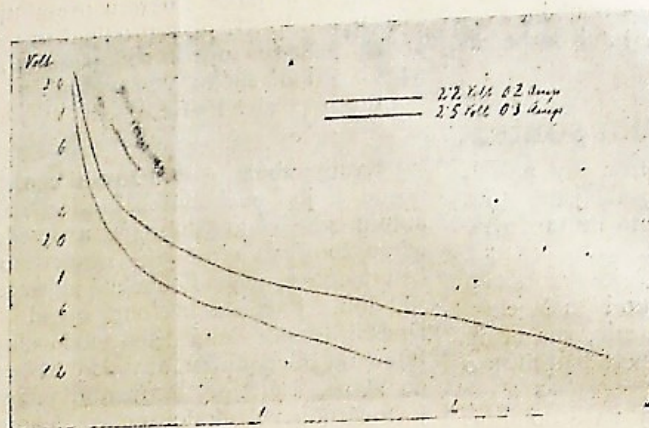
⁹¹⁴ Tamtéž.

⁹¹⁵ Tamtéž.

⁹¹⁶ Tamtéž, roč. I., č. 2., ze dne 1. 12. 1932.

⁹¹⁷ Tamtéž.

Nové žárovky 2,2 voltové do fokusových svítílen.

Tato pouzdra, zejména menších rozměrů (na baterii Milo) docházejí stále větší obliby. Dosud však se užívalo vesměs žárovek 2,5 voltových, jichž spotřeba 0,3 A byla v poměru k malé baterii příliš veliká. Proto jsme se snažili vytvořit žárovku úspornější a po řadě pokusů se nám to skutečně podařilo — máme již žárovky

2,2 V o spotřebě 0,2 A, tedy se spotřebou velmi malou, za to ale jejich svítivost i trvanlivost jsou pozoruhodné. Tyto žárovky dostaly objednací číslo 424 a jejich výkon jistě nejlépe jest vystižen hořejším diagramem, jenž dokazuje, že lze jimi dosáti výkonu o plných 65% vyššího oproti obvyklým žárovkám 2,5 V a 0,3 A. Každý obchodník prodejem těchto žárovek nejenom zvýší svůj obrát, ale získá si i nové vděčné odběratele.

Jak dlouho svítí žárovka s jednou kilowatthodinou?

Žárovka o spotřebě	1000 wattů	prosvítí	by	1 kWh za	1 hod.	00 minut
"	100	"	prosvítí	1 kWh za	10	00
"	75	"	"	1 kWh za	13	20
"	60	"	"	1 kWh za	16	40
"	50	"	"	1 kWh za	20	00
"	40	"	"	1 kWh za	25	00
"	30	"	"	1 kWh za	33	20
"	25	"	"	1 kWh za	40	00
"	15	"	"	1 kWh za	66	40
"	10	"	"	1 kWh za	100	00
"	5	"	"	1 kWh za	200	00
"	4	"	"	1 kWh za	250	00
"	3	"	"	1 kWh za	333	20
"	2	"	"	1 kWh za	500	00
"	1	"	"	1 kWh za	1000	00

Podle této tabulky snadno vypočítáte i spotřebu svých lustrů a jiných zařízení — spotřeba ve wattch bývá vždy udána na žárovce.

Lustr má 5 žárovek po 25 wattch, spotřebuje tedy za hodinu 5×25 wattů jest 125 W. $1.000 \text{ W} : 125 = 8$. Spotřeba tohoto lustru jest právě 1/8 kilowatthodiny — spotřebuje kilowatthodinu proudu za 8 hodin časových.

Žehlička spotřebuje na př. 220 w:

$$1.000 : 220 = 4.09$$

Spotřebuje 1 kWh proudu za 4.09 časových hodin, to jest za 4 hodiny a necelých šest minut.

Touto cestou ovšem dojdeme i k výpočtu ceny spotřebovaného proudu.

Stojí-li na příklad 1 kWh proudu Kč 3.20, stojí 1 watt (rozuměj 1 watt-hodina) $320/1000 = 0.32$ haléře.

Obr. č. 180 Výše reklamní text s grafem pro žárovky vyráběné v PALABĚ objednacího čísla 424 s příkonem 2,2 V a spotřebě 0,2 A. Níže tabulka s přepočtem příkonu elektrické žárovky na délku doby jejich provozu s příklady použití.⁹¹⁸

Druhé číslo časopisu je psáno v podobném duchu, jako první. Redakce kladla prodejčům na srdce, aby chápali blížící se Vánoce jako obchodní příležitost (Pavel Kohout: *Prosinec*) a aby měli rozsvícené výklady se správně osvětleným zbožím. „*Prosinec. ... Měsíc obchodu, který*

⁹¹⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. I., č. 2., ze dne 1. 12. 1932.

právě v prosincových dnech má míti žně. Není na světě člověka, který by neměl někoho rád a jemuž by nechtěl udělati radost. ... I při největší chudobě a největším odříkání daruje muž ženě hřebínek do vlasů – žena muži krabičku zorek. Matka dcerušce aspoň dřevěnou panenku za několik haléřů a otec chlapci ořezávátko na tužky. ... Ani letos láska neuhasne a nezahyne a třeba dáreček malý a nepatrné ceny, i v té nejchudší rodince bude o Štědrý den zářit a těšit cenou neskonalou, kterou mu dodá láska.“⁹¹⁹

Skoro se zdá, že metaforické pojmenování časopisu Světlo a síla znamená také, že světlo ve výkladu přiláká kupní sílu (Pavel Kohout: *Světlo vábí i odpuzuje lidi*). „Světlo však musí vábit – musí lákat. Toho se nedosáhne, ozařují-li žárovky zcela zbytečně chodník a ulici. ... a výkladní skříň má vypadati jako divadelní jeviště, které uvnitř je osvětleno, ale diváci, obecenstvo zůstávají v temnu, světlem tím neoslněni a nerušení.“⁹²⁰

Prosincové číslo časopisu z roku 1932 obsahuje dále rubriky *Z redakce*, která měla být koncipována jako poradenská služba čtenářům. Další službu představovala *Čtenářská burza*, která sloužila k prodeji jiného zboží, než byl sortiment Palaby.

Osram - Pála žárovky.

Žárovky, které prodáváme, mají na své kovové ob. jímce nad závitem jméno Osram Pála nebo Palaba a udání napětí, pro které jsou určeny a spotřebu proudu, kterou při užívání vykazují. Jméno Osram zaručuje, že se u našich žárovek jedná o prvotřídní výrobek a jméno Pála značí, že je to žárovka, která byla v našich laboratořích zkoušena. Zkoušené žárovky mají přesný závít, jejich skleněná baňka je symetrického tvaru a jejich izolace středního pólu je bezvadně provedena. Napětí a spotřeba proudu odpovídá číslicím na žárovce uvedeným a žárovka při pravidelném používání musí vydežití užívání průměrně dvanácti normálních baterií.

Žárovky bez jména bývají méněcenné a mají pravidelně vyšší spotřebu proudu, čili ničí brzo baterie. Proti označeným žárovkám jsou daleko levnější. Jejich užívání s ohledem na krátkou životnost baterií při nich je nehospodárné.

-u

F. Kulovaný:

Listky ve výkladě.

V obchodě získáte zákazníka pro určitou věc slovy a na ulici ve výkladě napsanými krátkými větami na cedulkách, umístěnými u každého kusu zboží. Lidé rádi ve výkladě čtou a také při vstupu do obchodu Vám hned řeknou, co chtějí a nemusíte jim snášeti mnoho druhů zboží a vysvětlovati, pro co zboží se hodí. —

Zkuste na př. nápisy na lístky: „Excelsior baterie, která dlouho svítí a nezrezaví Vám od ní pouzdro.“ — „Palaba 444, novinka pro rozevírací pouzdra. Tím, že má větší obsah, tak také pěkně dlouho svítí!“ „Radio Palaba. S touto baterií posloucháte nejlépe!“ „Zlatá Palaba, nejrozšířenější baterie, vynikající schopností.“ „Vedeme jen dobré baterie, tedy baterie Palaba“.

Dobrý výklad, zdařilý, stojí za to, abyste jej dali vyfotografovat. Jsme ochotni vynikající úpravu sami odměnit — rádi obrázek dobrého, originelního výkladu ve svém listě uveřejníme a štoček po použití dáme majiteli obchodu, aby ho, dle své potřeby, ještě využil vhodným způsobem.

Když budete myslet, Vy už si vzpomenete pěkných vět sami dost. Nepište ale slov: „nejlepší, prima, nej-spolehlivější“, neboť zákazníci těmto slovům nevěří a daleko více věří prostým slovům „dobrá, spolehlivá, dokonalá, trvanlivá“ atd. Přesvědčte se o tom a napište nám výsledek!

Obr. č. 181 Vlevo obhajoba značkových výrobků, tedy žárovek *Osram – Pála*. Vpravo doporučení, co uvádět na popiscích výrobků ve výkladních skříních. „*Excelsior baterie, která dlouho svítí a nezrezaví Vám od ní pouzdro. ... Palaba 444, novinka pro rozevírací pouzdra. Tím, že má větší obsah, tak také pěkně dlouho svítí! ... Zlatá Palaba, nejrozšířenější baterie vynikající schopností.*“ Apod.⁹²¹

⁹¹⁹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. I., č. 2., ze dne 1. 12. 1932.

⁹²⁰ Tamtéž.

⁹²¹ Tamtéž.

Z redakce.

Pro rozšíření své služby čtenářům získali jsme zkušeného znalce, odborníka ve věcích účetnických a daňových, který počínaje příštím číslem povede obsírnější daňovou hlídku.

Na této hlídce ovšem se neomezíme a redaktor daňové hlídky jest ochoten podávat i individuální daňové porady v různých případech potřeby našich čtenářů. Tyto porady samozřejmě vyřízeny budou naprosto diskretně, se zachováním přísného redakčního tajemství, ke kterému je poctivý redaktor povinen. Ke každému dotazu, jenž má být vyřízen písemně, přiložte částku 5 Kč ve známkách na úhradu porta.

Také pro porady technické získali jsme vynikajícího spolupracovníka a vyřídíme je za stejných podmínek.

Další naší službou čtenářstvu bude „Čtenářská bursá“, ve které jim chceme umožnit vzájemný styk. Čtenáři našeho časopisu jsou elektrotechnikové, mechanici, hodináři, drogisté, obchodníci se zbožím kupeckým, železářským, hračkářstvím, trafikanti, papírníci a t. d., atd., kteří mnohé potřebují i mnohé také chtějí prodat nebo odprodat — všem jim to možno v bursě nabídnouti. Chcete-li prodat svůj podnik, prodat dynamo, elektromotor, automobil, čerpadlo — jakýkoliv stroj — nebo je koupit — je pro to místo v naší bursě. Označení budítež psána stručně a částka Kč 10. — ve známkách budiž přiložena. Bursa bude vypadati takto:

Čtenářská bursá:	
Elektromotor A E G o 16 HP prodá JAN VANÍČEK, elektro- technik v Jičíně. — —	Mechanickou dílnu, správkárnu aut, při hlavní silnici v Táboře prodá HAVEL VÁNA. — —
MOTOR AGREGAT na 150 V koupí KINO URANIA v Kounově. —	Kdo mně nabídne kovaná vrata 380 cm široká? KAREL ULRICH v Člěmčanicích.

(Toto ovšem jsou dnes jen ukázky, nikoli skutečná oznámení).

Daně.

15. prosince. Od 15. prosince do 15. ledna plyne všeobecná lhůta k podání přiznání k dani čimžovní za rok 1932.

20. prosince splatna daň z vodní síly za listopad r. 1932.

31. prosince splatna daň z motorových vozidel. Nutno též podati přihlášky k dani z motorových vozidel. Dále je splatna daň důchodová srážkou vybíraná za listopad 1932.

Domácí zabíjačky jsou hojně právě v zimních měsících a třeba zaplatit daň z masa za každého vepřička, kterého jsme zabili třeba jen pro vlastní domácínost. Platí se složenkou, kterou mají na každém poštovním úřadě. Sazba je odstupňována podle váhy zabitého zvířete. —a—

Střádalský příklad.

Tovární spořitelna Pálových závodů vstoupila v život dnem 31. října 1932 — v den svátku spořivosti. Z dělnictva zaměstnaného továrnou v Slaném přistupují k spořitelně 301, kteří závazně čestným slovem přislíbili, že budou přiměřené částky ze mzdy si ukládati při každé výplatě týdně. Úhrn těchto částek činí nyní 1830 Kč týdně, které účtárna tovární vybírá při výplatě mzdy a přímo odvádí Městské spořitelně, ve které má každý vkladatel uloženou svou vkladní knížku za obvyklých podmínek střádalské diskretnosti. Každý vkladatel tudíž může na tyto knížky ukládati i vklady jiné, v libovolné výši a suma jejich zůstává továrně naprosto neznámá. Základem vkladů jsou vesměs knížky, které s vkladem 10 Kč daroval pan továrník Pála dělníkům v den svého jubilea a Městská spořitelna k nim přidala po 10 Kč. Stejným způsobem spoří dělnictvo Pálových závodů, zaměstnané ve skladech v Praze, v Brně a v Bratislavě, ovšem, že u nejbližší spořitelny svého sídla. — Zároveň v život uvedena i spořitelna úřednická, do které zavázalo se 42 úředníků k měsíčním úsporám v úhrnné sumě 2.055 Kč měsíčně. Jistě krásný příklad, skvělá iniciativa, vykonaná továrníkem J. Pálou za obvyklé krajní ochoty ředitele Městské spořitelny pana Karla Čížka. „Svob. Občan“.

Obr. č. 182 Vlevo rubrika *Z redakce* s nabídkou poradenských služeb a *Čtenářské burzy*. Vpravo rubrika *Daně*, v níž byly čtenářům připomenuty prosincové daňové povinnosti, včetně dávky za porážku prasete. Jako důkaz rozumné Pálovy sociální politiky a péče o zaměstnance byla převzata zpráva z listu *Svobodný Občan*. Dělníci firmy Pála si museli ukládat část své týdenní mzdy na vkladní knížku u Městské spořitelny č. 301. „základem vkladů jsou vesměs knížky, které s vkladem 10 Kč daroval pan továrník Pála dělníkům v den svého jubilea a Městská spořitelna k nim přidala po 10 Kč.“⁹²²

V rubrice *Pro praktický život* informoval redaktor, který se podepisoval zkratkou — o — o těchto tématech:

- předvánoční zásilky,
- listovní telegramy,
- bianko složenky,
- ceny ve výkladě (podepsáno — l —),⁹²³

zamžení a zamrzání výkladních skříní (— l —).

Rubrika pokračovala technickou částí:

- proudový náraz v žárovce (— o —),

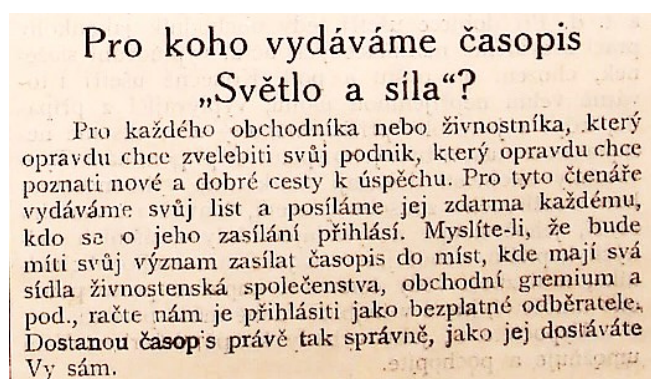
⁹²² SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. I., č. 2., ze dne 1. 12. 1932.

⁹²³ Zkratka neidentifikovaného jména (nezतोžněného) redaktora. Totéž níže.

- žárovky (– č –),
- zvonek potřebuje silnější proud než telefon (– o –),
- proč se používá v telefonu pouze dvou článků (– o –),
- kapesní svítlna (– u –),
- elektřina v lékařství (– o –),
- v rubrice *Daně* byly čtenářům připomenuty prosincové daňové povinnosti (– a –),
- zpráva *Strádalský příklad* byla převzata z listu ‚*Svobodný Občan*‘,
- stať *Do vánočního trhu* zaobaluje spoustou textu s vánoční pohádkou o hvězdě betlémské a štvané matce, která dala život Spasiteli, reklamu na svítlny pro lyžaře č. 1645, válcovité svítlny č. 1065 pro malé baterie *Míla*, válcovité svítlny č. 1074 pro větší baterie *Hiawata*, malé dámské svítlničky č. 1101, 1162, 1179 a pouzdra *Gala* (č. 1850) nebo *Puck* (č. 1801, 1802, 1803 a 1805 s patričnými bateriemi a žárovkami),
- největším prodejním hitem měl být dárek pro mládež *laterna magica* č. 201. Pro nemocné nebo marnivé zákazníky, kteří trpěli bolestmi kloubů a svalů, či potřebovali jen vyhladit vrásky na tváři, složily přístroje *Elektrikon Palaba Portable* (č. 300) a *Standard* (č. 305) (obr. č. 73),
- pro „lepší domácnosti“ byly určeny vánoční elektrické svíčky č. 265 (130 V) nebo č. 270 (220 V–230 V),
- do slovenštiny bylo přeloženo oznámení z prvního čísla o fotografické soutěži *Najvyšší čas!*
- baterie z hranatých bezsalmiakových článků považovali v *Palabě* za špičkový výrobek. Proto měla stať o nich titulek *Náš zlatý hřeb* (– u –). Měly vyšší kapacitu než články válcové, vynikající zotavovací schopnost a používaly se k sestavování ‘*anodek*’ *SUPER RADIO PALABA*,
- svérázný výklad licenční smlouvy firmy Pála akc. spol., s firmou *Osram* prodejcům sortimentu Palaby obsahuje článek *Osram – Pála žárovky*,
- číslo uzavírá návod Františka Kulovaného *Listky ve výkladě*, s příklady krátkých sdělení, jež se měly umisťovat do výkladních skříní, a tím pomáhat zákazníkovi s rozhodováním o koupi zboží vyrobeného v *Palabě*.⁹²⁴

⁹²⁴ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. I., č. 2., ze dne 1. 12. 1932.

11.2.2 Druhý ročník – 1933

Obr. č. 183 První číslo druhého ročníku přineslo upřesnění, komu je časopis Světlo a síla vlastně určen. *Pro každého obchodníka nebo živnostníka, který opravdu chce zvelebiti svůj podnik, který opravdu chce poznati nové a dobré cesty k úspěchu.*⁹²⁵

V roce 1933 se stal časopis Světlo a síla skutečným měsíčníkem. Vyšlo dvanáct čísel řádných a dvě zvláštní vydání. Vysvětlení, komu byl časopis určen, uvádím na obr. č. 183.

Forma druhého ročníku časopisu již směřovala ke standardu ročníků následujících. Číslo začínalo úvodníkem nebo informací o zásadní události pro prodejce zboží firmy Pála. Roku 1933 se do rukou čtenářů časopisu dostala také jeho dvě zvláštní vydání (obr. č. 184, 185).

Na dalších stránkách časopisu se střídaly rubriky, do nichž přispívali různí autoři, například: *Za dobrý nápad dobrou odměnu; Zkušenostmi k úspěchu; Spokojený zákazník, Našim obchodním přátelům; Naše služba čtenářům (Daňová poradna, Právní poradna, Technická poradna, Čtenářská burza)* a reklamy, které ovšem takto explicitně pojmenovány nebyly. Zvláštní rubrika, kterou vedl Dr. Zdeněk Rykr, se týkala aranžování produktů Palaby ve výkladech obchodů a nazývala se například *Jak s PALABOU do výkladu*.

Na historii elektrotechniky byla zaměřena rubrika *Kapitoly o elektřině* a tzv. *Product Placement*⁹²⁶ obsahovala rubrika *RADIO*.

Níže uvádím výběr zajímavých materiálů z jednotlivých rubrik druhého ročníku časopisu Světlo a síla.

Z úvodníků / všeobecných materiálů

Jaroslav Jan Pála: *Do nového roku*. V lednovém čísle časopisu zaujal autor velmi kritický postoj k opatřením vlády v období Velké hospodářské krize. Obchod i průmysl měly trpět pod tíhou absolutistických opatření ve jménu demokracie. *„Výsledky toho jsou katastrofálně se šířící*

⁹²⁵ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. II., č. 1., ze dne 1. 1. 1933.

⁹²⁶ Obecný výklad o radiotechnice s odkazem na konkrétní radiopřijímače a napájecí elektrochemické zdroje z Palaby s vyzvednutím vysokých kvalit těchto výrobků, s cílem jejich propagace a zvýšení prodeje.

nezaměstnanost, pokles koupěschopnosti konzumentských vrstev, vyřazování spousty podniků z provozu, snižování nejen životní, ale i duševní úrovně obyvatelstva.⁹²⁷ To mělo přivodit vysychání státních daňových pramenů. Podle Pály měla být nesprávná opatření zrušena. Ale nestalo se tak, a, bohužel, došlo k nešťastnému zvyšování daňových břemen.

Pála se domníval, že není správné zavírat hranice, naopak, je třeba obnovit výměnu zboží. „Není třeba se obávati o valutu! I tato nechá se udržeti dobrými obchodními smlouvami na podkladě preferenčním. Jest velikým hříchem, že obchodní věci místo hospodářsky řeší se politicky.“⁹²⁸ Pála dále rozvinul svou úvahu zamyšlením o vztahu průmyslu a zemědělství. „Obě tyto složky musí se rozumně shodnouti, aby náš průmysl na podkladě rozumných obchodních smluv mohl průmyslové výrobky vyvážeti, vydatněji dělnictvo zaměstnati a je-li toto zaměstnáno, je opět vydatným konzumentem výrobků zemědělských.“⁹²⁹

Pála viděl rozumné řešení krize v mezinárodní solidaritě, volném obchodu a vzájemné výměně zboží. Připomněl, že se stalo mnoho chyb, z nichž je třeba se poučit a začít vládnout jako státníci a hospodáři. Společnost se měla obrodit činem. Občané se měli přestat skandalizovat, a tím se navzájem poškozovat. „Nezávidíte nikdy úspěšnému, škoda času, který tím ztratíte, přemýšlejte, jak byste jej dohonili, a případně i překonali.“⁹³⁰ Pála radil, aby stát rychle uzavíral výhodné mezinárodní obchodní smlouvy. Země, která by zvolila tento přístup jako první, měla z něj mít podle Pály nejvíce užitku. „Svou korunu nezachráníme, znemožňujeme-li každou koupi z ciziny, i když třeba jedná se o vědeckou knihu vědeckému pracovníku. Svou korunu nezachráníme, znemožníme-li naprosto kulturní styk s našimi přáteli v cizině. Naši korunu můžeme zachrániti jedině tehdy, roztočíme-li kola v zastavených továrnách a umožníme-li výměnou statků dobytí vydatného chleba našemu dělnictvu.“⁹³¹

---

⁹²⁷ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. II., č. 2., ze dne 1. 1. 1933.

⁹²⁸ Tamtéž.

⁹²⁹ Tamtéž.

⁹³⁰ Tamtéž.

⁹³¹ Tamtéž.

Jaroslav Jan Pála označil rok 1932 za dobu těžkých starostí. Svou novoroční zprávu uzavřel vyjádřením naděje, že „budou uvolněny okovy veškerého hospodářství, jmenovitě i obchodu, a že obchod to bude, který nám umožní zase lepší časy“.⁹³⁴

V roce 1933 přispěl Jaroslav Jan Pála do časopisu ještě dvakrát, a to v desátém čísle. První zmiňovanou prací byla pozvánka na *Pražský Veletrh* ve formě úvodníku *Navštivte veletrhy*. Na stánku č. 13122 radiotruhu se firma chystala vystavovat dvoulampový bateriový radiopřijímač *PALABA B2* (obr. č. 185). Ve veletržním paláci na stánku 116 se příznivci Pálovy továrny mohli těšit na přehlídku „*dokonalých baterií PALABA*“. Pála se domníval, že lidé by se měli méně zajímat o politiku a více o technický pokrok. Lidský duch měl podle Pály vnímat bez ohledu na hospodářskou krizi podněty, které jej budou inspirovat k tvůrčí práci. K seznamování s technologickými novinkami měla být vhodná právě návštěva veletrhu. „*Takovým zaslíbeným místem plným podnětů k produktivní práci, takovým místem, kde toho hodně uvidíme, uslyšíme a zvěstováno nám bude – jsou veletrhy. Jsou velkolepou přehlídkou průmyslového i obchodního podnikání, kde každý hledí najít a získat zájemce. Kolik času by bylo třeba, kolik továren museli bychom navštívit, abychom vše to, co vidíme na veletrhu, si mohli prohlédnouti, bez ovlivňování posouditi a využití. ... Zjišťujeme a přesvědčujeme se, že jenom ten, kdo neúnavně pracuje, sklízí úspěch. Roste v nás nadšené rozhodnutí, dobrým příkladům následovati, rodí se v nás nové plány a odvaha zkusiti to s plnou vervou a býti také úspěšnými.*“⁹³⁵ To bylo, podle Pály, výsledkem poznání práce a tvorby druhých. Kdo navštívil veletrh, měl naději najít pro sebe novou cestu k úspěchu, která mu mohla přinést zisk. Návštěvu veletrhu považoval Pála za investici do budoucna.

Jaroslav Jan Pála: *Žádnou inflaci*. V tomto zásadním materiálu autor vyjádřil nesouhlas s postojem vlády ke znehodnocování peněz a kritikou nešetřil ani bývalého ministra financí dr. Engliše, který „způsobil hodně neklidu svou sympatií pro inflaci. – Takové projevy, ať již z kterékoliv strany a právě v době, kdy lid upisováním *Půjčky práce* ukázal se býti obětavým a státotvorným, musí přímo zarážeti.“⁹³⁶ Autor měl pro své názory důvody podepřené osobní zkušeností. V Hamburku zažil říšskoněmeckou inflaci po světové válce. „*Nepřeji si tuto již znovu prožívat, jelikož každá inflace jest nemravná a olupuje všechny občany, výrobcem neb obchodníkem počínaje, a úředníkem neb dělníkem konče, o spravedlivě a těžce vydělané hodnoty jejich práce.*“⁹³⁷ Pála připouštěl, že existují lidé, kteří mají z inflace prospěch, ale je jim „*tak nepatrně málo, že si ani nezaslouží, aby tímto způsobem celý národ pro ně krvácel.*“

⁹³⁴ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. II., č. 2., ze dne 1. 1. 1933.

⁹³⁵ Tamtéž, roč. II., č. 10., ze dne 1. 9. 1933.

⁹³⁶ Tamtéž.

⁹³⁷ Tamtéž.

*Všichni, kteří touží po inflaci v naději, že se zbaví tímto způsobem břemen svých dluhů, necht' volí cestu čestnější“.*⁹³⁸ Pála hořce zavzpomínal na časy, kdy měla jedna zlatá marka hodnotu bilionu marek papírových. Tenkrát v závodě HABAF⁹³⁹ dostávali dělníci mzdu a úředníci plat třikrát denně. „*Sotva se však tito objevili s papíry na ulici, byly peníze znehodnoceny tak, že mnohdy ani za polovici jejich hodnoty nedostali stejných hodnot ve zboží.*“⁹⁴⁰ Lidé měli milionové platy, ale trpěli hladem. Podnik, jehož byl Pála tehdy spolumasajitelem, byl před inflací hodnocen na 1 milion zlatých marek. Když inflace vrcholila, byla cena firmy sotva 80 000 marek. „*Tento obnos jsme zachránili přílivem hodnotných deviz z exportu. Za zboží, které jsme prodali v Německu, dostali jsme mnohdy peněz, který ani setinou nám nevrátil na hodnotách to, co jsme zpracováním surovin vydali. Byl to d'ábelský tanec milionových cifer, nemající smyslu.*“⁹⁴¹ Cizinci ze zemí s dobrou valutou skupovali v Německu zboží a nemovitosti – celé ulice a celá panství – za směšné ceny. „*Naši čeští lidé procestovali za hodnotnou československou stokorunu celé Německo, přičemž si v hojné míře dopřáli všeho možného luxusu. Německé občanstvo chudlo inflací den ode dne. Střední vrstvy byly zproletarizovány. ... Když dělnictvo dostalo svou ranní výplatu, za níž po půlhodince nemohlo dostati ani jeden celý chléb, shluklo se, a v okolí továrny se nalézající potravinářské obchody prostě vydrancovalo.*“⁹⁴² Banky, spořitelny a záložny po uplynutí stanoveného moratoria uplatnily jen desetiprocentní vyrovnání. Občané tak ztratili 90 % svých vkladů a vzniklý stav samozřejmě chápali jako bezpráví. Došlo jim, že by se do této překerní situace nedostali, kdyby si doma schovávali zlaté marky. Spořitelní knížky jim nyní byly k ničemu. Lidé přestali spořitelněm věřit. „*Strádalové, tento primární a nejdůležitější činitel ve tvorbě kapitálu, přešel do pasivity. ... Teprve, když byl vydán zákon, že veškeré vklady mají státem zaručenou hodnotu v tom smyslu, že jedna zlatá marka jest určité množství pravého zlata, začalo se pozvolna strádati a teprve tehdy, když pojišťovny zaručily pojistné na zlatém standardu, počali lidé znovu uzavíratí pojištění.*“⁹⁴³

⁹³⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. II., č. 2., ze dne 1. 9. 1933.

⁹³⁹ Pála existující firmu nejmenoval, jistě jí nechtěl dělat reklamu.

⁹⁴⁰ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. II., č. 10., ze dne 1. 9. 1933.

⁹⁴¹ Tamtéž.

⁹⁴² Tamtéž.

⁹⁴³ Tamtéž.

Technická hlídka.

Pětidenní pracovní týden v Pálových závodech byl zaveden dnem 21. ledna 1933. V sobotu se v dílnách nepracuje — v kancelářích a v expedici se ovšem pracuje stejně, jako dříve v soboty. Vzhledem k tomu, že v sobotu jest v dílnách klid, nemohou býti zvláštní druhy baterií (zejména zvláštní anodky) na zakázku ten den vyrobeny a budou vyrobeny v nejbližší pondělí a ihned odeslány. Továrna proto žádá vážené zákazníky, aby v případě objednávek zvláštního zboží laskavě se zařídili tak, aby objednávka byla vypravena dříve, aby byla v továrně již v pátek ráno a potřebné zboží mohlo býti v ten den vyrobeno. Běžné zboží, jako normální baterie, pouzdra, žárovky, skříňky a t. d. ovšem vždycky budou připraveny pro sobotní expedici.

Elektrifikace Německa velmi pokročila a je to zejména Berlín, jenž jest na prvním místě, neboť 72% všech berlínských bytů má již zavedený elektrický proud (některá města v USA. a ve Švýcarsku mají proud v celých 95% bytů a tedy předstihují Berlín). Přes to německé elektrotechniky čeká ještě velmi mnoho práce, neboť ze všech domácností v celé německé říši používá výhod elektrického proudu doposud jen 60 procent — tedy 40% jich čeká na elektrifikaci. Spotřeba proudu v Německu jest ovšem značná a připadá na jednoho obyvatele (kromě proudu, jež spotřebují elektrické dráhy a veřejné osvětlení) 206 kWh ročně, z toho však na průmysl celých 120 kWh., takže na obyvatele připadá jen 86 kWh ročně. U nás elektrifikace ještě ani zdaleka tak nepřekročila a zlatní elektrotechnici nemusí se obávat o svou budoucnost, zvláště když se trochu přičiní a účastní se na propagaci elektřiny, kde jen budou moci.

Technická hlídka.

Kdo udělal první suchý článek? Byl to německý lékař dr. Gassner, který při své praxi potřeboval článků přenosných — mokré články s tekutinou a těžkými sklenicemi, se pro jeho účel nehodily. Přišel na myšlenku, použití zinkové elektrody v tvaru hrmku, do níž vložil elektrodu kladnou a elektrolyt upravil jako hustou pastu. Článek navrhuje zalit asfaltem. Dnes ovšem vyrábějí se články mnohem dokonalejší, než byl původní Gassnerův.

Obr. č. 186 Ukázka tří zpráv z rubriky *Technická hlídka*. První z nich vlevo nahoře informuje o pětidenním pracovním týdnu v dílnách Pálových závodů. V sobotu se však i nadále pracovalo v kancelářích a expedici. Vpravo nahoře je uveden výstřižek zprávy o stavu elektrifikace (elektrizace) Německa na začátku roku 1933. Dole je připomínka vynálezce prvního suchého článku dr. Gassnera jako příspěvek z historie elektrotechniky.⁹⁴⁴

Proto se podle Pály Německo inflaci bránilo, poněvadž „*inflace jest nejhorší metlou, kterou může býti národ postizen. ... Brániti se proti myšlenkám skryté i zjevné inflace znamená brániti se proti bídě, hladu a naprostému ochuzení.*“⁹⁴⁵ Z uvedených důvodů se bylo nutno podle továrníkova názoru proti inflaci bránit i u nás, každý ve své politické či stavovské organizaci. Jen tak mělo být možné zachránit majetek a republiku, nerušeně pracovat a klidně spát.

Pavel Kohout: *Hrací automaty v krámech*. V únorovém čísle časopisu se autor zamýšlel nad podstatou existence loterií všeho druhu, již je touha po snadném a rychlém zbohatnutí. Nejlepší živnou půdou pro aktivity škádlící bohyni Fortunu, býval podle Kohouta obvykle poválečný stav nebo hospodářské krize, kdy nebyla práce, možnost výdělku, a tudíž ani odbytu pro již vyrobené produkty. „*Takového původu byly i jinak velmi dobré losy ruské (po roce 1905 vydané), starší losy turecké, srbské, rakouské i uherské losy červeného kříže a stejného původu jsou i naše velmi dobré losy stavební a československého červeného kříže ... Loterie jsou*

⁹⁴⁴ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. II., č. 2., ze dne 1. 2. 1933.

⁹⁴⁵ Tamtéž.

*útočištěm nadějí malých lidí ... Každá loterie ovšem dává jenom naději vždycky, ale jistotu nedává nikdy. Tj. jejich slabina, a proto vždycky, když jsou poměry lepší, výdělku dostatek, lidé zase více důvěřují práci než naději a loterie zanedbávají.*⁹⁴⁶

Autor zaujal kritický postoj k tzv. *píhacím automatům* v obchodech. Tyto automaty měly vzejít z odvětví průmyslu, které trpěly nadvýrobou: „*v nichž nastal skutečný a tuhý boj o kupujícího, jako zejména v našem průmyslu čokoládnickém, jehož kapacita výrobní je pro náš stát příliš velká, předstihujíc výrobní kapacitu ‚čokoládové země‘ – Švýcarska.*“⁹⁴⁷ Redaktor však tyto automaty považoval za negativní jev a schvaloval postup státu vůči nim. *Nakonec však ke slovu přihlásilo se ministerstvo obchodu a s poukazem na § 44 zákona o nekalé soutěži dne 17. listopadu 1932 výnosem číslo 88893/32 upozornilo zemské úřady, že prodej píhacích automatů přičí se zákonu.*⁹⁴⁸ Kohout citaci překládal tak, že se vlastně jednalo o zákaz, který schvaloval.⁹⁴⁹

Redaktor vysvětlil, že pokud někteří dostanou produkt levněji, jiní budou muset rozdíl zboží zase doplatit. „*V řádném obchodě musí dostati kupující za korunu zboží, jež skutečně má cenu koruny – jestliže však ze sta nebo ještě většího počtu kupujících jeden nebo několik jich dostane zboží v ceně pěti korun, je to samozřejmě důkazem, že ostatní byli poněkud na ceně zboží zkráceni a doplácují na šťastné výherce.*“⁹⁵⁰ Podle redaktora se pro zboží, jako jsou baterie do kapesních svítilen, takové automaty vůbec nehodí. „*Jde tu již o určité hodnoty, pro využití v delší době, které vyžadují kontroly a svědomitosti. Tu třeba rozprodati každou zásilku v časové době skladnosti baterie, tyto nelze chovati doma po celé měsíce ... a tu leckdy nezbyde, než baterie vysvítit sám. To je ovšem pak divný úspěch prémiové hry a automatu!*“⁹⁵¹ V závěru Pavel Kohout s úlevou kvitoval, že výnos ministerstva obchodu již tuto hru ukončil.

Čeněk Chyský: *Tři zámky. Liběchov – Ploskovice – Zákupy.* Redakce vysvětlila svůj záměr v následujících řádcích: „*Chceme své čtenáře seznámit s krajem, rozprostírajícím se kolem Slaného, nám Čechům tak historicky důležitém Podřipském kraji. Chceme Vám ukázat kraj, ve kterém rosteme a tvoříme. Doufáme, že u mnohého vznikne přání, osobně náš kraj poznati, při kteréžto příležitosti srdečně Vás uvítáme a ukážeme Vám své dílo.*“⁹⁵²

⁹⁴⁶ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. II., č. 2., ze dne 1. 2. 1933.

⁹⁴⁷ Tamtéž.

⁹⁴⁸ Tamtéž.

⁹⁴⁹ Podstatou hry pravděpodobně byla výhra slevy na zboží, jakou na začátku 90. let 20. století aplikovala jedna nejmenovaná firma na zahradní techniku.

⁹⁵⁰ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. II., č. 2., ze dne 1. 2. 1933.

⁹⁵¹ Tamtéž.

⁹⁵² Tamtéž, roč. II., č. 3., ze dne 1. 3. 1933, a 5., ze dne 1. 4. 1933.

Ing. Jaroslav Kubeš: *Elektrotechnický průmysl slánský*. Autor úvodníku poskytl čtenářům působivou svodku informací o firmě Pála:⁹⁵³

- v červenci a srpnu 1932 podnik zaměstnával 800 dělníků na výrobě galvanických článků a v kancelářích více než sto úředníků,
- v továrně se v technologii výroby galvanických článků i při organizaci práce uplatňovaly přísně vědecké metody,
- všechny výrobní fáze byly kontrolovány jednak techniky přímo ve výrobě, jednak ve fyzikální a chemické zkušební laboratoři,
- díky Pálově technologii bezsalmiakových článků s takřka neomezenou trvanlivostí vyráběla továrna v sezoně 150 000 článků denně,^{954 955}
- všechny Pálovy vynálezy byly v Československu patentově chráněny,
- některé výrobky byly tak kvalitní, že se osvědčily v rovníkových zemích i za Severním polárním kruhem,
- Kubeš si přál, aby v továrně pracoval dvojnásobný počet dělníků, což by pomohlo zmírnit nezaměstnanost.

Z úvodníku si dovoluji odcitovat dvě nadčasové myšlenky Ing. Jaroslava Kubeše. První se týká elektrochemické technologie, druhou lze označit přímo za národohospodářský kánon. „Článek, zdánlivě jednoduchá věc, sestávající z nádoby a uhlíku a trošky mazlavé hmoty je z chemického hlediska věc nadmíru složitá, které jenom pomocí důkladných znalostí chemie koloidní a elektrochemie lze rozumět. ... Z hlediska národohospodářského má továrna Pálova zejména nyní ten význam, že v době tvoření našeho průmyslu československého byla pochopena jejím zakladatelem nutnost patentové ochrany nových vynálezů v oboru článkovém v našem státě, aby tak v podobě licenčních poplatků, třeba jinak z podniků zaměstnávajících naše lidi, neunikal nám náš kapitál za hranice a nebyla tak snižována aktivní bilance celého státu.“⁹⁵⁶

Vláďa Hozdecký: *Kam teď s mládeží?* Autor této poznámky, která byla napsána v souvislosti s koncem školního roku 1932–1933, projevil víru, že krize brzy skončí a že patnáctiletí zahájí svůj dospělý život v lepším světě. „Tato generace sama na vlastní nohy postaví se pevně a přijde právě do období ozdravení všeho světa z jeho krizí, trampot a svízeli hospodářských a politických, tato generace bude se radovati a těšiti z dostatku práce, plodné a užitečné, která jest požehnáním lidstvu.“⁹⁵⁷

⁹⁵³ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. II., č. 5, ze dne 1. 4. 1933.

⁹⁵⁴ Chlorid amonný (triviálně salmiak) (NH₄Cl) byl nahrazen neutrálními, nežiravými látkami.

⁹⁵⁵ Světová roční produkce v té době byla podle Ing. Jaroslava Kubeše kolem 2 000 000 000 kusů článků.

⁹⁵⁶ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. II., č. 5, ze dne 1. 4. 1933.

⁹⁵⁷ Tamtéž, roč. II., č. 8., ze dne 1. 7. 1933.

Na Hromnice - chleba polovice. Toto přisloví zná každý rolník a připomíná si jim, že již na počátku února musí přemýšlet, kde a co sít, aby podzím přinesl mu bohatou sklizeň a odměnu za všechnu práci. Také my pečlivě opatrujeme svoji lichu a těšíme se na podzím - na sklizeň - kterou jest nám saisona a již nyní přemýšlíme co na své roli zasijeme, to jest, jaké novinky a soustavy článků, baterií i pouzder přineseme. Proto připravujeme zase svůj ceník-katalog, jenž jest obchodníku vůdcem ve výběru zboží. Věnujeme katalogu pečť největší a nákladu, jak se naši zákazníci loni i letos přesvědčili, nelitujeme. Prosíme je o pomoc, zveme je k součinnosti a žádáme je, aby nám projevili svá přání, jak by si přáli, aby naše katalogy byly upraveny, jaké nové druhy snad v nich mají býti uvedeny - vůbec, jaká přání chovají. Náš zákazník jest náš přítel, spolupracovník v prodeji - těšíme se, že bude i našim pomocníkem v tomto ohledu. Za každý námět, za každou radu děkujeme a čím dříve ji dostaneme, tím spíše o ní můžeme uvážiti a ji uskutečniti. Těšíme se proto, že během února sejde se nám hojně pokynů a rad.

Pála, akc. spol.

Tovární spořitelna.

V měsíci říjnu minulého roku byla založena za součinnosti Městské spořitelny v Slaném a hlavně p. ředitele K. Cížka, tovární spořitelna firmy Pála, akc. spol. Do konce ledna bylo odvedeno Kč 30.709,90 od 338 stířadalů. Došlo uznání pana J. Procházky, ředitele Zemské banky král. Českého v. v., adresované na spoluvůdce p. ředitele Cížka, následujícího znění:

Milény příteli!

Nemohl jste mne více potěšiti, jak obsahem milých řádků svých ode věštra i přílohou s vyjádřením svojsilana, pana Jaroslava Pály, našeho zname nitého krajana, který vstoupil založením tovární spořitelny přímo do šlépějí T. Bati slavné paměti. Vám, pane kolego, jest známo, jak jsem Baťu za živa velebil v čase únorovém jsem jej přímo prosil, aby svůj

život nevysazoval nebezpečí dalekých letů. On byl prvním, jenž pochopil snahy a cíle naší Jednoty pro výchovu dělnictva a zřídil na náš popud tovární spořitelnu, která jest nyní se svými 150.000.000.— Kč vkladů snad jediným bankovním věřitelem jeho závodů. Raduji se z toho velmi, že Vaší přímluvě se podařilo založiti s panem Pálou II. českou spořitelnu závodní vůbec a I. v Čechách, která se tak utěšeně vyvíjí. Také laskavý výkaz Váš o výsledcích stířádání slánských kuchařek naplnil mne tichou rozkoší, neboť vidím, že Vaše pečlivé ruce opatrují výborně setbu našeho společného rodiště.

Vyřídte vážené paní choti své i panu Pálovi mou úctu a radost z jeho šlechtného počínu a přijmětež upřímný stisk ruky svého uznalého ctitele.

J. Procházka v. r.

Obr. č. 187 Nahore příklad využití odkazu na zemědělský rok v práci redaktorů časopisu. Ceník – katalog je přirovnáván k setbě, „lícha“, tedy pole, je „osázená“ sortimentem Palaby. Výzva k připomínkám k formě katalogu měla patrně oslovit hlavně obchodní zástupce, prodejce a zákazníky, kteří působili nebo žili na venkově.⁹⁵⁸ Dole zpráva o zřízení tovární spořitelny firmy Pála. Podnik tak vstoupil „do šlépějí T. Bati slavné paměti. ... On byl prvním, jenž pochopil snahy a cíle naší Jednoty pro výchovu dělnictva a zřídil na náš popud tovární spořitelnu, která jest nyní se svými 150.000.000.— Kč vkladů snad jediným bankovním věřitelem jeho závodů.“⁹⁵⁹ Ve Slaném tak vznikla II. závodní česká spořitelna. Do konce ledna 1933 do ní zaměstnanci Pálovy továrny uložili 30 709,90 Kč.

Hozdecký musel být naplněn optimismem, když v jakémsi krátkém historickém exkurzu zmiňoval úlevu lidí po překonaných středověkých morových obdobích, po třicetileté a sedmileté válce v 17. a 18. století, po napoleonských válkách počátku 19. století, až konečně přišel onen kýžený, skutečný hospodářský blahobyt a rozmach celého světa na jeho konci. „I dnes překonáváme dobu svízelnou a těžkou, ale ne horší než byla léta bezprostředně následující po Waterloo a pravím upřímně, že již prožíváme jen ty poslední chmury a že nám svítá vyjasnění lepších časů.“⁹⁶⁰ V tomto duchu měla být podle redaktora vedena dospívající

⁹⁵⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. II., č. 2., ze dne 1. 2. 1933.

⁹⁵⁹ Tamtéž, roč. II., č. 3., ze dne 1. 3. 1933.

⁹⁶⁰ Tamtéž.

mládež vstupující do samostatného života. Pateticky psaný článek končí „knížecí“ radou: „*Velmi je prospěšné, kde můžeme, vyžádejme si posudek poradny pro volbu povolání, ale kde jich není, musíme si poraditi sami.*“⁹⁶¹

Redakce časopisu Světlo a síla nezapomínala ani na výročí, důležitá pro existenci továrny a její prosperitu. Tzn., že v květnu 1933 muselo být připomenuto deset let od zahájení vysílání Československého rozhlasu z kbelského letiště. Vilém Hugger této vpravdě historicko-kulturní události věnoval poznámku *Deset let Radiojournalu*. „*Vysokofrekventní záření, které je základem přenosu zvuku na dálku bez drátu až dosud vyráběné pouze generátory, vysílají a přijímají dnes elektronové lampy. Ty daly vlastně základ bezdrátové telefonii, jejíž význam jako vzdělávacího a zábavného prostředku nejširších vrstev lidí je neocenitelný.*“⁹⁶² Hugger dále informoval o snahách v USA z roku 1921, aby bylo umožněno šíření rozhlasového vysílání také soukromým subjektům. Tento požadavek měl najít příznivý ohlas i v Československu.

V podstatě nový obor se stal výzvou pro československý průmysl, které se se ctí zhostila slánská firma Pála akc. spol., „*jejíž zakladatel tento vývoj nového průmyslového odvětví předvídal. Jakmile došlo u nás k zavedení rozhlasu, byl tu na trhu současně též zdroj anodového proudu v podobě suché anodové baterie všem požadavkům radiopřijímačů vyhovující.*“⁹⁶³

Nakonec autor článku srdečně poblahopřál ‚Radiojournalu‘ k desátému jubileu namáhavé práce při tvorbě programu.

Zkušenostmi k úspěchu.

<p>Špatný krejčí, který chodí v pomačkaných šatech, jistě špatný elektrotechnik, který má chybně osvětlený výklad a krám. U elektrotechnika výklad, krám, dílna i byt musí být vzorem správného osvětlení, aby kdykoliv mohl ukázat zákazníkovi „udělám vám to právě tak, jako mám sám“. Ten, kdo prodává svítidla a baterie, musí být pro jiné příkladem, že vždy ochoten jim dobře poradit. H-ý.</p>	<p>svědkem řešení příhodivších se nedorozumění a lahodí mu, vidí-li v krámě ochotné, sympatické prodavače. Spatří-li však rozladěné tváře a slyší-li rozhořčená slova výtek prodavači, jest mu ho lito a vyvozuje z toho důsledky — vyhýbá se takovému obchodu. O. M.</p>	<p>můžeme myslet. Zdá se však, že to byl jen omyl, neboť „Oasa“ byla nucena žádati o soudní vyrovnání. Pasiva obnáší 1 mil. 300 tisíc, z kterých 130.000 připadá na daňové dluhy. Aktiva obnášejí 630.000. Pasiva se rozdělí na cca 180 věřitelů. Z toho je vidno, že se jedná vesměs pouze o malé dluhy při tolika věřitelích. Firma nabízí vyrovnání na 45%. Příklad „Oasy“ ukazuje, že obecnostvo přece jenom není zlákáno pouze láci a že se také kupuje zboží dražší, neb tomu věří. V tom spočívá naděje všech výrobců. Byla-li by výjimečná cena směrodatnou pro svou přitažlivost, sotva by se stala „Oasa“ insolventní. (Die Wirtschaft.)</p>
<p>Kárání personálu v přítomnosti zákazníka je nerozumné, neboť nehledě ani k tomu, že zaměstnanec se tím pokoruje a ubírá další chut k práci, má toto počínání velice neblahý vliv na zákazníka. Zákazník nepřišel přece do obchodu, aby byl</p>	<p>Vyrovnání pražského módního domu „Oasa“. Není tomu ještě tak dávno, kdy módní dům „Oasa“, jehož hlavní závod je v Praze XII., zařídil 2 pobočné závody v Praze na předměstích. Mohlo se očekávat, že podnik pánů Čapek a Hrabánek bude dobře prosperovat a to tím spíše, že „Oasa“ prodávala „nejlevnější“ zboží, jaké si</p>	

Obr. č. 188 Ukázka rubriky *Zkušenostmi k úspěchu* Dvě zprávy jsou dílem redaktorů časopisu, třetí je převzata z listu *Die Wirtschaft*.⁹⁶⁴

⁹⁶¹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. II., č. 8., ze dne 1. 7. 1933.

⁹⁶² Tamtéž, roč. II., č. 6., ze dne 1. 5. 1933.

⁹⁶³ Tamtéž.

⁹⁶⁴ Tamtéž, roč. II., č. 5, ze dne 1. 4. 1933.

Akumulátory.

Pozorným majitelům akumulátorů, zejména pak takových akumulátorů, které jsou sestaveny v průhledných nádobách skleněných nebo celuloidových, jistě neušlo, že akumulátorové desky při nabíjení a vybíjení produkují plyny, které v podobě bublinek unikají z pórů desek.

Zvláště účinný vývoj plynů na deskách akumulátoru nastává v době, kdy je akumulátor v poslední fázi dobíjení. Aby tyto plyny mohly z jednotlivých článků dobře unikati, jsou záclivy článků opatřeny otvory, jejichž zátky se při nabíjení vyjmají.

V přenosných radiopřijímačích nebo v přijímači Radio Palaba B 2, jsou akumulátory umístěny uvnitř přijímače a protože z jejich desek unikají bublinky plynu i při vybíjení, vznikla mezi amatéry domněnka, že tyto plyny, unikající ze žravé kyseliny, musí nutně poškozovat kovové jemné součásti aparátů. Ukážeme, že tyto plyny jsou neškodné pro součástky přístrojů a kdy může nastati poškození přijímače od akumulátoru.

V akumulátoru vyvíjející se plyn je vodík, který sám o sobě nijakým způsobem neškodí kovovým částem aparátu. Vždyť kovové vzducholodi, Zeppelinů, jsou též plněny vodíkem. Jestliže kyselina, kterou se plní akumulátory, není chemicky čistá a obsahuje v sobě z výrobních pochodů arsen a antimon, může vedle vodíku unikati z článku též arsenovodík a antimonovodík. Tyto plyny posléze jmenované mohly by již součástkám aparátů škoditi, zejména, kdyby akumulátor byl nabíjen tak, že by nebyl vyjmut z přístroje.

Při nabíjení však pravidelně je akumulátor mimo přijímač a proto tento účinek nepřichází v úvahu. Protože vodík smíchaný se vzduchem tvoří výbušnou traskavou směs, nedovoluje se dívat do plnicích otvorů akumulátorů s otevřeným světlem, jako s rozehnutou sirkou a pod. Též v místnosti, kde se akumulátory nabíjejí, nemá se užívat světla s plamenem.

Kyselina akumulátoru obsahuje v sobě značné množství vody, která se vypařuje. Nikdy se ze zředěného roztoku kyseliny sírové nevypařuje vedle vody též kyselina, když toto odpařování děje se ponejvíce při nabíjení, kdy se mnohdy celý akumulátor „vaří“. Při vybíjení takové odpařování nenastává a není tudíž nebezpečí poškození přístroje ani s této strany.

Vznik plynů sám o sobě, nebo odpařování vody nesmí býti zaměňováno s případným vlivem mechanicky vystříkaných kapiček samotné kyseliny sírové, která ve styku s kovy tyto silně porušuje. Neotřeme-li po nabíjení dobře povrch záclivy a stěny akumulátoru, tu ulpělá kyselina rozruší buď dřevěné části skříně, s níž přijde akumulátor do styku nebo poruší pásy, odvádějící ze svorek proud do přístroje. Při pečlivém ošetřování akumulátoru a při užívání chemicky čisté kyseliny jako elektrolytu, zůstává vůči svému okolí akumulátor bez patrného vlivu jeho plyných zplodin.

Odborné generální opravy veškerých akumulátorů provádí ve svých dílnách firma PÁLA akc. spol., továrna na elektr. články a baterie, Slaný.

2

RADIO.

Ing. Vladimír Pazdera:

Uzemnění anteny a přijímačů.

Uzemnění jest zařízení, které bohužel bývá přímo macešsky zanedbáváno, ačkoliv velmi zhubta bývá příčinou špatného a nespolehlivého příjmu, často i slabšího, než jaký by se dal očekávat při dobré anteně a aparátu. Špatně provedené uzemnění vlastně tvoří odpor, často velmi značný, takže působí proti svému účelu. U přijímačů bývá špatné uzemnění příčinou různých poruch, u mnohých síťových dokonce způsobí nemilé seznámení se posluchačovo s proudem světelné sítě. V žádném případě nedoporučuje se uzemnění odbýti, nebo je stavěti provisorně. Provádíme je zásadně holým měděným drátem síly nejméně 1 mm. Svodný konec uzemnění se buď rádně přiletuje na očištěnou plošku vodovodního neb odpadního potrubí, není-li toho, pak zakopáme do země na vlhkém místě do hloubky aspoň 1 metru nerezavějící zinkový neb měděný plech velikosti nejméně 1 m². K plechu dobře přiletujeme svodný konec uzemnění a pod plechem upěchujeme eventuelně ještě vrstvu dřevěného kusového

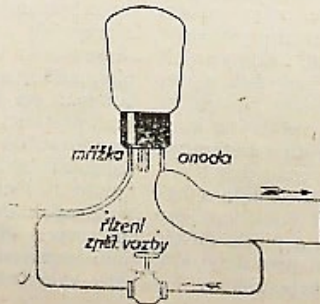
uhlí, nebo koks. Po zasypání jámy ponecháme nahoře dolík, v němž se hromadí za deště voda, udržujíc tak místo stále vlhkým. Často s výhodou možno uložit desku do staré studně, žumpy a pod. Hlavně dbáme toho, aby uzemnění bylo co nejkratší.

Ing. C. Mirek Pacák:

Zpětná vazba.

Zpětnou vazbou zvětšujeme výkon a dosah méně lampových přijímačů. Působení její je možno snadno pochopiti z obrázku. Na mřížku lampy přivádíme určitou poměrně malou energii, z níž se nám ještě určitá část v pomocných okruzích ztratí. Na anodě lampy dostaneme

energii několikrát větší, avšak o časovém průběhu přesně stejném, jako na mřížce. Proto můžeme určitou část této energie znovu přivést na mřížku a nahraditi tak ztráty. Pro stabilní chod lampy je nutno, abychom kryli právě jen ty ztráty; provedeme-li zpět na mřížku více, než se v předchozích okruzích ztratilo, začne lampa sama vyrábět vysokofrekvenční kmity a nedbá více na popudy příslé z venčí. V tomto případě, kdy máme zpětnou vazbu příliš utáženou, také aparát píská, když se při ladění přibližujeme k nějakému vysílači. Toto pískání, t. zv. interferenční, může sice usnadniti vyladění u přístrojů bez vysokofrekvenčních zesilovacích stupňů a bez stíněných lamp na nich je však antenou vyzařováno a ruší často do značného okolí. Jde pak o zpětnou vazbu do okruhu přímo s antenou spojených, stručně o zpětnou vazbu do anteny, u níž je rušení velmi snadno možné a která byla z téhož důvodu před nějakým časem správnými úřady dočasně zakázána. Obratný a ohleduplný amatér ji užívá tak, aby nerušil a aby nehezke vyladění z hlasadla co možno úplně vyloučil.

2

Obr. č. 189 Výše fundovaný materiál Ing. Jaroslava Kubeše o akumulátorech, jejichž odborné generální opravy se prováděly v dílnách firmy Pála.⁹⁶⁵ Níže ukázka z rubriky **RADIO**. Nejdříve Ing. Vladimír Pazdera pojednal o uzemnění antény a přijímačů a posléze Ing. C. Mirek Pacák zavedl čtenáře časopisu do tajů zpětné vazby.⁹⁶⁶

⁹⁶⁵ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. II., č. 12., ze dne 1. 11. 1933.

⁹⁶⁶ Tamtéž, roč. II., č. 6., ze dne 1. 5. 1933.

RADIO.

Ing. O. Mirek Pacák.

Selektivita a síla příjmu s hlediska bateriových přijímačů.

Moderní rozhlasový přijímač, ať bateriový, nebo síťový musí vyhovovat řadě podmínek: rozměry, síla a jakost reprodukce, spotřeba i prodejní cena dosáhly takřka svých mezích hodnot. Průmysl zabývá se dnes téměř konstrukcí strojů síťových, právě tak činí amatéři v elektrifikovaných oblastech. Elektrická síť nepronikla do všech míst v naší republice a mnohde nemá žádoucích vlastností, aby na ni bezpečně a účelně mohl být připojen rozhlasový přijímač. V takových případech je na místě přístroj bateriový, který je na elektrické síti naprosto nezávislý. Ježto však bateriové přijímače, které se dnes vyskytují, zůstaly na úrovni doby svého vzniku, jsou dnes pochopitelně již zastaralé a svou funkcí vzbuzují domněnku, že bateriový stroj vůbec nemůže dosáhnouti výkonu stroje síťového. Není tomu tak. Byly zkonstruovány přijímače o 2, 3 a 4 lampách, jež svým dosahem a silou, plně uspokojily.

Je však nutné přísně dodržovati určité zásady: cívky, které jsou stej-

né jako u strojů síťových, jsou tedy přepínatelné na dva rozvody, jsou vinuté ze známého vysokofrekvenčního lanka a jsou stíněny jen tolik, aby vzniklý útlum byl zanedbatelný. Tím dosáhneme stejného stupně selektivity, jako mají dnešní stroje síťové a při jednom stupni vysoké frekvence s audionem a malé venkovní anténě, bezvadný příjem evropských vysílaců na sluchátka. My však chceme příjem na tlampač a i toho snadno dosáhneme. K detekci, již jsme samozřejmě vyzbrojili zpětnou vazbou, přidáme jediný stupeň nízké frekvence s pentodou. Volíme takovou, které pracují dobře i s nižším anodovým napětím, tedy asi kolem 100 V. Zesilovač nízké frekvence užijeme pak samozřejmě transformátorový, který jedinečně vyhovuje svou dobrou účinností.

A nyní si provedme malou elektrickou bilanci: Třilampovka, obsazená na př. lampami Philips B 410, A 409 a B 443 spotřebuje proud asi 15 m A, lze tedy užít anodky složené z bloků PALAS, jichž deset spojených za sebou dá nám napětí 120 V. A to už je hodnota, která už nám umožní silný příjem na vhodný tlampač a co více, poslech čistý, nezatížený poruchami, jichž zdrojem jsou

různá elektrická zařízení a ochotným šířitelem elektrická síť.

Užívání sluchátek u přístrojů síťových je téměř vždycky věc dosti povážlivá. Lehké poškození cívek sluchátek, povolená matička a proud sítě snadno může být uveden do oblouku sluchátek, který se dotýká skrání. Někdy konstruktér použil pro aparát nedokonalých levných transformátorů a plné napětí pak jde z anody usměrňovací lampy přímo do sluchátek. Stojí-li posluchač na vlhké nebo kamenné podlaze a jsou-li sluchátka poškozená, následek může být katastrofální. Radíme proto každému, aby sluchátek nepoužíval u síťového přístroje. Konečně také poslech sluchátky u síťového přístroje nebývá nikdy příliš jemný, neboť při použití sluchátek užijeme hukot proudové frekvence v plné jeho síle, jenž v rozhlasníku se ztrácí a není znatelný. Bateriové přijímače těchto slabých stránek nemají, u nich možno použití sluchátek vždycky bez obav z nějakého úrazu — i při anodkách o velmi značném napětí (150 i více voltů) úraz jest nemožný. H-ý.

6

Obr. č. 190 Článek Ing. O. Mirka Pacáka: *Selektivita a síla příjmu z hlediska bateriových přijímačů*, na první pohled působil jako úvaha, zda je vhodnější zakoupit si přijímač síťový nebo bateriový. Vyústil však opět do reklamy na „anodky složené z bloků PALAS“. V podobném duchu se nesla i stať *Užívání sluchátek u přístrojů síťových...* — opatřená šifrou H-ý. U síťových přijímačů mohla drobná výrobní chyba způsobit při poslechu rozhlasu do sluchátek uživateli smrt v důsledku úrazu elektrickým proudem. Závěr byl jednoznačný: kdo si koupí bateriový přijímač, nemusí se žádného úrazu obávat.⁹⁶⁷

Články z historie elektrotechniky

V 7., 8. a 9. čísle druhého ročníku časopisu vyšlo postupně šest kapitol o elektrině. Zpracovali je Pavel Kohout a V. Hozdecký.⁹⁶⁸ O odborných otázkách z oblasti akumulátorů a radiotechniky pojednali Jaroslav Kubeš, Vladimír Pazdera a O. Mirek Pacák (obr. č. 189, 190).

Ing. J. Veselý: *Od žabích stehýnek doktora Galvaniho k prvnímu galvanickému článku. Od Voltova sloupu k Palabě*. Někdejší ředitel Národního technického muzea nejprve shrnul historii vývoje elektrochemického suchého článku. Ve druhém materiálu vyzvedl přednosti baterie oproti nevýhodám elektrárny. „*Porucha v centrále zastaví život a způsobí poplach v celém okrsku z centrály zásobeném. Ale galvanický článek či článková baterie — tot' elektrárna v malém ... přítel v nouzi, který nikdy nezklame ... který je stálou rezervou pro různá*

⁹⁶⁷ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. II., č. 3., ze dne 1. 3. 1933.

⁹⁶⁸ Tamtéž, roč. II., č. 7., ze dne 1. 6. 1933, č. 8., ze dne 1. 7. 1933 a č. 9., ze dne 1. 8. 1933.

nemilá překvapení a který jde s vámi všude i tam, kam nikdy nedosáhne elektrické vedení. “ Stat’ uzavírá pochvala baterií vyrobených v PALABĚ. „A není to jenom zřetel na zvýšení kvality, výkonnosti a trvanlivosti výrobku, který musí býti vůdčím heslem moderního výrobce, nýbrž i snaha po vnějším vypravení a nejvhodnějším tvaru, aby výrobek byl skladný, zaujímal co nejméně místa a co nejméně zatěžoval svého uživatele. Takových všestranných zlepšení lze dosáhnouti jen harmonickou a svornou spoluprací v duchu hesla ‚Služba veřejnosti‘, spoluprací všech zaměstnaných, od šéfa, laboratoře a konstruktéra po dělníka, baliče a výpravčího. A v uskutečnění této úspěšné spolupráce leží rozluštění obého tajemství, proč PALABA se tak znamenitě liší od prvotních galvanických článků, s nimiž má společný jedině princip objevený před 133 roky doktorem Galvanim a zužitkovaný poprvé Voltou.“⁹⁶⁹

Pavel Kohout: *Kapitoly o elektřině. I. Kousek historie.* Autor podal zprávu o dějinách vynálezu bleskosvodu od kamenných obelisků pokrytých měděnými plechy na ochranu staroegyptských chrámů, přes ‚stroj povětrnostní‘ Prokopa Diviše, až po bleskosvod Benjamina Franklina. Prvenství Pavel Kohout přisoudil našemu Prokopu Divišovi. *„Diviš i Franklin šli téměř stejnou cestou, v téže době jeden o díle druhého nevědouce. My však přece přičítáme prvenství Divišovi, poněvadž jeho povětrnostní stroj sloužící k svedení blesku byl přece postaven a sloužil svému účelu dříve: totiž stroj postavený 15. června 1754 u fary oproti bleskosvodu na Westově domě, postavenému až v září 1760.“⁹⁷⁰* V díle těchto dvou pionýrů pokračovali Gay-Lussac, Melsens, Findeisen a v neposlední řadě také dr. K. V. Zenger.

V závěru článku Kohout připomněl, že uzemnění bleskosvodu nesmí mít odpor větší než 10 až 12 ohmů a bleskosvody je třeba každoročně podrobit odborné revizi.⁹⁷¹

Z dalších rubrik druhého ročníku časopisu lze jmenovat práce dr. Zdeňka Rykra, který radil obchodníkům, jak aranžovat výkladní skříně s výrobky značky PALABA. Nedílnou součástí časopisu byly dopisy zákazníků spokojených s bateriemi firmy Pála. Na stránkách listu se pravidelně objevovaly také koutky *Naše služba čtenářům, Čtenářská burza*, a hlavně reklamy na výrobky značky PALABA. Daňovou poradnu vedl vrchní účetní Josef Jakubka, právní otázky řešil JUDr. Miroslav Haken a za konzultace technického charakteru zodpovídal Ing. Jaroslav Kubeš. Ve *Čtenářské burze* redakce časopisu publikovala inzeráty čtenářů zaměřené na koupi – prodej – výměnu – nájem zboží, nebo dokonce nemovitostí.⁹⁷²

---

⁹⁶⁹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. II., č. 7., ze dne 1. 6. 1933, č. 8., ze dne 1. 7. 1933 a č. 9., ze dne 1. 8. 1933.

⁹⁷⁰ Tamtéž, roč. II., č. 7., ze dne 1. 6. 1933.

⁹⁷¹ Tamtéž.

⁹⁷² Tamtéž.

Časopis také upozornil své čtenáře na prodavače podřadného zboží, kteří se vydávali za autorizované obchodní cestující Palaby, a vyzval zlepšovatele a vynálezce ke spolupráci pomocí slovních šifer (obr. č. 191). Číselné šifry se používaly rovněž pro utajování obchodních marží (obr. č. 196).

Výstraha! Již v 5. čísle, které vyšlo 1. dubna, upozornili jsme své obchodní přátele na nešvary prováděné konkurenčními cestujícími, kteří se vydávají za zástupce PALABY a pod rouškou této osvědčené a hodnotné značky nabízejí různé méně cenné zboží. Nyní nás dochází z Moravy zpráva, že stejným, nekorektním způsobem prodávají se též tak zvané „úsporné“ žárovky bez značky, které jsou podřadné jakostí a zdražují provoz jak u kapesních svítilen, tak u síťového světla, jelikož mají nepoměrně velikou spotřebu proudu nežli kvalitní značkové žárovky.

Ježto se případy, kdy zástupce nehodnotného zboží se vydává za cestujícího fy PÁLA, akc. spol. se stáje množí, prosíme své obchodní přátele, navštívili-li je zástupce, který se vydává za cestujícího PALABY a není-li jim znám, aby si vyžádali legitimaci s fotografií a potvrzením firmy, kterou se může každý cestující PALABY prokázat. Podvodné cestující nechte laskavě zjistiti a případy nám sdělte a my zakročíme, abyste nebyli klamáni. Prosíme, abyste s námi dbali o čistotnost a realnost trhu a děkujeme Vám za Vaši laskavou pomoc. Palabě zdar!

PALA akc. spol.

Za dobrý nápad - dobrou odměnu.

V minulých dvou číslech uveřejněná výzva našla velkého zájmu u našich čtenářů. Dochází nás denně mnoho a mnoho dopisů plných dobrých nápadů. Kdybychom měli zodpovědět všechny dopisy v časopise zabralo by to mnoho místa, kterého nemáme nazbyt. Většinu obsáhlejších dopisů odpovídáme proto písemně.

Značka „Obrat“ již se vyrábí. „A. Š. Sulínov“ nehodí se. Zn. „Jistota“ nápad velmi dobrý, poukazujeme Kč 700.—. Značka „Vatra“, Košice vyjednáváme a výsledek Vám oznámíme. Značka „Anoda“ již patentováno. Značka „Expedice“ již používáme. Zn. „S. F.“, Brno, nápad dobrý, poukazujeme Kč 150.—. Zn. „Elektrina“ zařízení by bylo příliš drahé a výroba by se nevyplácela. Značka „Typ“ již se vyrábí.

Opakujeme, že ceny jsou od Kč 20.— do Kč 5000.—. Tak s chutí do práce i z malé myšlenky může být velké dílo. Každá myšlenka je redakcí odborně posouzena a po případě oceněna. Není-li Vaše myšlenka uznána za vhodnou, nehoršete se na redakci, ale pokuste se zaslati myšlenku novou, neb není vyloučeno, že bude zrovna ta pravá. Příspěvky zasílejte dále redakci pod značkou této rubriky a u každého nápadu uveďte značku, pod kterou Vám máme v časopise odpovědět. Redakce si vyhrazuje právo myšlenku dle svého ocenění a po případě zamítnouti. Myšlenka, která byla odměněna stává se po dohodě s autorem majetkem redakce, která jí pak může volně disponovati. Zdar Vaším myšlenkám!

Redakce.

Obr. č. 191 Upozornění obchodníkům na podloudné prodavače podřadného zboží, kteří se vydávali za autorizované obchodní cestující Palaby. Redakce radila svým obchodníkům, aby každého podezřelého obchodního cestujícího ztotožnili. „Podvodné cestující nechte laskavě zjistiti a případy nám sdělte a my zakročíme, abyste nebyli klamáni.“⁹⁷³ Titulek *Za dobrý nápad – dobrou odměnu* se objevil ve druhém ročníku časopisu celkem devětkrát. V pátém čísle podala redakce následující vysvětlení: „Každý se nenarodil Edisonem, ale může se k němu dopracovati. Naše velké závody jsou technicky a laboratorně tak vybaveny, že mohou každou dobrou myšlenku výborně uplatniti. Stane-li se tak, může i vám kynouti další prospěch, prospěch všem, kdož Palabu prodávají. K této spolupráci má sloužiti tato rubrika. Příspěvky zasílejte naší redakci pod značkou rubriky a u každého nápadu uveďte svoji značku, pod kterou chcete, abychom vám v časopise odpověděli.“⁹⁷⁴

11.2.3 Čtvrtý ročník – 1935

Třetí ročník časopisu ve Státním oblastním archivu v Praze – Chodově chybí. Při analýze čtvrtého ročníku (titulní strana 1. čísla viz obr. č. 192) jsem se zaměřil hlavně na rozdíly a změny oproti prvním dvěma ročníkům listu, které vyplynuly z modifikací výrobního programu firmy Pála a ze společensko-politických změn v Republice československé v roce 1935.

⁹⁷³ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. II., č. 7., ze dne 1. 6. 1933.

⁹⁷⁴ Tamtéž, roč. II., č. 5., ze dne 1. 4. 1933.

SVĚTLO a SÍLA

V Slaném, městě dobrých baterií,
dne 1. ledna 1935.

Ročník IV.	List věnovaný moderním obchodním snahám, zejména v oboru slaboproudé elektrotechniky a radiofonie.	Číslo 1.
------------	--	----------

Nový rok Palaby.

Nová naděje, nová očekávání a nová důvěra, které jsme nikdy neztráceli. Opakujeme tyto zásady stejně jako v roce minulém, kdy přes nepřítelny doby razili jsme si cestu heslem: *Nebát se a pracovat!*

Nebát se a pracovat k zvýšení důvěry mezi konsumenty i mezi svými obchodními přáteli. Jste naši spolupracovníky a pomáháte nám v překonávání překážek, které jsou v cestě obyčejnému běhu obchodního podnikání.

Neustáváme a ve svých laboratořích hledáme a zkoumáme, o jaké výrobky mohli bychom úspěšně svůj pracovní program rozšířit, jakými výrobky mohli bychom svým přátelům prospěti k oživení obchodu a umožnit další úspěchy. Slaboproudá technika, elektrochemie a všeobecná chemie jsou polem našeho badání a působnosti.

Ku svým osvědčeným galvanickým článkům a bateriím přičlenili jsme výrobu dokonalých akumulátorů, po těchto následovala výroba bateriových radiopřístrojů, mimořádné další novinky cívek ferrocartových. Pracujeme dále ve snaze zajistit svým spolupracovníkům chléb a svým obchodním přátelům umožnit nové obchody. Svým časopisem snažíme se měsíc jak měsíc informovat své příznivce o své práci, o technických a obchodních novinkách, snažíme se i býti nápomocni ve všech vyskytnuvších se problémech obchodních i technických.

Přejeme si, aby Nový rok 1935 přinesl vyjasnění a zlepšení hospodářské situace. Přejeme Vám i sobě udržení pořádku a míru v zájmu klidného obchodování, úspěchů morálních i finančních.

Děkujeme Vám za všechnu důvěru, věnovanou nám v roce minulém a přejeme Vám:

ŠTASTNÝ NOVÝ ROK!

Za všechny pracovníky PALABY tiskne Vám upřímně ruku

Obr. č. 192 Ve své zdravici do roku 1935 upravil Pála Masarykovo heslo *‘Nebát se a nekrást’*, na své *‘Nebát se a pracovat!’* Továrník shrnul výrobní úspěchy uplynulých let slovy: *‘Ku svým osvědčeným galvanickým článkům a bateriím přičlenili jsme výrobu dokonalých akumulátorů, po těchto následovala výroba bateriových radiopřístrojů, mimořádné další novinky cívek ferrocartových.’*⁹⁷⁵ Úlohu měsíčníku Světlo a síla připomněl Pála takto: *‘Svým časopisem snažíme se měsíc jak měsíc informovat své příznivce o své práci, o technických a obchodních novinkách, snažíme se i býti nápomocni ve všech vyskytnuvších se problémech obchodních i technických.’* Na konci novoročenky si Pála ještě přál, aby došlo *‘k vyjasnění a zlepšení hospodářské situace’*. K oživení skutečně došlo, ale přineslo s sebou jiné, obtížně řešitelné výzvy.

⁹⁷⁵ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. IV., č. 1., ze dne 1. 1. 1935.

J. Vodák (vdk): *Vyjasňující se obzory*. Autor v úvodu zmiňoval neblahý marseillský atentát z roku 1934.⁹⁷⁶ Naději však viděl v uzavření římské, francouzsko-italské dohody a vyřešení sárského problému. K oběma událostem došlo na začátku roku 1935. Krize ale trvala. Jediné, co se vyrábělo, byli, podle Vodáka, nezaměstnaní. A nezaměstnanost se tak stala globální otázkou. Ale římská dohoda údajně otevřela cestu k obnovení obchodních styků mezi střeoevropskými státy. „*Také konečné vyřešení otázky sárské, která od konce světové války visela nad Evropou jako Damoklův meč, znamená posílení mírové politiky a rovnováhy v mezinárodní oblasti hospodářské.*“⁹⁷⁷

Dnes víme, že optimistický pohled Vodákův nebyl namístě. Zaráží fakt, že redaktor vítal opětné připojení Sárska k Říši, které je obecně považováno za první zásadní porušení Versailleské smlouvy nacistickým Německem, jež nakonec vedlo k rozpoutání Druhé světové války. Vodák vyhodnotil nesprávně také význam francouzsko-italské dohody, která vyústila do válečné kampaně Italů v Habeši ještě na podzim téhož roku. Geograficky navazuje obr. č. 193 s pochvalou kupronových článků Palaba.

PALABA v Habeši.

Exotická země, v níž se mísí africké barbarství s evropskou kulturou, kde vedle nahého primitivismu černých obyvatelů pouště projíždějí ulicemi hlavního města přepychová auta, kde kabaretně nastrojení policisté v uniformách s třpytnými odznaky mají kožené holeně na bosých nohách, dostává se v poslední době v popředí světového zájmu. Ale ani v této zemi, vyprahlé rovníkovým žárem, není naše PÁLABA výrobkem neznámým. Již v čísle 11. minulého ročníku uveřejnili jsme obrázek francouzského misionáře Pére Exupére, který v osadě Kambata, vzdálené karavanou 4 dny od Addis Abeby, předvádí svým domorodým žákům kupronové články PALABA.

Nyní se nám dostal laskavostí pana Artuše Matasa, městského úředníka v Plzni, do rukou dopis, psaný naším krajanem, panem Ant. Šrámkem, usedlým v Diré-Daoua v Habeši. Uveřejňujeme tuto část:

„Přijímací stanice Diré-Daoua stojí v somalské poušti. Aparát stavěl Vojta Kalvoda v Addis-Abeba, dle plánu S. K. 4 štábního kapitána Schneidera (známý spolupracovník Radiojournalu. Pozn. red.), ale vzhle-

dem k zdejším poměrům bylo nutno provést některé změny ve schematu. Leč po pravdě řečeno, byl to první aparát čsl. systému, který zde bezvadně přijímal Evropu na dlouhé vlny. Antena aparátu je třídílná a měří se svodem 75 m, druhá antena pomocná má se svodem 25 m. Užívá se obou současně. — Uzemnění: 6 m pod zemí je zinková deska 1 m × 1 m a zavodňovací potrubí s každodenní potřebou 40 litrů vody (luxus, neboť voda je zde drahá!). Pohon aparátu: Pálové kupronové články pro žhavení a suché články Palaba pro anodku a mřížkovou. Pálové články se tu velice dobře osvědčily. Německé zboží bylo sice lacinější, ale konečný resultát trvanlivosti a kvality mluvil pro Pálu ve Slaném.“ —

Pochvala tohoto zákazníka nás obzvláště těší nejen proto, že přichází z dálky mnoha tisíc mil, ale hlavně, že náš výrobek v tak těžkém klimatickém prostředí vykonal našemu krajanovi dobré služby při styku s ostatním kulturním světem.

57

Obr. č. 193 Ve zprávě PALABA v Habeši (Etiopii) časopis zveřejnil dopis Antonína Šrámka z Diré Daoua. Přijímač zde umístěný byl napájen Pálovými kupronovými články a suchými články Palaba. „*Pálové články se tu velice dobře osvědčily. Německé zboží bylo sice lacinější, ale konečný resultát trvanlivosti a kvality mluvil pro Pálu ve Slaném,*“ uvedl spokojený zákazník z africké pouště.⁹⁷⁸

⁹⁷⁶ Více například zdroj: https://www.codyprint.cz/csr/osudove_vystrely_v_marseille.html. [online]. [cit. 2021-01-03].

⁹⁷⁷ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. IV., č. 2., ze dne 1. 2. 1935.

⁹⁷⁸ Tamtéž, roč. IV., č. 6., ze dne 1. 6. 1935.

J. Vodák (vdk): *Do nového jara*. Úvodník plný frází, kde jaro bylo symbolem hospodářské obnovy. Čtenář byl zpraven o úspěchu Palaby na Pražských vzorkových veletrzích: „několikanásobné zvýšení zahraničních objednávek a neobvyklý posud zájem zahraničního obchodu na naší výrobě – důkaz, že pracujeme dobře a že naše práce má vyhlídky větší než dříve.“⁹⁷⁹

J. Vodák (vdk): *Před letní sezonou*. „Představíme-li si, že krajiny vyhledávané výletníky navštíví pouze jedna čtvrtina obyvatelstva, tj. půl čtvrtá milionu lidí, a že každá osoba utratí 300 Kč, přicházíme k částce více než jedné miliardy Kč. Které dostanou do kapsy většinou krajiny, čekající po celý rok na letní návštěvníky.“⁹⁸⁰ Redaktor se domníval, že nejchudší kraje zpravidla oplývají největšími přírodními krásami, což vnímal jako vyšší spravedlnost. Na příchod množství rekreantů měli být připraveni obchodníci. „Pro obchodníka ani v letní sezoně není mrtvého klidu. Nečinnost jedněch, kteří v ní hledají oddech a načerpání nových sil, přináší zisk druhým, kteří jim odpočinek zpříjemňují.“⁹⁸¹ V tom viděl redaktor přírodní zákon rovnováhy.

J. Vodák (vdk): *Dozrál chléb*. Léto vrcholilo, nastal čas žní. A tak jako rolník orá, seje a posléze sklízí úrodu „i obchodník připravuje půdu s nadějí a důvěrou v lepší obchody, které přináší oživená podzimní sezona, vrcholící vánoční a novoroční dobou žní. ... Srpen jest měsícem víry. Jdeme vpřed s důvěrou a nadějí, že blížící se sezona bude dobrá a že nad její vrcholnou bilanci budeme moci říci s uspokojením: Dozrál chléb!“⁹⁸² Takto pateticky J. Vodák apeloval na obchodníky, aby se včas zásobili zbožím značky *Palaba*, aby ve vrcholné sezoně měli co prodávat.

J. Vodák (vdk):⁹⁸³ *Říjen, měsíc příprav*. „Podzim vtiskne zakrátko neklamné znamení všemu, co na jaře kvetlo a v létě dozrálo v plod. Země vydala sílu svých živin, usíná a připravuje se ke klidu. Sedlák, jehož osud je těsně spjat s půdou, ukončil osev podzimní a další půdu připravuje pro osev jarní. Pro přírodu nastává období klidu, ne však pro člověka.“⁹⁸⁴ Vodák připomněl, že na podzim lidé žijí bohatým společenským životem, chodí do divadel, na výstavy, ale málo nakupují. Proto bylo třeba přilákat je k výkladům obchodů vystavením novinek. Autor přesvědčoval „své“ obchodníky, že v ‚*Pálovce*‘ se usilovně pracovalo na tom, aby se zvýšil jejich obrat a zisk. „Povšimněte si ladné a uklidňujícím dojmem působící skříňky naší nové

⁹⁷⁹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. IV., č. 4., ze dne 1. 4. 1935.

⁹⁸⁰ Tamtéž, roč. IV., č. 6., ze dne 1. 6. 1935.

⁹⁸¹ Tamtéž.

⁹⁸² Tamtéž, roč. IV., č. 8., ze dne 1. 8. 1935.

⁹⁸³ Úvodníky 10., 11. a 12. čísla IV. ročníku časopisu nejsou označeny ani zkratkou. Patos a mnohomluvnost však prozrazují, že jejich autorem je J. Vodák.

⁹⁸⁴ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. IV., č. 10., ze dne 1. 10. 1935.

bateriové třílampovky. Zračí se v ní kus opravdové práce, aparát sám je vrcholem výkonnosti.“⁹⁸⁵ Podobné pajány pěl redaktor i na v Pálově továrně vyrobené baterie, francovku Karmelitku apod., aby v závěru vyslovil obchodníkům důvěru. „*Ve Vašich rukou spočívá nyní rozhodnutí o zboží, jímž naplníte své regály. Učiňte tak po zralém uvážení a pamatujte, že stojíme při Vás, abychom pomohli v sezoně, stejně jako jsme Vám nápomocni v době příprav. Jsme vždy s Vámi!*“⁹⁸⁶

J. Vodák (vdk): *Předvánoční sezona*. Redaktor kladl obchodníkům na srdce, aby včas zkontrolovali a doplnili zboží. Sezóna měla vrcholit mezi Mikulášem a Štědrým dnem a bylo třeba si uvědomit, že movitější zákazníci budou dárky nakupovat již třeba začátkem prosince. „*Již nyní se kují tajné plány, plny starostí a dobré vůle své milé překvapiti a obšťastniti. ... Zdatnému obchodníku neujde to z pozornosti. Snaží se, aby i on byl tím důvěrníkem, který dovede dobře poraditi. Uměti poraditi znamená trvale si udržeti své zákazníky věrnými.*“⁹⁸⁷ Vodák vyzýval obchodníky, aby přípravy na vánoční prodej nepodcenili a nenechávali je na poslední chvíli. „*Přinášíme o různých přípravách v tomto čísle podněty, které pozorně pročtete, neboť sledují jedno – Váš prospěch – Vaše lepší obchody – Vaši spokojenost. Buďte proto připraveni.*“⁹⁸⁸

J. Vodák (vdk): *Jsme v sezoně!* Vlastně totožné sdělení ve zkrácené formě předal Vodák svým obchodníkům i v prosincovém čísle časopisu. „*Ze zimních mlh vynořují se již zcela zřetelně dva význačné mezníky sezonního obchodování: Mikuláš a Vánoce. ... Jednou v roce vzpomíná každý svého dětství, vzpomíná na své vlastní štěstí u vánočního stromu ... a chce viděti i své nejmilejší šťastnými. V tom je skryto tajemství Zlaté neděle, úspěch vánočního obchodování, zdárné vyvrcholení sezony. Nemůžeme jinak, než přát i všem svým obchodním přátelům z celého srdce hojně zdaru, přívál zákazníků, dobré obchody a upřímně: ŠŤASTNÉ A VESELÉ VÁNOCE!*“⁹⁸⁹

Vladislav Keřka: *Hospodářský slunovrat*. V roce 1934 viděl Keřka vůli k pořádku a plánovitosti. Před ním řádila krize a politika se nebývale vměšovala do hospodářství. To rušilo vnitrostátní a mezinárodní hospodářský oběh. Méně se vyrábělo i kupovalo. S odkazem na dr. Verunáče volal Keřka po řízeném hospodářství. Nerovnováhu mezi výrobou a spotřebou mělo být možné vyrovnat jen podle plánu a bylo třeba řídit také distribuci, pracovní trh, zájmy hospodářských skupin, a dokonce i politických směrů. A to se mělo dařit v uplynulém roce

---

⁹⁸⁵ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. IV., č. 10., ze dne 1. 10. 1935.

⁹⁸⁶ Tamtéž.

⁹⁸⁷ Tamtéž, roč. IV., č. 11., ze dne 1. 11. 1935.

⁹⁸⁸ Tamtéž.

⁹⁸⁹ Tamtéž, roč. IV., č. 12., ze dne 1. 12. 1935.

1934. Autor zmiňoval tzv. „hospodářskou odvalu“ prezidenta Roosevelta, jejímž heslem měla být promyšlenost, připravenost a kontrola. Rok 1935 měl tedy přinést prohloubení organizace, pořádku, zjednodušení a rozhledu. Zdárnému vývoji však bránila mezinárodní politická situace, která brzdila výrobu a odbyt. Keřka se domníval, že než se podaří rozvinout trh mezinárodní, je třeba oživit trh vnitřní, který je ale ovlivněn kupní silou. Autor počítal s postupným vrácením srážek z dob deflace, se započítáním vojenských let apod. Tato opatření měla představovat nadějně východisko z krize, ale živnosti a obchody „budou musit se vsunout s největší obezřetností do plánovité sítě distribuční, aby naučily zákazníky kupovat, potřebovat a žít.“⁹⁹⁰ Keřka tedy doufal, že kalendářní slunovrat byl i slunovratem hospodářským.

Vladislav Keřka: *Hospodářské odzbrojování*. Autor zde kritizoval roztržičnost poválečných trhů a tzv. „hospodářské zbrojení“, charakteristické celními opatřeními, omezením kontingentu zboží, kontrolou deviz a zákazem dovozu, a především autarkií, soběstačností, podle níž měl každý stát vyrábět pouze tolik zboží, kolik sám potřebuje. Keřka tento neutěšený stav považoval za hospodářský primitivismus.⁹⁹¹ Od této praxe se již ve 30. letech 20. století mělo ustupovat i díky osvícené politice Československa. „Kromě těchto hlasů, jež chtějí v zájmu světového obchodu upravit mezinárodní podmínky měnové, úvěrové, tarifní i devizové a dovozní, počíná se uplatňovat politika humanity jako princip světového obchodu a praxe moderní civilizace, jež má lidstvu sloužit, nikoliv je ničit. Pociťuje se potřeba zlidšťovat hospodářství, ‚odhladovat‘ svět, odzbrojovat a odstraňovat špatnou a nelidskou hospodářskou organizaci.“⁹⁹² A to mělo být podle Keřky úkolem států starých kultur.

Vladislav Keřka: *Zlepšování vývozu*. Svou erudovanou úvahu zahájil autor citací názoru guvernéra Národní banky československé (NBČ) dr. Engliše, který se domníval, že světové hospodářství je na nejnižší možné úrovni, a tudíž se musí blížit jeho oživení. Keřka znovu zopakoval tezi o plánovitém hospodářství s důrazem na obrodu podnikatelských funkcí. Pro podnikání je ale nejdůležitější export. „Nikde na světě nemůže stačit k tvorbě blahobytu vnitřní trh, neboť v žádné zemi nejsou k dispozici všechny suroviny, stroje nebo cvičení dělníci.“⁹⁹³ Autor připomněl, že ztráta zahraničních trhů znamenala miliardové ztráty, včetně vkladů drobných střadatelů a také hluboké snížení životní úrovně obyvatelstva. Ztracené příjmy z exportu státy řešily tištěním bankovek a zvyšováním platů. „Výsledkem těchto akcí bylo

⁹⁹⁰ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. IV., č. 1., ze dne 1. 1. 1935.

⁹⁹¹ Tamtéž, roč. IV., č. 3., ze dne 1. 3. 1935.

⁹⁹² Tamtéž.

⁹⁹³ Tamtéž, roč. IV., č. 5., ze dne 1. 5. 1935.

*zvýšení cen, znehodnocení měny, a zvláště nedůvěra ciziny k jejich hospodaření. Blahobyt se touto cestou obracel na úplnou bídu.*⁹⁹⁴

Nejdůležitější proto měl být vývoz hotových výrobků a dovoz surovin. Překážkou vývozu měl být autarkický charakter obchodních států. Keřka citoval dr. Beneše, který údajně sliboval uplatňovat v hospodaření vědu a hledat správnou cestu v rámci „československé pětiletky“. V roce 1935 podala vláda návrh sněmovně pro podporu vývozu na zvýšení kvóty státní záruky na 1,35 miliardy Kč. Zřetel byl brán na vzrůst československého zahraničního obchodu v souvislosti s obchodní smlouvou se SSSR. Aby se to povedlo, musely být splněny dvě podmínky: mír a pevná koruna.

Vladislav Keřka: *Peníze v cizině*. Podle guvernéra NBC dr. Engliše byly nutné kapitálové úspory. Bez nich nelze investovat ani řešit nezaměstnanost. Pilíři pro dosažení úspor jsou obchod zbožím, monopoly a patenty. Republice se dařil vývoz, ale platby za zboží se opožďovaly. Šlo o miliony korun. „*Jest otázka, jak mohou vznikat přirozené kapitálové úspory, jestliže vyvážíme práci na dluh? Tak bychom mohli vyvézt všechnu svou ocel, dřevo, rudy, a ještě svoji dřinu a neměli bychom za to nic, mimo čest, že jsme darovali cizině miliardy svého národního bohatství.*“⁹⁹⁵ Na závěr volal redaktor po ozdravení mezinárodních finančních poměrů tak, aby bylo ukončeno vzájemné olupování tím, že se neplatilo.

Vladislav Keřka: *Veřejné práce a hospodářské řízení*. Tentokrát redaktor přemítal o uplatnění teorií ekonoma Keynesa o posílení vnitřního obchodu pomocí zavedení státem placených veřejných prací v době útlumu zahraničního obchodu. „*Na vnitřním trhu jde provádět akce za hotové, podporovat rychlý oběh peněz a důchodů. Vnitřní trh není rušen žádnými brzdícími opatřeními. ... Musí se dbát, aby důchody i kupní síla byly v neustálém pohybu. Pak veřejné stavby nakonec stát nebo obec dostane zadarmo za to, že sehnaly práci pro své obyvatelstvo.*“⁹⁹⁶

Do časopisu Světlo a síla přispíval také ekonomický analytik profesor Jiří Brouk. V úvodu článku *Úvěr a výroba* autor konstatoval, že devalvací měny se objem oběživa nezvýšil, ale snížil. To vyvolalo stav, že republika trpěla větším nedostatkem hotových peněz než před devalvací, která měla pomoci exportu a domácí výrobě. Obchodní bilance se opravdu zlepšila, ale nepřímé ochranářství, včetně generování nedostatku peněz, brzdilo dovoz. Devalvace nezmírnila ani nezaměstnanost, poněvadž se zastavily práce na veřejných investičních projektech a nové nebyly ani zahájeny, pro omezené poskytování úvěrů. Továrny musely

⁹⁹⁴ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. IV., č. 5., ze dne 1. 5. 1935.

⁹⁹⁵ Tamtéž, roč. IV., č. 8., ze dne 1. 8. 1935.

⁹⁹⁶ Tamtéž, roč. IV., č. 12., ze dne 1. 12. 1935.

odříkat zakázky z ciziny, neboť neměly peníze na materiál a pracovní sílu. Stát by podle Brouka měl raději poskytnout úvěry továrnám než vyplácet podpory nezaměstnaným. Analytik kritizoval tzv. „deflační morálku“, pro niž je typické nehýbat penězi. Devalvace měla naopak zahájit politiku hospodářské pružnosti a větší pohyblivosti ve výrobě i odbytu. „*Deflace nás naučila šetřit pro zlato, pro něž jsme se hospodářsky umlčovali tak dlouho, dokud jsme nepoznali, že se musí dělat politika života, že se musí zlatem hýbat, aby bylo opravdu živé a aby ho bylo tolik, kolik ho potřebujeme pro uvolňování cennější síly než je zlato: pro člověka a jeho život.*“⁹⁹⁷

V roce 1935 publikoval Jiří Brouk ještě dva odborné články z makroekonomie: *Měna a světová svoboda obchodu*⁹⁹⁸ a *Ochrana obchodu a živnosti*.⁹⁹⁹

Hanuš Melan: *Jak zvýšiti obrat*. Článek jsem vybral jako zajímavou ukázkou dobového přístupu k reklamě, konkrétně na francovku *Karmelitka*. „*Mentolové přípravky jsou v poslední době vyhledávanými všeléký a proti moderní chřipce i oficiální medicínou doporučovány jako jedny z mála úspěšných léků.*“¹⁰⁰⁰ Francovka se měla kloktat při rýmě, užívat při nevolnosti, únavě, jako masážní prostředek, k osvěžení nervů, dezinfekci úst a jako voda po holení. Výrobek měl jít celoročně dobře na prodej. „*Svým složením je specialitou a přísnou volbou přírodních součástí jejího obsahu je cenným přípravkem, který bude vyhledáván kupujícími nejenom pro výborné vlastnosti, nýbrž i vlivem propagandy, nové toto zboží doprovázející.*“¹⁰⁰¹ Produkt měl být ve všem úžasný. Etikety na lahvičkách měly lákat zákazníky, kteří, když si *Karmelitku* koupili jednou, měli se, podle přesvědčení autora článku, pro novou francovku vracet stále. Také proto, že lahvičku mohli třeba turisté použít i na jiné tekutiny. Všechna tato pozitiva *Karmelitky* měla zvýšit prodejní obrat.

Ve čtvrtém ročníku časopisu byl věnován poměrně velký prostor technologii akumulátorů. Jen v zářijovém, tedy devátém čísle, byly publikovány tři články Ing. Jaroslava Kubeše: *Články se vzdušnou depolarizací, Póly u radioakumulátorů a Napětí akumulátorů při nabíjení*. Jaroslav Vnuk zase osvětlil čtenářům *Vady olověných akumulátorů* a posléze jim vštípil *Desatero o olověných akumulátorech*.¹⁰⁰² V říjnovém čísle byla zveřejněna Vnukova stať *Málo známé příčiny poruch akumulátorů*, v listopadovém práce téhož autora *Letování u olověných akumulátorů* s podtitulkem *Několik pokynů a rad odborným závodům* a ročník

⁹⁹⁷ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. IV., č. 1., ze dne 1. 1. 1935.

⁹⁹⁸ Tamtéž, roč. IV., č. 7., ze dne 1. 7. 1935.

⁹⁹⁹ Tamtéž, roč. IV., č. 9., ze dne 1. 9. 1935.

¹⁰⁰⁰ Tamtéž, roč. IV., č. 4., ze dne 1. 4. 1935.

¹⁰⁰¹ Tamtéž.

¹⁰⁰² Tamtéž, roč. IV., č. 9., ze dne 1. 9. 1935.

uzavřel Jaroslav Vnuk úvahou *O zacházení s akumulátorovou kyselinou sírovou*, která vyšla ve 12. čísle.¹⁰⁰³

Firma Pála každoročně vystavovala svůj výrobní sortiment na Pražských vzorkových veletrzích. Stejně tomu bylo i v roce 1935 (obr. č. 194).

SVĚTLO a SÍLA
V Slučném, městě dobrých baterií.
dne 1. března 1935.

Ročník IV.   List věnovaný moderním obchodním znalám, zejména v oboru slaboproudé elektrotechniky a radioluce.   Číslo 3.

10. - 17. březen 1935.

Vystavujeme pouze ve Veletřním paláci mezanin, stánek čís. **116**

všechny výrobky z oboru elektrických článků, baterií, akumulátorů, radiových součástek a přijímačů.

116

Nouste nás na jarním veletrhu! Budete nám mítání a rádi si s Vámi pohovoříme!

BATERIE **RADIO** **AKUMULATORY**

PALABA

Vážené pány zákazníky z Prahy a okolí
poznovu zdvořile upozorňujeme, že jsme již dnem 15. května m. r. **zrušili** své dřívější sklady: Praha VII., Veletřní Palác, Praha II., Obecní dům a Praha II., Bredovská 3 a **soustředili** je do jediného skladu v Praze II., Panská 1, (telefony: 246-35 a 221-74),

MAPA: HAVÍŘSKÁ, PŘÍKOPY, MYSLEK, PRAŽSKÁ BRANA, NÁM. REPUBLIKY, VILKOVÉ NÁM. P. P. P., PANSKÁ UL., NEKAZANKA, **PALABA**

kde nově zařízené prostorné místnosti umožňují nám co nejsvědomitější, nejrychlejší obsluhu a vyřízení všech přání našich obchodních přátel.

PÁLA akc. spol., **SLANÝ.**

10

Obr. č. 194 Vlevo plakát ohlašující *Pražské vzorkové veletrhy*, které se konaly od 10. do 17. 3. 1935. *PALABA* vystavovala všechny své výrobky z oboru elektrických článků, baterií, akumulátorů, radiových součástek a přijímačů na stánku číslo 116 v mezaninu Veletřního paláce.¹⁰⁰⁴ Vpravo oznámení obchodníkům o zrušení tří pražských skladů a otevření jediného centrálního v Panské ulici.¹⁰⁰⁵

Na sklonku roku 1934 zvítězila firma Pála ve sporu s firmou *Karla Schlossera nást., továrna na baterie a články, Liberec*, kterou slánští žalovali pro nekalou soutěž (obr. č. 195).

¹⁰⁰³ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. IV., č. 10., 11. a 12., ze dne 1. 10., 1. 11. a 1. 12. 1935.

¹⁰⁰⁴ Tamtéž, roč. IV., č. 3., ze dne 1. 3. 1935.

¹⁰⁰⁵ Tamtéž.

(Zasláno).
Jednací číslo Ck II 86/34.
V právní rozepři žalující strany
firmy Pála akc. spol., továrna na elektrické články
a baterie ve Slaném, zastoupené Dr. Ottou Gellnerem,
advokátem, Praha,
proti žalované straně
firmě Karla Schlossera nást., továrna na baterie a
články, Liberec, zastoupené Dr. Arthurem Neustadtlem
a Dr. Lvem Langsteinem, advokáty v Liberci,
o nekalou soutěž
učinily strany při roku dne 5. prosince 1934 tento soudní
smír:
1. Žalovaná strana se zavazuje:
a) zdržeti se pro příště opatřování baterií označením
„Excelsior“ a přiváděti takto označené baterie do
obchodu,
b) zaplatiti žalující straně jako odškodné za utrpěné
příkoří, resp. jako náhradu škody a ušlého zisku
obnos Kč 1.500.—,
c) zaplatiti straně žalující útraty sporu a právního zá-
stoupení v obnose Kč 3.500.—,
to vše do 14 dnů pod exekucí.
2. Žalující strana jest dále oprávněna znění tohoto smí-
ru uveřejniti do 3 měsíců, to jest do 5. března 1935 v
novinách „Národní Politika“ česky a „Reichenberger
Zeitung“ německy, a to na náklad strany žalované,
při čemž náklady tohoto uveřejnění nesmějí převy-
šovati obnos Kč 1.000.—.
Poplatek ve smíru zaplatí strana žalovaná ze svého.
Krajský soud v Liberci, odd. II.,
dne 5. prosince 1934.
Dr. Josef Beutl.
Za správnost vyhotovení řídící kancel. odd.:
Binhach v. r.

Obr. č. 195 Oznámení o vítězství firmy *Pála akc. spol.*, ve sporu s firmou *Karla Schlossera nást., továrna na baterie a články, Liberec*, kterou slánští žalovali pro nekalou soutěž. Žalovaná strana již dále nesměla na svých výrobcích označovat své baterie názvem *Excelsior*, musela zaplatit firmě Pála 1 500 Kč odškodného a uhradit soudní výlohy ve výši 3 500 Kč. Obdobné zprávy byly zveřejněny ještě česky v novinách *Národní politika* a německy v listu *Reichenberger Zeitung*, a to na náklady žalované strany.¹⁰⁰⁶

Ve 2. čísle IV. ročníku časopisu Ing. Jaroslav Kubeš připomenul dvanáctivoltové napájecí zdroje pro anody elektronek radiopřijímačů *NORMAL*, *PALAS* a *SIDOR*, které byly uvedeny na trh roku 1927. Bloky byly chráněny jako vzorek u pražské obchodní a živnostenské komory. „*Propagujíc každoročně tyto bloky a uvádějíc je v cenících, prospektech, brožurách a konečně denním tisku a ve vlastním časopise, dosáhla firma Pála toho, že tento zvláštní druh baterií stal se pro ni význačným výrobkem a charakteristickým pro značku PALABA.*“ Inženýr Kašpar (svým celým jménem a šifrou *-ar*) v témže čísle představil prepínače a vzdušné samoindukční cívky *Palaba* a vysvětlil princip a výhody superhetu oproti izofrekvenčním přijímačům. Ve druhé části článku Kašpar nepřímo doporučil čtenářům časopisu cívkové sady superhetu z Palaby.¹⁰⁰⁷

¹⁰⁰⁶ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. IV., č. 2., ze dne 1. 2. 1935.

¹⁰⁰⁷ Tamtéž.

V 6. čísle Ing. Kubeš radil motoristům, jak pečovat o akumulátor v létě (obr. č. 197).

To dokazuje, že odborníci firmy Pála akc. spol., poskytovali čtenářům časopisu Světlo a síla, tedy prodejcům i zákazníkům, komplexní služby. Pálova továrna vyráběla radiopřijímače, včetně náhradních dílů a napájecích zdrojů, a informovala rozhlasové posluchače, majitele přijímačů značky *Palaba*, třeba o podmínkách *Rodinných koncesních listin*.¹⁰⁰⁸ Jako příklad osvědčeného redakčního postupu lze uvést tematicky zaměřenou stránku, která zahrnovala reklamu na cívky značky *Palaba* pro krátkovlnné přijímače, vysvětlení platné legislativy, jak naložit s přijímačem po zrušení koncese a zprávu o nejmenším radiopřijímači převzatou z listu *Pražská radiokorespondence*. Jako doplněk se na stránku dostalo ještě oznámení o placení poplatků z účtů firmou Pála přímo bernímu úřadu ve Slaném. Od 1. 11. 1932 tak firma již nemusela na své účty nalepovat kolky. Stranu uzavíral inzerát na odprodej soustruhů, elektromotorů, smirkové brusnice, nabíječky Philips, 60 V, 6 A, a přesného měřiče izolace Hartman Braun pod značkou „Mor. Ostrava“.¹⁰⁰⁹

Ing. Kašpar byl začátkem roku 1942 povýšen. „Firma Pála akc. spol., jmenovala dne 1. března 1942 dosavadního svého vedoucího úředníka prodejního a rádiového oddělení pana Ing. C. Stanislava Kašpara – disponentem. Srdečně blahopřejeme! Red.“¹⁰¹⁰

Tajné označovanie cien kľúčom.

Pri všetkých menších i stredných obchodoch je zvykom neoznačovať cenu verejne tak, aby každý mohol ju prečítať, ale označiť ju písmenkami, ktorých význam je známy len majiteľovi obchodu a jeho zamestnancom.

Najdeme na pr. udanie ceny nie Kč 1.70, ale Rin. Pri tom znamená R 1, i 7, n 0. Veľké písmeno na prvom mieste značí Kč, malé písmená haliere. Pri tom sme použili slova „Republikán“, ktoré pozostávajú z 10 písmen. Stejne môžeme voliť aj iné slová obsahujúce 10 písmen a nezáleží na tom, či začneme od začiatku s nulou až k deviatke. Obyčajne sa v praxi začína číslom 1. Uvádzame teda príkladom:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 0
R e p u b l i k á n
h r u š k o v i c a
d u m é k r a s i t
n e b o j s a ž i t atď.

Zrejme, že sa týmto kľúčovým označením nešifruje predajná cena, ktorú ostatne obchodník kupcovi oznámi. Bolo by potom aj ľahko uhádnuť, čo predstavuje celá tajná abeceda. Smysel označenia je cena nákupná, pričom sa cena predajná píše verejne vedľa.

Výhoda tohoto kľúča je v tom, že netreba hľadať účtov, keď sa chce vo zvláštnych prípadoch znížiť cena. Aj pri inventúrach sa toto označovanie vyplatí. Nikdy však nezabúdajme napísať verejne predajnú cenu vedľa šifry. Tá uspokojí zákazníka, ktorý sa o niekoľko písmenok málo stará. Považuje to skôr za označenie tovarovej jakosti.

Dalo by sa snád namietat, že zamestnanci môžu si ľahko vyrátať, čo sa na tom-onom tovare zarába, alebo že môžu nákupnú cenu prezradiť. Ale tieto starosti nie sú na mieste. Veď je možné na pr. každým rokom heslá zmeniť a ostatne každý zamestnanec vie, s akým ziskom sa v dotyčnom obore pracuje a zná aj obchodné trovy. Aj on bude raz obchodníkom.

Obr. č. 196 Na obrázku je článok o šifrovaní cen. Smyslem bylo, aby zákazník nevěděl, jak velkou marži obchodník zvolil a kolik na konkrétním výrobku a zákazníkovi vydělá. Tento trik se měl aplikovat v malých a středních obchodech.¹⁰¹¹

¹⁰⁰⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. IV., č. 3., ze dne 1. 3. 1935.

¹⁰⁰⁹ Tamtéž, roč. IV., č. 6., ze dne 1. 6. 1935.

¹⁰¹⁰ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69. Světlo a síla, rubrika Od nás a o nás, roč. XI., č. 1., ze dne 15. 8. 1942, s. 6.

¹⁰¹¹ Tamtéž, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. IV., č. 8., ze dne 1. 8. 1935.

Co s akumulátorem v létě?

Máme tu na mysli ty případy, kdy majitel bateriového radiopřijímače, motocyklu nebo automobilu odjíždí na delší dovolenou, během které nebude užívat akumulátoru a nebude ho též nabíjet. Jestliže tato pauza není delší než jeden měsíc, nemusí se s akumulátorem nic zvláštního podnikati, kromě dobrého nabití před odjezdem na dovolenou. Nabíjíme tudíž nejenom radioakumulátor, nýbrž i aku. u motocyklu neb u auta. Jinak si musíme počínati, když chceme akumulátor vyřaditi z činnosti na delší dobu než jeden měsíc. V takovém případě baterii vyjmeme z aparátu, z motocyklu nebo z auta, důkladně ji nabijeme, na to její kyselinu vylejeme ven a baterii ihned naplníme destilovanou vodou. Destilované vody se naleje tolik, aby přesahovala o centimetr horní okraj desek, načež akumulátor asi tři hodiny nabíjíme příslušným proudem, odpovídajícím typu akumulátoru. Při tomto nabíjení vylouží se zbytky kyseliny z desek. Po té se voda, do níž se vyloužily zbytky kyseliny, vyleje a baterie se naplní podruhé destilovanou vodou opět jeden centimetr nad okraj desek a v tomto stavu se baterie uskladní. Zátky baterie se zašroubují při tom obvyklým způsobem.

Při uvádění do činnosti vyleje se destilovaná voda, baterie se naplní kyselinou sírovou chemicky čistou, předepsané hustoty (t. j. u našich radioakumulátorů kyselinou 24° Bé, u našich auto- a motoakumulátorů kyselinou 28° Bé, u akumulátorů jiných značek dle jejich předpisu) a nabije se předepsaným proudem. Protože desky akumulátoru dle své porovitosti mohou v sobě podržeti něco vody, která zředí kyselinu akumulátoru, může se při tomto způsobu obsluhy baterie před novým nabíjením naplniti kyselinou asi o 2° Bé hustší než předpisuje její návod. Tímto popsáním způsobem udrží se akumulátorová baterie při své životnosti, i když se jí dlouhou dobu nepoužívá. Ku.

Konec předanění Kč 2.50.

Obchodní účetnictví Kč 10.—

(pocetno stříbrnou a zlatou medaili).

NÁVOD zasílá JAROSLAV ŠPICAR, uč. revident,
Kladno – Tržnice »Zdař Bůh«.
(Možno zaslati ve známkách).

Obr. č. 197 Praktický a přesný návod, jak udržet životnost baterie, která není používána déle, než jeden měsíc, uvedl Ing. Jaroslav Kubeš v článku *Co s akumulátorem v létě?* Několikeré vylévání kyseliny sírové by si dnes patrně nikdo nedovolil, hlavně kvůli ochraně životního prostředí. Za povšimnutí stojí také v podstatě vyzrazení „know-how“, této poměrně pracné technologie údržby, která jistě vedla k úspoře peněz majitelů či provozovatelů radiopřijímačů, automobilů a motocyklů s akumulátory. Tyto pokyny byly pravděpodobně určeny hlavně provozovatelům auto-moto servisů a opraven radiopřijímačů.¹⁰¹²

Obr. č. 198 Vlevo Reklama na francovku *Karmelitka* ve 4. čísle IV. ročníku časopisu *Světlo a síla*.¹⁰¹³

¹⁰¹² SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, *Světlo a síla*, roč. IV., č. 6., ze dne 1. 6. 1935.

¹⁰¹³ Tamtéž, roč. IV., č. 4., ze dne 1. 4. 1935.

Výrobky radiotovárny.

Bateriová třilampovka FERROCART PALABA B 3.

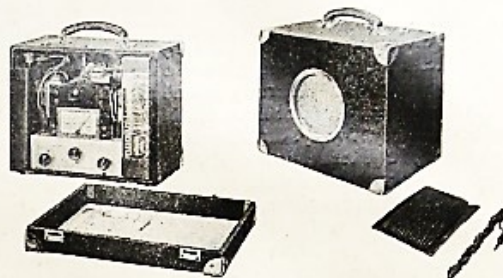
Rozsah 20-2000 m.
2 V lampy.
FERROCARTOVÉ CÍVKY.

Schválený přijímač pro škol-
ský rozhlas STAKO komisí
v Praze.

Cena Kč 1558.—

Na výletech, weekendu, letním pobytu – zkratka
všude a vždy je příjemným společníkem

PALABA-PORTABLE přenosná bater. třilampovka

dynamický amplion – rozsah 20-2000 m – jméno
stanic opatřené stupnice – Váha 8,5 kg – Rozměry
185x240x290 mm.

Cena Kč 1.545.—
včetně akumulátoru, anod. baterie a daně z obratu.

Bateriová čtyřlampovka FERROCART PALABA B 4.

Dvouokruhový přijímač pro velmi náročné posluchače. Rozsah 20-2000 m. – 2 V lampy.
Dynamický amplion. – zesílení třídy-B. – Plochá jmenná škála s osvětlením.
FERROCARTOVÉ CÍVKY.

Cena Kč 2.236.—

Amatérské soupravy Ferrocart Palaba

Nová, zlepšená úprava za nezvý-
šenou cenu.

Spájení spojů usnadněno – montáž v při-
jímači zjednodušena.

Žádejte prospekt RC 25 a RC 31.
Zašleme zdarma!

Vzdušné cívky Palaba

jsou elektricky bezvadné a prvo-
třídně provedené. – A jsou levné!

K objednané cívice příslušné schema zdarma.

Napište si o prospekt RC 19.
Zašleme zdarma!

Napište si o prospekty radiosoučástek Palaba!

Zašleme Vám je zdarma.

NEPŘEHLÉDNĚTE

přílohu tohoto čísla: VF-cívky FERROCART-PALABA-DUO.

PÁLA AKC. SPOL., SLANÝ. Odd.: Radiotovárna.

Obr. č. 199 Hlavním prodejním trhákem byly v roce 1936 nové radiopřijímače značky Palaba a součástky k nim. Šlo o výrobky *Palaba Portable PB 3*, *Ferrocart PALABA B 3 / B 4*. Přenosný typ PB 3 vážil „pouhých“ 8,5 kg.¹⁰¹⁴

¹⁰¹⁴ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919-1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. IV., č. 4., ze dne 1. 4. 1935.

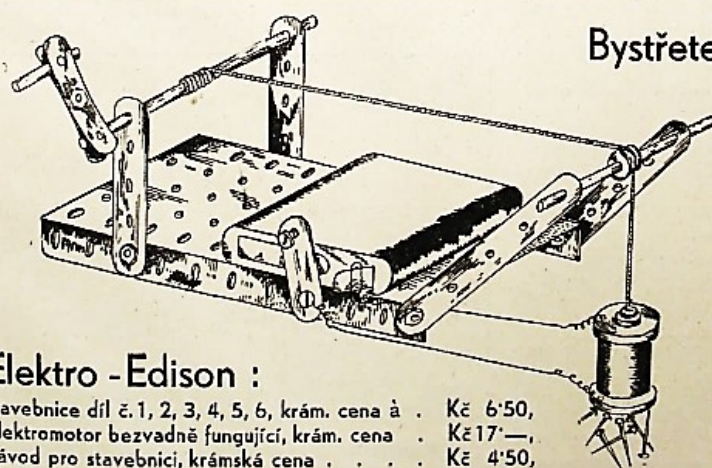
Základy techniky v dětské hře.

Máme velký výběr stavebnic technických, jimiž se dítě učí práci, trpělivosti a základním poznatkům techniky. Jest to dobře, poněvadž jimi si dítě hravě osvojí základy technických vědomostí, z nichž bude čerpat a na nichž bude dále budovat po celý život. Zdá-li se snad, že jest pro dítě příliš těžké sestavit různé složité pohyblivé stroje, jest to omyl. Bez námahy podle předloh postupuje děcko od sestav lehkých až k těm nejsložitějším. A mnohdy nespokojí se pouze předlohami, nýbrž samo se pomalu snaží konstruovat dle vlastní myšlenky a vlastního plánu. Učí se samostatně myslet a své myšlenky uskutečňovat.

Základy techniky každému dítěti dá naše stavebnice Elektro-Edison. Vezmeme příklad: Dítě postaví elektrický jeřáb. Při stavění seznává techniku otáčení jeřábu, samo si zapojí baterii na magnetickou cívku, udělá vypínač, vše seřídí sám o. Zkouší zapojení, spustí cívku na přednět řetězy a ten se samočinně zapojí,

otočením se zvedne a otočí se na jiné místo. Dítě pozná celou techniku elektrického jeřábu. Poznání toto utkví mu v jeho mysli pro celý život a nezapomene ho. Tak to pokračuje dále, při stavbě dalších strojů. V předlohách Elektro-Edison jest na 110 pokusů. Naučí se znáti telegraf, telefon, celé nádražní zařízení, co to jest elektrika, od kapesní baterie až k vysokému napětí, naučí se znáti rozdíly. Hračka vše vysvětlí, co jest oblouková lampa, kterou děcko sestaví, rovněž tak vaříč, houkačka a t. d. Stavebnice jest učebnicí. Páni učitelé píší, že stavebnice jest malým kabinetem elektrotechnickým a mnozí již naši stavebnice Elektro-Edison používají.

Elektromagnetická stavebnice Elektro-Edison jest výchovně prospěšnou vložkou mezi povinnou školní osnovou a mezi volnou zábavou a hrou. Objednejte již nyní pro blížící se začátek školního roku!

Elektro - Edison :

stavebnice díl č. 1, 2, 3, 4, 5, 6, krám. cena à . Kč 6:50,
elektromotor bezvadně fungující, krám. cena . Kč 17:—,
návod pro stavebnici, krámská cena . . . . . Kč 4:50,
vhodná baterie Excelsior Palaba č. 2004 . . . . . Kč 3:20.

Bystřete rozum děti!

Stavebnice ELEKTRO-EDISON

obsahuje základy techniky v dětské hře. Bez námahy podle předlohy postupuje děcko od sestav lehkých k nejsložitějším.

Učí se samostatně myslet a své myšlenky uskutečňovat.

V předlohách ELEKTRO-EDISON jest na 110 pokusů od kapesní baterie k elektromagnetickým strojům.

Dodá:

PÁLA akc. spol., SLANÝ.

Obr. č. 200 Reklama na stavebnici *Elektro-Edison* vyráběnou firmou Pála akc. spol., Slaný. „Základy techniky každému dítěti dá naše stavebnice ‚Elektro-Edison‘. Vezmeme příklad: Dítě postaví elektrický jeřáb. Při stavění seznává techniku otáčení jeřábu, samo si zapojí baterii na magnetickou cívku, udělá vypínač, vše seřídí samo.“¹⁰¹⁵ Kompletní stavebnice přišla rodiče na 63,70 Kč.

Je třeba zmínit reklamy na cyklistická dynamka a příslušné žárovičky k nim určené. Kolo bylo ve 30. a 40. letech 20. století důležitým osobním dopravním prostředkem a lidé dojížděli na kolech do práce nebo z práce také za tmy, a proto si museli svítit.

V Pálově továrně se vyráběly zapalovače. Byl zde zajištěn rovněž servis těchto kuřáckých potřeb. V srpnovém čísle vyšel v rubrice *Z naší dílny* k tomuto tématu článek podepsaný šifrou *Chý*. Titulek zněl: *Zacházení se zapalovačem*.

Ve čtvrtém ročníku pravidelně referoval dr. Zdeněk Rykr o tom, jak správně prezentovat výrobní sortiment značky *PALABA* ve výkladech obchodů. Dětem byl určen kreslený a veršovaný *Palabáček s Plamínkem*.

Výše přiblížené příspěvky (obr. č. 192–200) jsou pouze výběrem materiálů zveřejněných ve IV. čísle časopisu z roku 1935.

¹⁰¹⁵ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. IV., č. 8., ze dne 1. 8. 1935.

11.2.4 Pátý ročník – 1936

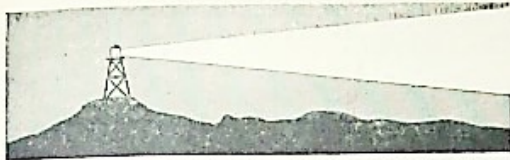
Pátý ročník časopisu se ve Státním oblastním archivu v Praze – Chodově uchoval jen v podobě torza, dvanáctého, vánočního čísla, které vyšlo 1. 12. 1936 (or. č. 201).

Obr. č. 201 Titulní stránku tvořil tematický obrázek s líbajícími se andílky – dětmi, vánočním stromkem, pod nímž ležely již rozbalené dárky. Nejdůležitější byly ty z Palaby: francovka Karmelitka, kapesní svítilny, ploché baterie a radiopřijímač.¹⁰¹⁶

¹⁰¹⁶SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. V., č. 12., ze dne 1. 12. 1936, sign. č. 19.

O cenách světla.

Zdá se to být nesmyslné psát o cenách světla, vědět světlo nikdo nekupuje. Kupují se jen látky, pomocí kterých se světlo vyrábí, jako petrolej, lih nebo elektřina ze sítě nebo z baterie. Jelikož se však dá měřit množství světla zářivého za určitou dobu z lampy, možno vypočítat i cenu světla. Množství světla se měří na lumen-hodiny nebo dekalumen-hodiny, tak jako váha věci se určuje na gramy a dekagramy (10 gramů je 1 dekagram, 10 lumenů je 1 dekalumen).

Pro zjištění ceny elektrického světla lze si lehce zapamatovat, že obvykle používaná žárovka dává za každou hodinu svícení a za každý watt elektřiny právě 1 dekalumen-hodinu světla. To platí povšechně pro hrubé výpočty od malé žárovky pro kapesní svítilnu až do žárovky o spotřebě asi 50 wattů. Tak na př. vyzařuje žárovka kapesní svítilny za každou hodinu právě 1 dekalumen-hodinu světla, poněvadž její žárovka spotřebuje při středním napětí baterie 3,5 voltu proud o síle 0,3 ampér, což vzájemně násobeno ($3,5 \times 0,3 = 1,05$), dává spotřebu přibližně 1 wattu. Dobrá kapesní baterie svítí prakticky asi 6 hodin. Při ceně baterie Kč 3,20, stojí hodina svícení a tím i jedné dekalumen-hodina asi 35 haléřů. Velká žárovka ze sítě, mající spotřebu proudu 200 wattů, spotřebuje za hodinu 0,2 kilowatthodin, což stojí při ceně jedné kilowatthodiny 2,70, příkladně v Praze, 54 haléře za hodinu, tedy skoro stejně jako u kapesní svítilny, jenže síťová žárovka při tom vydává 200 dekalumen-hodin, proti kapesní žárovce s jednou dekalumen-hodinou. Dekalumen-hodina síťové žárovky stojí při tom 0,27 hal. Zde překvapí zajisté každého tato veliká léce světla u porovnání s bateriovou svítilnou. Tento nepoměr obou cen se však podstatně snižuje, zjistíme-li cenu nikoliv vyrobeného, nýbrž skutečně použitého světla, to jest cenu světla dopadajícího na předmět, který má být osvětlen.

Osvětlení se měří na luxy. Jedním luxem je

osvětlení na př. plocha jednoho čtverečního metru celým světlem dříve uvedené kapesní svítilny. Jestliže světlo kapesní svítilny soustředíme čočkou nebo reflektorem, pak nám na osvětlenou plochu dopadá světebná intenzita 10 luxů a jestliže svítilnu přiblížíme tak, že osvětlujeme plochu 50×50 cm, stoupne intenzita světebná na tomto místě na 40 luxů a ta postačí na hrubé práce. Osvětíme-li touže svítilnou plochu pouze 25×25 cm, je intenzita na tomto místě již 160 luxů, při níž se dá již dobře kreslit. — Naproti tomu, jestli svítilna s velkou žárovkou 200 wattů umístěna na př. na dvoře, pak ve vzdálenosti 6 m od žárovky, za předpokladu stejnoměrného rozdělení světla, které vhodnou svítilnou svítí jen dolů, je osvětlení asi 10 luxů, ve vzdálenosti 2,5 m od žárovky asi 40 a konečně v místě 1,5 m od žárovky je osvětlení 160 luxů. Při této síle velmi silné, ale nepohyblivé žárovce je možno jen ve velmi omezeném okruhu asi 2,5 m kolem vykonávat hrubé práce a v docela malém okruhu konati práce jemné. Z toho plyne, že 40 luxů světla pro osvětlení čtverečního metru pro hrubou práci stojí z kapesní svítilny 53 haléře za 1 hodinu, čili jak výše bylo vypočteno, skoro stejně, jako rozsvítíme-li si na totéž asi 200 wattovou žárovku, která nesmí ale být při tom dále než 2,5 m od osvětlené věci. Tato žárovka ovšem svítí na všechny strany, což však není vždy třeba. Při větší vzdálenosti na daný úkol dobře malé místo osvětlit, však síťová žárovka nestačí a nemůže nahradit kapesní svítilnu, která jí svoji pohyblivostí předčí.

Předchozí úvaha, která nepočítala s pořizovacími náklady, má být příspěvkem k početnému doložení hospodářské důležitosti kapesních svítilen, které jsou, jak z úvahy vychází, i dobrým rentabilním doplňkem světla ze všeobecné sítě, berte-li se zřetel na cenu skutečně použitého světla. To ovšem neznamená, že kapesní svítilna nahradí osvětlení ze sítě. Dr. B.

Odběrové knížky.

Máme připraveny jako novinku pro naše obchodní přátele nové odběrové knížky pro záznam odebíraného zboží drobnými zákazníky, ať tento záznam děje se za účelem pozdějšího placení, t. j. při odebírání zboží „na dluh“ nebo za účelem evidence, kolik ten neb onen zákazník za rok odkoupí, aby bylo možno zákazníky klasifikovati a případně za celoroční věrnost v obchodě odměňovati. Odběrové knížky dvanáctilistové dodáváme za cenu Kč 0,30 za 1 kus a při objednávce 100 odběrových knížek najednou provedeme na náš náklad přitisk kterékoli firmy bez zvýšení ceny těchto knížek. Při objednávkách 100 kusů a při přání přitisku firmy, prosíme o přesné udání onoho firemního textu, který má být na knížce otiskn.

Pála akc. spol.

97

Obr. č. 202 Redaktor používající zkratku „Dr. B.“ přemítal, kolik peněz se „prosvítí“, je-li člověk připojen k „všeobecné síti“. „Předchozí úvaha, která nepočítala s pořizovacími náklady, má být příspěvkem k početnému doložení hospodářské důležitosti kapesních svítilen, které jsou, jak z úvahy vychází, i dobrým rentabilním doplňkem světla ze všeobecné sítě, berte-li se zřetel na cenu skutečně použitého světla. To ovšem neznamená, že kapesní svítilna nahradí osvětlení ze sítě.“¹⁰¹⁷ Byly míněny především kapesní svítilny značky Palaba.

¹⁰¹⁷ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. V., č. 12., ze dne 1. 12. 1936, sign. č. 25.

Byť se jednalo o technickou verzi ‚K‘, časopis byl prostoupen pokyny obchodníkům. Hned na druhé straně čísla je redakce vyzývala k větší angažovanosti již v období Mikuláše. „*Nabídněte elektrickou svítilničku, nabídněte Karmelitku, obě dvě věci potěší a jsou levné. Přičiníte-li se, přesune se hlavní mikulášský obchod od cukrářů k Vám.*“¹⁰¹⁸ Z úvahy J. Malého *Poučení z jarmarku* vyplývá, že pokud chce kupec své zboží prodat, musí zákazníkům předložit bohatý výběr, a navíc je třeba, aby jim uměl ledacos odpustit: „*Proto buďte k zákazníkovi shovívaví, popřejte mu, necht' se kochá vašim zbožím, výběrem a při zboží, u kterého je to možné, ukažte mu opravdu celé haldy. Obchodu to prospěje!*“¹⁰¹⁹

Stránku nicméně otvírala hodnotící básnička *Prosinec*, jejíž závěr zní:

„*A my dnes v svém palabovském listě, ... jehož ročník k závěru se sklání, ... neseme Vám od Palaby přání: ... Necht' na zbývající čtyři týdny chodí štěstí pro Váš úsměv vlídný, pohoda necht' pěkná umožní ... šťastně dočkati se dobrých žní. ... V Palabě máte pevnou šanci ... na úspěch a radost pro bilanci, ... necht' Vám předem štědrě nadělí ... Ježíšek tu zlatou neděli – ... a co dále psáti v této sloce? ... Přejem Vám ještě v starém roce: Radostné Vánoce!*“¹⁰²⁰

V článku *Nesem Vám noviny...* se čtenář nesmí nechat zmást veršem z koledy. Redaktor vysvětloval, že tak, jako se na Vánoce připravují děti tím, že jsou hodnější, aby jim Ježíšek přinesl dárky, a jako dospělí jsou v adventním čase umírněnější a shovívavější, tak podobně se na tyto zimní křesťanské svátky chystají obchodníci, kteří musí být ovšem navíc ještě pracovitější. Mají totiž příležitost prodat více než za celých uplynulých devětačtyřicet týdnů roku. Obchodníci jsou přece tvůrci a dárci těch vánočních radostí, těmi „ježíšky“, kteří představují onen spojovací článek mezi sklady, obchody a plochami pod vánočními stromky. „*Zjasněte již své tváře, vložte na ně radostný úsměv, který kupujícího povzbuzuje. Do svého jednání vložte vlídnost a ochotu mimořádnou, tu nejvyšší, jaké jste schopni. Vypravte a osvětlete své výklady tak krásně a skvěle, jako ještě nikdy jste neudělali. Doplňte neprodleně své zásoby dárků, aby výběr u Vás byl bohatý a pestrý. Z přebraného se prodá vždy málo.*“¹⁰²¹ Nastalo ekonomické oživení, a tudíž se daly očekávat mnohem větší tržby než v předchozích dvou letech. Obchodníci měli mít připraveny nejen dárky reprezentativní a drahé, ale také malé a levné tak, jak napovídal titulní obrázek čísla.

Tímto se redaktor konečně dopracoval k jádru sdělení, tj. výčtu potenciálních dáreků z Palaby. Dětem byly určeny hračky (laterna magica, dětský kinematograf), tatínky měl potěšit

---

¹⁰¹⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. V., č. 12., ze dne 1. 12. 1936, sign. č. 25.

¹⁰¹⁹ Tamtéž.

¹⁰²⁰ Tamtéž.

¹⁰²¹ Tamtéž, sign. č. 20.

vkusný zapalovač, stromek se dal osvětlit elektrickými svíčkami a celou rodinu mohl ozdravit přístroj *Elektrikon Palaba* (obr. č. 73). Cyklisté měli být nadšení z dynamka s indukčním odporem proti přepětí a reflektoru *Palaba* (obr. č. 203). Vrcholným darem však měl být bateriový radiopřijímač *Palaba*, jehož kvalita byla garantována nejméně na deset let. „*Nezapíráme ovšem, že budeme své přístroje dále studovati, že pozměníme jejich vzhled, podle vkusu budoucí doby, že i sama soustava dozná změn, avšak nestane se, aby za deset let o Palabě z roku 1936 se řeklo, ‚ubohá zastaralá babička‘, nýbrž ‚Ejhle, to je dobrý přístroj, inu, Palaba!‘*“¹⁰²² Uzavřel redaktor svého průvodce předvánoční nabídkou sortimentu firmy Pála.

Ing. Jaroslav Kubeš: *Co píše Rusko o Palabě*. V roce 1936 navštívili vybrané továrny v evropských zemích ruští inženýři, aby se poučili o výrobě suchých elektrochemických článků. Srovnávali různé výrobní systémy. Organizace výroby a kontroly její kvality v Pálově továrně je zaujala natolik, že jeden z Rusů, E. Solověv, v časopise *Technika* ze dne 27. 9. 1936 napsal: „*Nejkulturnější a nejlépe organizovaný závod v Československu, vyrábějící zboží vysokých kvalit, je továrna fy. Palaba, existující již asi 30 let. Továrna je mechanizována, má krásnou laboratoř, v níž jsou zkoumány suroviny i hotové výrobky. Velmi přesně a jasně jsou vedeny zápisy o zkoušení výrobků. Nad každým typem jsou vyvěšeny diagramy a výsledky se do nich zanášejí ihned při kontrole. Zvláště upoutává čistota pracovních místností, strojů a pořádek a mají názor, že čistota je podmínkou, kterou nutno dodržeti, má-li míti výrobek jakost. Firma Pála je průkopníkem výroby článků v Československu. Kontrola v továrně zahrnuje analýzy surovin, analýzy směsi, a dokud nemají výsledky kontroly, nepustí do výroby ani suroviny, ani směsi. Hotové výrobky zkoušejí třikráte na napětí.*“¹⁰²³ Toto pochvalné sdělení bylo do firmy předáno ze Sovětského Ruska prostřednictvím Ústředního svazu československých průmyslníků. Kubeš byl přesvědčen, že tak dobré zprávy z ciziny změní názor panující v Čechách, že zboží zahraničních značek je lepší než československé. Vždyť *Palaba* se v té době úspěšně snažila zvýšit reputaci domácí průmyslové výroby úsilím všech svých zaměstnanců již celá desetiletí.

Autor článku *Zkoušení baterií* nejdříve čtenářům vyjmenoval tři nevhodné způsoby, které se rovnají ničení baterie, tedy vyzkratování pólů s následným vyhodnocením zahřátí baterie a propojení pólů tenkým měděným nebo mosazným drátkem a posléze vizuální kontrolu jeho rozžhavení nebo rychlost jeho přetavení. Redaktor neschválil ani zkoušku napětí baterie jazykem, i když je pro baterii ze tří výše uvedených metod nejméně škodlivá. Lze doporučit

---

¹⁰²² SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. V., č. 12., ze dne 1. 12. 1936, sign. č. 20.

¹⁰²³ Tamtéž.

pouze zkoušku žárovkou nebo voltmetrem. Komplexní zkoušku napětí i kapacity provést nelze, poněvadž by se musela baterie úplně vybit, a tudíž znehodnotit. Odborný redaktor se nakonec rozhodl jen pro jednu správnou možnost pro prodejce baterií a jejich zákazníky, kterou byla zkouška baterií žárovkou.¹⁰²⁴

Vánoční dárky pro cyklisty:

Osvětlovací zařízení PALABA

**Dynamka
Reflektory
Baterie
Výstražná
skla**

Prohlédněte si 9. číslo
tohoto časopisu.

Pro kuřáky zapalovače

— praktický dárek k vánocům.

Kolekce zapalovačů, krám. cena Kč 235:30

přehledná a obsažená v dekorativní krabičce, snadno prodejná. — Výhodná cenou i uspořádáním.

Dámské zapalovače

nepatrná váha — nízká cena.

Obj. čís. 661, cena bez daně . . . Kč 30—,
oválnový tvar, s pláštěm, rytý, niklovaný.

Obj. čís. 665, cena bez daně . . . Kč 27—
oválnový tvar, s pláštěm, nacrolaoue, pestro-
barevně žihány.
Daň Kč 5:35.

PÁLA akc. spol., SLANÝ.

12

Obr. č. 203 Reklama na cyklistickou výbavu a zapalovače značky Palaba určené pro vánoční nabídku. V čísle bylo celkem osm stran reklam.¹⁰²⁵

¹⁰²⁴ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. V., č. 12., ze dne 1. 12. 1936, sign. č. 20.

¹⁰²⁵ Tamtéž, roč. V., č. 12., ze dne 1. 12. 1936, sign. č. 12.

Ing. J. Solar: *Dávejte více!* Autor se snažil prodejcům vštípit strategii osobního jednání se zákazníkem. Je nutné být dobrý, ochotný a úslužný. Za dobrou službu považoval Solar to, co je třeba dávat navíc ke kvalitnímu zboží značky Palaba: *Karmelitce*, ‚kilovce‘ *Erpy* a dvěma elektrickým svítelnám s bateriemi. Takový milý, hřejivý, osobní způsob prodeje měl zajistit obchodníkovi vyšší zisk.¹⁰²⁶

Na poslední straně čísla nechyběla rubrika *Koutek pro Vaše děti s jejich hrdiny Palabáčkem a Plamínkem*.¹⁰²⁷

11.2.5 Šestý ročník – 1937 (vydání technické („K“) a obchodní („O“); výběr z autorů / témat / článků)

Ve svém šestém ročníku měl časopis již ustálenou strukturu a formu. Vycházel ve dvou verzích – obchodní, označené ‚O‘ a technické, označené ‚K‘. V politice se toho zdánlivě moc nedělo. Hospodářská krize se přehoupla do žádoucího oživení a tomu odpovídal i chod slánské firmy Pála a jeho reflexe v časopise Světlo a síla. Zdálo se, že nastala příhodná chvíle pro vývoj nových, perspektivních technologií, jakou byl Šafránkuv televizní systém.

Německo však stále stupňovalo svou agresivní rétoriku, která „hájila“ práva menšiny sudetských Němců. Firma zareagovala rozšířením výrobního sortimentu o plynové masky a filtry do nich. Ostatně, i část stávající produkce se prostřednictvím již rutinně zvládnuté reklamy dala prodat jako nezbytná pro účely civilní protichemické ochrany.

Proto jsem se rozhodl šestý ročník časopisu přiblížit v této kapitole pouze výběrem několika materiálů zásadních pro rok 1937. Z obsahu ročníku mj. vyplývá, že část technická se mnohdy prolíná s částí obchodní, až badateli vytane na mysli nekorektní myšlenka, že se snad redakce snažila vyvolat jen dojem elektrotechnické odbornosti, jež měla zakrýt pravý a jediný smysl a cíl časopisu, kterým byla reklama výrobků značky Palaba, jak dokládá například titulní stránka 4. čísla s velikonoční nadílkou z Palaby (obr. č. 205). V dubnovém čísle časopisu bylo mj. publikováno sdělení o tom, kdo a za jakých podmínek mohl opravovat radiopřístroje a stavět jednoduché antény (obr. č. 206).

Ing. Jaroslav Kubeš (Ku.): *Stíny konjunktury. (Poveletržní úvaha)*. V roce 1937 opět došlo k hospodářskému růstu. Jaroslav Kubeš si ale všiml za probíhající konjunktury nešvaru v krizi nevidaného – lhostejnosti výrobců vůči požadavkům kupců, která se projevovala hlavně

¹⁰²⁶ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. V., č. 12., ze dne 1. 12. 1936, sign. č. 25.

¹⁰²⁷ Tamtéž, sign. č. 26.

v dlouhých dodacích lhůtách objednaných výrobků. Svůj negativní postřeh doložil autor článku na příkladu z lipského veletrhu. „*Při koupi předmětů, zhotovených ze surovin, o které je dnes v Německu nouze, sdělovali výrobci, že dodají jedině, když zájemce opatří sám ty a ty suroviny ku zhotovení toho neb onoho předmětu potřebné. ... Němečtí výrobci hledí na dnešní konjunkturu jako na věc přechodnou, která bude trvati jenom krátkou dobu a za panujícího nedostatku surovin nečiní nijakých opatření, aby své podniky rozšířili z obavy před opětným poklesem. Proto přijímají sice zakázky, ale vyhrazují si nezávaznost a dlouhé dodací lhůty.*“¹⁰²⁸

Kubeš vyzýval prodejce výrobního sortimentu firmy Pála, aby počítali s přílivem zákazníků, kteří již opět vydělávají peníze a budou si vybírat kvalitní zboží, ocení pozornou obsluhu i odborné rady prodejců. „*Pokud ekonomika roste opravdu jen dočasně, jak si myslí Němci, budou zákazníci obracet každou korunu a vracet se jen k těm prodejcům, s jejichž zbožím a službami mají dobrou zkušenost,*“¹⁰²⁹ uzavřel svou poznámku Kubeš.

Dr. Jaroslav Šafránek, docent Karlovy university a České techniky v Praze: *Několik slov o televizi* (obr. č. 204).

Jaroslav Šafránek, vyučující na Karlově univerzitě a na ČVUTv Praze, napsal do časopisu Světlo a síla článek *Několik slov o televizi*. To proto, že Pálova firma, ač výrobce radiopřijímačů, se konkurence ‚rádií s obrázky‘ neobávala.¹⁰³⁰ Šafránek lidem doporučoval, aby nečekali na televizory a klidně si i nadále kupovali rozhlasové přístroje. „*Rozhlas pracuje na vlnách dlouhých, středních a krátkých, ale televize pracuje s vlnami ultrakrátkými, tj. vlnami délky kol 6 metrů. A tyto mají zcela jiné vlastnosti a musejí býti zachycovány a zpracovány zcela jinak, než vlny rozhlasové.*“¹⁰³¹ Šafránek dále představil plánované televizní vysílání (‚rozjevové (rozhlasové) stanice vysílací‘), které však mělo signálem pokrýt jen Prahu a její blízké okolí. „*To tedy znamená, že pražská televizní stanice obsáhne jen okruh nějakých 50 km kol dokola. V tomto okruhu můžeme počítati s počtem asi 10 000 abonentů rozjevu.*“¹⁰³² V té době už ale bylo milion rozhlasových abonentů. A tak si Šafránek položil řečnickou otázku, zda má smysl stavět rozhlasové stanice kombinované s televizními. Došel k závěru, že vývoj obou médií bude pokračovat paralelně a lidé se nemusí bát zakoupit klasický rozhlasový přijímač. Článek

¹⁰²⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VI., č. 5., ze dne 30. 4. 1937.

¹⁰²⁹ Tamtéž.

¹⁰³⁰ Vývoj ukázal, že tato teze je pravdivá. Nová média málokdy způsobují zánik těch starších. Alespoň do období masového rozšíření internetu tomu tak nebylo. Teoretik Marshall McLuhan (Understanding Media, 1964) rozdělil média na ‚studená‘ a ‚horká‘. Studená sledujeme povrchně, například televizi, do poslechu rozhlasu jsme hluboce vtaženi. Rádio tedy představuje médium horké.

¹⁰³¹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VI., č. 12., ze dne 1. 12. 1937.

¹⁰³² Tamtéž.

pokračoval svodkou stavu rozvoje využití televizní technologie ve světě. V Anglii se již vysílalo pravidelně, obraz byl doplněn zvukem a televizor se pomalu stával součástí anglických domácností. Přístroje však byly drahé, v přepočtu stály kolem 10 000 Kč, a proto bylo v ostrovní říši zatím jen málo koncesionářů. V Německu se snažili maximálně zvětšit přenášený obraz a sítí drahých kabelů šířit televizní signál do mnoha vzdálených míst.¹⁰³³ Vývoj ve Francii se oproti Anglii a Německu opozdil. Amerika měla v oboru televizních technologií nejvíce patentů, jejichž praktické využití vážlo. Šafránek tento stav zdůvodnil tím, že šíření televizního signálu není levné a v USA na rozdíl od Evropy nebyl zaveden systém koncesionářských poplatků. Poté Šafránek shrnul stav vývoje televize v Československu. Roku 1937 přislíbilo ministerstvo pošt a telegrafů vybudovat ‚rozjev‘. Pokusný vysílač vybavený Marconiho systémem měl být nainstalován v *Poštovním zkušebním a technickém ústavu na Žižkově*. Ministerstvo mělo zajistit provoz několika sálů s ‚rozjevy‘. Jeden z nich měl být umístěn na hlavní poště. Šafránek skromně připomněl také své zásluhy. Již roku 1935 sestrojil mechanicko-optický 30řádkový televizní systém, s nímž v rámci sta přednášek s příznivým ohlasem procestoval republiku. Pak se vynálezce pustil do konstrukce televizního systému s obrazovkou (katodovou trubicí). Šafránek doufal, že mu bude umožněno vybudovat vysílač pro studijní účely. Katodový přijímač byl novinářům předveden v laboratoři Fyzikálního ústavu Karlovy univerzity právě v roce 1937. „*Aby předvádění obrázků bylo příjemnější, zapnul jsem rozhlasový přístroj Favorit, který mi náhodou několik dní před tím byl zapůjčen na zkoušku firmou Pála a reprodukoval jsem současně pražský rozhlas. Hráli právě velmi hezké melodie. Pálův přijímač je měkce reprodukoval, a tak se stalo, že Pálův Favorit byl prvním přístrojem, který spolupůsobil zvukově při československé televizi.*“¹⁰³⁴ Šafránek nakonec uvedl, že by se firma Pála mohla v budoucnu zapojit do výroby součástí televizorů a posléze sama vytvořit televizní přístroj, jenž se stane neodmyslitelnou částí vybavení každé moderní domácnosti. Pod Šafránkův článek byla připojena reklama právě na radiopřijímač *Favorit Universal* za 2 290 Kč (obr. č. 204).

Čeněk Chyský: *T. G. Masaryk – naše světlo a síla*. Nekrolog T. G. Masaryka. Čeněk Chyský prezidentu Osvoboditeli hned v titulku přisoudil atributy světla a síly. V závěru pak své kladné hodnocení vygradoval, když konstatoval, že pro národ zůstane Masaryk „*navždy neuhasitelným světlem a nepřemožitelnou silou*“.¹⁰³⁵

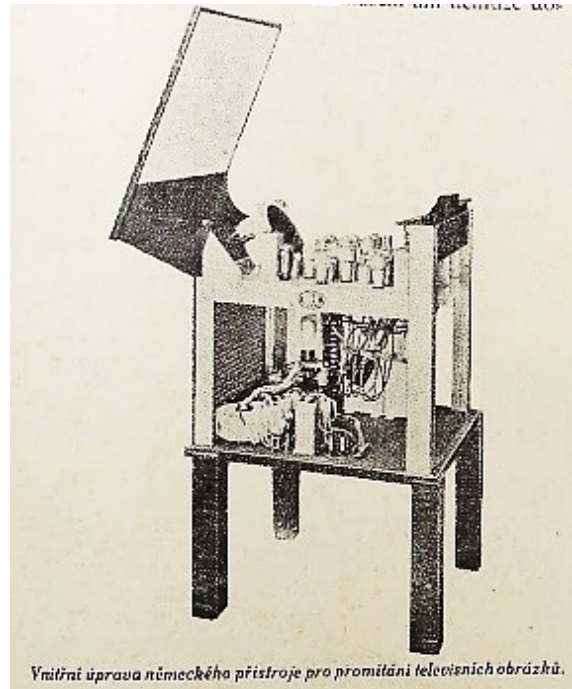
¹⁰³³ V Anglii bylo využití televizní technologie zaměřeno na osvětlu, zábavu a komerční reklamu. Nacistický režim pochopil velký politickopropagandistický potenciál nového elektronického média a beze zbytku jeho možnosti zneužil ve svůj prospěch.

¹⁰³⁴ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VI., č. 12., ze dne 1. 12. 1937.

¹⁰³⁵ Tamtéž, roč. VI., č. 10., ze dne 1. 10. 1937.

Domáci idylka při příjmu televise.

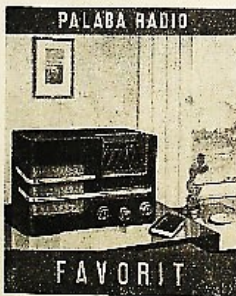

Vnitřní úprava německého přístroje pro promítání televizních obrázků.

SIŤOVÝ SUPERHET PRO STEJNOSMĚRNÝ I STŘÍDAVÝ PROUD

NOVINKA!

FAVORIT UNIVERSAL

FAVORIT
UNIVERSAL

Cena:

Kč 2.290.—

s lampami, včetně daně z obrátu a ze záření.

Prodej na splátky!

Žádejte prospekt RC 77.

84

Při konstrukci tohoto přijímače, který odstraní potíže poslechu rozhlasu v místech se stejnosměrným proudem, byly uplatněny všechny nejnovější poznatky z oboru radiotechniky a akustiky. Mimořádný důraz kladen na to, aby při bezvadném výkonu byl zaručen **věrný, nezkraslený, lahodný přednes**. Zamontovaná **protiporuchová tlumivka** odstraňuje síťové poruchy. Filtrace síťové části je **dokonale provedena**, takže přístroj pracuje bezvadně i na stejnosměrné síti se rtuťovým usměrňovačem. **Automatické vyrovnání fadingu** zaručuje prakticky stejnou hlasitost všech vysílacích stanic bez rozdílu, zda jde o větší nebo menší vysílací energii. Samostatný **vývod pro druhý amplicon a vypínač amplicionu v přijímači** umožňuje poslech v druhé místnosti, aniž by byl eventuel. amplicion aparátu v činnosti. Uspořádání vypínače zneumožňuje poškození koncové lampy při vypojení obou amplicionů a zapojeném přijímači. **Pojistka v přívodu ze sítě** zaručuje náležitě zajištění proti zkratu v síti. Osazení lamp je pečlivě voleno, takže přístroj má velmi silnou reprodukci, aniž by však při tom zkresloval. Také vzhledu byla věnována mimořádná pozornost. **Krásná, akusticky bezvadná skříň** ze vzácného dřeva s **chromovanými kovovými ozdobami a třibarevná, prosvětlená skleněná stupnice** představují řešení, které uspokojí každého. Z ostatních detailů přijímače budíž uvedeno:

7 laděných obvodů - vstupní pásmový filtr o mezifrekvenci 125 Kc -
civky se železovými jádry PALAFER - permanentní dynamický amplicion
PALABA - plynule regulovatelná tónová clona - gramofonní přípojka -
možnost přepínání pro napětí od 110 V do 227 V stejnosměrného, resp.
střídavého proudu.

Lampy: CK1 - CF3 - CBC1 - CL4/CY1 - C3 (C4)
rozsah 19—2000 m

úsporný provoz při spotřebě cca 65—68 W
(1 KW hod. = 3¹ - Kč - 1 provoz. hod. cca 20 hal.)

Obr. č. 204 Zleva: Představa domácí idylky při sledování televize ze 30. let 20. století a vnitřní uspořádání ‚německého přístroje pro promítání televizních obrázků‘. Dole reklama na síťový superhet *Favorit Universal* značky Palaba.¹⁰³⁶

¹⁰³⁶ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VI., č. 10., ze dne 1. 10. 1937.

SVĚTLO a SÍLA

V Slaném, městě dobrých baterií,
dne 1. dubna 1937.

Ročník VI.

Obchodně technický měsíčník.

Číslo 4.

Obr. č. 205 Velikonoční nadílka z *Palaby*: z jedné kraslice se klube *Karmelitka*, hůlková ruční svítilna a kapesní baterie ze suchých článků.¹⁰³⁷

Jaroslav Jan Pála: *Proudové zdroje u bateriových přijímačů*. Zakladatel firmy občas přispěl do časopisu odborným článkem, v němž ovšem uměl oslovit pravidelné i potenciální kupce akumulátorů i radiopřijímačů firmy Pála. Autor otevřel téma nenápadným připomenutím, že síťové přijímače zvyšují účet za elektřinu, ale bez dalších starostí. Bateriovým přijímačům je třeba věnovat stálou péči a finanční náklady. „Tyto nevýhody jsou vykoupeny opětně výhodami, že bateriový přijímač není odvislý od jakékoliv sítě, podle libovůle může být

¹⁰³⁷ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VI., č. 4., ze dne 1. 4. 1937.

přenášen v domě i mimo dům a jsou-li proudové zdroje v pořádku, poslouží vždy dobře a otevírá svému majiteli celý svět a umožňuje podíl a účast na kulturním životě i tam, kde ještě ani v dohledné době elektrina nebude zavedena, bude-li zavedena vůbec.“¹⁰³⁸ Pála přirovnával baterie k zázraku oproti zdlouhavé a technologicky i prostorově náročné výrobě elektřiny ať už v parních nebo vodních elektrárnách. „Uvážíme-li, že v takovém jednom nepatrném článku normální baterie jest ukryto 15 g aktivní hmoty, v celé baterii pak takových 45–50 g a že těch 50 g neživé hmoty vydá až 8 hodin světla, když uvážíme, že baterie anodová, potřebná ku přístroji, složená z většího počtu jednotlivých článků, slouží po celé týdny, někdy i několik měsíců, nejsme si ani vědomi, co za poklad vydávající elektrický proud skutečně máme.“¹⁰³⁹ Atd. Pálův článek prokazoval jeho hlubokou odbornou znalost popisované problematiky i schopnost přiblížit tuto elektrotechnickou machu populární formou nepoučeným rozhlasovým koncesionářům. Obě tyto vlastnosti se daly předpokládat. Překvapuje však Pálůva brilantní stylistika. Pod čarou byla uvedena připomínka obchodníkům, aby si před Vánocemi roku 1937 včas objednali zboží značky *PALABA*.

Dohoda mezi elektrotechnikou a radioobchodníky.

Praha 29. dubna. (us) Dnes dopoledne se konala v pražské obchodní komoře za předsednictví dr. Krause porada mezi organizacemi elektrotechniků a obchodníků radiovými přístroji o oprávnění k opravám radiopřístrojů a stavbě antén. Porada skončila kompromisem toho obsahu, že opravy těchto přístrojů budou moci napříště provádět vedle koncesovaných

elektrotechniků také ti majitelé radiokoncesí, kteří absolvují odborný kurs a složí zvláštní zkoušku. Do tohoto oprávnění bude spadat také stavba jednoduchých antén, které nekřížují slaboproudá nebo silnoproudá vedení. Obě skupiny zvolily užší komisi, která vypracuje společný návrh ve smyslu tohoto ujednání a předloží jej ministerstvu obchodu. (A-Z 30. s. 57).

Profesor Kacafírek si zašel do lesa...

47

Obr. č. 206 Nahoře zpráva převzatá z deníku *A-Z* z 30. 4. 1937. Opravy radiopřístrojů mohli na základě dohody elektrotechniků a obchodníků s rozhlasovými přijímači provádět koncesovaní elektrotechnici a ti majitelé radiokoncesí, kteří absolvovali odborný kurs a složili zvláštní zkoušku. Do tohoto oprávnění měly spadat také stavby jednoduchých antén, které nekřížovaly slaboproudá nebo silnoproudá vedení. Komiks uvedený dole komentář nepotřebuje.¹⁰⁴⁰

¹⁰³⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VI., č. 12., ze dne 1. 12. 1937.

¹⁰³⁹ Tamtéž.

¹⁰⁴⁰ Tamtéž, roč. VI., č. 6., ze dne 1. 6. 1937.

11.2.6 Sedmý ročník – 1938

Rok 1938 byl v dějinách Republiky československé přelomový. Na konci září byl podepsán Mnichovský diktát a Evropa nevratně začala směřovat ke Druhé světové válce.

To ale v lednu tušil jen málokdo. První číslo časopisu, jako obvykle, otevírá přání do nového roku a shrnutí událostí roku uplynulého. Redakční úvodník připomněl květnový skon prvního ministerského předsedy RČS dr. Karla Kramáře, zářijové úmrtí prezidenta Osvoboditele T. G. Masaryka. V prosinci 1937 zemřel také ministr obchodu a průmyslu Josef Václav Najman. Posledně jmenovanému politikovi byl v čísle věnován ještě nekrolog, jehož autor, podepsaný šifrou „-ek“, vyzvedl Najmanův nesouhlas s tzv. *batismem*. V závěru redaktor vyzvedl přednosti obou osobností, tj. J. V. Najmana i Tomáše Bati, když je označil za muže hodné následovníků.

O výrobním a prodejním sortimentu Palaby poreferoval Jaroslav Kubeš. Zdůraznil kvalitu Pálových článků se vzdušnou polarizací, špičkové radiopřijímače s odrušovači, cívky se železovými jádry *PALAFER*, přepínače, šasi, transformátory atd. vyráběné v továrně. Vyzvedl zvláště telegrafní klíč s bzučákem a baterií pro výcvik mládeže v telegrafování. Kubeš nemohl zapomenout ani na automobilové, autobusové a motocyklové akumulátory.

Z chemické výroby inženýr pochválil novou dětskou zubní pastu podle předpisu pediatra MUDr. K. Kulhánka. Výčet chemických produktů uzavřel Kubeš odkazem na francovku *Karmelitku*. Článek byl určen především obchodníkům, aby věděli, co objednávat.¹⁰⁴¹ Číslo obsahovalo celkem osm stran reklam na výrobky uvedené v Kubešově článku.

K. H. *Apel k obchodníkům*. Redakce zveřejnila příspěvek údajného zákazníka Palaby. Ten předložil čtenářům časopisu podobenství o koupi čepice. Zaujala ho v jakémsi výkladu Na Příkopech, a proto vstoupil do prodejny, aby zboží prozkoumal zblízka. Prodavač mu dal onu pokrývku hlavy nejdříve do ruky, pak mu ukázal etiketu, jež dokládala renomovanou značku a anglický původ zboží. Teprve pak mu sdělil cenu. Analytik „z lidu“ měl za to, že je vlastně povinností každého obchodníka poučit zákazníka o rozdílech zboží vyrobeného pro stejný účel, jehož ceny jsou různé. Jako je kvalitní čepice dražší než pokrývka hlavy nižší jakosti, tak je analogicky baterie *Excelsior Palaba* dražší než srovnatelné konkurenční výrobky, protože je z hlediska provozu vytrvalejší. Není třeba zákazníkům říkat, že baterie je bez salmiaku, a tudíž na konci svého technického života nezhodnotí pouzdro svítilny. Stačí jim sdělit svítivost baterie přesně v hodinách. Následně jim ukázat zrezivělé pouzdro s „vyteklo“ levnou baterií a pro srovnání „vypálenou“ baterii *Excelsior Palaba* bez zjevných známek rozkladu.

¹⁰⁴¹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VII., č. 1., ze dne 1. 1. 1938.

Zákazník s iniciálami K. H., dále uvedl obdobnou zkušenost s *Karmelitkou*. Jiné francovky vypadají podobně, ale jejich lahvička má tlustší sklo, a tudíž obsahuje méně blahodárného roztoku, který samotný má méně mentolu a alkoholu než *Karmelitka*. Z čehož nepřímou, ale zcela jasně, vyplývá, že by měl každý obchodník prodávat jen zboží osvědčené značky dobré firmy, tedy značky *Palaba*.¹⁰⁴² Následovalo osm stran reklam na výrobky popsané v Kubešově článku.

Strana 7 prvního čísla VII. Ročníku časopisu obsahuje dva nesourodé materiály. První pojednává *O kapacitě akumulátoru*. V článku je vysvětlen rozdíl mezi dvěma základními parametry akumulátoru – kapacitou a napětím. Voltáž je určena počtem článků a součtem jejich napětí a lze ji změřit voltmetrem. Kapacita je pohyblivá, závislá na síle vybíjecího proudu. Čím je tento silnější, tím je kapacita akumulátoru menší a naopak. Z toho plyne, že při posuzování kvality akumulátoru je třeba zkoumat jak kapacitu, tak příslušné vybíjecí proudy.¹⁰⁴³

Druhý článek na téže straně má titul *C.P.O.* a jeho autorem je A. Pipka. Po úvodním globálním vojenskopolitickém exkurzu, v němž jsou zmíněny probíhající lokální války, je shrnut tehdy platný legislativní rámec pro civilní protiletectkou ochranu. Doba je nejistá, a proto se staví kryty C.P.O., které je třeba vybavit suchými články, akumulátory, zvonkovými zařízeními, telegrafními klíči s bzučákem a také bateriovými přijímači značky *Palaba*. V žádné lékárnice nesmí chybět francovka *Karmelitka*. Trhliny v gumových oděvech a maskách zacelí bezpečně lepidlo *Palol*.¹⁰⁴⁴ Šlo tedy opět o reklamu na výrobky značky *Palaba*, které se daly použít pro účely civilní protiletectké ochrany.

Úvodní číslo časopisu uzavírají rubriky *Různé zprávy*, *Veselý Palabáček* pro děti a *Zkus to* – stránka určená mladým lidem, jimž byla blízká elektrotechnika a stavba strojků využívajících základních principů elektřiny a magnetismu.¹⁰⁴⁵

V jednotlivých číslech sedmého ročníku časopisu se střídaly rubriky *Veselý Palabáček* a *Palabáček a Plamínek*. Téměř v každém vydání publikoval redaktor Vodák vlastní báseň, jejíž téma se vztahovalo k ročnímu období nebo aktuální události.

VII. ročník časopisu obsahoval rovněž odborné články z oboru elektrotechniky, například práce redaktora s šifrou ,P.‘ nazvaná *O práci s železovými cívkami*. Sdělení bylo zřejmě určeno

---

¹⁰⁴² SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VII., č. 1., ze dne 1. 1. 1938.

¹⁰⁴³ Tamtéž.

¹⁰⁴⁴ Tamtéž.

¹⁰⁴⁵ Domnívám se, že není nutno takto rozsáhle citovat z celého VII. ročníku. Dále proto zmíním jen nejzajímavější materiály.

radioamatérům, kteří si sami stavěli přijímače podle návodů se schémata, vydávanými firmou Pála.¹⁰⁴⁶

Jednotlivá čísla časopisu byla nově obohacena rubrikou *Služba Palaby*, která zahrnovala dvě podrubriky *Co nám tu kdo poví, to se každý doví!*, do níž měli přispívat čtenáři svými podnětnými nápady a pomáhat tím jak firmě Pála, tak ostatním čtenářům časopisu, a *Posviťme si na to*,¹⁰⁴⁷ v níž byl obvykle připomenut nějaký konkrétní technický vynález, například Aerovo žárové tělísko, tzv. plynová punčoška, kterou koncem 19. století vymyslel Auer von Welsbach a jež se využívala pro plynové pouliční osvětlení. Nová rubrika s oběma podrubrikami měla napomoci tomu, aby se „měsíčník stal pestrým a zábavným“.¹⁰⁴⁸

Titulní stranu třetího čísla VII. ročníku časopisu tvořila pozvánka na Pražské vzorkové veletrhy, které se konaly ve Veletržním paláci od 11. 3. do 20. 3. 1938. *Palaba* opět vystavovala na třech místech: ve Veletržním paláci na stánku č. 116, na novém výstavišti vedle veletržního paláce se konal *Radiotrh*, kde *Pálovka* vystavovala své radiopřijímače na stánku *Radio Palaba* č. 13106. Akumulátory slánské provenience byly předváděny na tzv. starém výstavišti, konkrétně na stánku akumulátorů *Palaba*, na jarním motorovém trhu, v levém křídle průmyslového paláce. Firma Pála zde předváděla mj. dva nové chemické výrobky s obchodním názvem *IPA* a *PALAX* (obr. č. 208), dále plynové masky a filtry. Vyhodnocení veletrhu přinesl časopis v následujícím, dubnovém čísle pod názvem *Jarní PVV a PALABA*. Opět byl zmíněn vystavovaný sortiment a vyzvednut kladný ohlas návštěvníků veletrhu na produkci značky *Palaba*.¹⁰⁴⁹

Druhé číslo VII. ročníku časopisu otvíral medailon k šedesátým narozeninám Milana Hodži. Z obsahu vydání uvedeného nad státníkem stojí za zmínku článku *Palaba na sněhu*, v němž Jaroslav Kubeš doporučuje nejvhodnější svítilny a svítilnová pouzdra pro lyžařky a lyžaře. Stať *Univerzální bojový filtr*, *UF PÁLA* představuje filtry do plynových masek, které byly úředně vyzkoušeny *Vojenským technickým a leteckým ústavem*, ale také ve *Vysoké škole báňské v Příbrami* (obr. č. 207). Reklama byla zakončena rozšířeným sloganem: „**Bezpečí v nebezpečí** zajistí si jen ten, kdo má již nyní pro sebe a členy rodiny spolehlivou masku domácí výroby s bezvadným a dokonalým filtrem. Výrobky firmy Pála jimi jsou.“¹⁰⁵⁰ Autor, podepsaný šifrou –el., zase ve zprávě *Chemik u necek* chválil modřidlo, tedy vlastně bělidlo, *IPA*. Jedna strana čísla je věnována akumulátorům a dvaceti tisícům vyrobených cívek pro přijímače

¹⁰⁴⁶ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VII., č. 1., ze dne 1. 1. 1938.

¹⁰⁴⁷ Tamtéž.

¹⁰⁴⁸ Tamtéž.

¹⁰⁴⁹ Tamtéž, roč. VII., č. 3. a 4., ze dne 1. 3. a 1. 4. 1938.

¹⁰⁵⁰ Tamtéž, roč. VII., č. 2., ze dne 1. 2. 1938.

stavěné radioamatéry *Palafér*. V dalším sdělení byli čtenáři vyzváni, aby při montáži dynamek na svá kola postupovali podle návodu a jejich opravy svěřovali továrně, která konkrétní dynamko vyrobila. Reakce na špatně vyplněné objednávky výrobků značky *Palaba* měla titulěk *Nechceme si hrát na slepou bábu*. Fiktivní rozhovor obchodníka s aranžérem odpovídal na otázku *Jak si uděláme jarní výklad?*¹⁰⁵¹

Názorným příkladem využití publicistického žánru reportáže pro reklamní účely je článek J. V. Kysučana psaný ve slovenštině *Reportáž z Jánošíkovho kraja*. I když na slovenském venkově tehdy většinou nebyla zavedena elektřina, žilo se podle Kysučana lidem dobře. „*Ale nemyslite si, že občania tejto tak zvanej dediny nie sú účastní dobrodenia vynálezu elektrickej energie. Je tu v strede obce, ktorá má po odľahlejšie kopanice asi 16 km do dlžky – na dvadsať radiových bateriových aparátov a našli byste rad radom akumulátory aj anodky Palaba.*“ Když šel mládenec za svou milou, již si nespítil, *horiacim lampášom ako nočný vartáš*, ale baterkou značky *Palaba*.¹⁰⁵²

<p>Rektor Vysoké školy báňské Příbram.</p>	<p>V Příbrami, dne 18. ledna 1938.</p>	<p>Posouzení.</p>
<p>Úhrnný posudek</p>		
<p>o zkouškách filtrů firmy PÁLA akc. spol. v Staném. Zkoušena byla serie předložených 10 (deseti) filtrů.</p>		<p>Úhrnem lze posouditi zkoušené filtry firmy Pála akc. spol. ve Staném, takto:</p>
<p>Výsledky zkoušek.</p>		<p>Zkoušené filtry vyhovují velmi dobře pokud se týká resistance proti bojovým látkám, neboť vykázané rezistenční doby jsou, lze říci, spíše neobvykle vysoké.</p>
<p>1. Váha v kg: 0.45 kg.</p>	<p>2. Dýchací odpor filtrů v mm vodního sloupce při rychlosti nasávaného vzduchu 30 lit. min.: 16.7 mm v. sl.</p>	<p>Výsledky měření odporu zkoušených filtrů jsou zcela uspokojivé.</p>
<p>3. Schopnost filtrů chrániti proti difenylchlorarsinu v mg/m³ koncentrace: chrání proti koncentraci 500 mg/m³.</p>	<p>4. Životní doba filtru v min. při vdechovací rychlosti vzduchu 20 lit./min., při 50% relativní vlhkosti vzduchu a koncentraci fosgenu 5%: 33 min., 33 vt.</p>	<p>Ochrana proti arsinům jest, jak svědčí nejen nefelometrická čísla, ale i výsledek zkoušky v plynové komoře, velmi dobrá i pro nejtěžší případy zcela uspokojivá.</p>
<p>5. Životní doba filtru v min. při vdechovací rychlosti vzduchu 20 lit./min., při 50% relativní vlhkosti vzduchu a při koncentraci chlorpikrinu 5%: 70 min., 12 vteřin.</p>	<p>6. Nefelometrická hodnota se zřením k ochraně proti arsinům v %: 99.9 (Zeissův nefelometr).</p>	<p>Konstrukce filtrů je solidní, jeví dobrou odolnost proti nárazům a otřesům.</p>
		<p>Výsledky zkoušek svědčí o velmi stejnoměrné odborné výrobě filtrů.</p>
		<p>Dr. Parma v. r. Prof. Dr. Ing. Alois Parma, rektor Vysoké školy báňské v Příbrami.</p>

Obr. č. 207 Příznivý posudek filtrů do plynových masek vyráběných firmou Pála v předmnichovském období. Rektor Vysoké školy báňské v Příbrami Prof. Dr. Ing. Alois Parma uzavřel své expertní posouzení slovy: „*Zkoušené filtry vyhovují velmi dobře, pokud se týká resistance proti bojovým látkám, neboť vykázané rezistenční doby jsou, lze říci, spíše neobvykle vysoké. ... Výsledky zkoušek svědčí o velmi stejnoměrné odborné výrobě filtrů.*“¹⁰⁵³

¹⁰⁵¹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VII., č. 2., ze dne 1. 2. 1938.

¹⁰⁵² Tamtéž, roč. VII., č. 3., ze dne 1. 3. 1938.

¹⁰⁵³ Tamtéž, roč. VII., č. 4., ze dne 1. 4. 1938.

S P O

Bezpečí v nebezpečí s maskou a filtrem PÁLA

Protiplynové masky a filtry s touto značkou jsou jistou ochranou proti všem bojovým látkám.

Druhy masek:
 Samaritánská maska „SM“
 Lidová maska „LM“
 Dětská maska „DM“

Druhy filtrů:
 Universální filtr „UF“
 Velký bojový filtr „VBF“
 Průmyslový filtr „PF“
 Cvičný filtr „CF“

Filtr PÁLA vyniká nepatrným dýchacím odporem, odolává všem ořesům, má neobyčejnou adsorpční schopnost.
 Nabítká a ceny na požádání.

Svítilny pro službu při zatemňování.
 Obj. čís. 245/MS komplet cena Kč 37.10
 Svítilna na čelo s moderním celluloidovým filtrem a kovovým stínítkem, baterie Excelsior Palaba a žárovka obj. čís. 433.

Černé smaltované rozsvětlací pouzdro s věšákem a držákem s čočkou Ø 50 mm, se stínítkem a moderním celluloidovým filtrem, s baterie Excelsior Palaba a žárovkou obj. čís. 436.

245/MS
1657/MS

„Neděre se!“

rekněte hospodynkám před jarním uklídem a práním. Máme pro Vás připraveny malé, ale zdatné pomocníky —

dvě skvělé novinky:

PALAX

cídicí na kov,
sklo, mramor atd.
čistí rychle bez námahy, dává
kovovým předmětům krásný,
trvalý lesk.
Obj. čís. 9431, cena Kč 1.70

IPA modř,

výdatné modřidlo v tubě, modří,
desinfikuje i příjemně parfumuje
prádlo, jemně dodává osušující
bělostí.
Obj. čís. 9310
cena Kč 3.50

ERPIS

Prášek na drhnutí dřeva, porcelánu, kovů.
Obj. čís. 9420, Kč 6.—
Obj. čís. 9421, Kč 19.—
Obj. čís. 9422, Kč 85.—

VENDON

Cídicí na zašle kovy.
Obj. čís. 9301, Kč 3.—
Obj. čís. 9302, Kč 5.—
V plechovkách:
Obj. čís. 9401, Kč 16.—
Obj. čís. 9402, Kč 25.—
Obj. čís. 9403, Kč 45.—

ERPA

č. patent čís. 47480.
Cídicí na kovy.
Obj. čís. 9411, Kč 1.70
Obj. čís. 9412, Kč 3.—
Obj. čís. 9413, Kč 10.—

Obr. č. 208 Část výrobního sortimentu značky Palaba z roku 1938. Niže filtry do plynových masek, výše chemická čistidla, cídicí, mořidla atd. vhodná nejen do domácností.¹⁰⁵⁴

¹⁰⁵⁴ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VII., č. 3., ze dne 1. 3. 1938.

Páté číslo se neslo v duchu 8. května, tedy svátku matek. K tomuto dni vyráběla *Palaba* řadu suvenýrů, které se snažila vnutit svým prodejcům a jejich zákazníkům. Ve vydání jsou dále připomenuty možnosti zvýšit obrat prodejem francovky Karmelitka v návaznosti na počínající turistickou sezonu a inženýr Kašpar propagoval novou bateriovou třílampovku CARLTON (obr. č. 210).

Od šestého čísla sedmého ročníku se v časopise objevuje nová rubrika *Od nás a o nás*. Zde byla publikována svatební oznámení, životní jubilea zaměstnanců nebo obchodníků Palaby, sdělení o nových výrobcích a inovacích produktů starších, ohlasy na jiné rubriky časopisu. Ukázalo se například, že rubrika *Zkus to*, věnovaná mladším i starším kutilům, se neosvědčila. Další novinkou, zavedenou roku 1938, byla rubrika *Oznamujeme Vám...* v níž jednotlivá oddělení továrny prezentovala své produkty. Třeba v sedmém čísle to byla radiotovárna.¹⁰⁵⁵

Blížilo se dvacáté výročí vyhlášení republiky. Jak a kdy se správně vyvěšuje nebo nosí *Státní vlajka – státní prapor – státní trikolóra* u příležitosti nadcházejících oslav, pojednával stejnojmenný článek.

Konec školního roku byl zřejmě příčinou, proč redakce zvolila pro červnové vydání časopisu úvodník *Kam s mládeží?* Článek radil rodičům, jak přistupovat k výběru povolání jejich dětí.

Důležitým materiálem publikovaným v červnovém čísle byly formuláře žádostí a podmínky pro koncesionáře prodeje plynových masek.

Opožděné sedmé číslo časopisu (vyšlo až v srpnu) otvírala pozvánka obchodníkům na Pražský podzimní vzorkový veletrh nazvaná *Do nového období*. Zákazník byl zde označován za „Jeho Veličenstvo pana zákazníka, pana spotřebitele“. Proto bylo povinností živnostníka či obchodníka vyhovět jeho potřebě, zálibě i přání. Podnikatelé, kteří vyrobili jakékoli nové spotřební zboží – baterii, plynovou masku nebo rádio, byli v článku označeni za objevitele ostrovů. Také obchodník, který začal s prodejem nového zboží, vykonal podle autora pozvánky velký čin. Tímto způsobem byli obchodníci zváni na veletrh, aby se seznámili s baterií Palaba 444, a tento výrobek světové kvality předložili svým pánům – zákazníkům.

Autor článku, v jehož titulku bylo použito podobenství se zemědělským rokem *Přijde zima a zeptá se, cos dělal v létě...* doporučoval obchodníkům, aby si uspořádali „radioveletrh“ ve vlastním obchodě. Měli vhodně uspořádat výklad, připravit poutavý plakát a vystavit rádia značky *Palaba*. „Majitel obchodu a původce takové přehlídky stává se na ní jakousi ‚vedlejší‘

---

¹⁰⁵⁵ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VII., č. 6. a č. 7., ze dne 1. 6. a 15. 8. 1938.

osobou. Nevnučuje se návštěvníkům, rád podá výklad, když vidí, že je ho třeba, ale oči má všude (ne snad jen proto, aby někdo nesvědomitý něco neodnesl) a také na kus papíru si zapisuje (ovšem nenápadně), kdo výstavu navštívil – vždy jde povětšinou o lidi jemu známé – a snadno si doma zkontroluje podle seznamu svých zákazníků, zda by měl vésti pak přímou akci k prodeji nové typy, které návštěvník věnoval mimořádnou pozornost.¹⁰⁵⁶ K tomu bylo třeba ještě inzerovat v denním tisku a oslovit zákazníky ‚náborovým‘ dopisem. Pokud obchodník všechny rady splnil, mohla být jeho sezona úspěšná.

Ze sedmého čísla stojí za zmínku technická stránka, která obsahovala články *Správná obsluha radioakumulátoru prodlužuje jeho život* a *O dokonalé i chatrné anodové baterii*.

Osmé číslo mělo vyjít 15. 9. 1938. Po Vodákově básni *Začátkem podzimu*, měl být čtenář poučen o podstatě filtrů plynových masek v článku *Co je adsorpce aktivního uhlí?* Jak vyzkoušet funkčnost masek bylo vysvětleno v pojednání *Plynové komory*. Tato témata po podpisu Mnichovské dohody přestala být aktuální. Civilní protiletectká ochrana se dostala na pořad dne znovu po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava.

Stránku pro obchodníky tvořilo obecné připomenutí, jak vydělat ještě *Před podzimní rovnodenností* a jinými slovy zopakovaná výzva z minulého čísla *Nové zboží v obchodě*.

Chemický sortiment Palaby byl připomenut v článku *Poražená dřina*. Vítězkou tušeného zápasu měla být pravděpodobně hospodyňka čistící pekáč na obrázku.

Poslední stránka vydání měla být věnována historii techniky, přesněji Vilém Hugger pro tuto rubriku připravil stať *Z dějin telegrafie*.

Do skutečně vydaného osmého čísla časopisu se tato témata nakonec nedostala.¹⁰⁵⁷ Obsah záříjově-říjnového dvojčísla musel být z politických důvodů upraven. Dva základní redakční materiály, otvírák *Ve změněných poměrech* a připomínka vojenského dozoru nad výrobou v Palabě – *Návrat k uklidnění*, podávají pro nás Čechy nepříliš lichotivé svědectví o této nelehké době.

Na reklamních stranách časopisu z června 1938 byl inzerován sortiment výbavy pro cyklisty a motoristické akumulátory značky Palaba (obr. č. 209).

Titulní strany šestého, červnového čísla a sedmého čísla časopisu, které však vyšlo až v srpnu 1938, uvádím na obr. č. 211.

Osmé číslo sedmého ročníku existuje ve dvou verzích (obr. č. 212).

¹⁰⁵⁶ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VII., č. 7., ze dne 15. 8. 1938.

¹⁰⁵⁷ Tamtéž, roč. VII., nevydané č. 8., ze dne 15. 9. 1938.

V ruchu městského života
 tolik záleží na výkonu akumulátoru! Musí fungovati startér, osvětlení, ukazatele směru. Tu se pozná, který akumulátor je hospodárnou záso-
 bárnou elektrické energie: Je to

akumulátor

PALABA

**Akumulátory pro veškerá tu-
i cizozemská vozidla:**

- 6 a 12 V akumulátory normalisované v monoblokových nádobách.
- 6 a 12 V akumulátory speciální v monoblokových nádobách.
- 6 a 12 V akumulátory v dřevěných skříňkách.
- 4 a 6 V akumulátory pro motocykly.

V tovární akuservise opravujeme akumulátory všech značek rychle a dobře.

*Svět nyní pln je krás,
stejně v noci jako ve dne.*
 Proto cyklista musí mít dobré světlo.

Dynamka na kola:

- Obj. č. 1751 PALABA . . . cena Kč 95.—
napětí 6 V, výkon 3 W, vhodná žárovka obj. č. 490. Osmihranné pouzdro.
- Obj. č. 1753 PALABA . . . cena Kč 80.—
napětí 6 V, výkon 21 W, vhodná žárovka obj. č. 485, kulaté pouzdro.
- Obj. č. 1754 RAPID . . . cena Kč 70.—
napětí 6 V, výkon 21 W, vhodná žárovka obj. č. 485, kulaté pouzdro.

Novinka — levné reflektory

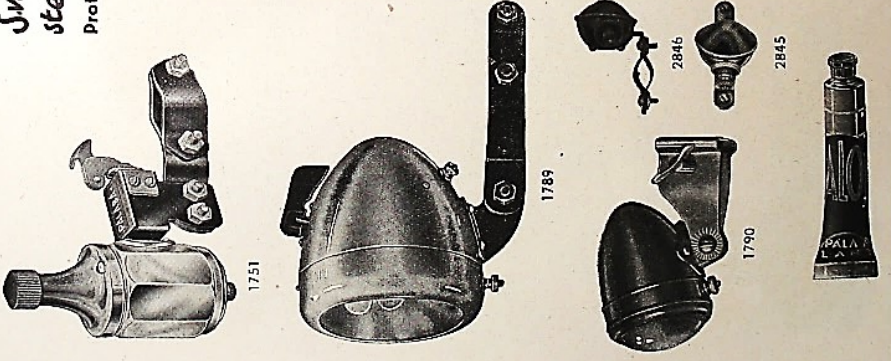
- Obj. č. 1789 . . . cena Kč 40.—
velký reflektor pro 2 žárovky k připevnění na řídicíkovou trubku, Ø 95 mm.
- Obj. č. 1790 . . . cena Kč 15.—
malý cyklistický reflektor pro 1 žárovku k upevnění na lampový držák kola.
- Obj. č. 1792 . . . cena Kč 14.50
tenký reflektor k upevnění na vidlici.

Zadní světlo

- Obj. č. 2845 . . . cena Kč 3.80
zadní světlo s úpornou žárovkou č. 452, k připevnění na blánku.
- Obj. č. 2846 . . . cena Kč 4.20
totož k upevnění na zadní vidlici.

Palol —
 znamenité lepidlo na gumu, dobrý přítel metocyklistů a velocipediátů, lepi každou gumu, pneumatiky, míče, koupací čepice a sábovice atd.

Dodáváme pouze na kartonech po 12 kusech.
 Tuba ca 14 gr za . . . Kč 1.—

Obr. č. 209 Sortiment výbavy pro cyklisty a nabídka akumulátorů značky Palaba na reklamních stranách časopisu z června 1938.¹⁰⁵⁸

¹⁰⁵⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VII., č. 6., ze dne 1. 6. 1938.

Obr. č. 211 Vlevo: Šesté číslo otvírala báseň Adolfa Heyduka, opěvující krásu přírody. Verše ‚Pootavského slavíka‘ dokreslují foto šťastného turistu, jenž odpočívá na výletě v horách vybaven Karmelitkou, kapesními svítilnami a bateriemi z Palaby. V následujícím, červencově-srpnovém čísle napsal o francovce redaktor Vodák v básničce *Z léta do podzimu* tyto verše: „Prázdniny se končí za dva týdny, ... mine život lenošivě klidný, ... kdo má čas a ještě nespíchá, ... nyní zhluboka už dýchá, ... posledních by léta užil zbytků, ... maje po ruce vždy KARMELITKU ... a jsa za každý den teplý vděčen, ... že může být u potoka svlečen, ... tuží tělo, připravuje nervy, ... aby nabral verry do rezervy.“ Vpravo: Z titulní stránky sedmého čísla časopisu, které vyšlo netradičně až 15. 8. 1938, se na čtenáře díval pasáček krav kdesi v horách.¹⁰⁶⁰

Ve změněných poměrech. Redakce se v úvodníku snažila na celé tragické situaci najít co nejvíce pozitiv. Zůstala nám neporažená armáda, která nevykrvácela na bojišti. Vojáci měli být zocelenější a ještě oddanější zmenšenému státu. Ztracené území bylo stejně obýváno již dříve odcizenými, neloajálními lidmi. V republice zůstal tvořivý a důmyslný lid. Teď budeme pracovat pro sebe a konečně snad dosáhneme blahobytu. Ztracené území bylo bohaté na nerostné suroviny a mělo rozvinutý průmysl, který ale nebyl v českých rukou. „*Jeho majitelé povětšinou necítily ani s naším národem, ani s naším státem – naopak, krajně se stavěli proti našemu národu a mnozí z nich i proti našemu státu, z jich řad vyšlo mnoho těch, kdož zdvihli*

V sedmém ročníku přibyla v časopise rubrika Radioadvokát, která informovala majitele rozhlasových přijímačů o měnících se koncesních podmínkách. Tyto změny mělo na starosti ministerstvo pošt.

¹⁰⁶⁰ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VII., č. 6. a 7., ze dne 1. 6. a 15. 8. 1938.

protistátní odboj a vyvolali to, k čemu došlo. Vždyť někteří z nich ani nebyli příslušníky tohoto státu, byli jen vlastníky svých výnosných podniků, kterými těžce konkurovali průmyslu československému a brzdili jeho vývoj.¹⁰⁶¹ Za krize si tyto podniky vymohly celní a daňové úlevy, propouštěly dělníky a ti pobírali podporu od československého státu. „Velký náš státník, ministerský předseda dr. Ant. Švehla, nazval kdysi tento průmysl skleníkovým, neboť bez výsad a výhod nebyl existence schopen.“¹⁰⁶² Na ztracené území Češi už sice neměli právo, ale nově vůči němu neměli ani povinnosti. Již dr. Rašín razil zásadu kupovat jen domácí výrobky, a tak se zbytečně nezbavovat valut. V úvodníku bylo dále poukázáno na nekalé praktiky děčínské firmy Schmidt: „Byl to i říšskoněmecký závod – říšským Němcům patřící – který o svém zboží mohl říci, že je to ‚tuzemský výrobek‘ – protože skutečně v městě u samých hranic vyráběl baterie – proto, aby z nich nemusil platit clo. Zisky ovšem šly za hranice.“¹⁰⁶³ Pálova továrna byla naopak ryze československým podnikem, v němž pracovali jen Češi a Slováci. Výrobky značky *Palaba* s českými názvy měly podle redakčního mínění hledat lepší uplatnění mezi českými a slovenskými obchodníky a konzumenty. Na závěr redakce za firmu slíbila, že se v ‚Pálovce‘ budou i nadále vyrábět kvalitní produkty, jež budou stále zdokonalovány aplikací nových objevů a vynálezů. Obsah článku byl pod čarou shrnut úderným heslem „*Republiku naši posiluje, kdo československý výrobek kupuje.*“¹⁰⁶⁴

Návrat k uklidnění. Redakce připomněla vojenský dozor nad výrobou pro československou armádu ve slánské továrně v předmnichovském období. „*Armáda přece potřebuje bezvadnou funkci desetitisíců polních telegrafů a telefonů – tedy články Palaba. Armáda v poli potřebuje anodové baterie pro polní radiotelegrafní stanice, potřebuje elektrické svítilny do zákopů, úkrytů, polních obvazišť, lazaretů, nemocnic – a zase jsou to baterie Palaba, výrobky velké české továrny v zázemí.*“ Autor článku vyjádřil svou hrdost nad tím, že se firma mohla podílet na obraně vlasti, že výrobky armádě dodávané byly kvalitní a že vojáci se nemuseli obávat žádné sabotáže ze strany zaměstnanců ‚Pálovky‘. Slánští vyráběli hlavně pro armádu, méně pro státní správu, a tak nebylo divu, že na stálé zákazníky a prodejce se zboží často nedostávalo. V očekávání války vypukla mezi lidmi hysterie, v jejímž důsledku byly vykoupeny všechny baterie. Obdobně špatně tomu bylo se svítilnovými pouzdry. Za druhé republiky se tedy výroba baterií a pouzder začala znovu pomalu rozbíhat. Radiopřijímačů a chemických výrobků měla firma na skladě dost.¹⁰⁶⁵

---

¹⁰⁶¹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VII., č. 8. a 9., ze dne 7. 10. 1938.

¹⁰⁶² Tamtéž.

¹⁰⁶³ Tamtéž.

¹⁰⁶⁴ Tamtéž.

¹⁰⁶⁵ Tamtéž.

Obr. č. 212 Osmé číslo sedmého ročníku existuje ve dvou verzích. První nevyšla kvůli aktuální politické situaci, i když byla vtištěna a připravena k distribuci již 15. 9. 1938. Redakce se ale rozhodla vydání pozdržet, dokud se situace nevyjasní. „*To se stalo v pátek 30. září. Nezbylo nám, než část obsahu tohoto velkého čísla pozměnit a rozesílat je dnes jako dvojčíslo.*“ V září 1938 došlo k všeobecné mobilizaci a posléze demobilizaci československé armády. „*Mezi jinými našimi spolupracovníky odešel za vojenskou povinností i odpovědný redaktor našeho listu, pan ing. Josef Haken, záložní důstojník. Práce jím zanechané ujímá se pan Vladimír Hozdecký, jehož jsme ustanovili odpovědným redaktorem.*“ Vpravo výzva k obecné spolupráci pro dobro nového státu po vzoru tří zjevně ‚tvořivých, důmyslných‘ mužů.¹⁰⁶⁶

Rádio se nyní osvědčilo. Poněvadž se za mobilizace rozhlasové přijímače osvědčily, jako nejrychlejší a nejdůležitější médium pro šíření informací poskytované státní správou, nebylo jistě nic nevhodného na tom, připomenout lidem sortiment rádií z Palaby:

Diplomat, bateriový superhet s pěti elektronkami za 2 050 Kč,

Triton, bateriová třílampovka za 1 330 Kč,

Mignon, bateriová dvoulampovka za 920 Kč,

Eterna, síťový pětílampový superhet, jehož prodejní cena v článku nebyla uvedena.¹⁰⁶⁷

Původ obchodních názvů některých výrobků firmy Pála je vysvětlen v tab. č. 33.

¹⁰⁶⁶ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VII., č. 8. a 9., 10. a 11., ze dne 7. 10. a 1. 11. 1938.

¹⁰⁶⁷ Tamtéž.

Krizové, první pomnichovské dvojčíslo bylo ukončeno několika články s politicky „neutrálními“ tématy. Nepravdivou, ‚barnumskou‘ reklamu kritizoval J. V. Kysučan v práci *O konkurenčním boji*. Dále bylo probíráno chování opravářů v autoservisech (‚autosprávkárnách‘) k autoakumulátorům, světlo ve výkladu či volba filtrů do plynových masek.¹⁰⁶⁸

Desáté a jedenácté číslo sedmého ročníku časopisu, tedy opět dvojčíslo, vyšlo 1. 11. 1938. Jeho titulní strana snad měla vzbudit důvěru ve schopnosti manažerů, kteří měli dramaticky zmenšenou republiku v rukou (obr. č. 212). Na další straně si však fanda Palaby přečetl imperativ *Hospodařte s uhlím!* v němž redaktor pod šifrou ‚-el‘ nakupil informace jednu přes druhou. Domníval se, že není třeba s uhlím šetřit, v naší zemi ho totiž máme dost, a navíc horníci živí rodiny a představují tak významnou kupní sílu. A člověk je výkonnější ve správně osvětleném a vyhřátém prostoru. I obchodníci by na tuto pravdu měli pamatovat. Jednak oni sami nebudou trpět revmatismem, jednak je teplo dobré pro nabízené zboží, a jednak by zima mohla odradit potenciálního zákazníka, který má také právo se v obchodě zahřát.

Článek pokračoval líčením výhod a nevýhod různých typů kamen a doporučoval způsob jejich výběru dle konkrétního prostředí. Tah komína je stejně důležitý: když je slabý, kamna dehtují, je-li silný, hrozí požár od přehřátých trámů. Tady vzniká prostor pro tenkostěnné plechové, kouřové trouby nebo soustavu tří trubic. I ty vytápějí. Kouřové trouby, trubice a komíny se musí vymetat! V neposlední řadě si podle autora článku bylo třeba prostudovat návod k použití pro konkrétní kamna, vybrat správné topivo a to skrápět, nebo dokonce prolévat vodou. Nevyhořelé kousky koksu či uhlí se totiž dají znovu přiložit do kamen. „*Tak hospodařte s uhlím. Zkoušejte, když se toho potřeba objeví – ale tepla si popřejte.*“¹⁰⁶⁹ Uzavřel redaktor poučení obchodníkům.

Citovaný materiál v nezaujatém čtenáři evokuje pocity nepatřičnosti až trapnosti, bezradnosti a bezmoci, snad jako reakce na bezvýhodnou zoufalost společensko-politické situace tzv. Druhé republiky Československé, než pokus o odbornou radu obchodníkům z oboru kvality a ekonomiky vytápění prodejních prostor.

Plnou parou dále. Motivační sdělení doporučovalo čtenářům, aby přestali plakat, poněvadž vše špatné je jistě již za nimi, budoucnost mají ve svých rukou, jež je třeba přiložit k dílu, a pracovat dokonce více než dosud. „*Všichni vyhledávejte práci, neboť jenom tak budeme opět silnými a vzdornými.*“¹⁰⁷⁰ Za vzor si redaktor vzal československého souseda,

¹⁰⁶⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VII., č. 8. a 9., 10. a 11., ze dne 7. 10. a 1. 11. 1938.

¹⁰⁶⁹ Tamtéž, roč. VII., č. 10. a 11., ze dne 1. 11. 1938.

¹⁰⁷⁰ Tamtéž.

poraženého v První světové válce. „*Němci byli odhodláni vyvolat světovou válku, aby semkli všechny Němce ve střední Evropě do jedné pospolitě rodiny. I my musíme ukázat světu, že držíme neméně pevně pohromadě a že dovedeme praktikovat heslo ‚Svůj k svému a vždy po pravdě!‘ Jsme obchodníky, prodáváme našemu okolí zboží, kterým podporujeme nějakou továrnu a zda prodejem ve svých krámech neodvádíme peníze lidem cizím, všem nám nepřátelským, kteří utiskují naše krajany a běrou jim jejich rodnou řeč a kteří by ji vzali jednou i nám, kdybychom nebyli dosti pevní a podlehli.*“¹⁰⁷¹ V závěru článku, plného nenávisné nacionalistické rétoriky, a doslova prostoupeného bezobsažnými frázemi, vyzval redaktor obchodníky k tomu, aby dobře sloužili svým zákazníkům, v čemž jim měl časopis vydatně pomáhat.

Co jsme dělali v minulých dnech? Materiál podepsaný autorskou šifrou ‚J. K.‘ podával zprávu o dění v továrně v období mobilizace (obr. č. 213). Mnoho dělníků a úředníků narukovalo a management v čele s J. J. Pálou zoptimalizoval činnosti a procesy v podniku tak, že zvládl trojnásobek oproti výchozímu stavu před „okleštěním“ republiky. Nyní bylo nutno téměř všechny suroviny pro výrobu suchých baterií dovážet. Železniční doprava byla dočasně přerušena, a tak firma rozvážela zboží do skladů a obchodníkům v nákladních autech. Pochopitelně vzrostla i poptávka po akumulátorech do aut, motocyklů, autobusů a rádií. Přetíženy byly také továrny na kovové zboží a radiotovárna. Konstrukteři a inženýři adaptovali firmu na nové podmínky. Výroba se přitom nezastavila! Zákazníkům byly zaslány dopisy se šestistránkovými prospekty – ceníky, jichž měli obchodníci využít k včasné objednávce zboží na vánoční trh.¹⁰⁷²

V nové Republice. Úvaha o stávajících geopolitických poměrech Československa „zmenšeného“ územně i počtem obyvatelstva, které však mělo být údajně jako celek jednotnější a pevnější. „*To co ještě prožíváme nyní – to už jest jenom úklid po bouři, tvorba zdravějšího státního celku, zatím co ještě nad jinými státy v Evropě i mimo Evropu válejí se temná, bouřlivá mračna a co komu vzejde za touto neprůhlednou clonou a co na koho nebo pro koho se chystá, zůstává neznámé. Také na jiné ještě dojde a všichni nevyjdou ze spádu bližších nebo vzdálenějších událostí historických tak, bez boje a bez krveprolití, jako jsme vyšli my, nyní republika tří autonomních celků národních, českomoravského, slovenského a podkarpatského – republika tří bratří téže rodiny slovanské, – z nichž každý má a bude mít domov na kterémkoliv místě tohoto státního území.*“¹⁰⁷³ Ale žádná škoda, dva odpadlé národy byly ‚zcela jiného

¹⁰⁷¹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VII., č. 10. a 11., ze dne 1. 11. 1938.

¹⁰⁷² Tamtéž.

¹⁰⁷³ Tamtéž.

kmene‘ a Poláci? Ti jsou sice Slované, ale vždy se snažili nějak odlišovat *,ideou a mravy‘*. Češi se na tyto tři národy, a zejména na Němce, museli v dobách první republiky vždy ohlížet a uspokojovat jejich národnostní, kulturní a hospodářské potřeby. Jejich podniky konkurovaly našim, slovanským podnikům. Byli spoluobčany, měli na to tedy nárok. To se ale odtržením Sudet změnilo. *„Nám v budoucnu musí jíti o to, abychom zaměstnali průmysl a výrobu, která jest v ruce slovanských obyvatelů tohoto státu, výrobu, která zaměstnává naše slovanské, české, slovenské a podkarpatoruské dělníky.“*¹⁰⁷⁴ Sousedům plánoval autor podepsaný šifrou *,-el‘* prodávat jen výrobní přebytky, a od nich nakupovat jen to, co nebude konkurovat československým výrobcům, tak, aby nebyli poškozeni naši Slované v našem slovanském státě. Podmínky Mnichovského diktátu byly přísné až kruté a přijdou ještě další, o mezinárodních, finančních a obchodních stycích. Měly se týkat přednostních cel, výhod pro importované suroviny a výrobky. Redaktor trpně konstatoval, že i tyto nové podmínky bude nutné přijmout. *„Bude úmyslem zajistit si u nás dobré odbytiště – na druhé straně snad i nám budou přislíbena lepší odbytiště v sousedních zemích a snazší vývoz některých druhů zboží. Nač by měli sousedé tolik nového přírůstku průmyslů, tolik dolů a tolik nejrůznějších podniků, když jich pro sebe nepotřebují?“*¹⁰⁷⁵ Jedinou obranou proti těmto křivdám měla být právě ona slovanská vzájemnost v rámci Druhé československé republiky. Každý Slovan měl proto kupovat jen tuzemské výrobky, aby naplnil Palackého heslo *„Sviž k svému!“*

Dvanácté číslo časopisu vyšlo 1. 12. 1938. Jeho titulní strana byla věnována Vánocům. Hlavní článek vydání, úvodník Pavla Kohouta *České Vánoce* hledal střízlivé odpovědi na palčivé hospodářské otázky nedávné předmnichovské a pomnichovské minulosti. *„Tehdy byla snad v některých závodech lepší zaměstnanost, lepší pracovní konjunktura – ale vesměs na zbrojení a to, co s ním souviselo. Hodnoty, které jsme před rokem tvořili, byly ony, jež jsou ihned odsouzeny k odpisu, protože jich nelze ani úrokovati ani umořovati žádnými vlastními výnosy, necht’ to byla děla, tanky nebo opevnění a překážky. Letos pracujeme na hodnotách, jejichž produktivnost je nesporná. I ti, které místo výplat podpor umístili jsme do ukázněných pracovních legií, tvoří hodnoty v nových silnicích, drahách a jiných dílech, která svou nákladnost v budoucnosti uhradí skvěle svou výnosností.“*¹⁰⁷⁶ Redaktor přemítal o ztrátách a ziscích. *„Majetek na onom území, třeba majetek státní, přece patřil těm, kdo sousednímu státu připadli s ním...“*¹⁰⁷⁷ Ke skutečné ztrátě mělo dojít na Slovensku. *Komárno, Košice, Mukačevo, Užhorod* vybudovány za peníze z historických zemí, krajiny nesoběstačné na to nepřispěly

---

¹⁰⁷⁴ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VII., č. 10. a 11., ze dne 1. 11. 1938.

¹⁰⁷⁵ Tamtéž.

¹⁰⁷⁶ Tamtéž, roč. VII., č. 12., ze dne 1. 12. 1938.

¹⁰⁷⁷ Tamtéž.

a doposud výnosností, poplatností, těch nákladů neuhradily.“¹⁰⁷⁸ Provizorium skončilo, v čele státu stojí zvolený prezident a druhá republika se podle redaktora stávala spořádaným státem.

Tab. č. 33 Původ obchodních názvů výrobků firmy Pála podle časopisu.¹⁰⁷⁹

Poř. číslo	Název baterie	Původ názvu
1.	PALABA	PÁLA Baterie („Pálova baterie“)
2.	EXCELSIOR	„...jest jméno klasické opery, která jest holdem vzmachu lidského ducha, hojně se hrála ještě v prvním desetiletí tohoto století a dali jsme je baterii bezsalmiakové, se kterou jsme začali raziti nové cesty při výrobě baterií.“
3.	POLYDOR	„mnohodárce“, řekli jsme hospodárné baterii – svítilně z velkých článků...“
4.	SIGNALIA	Baterie pro signalizační přístroje.
5.	MÍLA	Redakce uvádí poněkud nejasné vysvětlení původu názvu: „Jediná ‚Míla‘ nebyla námi křtěna, přinesla si jméno již na svět: octlo se na něm dříve válcovité pouzdro, a když jsme pro ně začali dělat tyto baterie, dali jsme jim jméno pouzdra. Ale je výstižné, Míla doposud jest dámám milá.“
6.	ALICE	Válcovitá bezsalmiaková baterie byla pojmenovaná jakousi tovární úřednicí. Bylo to prý jméno románové hrdinky. Jiná úřednice navrhovala KATUŠKU, ale ALICE nakonec vyhrála.
7.	JUPITER, HORUS...	Názvy, které symbolizují něco hezkého a dobrého. ¹⁰⁸⁰
8.	SIOUX, HIAWATA, AZTEK	Tzv. indiánská série názvů, inspirovaná návštěvou a přednáškou velkého vlasteneckého cestovatele E. St. Vráze ve Slaném.
	KARMELITKA	Podle zbožných mnichů, Karmelitánů, kteří první vyráběli z bylinných výtažků léčivou „vodu“.
	ERPA, ERPIS	Jsou dvě varianty z písmen jména ředitele závodu Rudolfa Pály.
	PALAS, PALAX	Návrat ke jménu zakladatele závodu, továrníka Pály a spojení jeho obou slabik a poslední hlásky jména trojského hrdiny Aianta (nominativ Ajax), jemuž se podle Illiady zbroj leskla jako slunce. ¹⁰⁸¹
	VENDON	Odvozeno z latiny: <i>vendere</i> znamená <i>prodávat</i> .

¹⁰⁷⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VII., č. 12., ze dne 1. 12. 1938.

¹⁰⁷⁹ Tamtéž.

¹⁰⁸⁰ Zdroj: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Jupiter_\(mytologie\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Jupiter_(mytologie)), <https://cs.wikipedia.org/wiki/Hor.> [online]. [cit. 2021-01-29].

¹⁰⁸¹ Zdroj: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Ai%C3%A1s>. [online]. [cit. 2021-01-29].

Dále už úvodník kopíroval zavedené schéma, když radil obchodníkům, jak se připravit na předvánoční trh, a apeloval na jejich obchodnickou soutěživost a čest. A kupci angažovaní ve službách Pálovy továrny se mohli těšit na pěkné tržby, poněvadž zákazníci v uplynulém roce vydělávali peníze, ale celkem vzato je neměli za co utrácet. Snad jsou také pravými Čechy a budou nakupovat české zboží. „*Výroba českého zboží zaměstnává a živí českého dělníka, sílí český národ. Neváhejte ve svých výkladech zdůrazniti českost svého zboží! Zákazník od nynějška hledí již také na původ, ne pouze na líbivost, a to všichni víte, že české zboží je nejen vynikající hodnoty, ale že jest i pěkné a líbivé. Vzhůru hlavy! Jen chuť a odvalu, kolegové obchodníci! Všem Vám přejeme dobrý vánoční trh a radostné, veselé české Vánoce 1938!*“¹⁰⁸²

Do vánočního čísla byla převzata část přednášky Jaroslava Šafránka *Zajímavá historka o oživlém robotu*, uvedená v československém rozhlase dne 13. 11. 1938. ‚Oživlým robotem‘ je zde míněn dřevěný model koníka, zobrazovaného na bateriích firmy Pála jako symbol jejich síly a vytrvalosti. Model byl vybaven kolečky a energii získával jak ze suchých baterií, tak z akumulátorů umístěných v podstavci. Robot měl v očích nainstalovány fotočlánky, které, vystaveny světlu, iniciovaly jeho pohyb. Koník byl vyzkoušen a ponechán uprostřed veletržního sálu. Nazítří ráno však nebyl k nalezení. Nakonec byl objeven na druhé straně sálu u okna. Vysvětlení bylo prosté. Technici večer zapomněli strojek vypnout, a tak s prvním slunečním paprskem koník-robot ožil a „doběhl“ až k oknu, jímž světlo do sálu pronikalo. Pod veselou historkou je uvedena připomínka obchodníkům, aby včas nakoupili zboží značky Palaba a byli tak připraveni na nápor zákazníků.

Do vánočního čísla se jistě hodil také populárně-naučný článek z historie techniky, v němž byl osvětlen princip elektromagnetického zachycení zvuku na ocelovém pásu. Zařízení na tomto principu předvedl Dán Valdemar Poulsen roku 1900 v Paříži. „*Přednášky, reportáže, koncerty atd., zachycené na zvukovém pásu, můžeme i po čase libovolně reprodukovati, reprodukce tónů jest zřetelná a čistá, prostá šelestů a cizích poruch.*“ Na Poulsenově telegrafonu, tj. magnetofonu, bylo samozřejmě možné zvukový záznam vymazat a na ‚ocelovou stuhu‘ zachytit zase něco jiného. Lze předpokládat, že rozhodujícím argumentem pro zveřejnění článku byla skutečnost, že popisované zařízení bylo napájeno z baterií.¹⁰⁸³

---

¹⁰⁸² SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VII., č. 12., ze dne 1. 12. 1938.

¹⁰⁸³ Tamtéž.

Vojenská komise se rozloučila s Palabou.

Jak jistě jest našim čtenářům známo, i naše továrna, pracující na obranu státu, byla od vyhlášení mobilisace postavena pod vojenský dozor. Úkolem tímto pověřen štábní kapitán p. ing. Kominík a jemu k ruce dáni četař p. Protiva a desátník p. Hubáček. Šest neděl trvalo toto „obsazení“ našeho závodu, před několika dny se vojenská správa rozloučila s naším závodem. Pan štkt. ing. Kominík ukázal u nás, že jest mužem konciliantním, plně chápajícím svůj úkol i plně uznávajícím naše snahy, vyhověti v prvé řadě potřebám armády, k vůli čemuž vystupňovali jsme výkonnost závodu na míru nejvyšší. Rádi vzpomínáme na pobyt komise v našem závodu—jistě i páni odnesli si s sebou ze Slaného a od nás dobrý dojem a vzpomínky.

Na vedlejší obrázku jsou zachyceni ve společnosti našeho šéfa, pana továrníka J. J. Pály.

Obr. č. 213 Za mobilizace byla firma Pála, jako výrobce materiálu pro armádu šest týdnů pod vojenským dozorem. Štábní kapitán Ing. Kominík velel četaři Protivovi a desátníku Hubáčkovi. Vojáci se na rozloučenou a pro účely zprávy do firemního časopisu nechali vyfotit s J. J. Pálou.¹⁰⁸⁴

Naše jubilejní baterie.

Přání, vytvořiti jubilejní baterii PALABA, vzešlo přímo z kruhů spotřebitelských. Byli jsme dalecí úmyslu přihřívati svoji obchodníkou, podnikatelskou polivčičku na výsluní radosti z dvacetiletého trvání našeho státu, avšak, když přání bylo projevveno s tolika stran, neváhali jsme vyhovět.

Umělci, který vytvořil návrh, práce se podařila.

Nálepka jest ve správných barvách československé státní trikolory — zlatý vavřínový věnec hlásá jubileum — nápis PALABA jest naším jménem. Postarali jsme se o pěknou nálepku, ale postarali jsme se, že jest jí polepena baterie znamenité jakostí. Nepochybujeme, že bude hodně kupována — že bude hledána v létě více, nežli jiné naše baterie. Hodláme tuto baterii nechat v oběhu až do konce

ce jubilejního roku. Dbejte o náležitou zásobu a hlavně: na přední místo do výkladní skříně s ní.

Rozhodli jsme se také k jubilejní baterii vytvořiti jubilejní pouzdro. Je to pouzdro rozevírací, jedno z nejlepších a neúčelnějších, jaké naši konstruktéři vytvořili. Vkusné, bytelné, s velmi dobrým reflexotorem a tak jako celek, jubilejní pouzdro s jubilejní baterií bude obecnstvu vítané a půjde dobře na odbyt.

Ceny:

Jubilejní baterie Palaba obj. čís. 2628 . . . cena Kč 2,-
Jubilejní baterie Palaba obj. čís. 2604 . . . cena Kč 3-50
Jubilejní pouzdro Palaba obj. čís. 1646/20, cena Kč 8,-
Zárovka č. 445, cena Kč 2-10 a 20 hal. daně ze záření.

Kde Palabu prodávají, hojnost zákazníků mají!

64

Obr. č. 214 Firma si zakládala na tom, že vlastenecké a národnostní city nezneužívala pro účely reklamy. „Teprve letos v létě na opětovné naléhání pražského zákaznictva uvedli jsme na trh ‚jubilejní baterii‘, aby mezi trikolorovaným zbožím nescházela baterie, ale nepropagovali jsme ji vůbec žádnou reklamou, ba ani jsme ji nedali do hlavního katalogu.“¹⁰⁸⁵

¹⁰⁸⁴ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VII., č. 12., ze dne 1. 12. 1938.

¹⁰⁸⁵ Tamtéž, roč. VII., č. 6., ze dne 1. 6. 1938.

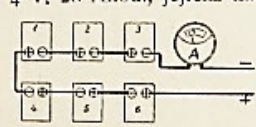

Málo známé příčiny poruch akumulátorů.

Nečlceme tímto článkem a připojenými obrázky ukázat všechny možné způsoby zapojování akumulátorů k nabíjecímu přístroji, nýbrž hlavním účelem tohoto pojednání jest poukázat na různá nedopatření, která mohou nastat při zapojeních nejčastěji používaných.

Stává se, že zákazník si stěžuje na špatné nabití akumulátoru, anebo že byl akumulátor při nabíjení porušen, ač ten, kdo akumulátor při nabíjení obsluhoval, ujišťuje, že nabíjel po stejnou dobu a stejným proudem, jako při dosavadních nábojích, s nimiž byl zákazník vždy spokojen. Příčinu takovýchto stížností možno často hledati v zapojení většího množství akumulátorů k nabíječce. Jakým způsobem se tak může stát, ukazují nám obrázky.

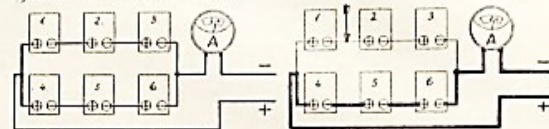
Vady způsobené úmyslným použitím vyššího nabíjecího proudu, než jest dle předpisu dovoleno, nebo obrácené zapojení akumulátorů a pod., přecházíme, neboť jsou to hrubé chyby, kterých si je obsluhující nabíjecího přístroje vědom, v případě opačném na ně snadno přijde po poškození akumulátoru. V nákresech znázorňujeme, jak se akumulátor může poškodit nebo zůstat nenabitým pouhým uvolněním kontaktu. Pro jednoduchost uvádíme ve všech nákresech akumulátory 4 V, 20 Ahod., jejichž nabíjecí proud jest 1,2 amp.

Obr. 1.

Zapojování akumulátorů k nabíječce za sebou jest způsobem nejvíce používaným a také při řádné kontrole nejbezpečnějším. Přeruší-li se mezi kterýmkoliv z akumulátorů vedení, ručička ampérmetru, který neustále ukazoval 1,2 A, klesne na nulu, což znamená, že se akumulátory nenabíjejí. Není-li ihned postaráno o náležitě spojení, není to přirozeně žádným neštěstím. Mnohdy se však stává, že jest nutno nabíjeti současně více akumulátorů, takže voltáž nabíjecího přístroje nestačí. V takovém případě nutno akumulátory zapojiti za sebou a vedle sebe současně. Na obr. 2. a 3. předkládáme jedno z těchto zapojení. Obě zapojení jsou úplně stejná. Akumulátory jsou rozděleny na dvě větve. První větev tvoří akumulátory č. 1., 2. a 3., druhou větev č. 4., 5. a 6. V jednotlivých větvích jsou akumulátory spojeny za sebou a obě větve jsou pak spojeny vedle sebe. Celková voltáž akumulátorů rovná se pouze polovině celkového počtu akumulátorů, za to každá větev potřebuje po 1,2 amp., tudíž ampérmetrem musí neustále procházeti 2,4 amp. Na obrázku 2. jsou všechny akumulátory náležitě spojeny a řádně se nabíjejí. Obrázek 3. pak znázorňuje, jak se akumulátory nabíjejí, není-li mezi akumulátory č. 1. a č. 2. kontaktu. Přerušení může se státi buď při zapínání ně-

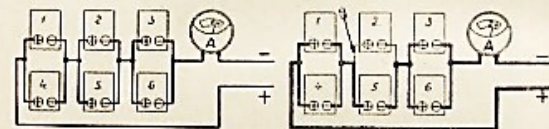
kterého z akumulátorů, při doplňování a pod. V tom případě se proud celé větvi, v níž nastalo přerušení, vyhýbá a prochází všechen pouze větvi jednou, čili tato větev jest pak nabíjena proudem dvojnásobným, než jest předepsáno, zatím co se větev druhá nenabíjí vůbec. Ručička na ampérmetru ukazuje stále 2,4 A, takže ne vždy se přerušení zpozoruje včas, a tak se stává, že se hlavně kladné desky příliš nabíjených akumulátorů poruší. Dokud nejsou akumulátory nabity, snáší i dvojnásobný nabíjecí proud poměrně snadno, jakmile však se počnou přebíjeti, tu se ukazují hned účinky. Na našem obrázku čis. 3. jsou to akumulátory č. 4., 5. a 6., kterými prochází místo 1,2 A celých 2,4 A, což je vyznačeno silnou čarou.

Obr. 2.

Obr. 3.

Druhý způsob kombinovaného zapojení uvádíme na nákresech č. 4. a 5. Dva akumulátory jsou vždy spojeny vedle sebe a to I. dvojice akumulátory č. 1. a 4., II. dvojice č. 2. a 5., III. dvojice č. 3. a 6. Všechny tři dvojice jsou pak spojeny za sebou. Celková voltáž je pak opět poloviční oproti té, které bychom docílili spojením všech akumulátorů za sebou. Obrázek 4. ukazuje správné nabíjení při správném zapojení. Do každého akumulátoru vchází 1,2 amp. Na obr. 5. jest znázorněno, jak proud prochází, není-li u kladného pólu akumulátoru č. 2. dobrý kontakt. Dvojice první (1-4) a

Obr. 4.

Obr. 5.

V případech výše uvedených vyznačili jsme příklady, proč nejsou někdy zákazníci s nabitým akumulátorem spokojeni. Tyto příčiny můžeme nazvat velmi závažnými, neboť často ani to nejbystřejší oko jich nepostřehne. Abychom se jich mohli vystříhati, nutno dbáti toho, aby svorky akumulátorů a spojovací dráty byly čisté, nezoxydované, během nabíjení nutno akumulátory často kontrolovat a měřit jednotlivě napětí. A nejlepší lékem pak zůstává: Vystříhati se pokud možno zapojování k nabíječce vedle sebe. Jar. Vnuk.

Obr. č. 215 Jeden z odborných technických článků Jaroslava Vnuka z října 1935 o příčinách závad akumulátorů. Materiál svědčí o Vnukově hluboké erudici v oboru nabíjení a údržby akumulátorů.¹⁰⁸⁶ Téma článku z obrázku je rozvinuto ve stati *Čistota akumulátorových svorek*, téhož autora, která vyšla v prosinci 1938.¹⁰⁸⁷

¹⁰⁸⁶ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. IV., č. 10., ze dne 1. 10. 1935.

¹⁰⁸⁷ Tamtéž, roč. VII., č. 12., ze dne 1. 12. 1938.

V rubrice *Od nás a o nás* se redakce vyjádřila k tvorbě obchodních názvů výrobků firmy. „Byli jsme vybízeni pojmenovati baterii ‚Nobile‘ po slavném vůdci letecké výpravy k severní točně a trochu oprávněni, neboť prof. Dr. Běhounek byl pro svá bádání vybaven našimi bateriemi. Proto také nepřihřívali jsme se nikdy nedůstojně na vlasteneckém nebo nacionálním ohníčku a nekřtili žádnou Slavii, Čechii, Bohemii, Moravii, Slunko svobody – činívají tak obyčejně ti, kdo k českému duchu a lidu mají přenáramně daleko ... S vlastenectvím, nacionalismem se nesmí kupčit a my s nimi nikdy nekupčili.“¹⁰⁸⁸ (Obr. č. 214.) Přehled původu obchodních názvů produktů firmy zmíněných v článku uvádím v tabulce výše.

Národohospodářský význam zužitkování odpadů. Autor podepsaný šifrou ‚el‘ obhajoval vládní nařízení o sbírání, třídění a pak novém zpracování odpadků, které bylo protektorátní vládou v roce 1940 vydáno jako zákon č. 29/1940 Sb.¹⁰⁸⁹ Cílem těchto opatření mělo být vrátit do pracovního oběhu co nejvíce nezničitelných hmot dovážených z ciziny a ušetřit tak valuty, a navíc při zužitkování odpadů zaměstnat spoustu lidí. „Jedná se o to, zachytit a podchytit to nejmenší z malého, co pro majitele je skutečně naprosto bez jakékoliv ceny. Chceme to shromážďovati s využitím té nejochotnější a nejlevnější síly – školní mládeže – na kterou jistě tato nová spořivost bude mít dobrý výchovný vliv.“¹⁰⁹⁰ Redaktor vyzýval čtenáře, aby v domácnostech zachraňovali nejen železo, ale především barevné kovy, tedy měď, mosaz, cín, hliník, zinek a olovo, které se musely dovážet z ciziny. „Budou sbírány i kosti, syrové i vyvařené, které s obtíží jsme ničili v kamnech, jestliže jsme nemohli je dáti Alíkovi nebo rozbit pro slepice. Z kostí dobudeme kliš, tuky, spodium a důležitý fosfor.“¹⁰⁹¹

Za drahocennou surovinu považoval redaktor i starou gumu – „i z té hodně zpuchřelé lze něco užitečného vyrobiti“. Podobně to mělo být s vlněnými a bavlněnými šaty a hadry, rovněž importovanými z cizích zemí, jež lze znovu zpracovat ve vlákna a v nové tkaniny. Výkupní

¹⁰⁸⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VII., č. 12., ze dne 1. 12. 1938.

¹⁰⁸⁹ „V době protektorátní vlády a všeobecného nedostatku surovin pro válečnou výrobu bylo vydáno vládní nařízení ze dne 21. prosince 1939 č. 29/1940 Sb., o hospodaření odpadky, které se vztahovalo na „předměty a odpadové hmoty“ z domácností a podniků. K zajištění „řádného podchycení všech odpadků, spořádaného obchodu s nimi a jejich náležitého zužitkování“ ukládalo nařízení všeobecnou povinnost sbírat, uschovávat, odevzdávat, odebírat a využívat odpady způsobem, který byl stanoven vyhláškou tehdejšího Ministerstva průmyslu, obchodu a živností.

Nařízení rovněž určovalo podmínky pro osoby, které podnikaly ve sběru, třídění odpadů a obchodu s nimi. Ty musely mít kromě živnostenského oprávnění zvláštní povolení Ministerstva průmyslu a příslušnou licenci. Osoby, které odpady z domácností, škol a podniků sbíraly, mohly sebrané odpady odevzdat nebo prodat jen tzv. „oprávněným obchodníkům“ s odpady. Za porušení nařízení hrozila pokuta ve výši do 20 000 korun nebo vězení do 3 měsíců. Hrozilo i odebrání příslušných licencí k provozování živnosti.“

Zdroje: <https://www.tretiruka.cz/news/pravni-uprava-vyuzivani-odpadu-v-cr-v-historickych-souvislostech/>, <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/8262/1/2>. [online]. [cit. 2021-01-29].

¹⁰⁹⁰ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VII., č. 12., ze dne 1. 12. 1938.

¹⁰⁹¹ Tamtéž.

ceny některých odpadů u ‚oprávněných obchodníků‘ s odpady však byla velmi nízká, a tak je někteří lidé pálili v kamnech.

V neposlední řadě měly být sbírány také celuloid, galalit, bakelit, dále bílé sklo a skleněné střeby z bílého i barevného skla...

*„To jsou hlavní druhy odpadků, jichž sběrem se zatím začíná. Snad svým časem postřehneme možnost využití i jiných. Korkovník u nás neroste, asi za 24 miliony korun přivážíme ročně korkových desek a hotových zátek ... Dovede-li Baťa do lepenky včarovat všechny své kožené pilinky, kožený prach a rozemlíti odpadky kůže – snad to bude jednou státi za to, sbírat a mlít staré boty, které tak smutně končívají v jámě nebo po léta se oráči pletou na poli?“¹⁰⁹² Z utržených peněz měly mít užitek například školy nebo měly být věnovány na dobročinné účely. Odtržení pohraničních oblastí způsobilo obrovské problémy se zásobováním průmyslu surovinami a stále přicházel v úvahu ozbrojený konflikt nejen s Německem, ale také s ostatními agresivními sousedy. Článek pod rouškou nezávazného informování o vládním opatření věští jakousi přípravu na těžké, snad i válečné časy. Podobně jako v úvodníku *Hospodařte s uhlím* téhož autora, ale již mnohem otevřeněji.*

11.2.7 Osmý ročník – 1939

Z internetu jsem využil digitalizace Obchodně-technického časopisu Světlo a síla, ročník VIII., číslo 8., ze dne 15. 9. 1939 (obr. 215).¹⁰⁹³ Toto číslo časopisu bylo ovlivněno vznikem Protektorátu Čechy a Morava.

11.2.8 První ročník, slovenské vydání – 1939

V úvodníku 1. čísla časopisu (titulní strana viz obr. č. 217) bylo zdůrazněno, že Česko-Slovensko je státem ‚tří bratrských národů, samostatných a jednotných‘ které nemají podporovat ‚výrobky cizí na úkor vlastních‘ a editorial, v němž byl zdůvodněn vznik slovenské mutace listu. Sdělení dominovala servilní pochvala slovenskému nacionalismu a omluva za redakci nezaviněné typografické chyby.¹⁰⁹⁴

---

¹⁰⁹² SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. VII., č. 12., ze dne 1. 12. 1938.

¹⁰⁹³ <https://zdroje.elektrika.cz/book/svetlo-sila/>. [online]. [cit. 2020-12-04].

¹⁰⁹⁴ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. I., č. 1., ze dne 1. 1. 1939. Slovenská mutace časopisu měla přívlástek ‚List venovaný slaboprúdej elektrotechnike‘. Citace textů, kromě titulků článků, jsem přeložil do češtiny.

Podzim 1939.

město Gdansk, ani území gdnanské, nejsou než malé body na naší Zeměkouli — ale dějové jim přisouzen význam velký, ba nedozírají, a události, které následují, které se před nimi rozvíjejí, jsou ukutečňováním přerodu celého světa — rušné, ba překotné, v nichž minuty znamenají dny a dny předtavují události celých roků.

Jako časopis odborný tolihle těmto věcem opoddl, avšak přece musíme jme se letno o nich zmínit, neboť to, co z nich vyvěrá, dokládá se také náš.

Průběh podzimní obchodní sezony ve všem obchodním podnikání se změnil jini dokonale. Zatímco, nairzene na dobu neurčitou, ale jistě ještě velmi dlouhou, připravuje obchod o důležitější spolupracovníka — o pěkně osvětlené výklady a jejich večerní účiny, nehlede ani, že nás připravuje o efekt všech těch neovýchých a jiných reklamních světél, jež v některém podnikání jsou nenahraditelné.

Da se očekává, že čím více budou se krátiti dny, budeme muset hodin přirozeného světla intenzivněji využít ve své práci a že možná dojde k zrušení poledních přestávek v obchodu, ponejvíce dvojhodinových a ponecháme polední hodiny obchodu k jeho koupim — že jich pak si nahradíme časem zavřením obchodu, snad již kolem 17. hodiny, neboť nelze si představit, že by zákazníci chtěli promouvat po temných ulicích a vstupovat do temných dveří obchodu.

Proto záleží na tom, aby co nejdříve a nejlépe se vyšlylo hodin denních — aby výklady byly připravené a pozbudivé vpravany a jejich účín nahradit, ot přicházíme snad v noci.

Neobtěžejny, hodně od jiných odlišny jest letošní náš podzim a musíme se zaradit, abychom neztratili v něm nic a abychom svou povinnost obchodníkou dokonale splnili.

Da se očekává, že výber zboží se poněkud změní, že nebude tak bohatý a pestrý, jako býval jindy. Ale hlavních životních potřeb — zejména potravin — je dostatek v celé řiti, jak vidíme ze zdáného průběhu žni. Avšak neschází nám ani jineho — není ovšem doba, abychom plynulo nezrušněm hodnotami. Jest potřeba a je to povinnost zuzitkovať také ty různé odpadky a zbytky, jak z kuchyně a domácnosti, tak i odpadky a zbytky jiných řmet a kde jejich oběr ještě nebyl náležitě organizován, přivést tuto soustavnou organizaci tak, jak již před měsícem přivstoli se o tom výbor národním soustředění a národní orgány. Vše má svoji cenu — i když cena mchelo v malém jest mála nebo nepatrná, množství cenu zvyšuje a tvoří velké národní hodnoty.

Náš tituluhi obrázek.

Tentokrátě naše fotomontáž představuje opravdovou podzimní naladu. S polí jest již sklizeno a vyklízáno, adpacinů na stráni, rozhlíží se krajinou — prostou, strizivou krajinou, která má svou krásu. Vždyť je to naše vlast, naše česká domovina — naše drahá česká půda životelka...

Opozdili jsme se tentokrátě s vydáním čísla o více nežli dva týdny, nicli však svou vlastní vinou. Měli jsme je zovas dobře připravené, tak, aby každý z odbíratelů měl je v ruce již na prvního září, pralij jsme si, aby bylo oznamovatelem nové sezony a prázdného podzimního velečku. Jelikož jeho zahájení bylo odloženo o tři týdny, nezbylo, než připravit čílo zadřít. Pak však našel někdy spásd velkých světových událostí, takže bylo třeba obob číla z větší části zcela změnit a proto vydávme a rozsedáme je teprve dnem.

Ohlédneme tu sice také konání prázdného podzimního velečku, který podle učiněných dispozic má být zahájen v neděli dne 24. září. Chystáme se na něj třebaže nevyhláujeme, že v nejbližích dnech ještě dojde ke změně a k jinému rozhodnutí — že podzimní veleček snad zase bude odložen nebo tentokrátě zcela odtrhnut.

Jest známou zkušeností, že vždy dva měsíce v roce protí sebe stojí — jeden z jeho první a druhý z druhé polovice — vzájemně si dosti odovzdávají významem a osudovou dějovou náplní. Nejvýznamnější jsou tak březen a září — první jím a první podzimní měsíc.

Březen jest prozurenim přírody ze zimního odpočinku, začátek života a jeho projevu, rozvíti prvích pupenů, líků i květů, zrodu mnoha mláďat ať pláčků nebo savčků. Zmlazená příroda ukutečňuje svou revoluci a také v životě ostatním březen jest příznakem politickým napětím, převraty, kvasem horečnatým az včetně do vypuknutí revoluci. Život, veskery, v bresnu se hlásí a propuká s vehmencí nejkrásnější.

Září pak jest opakem bresna. Otvádí své nejkrásnější plody vesterého roslinstva, příroda jak by se již připravovala k odpočinku, vrací ve svých darech střední odmenu za vše, co přijala ze vzduchu, slunce i pudy v teplých letních měsících a také v září vyvrcholoje i mnoho z toho, co ve světě se chytalo, co dospívalo a zrela, až to nyní dozráva.

V historii lidstva byl měsíc září mnohokrátě nad jiné významnější a letos jest jim měrou vchovato. Datum 1. září stává se v životě i střední Evropy pořátek již velmi významným a památným. Dne 1. září 1452 vzdalo se odbojné město Tábor sílemu a uslechtilému králi Jiřímu z Poděbrad, čímž stáhná se nové a slavné učebí české historie. Bylo to dne 1. září roku 1870, kdy svédens historik biva u Sedanu, ve které francouzský císař Napoleon III. stal se zajatcem pruského krále Viléma I. a genalního, silného, řízeleho kancléře knizele Bismarcka, čímž opět začíná velké udobí německé říše, jejího rozkvetu mocenského, hospodářského i kulturního, kterým říše, s jejímž osudy historicky jsme opět spjatí osudy svými, dospívá až k našim dnům. Nemečna — ba snad ještě více historickým jest den 1. září 1939, kdy župni vůdce Albert Förter obhláuje nepřátelost doavadní ústavy svobod. nebo města Gdanska a prohlašuje je za neoddelitelnou část Velkoněmecké říše.

I Tábor i Sedán jsou paměné malá místa, ale historie nevyhledává jen velkých, aby rodila novou budoucnost. Také

Obr. č. 216 Z hlediska nacistické cenzury jistě nezávadný úvodník z 15. 9. 1939 s obrázkem české krajiny a bicyklem s dynamkem z Palaby.¹⁰⁹⁵

¹⁰⁹⁵ Zdroj: <https://zdroje.elektrika.cz/book/svetlo-sila/>. [online]. [cit. 2020-12-04].

Číslo pokračovalo celostránkovou ekonomickou analýzou s titulkem *Naše budúce gazdovanie s energiou*.¹⁰⁹⁶ Její autor reflektoval stav energetiky, postavené na uhelném hospodářství v tzv. druhé republice. „*Jestliže jsme měli v Československu uhlí černého a hnědého nadbytek, že jsme ho prodávali do ciziny, a ještě omezovali těžbu – Česko-Slovensko trpí nedostatkem uhlí a kupuje ohromné množství hnědé uhlí z ciziny. Podle současné spotřeby můžeme mít vážné obavy o naši hospodářskou bilanci, protože bude nutné ročně dovážet hnědé uhlí za 1 miliardu Kč.*“¹⁰⁹⁷

Import uhlí měl být nutný ze ‚*Sudetoněmecka*‘. Autor analýzy se domníval, že za tuto surovinu vydané valuty se částečně vrátí za naše potraviny a polotovary, které si od nás Němci budou pravděpodobně nuceni kupovat pro zásobování obyvatel a průmyslu na svých „nových“ územích. Proto je třeba uhlím šetřit a zakládat nové doly, poněvadž stávající využití paliv je zhusta krajně neekonomické. Vytápění je neekonomické, protože až 70 % tepla unikne komínem. Totéž platí o parních lokomotivách. Proto je třeba elektrifikovat železnice a stavět elektrárny přímo u dolů, čímž se uspoří energie vynaložená k dopravě paliva do městských elektráren. Také popel z kamen domácností obsahuje mnoho nespálených kousků koksu. Proto je třeba stavět ústřední výtopny. Dále se musí v Česko-Slovensku budovat plynárny a plyn rozvádět potrubím na větší vzdálenosti. Svítiplyn může nahradit benzin. Autor kritizoval vedení Prahy, když čtenářům časopisu sdělil, že nákladní auta a autobusy měly v hlavním městě na svítiplyn už dávno jezdit! Východiskem z palivové krize by mohl být i dřevoplyn. Redaktor citoval 20. číslo Moskevské Pravdy, v němž se psalo o výhodách orby pomocí dřevoplymem poháněného traktoru. Proč nepostupovat stejně, vždyť dřeva má republika dost. V závěru článku autor vyzývá k využití sil vody a větru, byť u nás pro to nejsou tak příhodné podmínky jako třeba v Holandsku nebo Rusku, rozhodně tyto možnosti stojí za zamyšlení. „*Naléhavě radím: usilujte o dokonalé využití toho, co máme, našeho uhlí, naší rašeliny a lignitu. Hospodařte s nimi dobře, abychom je spálili beze zbytků a bez kouře. Nezapomínejme na ty motory a dřevní plyn, které mají opravdu slibnou budoucnost.*“¹⁰⁹⁸

Ekonomická analýza druhého čísla, pod níž je podepsán Pavel Kohút,¹⁰⁹⁹ odpovídala na otázku, kdo je *Verejný nepriateľ č. 1*. Měl to být ten, kdo vyzývá, že je třeba se bezdůvodně uskrovnovat, ‚*utahovat si opasek*‘, aby se tím snižovaly výdaje. Takový člověk by měl být podle redaktora uvržen do okovů a doživotně odsouzen na galeje k nejtěžším pracím. „*Blahobyť, ba*

¹⁰⁹⁶ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Svetlo a sila, roč. I., č. 1., ze dne 1. 1. 1939.

¹⁰⁹⁷ Tamtéž.

¹⁰⁹⁸ Tamtéž. Autorská šifra nebyla pod citovaným analytickým materiálem uvedena, ale lze předpokládat, že se jednalo o tvůrce obdobných materiálů, jenž se podepisoval jako ‚el‘.

¹⁰⁹⁹ Redakce časopisu zašla tak daleko, že přeložila do slovenštiny i příjmení redaktora Pavla Kohouta.

i prostá existence národa, závisí jen na práci; práce znamená tvořit nové hodnoty, které jsou samy o sobě bezcenné, zbytečné a nesmyslné, pokud nikomu neslouží a nemají použití a spotřeby.“¹¹⁰⁰

Některé státy vyrobené přebytky vyvázejí, a naopak dovážejí zboží, které na jejich trhu chybí, „*nebo se domáhají kolonií pro umístění svých přebytků na území, které představuje zvětšení jejich státu*“.¹¹⁰¹ Především však Kohút doporučoval spotřebovat domácí produkci, poněvadž tím se zvyšuje životní úroveň. „*Dobrovolné snižování spotřeby jen proto, aby se spořilo – když to není nutné – je národohospodářským záškodnictvím, a tím i velezradou.*“¹¹⁰² Ten, kdo šetří, byl podle Kohúta hamoun, který poškozoval stavitele, stolaře, natěrače, elektrotechniky, kteří svou prací nemohli vytvářet hodnoty.

Redaktor Vodák napsal komentář k vyhlášení Slovenského zákonodárného sněmu, které hodnotil jako *Dosiahnutý cieľ*. Evidentně český autor psal, jako by byl Slovák. „*Tímto činem jsme se postavili na úroveň všech svobodných států a stali jsme se tak činovníky společného souručenství národů.*“¹¹⁰³ A slovenští politici se chystali vytvořit a schválit ‚*ústavu Slovenskej Krajiny*‘ a stanovili údajně ‚*velevýznamné úkoly hospodářské*‘ pro blahobyt všech obyvatel Slovenska. To ztratilo třetinu úrodné půdy a bude těžké uživit s tímto hendikepem zbytek obyvatelstva. „*Každý z představitelů a zodpovědných lidí slovenského sněmu bude mít povinnost, aby rozhodoval tak, jak mu káže jeho slovenské přesvědčení, to znamená, že nesmí rozhodovat takovým způsobem, který by poškozoval zájmy nového Slovenska.*“¹¹⁰⁴

Zákonodárný sněm měl být podle Vodáka spravedlivým a věrným strážcem právního řádu a bezpečnosti. Hospodářství má zajistit práci všem Slovákům. „*Dáme přednost kapitálu vlastnímu, kapitálu republiky, před kapitálem cizím. Český kapitál, který zaměstná slovenské lidi na všech místech a který bude respektovat nový politický život na Slovensku, najde jistě plné pochopení na rozhodujících místech. A tato spolupráce bude také podkladem k cestě porozumění česko-slovenského a bude úrovní k zajištění zásady rovný s rovným.*“¹¹⁰⁵

V rubrice *Od nás aj o nás* byli slovenští čtenáři informováni o úpravě sortimentů výrobků značky *Palaba*. Byla zastavena výroba baterií číslo 508, 517, 518, 519, 608, 2007, 2008 a 2508. Tyto baterie již v budoucnu neměly být vyráběny. Pokračovala výroba bezsalmiakových

---

¹¹⁰⁰ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. I., č. 2., ze dne 1. 2. 1939.

¹¹⁰¹ Tamtéž.

¹¹⁰² Tamtéž.

¹¹⁰³ Tamtéž.

¹¹⁰⁴ Tamtéž.

¹¹⁰⁵ Tamtéž.

i salmiakových baterií č. 2002 (Luna), č. 2001 (Mignon), 2003 (Kolibri) atd. do příslušných pouzder rovněž z portfolia firmy Pála.¹¹⁰⁶

Obr. č. 217 Titulní strana prvního čísla slovenské verze časopisu.¹¹⁰⁷

Třetí číslo časopisu zvalo slovenské obchodníky na tradiční březnový pražský vzorkový veletrh v týchž výstavních prostorách popsaných již výše. Za zmínku stojí komunikace se čtenáři v rubrice *Od nás aj o nás*.

„Obdivuhodná energie slovenského lidu, vzácná cílevědomá pohotovost a přehled Slovenské vlády dosáhly, že všude na Slovensku nastal vzorný pořádek, bezpečnost a provoz železniční i poštovní služby celkem s přesností dobře fungujícího hodinového stroje. Máme tedy

¹¹⁰⁶ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Svetlo a sila, roč. I., č. 2., ze dne 1. 2. 1939. Firma vyráběla také baterie na zakázku do zahraničních naslouchacích nebo přijímacích přístrojů, ovšem po předložení staré baterie.

¹¹⁰⁷ Tamtéž.

*dost podnětů, aby krásné a historické slovenské hlavní město, Bratislava, žilo vlastním hospodářským životem a rostlo, vzmáhalo se, vzkvétalo jako poctivý strážce celé Slovenské země, milované vším poctivým slovenským lidem, tak, jako památný Řím, sídlo svatého Otce, je milován celým křesťanským světem. Bratislava pak tím více, že duše slovenského lidu je s ní historicky tak mocně spjata. Necht' každý upřímný a roduvěrný Slovák, který miluje svou slovenskou domovinu, miluje i její pýchu a korunu, krásnou Bratislavu!*¹¹⁰⁸ Redakce časopisu *Světlo a sila* a firma Pála, ú. s., milovala toto město na Dunaji již dávno, a proto již před mnoha lety zřídila svůj hlavní sklad na adrese *Náměstí Andreja Hlinku, telef. č. 1922*. Tam měli být kupci a posléze prodejci výrobků značky *Palaba* vždy vítáni.

Dubnové číslo časopisu již vyšlo po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava Hitlerem a po vyhlášení Slovenského štátu. Osvědčený matador, mistr frází, redaktor Vodák, kvitoval novou situaci v článku *V dobe, ktorá robí dejiny* následovně: „*Slovensko nyní stojí na rozhraní éry, která tvoří nejen jeho dějiny, ale také dějiny celé střední Evropy. Stojí po boku všech ostatních svobodných států, samo jako nezávislý suverénní stát, aby se pod vedením své obezřetné vlády poctivě a rozumně umístilo a přizpůsobilo těm proudům, které se setkávají v naší bezprostřední blízkosti. A byl to pravý státnický čin, že v nejistých politických poměrech mezinárodních rozhodla se vláda zabezpečit existenci svého státu garanční smlouvou s Německem, které je přímým naším sousedem a jehož hlas v tomto prostoru evropské pevniny je nejúčinnější a rozhodující. Nenávratně je pryč těch dvacet let, kdy jsme důvěřovali a spoléhali se na západní demokracie, jejichž ochrana v rozhodující chvíli selhala. Vždyť se jim jednalo jen o ochranu vlastních sobeckých zájmů, nešlo jim o ideály a myšlenkové proudy, ale o výhody a zabezpečení hmotné. Dnes ale můžeme jen děkovat Bohu, že vývoj našich dějin, ačkoli nám přinesl těžké, bolestné ztráty, nevydal se cestou krveprolití, pustošení a národní tragédie, ale že národy bývalé republiky našly svůj kladný poměr k Říši, jež se stává jejich ochránkyní. Žijeme v době, která utváří naše dějiny. Je na nás, abychom byli dobrými a pohotovými pomocníky při této tvorbě. Máme dobré lodivody, kteří nás vedou obezřetně a s opatrnou, pečlivou předvídavostí do bezpečí klidných, zátvrtných vod. Důvěřujme jim.*“¹¹⁰⁹

---

¹¹⁰⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, *Světlo a sila*, roč. I., č. 3., ze dne 1. 3. 1939.

¹¹⁰⁹ Tamtéž, roč. I., č. 4. ze dne 1. 4. 1939.

OPĚT DODÁVAME

ESPERANTO PALABA

503

TIETO DRUHY BATERIÍ

ktorých výroba bola prechodne zastavená na jeseň vlaňajšieho roku v dôsledku známych štátnych udalostí. Teraz je už výroba opäť v normálnom chode, takže môžeme dodať akokoľvek množstvo týchto kvalitných baterií:

Bezsalmiakové: Obj. čís. 503. ESPERANTO PALABA.

Salmiakové: Obj. čís. 517. ZLATÁ SLOVENSKÁ STRELA.

Obj. čís. 518. ZLATÝ TATRANSKÝ BLESK.

Obj. čís. 519. ZLATÁ POPULAR.

Obj. čís. 2508. AERO PALABA. Výkonná bateria konštruovaná hlavne pre detské elektrické hračky.

Obj. čís. 2007. JUPITER PALABA.

ZLATÁ POPULAR

ZLATÁ SLOVENSKÁ STRELA

ZLATÝ TATRANSKÝ BLESK

PALABA

519

517

518

2009

JUPITER PALABA

2007

PÁLA ú. s. l.
SLANY

Značka	Obj. čís.	Cena K	Počet článkov	Napätie V	Rozmery v mm			Váha g	Záruka uloženia (tyždňov)	Poznámka
					v	l	s			
Esperanto Palaba	503	3:50	3	4 1/2	65	62	21	115	26	bezsalmiak.
Zlatá Slov. strela	517	3:—	3	4 1/2	65	62	21	105	12	salmiak.
Zlatý Tatr. blesk	518	3:—	3	4 1/2	65	62	21	105	16	salmiak.
Zlatá Popular	519	3:—	3	4 1/2	65	62	21	105	16	salmiak.
Aero Palaba	2508	3:—	3	4 1/2	65	62	21	115	12	salmiak.
Jupiter Palaba	2007	2:80	3	4 1/2	65	62	21	105	12	salmiak.

Obr. č. 218 Sortiment baterií pro slovenský trh.¹¹¹⁰

Vodák, v souladu s letitou redakční praxí časopisu ukončil svůj zásadní komentář aplikací *rituálového* čili *výrazového* komunikačního modelu připomenutím nadcházejících Velikonoc. „Skončily ponuré, zamklé dny půstu. Nejen církevního, ale nyní i politického. S jejich

¹¹¹⁰SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. I., č. 1. a 3., ze dne 1. 1. a 1. 3. 1939.

odchodem přišly radostné Velikonoce, svátky nového jara, nových nadějí a vzkříšení k novému blahodárnému životu všeho slovenského lidu.“¹¹¹¹

1. 4. 1939 vyšlo také první číslo VIII. ročníku německé mutace časopisu pod názvem *Licht und Kraft* (obr. č. 218). Redakce reagovala pohotově, patrně ve snaze přispět k zajištění odbytišť pro výrobky značky Palaba, bohužel, za každou cenu.

Je třeba si uvědomit, že reklamní články obsahovaly argumentaci, již měli využívat prodejci výrobků značky *Palaba* ve svých působících. Šlo tedy vlastně o metodiky, jež učily obchodníky, jak přilákat zákazníky do prodejen a jak je přesvědčit ke koupi toho „správného“ zboží. Tato manipulace byla skryta v použité formě sdělení. Pro jednodušší zákazníky či příjemce sdělení časopisu, stačilo „milé“, líbivé slovo, těm náročnějším bylo určeno vysvětlení technického (fyzikálně-chemického) principu produktu. „Morálku“ kupců zvyšovaly také děkované dopisy spokojených zákazníků. Marketinkový účinek se pochopitelně dal zvýšit doporučením nebo pochvalou kapacity v oboru, například docenta Jaroslava Šafránka, vynálezce funkčního československého televizního systému. Osvědčila se rovněž honorovaná spolupráce s vynálezci z lidu, jejichž dobré nápady se zpravidla dočkaly patentového krytí minimálně v Republice československé.

V počátečních ročnících, v období probíhající Velké hospodářské krize, uměla redakce časopisu u čtenářů provádět osvětu z historie elektrotechniky, světové politiky nebo makroekonomie. S postupujícím časem se mediální strategie časopisu změnila takřka k čistému *Public Relations*, což se obrazově i textově projevovalo mimo stránky explicitních reklam tzv. *Product Placementem*, a to někdy na eticky akceptovatelné hraně, což lze doložit na nekrologu věnovanému T.G.M. (byl naším *Světlem a silou*).¹¹¹²

Po „Mnichovu“ a posléze po vypuknutí války se redaktoři ve svých politických komentářích postupně dobře přizpůsobili režimu (obr. č. 216). Mezi řádky bezobsažných textů, které se snažily v nadcházejících těžkých časech „tvářit“ užitečně (šetřete energií a otopem; musíme dodržovat zatemnění, proto stačí, když výklady našich obchodů budou pro zákazníky přitažlivé jen v denní době; sbírejte a předávejte cenné odpady ‚oprávněným obchodníkům‘) lze vycítit nejistotu a snad i strach redaktorů a jakési matné přesvědčení, že pokud si budou hledět jen „toho svého“, snad se jim nic nestane.

Časopis vycházel nepravidelně. V německé a slovenské verzi (obr. č. 219) se objevovaly materiály, které již vyšly dříve v češtině. Nová témata se týkala hlavně továrny a jejich protagonistů (například oslavné číslo k Pálovým šedesátinám v roce 1942). Osvědčení

¹¹¹¹SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, Světlo a síla, roč. I., č. 4. ze dne 1. 4. 1939.

¹¹¹²Tamtéž, Světlo a síla, roč. VI., č. 10., ze dne 1. 10. 1937.

redaktoři angažovaní firmou Pála psali politicky souhlasné úvodníky, například s režimem Slovenského štátu, v patrné snaze nezadat si se státní mocí a zachovat klid pro výrobu a prodej produktů značky Palaba v zajištěných, tradičních odbytích, tj. v Čechách, na Moravě a na Slovensku. V časopise jistě z důvodu utajení nebyla nijak prezentována výroba pro *Wehrmacht*.

Obr. č. 219 Titulní stránky 4. čísla I. ročníku časopisu *Svetlo a sila* a 1. čísla VIII. ročníku německé mutace časopisu *Licht und Kraft*.¹¹¹³

V české verzi časopisu za Protektorátu nebylo publikováno nic znepokojivého, a tak i nacistická cenzura mohla zůstat v klidu (obr. č. 220).

Projekt časopisu byl nesporně úspěšný, měl jistě velký podíl na prosperitě firmy, tím, že integroval příjemce sdělení časopisu, tedy jeho čtenáře, jimiž byli hlavně obchodníci, kteří zajišťovali odbyt výrobků značky *Palaba* ve všech koutech čtyř státních útvarů existujících ve sledovaném období – Československu, Česko-slovensku, Protektorátu Čechy a Morava i ve Slovenském štátu.

¹¹¹³ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 68, *Svetlo a sila*, roč. I., č. 4., ze dne 15. 4. 1939, *Licht und Kraft*, roč. VIII., č. 1, duben 1939.

Služba PALABY

Pozor na správné zatemnění kol. Dle Věstníku říšského protektora č. 14. z 22. dubna 1942 bylo částečně pozměněno nařízení o zatemňování. Světla u jízdních kol (reflektorů) smějí vycházeti jen z vodorovné šterbiny, nejvýše 1 cm široké. Svítlny nutno zříditi tak, aby vrhaly paprsky jen na jízdní dráhu a nikoliv nahoru. Světlo musí být viditelné na vzdálenost 200 metrů, avšak nesmí být viditelné z 500 m. Elektrická pomocná světla nemusí být zatemněna, pokud jsou opatřena značkou „PTR“ nebo „ESC“, anebo jsou-li vybavena žárovkou „6 V / 0,04 A“). — Všechna ostatní koncová světla u kol se musí upravit tak, aby byla vidět z 200 m, ale nesmějí již být viditelná z 500 metrů.

Nová úprava reklamních zařízení. Vlád. nař. ze dne 24. února 1942 vyšly předpisy o nové úpravě reklamních a informačních zařízení. Tato zařízení nesmějí rušiti ani hyzditi vzhled místa nebo krajiny, ráz jednotlivé budovy a jejího okolí, brániti rozhledu do dálky, rušiti přímo nebo nepřímo silniční dopravu. Jsou to zejména znamení a vyobrazení na stávkách, hracích, reklamní tabule a zařízení určená převážně pro reklamní návěsti, jakož i zařízení pro osvětlování k účelům reklamním, výkladní skříně a krámové portály. K umístění těchto zařízení je třeba svolení stavebního úřadu.

Říšské vnitrozemské poštovní sazby (12 feniků za dopis) platí od 1. června také ve styku s Dánskem. Současně se vyjednává s jinými evropskými státy. Vedle říšského území se znovu připojenými územími Elsass, Lothringe, Luxemburg, Protektorát Čechy a Morava a General Gouvernement — jsou to Itálie, její kolonie, Finsko a Dánsko. — Částečně platí tyto sazby také v oblasti působnosti říšské poštovní služby.

Vydávání zboží na příští zásobovací období je nepřipustné. Někteří zákazníci přesto žádají o vydání tohoto zboží a když je obchodník nemá na skladě, odevzdávají mu své ústřížky, aby na ně zboží mohl vyzvednout a jim je zajistit. Takové jednání je trestné. Smí být vydáváno zboží jen na ústřížky běžícího období.

Zákaz podnikových snímků v náboru. Říšský ministr letectví zakázal s okamžitou platností v zájmu obrany země používatí náborového (reklamního) materiálu, obsahujícího obrazy podniku. Tento zákaz vztahuje se na všechny materiál, tedy na dopisní papír firemní, návštěvny, etikety, katalogy, inseráty atd. Nařízení se týká celkových obrazů podniků (továrny), nikoliv snímků prodejen. Není ještě jasno, zda-li pod zákaz spadají rovněž stylisovaná vyobrazení, jež neposkytují názorného obrazu budov, o něž jde.

SVĚTLO
A SÍLA 11

Obr. č. 220 Ukázka zpráv z rubriky Služba Palaby ze srpna 1942, které dokládají nervozitu až paranoiu nacistického režimu po porážce u Moskvy v prosinci 1941. Za rok měli mít Němci za sebou válečné debakly u Stalingradu Kursku. Vydávání časopisu Světlo a síla skončilo roku 1943.¹¹¹⁴

Redaktorům časopisu lze jen těžko vyčítat někdy až křečovitou a z dnešního pohledu neetickou snahu udržet si trh, odbytiště produkce firmy Pála. Zcela markantní je tato snaha ve slovenské mutaci časopisu po vyhlášení Slovenského štátu. Jen namátkou uvedu, jak umně se jim dařilo manipulovat s otázkou úspor. Zatímco ve 30. letech sám Pála a profesor Jiří Brouk propagovali na stránkách časopisu spořivost jako jedinou záruku bohatství střední třídy a de facto akumulace kapitálu, za druhé republiky sice jiní autoři, ale na stránkách téhož časopisu, peskovali spořivé občany jako škudlily.

Je třeba také připomenout, nejdůležitější redaktory časopisu:

Jaroslav Jan Pála přispíval do časopisu jen sporadicky. Motivační úvodníky psal nejčastěji redaktor J. Vodák, který vynikal i jako reklamní básník. Makroekonomickými a globálně politickými analýzami vynikal Vladislav Keřka. Podobná témata měl na starost také Profesor Jiří Brouk. Inženýr Jaroslav Kubeš psal nejen odborné statě o akumulátorech a bateriích, ale věnoval se také propagaci chemické výroby továrny a psal zprávy z veletrhů, na kterých firma vystavovala nebo které Kubeš pouze navštívil (Praha, Lipsko).

¹¹¹⁴ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69. Světlo a síla, rubrika Služba Palaby, roč. XI., č. 1., ze dne 15. 8. 1942, s. 11.

O radiopřijímačích a radiovýrobě obecně v časopise informoval Ing. Stanislav Kašpar. O instalaci rozhlasových antén psal Ing. Vladimír Pazdera a teorii elektroniky (aplikace zpětné vazby) svými články zajišťoval například Ing. Miroslav Pacák. Kromě Ing. Kubeše psal o akumulátorech také šéf akumulátorky Jaroslav Vnuk. Příspěvky z historie elektrotechniky publikoval například Vilém Hugger. Daňovou osvětu prováděl obchodní ředitel Josef Jakubka. V právních otázkách radil obchodníkům JUDr. Miroslav Haken, V redakci časopisu ale pracoval ještě redaktor Ing. Josef Haken. Univerzální zaměstnanec – manažer, chemik, obchodník a odborník na baterie a akumulátory Ing. Jaroslav Kubeš navíc řídil rubriku zajišťující technické poradenství čtenářské obci časopisu.

12 Závěr

Firma Palaba Slaný proslula v době mezi dvěma světovými válkami zejména výrobou elektrochemických článků. Léclancheův vynález, použití tuhého burelu jako depolarizátoru a neutrálního salmiaku jako elektrolytu místo do té doby používaných tekutých kyselin, byl připraven Němcem Gassnerem pro průmyslovou velkovýrobu galvanických článků v první dekádě 20. století. Gassner zahustil elektrolyt Léclancheova článku sádrou a ukázal na stopy, jimiž se vývoj galvanického článku poté ubíral. Nepříjemnou vlastností galvanických článků se salmiakem a burelem byla přílišná reaktivnost burelu, který se rozkládal a způsoboval rozklad i elektrolytu a přílišnou reaktivnost salmiaku s poměrně málo vzdorným zinkem. Jaroslav Jan Pála přispěl k pokroku ve vývoji elektrochemických článků tím, že jednak pochopil, že pro dosažení kýžené kvality musí být výroba článků přísně laboratorně kontrolována. Jednak se mu vytrvalými pokusy v laboratoři podařilo nahradit agresivní salmiak méně nebezpečnou solí. Díky této inovaci téměř nehrozilo vytečení elektrolytu u spotřebovaných suchých článků. Výsledkem důkladného studia depolarizačního efektu byl úspěšný vývoj a výroba původních článků se vzdušnou depolarizací.¹¹¹⁵

Podnikatel Jaroslav Jan Pála (1882–1963), tvůrce firmy Palaba Slaný, byl skutečným selfmademanem, který získal zkušenosti v zahraničí, kde byl spolutvůrcem podniku HABAFA v Hamburku v Německu, transferoval technické znalosti a dovednosti do vlasti a rozvinul na nich „od nuly“ velmi úspěšné, v podstatě rodinné podnikání spojené později s budovatelským étosem první Československé republiky.

I podle současných měřítek byl workoholikem, který by i dnes obstál jako top manažer a krizový manažer. Do vínku mu byla dána zvědavost, houževnatost a podnikavost. Věděl, že bez vědy a vývoje nelze v podmínkách volného trhu obstát.

Jaroslav Jan Pála měl těžké dětství. Po ukončení měšťanské školy pracoval jako poslíček a poté se vyučil zámečnickem ve slánské firmě Bolzano-Tedesco. Snaha prosadit se, vyvolala urputnou – ale sympatickou – snahu po uplatnění v moderním elektrotechnickém oboru, v oblasti baterií. Za své snahy byl odměněn skvělými výsledky ve středním věku. Největší obecné ocenění Pálovy práce se vztahují k posádce vzducholodi *Italia*, která měla v roce 1928 doletět k severnímu pólu. Po ztroskotání se členové Nobileho expedice zachránili i díky radiostanici napájené bateriemi Pálovy firmy. Podnikatelských úspěchů však bylo více a týkaly se jak Československa, tak zahraničních odbytí jeho výrobků.

---

¹¹¹⁵ A NTM v Praze. KUBEŠ, Jaroslav. Dějepisná a technická data o firmě Pála akc. spol., Slaný. Referát pro ředitele Technického musea v Praze Ing. Jaroslava Veselého ze dne 5. 5. 1940. Dne 7. 5. 1940 bylo dokumentu v Technickém museu v Praze přiděleno čj. 3345–7/5–1940. 6 stran, s. 4.

Brzký skon obou Pálových rodičů způsobil, že se jako nejstarší syn musel postarat o své tři nezajištěné sourozence. Proto se v Hamburku, kde tehdy pracoval, roku 1906 oženil s Elisabeth Nienstedtovou (1880–1946), která byla dcerou jeho mistra v továrně. Jaroslavova manželka roli vychovatelky jeho sourozenců splnila. Manželům se postupně narodily dvě děti, Rudolf, který zadrhával v řeči (1907–1980), a Anna (1911–1996), záhy postižená dětskou obrnou, která jí způsobila trvalou invaliditu. Jaroslavova manželka, původem Němka, se po příchodu do Slaného nikdy plně nesžila s českým prostředím. Pálův soukromý život nebyl příliš šťastný a jeho osud byl v konečných důsledcích, hlavně vlivem okolností způsobených druhou světovou válkou, tragický. Záhy po začátku Českého povstání byl J. J. Pála dne 6. 5. 1945 zajištěn, poněvadž byl obviněn z udání slánského architekta Oldřicha Smetany Němcům. Dále byla J. J. Pálovi přisuzována nepřímá vina za zničení Lidic a za ztrátu svobody a posléze za smrt zaměstnankyně Palaby Anny Maruščákové a jejího milence Václava Říhy. Průmyslník byl v roce 1947 Lidovým soudem odsouzen k doživotí. Firma Palaba Slaný byla předána pod Národní správu. Na základě dekretu presidenta republiky ze dne 24. 10. 1945 č. 100 Sb., o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků, byl závod Pála akc. spol. (Palaba Slaný), se sídlem ve Slaném dnem 27. 10. 1945 znárodněn zestátněním.

Některé Pálovy nevyhnutelné kroky jak ve sféře podnikání, tak v oblasti komunální politiky, byly jeho současníky hodnoceny jako morální a občanská selhání. Tím se završil Pálův tragický osud. Byl vězněn, týrán, souzen, odsouzen a zemřel 9. 3. 1963 v ilavské věznici.

Nejzdařilejším dílem Jaroslava Jana Pály bylo založení firmy a zajištění její výrobní i vývojové prosperity. Po počátečních ztrátových letech 1919–1924 byl Pálův projekt od poloviny 20. let 20. století úspěšný. Tehdy byl největším spotřebitelem baterií v Československu rozhlas s radioamatérskou obcí. Když kolem roku 1930 v pomyslné bitvě technologií zvítězil síťový přijímač nad bateriovým, zachránila Pálova továrna pokles spotřeby baterií pro rádia vlastní výrobou bateriových přijímačů o malé spotřebě proudu. Přijímače se dobře prodávaly, což vedlo podnik k založení vlastní akumulátorky. Svízelné rozhlasové poměry ve střední Evropě, kde bylo plno vysílačů s velkým vysílacím výkonem a malým frekvenčním odstupem, daly podnět pro podrobné zmapování rozhlasových poměrů v Československu. Firma si zřídila zkušební vůz, opatřený řadou měřicích přístrojů a sestrojila vlastní mapu čar o stejné intenzitě anténních energií vysílaček.

Četné laboratorní pokusy v radiotechnice se firmě Pála zúročily ve formě použití vysokofrekvenčního železa jako jádra novodobé indukční cívky. Nové cívky s železovými jádry dovolily zmenšit přijímač a propůjčily mu schopnost dokonalého odladění stanic.

Tuzemský rádiový průmysl využíval tohoto zdokonalení a firma Pála se specializovala ve svém radiooddělení na výrobu součástek pro přijímače jiných továren.

Mezitím akumulátorka rozšiřovala pole své působnosti vedle akumulátorů pro přijímače také na výrobu baterií pro automobily, motocykly a traktory. Výroba byla mechanizována a potřebné stroje byly konstruovány a zhotovovány ve vlastních zámečnických dílnách. Mechanické dílny byly postupně vybavovány novějším a lepším strojním zařízením a byly průpravou k založení vlastní lisovny kovové zboží.

Firma Pála prodávala až do roku 1939 celé řady plechových a kovových výrobků jako byly dynamka na kola, svítilny, kapesní lampičky apod., které nevyráběla, pouze kupovala. Založením vlastní lisovny a nástrojárny se firma osamostatnila i po této stránce a roku 1940 podnik disponoval celkem pěti odděleními. Byly to nejstarší bateriové oddělení, radiotovárna, akumulátorka, chemické oddělení a továrna na kovové zboží. V poslední jmenované se vyráběly také prvky civilní protiválečné ochrany, např. protiplynové filtry značky Pála.

Strojní vybavení a organizace dílen dovozovaly firmě Pála vyrábět i nejobtížnější zvláštní výrobky jako baterie pro kardiografy, měřicí můstky, vysílací rozhlasové aparatury apod. Řady nových myšlenek byly chráněny tuzemskými i zahraničními patenty. V Palabě se dokonce podařilo zkonstruovat články, které bylo možno nabíjet jako akumulátory. Tovární laboratoř sledovala jak chemické, tak i fyzikální změny článků při uložení a při zatěžování a výsledky měření byly uloženy v důsledně a přesně vedených laboratorních protokolech, které se posléze staly podkladem, podle nichž ESČ ve spolupráci s ČSN vydal normu na zkoušení baterií a článků. Ta již však předtím byla zkušebním předpisem firmy Pála.

Po roce 1930 hledali radiovýrobci lepší, nové cívky, které by dovozovaly konstrukci výkonnějších radiopřijímačů. Firma Pála zasáhla do tohoto stavu laboratorními pracemi a později konečnými výrobky. Byl nalezen způsob učinit železo pro vysokofrekvenční techniku magnetickým ale nevodivým, přičemž bylo nutno železo nejprve rozdrobit na mikroskopické částice, pokud možno kulatého tvaru, a pak je vzájemně odizolovat a slisovat v cívková jádra, kostry apod. Tento způsob se po úmorných pokusech podařil též firmě Pála a nový magnetický materiál byl nazván PALAFER (Pálovo železo). Lisování jader přineslo s sebou další výrobní odvětví, užívání lisovacích a stříkacích hmot jako jsou fenolové umělé pryskyřice, styrolové pryskyřice, polystyrolové polymery apod.

Radiotovárna kromě bateriových přijímačů začala vyrábět také síťové přijímače, transformátory, telegrafní klíče, krystalové přijímače, tlumivky, cívky, jádra pro cívky a drobný materiál pro amatérskou i tovární stavbu přijímačů.

Dobře vybavené laboratoře umožnily chemické továrně vyrábět řadu drobných chemických přípravků denní potřeby, které našly živý ohlas u spotřebitelů. Mnohé z nich byly chráněny patenty. Jednalo se v prvé řadě o tekuté cídlo na kovy, které na čištěném předmětu z alkalického prostředí vylučovalo tenkou vrstvu chromu, leštadlo na kovy v tubě, čisticí prášek, modřidlo na prádlo v tubě, gumové lepidlo, čisticí na gumu, dětská zubní pasta a francovka Karmelitka.

Rozvoj cyklistiky vyvolal potřebu studia elektrických osvětlovacích zařízení na kola, u nichž firma Pála rychle vynikla. Vytvořila novou vlastní konstrukci dynamka se zvláštním systémem cívky, která je svým induktivním odporem samočinným regulátorem napětí při proměnných otáčkách kola. Elektrické ruční svítilny, cyklistické reflektory, odrazná světla a plynové filtry byly běžnými výrobky z programu továrny na kovové zboží.

Na přelomu let 1939 až 1940, již po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava, se Jaroslav Jan Pála rozhodl vstoupit do komunální politiky. Patrně jako zkušený podnikatel usoudil, že jeho angažmá v regionální politice může pomoci zajistit přístup k informacím důležitým pro chod firmy i pro získání zakázek. Pála chtěl budovat projekt tzv. *Lepší Slaný*. Jeho cílem bylo ve Slaném položit inženýrské sítě, vodovod a kanalizaci, vystavět chodníky, postarat se o starobylé památky, podpořit výstavbu škol, renovaci divadla, založit městskou kapelu, otevřít sportovní stadion a koupaliště, po vzoru Baťova Zlína postavit pracujícím obyvatelům města byty nebo v okolí Slaného založit prosperující hedvábnickou oblast.

Během následujících protektorátních let však byl Pála, v závislosti na vývoji situace na frontách druhé světové války, přinucen jako starosta Slaného pomalu upustit od svých širokých úvah a snah, a omezil se na „přízemní“ zajištění vody pro původní slánské obyvatele, pro dělníky městských firem a příměstských malodolů i pro vojáky Wehrmachtu, kteří byli ve Slaném posádkou. Městský úřad pod jeho vedením rozdělával přidělové lístky pro Slaný i okolní vesnice, žádal o zařazení města mezi průmyslové obce, s cílem zajistit dělníkům lepší zásobování potravinami a zároveň zabránit snahám představených orgánů protektorátní správy vzít dělníkům jeho továrny husy z jejich domácností ve formě povinného kontingentu. Starostovi se však jeho dobré úmysly postupně vymykaly z rukou. Jinak tomu ani nemohlo být. Veškeré své aktivity Pála cílil na poválečnou dobu. Když byl továrník J. J. Pála v lednu 1944 z funkce starosty města odvolán, program *Lepší Slaný* definitivně skončil.

Šťastná volba kolegů a spolupracovníků byla společně s vědeckým řízením podniku a účelnou organizací práce v jednotlivých odděleních firmy nesporně jednou z příčin podnikatelského zdaru Jaroslava Jana Pály.

Továrníkův vztah k „jeho“ lidem svědčí o téměř rodinné atmosféře ve firmě. Nejbližším spolupracovníkem byl Pálovi Ing. Jaroslav Kubeš, syn papírníka Kubeše, který pomáhal v dětství formovat osobnost Jaroslava Jana Pály. S prokuristou Antonínem Hnátkem se Jaroslav dlouhá léta přátelil, a když byl Antonín zatčen a uvězněn gestapem, Pála podporoval finančně jeho rodinu. Pálovým přítelem byl také JUDr. Miroslav Haken, popravený nacisty, kteří poté Hakenovi postupně vykrádali dům. Podobný osud stihl za Českého povstání majetek J. J. Pály, jehož vilu pro změnu podle svědectví jeho snachy Věry Emrové „čistili“ nacionalisté čeští. Pála ve 30. letech 20. století nejdříve počítal s tím, že později řízení firmy převezme syn Rudolf. Podle svědectví jeho snachy toužil J. J. Pála také po vnučatech, s nimiž přirozeně počítal jako s pokračovateli podnikatelské dynastie. Rudolfovo manželství se však rozpadlo bezdětné a znárodnění podniku tento Jaroslavův plán zhatilo definitivně.

Jaroslav Jan Pála měl dlouhodobou strategii své firmy (*Long Term Strategy*), na níž měl společně se svými kolegy a podřízenými emocionální vazbu (*Emotional Attachment*), zamýšlel zajistit generační kontinuitu (*Generational Continuity*), pěstoval patriarchální kulturu a neformálnost (*Patriarchal Culture and Informality*) a výrobně i vývojově prosperující firma mu jistě poskytovala finanční nezávislost (*Independence*).¹¹¹⁶

Firma od svého vzniku v roce 1919 vyráběla suché, polosuché a nálevné elektrochemické články na základě licencí získaných od hamburské firmy HABAFA, v níž v letech 1913 až 1924 Jaroslav Jan Pála působil.

Na začátek rozhlasového vysílání v Československu v roce 1923 firma pružně zareagovala výrobou žhavicích i anodových zdrojů pro elektronky, tehdy označované jako lampy, radiopřijímačů.

Ve druhé polovině 20. let 20. století zahájila firma prodej přístrojů pro nedoslýchavé.

Palaba ve 20. a 30. letech 20. století proslula také výrobou a prodejem speciálních baterií a svítilen pro profesionální použití v signálních a spojovacích přístrojích drah, vojska, četnictva a v lékařských přístrojích.

Firma vyráběla výkonné a odolné kupronové články. Jejich využití bylo závislé na stupni systematické elektrifikace československého území. Složitost údržby v elektrifikovaných částech republiky snížila poptávku po těchto člancích, a tím přispěla k ukončení jejich výroby ve firmě Pála.

---

¹¹¹⁶HLAVAČKA, Milan. Family business history – nová disciplína na hraně hospodářských a sociálních dějin? In: Český časopis historický, 2017, roč. 115, č. 3, s. 661–683, zejména s. 668–669.

Na sklonku 30. let 20. století firma přišla na trh s doplněním elektrovýbavy pro cyklisty o patentovaná dynamka. Cyklobaterie a odrazová sklička se v Palabě vyráběly již od raných 20. let 20. století.

Po celá 20. a 30. léta 20. století firma prodávala pouzdra kapesních svítlen, k nimž akvizičně zajišťovala příslušné kompatibilní žárovky, a to jak z hlediska jejich voltáže, tak barvy a tvaru.

Ve 30. letech 20. století se v Pálově továrně začala vyrábět chemická čisticí a cídla a také – z hlediska procentuálního obsahu ethanoholu a japonského mentolu – velmi kvalitní francovka *Karmelitka*.

Po tři čtvrtiny období, sledovaného touto prací, až do konce první československé republiky, vyráběla továrna také drobné dekorativně-zábavné předměty, kde se využívaly suché články a tzv. trpasličí žárovčky.

V první třetině třicátých let začala firma vyrábět radiopřijímače a automobilové a motocyklové akumulátory. Od roku 1938 pak ještě plynové masky v souvislosti s civilní ochranou obyvatelstva.

Ztráta trhů v Sudetech a posléze na Slovensku způsobila dočasný propad výroby a snížení počtu zaměstnanců z 600 až 700 stavu před Mnichovskou dohodou na 430 zaměstnanců v období druhé Československé republiky.

Firma však záhy přešla na válečnou výrobu pro Wehrmacht a paradoxně v přidělovém systému dosáhla největšího rozmachu v produkci elektrochemických článků a akumulátorů při drakonickém omezení dodávek do civilního sektoru.

Ještě nedlouho před znárodněním připravoval ředitel Hnátek rozšíření výroby. Zamýšlel například vyrábět kovové obaly pro kapesní svítilny, donedávna dodávané vysočanskou firmou Hugo Wiesmeier, zničenou spojeneckým bombardováním na sklonku druhé světové války.

Výroba ve Slaném probíhala v podstatě ve třech lokalitách. Dnes v původním areálu firmy Palaba v Netovické a Flaškářské ulice sídlí Úřad práce a několik malých firem, které vyrábějí nábytek nebo využívají prostory bývalé akumulátorky jako skladiště.

Na Pražském předměstí se nyní nachází komerční zóna města Slaný a firma Bateria Slaný, která se víceméně snaží naplňovat odkaz Palaby.¹¹¹⁷

V továrně ve Wilsonově třídě je provozována stylová restaurace ‚*Továrna*‘.

Analýza realizace a užití patentů a vynálezů ve firmě Palaba je pro historika poměrně složitým úkolem. Technokratický přístup by badatele mohl snadno svést na scestí, za

---

¹¹¹⁷Zdroj: <http://www.bateria.cz/stranky3/o-spolecnosti.htm>. [online]. [cit. 2020-11-18].

předpokladu, že bude posuzovat význam práce techniků a vývojových pracovníků z pohledu progresivního posunu vývoje výroby elektrochemických článků a akumulátorů v českých zemích nebo dokonce celosvětově. Takový pohled by vedl k rozpakům a konstatování, že vynálezy Jaroslava Jana Pály a jeho následovníků ve firmě jsou nicotné, zvláště proto, že v podstatě nejúspěšnějším vynálezem, který vzešel z Palaby je tzv. *Záruční uzávěr pro kapesní baterie*.

Důkladnými úvahami nad archivním materiálem jsem dospěl k názoru, že takový přístup je nesprávný. Firma musela generovat zisk. A právě takový banální nápad, jako je funkční páska, která zabraňuje vybíjení uskladněných plochých baterií, a tudíž významně prodlužuje jejich životnost, a který se uplatní a je placen mnoha evropskými výrobci (Německo, Itálie, Anglie, Polsko, Jugoslávie...) přináší nejen kýžený zisk, ale také reklamu pro výrobky s vyšší přidanou hodnotou – kapesními svítilnami počínaje a autobateriemi, případně licenčními radiopřijímači konče.

Pozoruhodný byl rovněž systém práce zavedený v Palabě: laboratoř pro výzkum, neustále aktualizovaná technická knihovna, v níž probíhala soustavná rešeršní činnost, byly zpracovávány krátké anotace dokumentů zakoupených cizích patentů, ty byly předávány na jednotlivá pracoviště, kde byly následně vypracovány krátké odborné posudky, zda by daný patent mohl být pro firmu přínosem či zda se jedná o slepou uličku.

Výrobní porady – schůze – v podstatě probíhaly jako technické semináře, kde přednášel hlavně Ing. Jaroslav Kubeš o nejnovějších patentech a vynálezech v oboru.

Samostatnou kapitolu tvoří soudní spory, které firma vedla se svými konkurenty, jak o ony „nicotné patenty“, tak o ochranné známky i pro grafická řešení obalů výrobků Palaby.

Vše výše uvedené svědčí o vysoké odborné vyspělosti svázané s konkurenceschopností a kompetencemi zúčastněných zaměstnanců Palaby zapojených do procesu inovací a komunikace s příslušnými patentovými úřady a institucemi.

Technická normalizace zahrnovala organizaci výroby založenou na Taylorově racionalizaci jak z hlediska stavebnicového uspořádání technologického řetězce jednotlivých komponent výrobku, tak z hlediska navazující rychlosti a přesnosti jejich montáže. Ta byla po Fordově vzoru rozdělena do jednotlivých na sebe navazujících úkonů na běžícím pásu, tak charakteristickém pro moderní dobu.

Druhé normalizační hledisko spočívalo v určení její míry, tj. v dosažení interoperability, zaměnitelnosti a v nejvyšším stupni shody činností, postupů a vlastností dílčích i finálních výrobků s požadavky příslušných technických norem.

Poslední, nejužší pohled se týká unifikace rozměrů – spojovacím materiálem počínaje, a přesnými rozměry suchých tříčlávkových baterií či sklenic nálevných článků konče.

Nezbytným průvodním jevem technické normalizace bylo také zapojení vědy do vývoje, výroby a ověřování jakosti výrobků. Vždyť základem úspěchu průmyslového podniku je, podobně jako u vědeckého experimentu, opakovatelnost výroby produktu standardních, optimálních, předem stanovených vlastností, které odpovídají stupni dosaženého lidského poznání v daném oboru.

Výroba elektrochemických článků, suchých i nálevných, stejně jako akumulátorů, je pro technicko-normalizační a racionalizační opatření jako stvořená, a to jak při přípravě výroby, v jejím průběhu i při kontrole kvality jejích produktů.

Ve firmě Pála záhy pochopili výhodnost zavedení principů technické normalizace, a to ze tří prostých důvodů. Za prvé musely mít baterie z elektrochemických článků stejné rozměry, poněvadž byly zpravidla určeny pro konkrétní použití, například v kapesních svítilnách. Za druhé se elektrochemické články vyráběly ve velkých sériích stovek i tisíců kusů pro konkrétní zákazníky, což zajišťovalo solidní obrát a odpovídající zisk. Za třetí elektrochemické zdroje zákonitě podléhaly zkáze a při stálém použití byla jejich životnost maximálně pět hodin, a zákazník s tím počítal.

Pokud by se podařilo prodloužit život baterie se suchými články uplatněním patentů a precizní tovární výrobou a zároveň prosadit tyto nejlepší parametry jako normu ČSN–ESČ 117, mohlo to znamenat zcela ovládnutí trhu s plochými kapesními bateriemi. To však konkurence zastoupená v normalizační komisi nemohla dopustit, a proto musely být technické požadavky této normy zmírněny.

Tři uváděné normy ČSN–ESČ 117, 144 a 145 však představovaly jen část činnosti v kontextu normalizačních činností Palaby. V příloze disertace jsou uvedeny například standardizované postupy pro stanovení čistoty burelu v továrních laboratořích. Pro každý výrobek firmy byly stanoveny technické podmínky a požadavky na jeho zkoušení a jakost, tj. tovární technické normy.

Firma byla schopna pružně reagovat na požadavky zákazníků, třeba armády nebo drah, což zahrnovalo úpravu továrních norem podle stanovených specifikací při zachování vysoké jakosti výrobků.

Odborníci firmy Pála aktivně pracovali v příslušných normalizačních komisích Elektrotechnického svazu československého a též v Československé společnosti normalizační.

Firma si v souladu s Pálovým plánem *Lepší Slaný* a se záměry protektorátní obchodní a živnostenské komory vychovávala učňovský dorost v tovární a živnostenské pokračovací

škole. Management Pálovky se pochopitelně snažil z protektorátních nařízení vytěžit pro rozvoj firmy maximum a vychovat si vlastní dělnickou elitu.

Pro Německo nepříznivý vývoj na frontách 2. světové války, vyhlášení totální války a totální nasazení však kvalitní přípravu učňů hatily. Uční byli nuceni vyrábět polotovary nutné pro tovární produkci. Jejich časové dispozice závisely na chodu dodávek.

Kvůli totálnímu nasazení muselo být ustoupeno dokonce i od tělocviku.

I když v tovární škole slánské akumulátorky panoval skoro polovojenský režim, v přístupu k technickému vzdělání nebylo bráněno ani dívkám, které dokonce mohly vyniknout. Tento trend nevznikl z nějaké potřeby dokazovat rovnost pohlaví v továrně, ale vzešel z válečné situace, kdy ve všech zemích v době války ženy v továrnách pracovat musely, neboť muži bojovali a umírali na frontách.

Rekreace učňů a učnic v tovární ozdravovně, stejně jako příprava internátní školy souvisely s Pálovým programem *Lepší Slaný*, který jako starosta města zahájil a prosazoval ho až do roku 1944, kdy z pozice starosty byl odvolán.

Od konce roku 1944 byly město Slaný a továrna Palaba každodenně ohroženy anglo-americkými a posléze i sovětskými bombardovacími a hloubkovými stíhacími letouny. Na téměř 600 dělníků, techniků a úředníků číhalo nebezpečí během jejich cest do i z továrny. Vzhledem k probíhající letecké kampani spojenců, která měla leteckými útoky ochromit český průmysl, stále zásobující německou soldatesku, bylo možné očekávat i přímý útok na továrnu Pála. Proto byl v Palabě od října 1941 vybudován systém tzv. *rozšířené vlastní protiletecké ochrany*, který zaváděl řadu prováděcích nařízení říšského zákona o protiletecké ochraně – *Luftschutzgesetz* – který byl vedením města (Karlem Vetterem a Josefem Fialou) propagován nejdříve nenásilnou formou, v návaznosti na obdobný legislativní rámec Československé republiky, později, přibližně od poloviny roku 1942 – a zřejmě v souvislosti se situací na frontách 2. světové války – byla jeho ustanovení přísně vyžadována vedoucími funkcionáři systému protiletecké ochrany Palaby.

Zaměstnanci, zapojení do rozšířené závodní PLO, byli podle propracovaných manuálů cvičeni v dovednostech hasičů, zdravotníků, spojek atd. Za poplachů museli nosit na pažích pásky s označením funkce v PLO, ale především museli kromě tvrdé práce v továrně sloužit v podstatě jako vojáci. Za to měli být, a snad i byli, odměňováni, případně měli dostávat náhrady za jízdné nebo šatstvo, které si poškodili při zásahu.

Pokud se někdo nezúčastnil denních či nočních nástupů do služeb, musel se omluvit, případně doložit svou omluvu lékařským potvrzením.

Lidé však z mnoha důvodů systém PLO ignorovali, byli po práci unavení, často se s úkoly hasičů, záchranářů atd. vnitřně neztotožňovali a jistě měli i strach, že bude zbytečně ohroženo jejich zdraví a život.

Tento stav eskaloval po spojeneckém bombardování Prahy dne 14. 2. 1945, kdy si již vedení, a hlavně funkcionáři PLO Palaby, tedy Rudolf Pála a Ing. Stanislav Kašpar, nevěděli rady se stále nespokojenějšími zaměstnanci, podporovanými závodním výborem, kteří již dále nehodlali nasazovat život za umírající nacistickou říší. Její kóma nastalo v sobotu 5. 5. 1945, kdy vypuklo Pražské (České) povstání. Jaroslav Jan Pála byl zatčen v neděli 6. 5. 1945.

Pro propagaci výrobků vydávala firma Pála svůj vlastní časopis, měsíčník Světlo a síla, podle potřeby také v němčině, slovenštině a maďarštině mě o nákladu 20 000 výtisků.

Reklamní články obsahovaly argumentaci, již měli využívat prodejci výrobků značky Palaba ve svých působištích. Šlo tedy vlastně o metodiky, jež učily obchodníky, jak přilákat zákazníky do prodejen a jak je přesvědčit ke koupi toho „správného“ zboží. Tato manipulace byla skryta v použité formě sdělení. Pro jednodušší zákazníky či příjemce sdělení časopisu, stačilo „milé“, líbivé slovo, těm náročnějším bylo určeno vysvětlení technického (fyzikálně-chemického) principu produktu. „Morálku“ kupců zvyšovaly také děkované dopisy spokojených zákazníků. Marketinkový účinek se pochopitelně dal zvýšit doporučením nebo pochvalou kapacity v oboru, například Jaroslava Šafránka, vynálezce funkčního československého mechanického televizního systému. Osvědčila se rovněž honorovaná spolupráce s vynálezci z lidu, jejichž dobré nápady se zpravidla dočkaly patentového krytí minimálně v Republice československé.

V počátečních ročnících, v období probíhající Velké hospodářské krize, uměla redakce časopisu u čtenářů provádět osvětu z historie elektrotechniky, světové politiky nebo makroekonomie. S postupujícím časem se mediální strategie časopisu změnila takřka k čistému *Public Relations*, což se obrazově i textově projevovalo mimo stránky explicitních reklam tzv. *Product Placementem*, a to někdy na eticky akceptovatelné hraně, což lze doložit na nekrologu věnovanému T.G.M. (byl naším *Světlem a silou*).

Po „Mnichovu“ a posléze po vypuknutí války se redaktoři ve svých politických komentářích postupně přizpůsobili režimu. Mezi řádky bezobsažných textů, které se snažily v nadcházejících těžkých časech „tvářit“ užitečně (šetřete energií a otopem; musíme dodržovat zatemnění, proto stačí, když výklady našich obchodů budou pro zákazníky přitažlivé jen v denní době; sbírejte a předávejte cenné odpady ‚oprávněným obchodníkům‘) lze vycítit nejistotu a snad i strach redaktorů a jakési matné přesvědčení, že pokud si budou hledět jen „toho svého“, snad se jim nic nestane. Časopis vycházel nepravdělně. V německé a slovenské

verzi se objevovaly materiály, které již vyšly dříve v češtině. Nová témata se týkala hlavně továrny a jejích protagonistů (například oslavné číslo k Pálovým šedesátinám v roce 1942). Osvědčení redaktoři psali politicky souhlasné úvodníky, například s režimem Slovenského štátu v patrné snaze nezadat si s režimem a mít klid na výrobu a prodej produkce v zajištěných, tradičních odbytištích, tj. v Čechách, na Moravě a na Slovensku. V časopise z důvodu utajení nebyla nijak prezentovaná výroba pro *Wehrmacht*.

Projekt časopisu byl nesporně úspěšný, měl jistě velký podíl na prosperitě firmy tím, že integroval příjemce sdělení časopisu, jeho čtenáře, jimiž byli hlavně obchodníci, kteří zajišťovali odbyt výrobků značky *Palaba* ve všech koutech čtyř státních útvarů existujících ve sledovaném období – Československu, Česko-Slovensku, Protektorátu Čechy a Morava i ve Slovenském štátu.

Redaktorům časopisu lze jen těžko vyčítat někdy až křečovitou a z dnešního pohledu neetickou snahu udržet si trh, odbytiště produkce firmy Pála. Zcela markantní byla tato snaha ve slovenské mutaci časopisu po vyhlášení Slovenského štátu. Jen namátkou uvedu, jak umně se jim dařilo manipulovat s otázkou úspor. Zatímco ve 30. letech sám Pála a profesor Jiří Brouk propagovali na stránkách časopisu spořivost jako jedinou záruku bohatství střední třídy a de facto akumulace kapitálu, za druhé republiky sice jiní autoři, ale na stránkách téhož časopisu, „peskovali“ spořivé občany jako škudlily.

Mezi redaktory časopisu patřil také Jaroslav Jan Pála, který však do časopisu přispíval jen sporadicky. Motivační úvodníky psal nejčastěji redaktor J. Vodák, který vynikal i jako reklamní básník. Makroekonomickými a globálně politickými analýzami působil Vladislav Keřka. Podobná témata měl na starost také profesor ekonomie Jiří Brouk. Ing. Jaroslav Kubeš psal nejen odborné statě o akumulátorech a bateriích, ale věnoval se také propagaci chemické výroby továrny a psal zprávy z veletrhů, na kterých firma vystavovala nebo které Kubeš pouze navštívil (Praha, Lipsko). O radiopřijímačích a radiovýrobě obecně v časopise informoval Ing. Stanislav Kašpar. O instalaci rozhlasových antén psal Ing. Vladimír Pazdera a teorii elektroniky (aplikace zpětné vazby) svými články zajišťoval například Ing. Miroslav Pacák. Kromě Ing. Kubeše psal o akumulátorech také šéf akumulátorky Jaroslav Vnuk. Příspěvky z historie elektrotechniky publikoval například Vilém Hugger. Daňovou osvětu prováděl obchodní ředitel Josef Jakubka. V právních otázkách radil obchodníkům JUDr. Miroslav Haken, v redakci časopisu ale pracoval ještě redaktor Ing. Josef Haken. Univerzální zaměstnanec – manažer, chemik, obchodník a odborník na baterie a akumulátory Ing. Jaroslav Kubeš navíc řídil rubriku zajišťující technické poradenství čtenářské obci časopisu.

Celkové hodnocení firmy Palaba Slaný v meziválečném období se jeví jako velmi úspěšné, a to jak na poli ekonomickém, kdy novými výrobky a vhodným vývojem napomáhala budovatelskému étosu první Československé republiky včetně zahraničního uplatnění (v Německu, Maďarsku, Velké Británii), na poli sociálně-kulturním, kdy se zapojila i do urbanistického úsilí ve Slaném (projekt *Lepší Slaný*) a na poli vzdělávacím a kulturním, kdy firma pro sebe ale i pro region vybudovala vlastní učňovskou a živnostenskou školu a kdy vydávala vlastní časopis Světlo a síla. Firma vyšla z podnikatelské aktivity selfmademana Jaroslava Jana Pály, který stavěl na rodinném podnikání se zapojením vyškolených spolupracovníků ze slánského regionu. Podnikatel byl schopen zajistit zahraniční technické poznatky a licence, které vhodně uplatnil ve své továrně. Továrna prosperovala díky potřebným výrobkům, jejichž smysluplnost podnikatel Pála vhodně odhadl, i v době hospodářské krize 30. let 20. století i v době okupace v Protektorátu Čechy a Morava. Během druhé světové války začal být majitel firmy spojován s nacistickou mocí na základě svého jediného unáhleného rozhodnutí, bohužel s tragickými následky, což bylo po válce negativně zhodnoceno a vedlo k jeho odsouzení na doživotí.

Prosperující, již poměrně velká, firma Palaba byla podle Benešových dekretů znárodněna a přejmenována na národní podnik Bateria Slaný. Jeho vývoj po roce 1945 už patří dalšímu mému badatelskému zájmu, který však není zařazen do předložené disertace.

13 Summary

The Pála company is especially famous for the production of electrochemical cells. Léclanche's invention, i.e. the use of solid burel as a depolarizer and neutral salmiac as an electrolyte instead of the hitherto used liquid acids, was prepared by the German Gassner for the large-scale industrial production of galvanic cells in the 10^s of the 20th century. Gassner thickened the electrolyte of Léclanché's cell with gypsum and pointed to traces, which the development of the galvanic cell then followed. An unpleasant property of galvanic cells with salmiac and burel was the excessive reactivity of burel, which was getting decomposed and also caused the decomposition of the electrolyte, and excessive reactivity of salmiac with zinc, which is relatively less resistant. Jaroslav Jan Pála contributed to the advancement of electrochemical cells by that, on the one hand, he understood that in order to be successful, the production of cells must be strictly controlled in the laboratory. Furthermore, through persistent experiments in the laboratory, he managed to replace the aggressive salmiac salt with another, less dangerous one. Thanks to this innovation, there was almost no risk of electrolyte leakage from consumed dry cells. The successful development and production of original cells with air depolarization were the result of a thorough study of the depolarization effect.

Jaroslav Jan Pála was a real selfmademan, who gained experience abroad, transferred his own technological know-how and skills to the original homeland, and he developed on them ,from scratch' a very successful business, later connected with the ethos of the first Czechoslovak Republic.

Even by current standards, he was a workaholic, who would still pass today as a top manager and crisis manager. He was endowed with curiosity and tenacity. He also knew that without science and development, one could not succeed in a free market.

However, his private life was not very happy, and his fate was ultimately tragic, mainly due to the circumstances caused by World War II. The early death of both parents meant that as a young man he had to take care of his unsecured siblings. That is why he soon married in Germany. Jaroslav's wife fulfilled the role of educator of his siblings well. The couple gradually gave birth to two children: son Rudolf, and daughter Anna, soon being afflicted with polio. Moreover, after arriving in Slaný, Jaroslav's wife never learnt to live in the Czech environment.

During the revolutionary days of the Czech uprising in May 1945, Pála was secured because he was accused from denunciation of the architect, citizen of Slaný, Oldřich Smetana to the Germans. Mr. Smetana refused to pay a fine for not making hang the German Reich flag on the occasion of the celebrations of the 70th birthday of the Protectorate President JUDr. Emil

Hácha. Furthermore, J. J. Pála was attributed indirect guilt for the Lidice massacre and for the loss of freedom and later for the death of Palaba employee Anna Maruščáková and her lover Václav Říha.

The industrialist was therefore sentenced to life in prison by the People's Court. The company was handed over under the National Administration. On the basis of the Decree of the President of the Republic of 24 October 1945 No. 100 Coll., On the nationalization of mines and certain industrial enterprises, the Pála Ltd., with its registered office in Slaný, was nationalized on 27 October 1945.

For Jaroslav Jan Pála a difficult childhood was predestined. This provoked a stubborn – but sympathetic – effort to establish itself in youth, which led to penetrating entrepreneurial success in his middle age. Some of his inevitable steps, both in the sphere of business, and in the field of communal politics, however, were assessed by his contemporaries as moral, and civic failures. Thus, Pála's tragic fate was completed. He was imprisoned, tortured, tried, convicted and died on 9 March 1963 in Ilava prison as a convict.

In my opinion, the most successful piece of Jaroslav Jan Pála was the establishment of the Pála company. After the initial loss-making years of 1919–1924, there was a profound business achievement from the mid-1920s. At that time, the largest consumer of batteries in Czechoslovakia was radio broadcasting with the amateur radio community. The owners of radio concessions bought batteries for powering their receivers. When around 1930, in an imaginary battle of technologies, the receiver powered from an electrical network won over the battery one, Pála's factory saved the decline in batteries consumption for radios by starting a production of their own battery receivers with low current consumption. The receivers recorded a vending success and forced the company to set up its own factory for production of accumulators. The difficult radio conditions in Central Europe, which were full of transmitters with high transmission power and small frequency spacing, gave impetus for a detailed mapping the radio conditions in Czechoslovakia. The company set up a test car, equipped with a number of measuring instruments and built its own map of lines with the same intensity of antenna energies of radio transmitters.

Numerous laboratory experiments in radio engineering brought the Pála company a splendid success: the use of high-frequency iron as the core of a modern induction coil. The new coils with iron cores made possible to reduce the size of the receiver and gave it the ability to perfectly eliminate interference from other stations. The domestic radio industry took advantage of this improvement and the Pála company specialized in its radio department for the production of components for receivers of other factories.

In the meantime, in addition to batteries for receivers, the accumulator department also expanded its scope to include batteries for cars, motorcycles and tractors. The production was mechanized and the necessary machines were designed and manufactured in the Pála company locksmith workshops. The mechanical workshops were gradually equipped with newer and better machinery and were a preparation for the establishment of their own metal goods press workshop.

Until 1939, the Pála company sold a whole range of sheet metal and metal products, such as bicycle dynamos, lamps, pocket lamps, etc., which it did not produce, but only bought them. With the establishment of its own press shop and tool shop, the company became independent in this respect as well, and in 1940 the company had a total of five departments. They were the oldest battery department, a radio factory, an accumulator department, a chemical department and a metal goods factory. The last named factory also produced Pála anti-gas filters.

Machinery equipment and the organization of workshops allowed the Pála company to produce even the most difficult special products such as batteries for cardiographs, measuring bridges, radio transmitting equipment, etc. Many new ideas were protected by domestic and foreign patents. In the Palaba factory there were even managed to design cells that could have been charged as accumulators. The factory laboratory monitored both chemical and physical changes of cells during storage and loading, and the measurement results were stored in consistently and accurately kept laboratory protocols, which later became the basis for the ESČ to issue a standard for testing batteries and cells. However, it was already a test regulation of the Pála company.

After 1930, radio manufacturers were looking for new, better coils that would allow the design of more powerful radios. The Pála company intervened in this state with laboratory work and subsequently with final products. A way had been found to make iron for high frequency technology magnetic but non-conductive, wherein it was necessary to first break up the iron into microscopic particles, preferably round in shape, and then isolate them from each other and press them into coil cores, skeletons, etc.

After tiring experiments, Pála also succeeded in this method, and the new magnetic material got name PALAFER (Pála's iron). The pressing of cores brought with it another industry, the use of pressing and spraying materials such as phenolic synthetic resins, styrene resins, polystyrene polymers, etc.

In addition to battery receivers, the radio factory also began producing network receivers, transformers, telegraph keys, crystal receivers, inductors, coils, coil cores and small materials for amateur and factory construction of receivers.

Well-equipped laboratories enabled the chemical plant to produce a range of small daily necessities that received a lively response from consumers. Many of them were protected by patents. It was primarily a liquid polishes for metals, which exuded a thin layer of chromium on the cleaned object from an alkaline environment, metal polish in a tube, cleaning powder, laundry bleach in a tube, rubber glue, rubber cleaner, baby toothpaste, and menthol solution ,Karmelitka‘.

The development of cycling has necessitated the study of electric bicycle lighting devices, in which the Pála company quickly achieved remarkable successes. It created a new custom dynamo design with a special coil system, which by its inductive resistance is an automatic voltage regulator at variable wheel speeds. Electric pocket torches, bicycle headlights, reflectors and gas filters were common products from the metal goods factory program.

At the turn of 1939 to 1940, after the proclamation of the Protectorate of Bohemia and Moravia, Jaroslav Jan Pála decided to enter municipal politics. Apparently, as an experienced entrepreneur, he inferred that his involvement in regional politics can help ensure access to information important for the operation of the company and for obtaining contracts.

Pála wanted to build, lay water supply and sewerage, build sidewalks, take care of ancient monuments, support the construction of schools, renovate the theater, establish a city band, open a sports stadium and swimming pool, following the example of Baťa's Zlín to build flats for the working inhabitants of the town or to establish a prosperous and picturesque area producing silk in the vicinity of Slaný.

During the following protectorate years, however, Pála was, depending on the development of the situation on the fronts of World War II, forced to slowly abandon his Renaissance efforts, to limit itself to ,ground-floor‘ water supply for the original inhabitants of Slaný, for workers of municipal companies and suburban mines, as well as for Wehrmacht soldiers, they had their barracks in Slaný.

Under his leadership, the town hall distributed allotment tickets for Slaný and the surrounding villages, applied for the city to be included among the industrial communities in order to provide workers with better food supply, and at the same time prevent the efforts of the superior bodies of the protectorate administration to take to workers of his factory, geese from their households in the form of a mandatory contingent.

However, the mayor's good intentions gradually slipped out of his hands. It couldn't have been otherwise. Pála focused all his activities on the post-war period. When the factory owner was removed from the position of mayor in January 1944, the Lepší Slaný program definitively ended.

The happy choice of colleagues and co-workers together with the scientific management of the company and the efficient organization of work in the individual departments of the company were undoubtedly the reasons for the business success of Jaroslav Jan Pála.

The factory owner's relationship with 'his' people testifies to an almost family atmosphere in the company. The closest collaborator to Pála was Jaroslav Kubeš, the son of the stationery shop owner, who helped to shape the personality of Jaroslav Jan Pála in his childhood. Jaroslav made friends with the company procurator Antonín Hnátek for many years. When Antonín was arrested and imprisoned by the Gestapo, Pála financially was being supported Hnátek's family.

Pála's friend was also JUDr. Miroslav Haken, executed by the Nazis. These then gradually robbed the Haken's house. A similar fate befell the property of J. J. Pála during the Czech Uprising, whose villa for change, according to the testimony of Věra Emrová, was „cleaned“ by Czech nationalists.

In the 1930s, Pála first expected that his son Rudolf would take over the management of the company, and according to the testimony of his daughter-in-law, J. J. Pála also longed for grandchildren, whom he naturally counted on as successors of the business dynasty. However, Rudolf's marriage fell apart childless and the nationalization of the company definitively thwarted Jaroslav's plan.

Jaroslav Jan Pála therefore had a Long Term Strategy, together with his colleagues and subordinates he felt an Emotional Attachment to the company, intended to ensure Generational Continuity, cultivated Patriarchal Culture and Informality and a prosperous firm certainly gave him financial Independence.

From its establishment in 1919, the company had been producing dry, semi-dry and infusion electrochemical cells on the basis of licenses obtained from the Hamburg company HABAF A, in which Jaroslav Jan Pála worked from 1913 to 1924.

For the beginning of radio broadcasting in Czechoslovakia in 1923, the company reacted flexibly by the production of sources for glowing of lamp cathodes and anode sources for vacuum tubes of radio receivers.

In the second half of the 1920s, the company started selling hearing aids.

In the 1920s and 1930s, the Palaba was also famous for the production and sale of special batteries and lamps for professional use in the signaling and connecting devices of railways, army troops, gendarmerie and medical devices.

The company produced powerful and durable cupron cells. Their use depended on the degree of electrification of Czechoslovak territory. The complexity of maintenance in the

electrified parts of the republic reduced the demand for these cells, and thus contributed to the termination of their production in the company Pála Ltd.

At the end of the 1930s, the company came to the market with the addition of patented dynamos for electrical equipment for cyclists. Cyclo batteries and reflectors were being manufactured in the Palaba from the early 1920s of the 20th century.

Throughout the 1920s and 1930s, the company sold pocket torch cases for which it was being acquired the relevant compatible light bulbs, both in terms of their voltage, and color or shape.

In the 1930s, the Pála's factory began the production of chemical cleaners and polishes or – from the viewpoint of the percentage of ethanol and Japanese menthol – a high-quality menthol solution Karmelitka.

For three quarters of the period monitored by this dissertation, i.e. until the end of the first Czechoslovak Republic, the factory produced small decorative and entertaining items, in which were being used dry cells and so-called dwarf light bulbs.

In the first third of the 1930s, the company began manufacturing radio receivers and car and motorcycle batteries. From 1938, moreover gas masks production was started.

The loss of markets in the Sudetenland and later in Slovakia caused a temporary decline in production and a reduction in the number of employees from 600 to 700 before the Munich Agreement to 430 employees during the Second Czechoslovak Republic.

However, the company soon switched to war production for the Wehrmacht and, paradoxically, achieved the greatest expansion in the allocation system, in the production of electrochemical cells and accumulators, with a draconian reduction in supplying these goods produced by Pála's firm to the civilian sector.

Shortly before the nationalization, the director of company Hnátek was preparing to expand production. For example, he intended to make metal packaging for pocket torches, until recently supplied by the Hugo Wiesmeier company from Vysočany, which was destroyed by Allied bombing at the end of the war.

Production in Slaný basically took place in three locations. Today, the Netovická and Flaškářská streets are home to the Labor Office and several small companies that manufacture furniture or use the premises of the former batteries and accumulators factory as a warehouse.

In the Prague suburbs there is now a commercial zone of the town of Slaný and the company Bateria Slaný, which is more or less trying to fulfill the legacy of Palaba.

A stylish restaurant ,Továrna' is run in the Wilson street factory.

Analysis of the implementation and use of patents and inventions in the Palaba company is a relatively complex task for a historian. The technocratic approach could easily mislead researchers, provided that it assesses the importance of the work of technicians and developers in terms of the progressive shift in the production of electrochemical cells and batteries in the Czech lands or even worldwide. Such a view leads to embarrassment and the statement that the inventions of Jaroslav Jan Pála and his followers in the company are insignificant, especially since in fact the most successful invention that emerged from Palaba is the so-called Guarantee Loop for Electric Batteries.

Through careful consideration of the archival material, I have come to the conclusion that such approach is incorrect. The company had to generate a profit. And just such a trivial idea as a functional tape, which prevents the discharge of stored batteries, and thus significantly extends their life, and which is applied and paid for by many European manufacturers (Germany, Italy, England, Poland, Yugoslavia...) brings not only the desired profit, but also advertising for products with higher added value – starting with pocket torches and car accumulators, or ending with licensed radios.

The system of work introduced in the company Palaba is also remarkable: research laboratory, constantly updated technical library, in which continuous research activities took place, short annotations of documents of purchased foreign patents were processed, which were handed over to individual workplaces, where short expert opinions were subsequently prepared as to whether the patent could be beneficial for the company or whether it is a dead end.

The production meetings basically took place as technical seminars, where mainly Jaroslav Kubeš was being carried out presentations on the latest patents and inventions in the field of electrochemical cells.

A separate topic is litigation, both about the above mentioned ‚insignificant patents‘ and about trademarks and graphic solutions for the packaging of the firm Palaba products.

All of the above testifies on the high professional maturity associated with the competitiveness and competencies of the participating employees of the firm Pála Ltd., who were involved in the process of innovation and communication with relevant patent offices and institutions.

Technical standardization involves the organization of production based on Taylor rationalization both in terms of the modular arrangement of the technological chain of individual product components, and in terms of the subsequent speed and accuracy of their assembly. Following Ford's example, it is divided into individual consecutive actions on a treadmill, so characteristic for modern times.

The second standardization aspect consists in determining its extent, i.e. in achieving interoperability, interchangeability and the highest degree of conformity of activities, procedures and properties of partial and final products with the requirements of the relevant technical standards.

The last, narrowest view concerns the unification of dimensions – starting with the connecting material, and ending with the exact dimensions of dry three-cell batteries or glasses of infusion cells.

A necessary accompanying phenomenon of technical standardization is also the involvement of science in the development, production and verification of product quality. After all, the basis of the success of an industrial enterprise is, as in a scientific experiment, the repeatability of the production of standard, optimal, predetermined properties that affect the degree of human knowledge achieved in a given field.

The production of electrochemical cells, both dry and infusion ones, as well as accumulators, is perfect for technical-standardization and rationalization measures, both during the preparation of production, during it itself as well as during the quality control of its products.

In the company Pála Ltd., there was soon understood the advantage of introducing the principles of technical standardization, for three reasons. Firstly, batteries from electrochemical cells must have the same dimensions, as they are generally intended for a specific use, for example in pocket torches. Secondly, electrochemical cells are produced in large series of hundreds and thousands of pieces for specific customers, which ensures a solid turnover and a corresponding profit. Thirdly, electrochemical sources are subject to destruction and, with constant use, their service life is a maximum of five hours, and the customer expects this.

Therefore, if the life of a battery with dry cells could be extended by the application of patents and precise elaborating in factory, and at the same time enforce these best parameters as the ČSN–ESČ 117 standard, it could mean complete control the market with flat pocket batteries. However, the competition of producers of similar goods represented in the standardization committee could not allow this and therefore the technical requirements of this standard had to be mitigated.

However, the three mentioned standards ČSN–ESČ 117, 144, and 145 represent only a part of the activity in the context of the firm Palaba standardization activities. For example, the company was developed standardized procedures for determining the purity of burel in factory laboratories. For each product of the company, technical conditions and requirements for its testing and quality, i.e. factory technical standards, were set.

The company was able to respond flexibly to customer requirements, such as the armed forces or railways, which included adjusting factory standards to determined specifications while maintaining high product quality.

The firm Pála Ltd., experts actively work in the relevant standardization commissions of the Electrotechnical Union of Czechoslovakia (ESČ) and later of the Czechoslovak Society of Normalization (ČSN).

In accordance with the Lepší Slaný Program, and with the intentions of the Protectorate Chamber of Commerce and Trade, the company brought up apprentices in the factory and trade continuing school. Of course, The company Pála management tried to make the most of the protectorate regulations for the development of the company and to educate its own workers' elite.

However, the unfavorable development on the fronts of World War II for Germany, the declaration of total war and total commitment hampered the quality training of apprentices. Apprentices were forced to produce the semi-finished products necessary for factory production.

Due to the total commitment, even the physical education had to be withdrawn.

Although, a paramilitary regime was in the factory school, girls were not prevented from accessing technical education, and they could even excel.

This trend did not arise from the need to prove gender equality in the factory, but probably arose from a war situation in which women had to work in factories in all countries, both on the defeated German side and in the victorious Allied powers, because men fought and died on the war fronts.

The recreation of apprentices – girls and boys – in the sanatorium, as well as the preparation of the boarding school, were related to the Pála's program Lepší Slaný, which he started as the mayor of the town and which he asserted until 1944.

From the end of 1944, the Slaný town and the Palaba factory were threatened on a daily basis by Anglo-American and later Soviet bombers and deep fighters. Almost 600 workers, technicians and clerks were in danger during their ways to and from the factory, whether on foot or by train (for example from Podlešín village). Due to the ongoing air campaign of sovereign allies, which was to paralyze the Czech industry, that was still supplying the German soldiers, it was possible to expect a direct air raid on the factory Pála Ltd.

A system of so-called extended self-air protection was built in the Palaba from October 1941, which introduced a number of implementing regulations of the Reich Act on Air Raid Protection (ARP) – Luftschutzgesetz – which was promoted by the city administration (Karel

Vetter and Josef Fiala) first in a non-violent form in connection to similar system of the Czechoslovak Republic, later, circa from about the middle of 1942 – and probably in connection with the situation on the fronts of World War II – its provisions were strictly required by the Air Protection leaders of the firm Palaba.

Employees involved in the extended plant ARP were trained in the skills of firefighters, paramedics, messengers, etc. according to sophisticatedly elaborated manuals. During the alarms, they had to wear straps on their arms indicating the function in the ARP, but above all, in addition to the hard work in the factory, they had to serve essentially as soldiers. For this, they were to be, and perhaps were, rewarded, or were to receive compensation for fares or clothing that they would damage in the event of an intervention. If someone did not attend the day or night service, he had to apologize, or substantiate his apology with a medical certificate.

However, for many reasons, people ignored the ARP system, they were tired after work, often did not identify internally with the tasks of firefighters, rescuers, etc., and certainly were afraid that their health and life would be useless endangered.

This situation escalated after the Allied bombing of Prague on 14 February 1945, when the management, and especially the officials of the Palaba ARP, i.e. Rudolf Pála and Stanislav Kašpar, did not know how to deal with increasingly dissatisfied employees supported by the plant committee who no longer intended to meaninglessly lose lives for the dying Nazi empire in fact. Its coma occurred on Saturday, 5 May 1945, when the Prague (Czech) Uprising broke out. Jaroslav Jan Pála was arrested on Sunday, 6 May 1945.

To promote the products, the Pála company published its own magazine, the monthly issued Light and Power (Světlo a síla), if necessary, also in German, Slovak and Hungarian mutation with a circulation of 20,000 copies.

The advertising articles contained arguments that should had been used by sellers of the Palaba products in their locations. So it was actually a methodology that taught retailers how to attract customers to stores and how to persuade them to buy the „right“ goods of the Palaba mark. This manipulation was hidden in the used form of transmitted message. For simpler customers or recipients of the magazine's report, a nice, pleasing word was enough, the more demanding ones were given an explanation of the technical (physico-chemical) principle of the product.

The „morale“ of the merchants was also being increased by thanksgiving letters from satisfied customers.

Of course, the marketing effect was possible increased by the recommendation or praise of capacity in the field, for example, by associate professor Jaroslav Šafránek, the inventor of

a functioning Czechoslovak television system. Honorary cooperation with inventors from the people, whose good ideas usually received patent coverage at least in the Czechoslovak Republic, also proved successful.

In the early years, during the Great Depression, the magazine's editorial staff was able to educate readers about the history of electrical engineering, world politics or macroeconomics. Over time, the media's media strategy changed to almost pure Public Relations, which manifested itself visually and textually outside the pages of explicit advertising by the so-called Product Placement, sometimes on an ethically acceptable edge, as evidenced by the obituary dedicated to T.G.M. (he was our Light and Power).

After „Munich“ and later after the outbreak of war, the editors gradually adapted well to the regime in their political comments. Among the lines of empty texts that tried to „look“ useful in the coming difficult times (save energy and heating; we have to keep darkening, so it is enough if the shop windows of our stores are attractive to customers only during the day; collect and pass valuable waste to ‚authorized merchants‘) one can feel the uncertainty and perhaps even the fear of the editors and a kind of vague belief that if they take care only of their own matters, perhaps nothing will happen to them.

The magazine was published irregularly. In the German and Slovak versions, materials appeared that had already been published earlier in Czech mutation of the magazine. The new topics mainly concerned the factory and its protagonists (for example, the celebratory issue on the occasion of the Pála's 60th birthday in 1942). The editors wrote politically agreed editorials, for example with the regime of the Slovak state in an obvious effort not to get along with the political regime and to have peace of mind about the production and sale of production in secured, traditional markets, i.e. in Bohemia, Moravia and Slovakia Apparently due to secrecy, the production for the Wehrmacht was not presented in the magazine.

The project of the magazine was undoubtedly successful, it certainly had a large share in the prosperity of the company, by integrating the recipients of the magazine's messages, i.e. its readers, which were mainly merchants who sold the Palaba products in all four states existing in the period followed by this dissertation – Czechoslovakia, Czecho-slovakia, the Protectorate of Bohemia and Moravia and the Slovak state.

It is difficult to blame the editors of the magazine for the sometimes convulsive and, from today's viewpoint, unethical effort to maintain the market for the production of the company Pála Ltd. This effort is quite striking in the Slovak mutation of the magazine after the proclamation of the Slovak state. I will only mention at random how skillfully they managed to manipulate the issue of savings. While in the 1930s Pála himself and Professor Jiří Brouk

promoted thrift on the pages of the magazine as the only guarantee of middle class wealth and de facto accumulation of capital, in the era of the 2nd republic other authors, but on pages of the same magazine, marked thriving citizens as misers that are the public enemies No. 1.

Jaroslav Jan Pála was also one of the editors, but he only contributed sporadically to the magazine. Motivational editorials were most often written by editor J. Vodák, who also excelled as an advertising poet. Vladislav Keřka excelled in macroeconomic and global political analyzes. Professor Jiří Brouk was in charge of similar topics too. Jaroslav Kubeš not only wrote professional articles on accumulators and batteries, but also promoted the chemical production of the factory and wrote reports from trade fairs at which the company exhibited or which Kubeš only visited (Prague, Leipzig). Stanislav Kašpar informed about the radio receivers and radio production in general. Vladimír Pazdera wrote about the installation of radio antennas and Miroslav Pacák, for example, provided the theory of electronics (feedback applications) with his articles. In addition to Kubeš, the head of the accumulator factory, Jaroslav Vnuk, also wrote about the batteries. Contributions from the history of electrical engineering were published, for example, by Vilém Hugger. The tax education was provided by the sales director Josef Jakubka. JUDr. Miroslav Haken provided service to readers in legal issues. However, as editor of the magazine worked also Josef Haken. Universal employee – manager, chemist, trader and expert on batteries and accumulators – Jaroslav Kubeš in addition managed a section providing technical advice to the magazine's readership.

The overall evaluation of the Palaba Slaný firm in the interwar period seems to be very successful both in the economic field, when it helped the building ethos of the first Czechoslovak Republic with new products and suitable development, including foreign applications (in Germany, Hungary, Great Britain), in the socio-cultural field, when it also participated in the urban effort in Slaný (in the frame of the Better Slaný project), and in the field of education and culture, when the company built its own apprenticeship and trade school for itself as well as for the region and when it published its own magazine Light and Power. The company came from the business activity of the self made man Jaroslav Jan Pála, who built-up it on the basis of a family enterprising with the involvement of trained co-workers from the Slaný region. The entrepreneur was able to acquire foreign technical knowledge and licenses, which he applied appropriately in his factory. The factory prospered thanks to the necessary products, the usefulness of which was suitably estimated by the businessman Pála, even during the economic crisis of the 1930s and during the German occupation in the Protectorate of Bohemia and Moravia. During the Second World War, the owner of the company began to be associated with the Nazi power on the basis of his the only one hasty

decision, unfortunately, with tragic consequences, which was, after the war, negatively evaluated and led to his lifelong penalty.

The prosperous and already relatively large company was nationalized according to Beneš's decrees and renamed as the national enterprise Bateria Slaný. Its development after 1945 already belongs to my next research interest, which, however, is not included in the submitted dissertation.

14 Výběr z použitých zkratk a značek

Zkratka / značka	Význam zkratky / značky	Překlad významu zkratky / značky do češtiny
a. s., a spol., akc. spol.	Akciová společnost	
A.G.	Aktiengesellschaft	Akciová společnost
AFA	Akkumulatoren Fabrik Hagen	
B. d. O.	Befehlshaber der Ordnungspolizei	Velitel pořádkové policie
CF	Cvičný filtr	
CPO (C.P.O.)	<i>Cvilní protiletdecká ochrana</i>	
ČNB	Česká národní banka	
ČNS	Československá normalizační společnost	
ČSN	Československá společnost normalizační, Československá norma	
DAF	Deutsche Arbeitsfront	Německá pracovní fronta
DIN	Deutsches Institut für Normung e. V., Deutsche Industrie-Norm	Německý ústav pro průmyslovou normalizaci, nebo jím vydaná německá národní norma, obvykle označená jako DIN a pořadové číslo.
DM	Dětská maska	
ESČ	Elektrotechnický svaz československý	
ESS	Erweiterte Selbstschutz	Rozšířená vlastní protiletdecká ochrana
HABAFA	Hamburger Batterienfabrik	Hamburská továrna na baterie
KSC	Komunistická strana Československa	
Kt.	Karton	
LGK	Luftgaukommandos	Župní (okresní) velitelství letectva
LM	Lidová maska	
LS	Luftschutz	Protiletdecká ochrana
LS	Lidový soud	
n. p.	Národní podnik	
NA	Národní archiv	
NSDAP	Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei	Národně socialistická německá dělnická strana
NTM	Národní technické muzeum	
OH (O. H.)	Okresní hejtman	
OS	Občanská spolupráce	
OŽK	Obchodní živnostenská komora	
PC	Personal computer	Osobní počítač
PF	Průmyslový filtr	
PLO	Protiletdecká ochrana	
PVV	Pražský vzorkový veletrh (Pražské vzorkové veletrhy)	
RAV (R.A.V.)		Okresní hejtman

RČS	Republika československá	
RLM	Reichsluftfahrtministerium	Říšské ministerstvo letectví
RM	Reichsmark	Říšská marka
RO	Radiooddělení	
SM	Samaritánská maska	
SOA	Státní oblastní archiv	
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik	
UM	Univerzální maska	
ÚSPČM	Ústřední Svaz Průmyslníků pro Čechy a Moravu	
V. M. P. O.	Velitel místní protiletectvé ochrany	
VBF	Velký bojový filtr	
VDE	Verband Deutscher Elektrotechniker	Sdružení německých elektrotechniků
VHA	Vojenský historický archiv	
VHK	Velká hospodářská krize	
VÚA	Vojenský ústřední archiv	
WLS	Werkluftschutzleiter	Velitel závodní protiletectvé ochrany
Z. V.	Zweckverband	Složka svazu průmyslníků
Zem. pr.	Zemský průmysl	
ZPO	Závodní protiletectvé ochrana	
ŽB	Živnostenská banka, Živnobanka	
ŽOK	Živnostenská obchodní komora	

15 Výběr z archivních pramenů a literatury

15.1 Archivní prameny

Státní oblastní archiv v Praze

SOA Praha, NAD č. 1205, fond BXI-220 – fasc. AXI-285, Mimořádný lidový soud (MLS) Praha 1945–1948, soudní spis č. Ls 2140/46, složka Jaroslav Jan Pála včetně Pálových pamětí *Z mého života* (č. 88/208–105/225).

SOA Praha, NAD č. 1255, Materiály ze soupisu archivního fondu (AF) PÁLA, 1919–1945.

Národní archiv Praha

NA Praha, fond Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu. 1939–1945.

NA Praha, fond Policejní ředitelství Praha II. – prezidium, 1921–1930, 1931–1940, 1941–1950.

NA Praha, fond Úřad říšského protektora, BdO Ia, 1939–1945.

Archiv Bateria Slaný CZ, s.r.o.

A Bateria Slaný CZ, s.r.o., fond Pála akc. spol., 1919–1945.

Archiv NTM Praha

A NTM Praha, fond Pála akc. spol., 1919–1945.

Archiv České národní banky

A ČNB, složka ŽB/6654–17, 1940–1942.

A ČNB, složka ŽB/5325-24, 1925–1926, 1934–1935, 1938–1940, 1942–1946.

A ČNB, účetní kniha V 1955/14, 1945.

15.2 Výběr z literatury

ANDREJS, Jaroslav. *Smrt boha smrti*. Jota, Brno 1998.

ASTRACHAN, Joseph H., SHANKER, M. C. *Family business's contribution to the US economy: A closer look*. In: *Family business review*, 2003, roč. 16, č. 3, s. 211–219.

BARANOVA, Aleksandra a kol. *Česko-ruské obchodně-ekonomické vztahy = Rossijsko-češskije torgovo-ekonomičeskije otnošenija*. PR-Aspekt International, Praha 2014.

- BARTONÍČEK, Pavel, ČEČRDLE, Jan, HUBENÝ, David et al. *Továrník Pála a Lepší Slaný*. Slaný 2017.
- BARTONÍČEK, Pavel (ed.). *Město a region v dramatickém století: Slaný a Slánsko ve XX. století: sborník z historické konference: 9. listopadu 2013 v Městském centru Grand*. Historie Slánska ve XX. století, sv. 8, Slaný 2014.
- BARTONÍČEK, Pavel, ČEČRDLE, Jan, HRABÁNKOVÁ, Blažena (eds.). *Slaný a Slánsko v letech 1939–1945: sborník z historické konference, Slaný 2010: 6. listopadu 2010 v Městském centru Grand*. Historie Slánska ve XX. století, sv. 5, Slaný 2011.
- BARTONÍČEK, Pavel, FRANKOVÁ, Božena, HRABÁNKOVÁ, Blažena (eds.). *1939–1945 ve vzpomínkách slánských pamětníků: sborník příspěvků*. Historie Slánska ve XX. století, sv. 3, Slaný 2010.
- BENEŠ, Zdeněk et al. *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848–1948*. Gallery, Praha 2002.
- BLOCH, Marc. *Obrana historie, aneb, Historik a jeho řemeslo*. Historické myšlení, sv. 57, Argo, Praha 2011.
- BROCKHAUS, Robert H. *Family business succession: Suggestion for future research*. In: *Family Business Review*, 2004, roč. 17, č. 2, s. 165–177.
- BURKE, Peter. *Francouzská revoluce v dějepisectví: škola Annales (1929–1989)*. Nakladatelství Lidové noviny. Knižnice Dějin a současnosti, sv. 25, Praha 2004.
- CENEK, Miroslav. *Akumulátory od principu k praxi*. FCC Public, Praha 2003.
- ČERVENKA, Jiří. *Podivuhodné příběhy z dob nedávno minulých*. Gelton, Nové Strašecí 2008.
- ČERVENKA, Jiří. *Prokletí továrníka Pály*. Gelton, Nové Strašecí 2007.
- 90 let Patentového úřadu v Praze = 90 years Patent Office in Prague: 1919–2009*. Úřad průmyslového vlastnictví České republiky, Praha 2009.
- DOLEŽALOVÁ, Antonie. *Business History. Vědecký obor mezi historií a ekonomikou*. In: *Český časopis historický*, 2017, roč. 115, č. 3, s. 708–730.
- EFMERTOVÁ, Marcela, MIKEŠ, Jan, NIKEL, Zbyněk. *Standardization and Regulation of the Electrotechnical Branches in Czechoslovakia (1919–1939)*. In: BLIND, Knut, JAKOBS, Kai (eds.). *EURAS Proceedings 2017. Digitalisation: Challenge and Opportunity for Standardisation*. The EURAS Board Series, Aachen / DIN, Berlin, Germany, 2017, p. H3–H19.
- EFMERTOVÁ, Marcela. *Elektrotechnika v českých zemích a v Československu do poloviny 20. století. Studie k vývoji elektrotechnických oborů*. Libri, Praha 1999.

- EFMERTO VÁ, Marcela. *Hospodářské dějiny a Business History ve francouzské historiografii*. In: Český časopis historický, 2017, roč. 115, č. 3, s. 756–786.
- EFMERTO VÁ, Marcela. *K vývoji české elektrotechniky od druhé poloviny 19. století do roku 1945*. ČVUT, Praha 1997.
- FABINI, Pavel. *Pod tíhou hákového kříže. Akce „Lepší Slaný“ a Jaroslav Jan Pála starostou města 1940–1944*. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. *Továrník Pála a Lepší Slaný*. Slaný 2017, s. 96–106.
- FIDLER, Jiří, SLUKA, Václav. *Encyklopedie branné moci Republiky československé 1920–1938*. Libri, Praha 2006.
- FRANĚK, Jiří. *Žárovka a jiná kouzla. Ohlédnutí za stoletím elektřiny*. ČEZ, a. s., Praha 2000.
- GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan. *Druhá republika 1938–1939: svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*. Paseka, Praha 2004.
- GERŠLOVÁ, Jana, SEKANINA, Milan. *Lexikon našich hospodářských dějin*. Libri, Praha 2003.
- HES, Milan. *Česká mládež pod hákovým křížem*. In: Přísně tajné! 2010, č. 1, s. 94–102.
- HESKOVÁ, Marie, VOJTKO, Viktor. *Rodinné firmy: zdroj regionálního rozvoje*. Profess Consulting, Zeleneč 2008.
- HLAVAČKA, Milan, BEK, Pavel. *Rodinné podnikání v moderní době*. Historický ústav, Praha 2018.
- HLAVAČKA, Milan. *Family Business History – nová disciplína na hraně hospodářských a sociálních dějin?* In: Český časopis historický, 2017, roč. 115, č. 3, s. 661–683.
- HOFFMANNOVÁ, Soňa. *Odras haute couture v českých zemích*. Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze, Praha 2014, s. 25–27.
- HORNÍČEK, Miroslav. *Saze na hrušce: vzpomínky nejen na dětství*. Nava, Plzeň 1996.
- HUBENÝ, David. *Armáda a Slaný. Budování slánských kasáren v druhé polovině třicátých let 20. století*. In: Město a region v dramatickém století – Slaný a Slánsko ve XX. století. 1918–1938. Slaný 2014, s. 53–93.
- HUBENÝ, David. *Cyklistický prapor I v letech 1933–1939*. In: Armáda, Slaný a Slánsko ve 20. století. Historie Slánska ve XX. století, sv. 4, Slaný 2009, s. 120–145.
- HUBENÝ, David. *Patentní úřad, 1918–1938*. In: Průmyslové vlastnictví, 2010, č. 6, s. 10–22 a 2011, č. 1, s. 14–19.

- HUBENÝ, David. *Patentní úřad v Praze v letech 1945–1952*. In: JANOVSKEÝ, Igor, KLEINOVÁ, Jana, STRÍTESKÝ, Hynek (eds.). *Věda a technika v Československu v letech 1945–1960*. Práce z dějin techniky a přírodních věd, sv. 24, Praha 2010, s. 298–310.
- HUBENÝ, David. *Proměnlivé podnebí. Firma Pála v meziválečném období a její zapojení do příprav na obranu státu*. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. *Továrnik Pála a Lepší Slaný*. Slaný 2017, s. 14–61.
- HUBENÝ, David. *Všechny postihuje čas a nepředvídaná událost – Miroslav Haken*. In: BARTONÍČEK, Pavel., ed. *Slaný a Slánsko ve XX. století. Válka v nás, my ve válce*, sv. 10, Slaný 2016, s. 124–141.
- JAKUBEC, Ivan, ŠTEMBERK, Jan. *Cestovní ruch pod dohledem třetí říše*. Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, Praha 2018.
- JAKUBEC, Ivan, EFMERTO VÁ, Marcela, SZOBI, Pavel, ŠTEMBERK, Jan. *Hospodářský vývoj českých zemí v období 1848–1992*. VŠE, Praha 2008.
- JAKUBEC, Ivan. *Příspěvek k problematice tzv. nových odvětví v meziválečném Československu*. In: FOLTA, Jaroslav (ed.). *Práce z dějin techniky a přírodních věd*, sv. 4, Česká technika na pozadí světového vývoje 1. Praha 2004, s. 39–61.
- JAKUBEC, Ivan. *Transfer inovací: patenty, licence a celní úlevy v meziválečném Československu*. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Varia, sv. 28, Praha 2014.
- JINDRA, Jiří. *Dějiny elektrochemie v českých zemích 1882–1989*. Libri, Praha 2009.
- KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918–1938), 1. díl – vznik, budování a zlatá léta republiky (1918–1929)*. Libri, Praha 2003.
- KÁRNÍK, Zdeněk. *Malé dějiny československé (1867–1939)*. Dokořán, Praha 2008.
- KAŠPAR, Stanislav. *Amatérské přijímače Palaba: Soubor vyzkoušených schemat jednoduchých i složitých přijímačů na baterie a elektrický proud*. Pála akc. spol., Slaný 1942.
- KAŠPAR, Stanislav. *Amatérské přijímače Palaba: [Bateriové, síťové]: Soubor vyzkoušených schemat jednoduchých i složitých přijímačů na baterie a elektrický proud*. Pála akc. spol., Slaný 1941.
- KLEIN, Sabine B. *Family business in Germany: Significance and structure*. In: *Family business review*, 2000, roč. 13, č. 3, s. 157–181.
- KORÁB, Vojtěch. *Jak pracují malé rodinné firmy*. Edice pro drobné podnikatele (PC-DIR), Brno 1998.

- KORÁB, Vojtěch, HANZELKOVÁ, Alena, MIHALISKO, Marek. *Rodinné podnikání: [způsoby financování rodinných firem, řízení rodinných podniků, úspěšné předání následnictví]*. Computer Press, Brno 2008.
- KROTILOVÁ, Jana. *Konec 2. světové války ve Slaném*. In: Slánský obzor: ročenka společnosti Patria, Vlastivědného muzea ve Slaném a Státního okresního archivu v Kladně, sv. 13, Slaný 2005, s. 58–78.
- KŘÍŽÍK, František, LIST, Vladimír, VESELÝ, Jaroslav (eds.). *Paměti Františka Křížíka, českého elektrotechnika*. ČEZ, a. s., NTM Praha, Praha 1997.
- KUBEŠ, Jaroslav. *Galvanické články a akumulátory*. Státní nakladatelství technické literatury, Praha 1958.
- KUBEŠ, Jaroslav. *Nabíjení suchých článků*. Ústav pro technické a ekonomické informace, Praha 1956.
- KUBEŠ, Jaroslav. *Plynové články*. Ústav pro technické a ekonomické informace, Praha 1957.
- KUBEŠ, Vladimír. *Peněžnictví a podpora stavebního ruchu: [III. cyklus přednášek národohospodářských, propagujících nové nazírání na výstavbu města a bytové kultury]: IV. přednáška, proslovená v akci ‚Lepší Slaný‘ 8. června 1941 ve Slaném*. Knihovnička akce Lepší Slaný, č. 11, Pála a. s., Slaný 1941.
- KUBŮ, Eduard, ŠOUŠA Jiří. *Rodinná firma. Pojem a historický kontext jeho současného obsahu se zřetelem k českým zemím*. In: Český časopis historický, 2017, roč. 115, č. 3, s. 684–707.
- KUBŮ, Eduard et al. *Mýtus a realita hospodářské vyspělosti Československa mezi světovými válkami*. Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, Praha 2000.
- KUBŮ, Eduard. *Německo – zahraničněpolitické dilema Edvarda Beneše (hospodářské vztahy s Německem v československé zahraniční politice let 1918–1924)*. Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, Praha 1994.
- KYNCL, Vojtěch. *Lidice: zrození symbolu*. Academia, Praha 2015.
- PÁLA, Jaroslav et al. *Lepší Slaný, výstava námětů a návrhů uspořádaná pod záštitou starosty král. města Slaného a předsedy regulační komise pana Karla Vेत्रa od neděle dne 24. prosince 1939 do neděle dne 7. ledna 1940 v sokolovně ve Slaném*. Slaný 1939.
- LIST, Vladimír. *Dvacet let soustavné elektrisace Moravy a Slezska*. Nákladem vlastním, Praha 1934.
- LIST, Vladimír. *Normalisace*. Svět a práce, sv. 20, Česká matice technická, Praha 1930.
- LIŠKA, Vladimír. *Záhady Kladenska, Slánska a okolí*. Gelton, Nové Strašecí 2003–2005, 3 sv.

- LUKEŠ, Martin, NOVÝ, Ivan et al. *Psychologie podnikání: osobnost podnikatele a rozvoj podnikatelských dovedností*. Management Press, Praha 2005.
- MALÁ, Irena. *Inventář fondu Kartelový rejstřík (KR)*. Svazky 1 a 2. Státní ústřední archiv, Praha 1957.
- MAREŠ, Radislav, DEJL, Stanislav. *Bateria 1919–1989. 70 let výroby elektrochemických zdrojů proudu ve Slaném*. Monografie. Bateria Slaný, Slaný 1989.
- MAREŠ, Radislav, DEJL, Stanislav, ŠULTYS, Stanislav. *Bateria 1919–1979. 60 let výroby elektrochemických zdrojů proudu ve Slaném*. Monografie. Bateria Slaný, Slaný 1979.
- MCQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. Portál, Praha 1999.
- MELKUS, René. *Technologie a výroba v továrně Palaba*. In: BARTONÍČEK, Pavel et al. *Továrník Pála a Lepší Slaný*. Slaný 2017, s. 62–91.
- MIKEŠ, Jan, EFMERTOVÁ, Marcela. *Elektrina na dlani. Kapitoly z historie elektrotechniky v českých zemích*. MILPO, Praha 2008.
- MIKEŠ, Jan. *Elektrifikace Československa do roku 1938*. Disertační práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav hospodářských a sociálních dějin, Moderní hospodářské a sociální dějiny, 2016.
- MIKEŠ, Jan. *Elektrifikace Československa v době druhé světové války na příkladu elektrizace Moravy*. In: HOŘEJŠ, Miloš, LORENCOVÁ, Ivana (eds.). *Věda a technika v českých zemích v období 2. světové války*. Práce z dějin techniky a přírodních věd, sv. 20, Národní technické muzeum, Praha 2009.
- MIKEŠ, Jan. *První dvě etapy poválečného plně elektrifikovaného československého státu: elektroenergetika v Československu v letech 1945–1960*. In: JANOVSKEÝ, Igor, KLEINOVÁ, Jana, STRÍTESKÝ, Hynek (eds.). *Věda a technika v Československu v letech 1945–1960*. Práce z dějin techniky a přírodních věd, sv. 24, Národní technické muzeum, Praha 2010.
- MIKEŠOVÁ, Michaela. *Deutschböhmen – německá identita v Československé republice v letech 1918–1919*. In: *Historický obzor*, roč. 2016, č. III–IV., s. 80–83.
- Mit Palafer vom Kristallempfänger zum Superhet*. Pala A. G., Slaný 1936.
- MYŠKA, Milan. *Problémy a metody hospodářských dějin. Metodické problémy studia dějin sekundárního sektoru*. Ostravská univerzita, Ostrava 2010.
- NIKEL, Zbyněk. *Jaroslav Jan Pála – the Czech electrical engineer, entrepreneur, inventor, and innovator of galvanic cells*. In: HUSNÍK, Libor (ed.) *Proceedings of the 20th International Scientific Student Conference POSTER 2016*, p. 1–4.

- NIKEL, Zbyněk. *Education of apprentices in the firm Pála, joint-stock company, in the period of the Protectorate of Bohemia and Moravia*. In: HUSNÍK, Libor (ed.) Proceedings of the 21st International Scientific Student Conference POSTER 2017, p. 1–7.
- NIKEL, Zbyněk. *Thundering the Engines of Flying Fortresses and Liberators over the “Palaba” Factory*. In: HUSNÍK, Libor (ed.) Proceedings of the 23rd International Student Scientific Conference Poster 2019. ČVUT FEL, Středisko vědecko-technických informací, Praha 2019, p. 1–5.
- ODEHNALOVÁ, Pavla. *Historie rodinného podnikání. Rodinné podnikání*. In: *Recenzovaný sborník Mezinárodní Baťovy Doktorandské Konference*. FM UTB Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2007.
- PÁLA, Jaroslav Jan. *Směrnice pro občanskou spolupráci*. Knihovnička akce „Lepší Slaný“, sv. 8. Jiráček-Flajsik-Pužman, Slaný 1940.
- PAULINYI, Ákoš. *Průmyslová revoluce: o původu moderní techniky*. ISV, Praha 2002.
- PLAVEC, Michal. *Bomby pod Řípem: nálety na Kralupy nad Vltavou, Neratovice, Veltrusy, Hněvice, Mělník, Roudnice nad Labem a další sídla během druhé světové války*. Svět křidel, Cheb 2008.
- PLAVEC, Michal. *Útoky spojeneckých hloubkařů u Podlešína na konci dubna 1945*. In: MATĚJČEK, Luděk. *Chebská křídla v souvislostech: příběh historicky prvního vojenského letiště v českých zemích a nacistické letecké továrny*. Svět křidel, Cheb 2013.
- PLAVEC, Michal, VOJTÁŠEK, Filip, KAŠŠÁK, Peter. *Praha v plamenech: nálety na hlavní město za druhé světové války*. Svět křidel, Cheb 2008.
- PODGORNÝ, Pavel. *Hospodářské vztahy Česko-Slovenska a Německa v období tzv. Druhé republiky*. In: SOUKUPOVÁ, Martina, KOVÁŘ, Martin, JAKUBEC, Ivan (eds.). *Role státu v německém hospodářství 20. století*. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Praha 2009–2011, 3 sv.
- POPELKA, Petr, KUBŮ, Eduard, ŠTOLLEOVÁ, Barbora. *Podnikatelé českých zemí. Pokus o historiografickou bilanci*. In: Český časopis historický, 2017, roč. 115, č. 3, s. 732–755.
- POPELKA, Petr. *Dějiny Moravských chemických závodů*. Ostravská univerzita, Ostrava 2008.
- POUTZIOURIS, Panikkos, CHITTENDEN, Francis. *Family business of business families?* Leeds institute for small business affairs. Leeds 1996.
- PROCHÁZKA, František. *Dvacet o Pálovi: soubor vzpomínek přátel továrníka a starosty města Slaného Jaroslava J. Pály, vydaných k jeho šedesátinám 1882–1942*. Nákladem vlastním, Slaný 1942.

- PRŮCHA, Václav et al. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918–1992*. Doplněk, Brno 2004–2009, 2 sv.
- PURŠ, Jaroslav. *Průmyslová revoluce: vývoj pojmu a koncepce*. Academia, Praha 1973.
- RAJLICH, Jiří, SEHNAL, Jiří. *Konec Luftwaffe v Čechách*. 1. část. In: *Plastic kits revue*, 1992, roč. 2, č. 11, s. 5.
- RIEDL, Rudolf. *Budoucnost plynáren v našich městech: II. přednáška proslovená v akci „Lepší Slaný“ 18. května 1941 ve Slaném*. Knihovnička akce „Lepší Slaný“, sv. 12, Slaný 1942.
- ROŠKOT, Bohumil. *Vzpomínky na válečná léta*. In: BARTONÍČEK, Pavel, ed., FRANKOVÁ, Božena, HRABÁNKOVÁ, Blažena (eds.). *1939–1945 ve vzpomínkách slánských pamětníků: sborník příspěvků*. Vlastivědné muzeum ve Slaném ve spolupráci s Městským úřadem Slaný, Historie Slánska ve XX. století, sv. 3, Slaný 2010, s. 60–61.
- Slaný ve fotografii*. VI. výstava Klubu fotografů-amatérů ve Slaném pod záštitou starosty král. města Slaného Jar. J. Pály – sokolovna 22.–28. 9. 1940. Úvod napsal PÁLA, Jaroslav Jan. Slaný 1940.
- STOMPFE, Milan. *Světlo & síla: 75 let firmy Palaba aneb co uměl český management za 1. republiky*, Palaba, Praha 1994.
- STOMPFE, Milan. *Elektrochemické zdroje proudu*. In: SMOLKA, Ivan (ed.) et al. *Studie o technice v českých zemích V., 1918–1945, (1. část)*. Národní technické muzeum, Sborník Národního technického muzea, sv. 28, Praha 1995, s. 332–336.
- ŠAFRÁNEK, Jaroslav, NESNÍDALOVÁ, Marie. *Standardisace učebních pomůcek a standardisace školního radiopřijímače*. Západočeský radioklub, Knihovna Západočes. radioklubu, Plzeň, sv. 1, Plzeň 1932.
- ŠTĚDRÝ, Bohumil, BUCHTELA, Rudolf. *Řád živnostenský ze dne 20. prosince 1859, č. 227 ř. z., doplněný živnostenskými novelami, k němu se vztahujícími zákony, normáliemi a rozhodnutím úřadů, nálezů nejvyššího správního soudu a posudky Obchodní a živnostenské komory pražské*. Díl I. Řád živnostenský, Praha 1936.
- VÁLKA, Zbyněk. *17.12.'44: největší letecká bitva nad Protektorátem*. Votobia, Olomouc 2004.
- VÁŇA, Robert. *Nové objevy a organizace v ochraně lidí a zvířat proti bojovým plynům*. In: *Bezpečnostní služba*, 1936, roč. VI., č. 11, s. 324–329.
- VÁŇA, Robert. *Ochrana obyvatelstva v chemické válce a součinnost bezpečnostních orgánů*. In: *Bezpečnostní služba*, 1934, roč. IV., č. 2, s. 39–43.
- VERNE, Jules. *Tajuplný ostrov*. Albatros, Podivuhodné cesty, sv. 1, Praha 1969.

VESELÝ, Martin. *Hvězdy nad Krušnohořím: letecká válka nad severozápadními Čechami 1944–1945*. Naše vojsko, Praha 2005.

VÍŠEK, Zdeněk. *Osud jednoho Čecha: Jaroslav Jan Pála (27. 9. 1882–9. 3. 1963)*. In: Slánský obzor: ročenka Společnosti pro ochranu kulturního dědictví a Vlastivědného muzea ve Slaném, 2007, roč. 15, s. 38–59.

VÍŠEK, Zdeněk. *Továrník Pála a „Milanův“ dopis*. In: *Přísně tajné*, 2011, č. 3, s. 31–48.

VORÁČEK, Emil. *Kulminace československo-sovětských vojensko-technických kontaktů a obchodů v období 1937–30. IX. 1938*. In: *Slovanské historické studie*, 1988, roč. 16, s. 120–139.

WEIRICH, Marko. *Staré a nové Československo: národohospodářský přehled bohatství a práce*. Odborné knihkupectví Ferd. Svoboda, Praktická knihovna. Řada velká, sv. 1, Praha 1938–1939.

15.3 Výběr z periodik

A-Zet Louny. 1928–1944.

Čsl. radiosvět. 1927–1938.

Die Wirtschaft. Wochenschrift: für Industrie, Handel und Landwirtschaft. 1919–1945.

Hlas národního Slánska. Týdeník Národního sjednocení. 1935–1939.

Les: ústřední časopis pro lesnictví, myslivost, dřevní průmysl a obchod. 1920–1951.

Národ. 1925–1938.

Národní politika. 1883–1945.

Národní práce Kladno. 1939–1945.

Radioamatér: první časopis pro popularisování amatérské radiotelegrafie a radiofonie. 1923–1948.

Reichenberger Zeitung. 1860–1938.

Slánský obzor. 1892–

Světlo a síla. 1932–1943.

Svobodný občan. 1872–1941.

Večerní České Slovo Kladno. 1919–1945.

15.4 Internetové zdroje

- <http://aleph.nkp.cz/publ/skc/005/09/84/005098411.htm>. [online]. [cit. 2021-04-05].
- <http://archiv.ihned.cz/c1-25283220-jaroslav-j-pala-baterie-to-je-pritel-v-nouzi>. [online]. [cit. 2021-04-05].
- http://aukro.cz/listing/listing.php?department=v%C5%A1echny+kategorie&limit=120&search_scope=v%C5%A1echny+kategorie&string=palaba. [online]. [cit. 2021-04-05].
- <http://euro.e15.cz/profit/podnikani-na-baterky-880711>. [online]. [cit. 2021-04-05].
- http://kladensky.denik.cz/zpravy_region/priprava-vystavy-o-palabe-zabrala-dva-roky-vysledek-stoji-za-to-20150408.html. [online]. [cit. 2021-04-05].
- <http://mluveny.panacek.com/rozhlasove-hry/6552-ocity-svedek-1992.html>. [online]. [cit. 2021-04-05].
- <http://motonostalgia.sweb.cz/postavy/html/pomocny/pala.htm>. [online]. [cit. 2021-04-05].
- <http://www.bateria.cz/stranky3/o-spolecnosti.htm>. [online]. [cit. 2020-11-18].
- <http://www.cenypametinaroda.cz/2015/?itemID=1786&lang=2>. [online]. [cit. 2021-04-05].
- http://www.epublishing.cz/sites/default/files/knahlednuti/3._vydani_kauzy_01_2011.pdf. [online]. [cit. 2021-04-05].
- [http://www.lidice.cz/obec/historie/tragedie/025.html#\(1\)](http://www.lidice.cz/obec/historie/tragedie/025.html#(1)). [online]. [cit. 2021-04-05].
- <http://www.lidice-memorial.cz/pamatnik/pamatnik-a-pietni-uzemi/kalendarium/zari-vaclav-horak/>. [online]. [cit. 2021-04-05].
- http://www.lidovky.cz/vrazda-laska-frajerina-a-dopis-aneb-skutecne-pribehy-lidicke-tragedie-ljs-zpravy-domov.aspx?c=A100731_105835_ln_domov_tsh. [online]. [cit. 2021-04-05].
- http://www.meuslany.cz/data/ke_stazeni/radnice/2004/radnice_2004_08.pdf. [online]. [cit. 2021-04-05].
- <http://www.mining.cz/TEXTY/Kladno/Slany1.htm>. [online]. [cit. 2020-11-18].
- <http://www.novakoviny.eu/archiv/historie/705-lidice-pala-palaba>. [online]. [cit. 2021-04-05].
- <http://www.palaba.cz/histor.html>. [online]. [cit. 2021-04-05].
- <http://www.pametnaroda.cz/story/hnatek-jaroslav-1925-1483>. [online]. [cit. 2017-09-04].
- <http://www.radiojournal.cz/rj1/rj1-2.htm>. [online]. [cit. 2021-04-05].
- <http://www.rukovetprosberatele.cz/cs/2353-palaba-jaroslav-p%C3%A1la-slan%C3%BD-1919-1946.html>. [online]. [cit. 2021-04-05].
- <http://www.slanskyobzor.cz/?det=35>. [online]. [cit. 2021-04-05].
- <http://www.soudobedejiny.wz.cz/data/Pala.pdf>. [online]. [cit. 2021-04-05].

<http://www.valentinska.cz/81-kategorie-technika-a-doprava/87-kategorie-auto-moto/385237-akumulatory-palaba?limit=50>. [online]. [cit. 2021-04-05].

<http://www.zahady.cz/index.php?strw=rt&id=595>. [online]. [cit. 2021-04-05].

<http://www07o.abb.com/about/history/heritage-brands/micafil>. [online]. [cit. 2020-11-18].

http://wwwopac.upm.cz/zaznam.php?detail_num=109999. [online]. [cit. 2021-04-05].

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Ai%C3%A1s>. [online]. [cit. 2021-01-29].

https://cs.wikipedia.org/wiki/Alois_Mezera. [online]. [cit. 2020-05-09].

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Batismus>. [online]. [cit. 2021-01-17].

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Brukev>. [online]. [cit. 2021-04-20].

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Devalvace>. [online]. [cit. 2021-01-08].

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Deflace>. [online]. [cit. 2021-01-08].

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Inflace>. [online]. [cit. 2021-01-08].

https://cs.wikipedia.org/wiki/Dewey%C5%AFv_desetinn%C3%BD_syst%C3%A9m. [online]. [cit. 2020-08-17].

https://cs.wikipedia.org/wiki/Druh%C3%A1_italsko-etioopsk%C3%A1_v%C3%A1lka. [online]. [cit. 2021-01-04].

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Faseta>. [online]. [cit. 2021-04-02].

https://cs.wikipedia.org/wiki/Franklin_Delano_Roosevelt.

https://cs.wikipedia.org/wiki/New_Deal. [online]. [cit. 2021-01-05].

https://cs.wikipedia.org/wiki/Hydroxid_sodn%C3%BD. [online]. [cit. 2020-04-04].

https://cs.wikipedia.org/wiki/Chlorid_amonn%C3%BD. [online]. [cit. 2020-12-30].

https://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_V%C3%A1clav_Najman. [online]. [cit. 2021-01-17].

[https://cs.wikipedia.org/wiki/Jupiter_\(mytologie\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Jupiter_(mytologie)), <https://cs.wikipedia.org/wiki/Hor>. [online]. [cit. 2021-01-29].

https://cs.wikipedia.org/wiki/Karel_Engli%C5%A1. [online]. [cit. 2021-01-06].

https://cs.wikipedia.org/wiki/Karel_Kram%C3%A1%C5%99. [online]. [cit. 2021-01-17].

https://cs.wikipedia.org/wiki/Karel_Scheinpflug. [online]. [cit. 2021-05-06].

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Kominterna>. [online]. [cit. 2021-04-11].

https://cs.wikipedia.org/wiki/Leclanche%C5%AFv_%C4%8Dl%C3%A1nek. [online]. [cit. 2021-03-23].

https://cs.wikipedia.org/wiki/Mnichovsk%C3%A1_dohoda. [online]. [cit. 2021-01-17].

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Oberlandrat>. [online]. [cit. 2021-05-15].

https://cs.wikipedia.org/wiki/Protektor%C3%A1tn%C3%AD_koruna. [online]. [cit. 2020-11-19].

https://cs.wikipedia.org/wiki/Protektorát_Čechy_a_Morava. [online]. [cit. 2021-05-19].

https://cs.wikipedia.org/wiki/S%C3%A1rsk%C3%BD_plebiscit. [online]. [cit. 2021-01-04].

https://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_p%C5%99edstavitel%C5%AF_Slan%C3%A9ho. [online]. [cit. 2021-04-05].

https://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_představitelů_Protektorátu_Čechy_a_Morava [online]. [cit. 2021-05-19].

https://cs.wikipedia.org/wiki/Tom%C3%A1%C5%A1_Garrigue_Masaryk. [online]. [cit. 2021-01-17].

https://cs.wikipedia.org/wiki/Uhli%C4%8Ditan_draseln%C3%BD. [online]. [cit. 2021-01-01].

https://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%A1clav_%C5%A0tech. [online]. [cit. 2021-05-06].

https://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%A1clav_Nejtek. [online]. [cit. 2020-05-09].

https://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%A1clav_Vil%C3%A9m_%C5%A0tech. [online]. [cit. 2021-05-06].

https://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%BDmarsk%C3%A1_republika. [online]. [cit. 2020-05-07].

https://cs.wikipedia.org/wiki/V%C5%A1eobecn%C3%A1_mobilizace_v_roce_1938. [online]. [cit. 2021-01-25].

<https://cs.wikipedia.org/wiki/V-2>. [online]. [cit. 2021-01-20].

https://cs.wikipedia.org/wiki/Zden%C4%9Bk_Wirth. [online]. [cit. 2020-05-09].

<https://de.wikipedia.org/wiki/Niedersachswerfen>. [online]. [cit. 2021-01-20].

<https://docplayer.cz/6071649-Jaroslav-jan-pala-27-9-1882-9-3-1963-zdenek-visek.html>. [online]. [cit. 2021-05-09].

https://domaci.ihned.cz/c1-66718370-proc-neni-zidovka-mezi-lidickymi-obetmi-nehodi-se-do-vytvoreneho-symbolu-rika-historik-kyncl?utm_source=centrumHP&utm_medium=newsfeed&utm_campaign=IhnedDomaci&utm_content=default&utm_term=position-8. [online]. [cit. 2021-04-05].

https://en.wikipedia.org/wiki/Carl_Gassner. [online]. [cit. 2021-01-31].

<https://en.wikipedia.org/wiki/HygroscoPy>. [online]. [cit. 2020-11-18].

https://en.wikipedia.org/wiki/Charles_Wheatstone. [online]. [cit. 2021-01-29].

https://en.wikipedia.org/wiki/Kammhuber_Line. [online]. [cit. 2021-05-19].

https://en.wikipedia.org/wiki/Product_placement. [online]. [cit. 2020-01-31].

https://en.wikipedia.org/wiki/Public_relations. [online]. [cit. 2020-01-31].

https://en.wikipedia.org/wiki/Sir_Arthur_Harris,_1st_Baronet. [online]. [cit. 2021-05-19].

https://en.wikipedia.org/wiki/Thomas_Edison. [online]. [cit. 2021-03-23].

https://en.wikipedia.org/wiki/Understanding_Media. [online]. [cit. 2021-01-04].

https://en.wikipedia.org/wiki/Valdemar_Poulsen. [online]. [cit. 2021-01-29].

[https://fr.wikipedia.org/wiki/accord_franco-italien_de_Rome_\(1935\)](https://fr.wikipedia.org/wiki/accord_franco-italien_de_Rome_(1935)). [online]. [cit. 2021-01-04].

https://is.muni.cz/el/sci/podzim2016/C3804/Historicke_konstrukcni_materialy_GALATIT_ATD..pdf. [online]. [cit. 2020-11-28].

https://is.muni.cz/th/263567/ff_b/02-Vlastivedne_muzeum_ve_Slanem_1939-1945.txt. [online]. [cit. 2021-04-05].

<https://issuu.com/ivohornak/docs/pivo-a-cukr-2011>. [online]. [cit. 2020-11-18].

https://issuu.com/slanska-radnice/docs/radnice_11_2017. [online]. [cit. 2021-01-20].

<https://mapy.cz/zakladni?x=14.0780577&y=50.2288363&z=17&pano=1&pid=62526066&yaw=4.004&fov=1.571&pitch=-0.136&q=Wilsonova%2036>. [online]. [cit. 2020-10-31].

<https://mapy.cz/zakladni?x=14.0961903&y=50.2265240&z=18&pano=1&source=pubt&id=15700599&pid=62548578&yaw=1.270&fov=1.257&pitch=0.100>. [online]. [cit. 2020-11-28].

https://theses.cz/id/frg1oo/bakalsk_prce.pdf. [online]. [cit. 2021-04-05].

<https://www.aspi.cz/products/lawText/1/8262/1/2>. [online]. [cit. 2021-01-29].

<https://www.cd.cz/100-let-spolu-pribehy/-30730/>. [online]. [cit. 2021-04-18].

https://www.codyprint.cz/csr/osudove_vystrely_v_marseille.html. [online]. [cit. 2021-01-03].

<https://www.cshak.cz/sites/default/files/Pech%C5%AFv%20Slovn%C3%ADk%20ciz%C3%A4Dch%20slov.pdf>; http://bc.gbpizs.gov.pl/Content/410/1100001_3.pdf. [online]. [cit. 2020-11-28].

https://www.geocaching.com/geocache/GC3TKV5_baterka?guid=e4022e21-76f3-4612-9e7d-a1b0e1104575. [online]. [cit. 2020-04-20].

https://www.geocaching.com/seek/cache_details.aspx?wp=GC3TKV5&title=baterka&guid=e4022e21-76f3-4612-9e7d-a1b0e1104575. [online]. [cit. 2021-04-05].

https://www.historie.cnb.cz/cs/menova_politika/prurezova_temata_menova_politika/2_cesko_slovenske_zlato.html. [online]. [cit. 2020-08-17].

<https://www.hrady.cz/voda-slany-pramen-a-zanikle-lazne>. [online]. [cit. 2021-04-18].

https://www.irozhlaz.cz/veda-technologie/historie/komuniste-baterkoveho-magnata-odsoudili-kvuli-vypaleni-lidic-vystava-ho-chce_1706150707_ogo. [online]. [cit. 2021-04-05].

<https://www.meuslany.cz/vnuk-tovarnika-paly-predal-vzacny-almanach-do-sbirky-muzea/d-62132>. [online]. [cit. 2021-04-05].

<https://www.pametnaroda.cz/cs/fricova-roz-palova-jarmila-1929>. [online]. [cit. 2021-04-05].

<https://www.podlesin.eu/kroniky/obecni-kronika/letopocty/1945/>. [online]. [cit. 2021-05-19].

https://www.researchgate.net/publication/245032573_Vlastivedne_muzeum_ve_Slanem_v_letech_1939-1945_Homeland_Museum_in_Slany_1939-1945. [online]. [cit. 2021-04-05].

<https://www.tretiruka.cz/news/pravni-uprava-vyuzivani-odpadu-v-cr-v-historickych-souvislostech/>. [online]. [cit. 2021-01-29].

<https://zdroje.elektrika.cz/book/svetlo-sila/>. [online]. [cit. 2020-12-04].

16 Přílohy

Příloha 5. kapitoly Výrobní program firmy Pála

STÁLÉ ČLÁNKY

RADIO
CUPRON
PALABA

Baterie čtyř článků
RADIO CUPRON PALABA

Jsou články neobyčejné výkonnosti. Snesou bez škody daleko větší zatížení a přetížení, nežli kterákoliv soustava článků. Velký článek typu RCP 55 může být zatížen až hodnotou 2 ampérů. Zatížení baterie musí být ovšem vždy přiměřené velikosti a počtu článků. Depolarizační hmotou je kysličník měďnatý, z něhož při zatížení článku uvolňuje se kyslík a redukuje kovová měď. Po vybití třeba článek pečlivě vyčistit, kladnou elektrodu umýt a vysušit na teplém místě. Podrobný popis je uveden v našich speciálních brožurách, které ochotně zašleme zdarma.

Ceny úplných článků
RADIO CUPRON PALABA

Druh a objednávací číslo	Zevní rozměry v mm			Množství elektrolytu cm ³	Výkonnost Ah	Váha g	Cena Kč
	Výška	Délka	Šířka				
R C P 22	100	70	35	100	10	400	19 ⁴⁰
R C P 33	140	100	45	250	30	920	35 [—]
R C P 44	170	122	50	400	50	1675	49 [—]
R C P 55	196	122	80	800	100	3000	88 ⁵⁰

Ceny součástí (Ceny záporných desek rozumějí se za pár. Pouze Z 55 za tři kusy)

Pro článek typu	Kladné desky kupronové			Záporné desky zinkové			Sklenice			Spojky	
	Obj. číslo	Váha g	Cena Kč	Obj. číslo	Váha g	Cena Kč	Obj. číslo	Váha g	Cena Kč	Obj. číslo	Cena Kč
R C P 22	M 22	82	8 ⁷⁰	Z 22	35	1 ⁹⁰	SG 22	310	6 [—]	UO 1	— ⁵⁰
R C P 33	M 33	170	13 ⁵⁰	Z 33	110	3 ⁸⁰	SG 33	650	9 ³⁰	UO 2	— ⁵⁵
R C P 44	M 44	260	18 ⁷⁰	Z 44	160	5 ⁵⁰	SG 44	1040	14 ⁵⁰	UO 3	— ⁵⁵
R C P 55	M 55	310	21 ⁵⁰	Z 55	205	13 ⁵⁰	SG 55	1535	17 ⁵⁰	UO 4	— ⁷⁰

18

Obr. č. 221 Výše tzv. kupronový článek určený ke žhavení lamp radiopřijímačů. Byl výkonný, ale i na 30. léta 20. století extrémně náročný na údržbu. Níže ukázka voltmetrů a různých praktických potřeb, jako byly zkoušeče baterií, kabelová očka apod., které ovšem firma Pála akc. spol., sama nevyrobila, ale pouze prodávala.¹¹¹⁸

¹¹¹⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 69, katalog 1932–1933, s. 18–19.

Kupronové články¹¹¹⁹

Kupronové články (obr. č. 221) představovaly náhradu olověných nebo ocelových akumulátorů v místech, kde nebyl elektrický proud k jejich nabíjení. Vynikaly neobyčejnou odolností proti poškození nadměrným zatížením a byly vhodné k sestavování baterií pro účely žhavení lamp rádiových přijímačů.

Kupronový článek se skládal ze dvou záporných desek, tvořených zinkem, a jedné kupronové desky z měděné síťky, pokryté účinnou depolarizační hmotou, tedy oxidem měďnatým. Obě elektrody byly ponořeny do roztoku *Paloxydu*. Při chodu článku se zinková elektroda v *Paloxydu* rozpouštěla a kupronová elektroda byla ochuzována o kyslík svého oxidu mědnatého.

Vybitý článek pak podle toho obsahoval nasycený roztok zinečnaté soli v *Paloxydu* a jeho kladná deska neměla dostatek účinného oxidu. Článek se nabíjel tím, že se desky z článku opatrně vyňaly, opláchly čistou vodou a rozebraly. Zinkové desky musely být mechanicky očištěny škrabkou nebo nožem od ulpělých krystalů a kupronové desky se ponechaly na teplém místě zvolna schnout. Po úplném osušení se kupronové desky daly na kamna, kde se nejprve zvolna ohřejí a posléze vypálí. Kupronové desky se nesměly vypalovat mokré, neboť by se tím poškodily a účinná hmota by mohla od síťky odpadat.

Kladné kupronové desky měly ve vybitém stavu místa nebo celý povrch jasně červený. Při znovunabíjení, způsobeném pohlcováním vzdušného kyslíku se světlá barva změní do tmavěhnědé až černé. Tmavá barva desek znamenala, že jejich účinná hmota je čerstvá a schopná práce. Někdy se působením vzduchu na *Paloxyd*, který nebyl před regenerací desek dostatečně opláchnut, tvořil na povrchu desek při osychání bílý povlak krystalu sody. Tento povlak zabraňoval přístupu vzduchu k desce a bylo nutno jej odstranit setřením čistým a suchým hadříkem.

Regenerované kladné a očištěné záporné desky bylo v této fázi sestavit a připevnit na destičku uzavírající článek, přičemž bylo třeba kladný pól vycházející z kupronové desky pečlivě oddělit od tělesa destičky izolačními kroužky. Kdyby došlo k opomenutí tohoto kroku, byly by oba póly článku vodivě spojeny přes svrchní desku a vybíjely by se, aniž by energie článků mohla být využita. Správně sestavené desky byly vnořeny do čerstvého roztoku *Paloxydu*, který bylo nutno připravit přesně dle přiloženého návodu. *Paloxyd* byl v podstatě chemicky čistý louh (hydroxid sodný (NaOH)) a jeho rozpouštění ve vodě vyžadovalo

---

¹¹¹⁹ SOA Praha, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 64, sign. č. 9–11.

KUBEŠ, Jaroslav. Galvanické články a akumulátory. Státní nakladatelství technické literatury, Praha 1958, s. 82–86.

opatrnost. Obsah krabičky se za stálého míchání vsypal do nádoby s předepsaným množstvím měkké, nejlépe dešťové vody. Roztok se při rozpouštění zahříval. Proto bylo vhodné počkat až vychladne a teprve pak plnit články. Každý článek musel být elektrolytem naplněn tak, aby v něm byl ponořen horní okraj desek. Vzduch, který obsahuje oxid uhličitý, se rád slučuje s *Paloxydem* a tvoří na povrchu elektrolytu kůru, složenou z krystalů sody, doporučoval vnitřní postup firmy Pála přidat trošku parafinového oleje na povrch elektrolytu. Olej se měl rozprostřít po hladině a zabránit styku se vzduchem.

Podle předpisu se *Paloxyd* měl rozpouštět v měkké, pokud možno čisté vodě. Tvrdá, nebo dokonce železitá voda byla pro přípravu elektrolytu naprosto nevhodná a elektrolyt, který byl připraven z takové vody, snížil výkon článku. Vhodnou vodou měla být obyčejná dešťová voda, zbavená případných nečistot stáním.

Při chodu článku, zejména při použití nových desek se vylučoval bílý kal, který se usazoval u dna nádoby. Dále se na zinku tvořily černé klky podobné sazím, jež se posléze také usazovaly u dna nádoby. V tomto případě doporučoval předpis vyjmout desky z článku a slitím zbavit elektrolyt uvedených nečistot. Elektrolyt bylo možné dále ve člancích použít. Jakmile se však článek vybil, bylo třeba nahradit starý elektrolyt novým, čerstvě připraveným.

Firma Pála dodávala *Paloxyd* v různém množství, které bylo nutno volit tak, aby jeho rozpouštěním vznikl roztok potřebný k naplnění určitého počtu článků. Niže uvedená tabulka udává, kolik *Paloxydu* obsahovaly jednotlivé dávky a v jakém množství vody se měly rozpouštět. Pokud by nebyly dodrženy poměry v tabulce, byl by roztok buď příliš silný, který nejen že by nedal článku vyšší výkon, ale navíc by poškozoval desky. Naopak, při slabém roztoku by byl výkon článků menší.

Tab. č. 34 Rozpis materiálu potřebného na kupronové baterie z produkce firmy Pála.

Obj. č.	Hmotnost obsahu [g]	Potřebné množství vody	Roztok stačí na:
P 10	200	1000 cm ³ = 1 litr	11 článků velikosti 22 nebo na 4 články velikosti 33 nebo na 2 články velikosti 44 nebo na 1 článek velikosti 55
P 11	400	2000 cm ³ = 2 litry	23 článků velikosti 22 nebo na 8 články velikosti 33 nebo na 5 články velikosti 44 nebo na 2 články velikosti 55
P 22	20	100 cm ³	1 článek velikosti 22
P 33	50	250 cm ³	1 článek velikosti 33
P 44	80	400 cm ³	1 článek velikosti 44
P 55	160	800 cm ³	1 článek velikosti 55

Rozpis materiálu potřebného na kupronové baterie, ceny úplných kupronových baterií a součástí kupronových článků a elektrolytu Paloxyd z produkce firmy Pála uvádím v tab. č. 34, 35, 36.

Napětí jednoho kupronového článku při naplnění bylo 1,2 V. Při zapojení do aparátu nebo do odporu toto napětí záhy klesne na 0,8 V, na němž se drželo většinu svého vybíjení. Když pokleslo napětí jednotlivých článků na 0,4 V, byly považovány za využité a bylo třeba provést regeneraci kladných desek vysušením a vypálením, dle postupu uvedeného výše, a vyčistit celý článek od usazenin a krystalů a po regeneraci naplnit čerstvým elektrolytem. Protože provozní napětí jednotlivých článků bylo asi 0,8 V, bylo třeba ro sestavení baterie pro dosažení 4 V 7 článků, z nichž se zpočátku zapojovalo jen 5, a později, při poklesu napětí, se zapojily články další.

Všechny přijímače neměly stejnou spotřebu žhavicího proudu. Článků velikosti 22 se používalo tam, kde proudové zatížení nepřesahovalo 0,1 A. Do 0,2 A bylo možné zatížit články 33, do 0,3 A se daly zatížit články typu 44, a konečně pro zatížení proudem až 0,5 A sloužil největší typ 55.

RADIO CUPRON PALABA

Podle vnitřního předpisu firmy Pála se jednalo o stálé články neobyčejné výkonnosti. Údajně snesly beze škody daleko větší zatížení a přetížení než kterákoli soustava článků. Velký článek typu RCP 55 mohl být zatížen proudem až 2 A. Zatížení baterie muselo být ovšem vždy přiměřené velikosti a počtu článků. Depolarizační hmotou byl oxid měďnatý, z něhož se při zatížení článku uvolňoval kyslík, a redukovala se kovová měď. Po vybití bylo třeba článek pečlivě vyčistit, kladnou elektrodu umýt a vysušit na teplém místě.

Tab. č. 35 Ceny úplných baterií z kupronových článků.¹¹²⁰

Druh a obj. č.	Cena [Kč]	Zevní výška	délka	šířka	Množství elektrolytu [cm ³]	Výkonnost [Ah]	Hmotnost [g]
			[mm]				
RCP 22	19	100	70	35	100	10	400
RCP 33	34,70	140	100	45	250	30	920
RCP 44	47,50	170	122	50	400	50	1675
RCP 55	87	196	122	80	800	100	3000

¹¹²⁰ Tab. č. 34, 35 a 36 sestaveny podle: SOA Praha, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 64, sign. č. 9–11.

Tab. č. 36 Ceny součástí kupronových článků a elektrolytu Paloxyd

Pro článek typu	Kladné kupronové desky			Záporné zinkové desky			Poznámka
	obj. č.	cena [Kč]	hmotnost [g]	obj. č.	cena [Kč]	hmotnost [g]	
RCP 22	M 22	8,70	82	Z 22	1,90	35	Cena záporných desek za pár, u Z 55 však za 3 kusy
RCP 33	M 33	13,50	170	Z 33	3,80	110	
RCP 44	M 44	18,70	260	Z 44	5,50	160	
RCP 55	M 55	21,50	310	Z 55	13,50	205	
Pro článek typu	Sklenice			Spojky		Paloxyd	
	obj. č.	cena [Kč]	hmotnost [g]	obj. č.	cena [Kč]	obj. č.	cena [Kč]
RCP 22	SG 22	5,60	310	UO 1	0,50	P 22	0,95
RCP 33	SG 33	9	650	UO 2	0,55	P 33	1,60
RCP 44	SG 44	13	1040	UO 3	0,55	P 44	2,40
RCP 55	SG 55	16	1535	UO 4	0,70	P 55	4,50

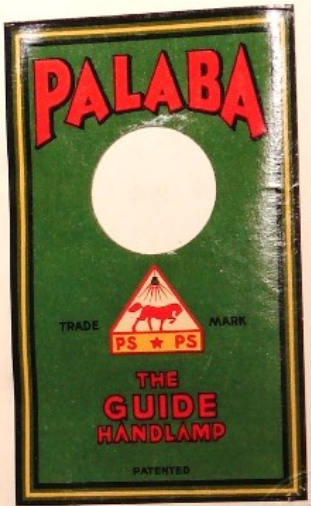

Elektrolytová směs PALOXYD (cca 200 g) na 1 litr roztoku, obj. č. P 10

cena 5,70 Kč

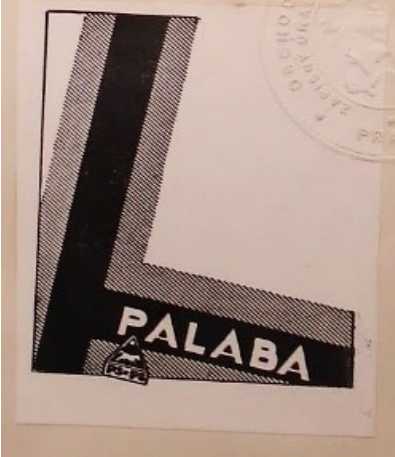
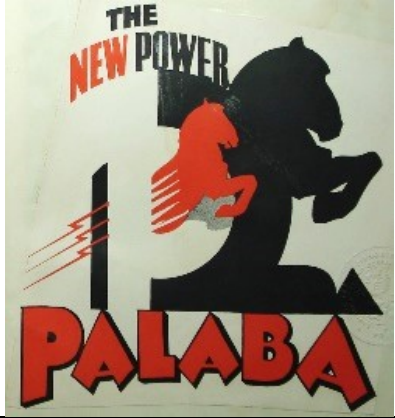
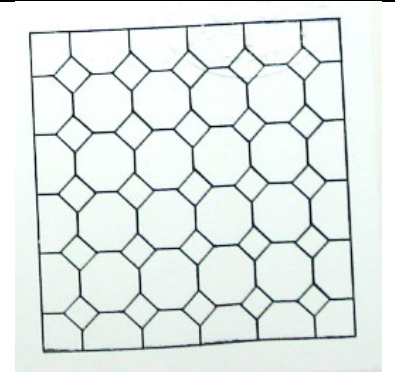
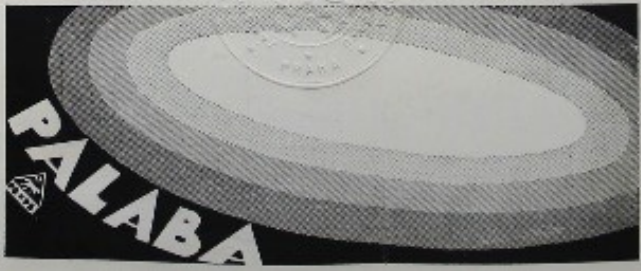
Elektrolytová směs PALOXYD (cca 400 g) na 2 litry roztoku, obj. č. P 11

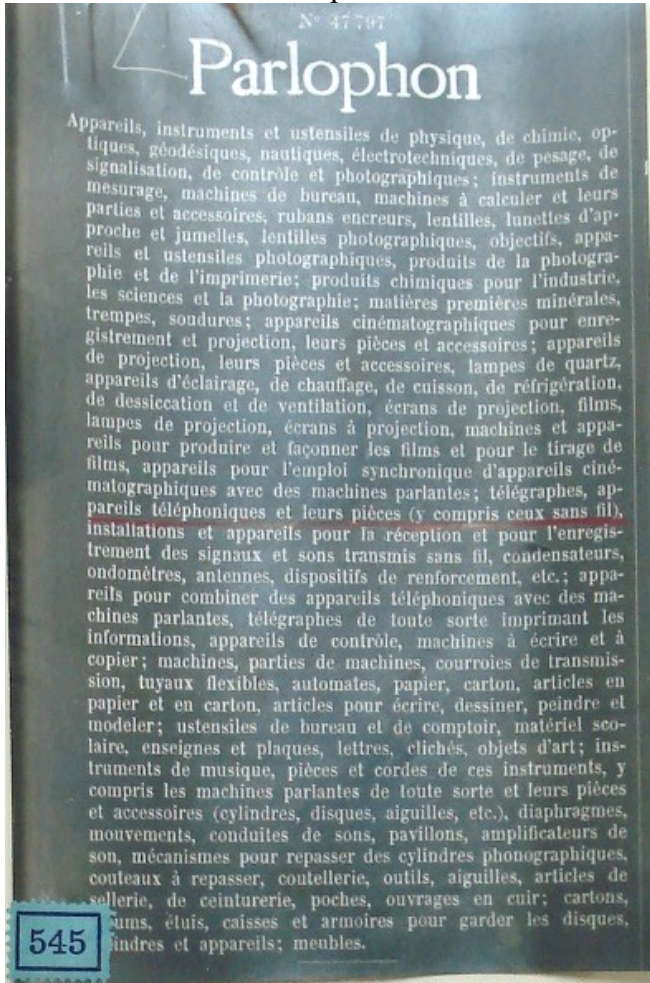
cena 10,70 Kč

Příloha I 7. kapitoly Ukázka chráněných grafických symbolů, obrázků celých výrobků (nebo jejich obalů) firmy Pála¹¹²¹

Poř. číslo	Datum	Známka	Číslo rejstříku
1.	15. 4. 1931		42360
2.	15. 4. 1931		42362
3.	15. 4. 1931		42363
4.	15. 4. 1931		42365

¹¹²¹ Sestaveno podle: SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 11, 12, 13, 14 a 52.

5.	8. 5. 1931	PÁLA MINOR	42567
6.	11. 5. 1931		42589
7.	12. 6. 1931		42809
8.	6. 6. 1932	SIGNALIA	45597
9.	6. 6. 1932	DYNAMO	45601
10.	8. 9. 1932	PALABA 444	46234
11.	13. 1. 1933	CIDO	47334
12.	13. 1. 1933	ABY	47343
13.	28. 1. 1933		47476
14.	29. 12. 1932	PALACID	47564
15.	15. 2. 1933		47644

16.	3. 3. 1933	RUSKÁ FRANCOVKA IPA	47794
17.	3. 3. 1933	ZLATÁ ERPA	47795
18.	3. 3. 1933	GOLD ERPA	47796
19.	3. 3. 1933	ARANY ERPA	47797
20.	3. 3. 1933	CHEMIT	47798
21.	3. 3. 1933		47799
22.	3. 3. 1933	P	47800
23.	3. 3. 1933	JP	47801
24.	3. 3. 1933	PS	47802
25.	21. 3. 1933	Parlophon 	47974
26.	21. 3. 1933	Čistotou k lepšímu zdraví	47975

27.	22. 6. 1933	AKUSTIK PALABA 	48727
28.	7. 7. 1933	Rotax Palaba 	48805
29.	25. 8. 1933	VELO PALABA 	49080
30.	7. 10. 1933	Espe Karmelitka	49452
31.	7. 10. 1933	PALABA – Předmět stálé potřeby	49453
32.	31. 10. 1933	Palaton	49648
33.	31. 10. 1933	Palafono	49649

34.	31. 10. 1933		49650
35.	25. 11. 1933	Palabaton	49922
36.	25. 11. 1933	Elektrikon	49923
37.	25. 11. 1933		49924
38.	25. 11. 1933		49925
39.	25. 11. 1933		49929

40.	25. 11. 1933	Světlo a síla		49931
41.	25. 11. 1933	Licht und Kraft		49932
42.	19. 12. 1933	Eterna Palaba		50114
43.	19. 12. 1933	Palacart		50115
44.	19. 12. 1933	Metalocart		50116
45.	19. 12. 1933			50117
46.	19. 12. 1933			50118
47.	19. 12. 1933			50122

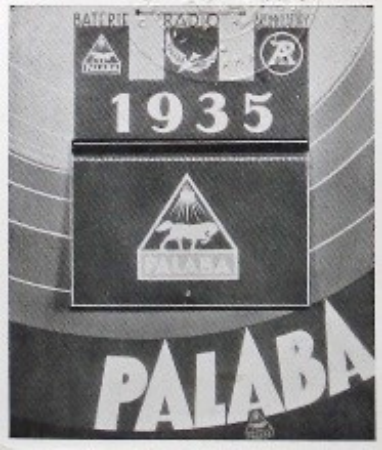

48.	19. 12. 1933		50123
49.	19. 12. 1933		50124
50.	19. 12. 1933		50126
51.	19. 12. 1933		50128
52.	15. 1. 1934		50371

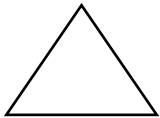

53.	22. 1. 1934	<p style="text-align: center;">Esperanto Palaba</p> 	50436
54.	25. 1. 1934		50466
55.	25. 1. 1934		50467
56.	20. 2. 1934	<p style="text-align: center;">Eterna</p> 	50718
57.	20. 2. 1934		50719

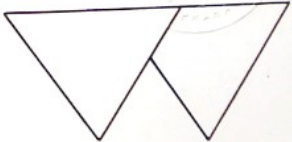
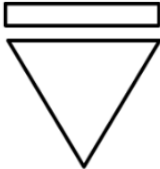

58.	20. 2. 1934	PALABA	50720
59.	11. 5. 1934	Palaba 	51416
60.	11. 8. 1934		52085
61.	11. 8. 1934		52086
62.	30. 8. 1934	ALICE PALABA 	52172
63.	30. 8. 1934	HORUS PALABA 	52173

64.	30. 8. 1934	AZTEK PALABA 	52174
65.	22. 9. 1934	PALAX	52237
66.	22. 9. 1934	EXCELSA	52332
67.	22. 9. 1934	EXCELA	52333
68.	22. 9. 1934	EXCELIT	52334
69.	22. 9. 1934	EXCELENTA	52335
70.	22. 9. 1934	PALABIT	52336
71.	12. 11. 1934	„Tiskopisy, tiskoviny všeho druhu, objednací lístky...“ 	52659
72.	17. 11. 1934		52660
73.	17. 11. 1934	NA TMU SE MUSÍ S PALABOU	52728
74.	17. 11. 1934	PROTI TMĚ PALABA	52729
75.	15. 12. 1934	Karmelitka, brána ku zdraví	52771

76.	15. 12. 1934		52938
77.	15. 12. 1934	CARLTON	52939
78.	15. 12. 1934	HARMON	52940
79.	15. 12. 1934	HALFON	52941
80.	15. 12. 1934	KANON	52942
81.	15. 12. 1934	ROTO	52943
82.	29. 12. 1934		53048
83.	29. 12. 1934		53049
84.	29. 12. 1934	P · S	53050
85.	11. 1. 1935	Pa	53127
86.	11. 1. 1935	La	53128
87.	11. 1. 1935	Ba	53129
88.	11. 1. 1935	Hej-Rup	53130
89.	11. 1. 1935	Hej – Rup	53130
90.	11. 1. 1935	Ein Ruck	53131
91.	11. 1. 1935	Ein – Ruck	53131
92.	17. 1. 1935	Triton	53168
93.	17. 1. 1935	Aero Palaba	53169
94.	17. 1. 1935	Moto Palaba	53170
95.	17. 1. 1935	Auto Palaba	53171

96.	13. 2. 1935	Koníček	53484
97.	13. 2. 1935	Koník	53485
98.	13. 2. 1935	Kůň	53486
99.	13. 2. 1935	Oř	53487
100.	13. 2. 1935	Komoň	53488
101.	13. 2. 1935	Ross	53489
102.	13. 2. 1935	Pferd	53490
103.	13. 2. 1935	Trojúhelník	53491
104.	13. 2. 1935	Pyramida	53492
105.	13. 2. 1935	Baterie s koníčkem	53493
106.	13. 2. 1935	Trojúhelník s koníčkem	53494
107.	13. 2. 1935		53495
108.	13. 2. 1935		53496
109.	13. 2. 1935		53497
110.	13. 2. 1935		53498
111.	13. 2. 1935		53499
112.	13. 2. 1935		53500
113.	13. 2. 1935		53501
114.	13. 2. 1935		53502

115.	23. 2. 1935		53503
116.	23. 2. 1935	Zdraví jako ze žuly	53592
117.	23. 2. 1935		53596
118.	8. 4. 1935	Pála 	53957
119.	11. 4. 1935 20. 2. 1935 7. 10. 1933	Karmelitka 	53990 53574 49449
120.	13. 4. 1935	Erpou jako nové	54007
121.	13. 4. 1935	Eropa	54009
122.	23. 4. 1935	ALPA	54085
123.	23. 4. 1935	OBĚ	54086
124.	23. 4. 1935	SIDOL	54087
125.	23. 4. 1935	SIRAX	54088
126.	30. 4. 1935	Palabka	54147
127.	30. 4. 1935	Palabinka	54148
128.	9. 5. 1935	Erpo	54214
129.	9. 5. 1935	Pola	54215
130.	9. 5. 1935	Erpala	54216

135.	25. 5. 1935	Baterie Turul	54393
136.	31. 5. 1935	Excelsior	54425
137.	31. 5. 1935	Baterie – Radio Palaba	54426
	25. 5. 1935		54392
138.	31. 5. 1935	Palmona	54427
139.	31. 5. 1935	Palma	54428
140.	31. 5. 1935	Extra	54430
141.	31. 5. 1935	RAPA	54431
142.	31. 5. 1935	PÁLA	54432

143.	5. 6. 1935	KARMELIT 	54460
144.	14. 6. 1935	ZLATÁ PALABA 	54544
145.	21. 6. 1935	KIT	54620
146.	21. 6. 1935	PALOL	54621
147.	21. 6. 1935	ZLATÁ PALABA 	54622
148.	1. 7. 1935	SUPER 	54685

149.	1. 7. 1935	<p style="text-align: center;">RECORD MARGUE DÉPOSÉE</p> 	54686
150.	10. 8. 1935	<p style="text-align: center;">ZLATÁ PALABA</p> 	54931
151.	21. 8. 1935	<p style="text-align: center;">EXCELSIOR EXTRA</p> 	54976
152.	21. 8. 1935	<p style="text-align: center;">UNIVERSELLE</p> 	54977

153.	21. 8. 1935	<p style="text-align: center;">PRIMA</p> 	54978
154.	21. 8. 1935	<p style="text-align: center;">SUPER RECORD</p> 	54979
155.	21. 8. 1935	<p style="text-align: center;">SUPER</p> 	54980
156.	21. 8. 1935	<p style="text-align: center;">RECORD</p> 	54981

157.	22. 8. 1935		54999
158.	22. 8. 1935	ESPERA 	55000
159.	22. 8. 1935	EXTRA 	55001
160.	15. 7. 1935	EXCELSIOR PALABA 	55037
161.	15. 7. 1935	ZLATÁ PALABA 	55038

162.	15. 7. 1935	<p style="text-align: center;">HIAWATA PALABA</p> 	55039
163.	15. 7. 1935	<p style="text-align: center;">ALICE PALABA</p> 	55040
164.	17. 9. 1935	<p style="text-align: center;">MEILLEUR</p> 	55189
165.	17. 9. 1935	<p style="text-align: center;">TANKE</p> 	55190

166.	17. 9. 1935	ZLATÁ KARMELITKA	55191
167.	17. 9. 1935	KARMELITKY	55192
168.	4. 11. 1935	PALABA 	55532
169.	4. 11. 1935	DYNAMO PALABA 	55533
170.	7. 12. 1935	PALABA 	55775

171.	7. 12. 1935	<p style="text-align: center;">SUPREMA</p> 	55776
172.	7. 12. 1935	<p style="text-align: center;">RADIO PALABA 61004</p> 	55777
173.	7. 12. 1935	<p style="text-align: center;">4 1/2 VOLTS. CAT. N° 502 PALABA NO SAL AMMONIAC</p> 	55778
174.	7. 12. 1935	<p style="text-align: center;">PALABA</p> 	55779

175.	7. 12. 1935	RADIUM	55780
			
176.	7. 12. 1935	PÁLA	55781
			
177.	9. 12. 1935	PALABA VRCHOL	55792
178.	9. 12. 1935	PALABA DER GIPFEL	55793
179.	23. 12. 1935 (původní zápis: 14. 1. 1926)	ZLATÁ PALABA	55907 (původní č. 28956)
			
180.	23. 12. 1935 (původní zápis: 14. 1. 1926)	GOLD PALABA	55908 (původní č. 28957)
			
181.	28. 12. 1935		55924
			

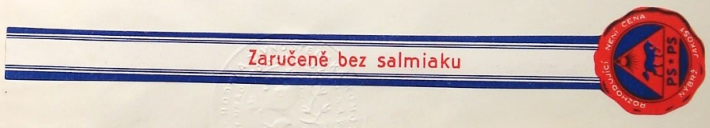

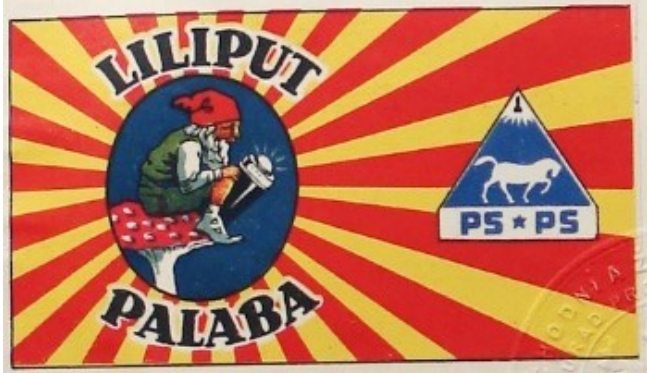

182.	28. 12. 1935		55925
183.	28. 12. 1935		55926
184.	30. 12. 1935	<p data-bbox="719 929 986 965">MELIOR PALABA</p> 	55933
185.	4. 1. 1936		55959

186.	4. 2. 1936	PALABA SVÍTILNY ŽÁROVKY ČLÁNKY BATERIE	56278
			
187.	7. 2. 1936	GOLD KARMELOT	56304
188.	7. 2. 1936	DIPLOMAT	56305
189.	7. 2. 1936	SUPERKA	56306
190.	19. 3. 1936	PERMOFER PALABA	56681
191.	19. 3. 1936	FERROMIX	56682
192.	19. 3. 1936	PALAFER	56683
193.	19. 3. 1936	ISOFER PALABA	56684
194.	19. 3. 1936 (původní zápis: 22. 4. 1926)	MIGNON PALABA 	56685 (původní č. 29701)
195.	15. 4. 1936	PALADIN	56884
196.	15. 4. 1936	PALACE	56885
197.	6. 5. 1936	ERPA MÝDLO NA KOVY 	57081

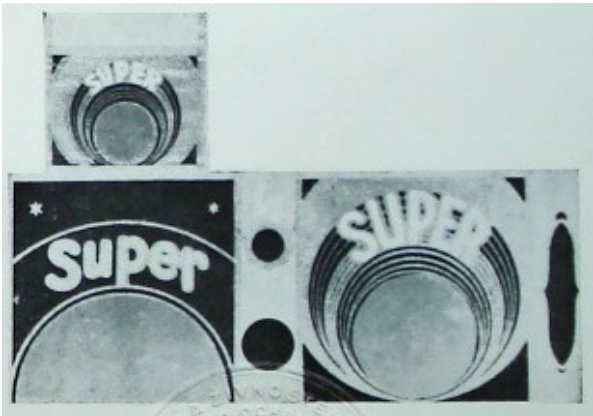
198.	6. 5. 1936	VSTP	57082
			
199.	6. 5. 1936		57083
			
200.	6. 5. 1936	SMARAGD	57084
			
201.	6. 5. 1936	SVĚTLUŠKA	57085
			
202.	13. 5. 1936	JUPITER, OSVĚDČENÁ VYDATNOST, VYZKOUŠENÁ TRVANLIVOST...	57158
			

203.	6. 6. 1936	KRYT	57319
204.	6. 6. 1936	CPO PALABA	57320
205.	6. 6. 1936	P.C.O. PALABA	57321
206.	22. 6. 1936	DEFENSA	57450
207.	22. 6. 1936	ZARUČENĚ BEZ SALMIAKU. ROZHODUJÍCÍ NENÍ CENA, NÝBRŽ JAKOST	57451
			
208.	20. 7. 1936	KARMELITKA	57632
			
209.	11. 5. 1934	ERPULIN	57633
210.	20. 7. 1936	LILIPUT PALABA	57634
			
211.	20. 7. 1936	LUNA PALABA	57635
			

212.	20. 7. 1936	MILA PALABA 	57636
213.	13. 8. 1936	ADONIS	57816
214.	13. 8. 1936	CITAX	57817
215.	13. 8. 1936	POLLUX	57818
216.	13. 8. 1936	ZLATA PALABA 	57819
217.	13. 8. 1936	HIAWATA PALABA 	57821
218.	13. 8. 1936	EXCELSIOR PALABA 	57822

219.	17. 8. 1936	AEROPOL	57843
220.	17. 8. 1936	DUO	57844
221.	3. 9. 1936	KARMALIN	57941
222.	29. 9. 1936	SUPER RECORD, INOXIDABLE	58075
			
223.	26. 10. 1936	PALABA VÍCE SVĚTLA DÁ	58228
224.	26. 10. 1936	ZA PALABU RUČÍ PÁLA	58229
225.	26. 10. 1936	CHCI SVĚTLO – CHCI PALABU	58230
226.	31. 10. 1936	ZLATÁ SLOVENSKÁ STRELA	58258
227.	31. 10. 1936	ZLATÝ TATRANSKÝ BLESK	58259
228.	31. 10. 1936	PALABA POPULAR	58260
229.	11. 11. 1936	SUPER	58345
			
230.	11. 11. 1936	MAGNET	58346
231.	1. 4. 1937	TO DĚLÁ KARMELITKA	59620
232.	1. 4. 1937	NA TO SI POSVÍTÍM PALABOU	59621
233.	22. 4. 1937	OBRAZEK JÁNOŠÍK	59804
234.	22. 4. 1937	JÁNOŠÍK	59805
235.	22. 4. 1937	RADIO CUPRON PALABA	59806
236.	22. 4. 1937	MÍLA	59807
237.	22. 4. 1937	LUNA	59808
238.	22. 4. 1937	MIGNON	59809
239.	22. 4. 1937	PALAPOL	59810
240.	22. 4. 1937	JANOŠÍK	59811
241.	22. 4. 1937	PALOXYD	59812
242.	22. 4. 1937	PALAS	59815
243.	22. 4. 1937	SIDOR	59816
244.	2. 6. 1937	DUKE – BRAND	60117
245.	8. 6. 1937	DUKE	60186

246.	28. 6. 1937	PALOVIT	60370
247.	28. 6. 1937	PALORID	60371
248.	28. 6. 1937	PALICIA	60372
249.	28. 6. 1937	PALAPYR	60373
250.	13. 8. 1937	KOSMOPIN	60678
251.	13. 8. 1937	ROXANA	60679
252.	13. 8. 1937	ROSTAND	60680
253.	13. 8. 1937	RENAISANA	60681
254.	13. 8. 1937	CYRANO	60682
255.	13. 8. 1937	PROSPERITY PÁLA	60683
256.	13. 8. 1937	TRADITION	60684
257.	13. 8. 1937	DAGMAR	60685
258.	13. 8. 1937	LIBELLA	60686
259.	1. 9. 1937	MONOPOL	60807
260.	1. 9. 1937	KOMPAS	60808
261.	1. 9. 1937	CONCLIN	60809
262.	1. 9. 1937	BARCLAI	60810
263.	1. 9. 1937	NOBLESSE	60811
264.	1. 9. 1937	RIVIERA-PALABA	60812

Příloha II 7. kapitoly Vynálezy a patenty firmy Pála

Čs. P. 4051

PATENTOVÝ ÚŘAD REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ.
Třída 21 f. Vydáno 20. dubna 1921. PATENTOVÝ SPIS Č. 4051.
JAROSLAV JAN PÁLA, HAMBURK. **Kapesní elektrická svítilna.**
Přihlášeno 25. června 1919. Chráněno od 15. srpna 1920.

Předmětem vynálezu jest kapesní elektrická svítilna, při níž odpadá obvyklé dosud pouzdro, a žárovka je vešroubována přímo do článku, takže zapnutí žárovky se provede spolehlivě a bez obtížného přesného podkládání baterie v pouzdru, přihrýbání kontaktních plíšků apod. (příčemž zároveň svítilna zabere při stejném obsahu baterie daleko méně místa a dá se pohodlněji nositi v kapse oděvu. Příklad provedení vynálezu je znázorněn na výkresu.

Obr. 1 je podélný řez svítilnou. Obr. 2 je řez příčný...

V zakresleném příkladu provedení sestává baterie ze tří článků uhlo-zinkových A_1 , A_2 , A_3 se vhodnou náplní, jež jsou odděleny navzájem izolačními pásy B a vloženy do kartonáže C. V obvyklém izolačním krytu D ze smůly nebo pod. je uloženo souose se středním článkem A_2 pouzdro E z vodivého materiálu, v jehož zúžené střední části je vytlačen matečný závit pro žárovku F. V pouzdru E je uvnitř přichycena jedním svým koncem šroubová zpružina 1, kteráž tlačí žárovku ven ze záběru a zamezuje samovolné zapnutí pouzdrového obvodu. Střední uhlík g_2 je při tom horním konci zkrácen a opatřen kontaktní ploškou 2 z vodivého materiálu, proti němuž se opře při zašroubování dovnitř kontakt žárovky.

Pouzdro E je spojeno drátem 3 se zinkovým pouzdrům h_1 , uhlík g_1 drátem 4 se zinkovým pouzdrům h_2 , uhlík g_3 drátem 5 se zinkovým pouzdrům h_2 , přičemž dráty 3, 4, a 5 jsou zality v izolačním krytu. Prostým pootočením žárovky v závitech pouzdra E jedním nebo druhým směrem docílí se spolehlivě zapnutí, popř. vypnutí, aniž by bylo třeba obtížného vsouvání baterie do pouzdra, podkládání, přihrýbání kontaktních plíšků apod. manipulací. Svítilna dle vynálezu funguje zcela spolehlivě a zabírá méně místa než dosud známé svítilny se zvláštním pouzdrům:

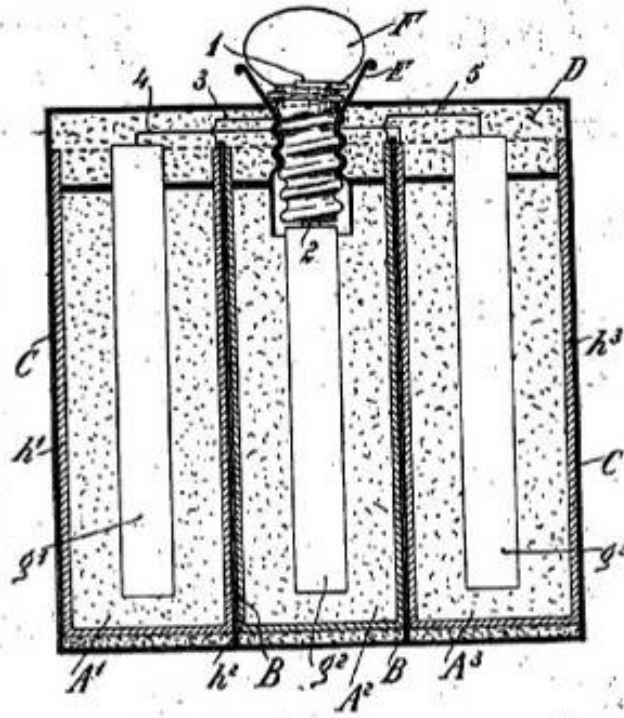
Patentové nároky.

1. Elektrická kapesní svítilna; tím vyznačená, že závitové pouzdro žárovky (E) je přímo zalito do izolační výplně baterie.

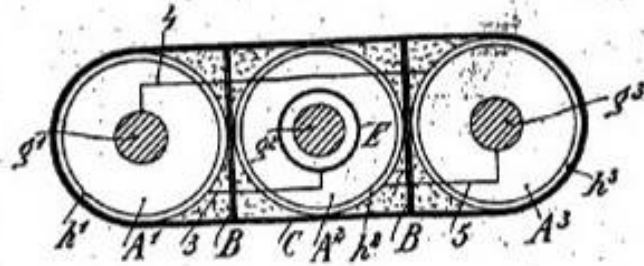
2. Svítilna dle nároku 1. tím vyznačená, že v závitovém pouzdře (E) je uspořádáno šroubové pero (I), jež tlačí žárovku ven ze záběru a zamezuje samovolné zapnutí proudového obvodu.

Obr. 1.

Obr. 2.

Čs. P. 4305. a

Čs. P. PATENTOVÝ ÚŘAD REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ.
Třída 21 b. Vydáno 20. července 1921. PATENTOVÝ SPIS Č. 4305. a
JAROSLAV JAN PÁLA, HAMBURK. **Galvanická baterie.**

Přihlášeno 20. září 1919. Priorita z 21. srpna 1919 (Německo). Chráněno od 15. listopadu 1920.

Při galvanické baterii dle vynálezu jest zhotoveno vodící spojení mezi jednotlivými články bez letování, tím, že jsou vyříznuty ze zvonkových pouzder nízké pásky, při kořenu zůstávající ještě ve spojení s pouzdry, které se pevně zaklesnou do nástrčku uhlu. Tyto nástrčky jsou opatřeny zářezy nebo otvory k pojmu jmenovaných pásků, a tím umožňují bezprostřední spojení zinkových pásků s uhelnými tyčinkami.

Uspořádání dle vynálezu se hodí jak pro baterie kapesních svítilen, tak i pro skříňkové a jiné malé baterie.

Baterie pro kapesní svítilny jest zobrazena na výkresu v pohledu v Obr. 1 a v půdoryse v Obr. 2. V Obr. 3 až v Obr. 7 jsou jednotlivosti částečně ve zvětšeném měřítku.

V lepenkovém pouzdře *a* jsou uspořádány vedle sebe články známým způsobem, oddělené od sebe izolačními stěnami *b*. Zinková pouzdra *c* jsou dle vynálezu opatřena podél horní hrany probíhající výřezem a tím vzniklý pásek *c₁* je pravouhle zahnut pootočením při kořenu (Obr. 4). Tyto pásky *c₁* mohou být spojeny zcela jednoduše s nástrčky *d* uhlů sousedního článku, a aby se docílilo i zde jistého vodivého spojení bez letování, jsou ze dna *d₁* nástrčků *d* vyseknuty na obou protilehlých místech malé šterbiny neb dírky *d₂*, jimiž se protáhnou pásky *c₁*. Jejich konce se poté přehnou nazpět, takže se položí na třmen nástrčku, a tím způsobí nepohyblivé spojení obou dílů. Jak viděti z Obr. 8 a Obr. 9, je připevněn při jednoduchých zářezech plechový pásek spolehlivým způsobem stlačeným nazpět při proříznutí vytlačeného dna nástrčku. Zinkový pásek je následkem toho nejen spolehlivě s nástrčkem spojen, nýbrž přichází též při stlačení nástrčku *d* v přímé spojení s uhlovou tyčinkou *e*. Ježto se připevní k nástrčku stejným způsobem krátký pólový plochý konec a dlouhé péro *g* může být spojeno libovolným způsobem mechanicky se zinkovým pouzdem, čímž odpadá úplně drahé a nepohodlné letování.

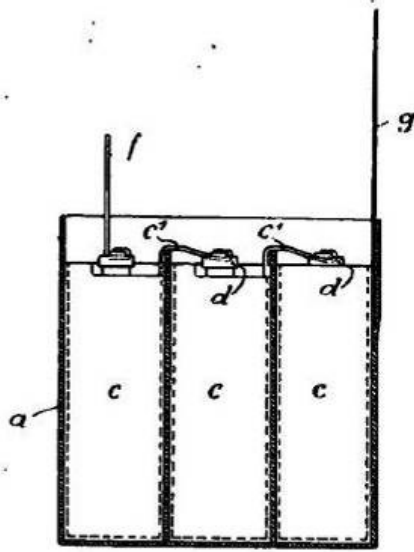
Patentové nároky.

1. Galvanická baterie, vyznačená tím, že vodivé spojení mezi články tvoří plechové pásky, vyříznuté ze zinkových pouzder (*c*) beze ztráty na materiálu, které se pevně zaklesnou do šterbin úhlových nástrčků (*d*).

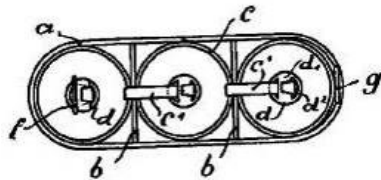
2. Galvanický článek dle nároku 1., vyznačený tím, že vodivé zinkové pásky (*c₁*) jsou tvořeny zářezy, ležícími při horní hraně pouzdra.

3. Galvanická baterie dle nároku 1., vyznačená tím, že dna (*d₁*) nástrčků (*d*) jsou opatřena otvory (*d₂*) k pojmutí vodivých pásků, kteréž se přehnou přes můstvá dna nástrčků.

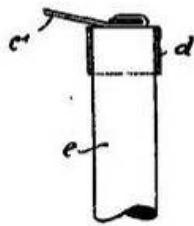
Obr. 1.

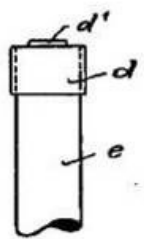
Obr. 2.

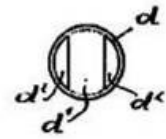
Obr. 5.

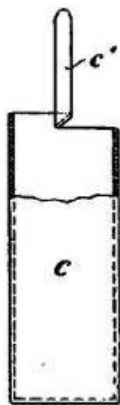
Obr. 6.

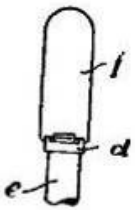
Obr. 7.

Obr. 4.

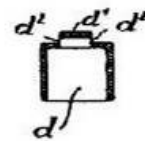
Obr. 3.

Obr. 8.

Obr. 9.

Třída 21f. Vydáno 20. listopadu 1921.

PATENTOVÝ SPIS Č. 6311

JAROSLAV JAN PÁLA, HAMBURK.

Elektrická svítilna. Přihlášeno 20. října 1919. Chráněno dne 15. března 1921.

Znamé domácí elektrické příruční svítilny sestávají zpravidla z více nebo méně objemného pouzdra se vně upravenou objímkou pro žárovku s reflektorem a vypínačem, do něhož se vkládá skříňková baterie. Za účelem zjednodušení vodivého spojení jest opatřena baterie pólovými pásky a pouzdro příslušnými kontakty a vedením, které dají často podnět ku poruchám. Aby se tyto odstranily, a aby se zvláště zjednodušilo celé zařízení, jest opatřena skříňková baterie dle vynálezu bezprostředně žárovkovou objímkou, takže odpadá zvláštní pouzdro. Žárovková objímka jest spojena přitom tak se článkem baterie, určeným k odebírání proudu, že buď zinkové nebo uhlové elektrody přímo napájejí žárovku.

Na výkresu jsou zobrazeny dva příklady provedení těchto elektrických ručních svítlen dle vynálezu, a to značí Obr. 1. pohled čelný částečně v řezu a Obr. 2. půdorys (bez zalévací hmoty a víka) prvního provedení. V Obr. 3. až Obr. 5. jest znázorněno druhé provedení. Obr. 3. jest pohled čelný, Obr. 4. podélný řez dle A—B a Obr. 5. příčný řez dle C—D (Obr. 1.).

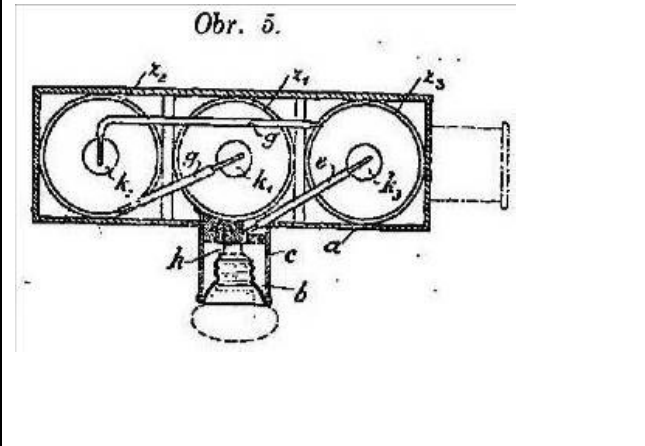
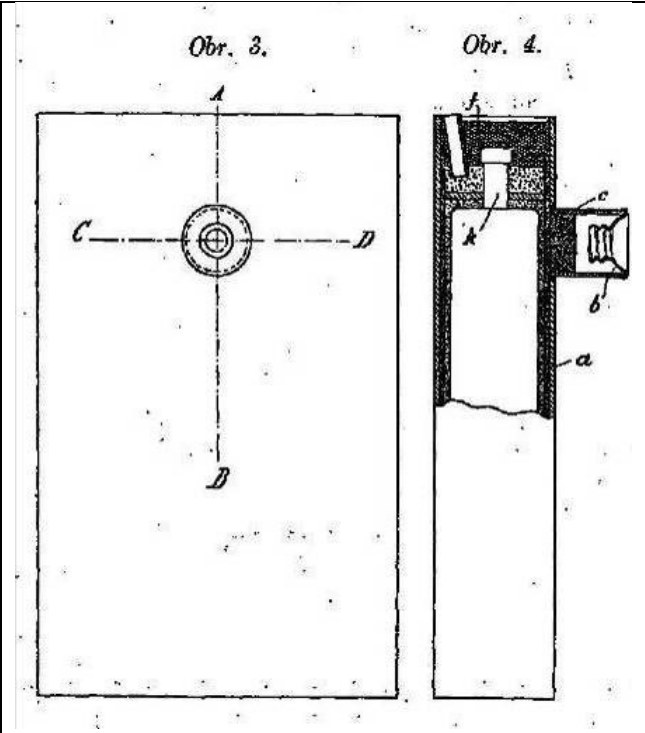
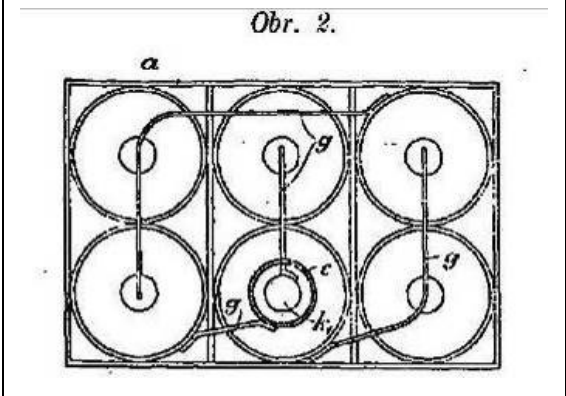
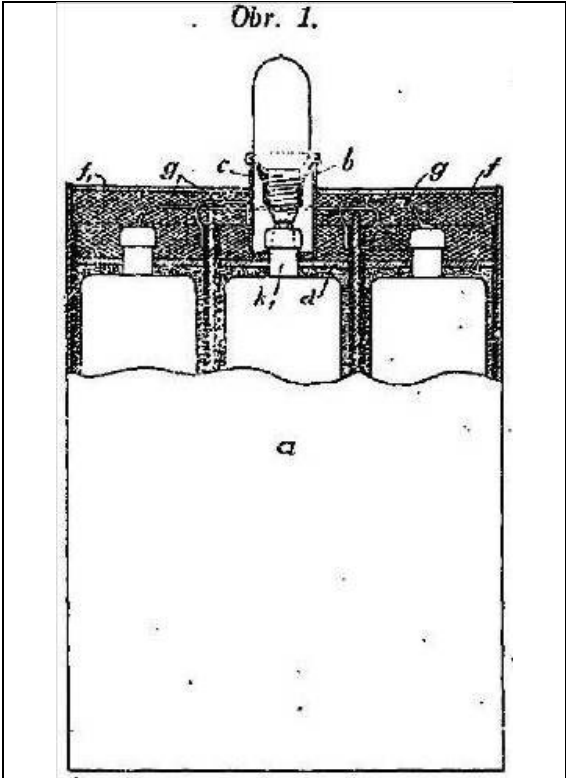
U baterie *a*, složené známým způsobem ze tří, šesti nebo více galvanických článků jest opatřen s výhodou některý ze středních článků rourkou *c*, obsahující žárovkovou objímku *b*, při čemž rourka *c* je buď postavena soustředně přes uhlovou tyčinku *k*₁ na uzávěrném kotouči *d* článku, aneb bezprostředně se naletuje na zinkovou nádobku (Obr. 4. a Obr. 5.). Při prvním provedení v Obr. 1. může se dotýkati zašroubovaná žárovka svým vnitřním kontaktem přímo úhlového pólu článku. U druhého provedení musí být naproti tomu udělán zvláštní, v izolační hmotě uložený nožní kontakt *k*, aby se umožnilo odebírání proudu. Nožní kontakt *h* je spojen s izolovaným vedením a s uhlovou tyčinkou *k*₃, přicházející při zapínání v úvahu, přičemž pomocí drátů *g* se provedou ostatní vodivá spojení zinkových nádobek *z*₁, *z*₂, *z*₃ s uhlovými tyčinkami. Celá baterie se uzavře známým způsobem zalitím hmotou *f*, která, je-li žádoucí, může se přikrýti deskou *f*₁. Tato úprava činí svítilnu dle vynálezu svrchovaně jednoduchou a dává možnost umístiti objímku žárovkovou na libovolném žádoucím místě baterie, takže se může docílit pro všechny účely vhodného osvětlení. Na výkresu např. v Obr. 5. jest naznačena čerchovaně na úzké straně baterie umístitelná objímka. Podstata vynálezu spočívá v první řadě v tom, že odebírání proudu se děje přímo od zinkových nádobek neb od uhlových elektrod bez škodlivých odporů.

Patentové nároky.

1. Elektrická svítilna se skříňkovou baterií, sestavenou z galvanických článků, vyznačená tím, že článek, nad kterým je žárovka umístěna, je spojen konstruktivně se žárovkovou objímkou, která je připevněna bezprostředně na zinkové nebo uhlové elektrodě.

2. Elektrická svítilna dle nároku 1., vyznačená tím, že objímku (*b*) nesoucí rourka (*c*) je přiletována, popřípadě přivařena na zinkové nádobce (*z*).

Čs. P. 6355
PATENTOVÝ ÚŘAD REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ.
Třída 21 f. Vydáno 20. listopadu 1921.
PATENTOVÝ SPIS Č. 6355

JAROSLAV JAN PÁLA, HAMBURK. **Kapesní elektrická svítilna.**

Přídavkový patent k patentu č. 4051. Přihlášeno 12. května 1920. Chráněno od 15. února 1921. Nejdelší doba ochrany do 14. srpna 1935.

Předmětem vynálezu je zlepšení kapesních elektrických svítilen dle patentu č. 4051, jež záleží v tom, že dotyková destička pro žárovku je uložena v izolační vložce z pružného materiálu. Svítilna dle vynálezu je zobrazena na výkresu v příkladu provedení. Obr. 1 je řez dle X—X (Obr. 3), Obr. 2 řez dle Y—Y (Obr. 1), Obr. 3 je půdorys.

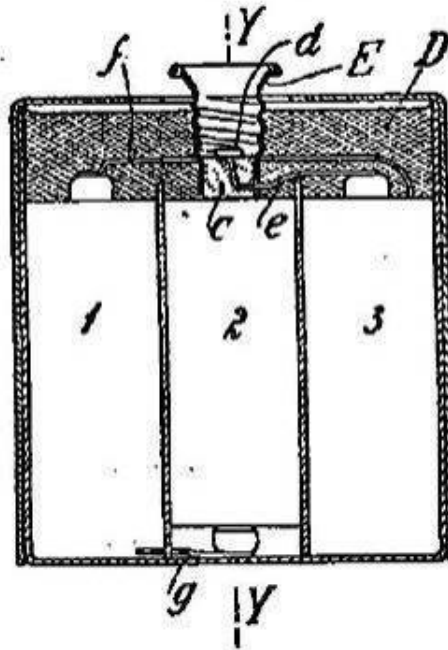
V zobrazeném příkladu provedení sestává baterie ze tří článků uhlo-zinkových 1, 2 a 3 se vhodnou náplní, jež jsou navzájem odděleny izolačními pásy a vloženy do kartonáže. V obvyklém izolačním krytu *D* ze smůly nebo pod. je uloženo souose se středním článkem 2 pouzdro *E* z vodivého materiálu, v jehož střední části je vytlačen matečný závit pro žárovku, a v jehož spodní, poněkud zúžené části je válcovitě vsazena izolační zátka *c* z korku, pryže, lepenky nebo podobného pružného a nevodivého materiálu, na níž je uložena vodivá dotyková destička *d* pro žárovku. Uhel článku 1 je spojen drátem *f* se zinkem článku 3 a uhel článku 3 drátem *e*, jenž je proveden postranním výřezem pouzdra *E* a zátkou *c*, s dotykovou destičkou *d*. Střední článek 2 je postaven obráceně, a jeho uhel je spojen destičkou nebo drátem *g* se zinkem článku 1. Pouzdro *E* je při spodním okraji sletováno se zinkovým pouzdrům středního článku 2.

Uložením dotykové destičky *d* via pružné izolační zátce *c* docílí se té výhody, že se dotyková destička častým zapínáním tlakem žárovky nedeformuje, takže je vyloučeno nebezpečí krátkého spojení při opotřebovaných svítilnách.

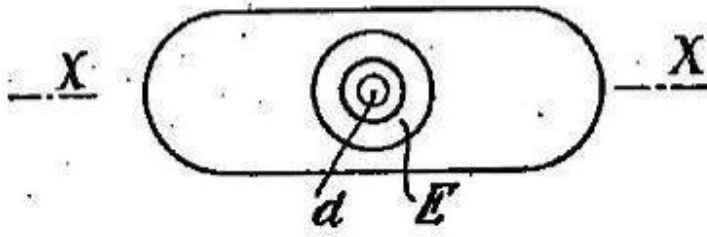
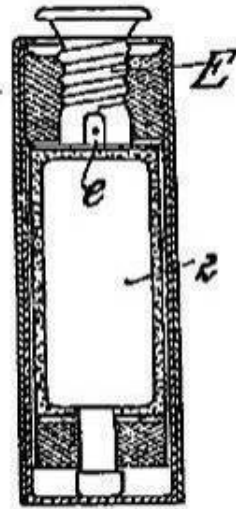
Patentový nárok.

Elektrická kapesní svítilna dle patentu č. 4051, tím vyznačená, že dotyková destička (*d*) pro žárovku, vodivě spojená s jedním z uhlíků baterie, je uložena na izolační podložce (*c*) z pružného materiálu (korku, pryže, lepenky nebo pod.).

Obr. 1.

Obr. 2.

Obr. 3.

Čs. P. 6380

PATENTOVÝ ÚŘAD REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ.

Třída 21 f. Vydáno 20. listopadu 1921.

PATENTOVÝ SPIS Č. 6380

JAROSLAV JAN PÁLA, HAMBURK (NĚMECKO). **Pojištění na elektrických žárovkách.**

Přihlášeno 19. července 1920. Chráněno od 15. dubna 1921.

Při elektrických kapesních svítilnách, lampách vozidel a jiných osvětlovacích zařízeních, jež jsou vystaveny stálým otřesům a jež se zapínají a vypínají zatočením žárovky, jest nepříjemným, vytočí-li se lampa samočinně. Dle vynálezu odstraňuje se tato závada tím, že se mezi závitem objímky a závitovým spodkem žárovky upraví pružné spojení. Toto spojení sestává buď z pružného kroužku, obepínajícího závit objímky a spodek závitový u žárovky, aneb z prstence podobného, upraveného mezi objímkou závitovou a skleněnou hruškou žárovky. Na výkresu v Obr. 1. jest znázorněna v řezu objímka typu *Normal – Illumination*, při níž gumový kroužek *a* obepíná jak závit objímky *b*, tak i vyčnívající díl závitového spodku *c* žárovky. V Obr. 2. jest tento kroužek radiálně působící a naznačen v řezu podélném.

V Obr. 3.—6. jsou elektrické svítilny v pohledu ze strany a shora, a to v Obr. 3. částečný řez baterií *B* s nasazovací čepičkou *d*, v níž jest objímkový kroužek závitový *b*. I zde se přidržuje spodek žárovky pružným prstencem *a*. U žárovky dle Obr. 5. jest závit objímky připevněn přímo na baterii *B*, a vyčnívá poněkud, aby bylo možno nasadit pružný prsten *a*. Tento obepíná pak horní část závitového krčku či spodku žárovky *e*. Obr. 4. a 6. jsou pohledy shora na kapesní svítilny tuto popsané. V těchto případech se pružnými kroužky, např. trubičkou gumovou, utvoří mezi objímkou a závitem žárovky izolační pružná a přilnavá vrstva, takže žárovka jest v kterékoliv poloze nepohybně spojena se závitovou objímkou.

Téhož dá se docílit též pružným prstencem *b*, jenž vyplňuje prostor mezi horní hranou závitové objímky a spodní plochou skleněné hrušky. Dvě podobná provedení jsou znázorněna v Obr. 7. a 8. v řezu. Obr. 7. jest objímka *Illumination*, jejíž závitový okraj jest zaohnut nahoře, a povstalý tím prostor mezi objímkou a žárovkou vyplní se pružným prstenem *a*. Při zašroubování žárovky se tento prsten ve směru osy stlačí a přitahuje tudíž závit krčku do závitu objímky pevně. Prsten *a* musí býti ovšem tak vysoký, aby se i při vypnutí, tj. vyšroubované žárovce vykonával jistý tah na závit žárovky. V Obr. 8 jest kapesní elektrická svítilna s vyloženým reflektorem, když gumový kroužek *a* se vkládá do reflektoru *b*, připojujícího se k závitu objímkovému *b* a působí pak podobně jako u případu popsaného při Obr. 7.

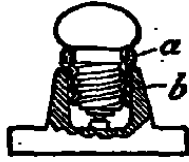
Patentové nároky.

1. Pojištění na elektrických žárovkách, jež se pootočením zapínají či vypínají, vyznačené tím, že elasticou rourkou, jež jest vložena mezi závitem objímky a krčkem žárovky, vytvoří se pružné spojení, přičemž tato pružná trubka působí buď ve směru radiálním, nebo axiálním na závity objímky i žárovky.

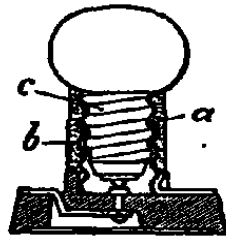
2. Pojištění dle nároku 1., vyznačené tím, že pružná trubka (*a*) jest vytvořená z kroužku gumového.

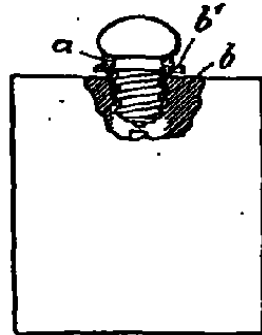
Obr. 7.

Obr. 1.

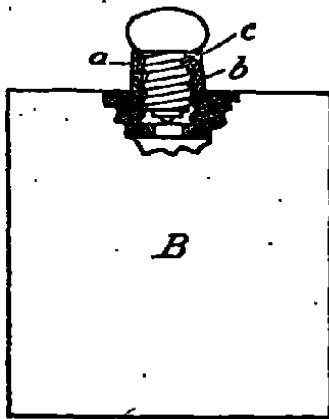

Obr. 8.

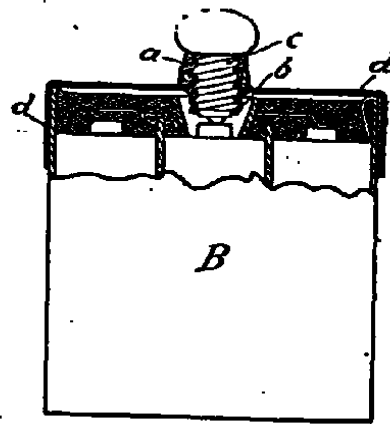

Obr. 2.

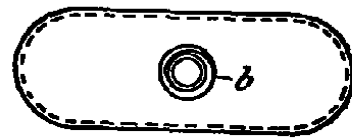
Obr. 3.

Obr. 5.

Obr. 4.

Obr. 6.

Čs. P. 8394 a
PATENTOVÝ ÚŘAD REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ.
Třída 12 a. Vydáno 25. června 1922. PATENTOVÝ SPIS Č. 8394. a
JAROSLAV JAN PÁLA, HAMBURK. **Přístroj k výrobě pytlíčkových elektrod.**
Přihlášeno 11. července 1919. Priorita z 2. června 1919 (Německo). Chráněno od 15. ledna
1922.

Přístroje k výrobě pytlíčkových elektrod sestávají zpravidla z formy troubovitě, vespod šoupátkem uzavřené, do níž hmota uhlová přesně přiléhajícím pístem se dusá aneb vlisuje. Na to se forma vytažením šoupátka otevře a hotový výrobek tímž pístem vyrazí ven. Tento uzávěr formy má však tu nevýhodu, že selhává následkem vniknutí uhelného prachu do šoupátkových vodítek, šoupátko se zadře, a mimo to jím trpí do hmoty zadusaná uhlová tyč a velice často se ulomí, což má za následek velké ztráty času a materiálu. Dle vynálezu neupravuje se dolení uzávěr šoupátkem, nýbrž houpavě uloženou klapkou, kteráž se pojistí v pracovní poloze vsunutelnou a vysunutelnou pákou. Tato páka zabírá pod závěrovou klapku, po skončeném dusání se z klapky odtočí a tuto uvolní. Následkem vlastní váhy klapky he forma otevře a těleso vlisované se pak dá bez obtíží vyraziti ven.

Přístroj je v příkladu provedení výkresem znázorněn. Obr. 1. jest pohled bočný, s formou v podélném řezu a Obr. 2. pohled na formovací stůl shora. Obr. 3. jest řez formou dle A—B (Obr. 2.). Obr. 4. jest další způsob provedení klapky závěrové. Do formovacího stolu a přístroje jest zapuštěna rourovitá forma *b*, kdežto pod stolem jest na kolíku *d* otáčivě uložena klapka *c*, s rukojetí *e*, kterouž se dá vlastní vahou dolů visící klapka (v Obr. 1. čárkovaně vyznačená) do polohy pracovní otočiti. V této poloze se pojišťuje kolem čepu *f* ve vodorovné rovině otočnou pákou *g*, kteráž k tomu konci zabírá pod klapkou *c*, a jest po obou svých stranách vedena vybráním *h*.

Dosud užívaná zmíněná zavírací šoupátka jsou železná a při tom vysazena silnému okysličování, takže se takovýto závěr za několik hodin opotřebí a pak selhává. Kromě toho působí tvořící se rez velice škodlivě na výrobky, lpí na nich pevně a způsobuje rozklad elementů. Tyto obtíže se dle vynálezu zamezují tím, že se klapka *c* opatří nerezavící, tvrdou, účelně nevodící deskou *c*₁ z quajakového dřeva, tvrdé pryže, galalitu, vulkanového vlákna, porcelánu nebo pod. Dle potřeby může tento závěr dna být zařízen také odnímatelně, jak v Obr. 4. znázorněno. Deska *c*₁ sestává při tom z quajakového dřeva, a má vybrání, aby se do něho mohlo vložití skleněné prisma *n*. Za účelem případné výměny této vložky má klapka *c* otvor *c*₂.

Postup práce při dusání pytlíčkové elektrody je následující:

Do klapkou *c* uzavřené formy *b* vloží se z tvrdé hmoty např. z mastku zhotovená provrtaná distanční a centrující část *i*, do které se zasadí uhelná tyč *k*, načež se poznenáhla přidává uhelného prachu, kterýž se tlukátkem *m* dusacího ústrojí 1 pevně dusá. Když se tím způsobem elektroda zhotovila (Obr. 3.), otočí se páka *g* ve směru šípem naznačeném vzad, čímž klapka *c* uvolní dolení ústí formy *b*, a elektroda se může tlukátkem *m* vyraziti ven. Před počatím nového chodu musí se klapka *c* pákou *e* opět uzavřiti, a pákou *g* pojistiti.

Při tomto uspořádání nemůže propadávající uhelný prach zdržovati hybné zařízení závěru, aniž může samotným závěrem dna uhelná tyč býti poškozena. Jistota přístroje se tím značně zvyšuje a denní, až dosud nezbytné opravy, zcela odpadají.

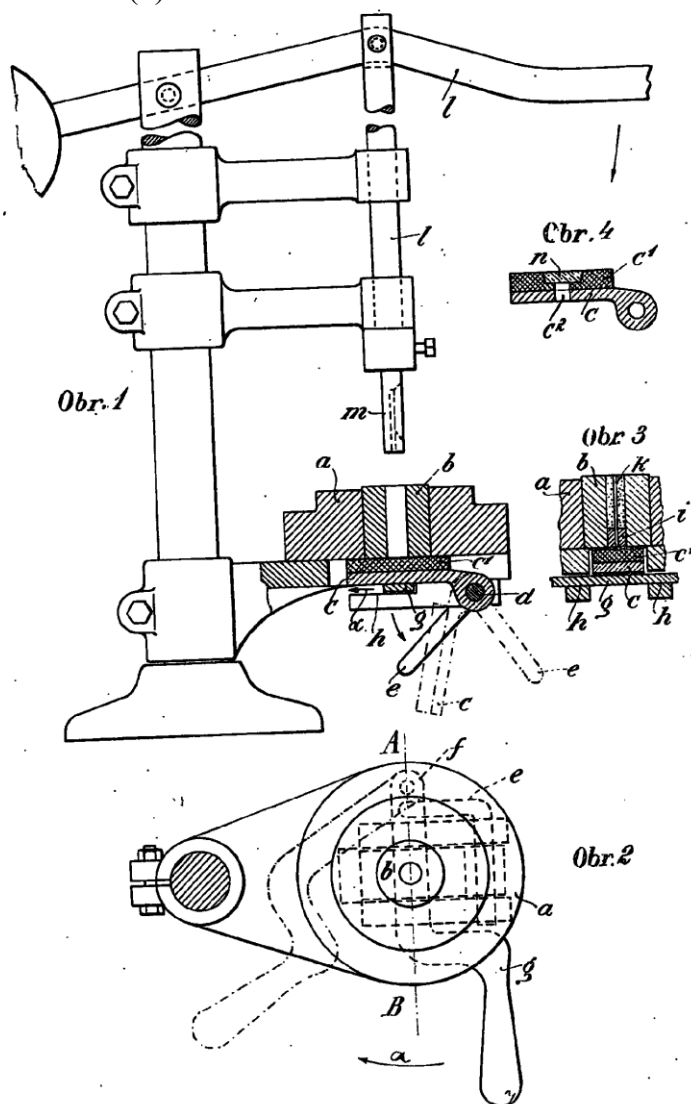
Patentové nároky.

1. Přístroj k výrobě pytlíčkových elektrod, tím vyznačený, že dolní závěr formy (*b*) utvořen jest na kolíku (*e*) otočnou a v pracovní poloze libovolným způsobem pojištěnou klapkou (*c*).

2. Přístroj dle nároku 1., tím vyznačený, že závěrná klapka (*c*) v poloze pracovní zajištěna jest pod klapku (*c*) zabírající, po obou jejích stranách ve výřezech (*h*) vedenou pákou (*g*), kteráž otočením kolem čepu (*f*) zavírá nebo otvírá.

3. Přístroj dle nároku 1., tím vyznačený, že závěrná klapka (*c*) jest opatřena nerezavící, tvrdou, účelně nevodivou pokrývkou (*c₁*) např. z quajakového dřeva, tvrdé pryže, porcelánu, skla nebo pod.

4. Přístroj dle nároku 1. až 3., tím vyznačený, že deska (*c₁*) jest zařízena vyměnitelně, aneb s vyměnitelnou vložkou (*n*).

Čs. P. 10617

PATENTNÍ ÚŘAD REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ.

Třída 21 f. Vydáno 25. července 1923. PATENTOVÝ SPIS Č. 10617.

JAROSLAV JAN PÁLA, HAMBURK (Německo).

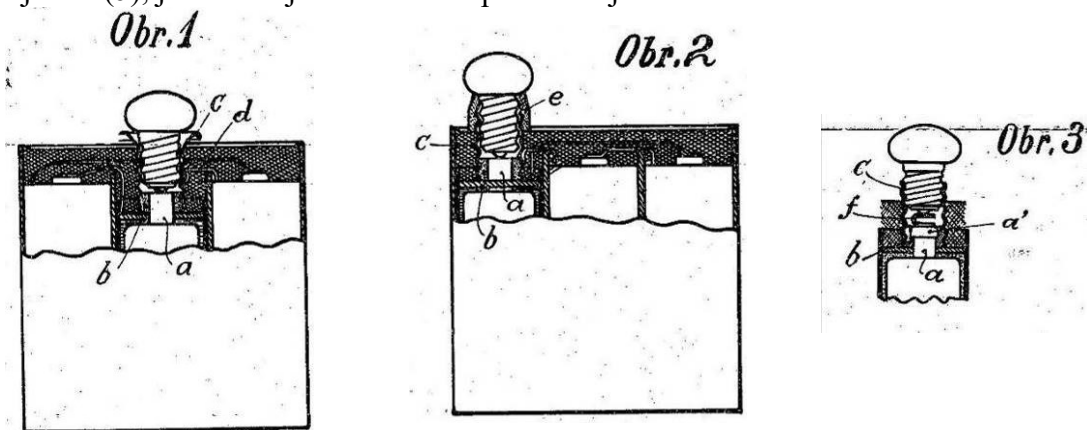
Kapesní svítilna. Přídavkový patent k patentu čís. 6311. Přihlášeno 21. července 1920.

Chráněno od 15. února 1923. Nejdelší doba ochrany do 14. března 1936.

Při dosavadních provedeních baterií pro kapesní svítilny s vloženým kováním či objímkou pro lampu působí přesné vkládání objímky pro žárovku dosud jisté obtíže, poněvadž se při hromadné výrobě nedá snadno provést, aby závitové pouzdro bylo přesně uprostřed středního kontaktu. Dle vynálezu se věc usnadní tím, že se pouzdem z izolační hmoty vyplní prostor mezi uhlíkovým kolíčkem a závitem objímky, čímž se zajistí přesná vzájemná poloha obou částí. Na výkresu jsou dvě různá provedení baterií pro kapesní svítilny s vloženou objímkou pro žárovku v pohledu zepředu a v částečném řezu. Kolíček uhlíkový *a* jest opatřen gumovým proužkem *b*, na kterýž se našroubuje objímka se závitem žárovky *c*. Tato objímka jest udržována ve své poloze zalitou masou, a je-li třeba, může se připevniti i proužkem *d*, připájeným na následující zinkové nádobce. Toto připevnění má jen zajišťovati proti vytažení závitové objímky, kdežto soustředná poloha zaručena jest gumovým proužkem *b*. Nemusí to ovšem býti právě gumový kroužek, stačí i jiný pružný nebo pevný materiál izolační. V Obr. 2. jest táž úprava; užívající jednoduché závitové trubky objímkové *c*, totiž trubky, při které odpadá reflektor, obvyklý při dosavadních způsobech provedení. I zde jest centrační kroužek *b* a mimo to ještě gumový prsten *e*, obepínající závit objímky a spodní část žárovky, čímž jest žárovka pevně přidržována v zapjaté i vypjaté poloze.

Patentový nárok.

Kapesní svítilna dle patentu č. 6311, vyznačená tím, že mezi závitovou rourkou objímky a středním kontaktem žárovky, vytvořeným kolíčkem uhlíkovým (*a*), upravena jest izolační objímka (*b*), jež zaručuje soustřednou polohu objímkového závitu.

Čs. P. 43157

PATENTNÍ ÚŘAD REPUBLIKY ČESKOSLOVENKÉ.

Třída 21 f. Vydáno 25. března 1933.

PATENTOVÝ SPIS Č. 43157. JAROSLAV JAN PÁLA, SLANÝ. **Kapesní elektrická svítlna s několika přepojitelnými žárovkami.** Přihlášeno 18. března, 1931. Chráněno od 15. listopadu 1932.

Předmětem vynálezu jest kapesní elektrická svítlna s několika, žárovkami, které lze při přepálení jedné žárovky přepojiti tak, aby svítila žárovka náhradní.

U normálních kapesních elektrických svítilen jest nutno při přepálení žárovky otevřít nejprve pouzdro svítilny, vyšroubovati zničenou žárovku, a na její místo vešroubovati žárovku novou. Aby taková nová žárovka byla stále jakožto rezervní po ruce, upravuje se někdy uvnitř pouzdra svítilny zvláštní nehybný žárovkový držák, z něhož jest nutno v případě potřeby po otevření pouzdra svítilny rezervní žárovku vyšroubovati a znovu ji vešroubovati do hlavní žárovkové objímky svítilny po předběžném vyšroubování spálené žárovky. Celý postup je tedy poměrně značně složitý a vyžaduje ke svému provedení značné doby. Ježto pak přepálení nejčastěji při používání svítilny tedy za tmy, jest náhrada přepálené žárovky velmi nepohodlná, a přepálení žárovky může býti, např. při jízdě na kole nebo pod., i zdrojem nebezpečí.

Všechny tyto závady odstraní se úpravou svítilny podle vynálezu, u níž v pouzdře, opatřeném reflektorem, jest uloženo několik žárovek na otočném segmentu, takovým způsobem, že žárovka, pootočená do ohniska reflektoru se tímto pootočením zároveň zapne do proudového okruhu. Touto úpravou umožní se okamžitá náhrada žárovky přepálené žárovkou rezervní jediným hmatem, a příp. jsou-li použité žárovky různobarevné, lze svítilny používati ke světelným návěštím. Do nosiče žárovek lze o sobě známým způsobem vešroubovati žárovky pro různé napětí, které se přepínají pootočením segmentu podle vyčerpání baterie.

Příklad provedení svítilny podle vynálezu při odklopené čelní stěně jest znázorněn na výkresu.

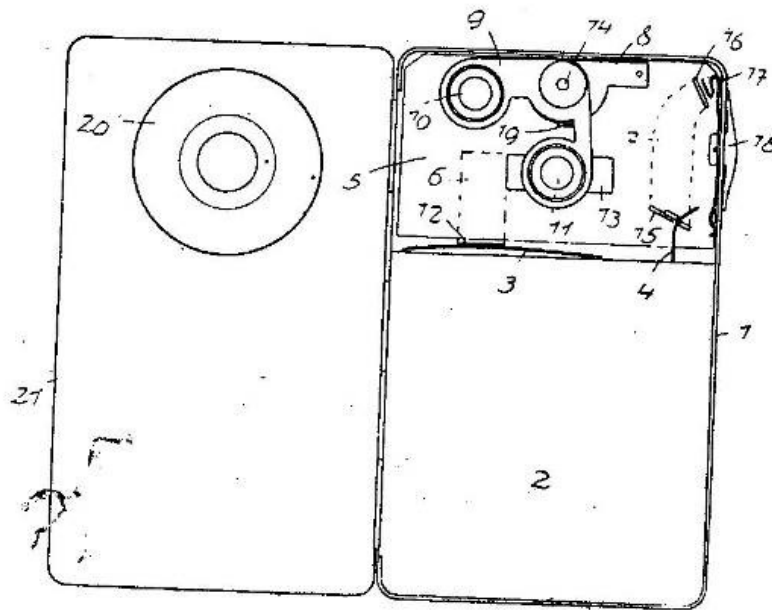
Podle výkresu jest v pouzdru 1 svítilny uložena baterie 2 s pólovými kontaktními pružícími jazýčky 3 a 4. Nad baterií 2 jest při čelní stěně vložena dvojité izolační vrstva 5, nesoucí izolovaně od schránky plíšky 6 a 7 a vodivě se schránkou spojený plíšek 8, na němž jest otočně kolem osy 14 uložena vodivý segment 9 s objímkami pro žárovky 10 a 11.

Plíšek 6 jest na dolním okraji zahnut v kontakt 12 dotýkající se pólu 3 baterie a jeho postranní nástavec 13 vyvedený nad izolační vrstvu 5 tvoří pružný kontakt pro střední vývod žárovek. Plíšek 7 jest zahnut po obou koncích; dolní konec 15 tvoří kontakt pro pól 4 baterie, horní konec 16 tvoří kontakt pro přepínač 17 vodivě posuvný v pouzdře 1, jehož postranním výřezem vyčnívá v posuvný knoflík 18. Plíšek 8 vodivě spojený s pouzdrem 1 má narážku 19, která vymezuje obě krajní polohy segmentu 9, v nichž vždy jedna objímka se žárovkou přijde ve styk s pružným kontaktem 14 a zastaví se proti otvoru reflektoru 20, upevněnému na odklopné stěně 21 svítilny.

Natočení segmentu 9 se žárovkami lze provésti jediným hmatem. Posunutím knoflíku 18 přepínač 17 směrem k baterii spojí se vodivě kontakt 16 s pouzdrem a zapne se proudový obvod 4-15-17-16-17-1-8 žárovka (10 nebo 11) -13-6-12-3, takže ona žárovka, která je ve styku s jazýčkem 13, se rozsvítí.

Kapesní elektrická svítilna s několika připojitelnými žárovkami, uloženými na otočném nosiči, jehož natočením se jedna žárovka nahradí druhou a zároveň se zapojí do proudového okruhu, vyznačená tím, že nosič jest proveden v podobě segmentu (9), jímž se žárovka, která se má uvést v činnost natáčí do ohniska reflektoru a jenž jest vodivě spojen s pouzdem (1); jehož vodivé spojení s jedním pólovým vývodem (4) baterie (2) jest ovládáno přepínačem (17), kdežto druhý pólový vývod (3) jest vodivě spojen s kontaktním plíškem (13) izolovaným od pouzdra a uloženým v ose reflektoru tak, že žárovka pootočená do ohniska reflektoru s tímto plíškem se vodivě spojí.

D B R. 1.

Čs. P. 46893

PATENTNÍ ÚŘAD REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ.

Třída 74. Vydáno 10. března 1934.

PATENTOVÝ SPIS Č. 46893. JAROSLAV JAN PÁLA, SLANÝ.

Elektrická ruční svítilna. Přihlášeno 26. dubna 1932. Chráněno od 15. října 1933.

Vynález se týká elektrické ruční svítilny se žárovkami, jež leží naproti sobě ve směru osy v jisté vzdálenosti od sebe a jsou obklopeny společnou průhlednou stěnou. Vynález spočívá v tom, že dno a víko svítilny jsou tvořeny vždy jedním pouzdrem, které je uspořádáno na kostře svítilny odklopitelně a ustavitelně a opatřeno suchou baterií, žárovkou a spínačem na způsob kapesní svítilny.

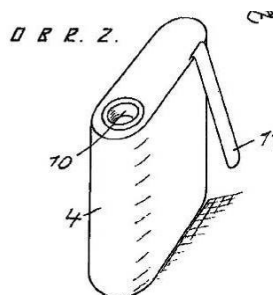
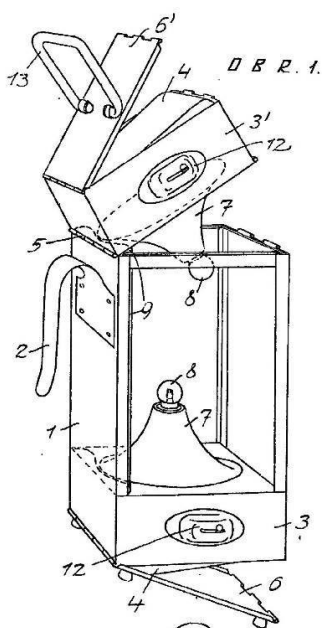
Na výkresu znázorňuje Obr. 1 příklad provedení elektrické ruční svítilny podle vynálezu a Obr. 2 baterii pro tuto svítilnu.

U svítilny tvaru čtyřbokého hranolu je zadní stěna 1, opatřená závěsným hákem 2 a odraznou plochou 9, z plechu, kdežto přední stěna a boční stěny jsou z průhledného materiálu. Dno svítilny je tvořeno pouzdrem 3, jež je spojeno s kostrou svítilny tuze a je přístupné stěnou 6. Víko svítilny je tvořeno pouzdrem 3', jež je spojeno s kostrou svítilny odklopitelně závěsem 5 a je přístupné stěnou 6', která nese třmen 13. Na dolní stěně pouzdra 3' a na horní stěně pouzdra 3 je upraven vždy jeden reflektorový kužel 7, nesoucí patřičnou objímku pro žárovku 8. Každé pouzdro je opatřeno baterií 4 a spínačem 12. Tyto spínače mohou být nahrazeny kombinovaným přepínačem.

Jak zřejmo z Obr. 2, kladný kontakt baterie je tvořen kovovou miskou 10, kdežto záporný kontakt je tvořen ohnutým kovovým proužkem 11.

Patentový nárok.

Elektrická ruční svítilna se žárovkami, jež leží naproti sobě ve směru osy v jisté vzdálenosti od sebe a jsou obklopeny společnou průhlednou stěnou, vyznačená tím, že dno a víko svítilny jsou tvořeny vždy jedním pouzdrem (3, 3'), které je uspořádáno na kostře svítilny odklopitelně a ustavitelně a je opatřeno suchou baterií, žárovkou a spínačem na způsob kapesní svítilny.

Čs. P. 51982

PATENTNÍ ÚŘAD PATENTNÍ ÚŘAD REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ.

Třída 21 b. Vydáno 10. srpna 1935.

PATENTOVÝ SPIS Č. 51982. JAROSLAV JAN PÁLA, SLANÝ.

Suchý elektrický článek. Přihlášeno 12. prosince 1933. Chráněno od 15. října 1934.

U suchých elektrických článků jest — jak známo — účelným umožňovati plynům, vyvinujícím se uvnitř článků, výstup navenek. Za tímto účelem vynechávaly se v zalévací hmotě zvláštní kanálky, aby uvnitř článků se vyvinující plyny mohly unikati, přičemž je též známo vyplňovati tyto kanálky hmotami plyny propouštějícími, na příklad knoty papírovými.

Zmíněné úpravy měly tu nevýhodu, že bylo zapotřebí vynechávati na různých místech zalévací hmoty otvory, a to jednak otvory pro elektrody, resp. elektrodové přípojky a jednak otvory k odvodu plynu.

Předmětem vynálezu je taková úprava, kde odvodu plynu vedení v zalévací hmotě jest upraveno v otvoru, kterým prostupuje elektroda nebo elektrodová přípojka. Zvláštní provedení vynálezu spočívá v tom, že elektroda nebo elektrodová přípojka v rozsahu tloušťky zalévací hmoty není s touto v bezprostředním spojení, nýbrž obklopena objímkou, která podél svého pláště umožňuje výstup plynů z vnitřku článku. Objímka může být tvořena např. svinutým páskem papíru nebo lepenky. Úpravou podle vynálezu ušetří se zvláštní oddělené umístění odvodu plynu kanálků v zalévací hmotě a počet prostupů v zalévací hmotě jest omezen na počet elektrod, vzt. elektrodových přípojek, procházejících zalévací hmotou. Vynálezem je tudíž podstatně zjednodušena výroba.

U onoho druhu suchých článků, kde zalévací hmotou prostupuje samotná elektroda nebo tuze s touto elektrodou spojená přípojka, skýtá zvláštní provedení vynálezu ještě další výhody. Je totiž známo, že během činnosti článků tvoří se v suchém elektrolytu krystalovými aglomeráty vodorovné pásmo nepropouštějící plyny, které způsobuje, že se ve spodku článkového vnitřku utvoří plynatější prostor a tlak vznikající plyny utvořenými uvnitř tohoto prostoru má za následek relativní pohyb elektrody ve svislém směru nahoru. Tento relativní pohyb elektrody přináší u dosavadních článků nebezpečí zdeformování nebo prasknutí zalévací hmoty těsně spojené s elektrodou, resp. s tuhou přípojkou. U vynálezu, kde elektroda, resp. tuhá přípojka elektrody může se v objímce rozsahu tloušťky zalévací hmoty volně pohybovati ve svislém směru, odpadá toto nebezpečí, při čemž objímka tvoří současně vhodné vedení elektrody při tomto relativním pohybu.

Připojený výkres znázorňuje v Obr. 1 ve svislém řezu a v Obr. 2 v pohledu shora příklad provedení článku podle vynálezu. V nádobě 1 jsou umístěny jednak uhlík 2 kladné elektrody s depolarisátorem 3 a jednak zinkové elektrody 4, 5 značí suchý elektrolyt, 6 lepenkovou podložku a 7 zalévací hmotu. Před zaléváním článku touto hmotou byl na uhlík vsazen lepenkový obrouček 8.

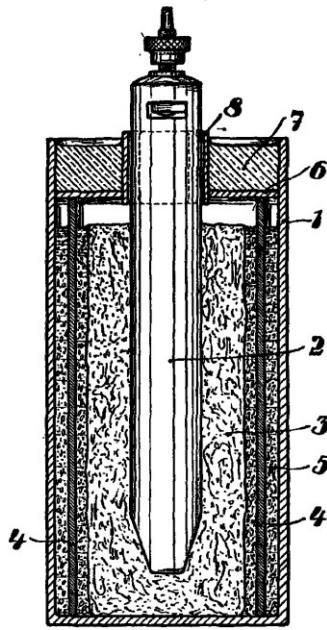
Patentové nároky.

1. Suchý elektrický článek, vyznačený tím, že elektroda nebo elektrodová přípojka jest v rozsahu tloušťky zalévací hmoty obklopena objímkou, která podél svého pláště umožňuje výstup plynů z vnitřku článku.

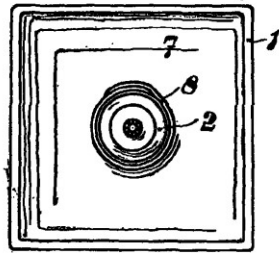
2. Suchý elektrický článek podle nároku 1, vyznačený tím, že objímka je tvořena svinutým páskem papíru, lepenky nebo pod.

Obr.1.

Obr.2.

Čs. P. 52319
PATENTNÍ ÚŘAD REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ.
Třída 21 f. Vydáno 10. října 1935.
PATENTOVÝ SPIS Č. 52319. JAROSLAV JAN PÁLA, SLANÝ. **Elektrická kapesní
svítilna.** Přihlášeno 27. března 1934. Chráněno od 15. května 1935.

Vynález se týká elektrické kapesní svítilny a záležitosti podstatně v úpravě, jež má za účel bezpečné účinkování svítilny, vyloučení nežádoucího uzavření proudu a snadné zacházení se žárovkou.

Na přiloženém výkresu je znázorněna příkladem úprava kapesní svítilny podle vynálezu. Obr. 1 jest svislý řez, Obr. 2 pohled a Obr. 3 řez podle čáry x—x v Obr. 1.

Pro zvýšení bezpečnosti účinkování svítilny jest konec kontaktového jazýčku 1, způsobujícího zapnutí proudu, volně přístupný. Toho se docílí u znázorněného příkladu provedení tím, že kotouček 3, nesoucí plášťový kontakt 2 žárovky a držený v pouzdře, má okénko 4, v jehož oblasti zaujímá jazýček 1 svoji dotykovou polohu. U dosud známých kapesních svítilen jest tato dotyková poloha jazýčku 1 zakryta, takže často se vyskytující příčina selhání účinkování svítilny, totiž ohnutí kontaktového jazýčku, a tedy nemožnost zřízení dotyku buď vůbec nemůže býti odstraněna, anebo může býti odstraněna jen při úplném rozebrání svítilny.

Další závadou u dosud známých kapesních svítilen jest nežádoucí posunutí kontaktového jazýčku do dotykové polohy a tím předčasné, neúčinné vyčerpání baterie. K odstranění této závady opatří se známá čochková objímka 5, nasazená na pouzdro svítilny, okrajovým vybráním 6, v němž leží knoflík 7 jazýčku v dotykové poloze. Není-li svítilny použito, leží tento knoflík jazýčku mimo okrajové vybrání 6 ve své obvyklé poloze a čochková objímka 5 se otočí tak, že její okraj zahradí v příčném směru výřez 8 pro knoflík jazýčku. Tento knoflík jest tedy zajištěn v poloze, ve které nemůže svítilna účinkovati.

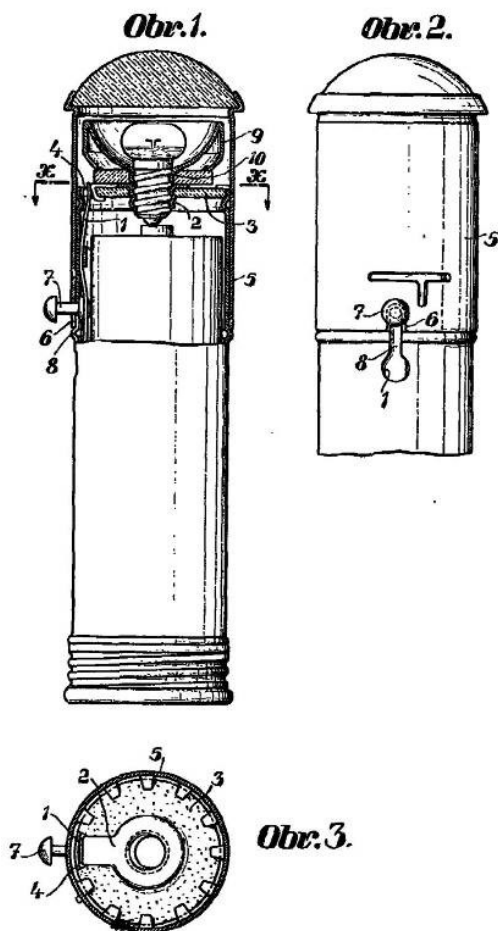
Konečně jest nemilou závadou, že žárovku nutno dosud šroubovati přímo do plášťového kontaktu 2, což lze při malých rozměrech provésti jen obtížně. K odstranění této závady se použije podle vynálezu objímky 9, do jejíhož hrdla 10 je zašroubován spodek žárovky. Spodek žárovky vyčnívá z hrdla 10 tou měrou, že jeho zašroubováním do plášťového kontaktu 2 se vytvoří obvyklým způsobem střední kontakt. Při tomto zašroubování se však otáčí objímka 9, která má pro uchopení rukou mnohem větší plochu než žárovka. Stejná výhoda stává přirozeně také při vyšroubování žárovky.

Patentové nároky.

1. Elektrická kapesní svítilna, vyznačená tím, že kontaktový článek, který se dá posouvatí známým způsobem, se pohybuje za části svého spínacího zdvihu v okrajovém výřezu (6) čochkové objímky (5), otočné známým způsobem, takže okraj objímky při jejím natočení zahradí v příčném směru zdvih kontaktového článku.

2. Elektrická kapesní svítilna podle nároku 1, u které je kotouček nesoucí kontakt žárovky držen v pouzdře, vyznačená tím, že kotouček (3) má okénko (4), v jehož oblasti zaujímá jazýček (1) svoji dotykovou polohu.

3. Elektrická kapesní svítlna podle nároků 1 a 2, vyznačená tím, že žárovka sedí v otevřeném hrdle (10) uchopovací objímky (9), pomocí níž může být zašroubována do plášťového kontaktu (2) a z něho vyšroubována.

Čs. P. 52757
PATENTNÍ ÚŘAD REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ.
třída 21 b. Vydáno 10. listopadu 1935.
PATENTOVÝ SPIS Č. 52757. JAROSLAV JAN PÁLA, SLANÝ.
Způsob výroby tzv. suchých galvanických článků.
Přihlášeno 18. června 1931. Chráněno od 15. června 1935.

Při výrobě tzv. suchých galvanických článků používá se jak známo k zahušťování elektrolytu ponejvíce škrobu, a to již od samého začátku výroby kapesních elektrických svítilen. Ke zmazovatění tohoto škrobu, jímž se elektrolyt i s poměrně malou přísadou škrobu převede na netekoucí hmotu, zahřívají se dosud hotové články různě dlouho na různě vysoké teploty, což jest však nevýhodné, zvláště tehdy, užívá-li se k zahřívání vodní lázně. Snadno se okysličující zinek článkových nádobek pokrývá se totiž záhy vrstvou oxychloridů a jiných sloučenin, vznikajících účinkem neústrojných součástí vody. Takto nahlodaný vnější povrch zinku podléhá pak snáze rozrušování a zkáze účinkem vnějšího vlhkého prostředí, dřevěných drtin atd., nežli vnitřní povrch účinkem článkového elektrolytu. Kromě toho vlhkým prostředím, jemuž bývají baterie při používání vystaveny, způsobuje se pomalé vybíjení jednotlivých článků baterie.

K odstranění těchto závad se již zkoušelo izolovati jednotlivé články baterie suchou papírovou lepenkou nebo parafinovaným papírem, nebo také máčením do roztopeného parafinu. Žádoucího úspěchu však dosud dosaženo nebylo, a naopak se jen komplikoval výrobní postup a vznikaly nové závady. Např. máčením článků, dříve již zahříváných ve vodní lázni, zahřívaly se články jinak bezúčelně znovu, čímž trpěla jejich trvanlivost při skladování.

Naproti tomu se zjistilo, že všechny zmíněné závady se úplně odstraní, provádí-li se zahušťování elektrolytu přímo v roztopené izolační hmotě. Tím se nejen podstatně zjednoduší dosavadní složitý výrobní postup, neboť zároveň se zahuštěním elektrolytu opatří se zinková článková nádobka ochranným izolačním povlakem, ale vyloučí se též jakékoli porušení vnějšího povrchu zinkové nádoby, takže takto vyrobené články jsou pak neporovnatelně stálejší a účinnější než dosavadní.

Při praktickém provádění vynálezu užívá se účelně izolační a zavařovací hmoty z parafinů, ceresinů, různých vosků a živic ať již jednotlivých nebo navzájem smíšených tak, aby bod tání lázně odpovídal teplotě, nejpříznivější pro zmazovatění používaného škrobu.

Teplotu mazovatění, stejně jako příhodné složení lázně lze snadno pokusně určit pro každý jednotlivý případ. Požaduje-li se silnější a odolnější izolační vrstva, než jaké lze dosíci pouhým smočením článků v izolační hmotě, opatří se články před ponořením do izolační lázně povlakem z papíru, tkaniny nebo jiné savé látky, jež pak slouží jakožto nosič izolační hmoty.

Patentové nároky.

1. Způsob výroby tzv. suchých galvanických článků, vyznačený tím, že o sobě známé zahušťování elektrolytu škrobem se provádí zároveň se známým povlékáním článků izolační hmotou zahříváním přímo v lázni izolační hmoty.

2. Způsob podle nároku 1, vyznačený tím, že izolační hmotou jsou parafiny, ceresiny, různé vosky, živice apod. volené buď jednotlivě, nebo navzájem smíšené tak, aby bod tání lázně odpovídal teplotě nejpříznivější pro zmazovatění škrobu.

3. Způsob podle nároku 1, vyznačený tím, že články se před ponořením do lázně povlékají vrstvou papíru, tkaniny nebo podobné látky.

Čs. P. 53239

PATENTNÍ ÚŘAD REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ

Třída 21 b. Vydáno 25. prosince 1935. PATENTOVÝ SPIS Č. 53239.

JAROSLAV JAN PÁLA, SLANÝ. **Způsob výroby elektrolytu pro nálevové suché články.**

Přihlášeno 15. června 1932. Chráněno od 15. srpna 1935.

Doposud známé suché články, které se stanou upotřebitelnými teprve po naplnění vodou, byly plněny suchou směsí budičových solí s netečnými průlinčitými nebo koloidními látkami, jako pemzou, vatou, buničinou, dřevnou moučkou, plevami, klovatinami všeho druhu, želatinou, dextrinem apod. Jde tu o čistě mechanickou směs používaných součástí. Při výrobě suchých článků, jež se stanou upotřebitelnými bez naplnění vodou, se používá — jak známo — obecně k zahušťování elektrolytu škrobu.

Při výrobě nálevových suchých článků se však nepoužívalo škrobu, jelikož škrob, zahušťující elektrolyt, vyžaduje tepelné zpracování s vodou a od spotřebitele nebylo lze žádati, aby článek po naplnění vodou podrobil ještě zvláštnímu tepelnému zpracování.

Podle vynálezu se vyrobí suchý elektrolyt pro nálevové články za použití škrobu tak, že se budičové soli smíchají se škrobem, resp. škrobnatými látkami a směs uhněte za patřičné přísady vody na stejnoměrné těsto, jež se pak rozkouskuje a usuší. Sušení se má provést pod teplotou, při níž se škrob přeměňuje na dextrin. Velikost a tvar vyrobených zrn se řídí podle rozměrů článků. Škrobnaté látky, používané místo škrobu, mají býti účelně bohaté lepem nebo jinou rostlinnou bílkovinou anebo jí mají býti obohaceny.

Elektrolyt, vyrobený podle vynálezu, je oproti známým suchým elektrolytům stálejší a stejnoměrnější, nerozděluje se podle různých specifických vah součástí, spojených na pouhou mechanickou směs, a pohlcuje přes to, že jednotlivě součásti jsou hydrokopické, jen velmi málo vlhkosti ze vzduchu, takže nepotřebuje zvláštní ochrany před vlhkostí. Voda, přidaná do hotového článku při plnění, vnikne velmi snadno a stejnoměrně do průlinek zrn. Tím se podaří přeměnit tato zrna bez zvláštního zahřívání na rosolovitou, kompaktní, úplně stejnoměrnou hmotu, která jest prosta neúčinných, neúčinných přísad, takže se umožní využití celého prostoru, upraveného pro elektrolyt.

Již dříve bylo navrhováno, aby se suché elektrolyty vyráběly za přísady dextrinu. Závadou těchto elektrolytů jest však to, že při naplnění vodou vzniknou kousky, potažené klišovitým povlakem, znemožňující stejnoměrné provlhčení zrn a vniknutí vody do jejich vnitřku. Vzhledem k této závadě se při vynálezu zabránilo dextrinování škrobu tím, že se hmota, obsahující škrob, usuší pod teplotou, při níž se přeměňuje škrob na dextrin. Tato teplota jest blízko 60 °C. U známých suchých elektrolytů bylo konečně také ještě nutno přidávati k uchování nutné volné struktury průlinčité látky, jako dřevnou moučku, pemzu apod., jež zmenšují účinný prostor článků. U vynálezu mohou odpadnouti tyto přísady průlinčitých látek, protože v důsledku zvláštního pracovního způsobu má elektrolyt dostatečně volnou strukturu, jež po naplnění vodou může vytvořiti úplně stejnorodou, rosolovitou hmotu.

Příklad.

2 kg pšeničné mouky, jež obsahuje 16 % lepku, se dobře smíchají s 1 kg chloridu ammonného. K této směsi se potom přidá vodný roztok 0,2 kg chloridu manganatého a za případné další přísady vody se směs uhněte na stejnoměrné těsto. Z tohoto těsta se vyrobí malé kousky, jež se pak usuší při mírných teplotách. Teplota sušení nemá překročiti přibližně 60 °C. Vzhledem k nutné mírné teplotě trvá sušení několik dní.

Patentové nároky.

1. Způsob výroby elektrolytu pro nálevové suché články budičovými solemi, smíchanými se škrobem nebo škrobnatými látkami za usušení elektrolytu při vyšší teplotě před jeho uvedením do článku, vyznačený tím, že o sobě známá směs budičových solí se škrobem nebo škrobnatými látkami se uhněte za patřičné přísady vody na stejnoměrné těsto, které se potom rozkouskuje a usuší při teplotě nižší, než je teplota dextrinování škrobu (ležící as při 60 °C).

2. Způsob podle nároku 1, vyznačený tím, že se použije škrobu nebo škrobnatých látek, jež jsou bohaté lepkem nebo jinými rostlinnými bílkovinami nebo jsou jimi obohaceny.

Čs. P. 55863

PATENTNÍ ÚŘAD REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ

Třída 21 b. Vydáno 10. října 1936. PATENTOVÝ SPIS č. 55863.

JAROSLAV JAN PÁLA, SLANÝ. **Elektrolyt pro suché galvanické články.**

Přihlášeno 9. ledna 1931. Chráněno od 15. května 1936.

Předmětem vynálezu jest elektrolyt pro suché galvanické články druhu Leclanchéova.

Při výrobě tohoto elektrolytu se používá — jak známo — za hlavní součást chloridu ammonného nebo hořečnatého. Články, naplněné chloridem amonným, který má značnou reakční schopnost, se nedají uchovávat delší dobu, ježto již nepatrným samovolným vybíjením, jemuž nelze nikdy úplně zabránit, vzniká na kladné elektrodě čpavek, který článek záhy zničí. Závadou chloridu hořečnatého jest to, že se z něho při vybíjení tvoří kysličník hořečnatý, který jest nesnadno rozpustný a tím vyvolává tvrdnutí depolarizační hmoty kolem kladné elektrody, jež se tím stává nepropustnou pro kationty, vznikající při dalším vybíjení. Tyto kationty se vracejí polarizačním proudem k zinkové elektrodě, na níž se tvoří bublinky vodíku, který se neokysličí a při dalším zatížení článku vytlačuje se z něho elektrolyt. Kromě toho se pokrývají obě elektrody působením polarizačního proudu kysličníkem hořečnatým, takže vzrůstá vnitřní odpor článků. Neokysličený vodík na zinkové elektrodě působí lokálním plynovým článkem samovolné vybíjení článku.

Dosavadní elektrolyty mají kromě vylíčených závad tu nevýhodu, že jsou příliš drahé, ježto k vyloučení vedlejších reakcí se musí při jejich výrobě používat chemicky čistých solí. U chloridu hořečnatého, dobývaného téměř výhradně ze stassfurtských solí, lze jen velmi nesnadno vyhovět tomuto požadavku, neboť chlorid hořečnatý bývá — i po důkladném vyčištění — provázen stopami bromu, případně jodu, jež článek záhy zkazí. Obsahuje-li elektrolyt 0,2 % bromu, jest pro výrobu galvanických článků zcela nepotřebný.

Vylíčené závady se odstraní podle vynálezu tím, že se pro suché galvanické články druhu Leclanchéova použije elektrolytu, který je zhuštěn škrobem a k němuž je přidána bílkovina, jako globulin, aleuron nebo lepek, účinkující jako negativní katalyzátor. K zahuštění se může používat též mouky, bohaté, resp. obohacené lepkem. Nejvýhodnější jest, obsahuje-li použité zahušťovadlo, škrob nebo mouka, 16–18 % lepkovitých bílkovin, čehož se docílí případně přimícháním takovýchto bílkovin.

Již bylo navrhováno, aby se v elektrolytu suspendoval škrob nebo želatinující látky. Účelem tohoto opatření nebylo však nic jiného než pouhé zahuštění, a obě zmíněné přísady, totiž škrob a želatina, musí býti při tom považovány za netečná plnidla.

Narozdíl od toho jde u přísady mouky, bohaté nebo obohacené lepkem, resp. u směsi škrobu s lepkem, o účinný zásah do chemismu suchého článku, přičemž má, zahušťovací schopnost této přísady zcela podřadnou úlohu, ježto lepek — jak známo — není zahušťovadlem a ostatně u četných elektrolytů může zahuštění za určitých poměrů docela odpadnouti. Také v takovýchto případech lepek řídí, resp. zmírňuje reakci mezi elektrolytem a anodou a odstraňuje dalekosáhle škodlivý vliv stop bromu a jodu. Takovýto účinek nemá ani škrob ani želatina, ať již o sobě nebo společně.

Články s elektrolytem podle vynálezu vynikají neobyčejnou trvanlivostí při ukládání, a to i tehdy, bylo-li pro elektrolyt užito solí s určitým obsahem bromu, případně jodu. Při přerušovaném vybíjení vykazují takovéto články dlouhou svítivost, což jest pravděpodobně podmíněno záporně katalytickou povahou elektroneutrálného lepku v elektrolytu, kde brzdí

průběh chemických reakcí po vypnutí proudového okruhu, aniž by sám, jsa elektricky nečinný, byl jak primárním, tak i polarizačním proudem přemísťován v elektrolytovém prostoru. Škrobová substance mouky, pokud se tato bromem nerozkládá, a škrob sám, i když je bromem rozkládán, paralyzuje účinky stop bromu, a proto jest výhodné plniti elektrolyt škroby, štěpitelnými ketonicky.

Příklad.

Z 500 cm³ roztoku chloridu hořečnatého 35° Bé a 60 g pšeničné mouky, obsahující 18 % suchého lepku, se připraví stejnoměrná směs. Po naplnění do článku se přemění tato směs ve 24 hodinách při obyčejné teplotě na netekoucí rosolovitou hmotu. Nejvýhodnější pro tuto přeměnu je teplota 18 °C.

Použije-li se k zahuštění mouky, jež obsahuje velké množství lepku, může se elektrolyt vyrobiti z technického chloridu hořečnatého, obsahujícího až 0,5 % bromidu hořečnatého. Lepek, obsažený v mouce, paralyzuje potom účinky rozkladných zplodin bromidu hořečnatého, který se při funkci článku rozkládá až na volný brom.

Patentové nároky.

1. Elektrolyt pro suché galvanické články druhu Leclanchéova, zahuštěný škrobem, vyznačený přítomností bílkoviny, jako globulinu, aleuronu nebo lepku, která účinkuje jako negativní katalyzátor.

2. Elektrolyt podle nároku 1, vyznačený přítomností mouky, bohaté, resp. obohacené lepkem.

3. Elektrolyt podle nároků 1 a 2, vyznačený přítomností mouky, jež obsahuje převážně ketonicky štěpitelný škrob.

Čs. P. 56386

PATENTNÍ ÚŘAD REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ

Třída 21 b. Vydáno 25. listopadu 1936.

PATENTOVY SPIS Č. 56386. JAROSLAV JAN PÁLA, SLANÝ.

Deska pro elektrické akumulátory. Přihlášeno 6. listopadu 1933. Chráněno od 15. září 1934.

Předmětem vynálezu jest zvláštní úprava desek pro elektrické akumulátory, která umožňuje snadné přizpůsobení takových desek pro akumulátory s nestejně umístěnými upínacími můstky.

Jak znázorněno v Obr. 1 výkresu, bývají upínací můstky 1, resp. otvory 2 běžně užívaných akumulátorů upraveny v nestejných vzdálenostech od stěny 3 akumulátorové jímky a v důsledku toho nutno pro každý takto odlišný druh akumulátorů vyráběti a ve správkárnách míti na skladě celou řadu druhů akumulátorových desek, např. 5, 5, 6, jež se v podstatě navzájem liší pouze tím, že jejich upínací nástavky 7, 8, 9 mají nestejnou vzdálenost od postranní hrany desky.

Plynoucím z toho obtížím čelí vynález tím, že deska je nahoře zvětšena průběžným okrajovým pruhem, který má výšku normálních upínacích nástavků. Z tohoto pruhu lze v každém případě vyříznouti, vypilovati nebo pod. upínací nástavek právě v tom místě, jež odpovídá poloze upínacího otvoru v tom kterém akumulátoru, v němž má deska býti použita. Následkem toho stačí vyráběti a míti na skladě desky určité velikosti bez ohledu na místo úpravy upínacích nástavků.

Přizpůsobováním průběžného okraje pro jednotlivé druhy akumulátorů lze přípravně usnadniti, resp. zjednodušiti tím, že se z tohoto pruhu, např. již při výrobě desky, vyjme středová část, jež nepřichází v úvahu pro pozdější vytvořování upínacích nástavků a že se zbyvší koncové části pruhu rozdělí např. vruby, zářezy nebo pod. na několik nástavků, jež svými vzdálenostmi od postranní hrany desky odpovídají nejobvyklejším provedením upínacích můstků, resp. otvorů, a z nichž se v tom kterém případě přebytečné nástavky prostě ulomí, uříznou nebo pod. Krajiní z nástavků, připravených takto na obou koncích okrajového pruhu má s výhodou na každém z těchto konců nestejnou vzdálenost od nejbližší postranní hrany desky.

Výkres znázorňuje v Obr. 2 a 3 dvoje příkladné provedení předmětu vynálezu.

Účinná část 10 akumulátorové desky, znázorněné v Obr. 2, jest nahoře po celé délce zvětšena průběžným okrajovým pruhem 11. Z tohoto lze před použitím desky vyříznouti tak, jak naznačeno čerchovanými a tečkovanými čarami, upínací nástavek 7 nebo 8 nebo 9, v místě odpovídajícím poloze otvoru upínacího můstku, v tom kterém z odlišných druhů akumulátorů, příkladně naznačených v Obr. 1.

V provedení podle Obr. 3 byla deska při výrobě taktéž na horní své straně zvětšena průběžným okrajovým pruhem, avšak z tohoto byla před dohotovením vyříznuta středová část a současně byly z jeho zbyvších konců vyráženy nebo pod. zhotoveny jednak nástavky 7, 8, 9, shodující se co do vzdálenosti od přilehlé (postranní hrany s nástavky podle Obr. 1 a 2, jednak nástavky 17, 18, 19, jichž vzdálenost od přilehlé postranní hrany desky jest přibližně o poloviční rozteč větší než u provedení předešlých. V důsledku toho lze desku po ulomení, upilování nebo jiném oddělení přebytečných nástavků použiti pro šest druhů akumulátorů, lišících se provedením a ustavením upínacích můstků.

Je-li předem známo, pro který určitý počet odlišných druhů akumulátorů má býti deska používána, lze přídatný okrajový pruh hned při výrobě omeziti na odpovídající počet již od začátku, při odlévání nebo lisování desky navzájem odděleně vytvořených nástavků, které pouze svou základnou souvisejí s vlastním tělesem desky.

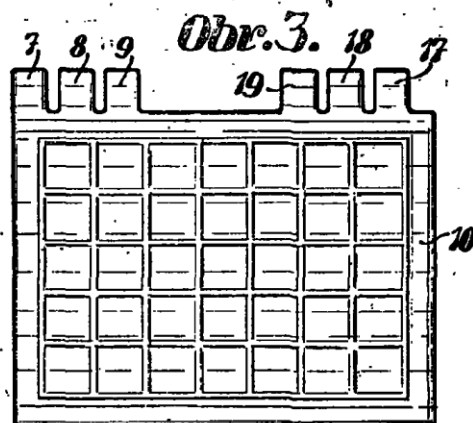
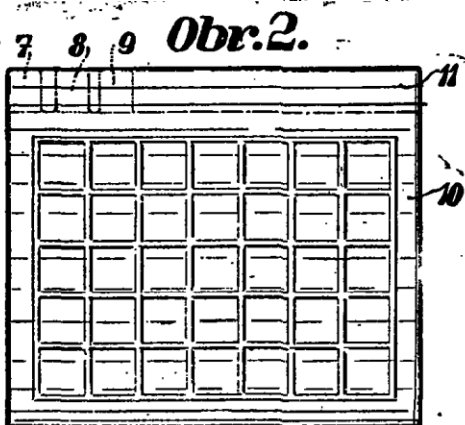
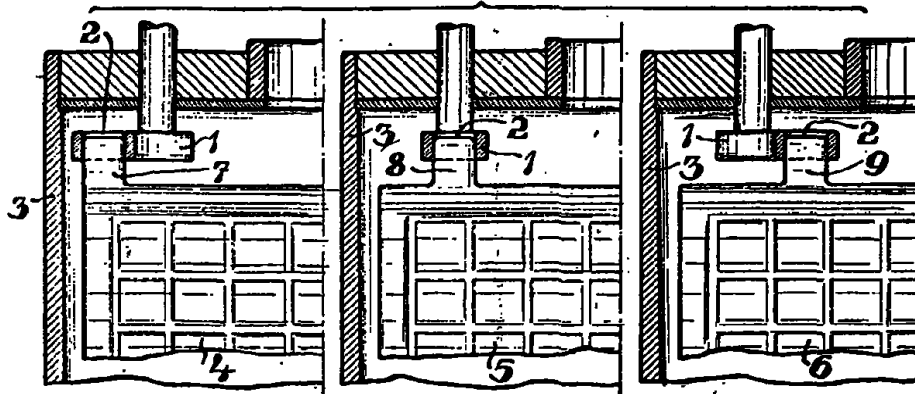
Jest sice již o sobě známo upravovati na akumulátorových deskách několik nástavců vedle sebe počínaje od jedné hrany desky a zbytečné nástavce deky pak odstraniti; takto utvořené desky byly však jen v omezené míře upotřebitelné, a to toliko v těch případech, odpovídal-li některý z nástavců poloze upínacího můstku. Tím však, že podle vynálezu začíná rozdělení okrajového pruhu v nestejně vzdálenosti od postranních hran desek, jest zaručena upotřebitelnost desek prakticky u všech akumulátorů s horním upínáním deskových nástavců.

Patentové nároky.

1. Deska pro elektrické akumulátory, vyznačená tím, že je nahoře průběžně zvětšena okrajovým pruhem o výšce upínacích nástavků.

2. Deska podle nároku 1, u které jest upraveno vedle sebe několik upínacích nástavků, z nichž se zbytečné pak ulamují, vyznačená tím, že dělení okrajového pruhu počíná na obou jeho koncích v nestejných vzdálenostech od příslušných postranních hran desky.

Obr.1.

Čs. P. 61087
 PATENTNÍ ÚŘAD REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ
 Třída 21 b. Vydáno 10. května 1938. PATENTOVÝ SPIS Č. 61087.
 JAROSLAV JAN PÁLA, SLANÝ. **Záruční uzávěr pro elektrické baterie.**
 Přihlášeno 5. října 1936. Chráněno od 15. ledna 1938.

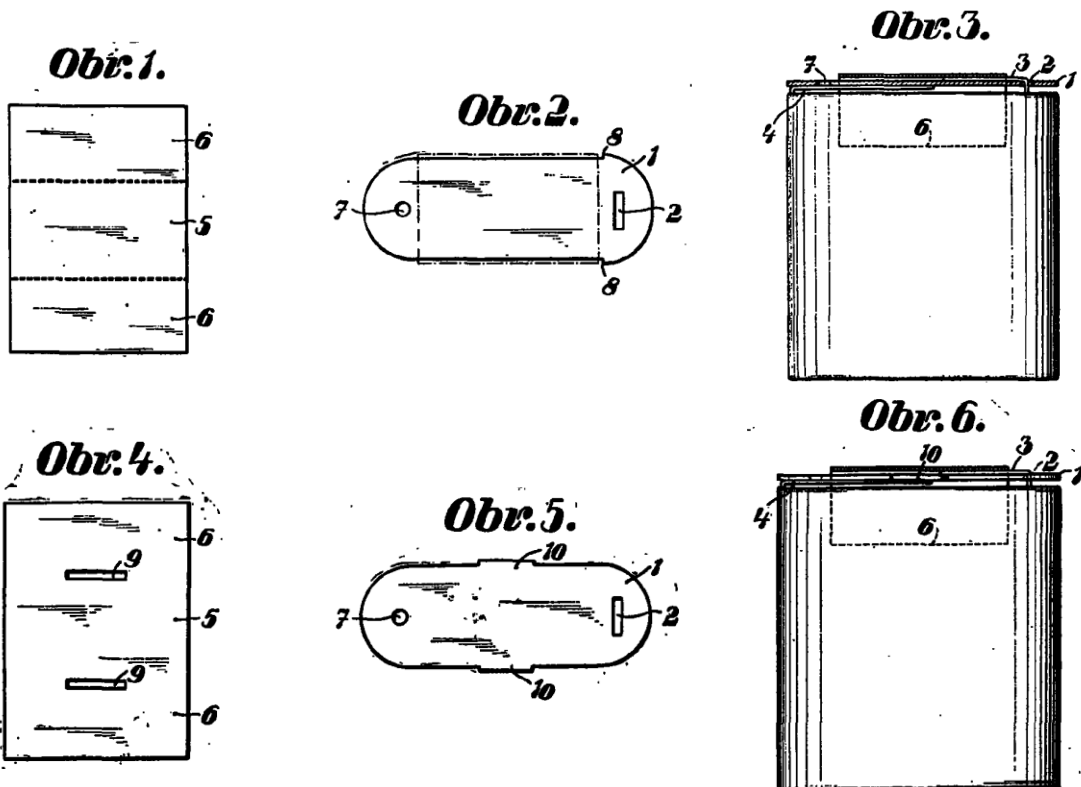
U onoho druhu záručních uzávěrů pro elektrické baterie, kde jest použito jednak vnějšího pásu, jednak pod ním upraveného ochranného krytu, kterým jest prostrčen pouze jeden z pólů baterie, může kryt z jedné strany býti bočně vytažen.

Podle vynálezu dociluje se pojištění tohoto vytažení ochranného krytu spolupůsobením výstupků s výřezy nebo zářezy mezi ochranným krytem a vnějším pásem. Připojený výkres znázorňuje v Obr. 1, 2 a 3 jedno a v Obr. 4, 5 a 6 jiné příkladné provedení vynálezu. Obr. 1 a 4 ukazují vždy vnější, na plocho rozložený pásek, Obr. 2 a 5 v pohledu ochranný kryt a Obr. 3 a 6 podélný řez, částečně pohled se strany na baterie se záručním uzávěrem podle vynálezu.

Ochranným krytem 1 jest u výřezu 2 prostrčen pól 3 baterie, kdežto druhý pól 4 krytem prostrčen není. Vnější pás 5 jest jako obvykle svými podélnými krajními částmi 6 přilepen k podélným postranicím baterie. Ochranný kryt 1 má na místě, kde plně zakrývá pól 4, známý otvor 7 na zkoušení napětí. Aby bylo zabráněno vytažení krytu 1 ve směru nezajištěném ohnutým pólem 3, je u provedení podle Obr. 1, 2 a 3 u krytu 1 oboustranně vytvořen nárazníček 8, kdežto u provedení podle Obr. 4, 5 a 6 jsou v zevním pásu 5 upraveny výřezy 9, do kterých zasahují výstupky 10 krytu 1.

Patentový nárok.

Záruční uzávěr pro elektrické baterie za použití jednak vnějšího pásu a jednak pod ním upraveného ochranného krytu, kterým jest prostrčen pouze jeden z pólů baterie, vyznačený tím, že k pojištění vytažení ochranného krytu spoluúčinkují výstupky s výřezy nebo zářezy mezi ochranným krytem a vnějším pásem.

Čs. P. 62713
PATENTNÍ ÚŘAD REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ
Třída 21 f Vydáno 25. listopadu 1938. PATENTOVÝ SPIS Č. 62713.
JAROSLAV JAN PÁLA, SLANÝ. **Kapesní svítilna.**
Přihlášeno 16. dubna 1937. Chráněno do 15. července 1938.

U běžných kapesních svítilen s reflektorem, neodlučně spojeným s pouzdrům svítilny, lze jen obtížně zašroubovati a zejména vyšroubovati žárovku, neboť reflektor má malý průměr a žárovka sedí v něm hluboko. Uvázne-li žárovka dokonce v objímce následkem okysličení stykových ploch, lze ji sotva odstraniti bez rozbití baňky.

Podle vynálezu se kapesní svítilna uvedeného druhu vytvoří tak, že kromě zmíněného reflektoru jest upraven o sobě známý reflektor, vytvořený jako objímka žárovky, přičemž reflektor původní a reflektor pomocný se jednak co do tvaru shodují a k sobě, pokud možno, přiléhají tak, že pomocný reflektor nebrání nasazování hlavy s čočkou, a jednak okraj pomocného reflektoru po odstranění hlavy s čočkou vyčnívá z reflektoru původního tak, aby mohl býti snadno uchopen.

Úprava reflektoru, sloužícího za objímku žárovky, je sice již o sobě známa; při těchto konstrukcích však tento reflektor nebyl reflektorem pomocným, použitelným u svítilen s reflektorem upraveným přímo k tělesu svítilny. Zvláštní výhodu skýtá vynález tím, že vřazením pomocného reflektoru u svítilen uvedeného druhu lze žárovku učiniti snadno zasouvateľnou, resp. vyjímateľnou.

Na výkresu znázorňuje Obr. 1 běžnou svítilnu se zapuštěným reflektorem a se žárovkou, zašroubovanou dosavadním způsobem, kdežto Obr. 2 ukazuje úpravu uchopovací objímky podle vynálezu. Vztahové značky pojaté do patentových nároků poukazují — a to pouze za účelem usnadnění porozumění — k znázorněnému příkladnému provedení, na které vynález tvořící předmět patentu ovšem není omezen.

Do spodku 1 pouzdra je za vložení izolace 2 zaobrouben zapuštěný reflektor 3, do něhož se zašroubuje žárovka 4. Podle vynálezu (Obr. 2) se zašroubuje žárovka 4 nejdříve do uchopovací objímky 5 v podobě reflektoru s krátkým krčkem 6.

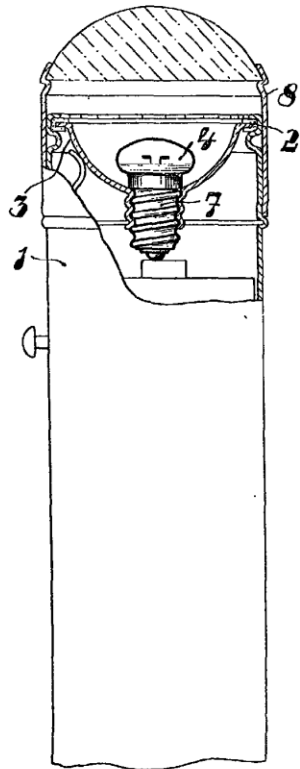
Je zřejmo, že zašroubování žárovky do takového odděleného reflektoru je mnohem snadnější, neboť po jedné otáčce žárovky vystupuje její ozávitovaný krček 7 dole z krátkého krčku 6 uchopovací objímky, takže lze žárovku uchopiti z vnějšku za krček 7 a zašroubovati tak bez jakékoliv námahy; totéž platí ovšem i pro vyšroubování. Žárovka 4 se dotáhne v uchopovací objímce tak, aby se nemohla volně otáčeti, a pak se snadno zašroubuje pomocí uchopovací objímky čili pomocného reflektoru 5 do objímkového krčku původního reflektoru 3. Následkem nepatrné výšky krčku 6 a tvaru pomocného reflektoru vyčnívá tento jen nepatrně nad zapuštěný reflektor 3 a nebrání tak vůbec nasazení hlavy 8 s čočkou, dá se však snadno uchopiti.

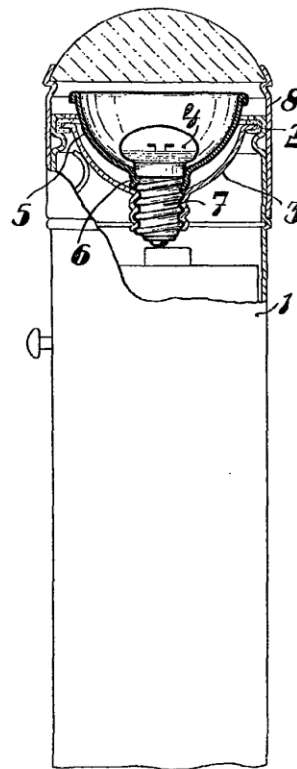
Patentový nárok.

Kapesní svítilna, u které reflektor jest neodlučně spojen s pouzdem, vyznačená tím, že kromě zmíněného reflektoru (3) jest upraven o sobě známý reflektor (5), vytvořený jako objímka žárovky, přičemž reflektor původní a reflektor pomocný se jednak co do tvaru shodují a k sobě přiléhají tak, že pomocný reflektor dovoluje nasazování hlavy s čočkou, a jednak okraj pomocného reflektoru po odstranění hlavy s čočkou vyčnívá z reflektoru původního tak, aby mohl býti snadno uchopen.

Obr.1.

Obr.2.

Čs. P. 63562

PATENTNÍ ÚŘAD REPUBLIKY ČESKO-SLOVENSKÉ

Třída 30 f. Vydáno 10. února 1939. PATENTOVÝ SPIS Č. 63562.

Dipl. Ing. ERNST WALTER FLEISSIG, VÍDEŇ, a JAROSLAV JAN PÁLA, SLANÝ.

Ozdobná závěrná čepička pro nádržky, zejména lahvičky, tuby nebo pod.

Přihlášeno 25. února 1937. Žádáno o prioritu z 5. srpna 1936 (Rakousko).

Chráněno od 15. října 1938.

Vynález se týká ozdobné závěrné čepičky pro nádržky, zvláště lahvičky, tuby nebo pod. a záleží v podstatě v tom, že vlastní závěrné tělísko (zátko, závěrná čepička, závěrný šroub nebo pod.) nádržky je upevněno vyměnitelně ve vybrání ozdobné čepičky.

U obvyklých toaletních prostředků, prodávaných v lahvičkách nebo tubách, nepoužívalo se dosud ozdobných čepičkových uzávěrů, protože by se tím příliš zdražily tyto prostředky. Ozdobná závěrná čepička podle vynálezu umožňuje použití téže ozdobné závěrné čepičky pro každou nově pořízenou nebo koupenou lahvičku nebo tubu s uzávěrem, obvyklým v obchodě. K ozdobné čepičce lze připojit různé velikosti závěrných orgánů, takže ozdobné čepičky lze použít také pro různé otvory nádržek pouhou výměnou závěrných orgánů.

Na výkresu je znázorněno několik příkladů provedení ozdobné čepičky podle vynálezu. Podle Obr. 1 má ozdobná čepička 1 vybrání s vnitřním závitem 2. Do tohoto vybrání je zašroubován svorník 3, který nese korkovou zátku 4 pro lahvičku F.

Obr. 2 znázorňuje ozdobnou čepičku 1, do níž je zatmelena, zalisována nebo podobným způsobem upevněna kovová objímka nebo čepička 5 s vnitřním závitem 6 pro upevnění skleněné zátky 7.

Obr. 3 znázorňuje uzávěr pro tuby, který sestává ze závěrné čepičky 8, našroubované na krček T tuby. Čepička 8 má zevní závit 9, na který je našroubována ozdobná čepička 1. Vnitřní závit závěrné čepičky 8 má např. levý chod, zatímco její zevní závit má pravý chod, aby se při otevření zamezilo uvolnění závěrné čepičky z ozdobné čepičky.

Obr. 4 znázorňuje podobné provedení jako Obr. 3 s tím rozdílem, že vnitřní závit 6 pro ozdobnou čepičku 1 je upraven v čepičce nebo objímce 5, která je zalisována nebo zatmelena do ozdobné čepičky.

U provedení podle Obr. 5 je krček tuby uzavřen šroubovým dříkem 10, který je zašroubován svou horní částí 10a, jež má protiběžný závit, do ozdobné čepičky 1.

Podle Obr. 6 je ozdobná čepička 1 našroubována na závěrnou čepičku 11, zašroubovanou do krčku T tuby vnitřním nástavkem 11a. Zevní závit čepičky a vnitřního nástavku jsou protiběžné.

Podle Obr. 7 má ozdobná čepička 1 vybrání, do jehož hlubší části je zaříznut vnitřní závit 2, zatímco krajní část 2a objímá zevně krček tuby. Podle Obr. 8 má ozdobná čepička 1 válcové vybrání 12, v němž je upevněna šroubová pružina 13. Ve vnitřní stěně vybrání 12 jsou uspořádány dva bajonetové výřezy 14, do nichž zabírají dva nástavky 16, uspořádané na závěrné čepičce 15. Pro sejmutí ozdobné čepičky stačí ji stlačit a poněkud natočit.

Patentové nároky.

1. Ozdobná závěrná čepička pro nádržky, zejména lahvičky, tuby nebo pod., vyznačená tím, že závěrné tělísko nádržky je upevněno vyměnitelně ve vybrání ozdobné čepičky.

2. Ozdobná závěrná čepička podle nároku 1, vyznačená tím, že ozdobná čepička má vybrání s vnitřním závitem, do něhož je zašroubováno, resp. na němž je našroubováno závěrné tělísko.

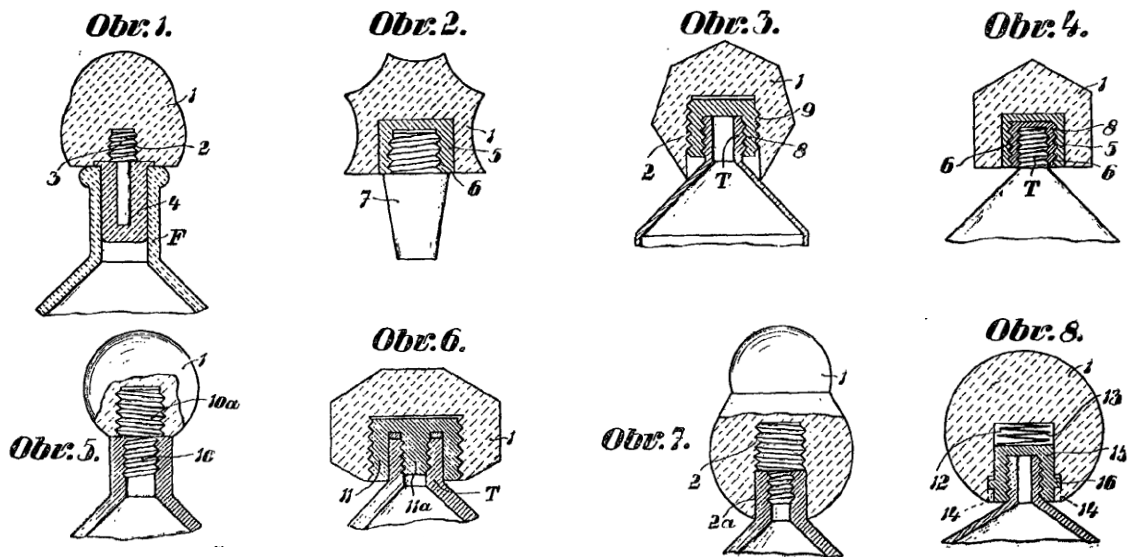
3. Ozdobná závěrná čepička podle nároků 1 a 2, vyznačená tím, že ozdobná čepička má vybrání, do něhož je zalisována, zatmelena nebo pod. čepička s vnitřním závitem.

4. Ozdobná závěrná čepička podle nároků 1 a 2, vyznačená tím, že ozdobná čepička je našroubována na šroubovací závěrnou čepičku, opatřenou zevním závitem.

5. Ozdobná závěrná čepička podle nároku 4, vyznačená tím, že závit ozdobné čepičky a vnitřní závit šroubovací závěrné čepičky jsou protiběžné.

6. Ozdobný uzávěr podle nároků 1—3, vyznačený tím, že do ozdobné čepičky je zašroubována horní část závěrného šroubového dřívku, který je opatřen protiběžným závitem.

7. Ozdobná čepička podle nároku 1, vyznačená tím, že závěrné tělísko nádržky je upevněno ve vybrání ozdobné čepičky na způsob bajonetového uzávěru.

Čs. P. 63866
PATENTNÍ ÚŘAD REPUBLIKY ČESKO-SLOVENSKÉ
Třída 21 b. Vydáno 10. března 1939. PATENTOVÝ SPIS Č. 63866.
JAROSLAV JAN PÁLA, SLANÝ. **Elektrolyt pro suché galvanické články burelového typu.** Přihlášeno 13. října 1931. Chráněno od 15. července 1935.

Jest známo, že v posledních letech převládá ve článkovém průmyslu snaha, nahraditi odedávna k přípravě elektrolytů používaný chlorid amonný obojetnějšími a méně rozrušujícími solemi, zejména chloridem hořečnatým a vápenatým. Ježto však jisté výhody článků s novými elektrolyty, jako zejména lepší uskladnitelnost, byly opět vyváženy jinými nevýhodami, užívalo se dosud převážně jen směsí obou solí. Všechny tyto známé elektrolyty bylo nutno zahušťovati netečnými látkami, jako škrobem, želatinou, kyselinou křemičitou apod., jimiž se přirozeně zvyšoval odpor článků.

Oproti tomu bylo zjištěno podle vynálezu, že roztoky solí kovů žíravých zemin a hořčíku lze působením žíravých louhů převést na obojetné rosolovité hmoty, které jsou samy o sobě tak dobrým a hustým elektrolytem, že nevyžadují ani zvláštního zahušťovadla, ani jiné přísady kromě obvyklého malého množství rtuťnaté soli k samovolnému amalgamování zinkových elektrod.

Při přípravě elektrolytu podle vynálezu postupuje se tak, že do roztoku, např. chloridu hořečnatého, se vnese za míchání tolik žíravého louhu, až vznikne rosolovitá hmota neutrální reakce, představující pravděpodobně podvojnou sloučeninu chloridu a hydroxidu hořečnatého.

Vedle známé dobré uskladnitelnosti článků s obojetnými elektrolyty zaručuje elektrolyt podle vynálezu velmi malý vnitřní odpor po celou dobu účinnosti článku, vyšší svorkové napětí a velmi dobrou způsobilost zotavovací při vybíjení.

V případě potřeby lze nový elektrolyt také ještě zahustiti známými zahušťovadly, jichž pak stačí poměrně malá množství, takže nevýhody jimi způsobené jsou zcela mizivé.

Příklad.

Do 500 cm³ vodného roztoku chloridu hořečnatého o hustotě 350 Bé přidá se 50 cm³ sodného louhu o hustotě 18° Bé. Vzniká rosolovitá sraženina o neutrální reakci.

Patentový nárok.

Způsob výroby elektrolytu pro suché galvanické články burelového typu z rosolovité hmoty, vyznačený tím, že se k vodným roztokům chloridů kovů žíravých zemin nebo hořčíku přidá žíravý louh do vzniku rosolovité neutrální sraženiny.

64390

PATENTNÍ ÚŘAD V PRAZE

Třída 77 b. Vydáno 25. dubna 1939. PATENTOVÝ SPIS Č. 64390.

JAROSLAV JAN PÁLA, SLANÝ. **Stavebnice**. Přihlášeno 4. prosince 1936. Chráněno od 15. prosince 1938.

Úkolem vynálezu je zužitkování vypotřebovaných suchých baterií a elektrických článků, jež byly dosud ničeny, resp. zahazovány nezužitkované. Vynález záleží v tom, že (těchto dosud neupotřebitelných, ale hromadně se vyskytujících předmětů, shrnutých dále pod název „baterie“ je použito za členy her, resp. stavebnic pro děti apod. Za tímto účelem jsou baterie vytvářeny tak, resp. vybavovány takovými pomůckami, jež umožňují, aby se po elektrickém vyčerpání daly použít za kameny stavebnic apod.

Baterie, účelně povrchově přizpůsobené zamýšlenému účelu použití, jmenovitě vyzdobené samostatnými nebo navzájem se doplňujícími dílčími obrazy, jsou základními prvky hry, jmenovitě v kombinaci se zvláště vytvořenými sdužovacími či doplňkovými kameny, spolupůsobícími s normálními díly baterií, nebo zvláště na nich upravenými spojovacími pomůckami. Těmito pomůckami jsou podle vynálezu např. průchody nebo zápustky, upravené s výhodou v takových místech, v nichž nepřekážejí ani vestavování tzv. panenky do pohárku elektrických článků, resp. takovýchto článků do pláště suché baterie, ani jejich pozdějšímu vyjímání z těchto plášťů za účelem jejich případného dalšího zužitkování co hrací kameny či stavebnicové kostky, ani konečně elektrickému účinkování baterií za jejich předchozího normálního použití.

Doplňovacími či sdužovacími členy, spolupoužívanými podle vynálezu s vypotřebovanými bateriemi, ať se součástkami normálního provedení nebo se zvláštními spojovacími pomůckami, jsou v podstatě buďto tyče, kolíky, šroubové svorníky apod., odpovídající co do profilu průchodům či zápustkám baterií, anebo tělesa, vykazující průchody či zápustky o profilu, shodujícím se s obrysem celých baterií, nebo jejich jednotlivých, např. kontaktních dílů. Mimo pásků, desek a těles různých geometrických nebo figurálních tvarů přicházejí v úvahu také tělesa, jichž prohloubené boční plochy se přimykají k vypouklým bokům baterií tak, aby svými postranními plochami lícovaly s rovinnými stěnami, v řady sestavených baterií, resp. vyplňovaly mezery mezi nimi.

Výkres znázorňuje v perspektivních pohledech a příslušných půdorysech, resp. dílčích řezech několik příkladů provedení vynálezu. Vztahové značky, pojaté do patentových nároků poukazují — a to za účelem usnadnění porozumění — také jen ke znázorněnému příkladnému provedení, na které vynález, tvořící předmět patentu, není ovšem omezen.

Plochá suchá baterie podle Obr. 1 má uvnitř pláště 1 ve žlábcích mezi články 2 paralelně k těmto čtyři průchozí, např. lepenkové trubičky 3, vyúsťující v čelech baterie. Tyčinkami nebo kolíky, provlečenými těmito trubičkami, lze libovolný počet baterií seřadit a navzájem spojit tak, aby se navzájem dotýkaly svými čely.

V provedení podle Obr. 2 jsou k témuž účelu v obou čelech baterie upraveny zápustky 4. V horním čele jsou v prostoru mezi pozitivními kontakty článků 2 zapuštěny dno zalévací hmoty; v dolním čele jsou zasazeny do dna pláště 1 na těchže místech jako trubičky v provedení podle Obr. 1. Zápustky mohou mít závit pro šroubové svorníky nebo kolíky, používané tu na místo průchozích tyčinek; nemusí být do zalévací hmoty nebo do dna pláště přídatně zasazeny, nýbrž mohou být z jejich hmoty přímo vybrány, např. vylisovány.

Stejnými zápustkami, upravenými podle Obr. 3 v postranních stěnách pláště 1, a to opět v místech mezi články 2, lze sdružovati baterie tak, aby navzájem doléhaly svými širokými postranními plochami. K témuž sdružování jsou určeny příčné průchody 5, upravené v zalévací hmotě mezi pozitivními kontakty článků, vyústující v postranních plochách pláště a určené k provlékání shodně profilovaných pásků.

V provedení podle Obr. 5 jsou ploché baterie, stýkající se svými bočními plochami, ozdobenými navzájem se doplňujícími obrázky, sdruženy páskem 6 se štěrbinovými průchody 7, jimiž jsou provléknuty kontaktní jazyky 9, ohnuté zpět na povrch pásku. Obdobného sdružení za využitkování kontaktních jazyků je podle Obr. 6 zjednáno stavebnicovou kostkou 10, jež v příslušných místech, jedné, několika neb všech ploch, má zápustky neb průchody 11, jichž příčný průřez se shoduje s profilem kontaktních jazyků. Stejnou zápustkou je na jedné z baterií nasazen ozdobný doplňovací člen 12. Podle Obr. 7 je ke sdružení sloupkových baterií použito jednak pásků 13, s řadou otvorů 14 k navléknutí na pozitivní kontakty 15, jednak pásků 16 s řadou větších otvorů 17, odpovídajících celkovému příčnému obrysu sloupkových baterií. Stejným způsobem mohou být sdružovány také jednotlivé elektrické články, obsažené jak v sloupkových, tak i v plochých bateriích.

Sloupková baterie podle Obr. 8 je ke sdružování ve smyslu vynálezu přizpůsobena tím, že ve výši nevyplněného prostoru mezi sousedícími články 2, tedy vedle pozitivního kontaktu 15 dolního článku, jsou v plášti baterie upraveny obdobné průchozí trubičky 3, neb zápustky 4, jako v provedeních podle Obr. 1—4.

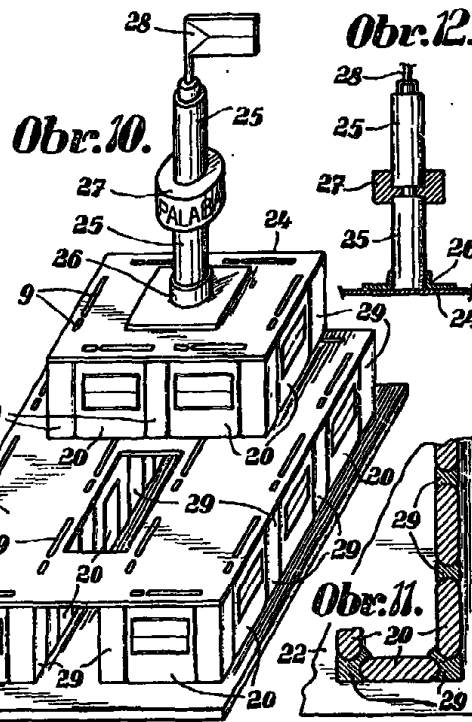
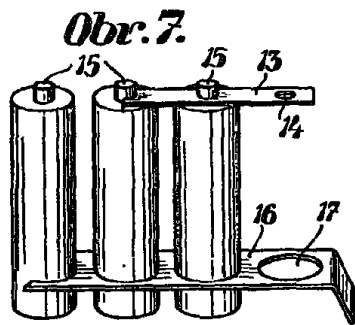
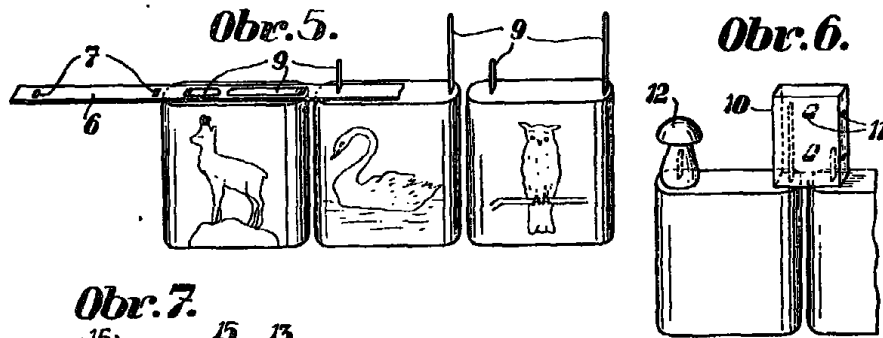
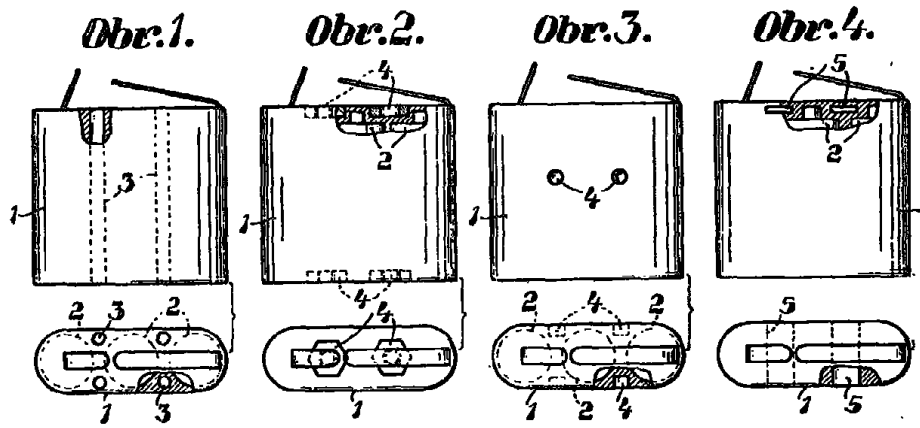
V provedení podle Obr. 9 je ozdobný doplňovací člen 18 válcovitou zápustkou 19 nasazen na pozitivní kontakt 15 sloupkové baterie neb jednotlivého článku.

Obr. 10—12 znázorňují stavbu, zbudovanou stavebnicí podle vynálezu. Ploché baterie 20 jsou neznázorněnými zápustkami, např. podle Obr. 2, upravenými v jejich dolních čelech, nasunuty na taktéž neznázorněné čípky, vyčnívající s horních povrchů základní desky 22, resp. 23; s krycími deskami 23, 24 jsou spojeny provlečením kontaktních jazyků 9 štěrbinovými průchody. Dolní ze sloupkových baterií 25, použitých k sestavení věže či komínu, je dole obehnutá zápustkou 26 krycí desky 24. S horní sloupkovou baterií je spojena sdružovacím členem 27, jenž má ve své spodní ploše zápustku pro pozitivní kontakt dolní baterie a ve své horní ploše zápustku pro oblou horní sloupkovou baterii. Na pozitivní kontakt této je navléknut doplňkový kámen 28 v provedení podle Obr. 9. Mezery mezi vypouklými boky plochých baterií 20 jsou vyplněny doplňkovými kameny 29 s náležitě proklenutými bočními plochami. I kameny 29 mohou míti průchody, zápustky neb jiné spojovací pomůcky, umožňující jejich sdružení navzájem neb s bateriemi i bez základních krycích desek.

Patentové nároky.

1. Stavebnice, vyznačená tím, že za její součásti je použito vypotřebovaných elektrických suchých baterií, účelně za použití pojítek (6, 10, 13, 16, 19, 22—24) a doplňkových kamenů (12, 18, 28), navléknutých na baterie (1, 2, 20, 25) neb jejich kontaktní díly (9, 15).

2. Stavebnice podle nároku 1, vyznačená doplňkovými kameny (29), upevnitelnými výhradně zaklesnutím svých náležitě proklenutých ploch mezi zaoblenými plochami spojených baterií (20).

64836

PATENTNÍ ÚŘAD V PRAZE

Třída 74.

Vydáno 25. června 1939, PATENTOVÝ SPIS Č. 64836.

JAROSLAV JAN PÁLAL SLANÝ. **Odrasné návěštídlo pro chodce.**

Přihlášeno 20. dubna 1937. Chráněno od 15. února 1939.

Je známo používati na vozidlech, výstražných štítech, železničních zábranách apod. odrazných návěštidel, jež vracejí dopadající na ně světelné paprsky směrem k jejich zdroji. Odrasné návěštídla k tomuto účelu používaná a u vozidel úředně předepsaná, sestávají obyčejně z kotouče, který je z barevné, nejčastěji červené průsvitné hmoty a na zadní straně, odvrácené od pozorovatele, jest opatřen jehlancovitými, hranolovitými nebo jinými útvary, jež mohou býti pozrcadleny a odrážejí světelné paprsky směrem k jejich zdroji. Tento kotouč bývá uložen v objímce, upevněné na vhodném místě vozidla a popřípadě obsahující vlastní světelný zdroj, jde-li o zadní svítilny vozidel.

Bylo již navrhováno používati takovýchto odrazných návěštidel k ochraně chodců za noci, zejména jdou-li ve skupinách, jako např. vojsko v pochodových útvarech. Dosavadní návrhy omezily se však na to, že chodec nebo jednotlivci ze skupiny chodců se vybavili odraznými návěštídly, která byla původně určena pro vozidla, zejména jízdní kola, a že se taková odrazná návěštídla ať s objímkou nebo bez ní buď prostě držela v ruce a nastavovala proti světlu příjíždějícího vozidla, nebo za použití nejrůznějších po ruce jsoucích upevňovacích pomůcek připevnila na obleku nebo obuvi.

Tyto známé návrhy jsou však nevýhodné a nepostačující. Odrasné návěštídlo představuje zde totiž předmět, který je nutno zvlášť nositi, takže nehledě k nepříjemnostem nošení po kapsách snadno dochází k jeho zapomenutí nebo ztracení. Dále je nutno pamatovati na připevňovací pomůcky, neboť nesení odrazného návěštidla pro používání v ruce je nepohodlné a často při nesení břemen, jako zavazadel aj. nemožné. I když ale připevňovací pomůcky jsou po ruce, působí upevnění odrazného návěštidla za tmy potíže, zejména má-li se tak státi na zádech, při čemž snadno může dojít k upevnění na nesprávném místě a v nesprávné poloze, takže odrazné návěštídlo dává nedostatečný účinek, nebo nemá vůbec žádného účinku. Pokud pak doporučováno bylo upevniti zvláštním řemením odrazné světlo na noze, měl tento způsob nevýhodu tkvící v tom, že signální zařízení samotnou chůzí mohlo býti poškozeno blátem, a tak ani tento způsob nebyl dokonalým rozřešením úkolu, nehledě k tomu, že připevňování jakýchkoli předmětů na konce nohou činí chůzi nepohodlnou. Všem dosavadním zařízením bylo společno, že v době počínajícího šera bylo nutno uvést je v činnost příslušným připojením a správným nasazením. Při opomenutí užití dosavadního zařízení vystavuje se chodec nebezpečí úrazu.

Vynález odstraňuje všechny tyto nevýhody a obtíže tím, že odrazné návěštídlo pro chodce se vytvoří jako součást obvyklého oděvu, obleku nebo výstroje chodce, zejména jako knoflík, přezka nebo jiné spínadlo. Při tomto vytvoření nemůže dojít k zapomenutí odrazného návěštidla, které buď zůstává (při vytvoření jako knoflík) trvale na svém místě, předem k tomu vhodně zvoleném, nebo (při vytvoření jako spínadlo) může se snadno ze svého místa normálního nošení za dne odejmouti a upnouti na místě (příhodnějším pro výstražný účinek. Barva odrazného návěštidla nemusí býti červená, nýbrž může býti přizpůsobena barvě obleku, nebo například barvě ostatních knoflíků.

Patentové nároky.

1. Odrazné navěštidlo pro chodce, sestávající z průsvitného barevného tělesa, vracejícího dopadající na ně světelné paprsky směrem k jejich zdroji, vyznačené tím, že je vytvořena jako pevná obvyklá součást oděvu, obleku nebo výstroje chodce, zejména jako knoflík.

2. Navěštidla podle nároku 1, vyznačené tím, že průsvitné odrazné těleso je vytvořeno několikabarevně.

64838

PATENTNÍ ÚŘAD V PRAZE

Třída 81 a. Vydáno 25. června 1939. PATENTOVÝ SPIS č. 64838.

Dipl. Ing. ERNST WALTER FLEISSIG, VÍDEŇ, a JAROSLAV JAN PÁLA, SLANÝ.

Šroubový uzávěr. Přihlášeno 25. února 1937. Chráněno od 15. února 1939.

Vynález se týká šroubového uzávěru, zejména pro tuby z papíru, lepenky, průhledných buničinových fólií nebo pod., a záleží v tom, že drátěný šroub, upevněný na hladkém krčku nádoby, má závitový profil pro vytvoření dobře těsnícího uzávěru. Vnitřní část drátěného šroubu, přiléhající na krčku, je vytvořena účelně s rovinnou plochou, aby se zvětšila ulpívací plocha šroubu na krčku. Aby se zamezilo uvolnění drátěného šroubu od krčku, jsou na krček doléhající díly plochy drátěného šroubu zdrsňeny, opatřeny háčky, zoubky nebo ostrými hranami, jež mohou být částečně přerušovány. Tyto zoubky, hrany nebo pod. zabírají do materiálu krčku. Drátěný šroub se nasadí na krček nádoby ve stlačené poloze, při které vnitřní průměr je poněkud větší než při normální poloze. Při povolení tlaku, způsobujícího stlačení drátěného šroubu, jeví tento šroub pak snahu vrátit se do své normální polohy. Zmenšením vnitřního průměru drátěného šroubu při jeho navrácení do normální polohy tlačí se vnitřní plochy, resp. zdrsňené plošné díly, zoubky, hrany nebo pod. proti krčku, resp. do krčku. Na vnitřních plochách drátěného šroubu mohou být uspořádány háčky, zoubky nebo pod. tak, že připouštějí nasunutí drátěného šroubu na krček, znemožňují však posunutí nazpět.

Na výkresu je znázorněn příklad provedení předmětu vynálezu. Obr. 1 ukazuje v řezu krček tuby, jejíž šroubový uzávěr je tvořen drátěným šroubem s trojúhelníkovým průřezem, nasazeným na krček. Obr. 2—11 znázorňují různé průřezové profily drátěného šroubu. Drátěný šroub 2, který je nasazen v Obr. 1 na hladký krček 1 nádoby nebo tuby, pokryt obalem 3 a upevněn na obvodu krčku, má trojúhelníkový průřezový profil podle Obr. 2.

Drátěný šroub však může mít také základní profily, znázorněné v Obr. 3—6. Podstatným pro profil drátěného šroubu je v každém případě, že jednak je přizpůsoben profilu matičního závitu závěrné čepičky a jednak je vnitřní část 2i, doléhající na krček, vytvořena s rovinnou plochou.

Pro vytvoření dobrého spojení mezi vnitřními plochami 2i drátěného šroubu a obvodovou plochou krčku jsou vnitřní plochy 2i zdrsňeny (Obr. 7), opatřeny břitovitě vytvořenými hranami 2k (Obr. 9, 10), jež mohou být částečně přerušovány (Obr. 8), anebo jsou opatřeny zoubky, háčky 2z (Obr. 11). Zdrsnění, úpravu břitovitých hran, háčků, zoubků nebo pod. možno provést zároveň s výrobou.

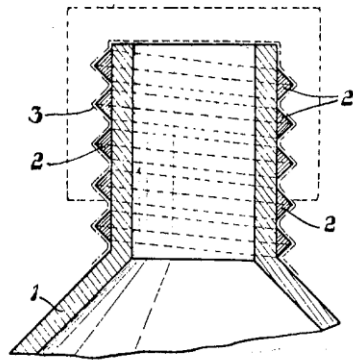
Patentové nároky.

1. Šroubový krček s drátěným závitem, obklopujícím krček nádržky, pro nádoby, zejména tuby z papíru, lepenky, průhledných buničinových fólií nebo pod., vyznačený tím, že drátěný šroub, upevněný na hladkém krčku nádoby, má závitový profil.

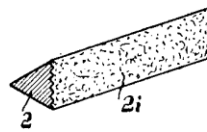
2. Šroubový krček podle nároku 1, vyznačený tím, že vnitřní díly drátěného šroubu, doléhající na krček nádoby, mají rovinné plochy.

3. Šroubový krček podle nároků 1 a 2, vyznačený tím, že díly plochy drátěného šroubu, doléhající na hladký krček nádoby, jsou zdrsňeny anebo opatřeny háčky, zoubky nebo ostrými hranami, jež mohou být částečně přerušovány.

Obr. 1.

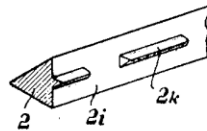

Obr. 2.

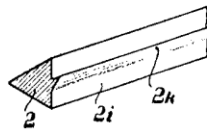
Obr. 7.

Obr. 3.

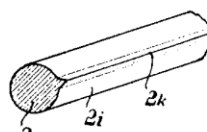
Obr. 8.

Obr. 4.

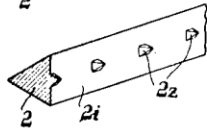
Obr. 9.

Obr. 5.

Obr. 10.

Obr. 6.

Obr. 11.

67367

PATENTNÍ ÚŘAD V PRAZE

Třída 21 b. Vydáno 25. dubna 1940.

PATENTOVÝ SPIS Č. 67367. JAROSLAV JAN PÁLA, SLANÝ.

Způsob zvyšování výkonu galvanických článků.

Přihlášeno 6. února 1937. Chráněna od 15. prosince 1939.

Bylo již navrhováno oživovati při poklesu napětí primární články tím, že se jimi nechá protékat nabíjecí proud ve smyslu opačném k toku normálního vybíjecího proudu. Tím dosáhlo se však pouze přechodného účinku, poněvadž články neměly dostatečnou zásobu zinku na své záporné elektrodě. Zinek se, jak známo, při provozu článku rozpouští a po vyčerpání zinku jest regenerace vyloučena.

Suchý nebo mokrá galvanický článek obsahuje dosud pro každou vydanou ampérhodinu zhruba asi 4 g zinku. Tak malý zinkový kalíšek v normální kapesní baterii váží 7—8 g při kapacitě asi 2 Ah; zinek u článku $1/3$ dle čs. normy 144, váží asi 650 g při kapacitě asi 160 Ah.

Normálním způsobem vybíjecím, například podle předpisů čs. normy 144, tedy článek vydá ze sebe 160 Ah, při současné elektrické depolarizaci či při současném nabíjení článek však vydá ze sebe nejméně 480 Ah.

Vynález vychází z poznatku, že rozpustnou zápornou elektrodu nelze ke zvýšení životnosti regenerovati tímto způsobem a záleží v návrhu zvětšiti hmotu čili množství kovu této záporné elektrody.

Bylo shledáno, že záporná elektroda článku vhodného k provádění způsobu podle vynálezu obdrží hmotu nejméně 3—5krát větší, než to odpovídá prakticky dosažitelné kapacitě při normálním vybíjení.

Nabíjecí proud má účelně 10—50 mA na dm^2 účinné plochy záporné elektrody.

Příznivý vliv nabíjení podle vynálezu se projevuje zvláště u článků bezsalmiakových, neboť tyto netrpí samovybíjením tou měrou jako články salmiakové. Totéž platí také o člancích se vzduchovou depolarizací.

Vynálezu lze použítí jednak v tom smyslu, že se u článku nových elektrická kapacita zvýší prováděním nabíjecího proudu jednak v tom smyslu, že částečně nebo úplně vybité články se oživí nabíjecím proudem.

Na výkresu je znázorněno několik příkladů provedení vynálezu. Obr. 1 znázorňuje zásadní spojení vybíjecího okruhu galvanické baterie s nabíjecím okruhem, řízeným samočinně v závislosti na napětí baterie. Obr. 2 a 3 znázorňují obdobná zapojení pro nabíjení ze střídavé sítě, resp. ze sítě stejnosměrné.

Podle Obr. 1 je zapojena baterie b z deseti galvanických článků do okruhu spotřebiče s , například telefonního zařízení. Tento vybíjecí okruh vo je veden smyčkou do cívky napětového relátka r , které drží přitaženou svou kotvičku k při průtoku proudu, takže je přerušen nabíjecí okruh no , pokud napětí převyšuje určitou mez. Jakmile však napětí ve vybíjecím okruhu vo klesne pod tuto mez, pustí relátka r svou kotvičku k , takže se baterie b připojí na nabíjecí okruh

no, kterým protéká ve smyslu opačném k toku vybíjecího proudu proud z vhodného zdroje *z*, na příklad ze stejnosměrné nebo střídavé sítě neb z jiného vhodného zdroje.

U zapojení podle Obr. 2 není použito samočinného relátkového spínače a baterie *b* se připojí ve vhodné době, zjištěné (neznázorněným) měřicím přístrojem, pomocí ručního spínače *v* na nabíjecí proud ze střídavé sítě prostřednictvím síťového transformátoru *tr* a usměrňovače *u*.

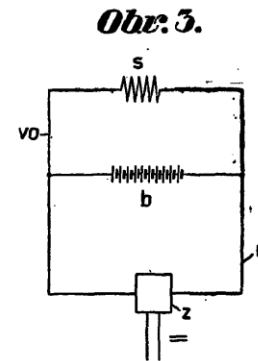
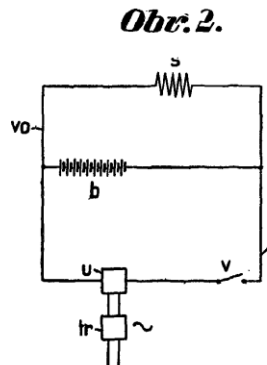
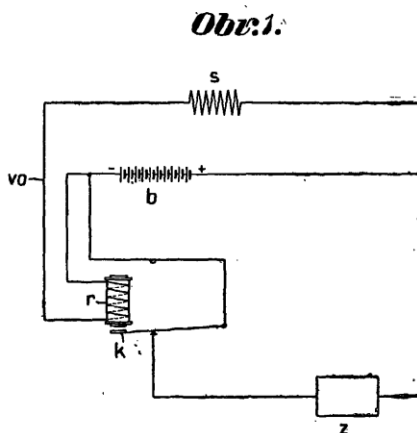
Obr. 3 konečně znázorňuje nejjednodušší zapojení, kde článková baterie *b* je připojena neustále na nabíjecí proud ze stejnosměrné sítě, přičemž se intenzita tohoto proudu nařídí tak, aby sice bylo udržováno napětí baterie na žádané výši, aby však ještě nedocházelo k elektrolýze, která by rozkládala obsah článků mezi elektrodami.

Patentové nároky.

1. Způsob zvyšování výkonu galvanických primárních článků, při kterém se jimi nechá protékat nabíjecí proud ve smyslu opačném k toku normálního vybíjecího proudu, vyznačený tím, že se použije článků, jejichž záporné elektrody mají hmotu nejméně 3—5krát větší, než to odpovídá prakticky dosažitelné kapacitě při normálním vybíjení.

2. Způsob podle nároku 1, vyznačený tím, že se použije článků s bezsalmiakovým elektrolytem.

3. Způsob podle nároků 1 a 2, vyznačený tím, že se použije článků se vzduchovou depolarizací.

67988

PATENTNÍ ÚŘAD V PRAZE

Třída 81 a. Vydáno 25. září 1940. PATENTOVÝ SPIS Č. 67988.

Dipl. Ing. ERNST WALTER FLEISSIG, VÍDEŇ (WIEN) a JAROSLAV JAN PÁLA,
SLANÝ.

Tuba z papíru, lepenky apod. pro tekuté nebo pastovité hmoty.

Přihlášeno 24. února 1937. Priorita z 25. února 1936 (Rakousko). Chráněno od 15. března 1940.

Dosud známé tuby z papíru, lepenky, buničínové fólie apod. se skládají z několika dílů, neboť zúžení tělesa tuby v krček se dá jen nesnadno hotoviti bez použití zvláštních přechodových nebo krčních dílů. Pro výrobu takovýchto tub zúžila se horní část tělesa tuby za vytvoření záhybů ve svrškové nástavce, na které se pak nasadilo krční tělísko. Takoveto nasazené přechodové díly nejen zdraží výrobu nádobky, nýbrž — zejména, vytlačí-li se z tub pastovité hmoty — se také snadno odtrhnou a tuby se tak stanou neupotřebitelnými. Byly učiněny také pokusy hotoviti tuby spolu s krčkem lisováním z kusu papíru, lepenky apod. U těchto tub se musel zúžený svršek a krček zesílití kovovou vložkou, přiléhající na vnitřní straně, aby bylo vůbec možno upravití závěrné díly na krčku. Upevnění této vložky na krčku dalo se při tom svěřacím spojení s kovovou hlavičkou, nasazenou zevně na krček a svršek. Svěrací spojení těchto dvou kovových těles a mezilehlého papírového krčku se dalo vtlačením závitu. Tyto tuby mají závadu, že k výrobě krčku jest zapotřebí alespoň pět pracovních pochodů. Další závadou je, že při vlisování závitu se rozvírají v opačných směrech okrajové části obou kovových těles, objímající zúžený svršek tuby, takže již nedoléhají úplně na plochu zúženého svršku tuby. Při vytlačení pastovitých hmot z těchto tub vnikne část hmoty mezi papírovou stěnu a okrajovou část vložky a tlak působí přímo na papírovou stěnu. Jelikož okraj pláště zevní kovové hlavičky nedoléhá na zúžený papírový svršek, jest nebezpečí, že se při tom odtrhne, resp. roztrhne tento zúžený svršek a tuba se stane neupotřebitelnou.

Konečně byly také již vytvořeny tuby z papíru, u nichž horní část tělesa tuby jest šroubovitě stočena, a při tom vniklé záhyby jsou navzájem slepeny. U takto vytvořených tub možno vytvořiti jen kuželovitý krček, který se nehodí pro úpravu uzávěrových dílů, pro závěrné čepičky. Dále se při tom vyskytuje závada, že tlakem, potřebným pro vytlačení pastovitých hmot, se roztrhnou záhyby, čímž tuba se stane neupotřebitelnou. Podle vynálezu se hotoví tuby nebo jiné nádržky pro tekuté nebo pastovité hmoty z papíru, lepenky apod. s krčkem, který jest v celku s tělesem tuby, takovým způsobem, že se zúží jak svršek, tak také krček v radiálním směru za vytvoření záhybů, a pak se nasadí na krček bez dodatečného zpracování prsteneč na místě nebo v blízkosti místa přechodu ze svršku tuby do jejího krčku. Prsteneč drží tedy pohromadě zúžené části přechodu mezi vlastním tělesem tuby a svrškem tuby, jakož i krček tuby samotný, takže zabraňuje rozevření radiálně probíhající záhybů také při účinku silného tlaku při vytlačení materiálu. Těmito záhyby se zesílí svršek tuby a její krček tak, že může odpadnouti použití vložek. Krční závit pro našroubování závěrné čepičky se vlisuje nebo zařízne do záhybů krčku. Pro další zesílení krčku lze obroubiti horní část materiálu tuby nebo nádobky. Prsteneč může sloužiti zároveň za narážku a za těsnění pro závěrnou čepičku, která se má nasaditi, čímž se vyloučí ztvrdnutí obsahu tuby, vniklého případně do šroubových chodů mezi krčkem a závěrnou čepičkou a tím i nepříjemné slepení těchto dvou dílů. Tuba, tedy těleso tuby spolu s krčkem se hotoví libovolným způsobem, např. svinutím z papíru, buničínové fólie, lepenkových vrstev nebo pod., přičemž papír atd. se opatří případně povlaky z laku, tkaniny, buničínové fólie, kovových fólií nebo pod., jež učiní zevní materiál těsným proti prostupu plynů a tekutin. Trubka se lepí kličem odolným proti vodě nebo oleji. Při dalším vytvoření vynálezu lze vložit k zesílení mezi vrstvy nebo záhyby výrobního materiálu na jednotlivých místech, a zejména také na krčku, libovolně probíhající plechové proužky, silnější kovové fólie apod.

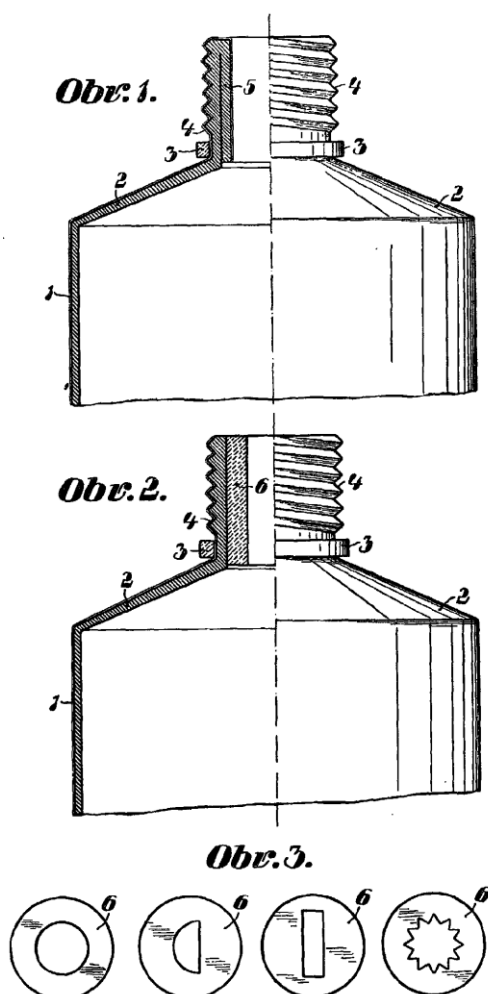
Na výkresu je znázorněno několik příkladů provedení předmětu vynálezu. Obr. 1 a 2 znázorňují dvě různá provedení v řezu a Obr. 3 ukazuje příklady různých tvarů průřezu ústí tuby.

Plášť 1 tuby z papíru, lepenky atd. může být podlepován s kovovou fólií nebo bez ní, anebo hotoven z natřeného nebo jinak povlečeného a lisovaného materiálu. Přechod z pláště tuby do zúženého krčku tuby je tvořen střechovitým dílem 2. Roztržení zúženého krčku tuby při vytlačování obsahu se zamezí prstencem 3 z dřeva, kovu, galalitu, lepenky, papíru nebo pod., 4 jest vlisovaný nebo zaříznutý závit. Ke zvýšení pevnosti krčku tuby a závitů slouží záložka (obroubení) 5, zřejmá z Obr. 1. Místo záložky 5 lze vlepiti, vepnouti nebo vlisovati trubičku 6 ze dřeva, lepenky, papíru, kovu, galalitu atd. (Obr. 2) s různými profily podle Obr. 3.

Patentové nároky.

1. Tuba pro tekuté nebo pastovité hmoty z papíru, lepenky apod. s krčkem, který je s tělesem tuby z jednoho kusu, vyznačená tím, že krček jest opatřen prstencem, který udržuje jeho tvar a slouží současně za na zářezku pro závěrnou čepičku, jež se má nasaditi.

2. Tuba podle nároku 1, vyznačená tím, že tuba jest na jednotlivých místech, zejména na krčku, zesílena plechovými proužky apod. vloženými mezi oviny nebo vrstvy výrobního materiálu (papíru atd.).

68125

PATENTNÍ ÚŘAD V PRAZE

Třída 81 a. Vydáno 25. října 1940. PATENTOVÝ SPIS č. 68125.

DIPL. ING. ERNST WALTER FLEISSIG, WIEN a JAROSLAV JAN PÁLA, SLANÝ.

Závěr pro tuby apod. z papíru neb podobné hmoty. Přihlášeno 27. února. 1937. Žádáno o prioritu z 6. června 1936 (Rakousko). Chráněno od 15. dubna 1940.

Vynález se týká závěru pro papírové, lepenkové neb pod. tuby, nádoby atd., zhotovené s navzájem celistvým krčkem a tělesem, např. svíjením papíru, případně impregnovaného a opatřeného vložkami, anebo tažením z lepenky atd. Jsou známy závěry s dvěma, co do tvaru rozličnými díly, přimykajícími se k oběma stranám tubového krčku. Vynález zjednodušeje podstatně výrobu takovýchto závěrů použitím celistvé čili jednodílné objímky z kovu, lisovací hmoty nebo pod., která se uvnitř i vně bezprostředně přimyká k tubovému krčku po celé jeho délce a tvoří současně nosník závěrové čepičky. V důsledku toho lze podle vynálezu hotoviti papírové tuby, jež se dokonale vyrovnají tubám kovovým a jsou co do výroby mnohem méně nákladné. Ve známých závěrech pro papírové tuby je, jak již zmíněno, ozávitovaný čepičkový díl ze dvou částí. Závit je vylisován teprve po nasazení obou částí na tubový krček. Nástavek vnější závěrové části objímá při tom vnitřní, dovnitř tuby nasazenou závěrovou část. Důsledkem vylisování závitů teprve po nasazení obou závěrových částí a důsledkem jejich současného upevnění na tubovém krčku je, že závit nemůže býti než nepřesný a hrubý a že závěr nemůže nikdy dokonale těsniti. Kromě toho jsou náklady na výrobu papírových tub s takovýmito závěry velmi vysoké, ježto k hotovení každého závěru je zapotřebí několik pracovních úkonů.

Velmi účinného pojištění objímky podle vynálezu proti natáčení vůči krčku při našroubování a sešroubování závěrné čepičky je docíleno axiálními žebry, upravenými ve vnější části objímky. Při nalisování objímky na krček po jejím nasunutí na tento, vnikají žebra do objímkové hmoty. Stejně spolehlivého pojištění proti natáčení nelze dosáhnouti ani důlkovitými zalisovanými vybránými, ani vzájemným spojením obou závěrových částí závitem.

Vnitřní část objímky podle vynálezu může míti patkovité nástavky přitlačené k vnitřní straně kuželovitého, s krčkem sousedícího tubového dílu, který je pak nástavky vyztužen. Při nasazování objímky na tubový krček leží ony nástavky nejdříve v prodloužení vnitřní části objímky. Po nasazení závěru je druhým koncem tuby zaveden nástroj a tímto jsou patkovité nástavky přitlačeny ke kuželovitému dílu tuby, čímž tento vyztužují a zároveň prakticky znemožňují utržení závěru.

K dalšímu vyztužení kuželovité části tuby může také vnější část objímky podle vynálezu býti vybavena o sobě známým kuželovitým prodloužením, spolupůsobícím s patkovitými nástavky objímkové části vnitřní, takže kuželovitý díl tuby je pak obejmut a vyztužen z obou stran. Vnitřní část objímky, vystylající tubový krček po celé jeho délce, může dále míti závit pro ozávitovaný kolíček tubového víčka anebo pro ozávitovanou zátku závěrové čepičky. Aby objímka na tubovém krčku lépe držela, může s ním býti spojena lepidlem, např. roztokem pryskyřice. Objímka může býti z kovu nebo jiné hmoty, např. umělé pryskyřice apod.; lze ji vyráběti odděleně a na tubový krček nasunovati anebo hotoviti tím, že se na tubový krček nanese tvárlivá, tvrditelná hmota, jako trolit nebo bakelit, která se pak dá utvrdnouti ve formě. Místo tvárlivých hmot lze použítí také kovových slitin s nízkou teplotou tavení. Jak tvárlivé, tak i tavené hmoty lze na tubový krček nalisovati, nalíti, nastříkati atd.

Výkres znázorňuje schematicky několik příkladů provedení předmětu vynálezu v podélných a příčných řezech tunovou hlavou. Tubové těleso 1, svinuté např. z několika vrstev papíru, je kuželovitě zúženo a přechází do krčku 2. V provedení podle Obr. 1 je na krček nasazena objímka 3 z kovu, umělé pryskyřice nebo pod., vykazující vnější závit 4, odpovídající vnitřnímu závitě neznázorněné závěrové čepičky. Objímka obklopuje tubový krček po celé jeho délce a doléhá na něj bezprostředně jak zevnitř, tak vně. Vnitřní část 10 objímky je s její vnější částí celistvá.

V provedení podle Obr. 2 má objímka 3 vnější okolek 11 a její vnitřní část 10 je prodloužena patkami 12, doléhajícími zevnitř k tubovému tělu 1. Důlčiky 13, resp. výčnělky 14 v okolku 11 a v patkách 12 zlepšují spojení objímky s tubovým tělesem, takže krček 2 může být kratší nebo může být vůbec vynechán.

V provedení podle Obr. 3 má vnější část objímky nikoliv závit, nýbrž vruby 15, kdežto její vnitřní část 10 má závit 16 pro ozávitovaný kolíček nebo šroubovou zátku.

V provedeních podle Obr. 4 a 5 je objímka pojištěna proti natačení krčku tím, že na tomto i na vnější části objímky jsou upraveny podélné vruby, resp. žebra 8 a drážky 9. K vůli zřetelnosti je v Obr. 4 a 5 vynechána vnitřní část objímky. Žebra 8 a 9, resp. jim odpovídající vruby a drážky, lze použít také pro objímky, upravené na způsob čepiček pouze vně kolem krčku.

Patentové nároky.

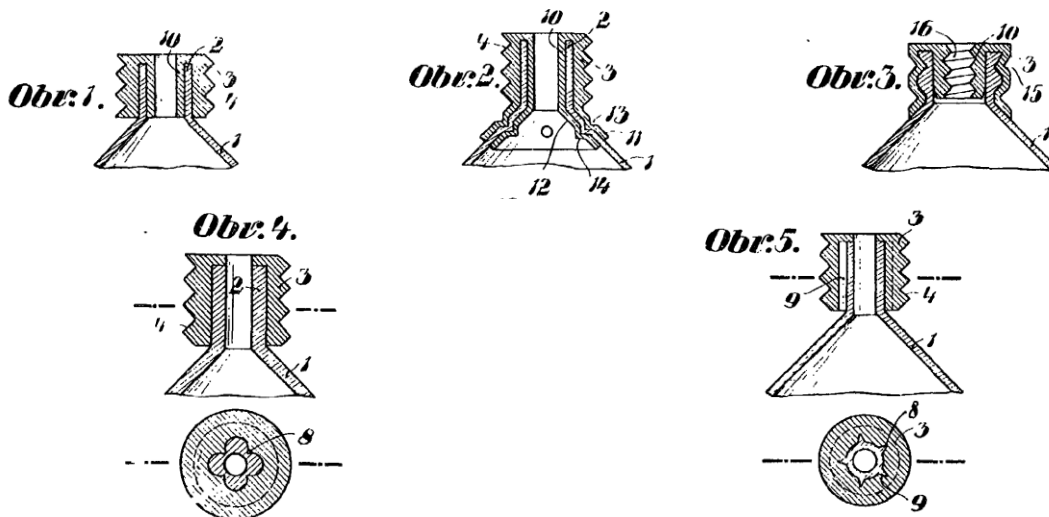
1. Závěr pro tuby apod. z papíru apod., jehož krček a tělo jsou celistvé, vyznačený celistvou objímkou (3, 10) z kovu, lisovací hmoty nebo pod., kterážto objímka obklopuje bezprostředně krček (2) tuby uvnitř i vně a po celé jeho délce a tvoří zároveň nosník pro závěrovou čepičku.

2. Závěr podle nároku 1, vyznačený axiálními, ve vnější části krčkové objímky upravenými žebry (8), bránícími natačení vůči krčku (2).

3. Závěr podle nároků 1 a 2, vyznačený tím, že vnitřní část (10) objímky má patkovité nástavky (12), které jsou přilísavány k vnitřní straně kuželovitého, s krčkem (2) sousedícího dílu tuby a vyztužují jej.

4. Závěr podle nároků 1—3, vyznačený tím, že patkovité nástavky (12) vnitřní objímkové části (10) spolupůsobí s o sobě známým kuželovým prodloužením (11) vnější části objímky.

5. Závěr podle nároků 1—4, vyznačený tím, že vnitřní objímková, část (10) má na své vnitřní straně závit (16) pro ozávitovaný kolíček tubového víčka.

68679

PATENTNÍ ÚŘAD V PRAZE

Třída 21 f. Vydáno 10. března 1941. PATENTOVÝ SPIS Č. 68679.

JAROSLAV JAN PÁLA, SLANÝ. **Žárovková objímka.**

Přihlášeno 26. prosince 1938. Chráněno od 15. července 1940

Vynález týká se zvláštního vytvoření žárovkových objímek, zejména pro sloupkové kapesní elektrické svítilny, které umožňuje snadné a spolehlivé upevňování objímky na izolační čelní stěně svítelnového pouzdra tak, aby vlákno žárovky zašroubované do objímky bylo umístěno bezpečně v ohnisku reflektoru, nasazeného na čelní stěnu a aby se zasazování tohoto upevněnou na něm objímkou do pláště svítelnového pouzdra mohlo vejíti bez ohledu na polohu spínacího kontaktního jazyka tímto pláštěm neseného. Za tímto účelem je vlastní objímkové těleso jinak obvyklého tvaru vybaveno vnějším pláštěm, účelně v podobě rotačního tělesa, které se radiálně rozprostírá do dosahu spínacího pohybu kontaktního jazyka a vzpírá se při tom svým volným okrajem o spodní stranu čelní pouzdrové stěny, čímž jednoznačně a trvale vymezuje axiální polohu objímkového tělesa a do tohoto zašroubované žárovky od reflektoru, umístěného na druhé, horní straně čelní pouzdrové stěny.

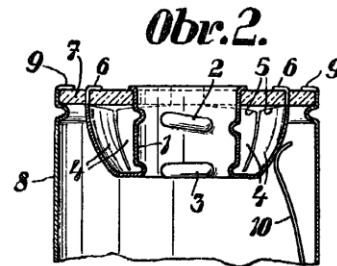
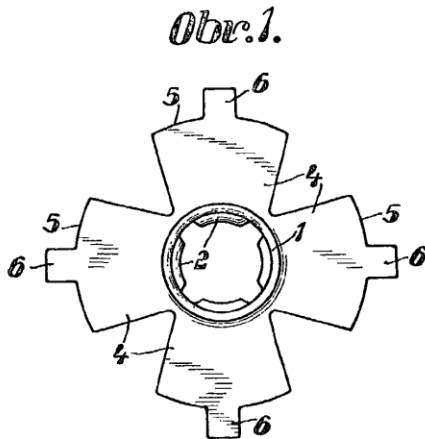
Výkres znázorňuje příkladné provedení objímky podle vynálezu. Obr. 1 je půdorys samotné objímky před dohotovením a Obr. 2 axiální řez sloupkovou kapesní svítelnou po vybavení objímkou podle vynálezu. Vztahové značky výkresu jsou do patentových nároků pojaty pouze pro snazší porozumění znázorněnému příkladu provedení. Vlastní objímkové těleso 1 je z plechu vylisováno v podstatně válcovém tvaru s jednotlivými závitovými vnitřními výčnělky 2 pro zašroubování žárovky, jakož i s příčnými výčnělky 3, upravenými v určité vzdálenosti nad dolním koncem objímkového tělesa a vymezujícími rozsah zašroubování žárovky. Při vyrážení objímkového polotovaru jsou vně jeho části, tvořící dolní okraj objímkového tělesa ponechány souvislé s ním sektorovité jazyky 4, vykazující na vnějším okraji 5 radiálně vyčnívající patky 6. Tyto jazyky jsou pak ohnutím a účelně současným vyklenutím zformovány ve vnější, s objímkou jednoduše souvislý plášť. Při přípravném upevňování je objímka svým tělesem 1 a plášťovými patkami 6 vsunuta do příslušných otvorů lepenkové čelní stěny 7 svítelnového pouzdra až do dolehnutí volného plášťového okraje 5 na dolní stranu stěny, načež patky, případně i volný okraj tělesa 1, jsou na její horní straně obroubeny. Pak je čelo 7 s takto v něm upnutou objímkou prostě vloženo do čelního otvoru svítelnového pouzdra 8 a v tomto upnutu obroubením jeho okraje 9. Na polohu kontaktního spínacího jazyka 10 netřeba při tom bráti zřetel, ježto mu objímkový plášť 4 skýtá svým prakticky souvislým obvodem vždy správně umístěnou protikontaktovou plochu. Axiální umístění žárovkového vlákna v ohnisku neznázorněného reflektoru nasazeného v hotové svítelně navrch pouzdrového čela 7 je zabezpečeno jednak vymezovacími výčnělky 3 objímkového tělesa, jednak sevřením pouzdrového čela 7 mezi patkami 6 vnějšího pláště a jeho vzpěrným okrajem 5. Vnější objímkový plášť může mít také jiný než příkladně znázorněný tvar a může být k objímkovému tělesu připojen jinak a v jiném místě.

Patentové nároky.

1. Žárovková objímka, zejména pro sloupkovou kapesní svítelnou, vyznačená tím, že je vybavena několika segmenty, tvořícími prakticky souvislý plášť, opírající se o čelní izolační destičku ve svítelnovém pouzdra a tvořícím celým svým obvodem protikontaktovou plochu pro spínací dotykový jazyk.

2. Objímka podle nároku 1, vyznačená tím, že je k čelní izolační destičce 7 připevněna obroubenými, čelem pronikajícími patkami 6, vyplývajícími ze vzpěrného okraje 5 segmentové části pláště 4.

3. Objímka podle nároku 1 a 2, vyznačená tím, že její vnější plášť je vytvořen sektorovými, od dolního konce objímky odbočujícími vzpěrnými jazyky, ohnutými vzhůru ve vyklenutém ztuženém tělese.

69464

PATENTNÍ ÚŘAD V PRAZE

Třída 61. Vydáno 10. července 1941. PATENTOVÝ SPIS Č. 69464.

JAROSLAV JAN PÁLA, SLANÝ. **Nástavec na masku.**

Přihlášeno 12. ledna 1938. Chráněno od 15. července 1940.

Předmětem vynálezu je nástavec k protiplynové masce, který umožňuje výměnu využitého filtru za čerstvý filtr, aniž by bylo nebezpečí vdechnutí jedovatého ovzduší během výměny filtrů.

Až dosud vyměňují se filtry v zamořeném území tak, že se z maskového vdechovacího hrdla vyšroubuje filtr, otvor se rukou zacloní a pak se rychle nasadí a zašroubuje filtr nový. Při výměně nutno zastaviti dýchání, a naopak doporučuje se vzduch vydechovati ven. Tyto náležitosti jsou obtížné k provádění. Nástavcem podle vynálezu se tyto nevýhody odstraňují a během výměny filtrů možno trvale bez přerušeni dýchati. Tato okolnost je zvláště důležitá při výměně filtru po namáhavém běhu apod., kde přerušeni dýchání není dobře proveditelné.

Nástavec je tvořen ohebným, nejlépe gumovým pytlíkem, na jehož jednom boku je kruhový otvor s přírubou pevně navléknutelnou na vdechovací trubku masky. Na druhém boku gumového pytlíku ve stěně proti kruhovému otvoru jsou dva podobné otvory se ztuženými přírubami, do nichž lze pohodlně sice, ale těsně zasaditi bez šroubování závitové hrdlo filtru.

Nástavce používá se tak, že se jediným otvorem 2 nasadí na vdechovací hrdlo masky a do jednoho ze dvou otvorů protilehlých 3 zasune se závitové hrdlo filtru. Po zasunutí do pryžové příruby se filtrové hrdlo zašroubuje do vdechovacího hrdla masky. Před výměnou starého filtru se smáčkne, pokud možno, úplně měkký obal nástavce, aby se jeho obsah vzdušný úplně vytěšnil, načež se nový filtr zasune do zbývajícího třetího volného otvoru 3a, načež se starý filtr z vdechovacího závitu masky odšroubuje. Nyní prochází do masky vzduch oběma filtry. Pak se nový filtr nasadí na maskovou přírubu vdechovací a zašroubuje. Nato se využitý filtr z první pryžové příruby vysune ven.

Je přirozeno, že vynález vztahuje se i na nástavec, jehož otvory jsou místo měkkých gumových přírub opatřeny i pevnými závitmi, v nichž možno ponechati současně dva filtry ve spojení s vdechovacím otvorem masky, což je výhodné zejména pro pobyt ve zvláště silně zamořené atmosféře. Rychlost vzduchu, který prochází dvěma filtry, je pak poloviční a filtry nejsou do té míry namáhány a lépe chrání.

Předmět vynálezu je na připojeném výkresu vyobrazen jedním způsobem provedení:

Na Obr. 1 je znázorněn nástavec 4 v bočním řezu v situaci s maskou a filtrem. Otvor nástavce pro masku 2 má, zesílené okraje 1, které přiléhají těsně na šroubení masky. Otvory 3 a 3a, které slouží k zasouvání šroubení filtru, mají též své okraje 1 náležitě zesíleny.

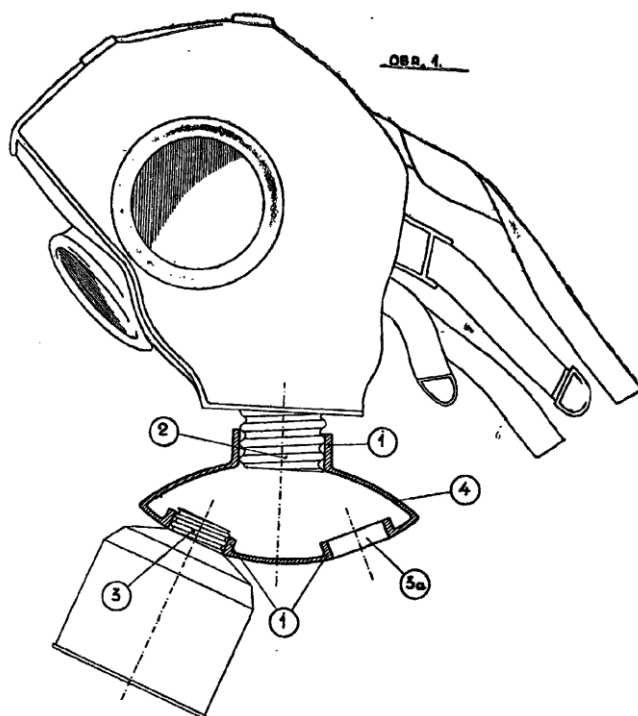
Patentové nároky.

1. Nástavec na protiplynovou masku v podobě pružného vaku, vyznačený tím, že je opatřen třemi otvory, z nichž jeden slouží k navlečení na vdechovací otvor masky a druhé dva k navlékání hrdel filtrů.

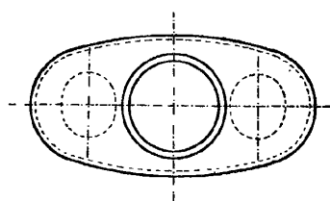

2. Nástavec podle nároku 1, tím vyznačený, že jeho otvory jsou opatřeny přírubami z měkkého, s výhodou pryžového materiálu, který na hrdle dýchacích kanálů volně, ale těsně přiléhá.

3. Nástavec podle nároku 1, tím vyznačený, že jeho otvory jsou opatřeny závity nebo podobnými opatřeními k pevnému spojení s tělesem masky a s hrdly filtrů.

OBR. 2. —

69941

PATENTNÍ ÚŘAD V PRAZE

Třída 81 a. Vydáno 25. září 1941. PATENTOVÝ SPIS Č. 69941.

JAROSLAV JAN PÁLA, SLANÝ. **Tuba.**

Přihlášeno 12. ledna 1938. Chráněno od 15. února 1941.

Vynález týká se tuby, jejíž smačkatelný plášť z nekovové látky, s výhodou z umělého střeva, je na hlavě tuby, opatřené výstupním hrdlem, upevněn prstenem, ovinem nebo podobným svěracím členem.

Spojení nekovového pláště, sestávajícího například z papíru, tkaniny nebo umělých střev, s hlavou z jiné hmoty, například z kovu, dřeva nebo tvrdých umělých hmot apod., působilo dosud u nekovových tub značné potíže. Tak například bylo navrhováno vsadit do kovové hlavy tuby zvláštní vložku a okraj nekovového pláště sevřítí vytlačněním závitů do hrdla hlavy a vložky, což ovšem znamená obtížnou výrobu, nehledě ke značné spotřebě kovového materiálu. Jiná známá provedení používají svěracích členů, zvenčí přiložených k okraji pláště a sevřítím držících tento okraj na hlavě tuby, která se popřípadě opatřila žlábkem, do něhož svěrací člen zamáčkne okraj nekovového pláště. Tato provedení mají nevýhodu, že vně upravený svěrací člen může se při manipulaci s tubou porušit nebo uvolnit, čímž se tuba stane nepoužitelnou. Mimo to ruší takový svěrací člen celkový vzhled tuby, zvláště když při používání usadí se za ním zbytky vytlačovaného obsahu tuby nebo jiné nečistoty. Obsahuje-li tuba tužší hmotu, jako paštiky, polotuhé salámy, ovocné jamy apod., k jichž vytlačování, je zapotřebí velkého tlaku, může se snadno stát, že tato hmota proniká též pod svěracím členem a znečišťuje zevní povrch tuby.

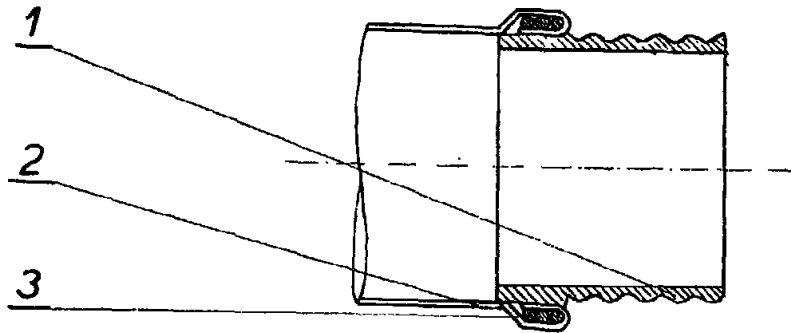
Podle vynálezu jsou tyto nevýhody odstraněny tím, že horní okraj nekovového pláště je přehrnut přes svěrací člen a překrývá jej. Svěrací člen je tudíž ukryt v plášti, není vystaven nebezpečí násilného zásahu zvenčí a neruší jednotný vzhled tuby. Obsah tuby působí při vytlačování svým tlakem též na okraj pláště, přehnutý přes svěrací člen dolů, takže jej přitlačuje k hlavě tuby, čímž je bezpečně zabráněno proniknutí obsahu tuby pod svěracím členem ven. Díky tomuto spolehlivému upevnění může hlava tuby a její výstupní hrdlo míti přibližně stejný nebo jen o málo menší světlý průměr, než smačkatelný plášť tuby, což je zvláště výhodné u zmíněných polotuhých obsahů, takže tuba podle vynálezu nalezne své použití též tam, kde dosud to vzhledem k velké tuhosti obsahu nebylo možno.

Výkres zobrazuje příklad provedení vynálezu v podélném osovém řezu.

Na hlavě 1 tuby, zhotovené účelně z nekovové látky, jako ze dřeva, tvrdé gumy, skla, porcelánu, ústrojně umělé hmoty apod., jest upevněn smačkatelný plášť 2 z papíru nebo jiné vlákniny, z odvozenin buničiny, umělého střeva apod. Upevnění je provedeno svěracím členem 3, sestávajícím z prstenu, ovinu aj. Horní okraj pláště je přehrnut dovnitř přes svěrací člen, takže tento člen 3 je zvenčí zakryt pláštěm tuby. Při silném tlaku vymačkávaného obsahu přitlačuje tento obsah dovnitř přehrnutý okraj pláště k hlavě tuby, takže je zajištěno spolehlivé utěsnění. Jelikož při tomto upevnění pláště 2 na hlavě 1 tuby může hlava tuby se svým výstupním hrdlem mít v podstatě stejně velký světlý průměr jako plášť tuby, je tuba použitelná i pro tužší hmoty, než to dosud bylo obvyklé.

Patentový nárok.

Tuba, jejíž smačkatelný plášť z nekovové látky, s výhodou z umělého střeva je na hlavě tuby s výstupním hrdlem upevněn prstenem, ovínem nebo podobným svěracím členem, vyznačená tím, že hlava (1) tuby s výstupním hrdlem má v podstatě stejný nebo jen o málo menší světlý průměr než smačkatelný plášť, při čemž horní okraj pláště je přehnut přes svěrací člen (3) a překrývá jej.

72451

PROTEKTORAT BÖHMEN UND MÄHREN
PATENTAMT IN PRAG

PROTEKTORÁT ČECHY A MORAVA
PATENTNÍ ÚŘAD V PRAZE

Klasse 21 b. Ausgegeben am 10. Dezember
1943.

Třída 21 b. Vydáno 10. prosince 1943.

PATENTSCHRIFT Nr. 72451

PATENTOVÝ SPIS Č. 72451

JAROSLAV JAN PÁLA, SLANÝ. **Galvanický článek.**

Přihlášeno 16. srpna. 1934. Chráněno od 15. října 1938.

Předmětem vynálezu jest galvanický článek se vzdušnou depolarizací. Bylo již opětovně navrhováno, užívati vzdušného kyslíku k depolarizaci článků. Tak například v čs. patentových spisech č. 18593, 19054 a 19398 jsou popsány galvanické články se vzdušnou depolarizací, resp. způsoby výroby k danému účelu použitelných depolarizátorových hmot. Dosavadní návrhy nemohly však nalézt praktického zužitkování pro nákladnost a složitost výroby článků a jejich součástí, neboť vyžadovaly buď sestavení zvláštních elektrod nebo obtížné chemické zpracování hmot depolarizátorových.

Vynález vychází z předpokladu, že při dnešním stavu techniky vyrobený galvanický článek nemusí pouze co do účinnosti a trvanlivosti vyhovovati všem požadavkům na moderní galvanické články kladeným, nýbrž musí býti též levným. Na těchto předpokladech jest vybudován vynález, který se vyhýbá upotřebení komplikovaných způsobů k výrobě stavebních prvků a umožňuje výrobu galvanických článků se vzdušnou depolarizací přístroji a pomůckami, obvyklými při výrobě dosavadních obyčejných článků. Vynález se provádí za použití dosud obvyklých lisovacích strojů na zhotovení panenek kol uhlíkové elektrody, a i rozměry podle vynálezu vyrobených článků mohou přesně odpovídati rozměrům článků obyčejných. Jednoduchou změnou jistých manipulací umožňuje vynález přeměnu tovární výroby zařízení na obyčejné články na výrobu článků se vzdušnou depolarizací.

Změny ve výrobě spočívají v podstatě pouze v tom, že se panenkové hmotě udělí jisté nové složení, přizpůsobené vzdušné depolarizaci a že se povrch jinak strojně jako dříve vyrobené panenky opatří povlakem, který propouští plyny, nepropouští však elektrolyt. Při tom se dbá toho, aby depolarizátorová hmota byla co nejdokonaleji ovzdušňována.

Pro panenku podle vynálezu může se na příklad používati směsi tuhy, smíchané s vypáleným práškovým uhlím, přičemž případně lze i přidati jiné pro dosavadní panenkové hmoty obvyklé přísady jako soli, eventuálně též jisté množství solí odevzdávajících kyslík. Elektrolytem může býti jakákoliv jako elektrolyt použitelná látka.

Jádro vynálezu tkví v poznatku, že při tak zvaném zavařování uhlíkové elektrody s elektrolytem obsahujícím škrob, utvoří se na povrchu panenky koloidní vrstva, která k uhlíku propouští plyn, nepropouští však elektrolyt. Výroba článků podle vynálezu budiž v dalším blíže vysvětlena na podkladě příkladu řízeného na výrobu suchého článku.

Kolem uhlíku nalisuje se za pomoci dosud obvyklých náradí buď ručně nebo strojně depolarizátorová hmota složená z 50 váhových dílů práškového dřevěného uhlí, 90 váhových dílů práškové tuhy a 60 váhových dílů salmiaku. Depolarizátorová hmota obalí se známým způsobem a obvyklými prostředky orgatinem ke zvýšení soudržnosti panenky. Pak se panenka rovněž obvyklým způsobem opatří izolací proti dotyku se zinkovým kalichem a vnoří se do elektrolytu, nalitého do zinkového kalicha. Elektrolyt se skládá z 30 objemových dílů vodného

konc. roztoku salmiaku, 30 objemových dílů vodného roztoku chloridu dvojmocného kovu a 30 objemových dílů konc. roztoku salmiaku s 20 % pšeničné mouky s 18% obsahem suchého lepku. Spodní část článku se na to ponoří na krátkou dobu do tepelné lázně, aby elektrolyt zahoustl. Průlinčitá panenka nasaje do sebe část vody elektrolytu, přičemž povrchové průlinky panenky se uzavrou tenkým povlakem lepkovým, který po povrchu panenky vytvoří průlinčitou blánu, nepropouštějící při funkci článku elektrolyt do panenky, ale dovolující průchod plynům.

Pozornost jest věnovati druhu použitého dřevěného uhlí. Zvláště dobře se osvědčilo dřevěné uhlí, získané z borového nebo smrkového dříví. Výhodným se zdá použití dřevěného uhlí krátce před mícháním semletého. Výhodnou velikostí zrn dřevěného uhlí jest uhlí as o 0,5 mm.

Jelikož článek se vzdušnou depolarizací nemůže býti jako jiné články na svém hrdle neprodyšně uzavřen, jest výhodno, uzavřítí článek nahoře podle čs. patentu č. 51982 tak, že odvzdušňovací vedení v zalévací hmotě jest upraveno bezprostředně v otvoru, kterým prostupuje elektroda, například tím, že se objímka kol uhlíku v rozsahu tloušťky zalévací hmoty vytvoří z vlnité lepenky s mnohými průduchy neb pod. Článek podle vynálezu vyrobený jest co do váhy lehčí než dosavadní články téhož výkonu a velikosti a oproti známým článkům burelovým má výkon o 30 % větší, porovnáme-li články se stejně velikými účinnými součástmi.

Patentový nárok.

Galvanický článek, kolem jehož kladné elektrody je v podobě tak zvané panenky upravena hmota, umožňující depolarizaci vzduchem a obsahující vedle jiných přísad pro vzduch dobře propustné uhlí a tuhu, přičemž k elektrolytu je přidán škrob, který vytvoří na povrchu panenky vrstvu, jež propouští plyny, nepropouští však elektrolyt, vyznačený tím, že škrobnatý substrát přidáný do elektrolytu má kromě škrobu i vysoký obsah (kolem 18 %) lepku.

75428

PATENTNÍ ÚŘAD V PRAZE

Třída 21 f. Vydáno 15. srpna 1946. PATENTOVÝ SPIS Č. 75428

Uděleno podle vládního nařízení ze dne 25 ledna 1944, č. 42 Sb.

JAROSLAV JAN PÁLA, SLANÝ. **Hůlková elektrická svítlna.**

Přihlášeno 31. července 1939. Chráněno od 15. srpna 1946.

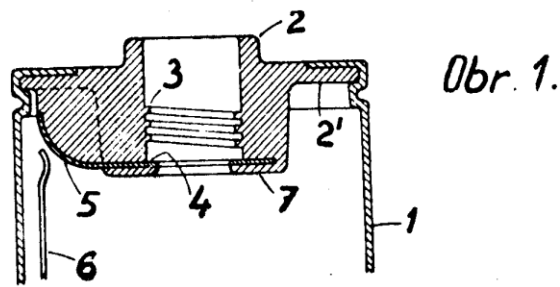
Vynález se týká hůlkové, zejména kapesní elektrické svítilny na suché baterie.

U známých svítilen tohoto druhu bývá žárovková objímka zhotovena obvykle z kovu a nesena jedním nebo několika lepenkovými kotouči, jež jsou vsazeny v horním konci pouzdra, izolují žárovkovou objímku od plechového tělesa pouzdra a současně ji ustředí vzhledem k pouzdru. Toto uspořádání má nevýhodu, že plechová žárovková objímka musí být upevněna v nějaké izolaci a tato izolace opět v horním konci pouzdra. Při hromadné výrobě nelze se ubránit, aby nedošlo jednak k malému přemístění žárovkové objímky vzhledem k izolaci a jednak k posunutí izolace vzhledem k válcovité stěně pouzdra. Zřídka tudíž se dosáhne toho, aby žárovka byla s uspokojivou přesností v ose reflektoru. Jinou nevýhodou je, že kovová žárovková objímka může přijít v nežádoucí styk s horním pólem baterie, což má při zapnutém vypínači za následek zkrat baterie.

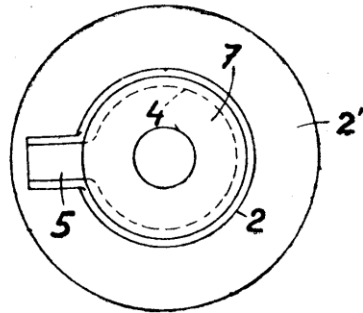
Vynález odstraňuje tyto nevýhody a jeho podstata spočívá v tom, že žárovková objímka je vytvořena s nosným izolačním kotoučem z jednoho kusu v těleso, které je zhotoveno z izolační hmoty, např. z umělé lisovací nebo stříkací izolační hmoty, a nese kovový dotyk, zjednavající připojení závitu žárovkové nožky k jednomu pólu baterie. Kovový dotyk jest účelně vytvořen v podobě prstenu, čnicího dovnitř závitu objímky a opatřeného ven vyběhávajícím jazykem, spolupracujícím s vypínačem. Výhodně je kovový dotyk s výjimkou svých dotykových částí zapuštěn v izolační hmotě tělesa, tvořícího nosný kotouč a žárovkovou objímku, takže nemůže dojít k vodivému dotyku s pólem baterie.

Výkres zobrazuje příklad provedení vynálezu. Obr. 1 je svislý řez horním koncem pouzdra svítilny. Obr. 2 je pohled zdola na těleso žárovkové objímky podle vynálezu.

V horním konci pouzdra *1* svítilny jest upevněno izolační těleso *2*, zhotovené s výhodou z umělé lisovací nebo stříkací izolační hmoty a uvnitř opatřené objímkovým závitem *3* pro žárovku. Toto těleso *2* tvoří současně obvyklý nosný izolační kotouč *2'* a nese přívodní dotyk, sestávající z plechového prstenu *4* opatřeného stranou vyběhávajícím jazykem *5*. Vnitřní okraj plechového prstenu *4* zasahuje dovnitř objímkového závitu *3*, takže žárovka při svém zašroubování dosedne závitem své nožky na vnitřní okraj vodivého prstenu *4*. Jazyk *5* vodivého prstenu *4* spolupracuje s obvyklým vypínačem *6*, který je v pouzdru *1* posouvateľný známým způsobem nahoru a dolů. Aby nemohlo dojít ke styku mezi vodivým prstenem *4* a horním pólem baterie, je prsten *4* překryt na své spodní straně izolační hmotou *7* objímkového tělesa *2*.

Obr. 2.

Patentové nároky

1. Hůlková elektrická svítilna, zejména kapesní, na suché baterie, u níž žárovková objímka je nesena izolačním kotoučem vsazeným v horním konci pouzdra svítilny, vyznačená tím, že žárovková objímka je vytvořena s nosným izolačním kotoučem (2') z jednoho kusu v těleso (2), které je zhotoveno z izolační hmoty, např. z umělé lisovací nebo stříkací izolační hmoty, a nese vodivý dotyk (4, 5), zjednávací připojení závitů žárovkové nožky k jednomu pólu baterie.

2. Svítilna podle nároku 1, vyznačená tím, že vodivý dotyk je vytvořen v podobě prstenu (4), čnicího dovnitř objímkového závitu a opatřeného ven vybihajícím jazykem (5), spolupracujícím s vypínačem (6) svítilny.

3. Svítilna podle nároku 1 nebo 2, vyznačená tím, že vodivý dotyk (4, 5) je s výjimkou svých dotykových částí zapuštěn v izolační hmoty objímkového tělesa (2).

75985

PATENTNÍ ÚŘAD V PRAZE

Třída 21 f. Vydáno 15. srpna 1947. PATENTOVÝ SPIS Č. 75985

JAROSLAV JAN PÁLA, SLANÝ. **Kostra cívky cyklistického dynamka.**

Přihlášeno 1. února 1940. Chráněno od 15. října 1946.

Vynález se týká kostry pro cívku cyklistického dynamka, u níž je použito plechových lamel, jež jsou podle staršího návrhu téhož vynálezce drženy soustředně kol rotační osy permanentního hvězdicového magnetu zalisováním do plastické, například stříkané hmoty izolačního tělesa cívkové kostry.

Dosavadní cyklistická dynamka používala k hotovení kostry hlubokotažného železného plechu, z něhož byly vylisovány nosné kotouče s lamelami jako celek. Hlubokotažný plech je pro použití v dynamku nevýhodný pro své elektrické vlastnosti, totiž pro velké ztráty vířivými proudy. Kromě toho po mechanicko-konstruktivní stránce nedovoluje toto řešení libovolné rozměry cívky, protože průměry a šířky cívky jsou vzájemně vázány.

Tyto nevýhody se nevyskytují u cívky, na níž se vztahuje tento vynález a jejíž lamely nejsou s nosnou konstrukcí z jednoho kusu, nýbrž jsou od ní odděleny a mechanicky jsou pohromadě drženy izolační hmotou kostry cívky.

Pro tuto kostru byly zkoušeny různé izolační hmoty, aniž se dospělo k plně vyhovujícím výsledkům. Vynálezce zjistil, že nejvýhodnější jak po stránce elektrické, tak i výrobní ukázaly se za tepla plastické hmoty, pozůstávající z polystyrolových vícemolekulárních polymerů, tedy polymerů styrolových, nebo vinylových, nebo fenolových, nebo formaldehydových sloučenin, jako jsou např. lisovací pryskyřice, známé pod názvy trolit, trolitul, polopas, bakelit apod.

Výkres zobrazuje příklad provedení cívky podle vynálezu, částečně v řezu a částečně v pohledu. Kostra 2 cívkového vinutí sestává z válcovitého tělesa z izolační hmoty. Toto izolační těleso nese lamely 1, sestávající z několika na sebe položených plechů, mezi sebou izolovaných. Kostra 2 s lamelami 1 soustředně obklopuje hvězdicovitý magnet 4, nesený hřídelem 3.

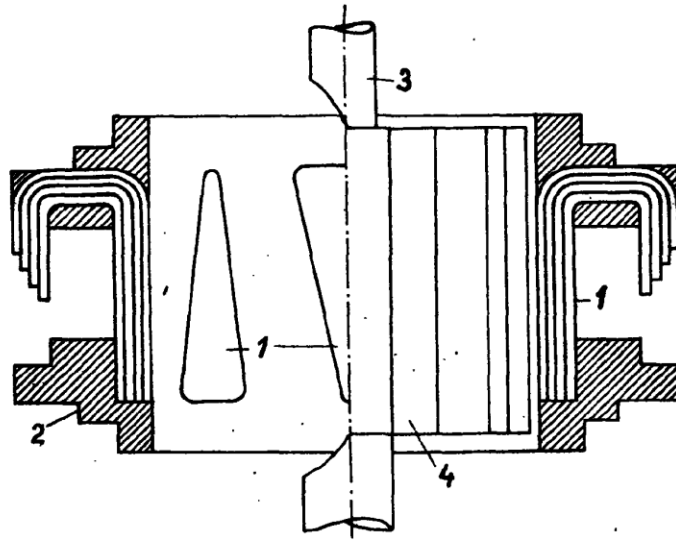
Při výrobě cívkové kostry podle vynálezu postupuje se účelně takto:

Lamely z křemíkového plechu, vhodně přizpůsobené tvaru cívky, se vloží do několikadílné formy, jejíž dutina odpovídá žádanému tvaru cívkové kostry. Izolační látka výše uvedeného druhu předejde se v lisovacím válci nějakým o sobě známým způsobem na 60 až 250 °C a v tvárném nyní stavu vstříkne se tlakem 400 až 1000 atm. do dutiny formy, kde se nechá zchladnouti na teplotu okolí.

Patentový nárok

Kostra cívky cyklistického dynamka, jejíž plechové lamely jsou nesený izolační hmotou, vyznačená tím, že izolační hmota cívkové kostry sestává ze hmoty za tepla plastické, pozůstávající z polymerů styrolových, nebo vinylových, nebo fenolových nebo formaldehydových sloučenin.

523,240

No. / č. 37747 / 38

PATENT SPECIFICATION

Convention Date (Czecho-Slovakia): Sept. 5, 1938.	Datum uzavření dohody (konvence) (Česko-Slovensko): 5. září 1938.
Application Date: (In United Kingdom): Dec. 29, 1938.	Datum přijetí: (ve Spojeném království): 29. prosince 1938.
Complete Specification Accepted: July 9, 1940.	Datum přijetí: 9. července 1940.
COMPLETE SPECIFICATION	ÚPLNÁ SPECIFIKACE
<i>Improvements in or relating to Gas-protective Filters.</i>	<i>Zlepšení filtrů plynových masek.</i>
<p>I, JAROSLAV JAN PÁLA, of Slaný, Czechoslovakia, a citizen of Czechoslovakia, do hereby declare the nature of this invention, and in what manner the same is to be performed, to be particularly described and ascertained in and by the following statement: —</p> <p>The invention relates to containers for gas protective filters of the kind affording protection against poison gas such as used in chemical warfare. It has become apparent that the known containers, especially in respect of the activated carbon filling, after a short time of working, are damaged if the interior of the container is protected on its surface with an enamel or the like covering.</p> <p>It has also been found that this disadvantage can be overcome if the direct contact of the activated carbon with the inner wall of the container is prevented.</p> <p>In accordance with the invention in a container for a gas protective filter, direct contact between the activated carbon and the inner container wall is prevented by providing throughout the extent of the activated carbon filling, and on the inside of the container, a layer of insulating material in the form of a paper strip. With this new arrangement care must be taken above all to ensure that the insert has a perfect contact not only with the inner wall of the container but also with the activated carbon filling in order that the same air resistance may be secured throughout the whole extent of the activated carbon filling, and that the flow</p>	<p>Já, JAROSLAV JAN PÁLA, občan Československa, se sídlem ve Slaném, Netovická č. 875, Československo, tímto deklaruji povahu tohoto vynálezu a jakým způsobem se má provádět, což je konkrétně popsáno a objasněno níže: —</p> <p>Vynález se týká schránek na plynové ochranné filtry, které poskytují ochranu před jedovatým plynem používaným v chemické válce. Ukázalo se, že známé schránky, zejména s ohledem na náplň aktivního uhlí, jsou po krátké době zpracování poškozeny, pokud je vnitřek nádoby na svém povrchu chráněn sklovinou nebo podobným povlakem.</p> <p>Bylo také zjištěno, že tuto nevýhodu lze překonat, pokud se zamezí přímému kontaktu aktivního uhlí s vnitřní stěnou schránky.</p> <p>Podle tohoto vynálezu je ve schránce na ochranný plynový filtr zabráněno přímému kontaktu aktivního uhlí s vnitřní stěnou schránky tím, že je v celém rozsahu náplně aktivního uhlí a na vnitřní straně schránky vytvořena izolační vrstva materiálu ve formě papírové pásky. U tohoto nového uspořádání je třeba dbát především na to, aby vložka měla dokonalý kontakt nejen s vnitřní stěnou schránky, ale také s náplní aktivního uhlí, aby bylo možné zajistit stejný odpor vzduchu v celém rozsahu náplně aktivního uhlí a to, že může být zabráněno proudění vzduchu podél izolační vrstvy.</p>

through of air along the insulating layer may be prevented.

The drawing shows in section a form of container according to the invention, given by way of example.

The Figure shows a container 1 provided with a layer of enamel on its inner surface. This container is of known form, having the activated carbon filling 2 between metal grids 3 adjacent intermediate layers of fibrous packing 4. By means of the arrangement of the paper ring 5 in firm contact both with the container 1 and with the activated carbon 2, the direct contact of the activated carbon with the container wall is prevented.

Having now particularly described and ascertained the nature of my said invention, and in what manner the same is to be performed, I declare that what I claim is: —

1. A container for a gas-protective filter characterised in that direct contact between the activated carbon and the inner container wall is prevented by providing throughout the extent of the activated carbon filling, and on the inside of the container, a layer of insulating material in the form of a paper strip.

2. The container for a gas-protective filter shown in the accompanying drawing and described with reference thereto.

Dated this 29th day of December, 1938. For the Applicant, F. J. CLEVELAND & COMPANY, Chartered Patent Agents, 29, Southampton Buildings, Chancery Lane, London, W.C.2,
Leamington Spa: Printed for His Majesty's Stationery Office, by the Courier Press. — 1940. [Price 1/-]

Výkres znázorňuje v řezu příklad schránky podle vynálezu.

Obrázek znázorňuje schránku 1, jejíž vnitřek je ošetřen vrstvou smaltu. Tato schránka je známá, má náplň aktivního uhlí 2 mezi kovovými mřížkami 3, které sousedí s mezivrstvami vláknitého obalu 4. Prostřednictvím uspořádání papírového prstence 5 v pevném kontaktu jak se schránkou 1, tak s aktivním uhlím 2, je zabráněno přímému kontaktu aktivního uhlí se stěnou schránky.

Poté, co jsem nyní konkrétně popsal a objasnil povahu mého vynálezu a způsob jeho provedení, prohlašuji, že to, co nárokují, je: —

1. Schránka pro plynový ochranný filtr se vyznačuje tím, že přímému kontaktu aktivního uhlí s vnitřní stěnou schránky je zabráněno tak, že je v celém rozsahu náplně aktivního uhlí a na vnitřní straně schránky vytvořena izolační vrstva materiálu ve formě papírové pásky.

2. Na přiloženém výkrese je znázorněna a popsána schránka na plynový ochranný filtr.

Datum: 29. prosince 1938. Pro žadatele, F. J. CLEVELAND & COMPANY, autorizované patentové agenty, 29, Southampton Buildings, Chancery Lane, London, W.C.2,
Leamington Spa: Vytisknuto pro kancelář jeho veličenstva, Courier Press. — 1940. [Cena 1/-]

359,741¹¹²² (obr. č. 222)
 No. / č. 33,287 / 30
 PATENT SPECIFICATION

Application Date: (In United Kingdom): Nov. 5, 1930.	Datum podání žádosti: (ve Spojeném království): 5. listopadu 1930.
Complete Accepted: Oct. 29, 1931.	Datum přijetí: 29. října 1931.
COMPLETE SPECIFICATION.	ÚPLNÁ SPECIFIKACE
<i>Guarantee Loop for Electric Batteries.</i>	<i>Záruční uzávěr pro elektrické baterie.</i>
<p>I, JAROSLAV JAN PÁLA, of Slaný, Czechoslovakia, a citizen of Czechoslovakia, do hereby declare the nature of this invention, and in what manner the same is to be performed, to be particularly described and ascertained in and by the following statement: —</p> <p style="text-align: center;">The invention relates to guarantee loops for electric batteries.</p> <p>A known form of guarantee loop consists of two strips. The inner strip has two transverse slots through which the contact tongues are pushed, the central part of the inner strip being covered over by the external strip. This arrangement, however, affords no reliable protection against a discharge of the battery without injury to the guarantee loop, because the two contact tongues remain accessible from the outside at a considerable portion of their upper surface and also laterally.</p> <p>It has also been proposed to provide a covering strip which will completely cover the top of the battery and thereby prevent access to the contact tongues except through holes provided in the strip.</p> <p>The invention consists in a guarantee loop for electric batteries comprising a removable strip provided with three transverse slots through which the contact tongues are threaded and a second strip arranged to extend over all the parts of the contact tongues not covered over by the slotted strip.</p>	<p>Já, JAROSLAV JAN PÁLA, občan Československa, se sídlem ve Slaném, Netovická č. 875, Československo, tímto deklaruji povahu tohoto vynálezu a jakým způsobem se má provádět, což je konkrétně popsáno a objasněno níže: —</p> <p style="text-align: center;">Vynález se týká záručního uzávěru pro elektrické baterie.</p> <p>Známa forma zajišťovací smyčky se skládá ze dvou pásů. Vnitřní pás má dvě příčné štěrbin, jimiž jsou provlečeny kontaktní jazýčky, přičemž střední část vnitřního pásu je překryta vnějším pásem. Toto uspořádání však neposkytuje žádnou spolehlivou ochranu proti vybití baterie bez poškození záručního uzávěru, protože oba kontaktní jazýčky zůstávají přístupné z vnějšku ze značné části shora a také z boku.</p> <p>Rovněž bylo navrženo přidat krycí pás, který zcela zakryje horní část baterie, a tím zabráni přístupu ke kontaktním jazýčkům s výjimkou otvorů v pásu.</p> <p>Vynález spočívá v záručním uzávěru pro elektrické baterie obsahujícím odnímatelný pás opatřený třemi příčnými štěrbinami, přes něž jsou prostrčeny kontaktní jazýčky opatřeny, a druhý pás je uspořádán tak, aby se rozprostíral přes všechny části kontaktních jazýčků, které nejsou kryty štěrbinovým pásem.</p>

¹¹²² Tento vynález řeší stejnou otázku jako československý patent Čs. P. 61087. Průvodní text v angličtině se však od českého poněkud liší. Viz výše.

The invention is more fully described below with reference to the accompanying drawings wherein: —

Figure 1 shows the inner strip, Figure 2 the battery in plan with contact tongues pushed through the slot of the inner strip, and Figure 3 is a plan of the battery with an outer strip fastened over it.

The inner strip 1 is provided with three transverse slots 2, 3, 4. Through the transverse slot 2 there is pushed through up to its base the contact tongue 5 which is afterwards bent horizontally inwards in such wise that it will lie above the strip 1. The other contact tongue 6 attached to the periphery of the battery, is also bent horizontally inwards and threaded insuchwise through the two transverse slots 3, 4 that part of the contact tongue lying between its base and the transverse slot 4 and also its free end pushed through the transverse slot 3 are covered over by the strip 1, whilst the part lying between the two transverse slots 3 and 4 remains above the strip 1.

The external strip 7 is so broad that it will cover over all the three transverse slots 2, 3 a 4. The strip 7 is provided with two small, preferably circular, openings 8, 9, so that on fastening it transversely above the inner strip 1, i. e. above the parts of the contact tongues 5, 6 not covered over by the strip 1, the holes are over the uncovered parts of the tongues. These openings 8, 9 permit of the usual testing of the battery but do not afford any possibility, without injury to the guarantee loop, of connecting up the two contact tongues 5, 6 for a long period of time to a circuit and thus of discharging the battery.

Having now particularly described and ascertained the nature of my said invention and in what manner the same is to be performed, I declare that what I claim is:

—

Vynález je podrobněji popsán níže s odkazem na připojené výkresy, kde: —

Obrázek 1 znázorňuje vnitřní pás, na obrázku 2 je plánek baterie s kontaktními jazýčky protlačenými přes šterbinu vnitřního pásu a na obrázku 3 je plánek baterie s vnějším pásem připevněným přes baterii.

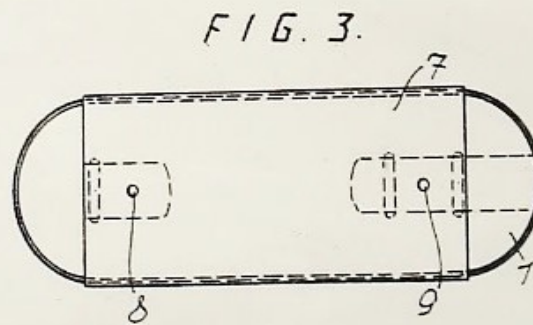
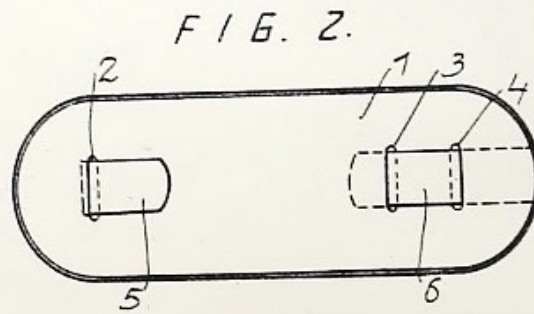
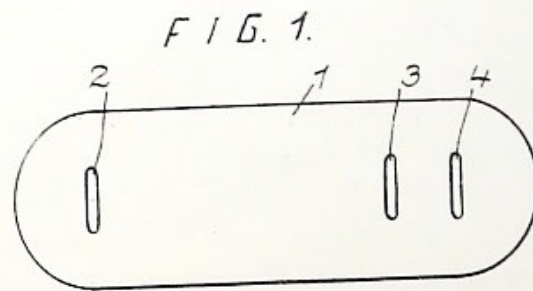
Vnitřní pás 1 je opatřen třemi příčnými drážkami 2, 3, 4. Příčnou šterbinou 2 je prostrčen až ke své základně kontaktní jazýček 5, který je následně ohnut vodorovně dovnitř tak, aby ležel nad pásem 1. Druhý kontaktní jazýček 6 připevněný k periferii baterie je také ohnut vodorovně dovnitř a prostrčen naruby dvěma příčnými šterbinami 3, 4, přičemž část kontaktního jazýčku leží mezi jeho základnou a příčnou šterbinou 4 a také jeho volný konec prostrčený přes příčnou šterbinu 3 je překryt pásem 1, zatímco část ležící mezi dvěma příčnými šterbinami 3 a 4 zůstává nad pásem 1.

Vnější pás 7 je tak široký, že pokrývá všechny tři příčné šterbiny 2, 3 a 4. Pás 7 je opatřen dvěma malými, nejlépe kruhovými otvory 8, 9, takže při jeho upevnění příčně nad vnitřním pásem 1, tj. nad částmi kontaktních jazýčků 5, 6, které nejsou překryty pásem 1, se otvory nacházejí nad odkrytými částmi jazýčků. Tyto otvory 8, 9 umožňují obvyklé testování baterie, ale neumožňují, bez poškození záručního uzávěru, dlouhodobé připojení dvou kontaktních jazýčků 5, 6 k obvodu a tím vybití baterie.

Poté, co jsem zvláště popsal a objasnil povahu mého uvedeného vynálezu, a jak se má provést, prohlašuji, že to, co nárokuji, je: —

<p>1. A guarantee loop for electric batteries comprising a removable strip provided with three transverse slots through which the contact tongues are threaded and a second strip arranged to extend over all the parts of the contact tongues not covered over by the slotted strip.</p> <p>2. A guarantee loop as claimed in claim 1, characterised by the fact that the covering strip (7) is provided with two openings (8, 9), which after its being fastened in position lie above the parts of the two contact tongues (5, 6) not covered by the inner strip (1).</p> <p>3. A guarantee loop as claimed in claim 1, characterised by the fact that part of the contact tongue (6), which is attached to the circumference of the battery, lying between its base and the transverse slots (4) of the inner strip (1) through which it is pushed, is covered over by the inner strip (1).</p> <p>4. A guarantee loop as claimed in claim 1, characterised by the fact that for the contact tongue (6) attached to the cir- ...</p> <p style="text-align: right;">[Price 1/-]</p>	<p>1. Záruční uzávěr pro elektrické baterie obsahuje odnímatelný pás opatřený třemi příčnými štěrbinami, jimiž jsou prostrčeny kontaktní jazýčky a druhým pásem aplikovaným tak, aby překrýval všechny části kontaktních jazýčků, které nejsou zakryty štěrbinovým pásem.</p> <p>2. Záruční uzávěr podle nároku 1 se vyznačuje tím, že krycí pás (7) je opatřen dvěma otvory (8, 9), které po svém upevnění leží nad částmi obou kontaktních jazýčků (5, 6) nepokryté vnitřním pásem (1).</p> <p>3. Záruční uzávěr podle nároku 1 se vyznačuje tím, že část kontaktního jazýčku (6), která je připojena k vnějšímu obalu baterie, který leží mezi svou základnou a příčnými drážkami (4) vnitřního pásu (1), jímž je prostrčen, je překryt vnitřním pásem (1).</p> <p>4. Záruční uzávěr podle nároku 1 se vyznačuje tím, že pro kontaktní jazýček (6) upevněný k ...</p> <p style="text-align: right;">[Cena 1/-]</p>
--	---

[This Drawing is a full-size reproduction of the Original.]

Charles & Read Ltd. Photo Litho.

Obr. č. 222 Výkres k patentu č. 359,741.¹¹²³

¹¹²³ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 7, sign. č. 98.

379,141

No. / č. 33,287/30

PATENT SPECIFICATION

Application Date: Oct. 26, 1931.	Datum přijetí žádosti: 26. října 1931.
Complete Accepted: Aug. 25, 1932.	Datum přijetí: 25. srpna 1932.
COMPLETE SPECIFICATION (AMENDED)	ÚPLNÁ SPECIFIKACE (ZMĚNA)
<i>An Improved Electrolyte for Galvanic Dry Cells of the Manganese Dioxide Type.</i>	<i>Zlepšený elektrolyt pro galvanické suché články na bázi oxidu manganičitého.</i>
<p>I, JAROSLAV JAN PÁLA, of Czecho-slovakian nationality, of Netovická No. 875, Slaný, Czechoslovakia, do hereby, declare the nature of this invention and in what manner the same is to be performed, to be particularly described and ascertained in and by the following statement: —</p> <p>Of late years it has been endeavoured in the electric cell industry, to replace the ammonium chloride, used from the outset for producing electrolytes, by more neutral and less corrosive salts, more especially by magnesium and calcium chloride (German Patent No. 360,660). Since however certain advantages of the cells with new electrolytes, such as more especially an improved capacity of storage, were counterbalanced by other drawbacks, use has been made hitherto mainly of mixtures of the two salts only. Known electrolytes have been thickened by inert substances, such as by starch, gelatine, silica and the like, which naturally increased the internal resistance of the cells. In comparison therewith it has been found according to the invention, that the solutions of the salts of the alkaline earth metals and the metals of the magnesium group can be converted by the action of the hydroxides of the alkali metals, into neutral, gelatinous masses, which in themselves are such a satisfactory and dense electrolyte, that generally, they do not need either a specific thickening agent, or any other addition with the exception of the usual small amount of a mercury salt for the automatic amalgamation of the zinc electrodes. According to the invention however use is advisably made of a mercury salt of some</p>	<p>Já, JAROSLAV JAN PÁLA, občan Československa, se sídlem ve Slaném, Netovická č. 875, Československo, tímto deklaruji povahu tohoto vynálezu a jakým způsobem se má provádět, což je konkrétně popsáno a objasněno níže: —</p> <p>V posledních letech se v průmyslu elektrických článků usilovalo o nahrazení chloridu amonného, který byl od počátku používán pro výrobu elektrolytů, neutrálnějšími a méně korozivními solemi, zejména chloridem hořečnatým a vápenatým (německý patent č. 360 660). Protože však některé výhody článků s novými elektrolyty, jako je zejména zvýšená kapacita skladování, byly vyváženy jinými nevýhodami, používaly se až dosud hlavně pouze směsi těchto dvou solí. Známé elektrolyty byly zahuštěny inertními látkami, jako je škrob, želatina, oxid křemičitý a podobně, které přirozeně zvyšovaly vnitřní odpor článků. Ve srovnání s výše uvedeným bylo podle vynálezu zjištěno, že roztoky solí kovů alkalických zemin a kovů skupiny hořčíku mohou být přeměněny působením hydroxidů alkalických kovů na neutrální, želatinové hmoty, které jsou samy o sobě tak uspokojivým a hustým elektrolytem, že obecně pro automatickou amalgamací zinkových elektrod nepotřebují ani specifické zahušťovadlo, ani žádné další přísady, s výjimkou obvyklého malého množství rtuť. Podle vynálezu se však s výhodou používá rtuťová sůl nějaké organické kyseliny, jako je například kyselina kyanovodíková.</p>

organic acid., such as for instance hydrocyanic acid.

In the production of the electrolyte in practice the procedure is such that to a solution, for instance a magnesium salt, such as magnesium chloride, while stirring, hydroxide such as for instance sodium alkali hydroxide, is added in sufficient amount so that a gelatinous mass is formed, the resulting liquid having a neutral reaction. More or less favourable results can be obtained according to the concentration and temperature of the reacting substances. The most favourable conditions can be ascertained for each pair of salts by preliminary tests. In addition to the well-known good storage capacity of the cells with neutral electrolytes, the new electrolyte ensures a very small internal resistance during the whole life of the cell, a higher terminal voltage and a particularly good recovery capacity in discharging. If desired, the electrolyte can also be additionally thickened by well-known thickening agents, in which case comparatively small amounts are sufficient so that the drawbacks caused thereby are slight. Particularly satisfactory is the addition of a meal with a large or increased content of gluten with which the electrolyte coagulates better, without the motion of the ions being affected. This favourable influence can be further assisted by a small amount of aluminium oxide. I am aware of German Patent Specification No. 46,360 according to which an electrolyte for a dry cell is given a pasty consistency by mixing with the exciting salts (any desired chlorides of alkalies or alkaline earths) a mineral gelatine prepared from magnesia and magnesium chloride solution. For this purpose the exciting salt may be stirred up with magnesium chloride solution and magnesia ...

Při výrobě elektrolytu je postup v praxi takový, že k roztoku, například hořečnaté soli, jako je chlorid hořečnatý, se za míchání přidá hydroxid, jako například hydroxid sodný, v dostatečném množství, takže se vytvoří želatinová hmota a výsledná kapalina má neutrální reakci. Více či méně příznivé výsledky lze získat podle koncentrace a teploty reagujících látek. Nejvýhodnější podmínky lze zjistit pro každou dvojici solí předběžnými testy. Kromě dobře známé dobré akumulací kapacity článků s neutrálními elektrolyty zajišťuje nový elektrolyt velmi malý vnitřní odpor po celou dobu životnosti článku, vyšší svorkové napětí, a obzvláště dobrou regenerační schopnost při vybíjení. Je-li to žádoucí, může být elektrolyt navíc zahuštěn dobře známými zahušťovadly, přičemž v tomto případě postačují poměrně malá množství, takže takto vzniklé nevýhody jsou malé. Obzvláště uspokojivé je přidání mouky s velkým nebo zvýšeným obsahem lepku, s nímž elektrolyt lépe koaguluje, aniž by byl ovlivněn pohyb iontů. Tento příznivý vliv lze ještě umocnit přidáním malého množství oxidu hlinitého. Jsem si vědom německého patentového spisu č. 46 360, podle kterého je elektrolyt pro suchý článek pastovité konzistence a je smícháván s excitovanými solemi (jakýmkoli požadovaným chloridem alkalických kovů nebo alkalických zemin) minerální želatiny připravené z roztoku hořčíku a chloridu hořečnatého. Za tímto účelem lze excitovanou sůl smíchat s roztokem chloridu hořečnatého a hořčíku ...

388,471 (obr. 223)

No. / č. 27,954 / 31

PATENT SPECIFICATION

Application Date: Oct. 8, 1931.	Datum podání žádosti: 8. října 1931.
Complete Accepted: March 2, 1933.	Datum přijetí: 2. března 1933.
COMPLETE SPECIFICATION (AMENDED)	ÚPLNÁ SPECIFIKACE (ZMĚNA)
<i>Improvements in and relating to electric Dry Batteries.</i>	<i>Zlepšení elektrických suchých baterií.</i>
<p>I, JAROSLAV JAN PÁLA, of Czecho-slovakian nationality, of Netovická No. 875, Slaný, Czechoslovakia, do hereby, declare the nature of this invention and in what manner the same is to be performed, to be particularly described and ascertained in and by the following statement: —</p> <p>This invention relates to an electric dry battery intended especially for anode batteries for wireless reception which is composed of dry elements insulated from one another in which both the zinc containers and the dollies or depolarisation mass are of rectangular shape. According to the invention the insulating envelopes consist of strips which are bent round two longitudinal edges of the dry elements in U-shape, thus effectively preventing electrical leakage.</p> <p>It has been already proposed in dry batteries composed of a large number of round cells to arrange such cells vertically within individual compartments provided for them in a nest which is fitted in a case and is constructed of waterproofed material, each cell being further encased in a wrapper of water-proofed material in order to prevent short-circuiting between adjacent cells and no claim is made to such a construction.</p> <p>It has already been proposed to provide for an electric dry cell a zinc container of polygonal cross-section, the sides and bottom of which are formed from a single piece of metal, the container being seamless and having considerably greater depth than the greatest diagonal of the cross-section. Rectangular or square zinc</p>	<p>Já, JAROSLAV JAN PÁLA, občan Československa, se sídlem ve Slaném, Netovická č. 875, Československo, tímto deklaruji povahu tohoto vynálezu a jakým způsobem se má provádět, což je konkrétně popsáno a objasněno níže: —</p> <p>Vynález se týká elektrické suché baterie určené zejména pro anodové baterie pro bezdrátový příjem, která se skládá ze suchých, vzájemně izolovaných prvků, u nichž jsou zinkové nádoby, panenky i depolarizační hmota obdélníkového tvaru. Podle vynálezu se izolační obálky skládají z pásů, které jsou vytvářeny kolem dvou podélných okrajů suchých prvků do tvaru písmene U, čímž účinně brání úniku elektriny.</p> <p>Již dříve bylo navrženo uložit kruhové články v jednotlivých oddílech suchých baterií svisle do sady, která je namontována v pouzdře a je vyrobena z vodotěsného materiálu, přičemž každý článek je dále uzavřen do vodotěsného obalu tak, aby se zabránilo zkratu mezi sousedními články. Na takovou konstrukci se nevztahuje žádný nárok.</p> <p>Již bylo navrženo ukládat elektrický suchý článek do zinkové nádoby s polygonálním průřezem, jehož strany a dno jsou vytvořeny z jediného kusu kovu, přičemž tento kontejner je hladký a má podstatně větší hloubku než největší úhlopříčku průřezu. Zinkové nádoby s obdélníkovým nebo čtvercovým</p>

containers have been employed for assembling in a rectangular box or container in order to avoid the loss of space which occurs when round cells are assembled in this manner.

A battery according to the invention is illustrated by way of example in the accompanying drawing, in which:

Figure 1 shows the battery in perspective, Figure 2 shows the upper end of the battery in longitudinal section. Figure 3 shows the battery in cross section, Figure 4 is a perspective view of the insulating envelope, and Figure 5 shows an insulating envelope spread out in a plane.

The battery consists of dry elements 1 in which the zinc containers as well as the dollies or the depolarisation mass have rectangular cross sections so that the available space is utilised in the best manner and the greatest output of the elements for the given space is obtained. In order to avoid the danger of unintentional discharge, the individual elements are electrically insulated from the common casing as well as from one another. For this purpose the separate elements, before being assembled, are provided with insulating envelopes of impregnated paper or the like. An alternative method is that, the elements after having been provided with the insulating envelopes are dipped into a melted insulating material. The insulating envelope consists preferably of paper strips 2, 3 (Figure 4), which are bent in U-shape over two longitudinal edges of the individual element 1. In a battery consisting of three elements, a strip 2 is preferably applied from outside over each of the two end elements so as to surround each element on three sides. On the middle element on the other hand, a strip 3 is applied at each side, which covers the side of the element turned towards the next element entirely, and covers a part of each of the adjacent walls over their whole height. An insulating

půdorysem již byly použity pro montáž do skříněk nebo nádob s obdélníkovým půdorysem s cílem vyhnout se ztrátě prostoru, k němuž dochází, pokud se tímto způsobem montují články s kruhovým půdorysem (válcové články).

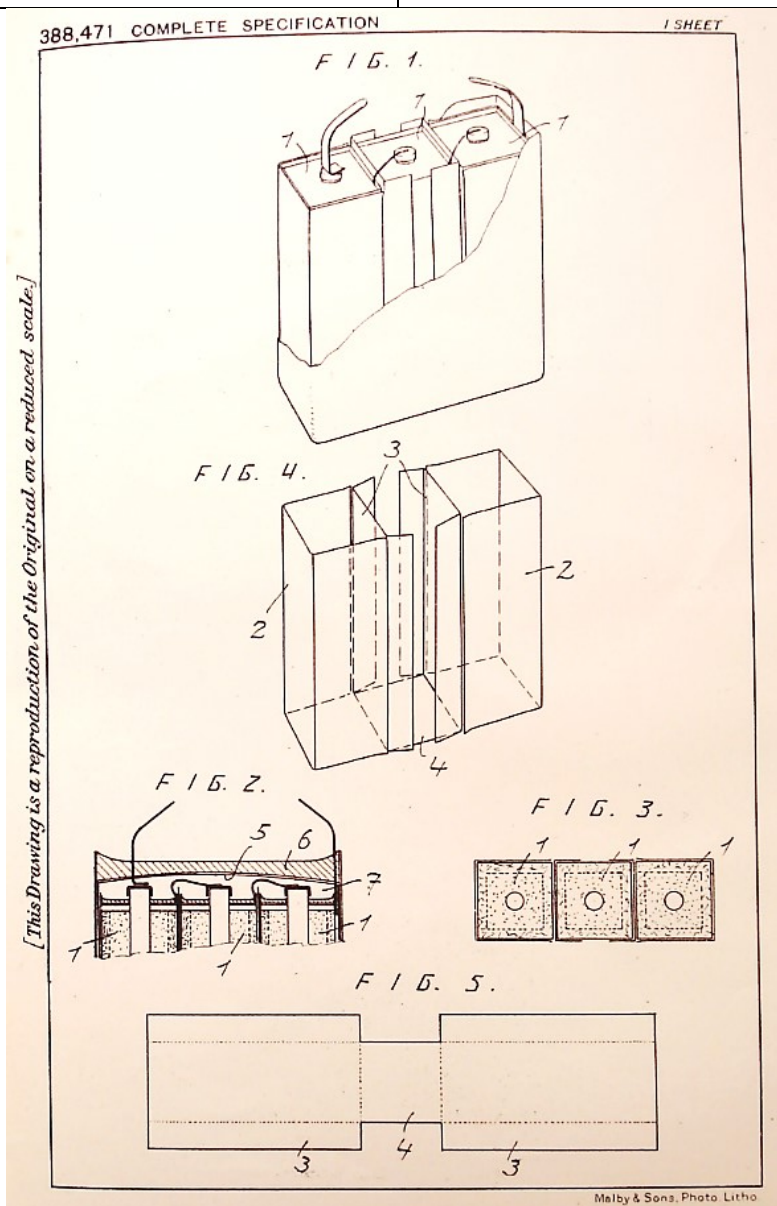
Příklad baterie podle tohoto vynálezu je znázorněn na výkrese, kde:

Obrázek 1 znázorňuje baterii v perspektivě, obrázek 2 zobrazuje horní konec baterie v podélném řezu. Obrázek 3 zobrazuje baterii v řezu, obrázek 4 je perspektivní pohled na izolační obálku a obrázek 5 zobrazuje izolační obálku rozloženou v rovině.

Baterie sestává ze suchých prvků 1, ve kterých zinkové nádoby, panenky nebo depolarizační hmota mají pravoúhlé průřezy, takže dostupný prostor je využit nejlepším způsobem a získá se největší výstup prvků pro daný prostor. Aby se předešlo nebezpečí neúmyslného vybití, jsou jednotlivé prvky elektricky izolovány od společného pouzdra i vzájemně. K tomuto účelu jsou samostatné prvky před sestavením opatřeny izolačními obálkami z impregnovaného papíru nebo podobně. Alternativně jsou prvky poté, co byly opatřeny izolačními obálkami, ponořeny do roztaveného izolačního materiálu. Izolační obálka sestává s výhodou z papírových proužků 2, 3 (obrázek 4), které jsou vytvářeny do tvaru U kolem dvou podélných okrajů jednotlivého prvku 1. V baterii sestávající ze tří prvků je proužek 2 s výhodou aplikován z vnějšku na každý ze dvou koncových prvků tak, aby obklopoval každý prvek ze tří stran. Na středním prvku je, naproti tomu, na každé straně nanesen proužek 3, který zakrývá stranu prvku otočenou úplně směrem k dalšímu prvku a pokrývá část každé z přilehlých stěn po celé své výšce. Izolační obálka je s výhodou vytvořena spojením dvou proužků 3 dohromady sítí 4, jejíž rozměry odpovídají rozměrům dna prvku (obrázek 5). Dosud bylo obvyklé opatřit prvky, které tvoří

envelope is preferably made by joining the two strips 3 together by a web 4 the dimensions of which correspond to those of the bottom of the element (Figure 5). It has hitherto been usual to provide the elements forming the battery and connected together directly with a covering layer of melted material. This material does not adhere well to metal parts and, since above the element there is no space left for the gases which are formed, the covering layer can easily be deformed or broken. For this reason, there is applied above the elements 1 which are placed together connected up first, a cover 5 of ...

baterii a které jsou spojeny přímo s krycí vrstvou roztaveného materiálu. Tento materiál dobře nepřiléhá ke kovovým částem, a protože nad prvky není žádný prostor pro vznikající plyny, může se krycí vrstva snadno deformovat nebo rozbít. Proto je nad použitými prvky 1, které jsou propojeny jako první, umístěn kryt 5 ...

Obr. č. 223 Výkres k patentu č. 388,471.¹¹²⁴

¹¹²⁴SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 7, sign. č. 106.

375,644 (obr. č. 224)

No. / č. 27,953 / 31

PATENT SPECIFICATION

Application Date: Oct. 8, 1931.	Datum podání žádosti: 8. října 1931.
Complete Accepted: June 30, 1932.	Datum přijetí: 30. června 1932.
COMPLETE SPECIFICATION	ÚPLNÁ SPECIFIKACE
Improvements in Anode Batteries for Wireless Receivers.	Zlepšení anodových baterií pro bezdrátové přijímače.
<p>I, JAROSLAV JAN PÁLA, of Czecho-slovakian nationality, of Netovická No. 875, Slaný, Czechoslovakia, do hereby, declare the nature of this invention and in what manner the same is to be performed, to be particularly described and ascertained in and by the following statement: —</p> <p>This invention relates to an anode battery for wireless receivers. It has been previously proposed to provide lids of high tension batteries for wireless signalling apparatus with double ended spring connectors, arranged diagonally and secured to the lid by eyelets intermediately of their ends, each end engaging with one terminal only of battery unit, to connect adjacent battery units. According to the present invention there is fastened to the cover over each terminal of a battery unit a resilient contact so that the plan projections of each terminal and the corresponding contact cover each other as nearly as possible, each contact of one row being connected with the next contact of the opposite row by a metal strip arranged diagonally inside the cover, and each pair of interconnected contacts being provided with one externally accessible socket. The invention is illustrated by way of example in the accompanying drawing. Fig. 1 is a plan view with the cover raised, Fig. 2 is a plan with the cover closed and Fig. 3 a cross-section on the line X—X. The anode battery consists of a box 1 with a cover 2, which can be raised, in which separate battery parts 3 with equal long contact tongues 4 and 5 can be loosely placed side by side close together so that any desired battery section can be easily exchanged. The cover 2 may also be removable and the battery sections can be</p>	<p>Já, JAROSLAV JAN PÁLA, občan Československa, se sídlem ve Slaném, Netovická č. 875, Československo, tímto deklaruji povahu tohoto vynálezu a jakým způsobem se má provádět, což je konkrétně popsáno a objasněno níže: —</p> <p>Tento vynález se týká anodové baterie pro bezdrátové přijímače. Dříve bylo navrženo opatřit víka vysokonapěťových baterií pro bezdrátové signalizační přístroje s dvojitými pružinovými konektory, uspořádanými diagonálně a upevněnými k víku očky na koncích konektorů, přičemž každý konec je připojen pouze k jedné svorce bateriové jednotky, aby bylo možné připojit sousední bateriové jednotky. Podle předkládaného vynálezu je ke krytu na každé svorce bateriové jednotky připevněn pružný kontakt tak, že výstupky každé svorky a odpovídající kontaktní kryt se navzájem co nejvíce spojují, přičemž každý kontakt jedné řady je spojen s vedlejším kontaktem protilehlé řady kovovým pásem umístěným diagonálně uvnitř krytu a každý pár propojených kontaktů je opatřen jednou zásuvkou přístupnou zvenčí. Vynález je znázorněn formou příkladu na připojeném výkresu. Obr. 1 je půdorys se zvednutým krytem, Obr. 2 je půdorys se zavřeným krytem a Obr. 3 je řez vedený rovinou X—X. Anodová baterie sestává z krabice 1 s krytem 2, který lze zvednout, v němž mohou být oddělené části baterie 3 se stejně dlouhými kontaktními jazýčky 4 a 5, které jsou volně umístěny vedle sebe tak, aby se dal libovolný úsek baterie podle potřeby snadno vyměnit. Kryt 2 může být také odnímatelný a oddíly baterie mohou být umístěny v několika paralelních řadách ve skřínce odpovídající šířky. Na vnitřní straně</p>

placed in several parallel rows in the correspondingly broader box. On the inner side of the cover 2 is secured a row of resilient pairs of contacts 6, 7 for each row of battery sections 3, in such a manner that when the cover 2 is closed down or put on, the contacts 6 touch the contact tongues 4 and the contacts 7 touch the contact tongues 5. The contacts 6 and 7 are preferably formed of metal strips bent in S-shape (Fig. 3). Each contact 7 is conductively connected with the contact 6 of the next pair of contacts by means of a metal strip 8 provided inside the cover 2. With the first contact 7 and with each of the contacts 6 there is conductively connected a socket 9, passing through the cover and accessible from outside, which is surrounded by an insulating ring 10 of celluloid, vulcanite or the like, projecting over its outer end whereby any accidental short circuit is prevented. By introducing the plugs into suitably chosen sockets 9, any desired number of the battery sections 3 can be put in circuit and a suitable voltage: obtained. Each pair of interconnected contacts 6—7 together with the connecting strip 8 may be made in one piece. Having now particularly described and ascertained the nature of my said invention and in what manner the same is to be performed, I declare that what I claim is: —

1. An anode battery for wireless receiver, with spring connectors fastened to the lid so as to connect adjacent battery units in series, characterised by the feature that over each terminal of a battery unit there is fastened to the cover a resilient contact so that the plan projections of each terminal and the corresponding contact cover each other as nearly as possible, each contact of one row being connected with the next contact of the opposite row by a metal strip arranged diagonally inside the cover, and each pair of interconnected contacts being provided with one externally accessible socket.

krytu 2 je zajištěna řada pružných párů kontaktů 6, 7 pro každou řadu bateriových oddílů 3 takovým způsobem, že když je kryt 2 uzavřen nebo nasazen, kontakty 6 se dotknou kontaktu jazýčky 4 a kontakty 7 se dotýkají kontaktních jazýčků 5. Kontakty 6 a 7 jsou s výhodou vytvořeny z kovových pásů vytvarovaných do tvaru S (Obr. 3). Každý kontakt 7 je vodivě spojen s kontaktem další dvojice kontaktů 6 pomocí kovového pásu 8 umístěného v krytu 2. S prvním kontaktem 7 a s každým z kontaktů 6 je vodivě spojena zásuvka 9 procházející krytem a přístupná zvnějšku, která je obklopena izolačním prstencem 10 z celuloidu, vulkanitu nebo podobně, vyčnívajícím přes jeho vnější konec, čímž je zabráněno náhodnému zkratu. Zavedením zástrček do vhodně zvolených zásuvek 9 lze zapojit jakýkoli požadovaný počet oddílů baterie 3 a získat vhodné napětí. Každá dvojice propojených kontaktů 6—7 spolu se spojovacím pásem 8 může být vyrobena z jednoho kusu. Poté, co jsem zvláště popsal a objasnil povahu mého uvedeného vynálezu a jak se má provést, prohlašuji, že to, co nárokuji, je: —

1. Anodová baterie pro bezdrátový přijímač s pružinovými konektory připevněnými k víku tak, aby byly spojeny sousední bateriové jednotky do série, se vyznačuje tím, že přes každou svorku bateriové jednotky je upevněn ke krytu pružný kontakt tak, aby výstupky každé svorky odpovídaly co nejvíce příslušným kontaktním krytům, přičemž každý kontakt jedné řady je spojen se sousedním kontaktem protější řady kovovým pásem umístěným diagonálně v krytu a každá dvojice propojených kontaktů je opatřena jednou zvnějšku přístupnou zásuvkou.

2. An anode battery as claimed in claim 1, characterised by the feature that the resilient contacts each consist of a metal strip bent in S-shape.

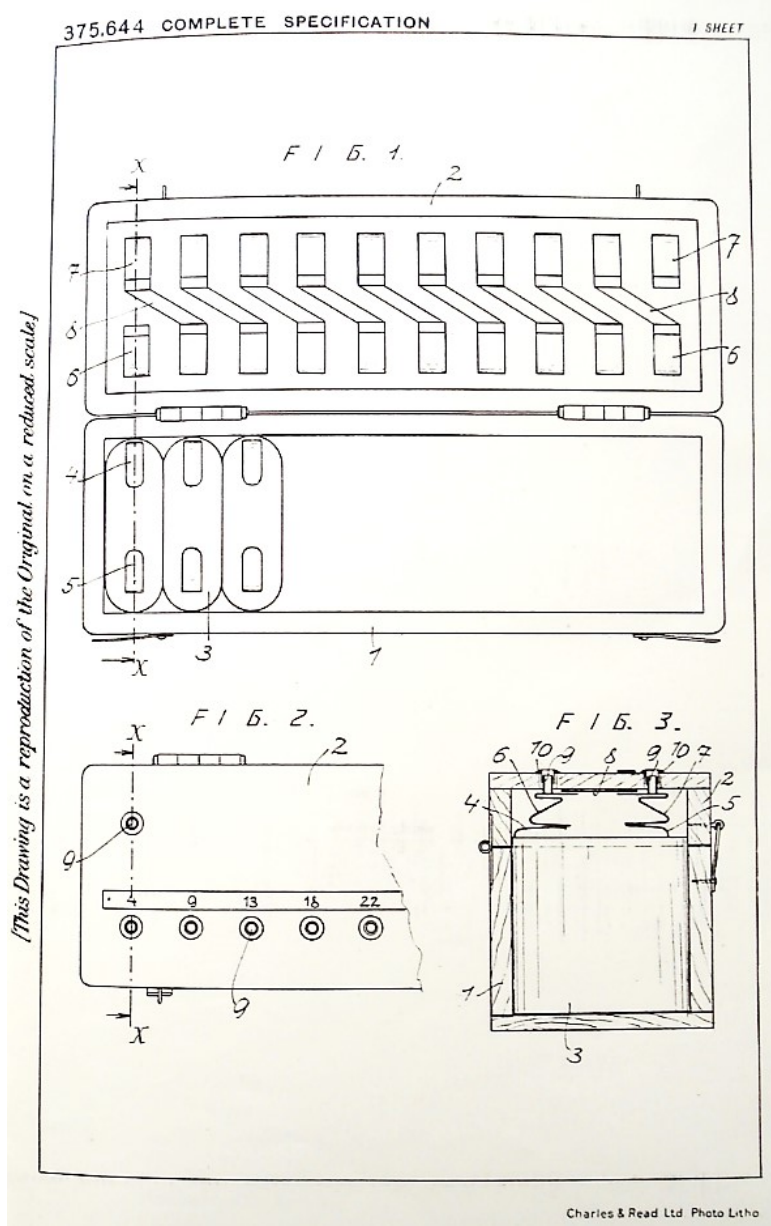
3. An anode battery as claimed in claim 1, characterised by the feature that one contact of each of two adjacent pairs of contacts and the metal strip connecting these contacts conductively are made in one piece.

4. An anode battery as claimed in claim 2, characterised by the feature that...

2. Anodová baterie podle nároku 1 se vyznačuje tím, že pružné kontakty jsou vždy tvořeny kovovým pásem vytvarovaným do tvaru S.

3 Anodová baterie podle nároku 1 se vyznačuje tím, že vždy jeden kontakt z každých dvou sousedních párů kontaktů a kovový pás, který tyto kontakty vodivě spojuje, jsou vyrobeny z jednoho kusu.

4. Anodová baterie podle nároku 2, se vyznačuje tím, že ...

Obr. č. 224 Výkres k patentu č. 375,644.¹¹²⁵

¹¹²⁵ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 7, sign. č. 103.

351,823

No. / č. 26,576 / 30

PATENT SPECIFICATION

Application Date: Sept, 5, 1930.	Datum podání žádosti: 5. září 1930.
Complete Accepted: July 2, 1937.	Datum přijetí: 2. července 1937.
COMPLETE SPECIFICATION	ÚPLNÁ SPECIFIKACE
<i>Improvements in or relating to Electric Pocket Lamps.</i>	<i>Zlepšení elektrických kapesních svítilen.</i>
<p>We, PÁLA A SPOL., AKCIOVÁ TOVÁRNA ELEKTRICKÝCH ČLÁNKŮ A BATERIÍ VE SLANÉM, a corporate body organised under the laws of Czecho-slovakia, and JAROSLAV JAN PÁLA, a citizen of the Republic of Czecho-slovakia, both of Slaný, Czecho-slovakia, do hereby declare the nature of this invention and in what manner the same is to be performed, to be particularly described and ascertained in and by the following statement: —</p> <p>The present invention resides in the provision of an electric pocket lamp with axially displaceable handle which serves for switching the current on and off.</p> <p>The pocket lamp according to the invention is shown in the accompanying drawing in front elevation. The handle 3 made of conductive material is rotatable and mounted in guides 2, 2¹ so as to be axially displaceable, which guides are attached to the lamp covering 1 which is not made of conductive material. Between the two guides 2, 2¹ there are arranged two metal buttons or knobs 4, 4¹ which are so arranged as to co-act with circumferential grooves 5, 5¹ provided at the ends of the handle 3. The guide 2 forms one and the knob 4¹ the other pole of the battery circuit. In the front side of the pocket lamp there is inserted a reflector 6 for the incandescent lamp 7.</p> <p>In the position shown in the drawings in which the knob 4¹ engages with the groove 5¹ the circuit is closed. If the handle 3 be moved to the right until the knob 4 engages with the groove 5 then the</p>	<p>My, PÁLA A SPOL., AKCIOVÁ TOVÁRNA ELEKTRICKÝCH ČLÁNKŮ A BATERIÍ VE SLANÉM, právnická osoba organizovaná podle zákonů Česko-slovenska, a JAROSLAV JAN PÁLA, občan Republiky československé, Slaný, Československo, tímto deklaruji povahu tohoto vynálezu a jakým způsobem se má provádět, což je konkrétně popsáno a objasněno níže: —</p> <p>Předkládaný vynález spočívá v poskytnutí elektrické kapesní lampy s axiálně posuvnou rukojetí, která slouží k zapínání a vypínání proudu.</p> <p>Kapesní svítilna podle vynálezu je znázorněna na připojeném výkresu v čelním pohledu. Rukojeť 3 vyrobená z vodivého materiálu je otočná a namontovaná ve vedení 2, 2¹ tak, aby byla axiálně posuvná, přičemž vodítka jsou připevněna ke krytu lampy 1, který není vyroben z vodivého materiálu. Mezi oběma vodítky 2, 2¹ jsou uspořádána dvě kovová tlačítka nebo knoflíky 4, 4¹, které jsou uspořádány tak, aby spolupracovaly s obvodovými drážkami 5, 5¹ uspořádanými na koncích držadla 3. Vodítka 2 tvoří jeden a knoflík 4¹ druhý pól obvodu baterie. Na přední straně kapesní svítilny je umístěn reflektor 6 pro žárovku 7.</p> <p>V poloze znázorněné na výkresech, ve které knoflík 4¹ zabírá s drážkou 5¹, je obvod uzavřen. Pokud se držadlo 3 posune doprava, dokud knoflík 4 nezapadne do drážky 5, je držadlo 3 zajištěno v poloze, ve které je přerušeno proud.</p>

handle 3 is secured in a position in which the current is cut off.

Having now particularly described and ascertained the nature of our said invention and in what manner the same is to be performed, we declare that what we claim is: —

1. An electric pocket lamp characterised by the fact that the conducting handle (3) is so mounted in two guides (2, 2¹) as to be rotatable and movable in an axial direction of which guides one forms the one pole of the battery circuit whilst the other pole is formed by a contact (4¹) located between the two guides (2, 2¹).

2. An electric pocket lamp according to claim 1, characterised by the fact that between the guides (2, 2¹) two knobs (4, 4¹) are attached to the covering of the lamp, which are so arranged as to mesh with grooves provided on the handle (3) and serve to hold the handle fast in its two terminal positions.

3. An electric pocket lamp substantially as herein described with reference to the accompanying drawing.

Dated this 5th day of September, 1930.
HASLTIME, LAKE & Co., 28,
Southampton Buildings, London. England,
and 19—25, West 44th Street, New York,
U.S.A., Agents for the Applicants.
MARKS & CLERK.
Redhill: Printed by Love & Malcomson,
Ltd.—1931, for His Majesty's Stationery
Office.

[Price 1/-]

Poté, co jsme zvláště popsali a objasnili povahu našeho uvedeného vynálezu a jak se má provést, prohlašujeme, že to, co nárokuje, je: —

1. Elektrická kapesní svítilna, vyznačující se tím, že vodivá rukojeť (3) je namontována ve dvou vodičkách (2, 2¹) tak, aby byla otočná a pohyblivá v axiálním směru, přičemž vodičko jedna tvoří jeden pól obvodu baterie, zatímco další pól je tvořen kontaktem (4¹) umístěným mezi dvěma vodičky (2, 2¹).

2. Elektrická kapesní svítilna podle nároku 1, vyznačující se tím, že mezi vodičky (2, 2¹) jsou ke krytu žárovky připevněny dva knoflíky (4, 4¹), které jsou uspořádány tak, aby zapadly do zářezů s drážkami na rukojeti (3) a slouží k rychlé manipulaci rukojetí v jejich dvou koncových polohách.

3. Elektrická kapesní svítilna zde popsaná s odkazem na připojený výkres.

Datum: 5. září 1930.
HASLTIME, LAKE & Co., 28,
Southampton Buildings, London. England,
and 19—25, West 44th Street, New York,
U.S.A., Agenti pro žadatele.
MARKS & CLERK.
Redhill: Tisk:
Love & Malcomson, s. r. o. — 1931 pro
kancelář jeho veličenstva.

[Cena 1/-]

398,638¹¹²⁶

No. / č. 24,556 / 32

PATENT SPECIFICATION

Convention Date (Czecho-Slovakia): June 15, 1932	Datum přijetí patentové dohody (konvence) (v Česko-Slovensku): 15. června 1932
Application Date (in United Kingdom): Sept. 2, 1932.	Datum podání žádosti: 2. září 1932.
Complete Accepted: Sept. 21, 1933.	Datum přijetí: 21. září 1937.
COMPLETE SPECIFICATION	ÚPLNÁ SPECIFIKACE
<i>An Improved Process for Making Electrolytes for Dry Cells which require Filling with Fluid.</i>	<i>Způsob výroby elektrolytu pro nálevové suché články.</i>
<p>I, JAROSLAV JAN PÁLA, of Czecho-slovakian nationality, of Netovická No. 875, Slaný, Czechoslovakia, do hereby, declare the nature of this invention and in what manner the same is to be performed, to be particularly described and ascertained in and by the following statement: —</p> <p>The dry cells heretofore known which are only made ready for use by filling with water have been charged, as is well known, with a dry mixture of exciting salts and indifferent porous or colloidal substances, such as pumice, wadding, cellulose, wood meal, chaff, gums, gelatin, dextrin, and the like. These known fillings all comprise a purely mechanical mixture of the constituents employed.</p> <p>As is well known in the manufacture of dry cells which are ready for use without having previously to be filled with water, starch is generally used for thickening the electrolyte.</p> <p>In the production of finable dry elements, however, the use of starch has been avoided because on the one hand the starch used for thickening the electrolyte requires a heat treatment with water and on the other hand the user cannot be expected to subject the cell after it has been filled with water to a special heat treatment in addition it has, however, already been proposed to make dry electrolyte material</p>	<p>Já, JAROSLAV JAN PÁLA, občan Československa, se sídlem ve Slaném, Netovická č. 875, Československo, tímto deklaruji povahu tohoto vynálezu a jakým způsobem se má provádět, což je konkrétně popsáno a objasněno níže: —</p> <p>Doposud známé suché články, které se stanou upotřebitelnými teprve po naplnění vodou, byly plněny suchou směsí budičových solí s netečnými průlinčitými nebo koloidními látkami, jako pemzou, vatou, buničinou, dřevnou moučkou, plevami, klovatinami všeho druhu, želatinou, dextrinem apod. Jde tu o čistě mechanickou směs používaných součástí.</p> <p>Při výrobě suchých článků, jež se stanou upotřebitelnými bez naplnění vodou, se používá — jak známo — obecně k zahušťování elektrolytu škrobu.</p> <p>Při výrobě nálevových suchých článků se však nepoužívalo škrobu, jelikož škrob, zahušťující elektrolyt, vyžaduje tepelné zpracování s vodou a od spotřebitele nebylo lze žádati, aby článek po naplnění vodou podrobil ještě zvláštnímu tepelnému zpracování.</p>

¹¹²⁶ V Československu byl vynález patenován pod číslem 53239.

for fillable dry cells by mixing the electrolyte proper with tapioca or similar material and drying the resulting damp mixture.

According to this invention a dry electrolyte for fillable cells is made from starch by mixing the exciting salts with starch or starch-containing substances and kneading the mixture with suitable addition of water to a uniform dough which is then comminuted and dried. The drying must be carried out below the temperature at which the starch dextrinises. The size and shape of the granules introduced depend upon the dimensions of the cells. The starch-containing substances used in place of starch itself are preferably rich in gluten or some other vegetable albumin or else are enriched with the same (Cf. British Patent Specification No. 371,478).

An electrolyte made in accordance with the present invention possesses enhanced stability and uniformity as compared with the known dry electrolytes; it does not separate itself according to the various specific gravities of the constituents combined in the form of a mere mechanical mixture, and, in spite of the hygroscopic properties of the individual constituents, absorbs only a very little moisture from the air so that it requires no special protection from moisture. The water added to the completed cell during the filling operation penetrates the pores of the granules very readily and with uniformity. In this way the dry electrolyte is converted without any special heating into a gelatinous compact perfectly uniform mass, which is free from useless additional substances having no effect on the action of the cell, so that the whole of the space provided for the reception of the electrolyte is utilised.

It has already been proposed to make dry electrolytes with addition of dextrin. These electrolytes, however, have the disadvantage that when the cell is filled with water, lumps form having a slimy coating which renders impossible the

Podle vynálezu se vyrobí suchý elektrolyt pro nálevové články za použití škrobu tak, že se budičové soli smíchají se škrobem, resp. škrobnatými látkami a směs uhněte za patřičné přísady vody na stejnoměrné těsto, jež se pak rozkouskuje a usuší. Sušení se má provést pod teplotou, při níž se škrob přeměňuje na dextrin. Velikost a tvar vyrobených zrn se řídí podle rozměrů článků. Škrobnaté látky, používané místo škrobu, mají být účelně bohaté lepem nebo jinou rostlinnou bílkovinou anebo jí mají být obohaceny (viz britský patent č. 371 478).

Elektrolyt, vyrobený podle vynálezu, je oproti známým suchým elektrolytům stálejší a stejnoměrnější, nerozděluje se podle různých specifických vah součástí, spojených na pouhou mechanickou směs, a pohlcuje přes to, že jednotlivě součásti jsou hydroscopické, jen velmi málo vlhkosti ze vzduchu, takže nepotřebuje zvláštní ochrany před vlhkostí. Voda, přidaná do hotového článku při plnění, vnikne velmi snadno a stejnoměrně do průlinek zrn. Tím se podaří přeměnit tato zrna bez zvláštního zahřívání na rosolovitou, kompaktní, úplně stejnoměrnou hmotu, která jest prosta neúčinných, neúčinných přísad, takže se umožní využití celého prostoru, upraveného pro elektrolyt.

Již dříve bylo navrhováno, aby se suché elektrolyty vyráběly za přísady dextrinu. Závadou těchto elektrolytů jest však to, že při naplnění vodou vzniknou kousky, potažené klišovitým povlakem, znemožňující stejnoměrné provlhčení zrn

uniform thorough moistening of the granules and the penetration of the water into the interior thereof. The knowledge of this drawback attending the prior process has been taken into account in the present invention by the avoidance of detrinisation of the starch, the drying of the mass containing the starch being carried out below that temperature at which the starch is converted into dextrin. This temperature lies in the neighbourhood of 60 °C. In the known dry electrolytes it was necessary in addition, in order to obtain the necessary loose texture, to add porous substances, such as wood meal, pumice and the like, which diminish the active space of the elements. In the present invention these additions of porous substances may be dispensed with since, as a result of the particular procedure set forth, the electrolyte has a sufficiently loose texture so as to be capable of forming a perfectly homogeneous gelatinous mass when the cell is filled with water.

The following example may be given in order to illustrate the details of the invention: ...

a vniknutí vody do jejich vnitřku. Vzhledem k této závadě se při vynálezu zabrání dextrinování škrobu tím, že se hmota, obsahující škrob, usuší pod teplotou, při níž se přeměňuje škrob na dextrin. Tato teplota jest blízko 60 °C. U známých suchých elektrolytů bylo konečně také ještě nutno přidávati k uchování nutné volné struktury průlinčité látky, jako dřevnou moučku, pemzu apod., jež zmenšují účinný prostor článků. U vynálezu mohou odpadnouti tyto přísady průlinčitých látek, protože v důsledku zvláštního pracovního způsobu má elektrolyt dostatečně volnou strukturu, jež po naplnění vodou může vytvořiti úplně stejnorodou, rosolovitou hmotu.

Níže uvedený příklad lze uvést pro ilustraci detailů vynálezu: ...

390,396 (obr. č. 225)

No. / č. 22,604 / 32

PATENT SPECIFICATION

Application Date: Aug. 12, 1932.	Datum podání žádosti: 12. srpna 1932.
Complete Accepted: April 6, 1933.	Datum přijetí: 6. dubna 1933.
COMPLETE SPECIFICATION	ÚPLNÁ SPECIFIKACE
<i>Improvements in and relating to Electric Battery Lamps.</i>	<i>Zlepšení elektrických bateriových svítilen.</i>
<p>I, JAROSLAV JAN PÁLA, of Czecho-slovakian nationality, of Netovická No. 875, Slaný, Czechoslovakia, do hereby, declare the nature of this invention and in what manner the same is to be performed, to be particularly described and ascertained in and by the following statement: —</p> <p>Incandescent lamp holders are known in which the lamp is switched on and of by turning the holder. According to the present invention an electric battery lamp comprises a socket fixed in a depression on the battery, a lamp holder fitting rotatably in the socket, a spring tongue on the socket for holding the lamp holder by friction and a spring contact on the socket connected to one pole of the battery, the lamp holder having grooves in which the spring contact engages to hold the lamp holder in the off position and slots through which the spring contact projects to make contact with the lamp when the holder is rotated into the on position, the grooves and slots being parallel to the axis of the lamp holder. The holder is easily inserted and withdrawn so that it can be used over and over again for fresh batteries.</p> <p>A type of electric lamp holder is known which has an electrical insulated sleeve for receiving the lamp socket mounted rotatably about its longitudinal axis and provided on its outer surfaces with recesses, and snap springs which form one pole of the source of current, hold fast the sleeve in the axial direction and in certain positions of the sleeve are in electric connection with the incandescent lamp through the bottom of the recesses whilst in other positions of the sleeve they are insulated from the lamp, engaging with the</p>	<p>Já, JAROSLAV JAN PÁLA, občan Československa, se sídlem ve Slaném, Netovická č. 875, Československo, tímto deklaruji povahu tohoto vynálezu a jakým způsobem se má provádět, což je konkrétně popsáno a objasněno níže: —</p> <p>Dosud jsou známy držáky žárovkových svítilen, v nichž se žárovka rozsvěcuje a zhasíná otočením držáku. Podle předkládaného vynálezu elektrická bateriová svítlna obsahuje objímku upevněnou v prohlubni na baterii, držák žárovky namontovaný otočně v objímce, pružinový jazýček na objímce pro držení držáku žárovky třením a pružinový kontakt na objímce připojené k jednomu pólu baterie, držák žárovky má drážky, ve kterých pružinový kontakt zabírá, aby držák žárovky zůstal ve vypnuté poloze, a šterbiny, přes které pružinový kontakt vyčnívá, aby se dostal do kontaktu s žárovky, když se držák otočí do zapnuté polohy, přičemž žlábký a drážky jsou rovnoběžné s osou držáku žárovky. Držák lze snadno zasunout a vysunout, takže jej lze znovu a znovu použít pro čerstvé baterie.</p> <p>Je znám typ držáku elektrické svítilny, který má elektricky izolovanou objímku pro uložení objímky žárovky namontované otočně kolem své podélné osy a opatřené na jejích vnějších plochách vybráními, a západkovými pružinami, které tvoří jeden pól zdroje proudu, rychle vrací objímku do axiálního směru a v určitých polohách objímky jsou elektricky spojeny s žárovkou přes dno vybrání, zatímco v jiných polohách objímky jsou izolovány od žárovky a zabírají s uvedenými vybráními tak, že pouzdro lze otočit pouze při překonání</p>

said recesses in such a manner that the sleeve can be turned only on overcoming the spring tension. The present invention is distinguished from this construction in that the socket for the lamp holder is fixed in a depression in the battery and the spring tongue and the spring contact form part of the socket bo which is enclosed in the depression on the battery. As a result of this, the manufacture is cheap and the parts are not exposed to damage.

A constructional example of the invention is illustrated in the accompanying drawing, in which Fig. 1 is a longitudinal section through the battery on line I—I of Fig. 2, the holder being removed, Fig. 2 is a plan view, Figs. 3 and 4 the lamp holder in side elevation and in cross-section on line IV—IV of Fig. 3 and Fig. 5 a protective cap in side elevation.

To the battery body 1 a socket 2 is rigidly fixed, which has a spring tongue 3 and above the latter a spring contact tongue 4. Into the socket 2 the incandescent lamp holder 5 is pushed, which is made of insulating material and provided in the lower annular part with several, for instance 2, segment-like slots 7 and with the same number of external grooves 8 parallel to the axis of the holder, which are displaced with respect to the slots 7 by 90°. In the lower, narrower part the holder 5 has a female thread for the incandescent lamp 11. The upper, broader part of the holder 5 is provided with an external thread for the protective cap 10, which is preferably fitted with a protective lens 9. The slots 7 are so arranged that when the holder 5 is inserted in the socket 2, they lie in the plane of the contact tongue 4. The tongue 3 bears resiliently against the outer surface of the holder 5 when inserted in the socket 2 and holds the holder by friction so as to prevent it being inadvertently turned. The incandescent lamp 11, when inserted is conductively connected with one pole 6 of the battery; the second pole of the battery is conductively connected to the socket 2. On the holder 5 being turned in such a manner

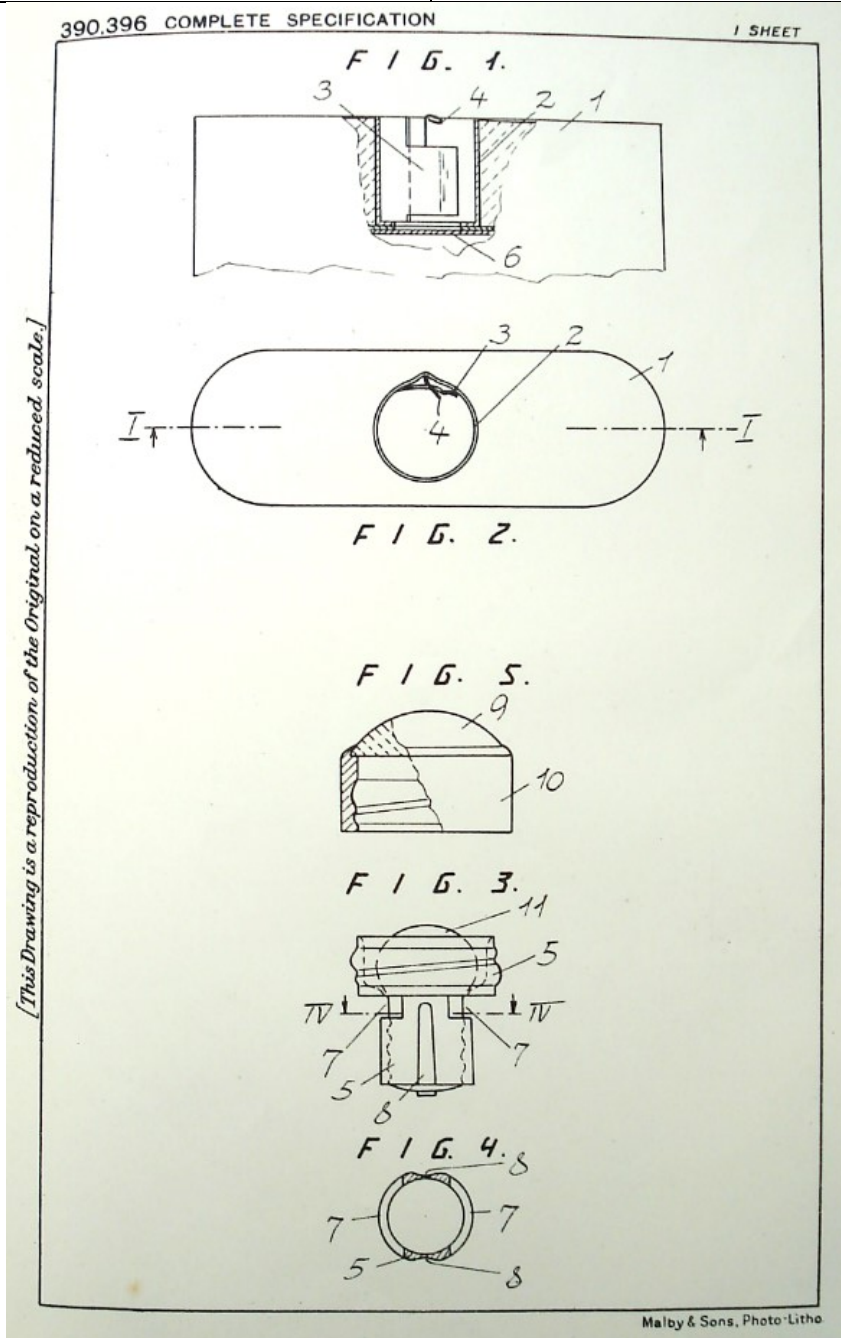
napětí pružiny. Předkládaný vynález se od této konstrukce vyznačuje tím, že objímka pro držák žárovky je upevněna v prohlubni v baterii a pružinovým jazyku a pružinový kontakt tvoří část objímky, která je uzavřena v prohlubni na baterii. V důsledku toho je výroba levná a díly nejsou vystaveny poškození.

Příklad konstrukce vynálezu je znázorněn na doprovodném výkrese, kde Obr. 1 je podélný řez baterií rovinou I—I Obr. 2, přičemž držák je vyjmut; Obr. 2 je půdorys, Obr. 3 a 4 držák žárovky v bočním pohledu a v řezu na čáře IV—IV z Obr. 3 a Obr. 5 ochranné víčko v bočním pohledu.

K tělu baterie 1 je pevně připevněna objímka 2, která má pružinový jazýček 3 a nad ním pružinový kontaktní jazýček 4. Do objímky 2 je zasunut držák žárovek 5, který je vyroben z izolačního materiálu a ve spodní prstencovité části je opatřen několika, například 2, segmentovými drážkami 7 a se stejným počtem vnějších drážek 8 rovnoběžných s osou držáku, které jsou posunuty vzhledem ke štěrbinám 7 o 90°. Ve spodní, užší části má držák 5 vnitřní závit pro žárovku 11. Horní, širší část držáku 5 je opatřena vnějším závitem pro ochranné víčko 10, které je s výhodou opatřeno ochrannou čočkou 9. Štěrbiny 7 jsou uspořádány tak, že když je držák 5 zasunut do objímky 2, leží v rovině kontaktu 4. Jazýček 3 se při zasunutí do objímky 2 pružně opírá o vnější povrch držáku 5 a udržuje držák třením tak, aby se zabránilo jeho neúmyslnému otáčení. Žárovka 11, je-li vložena, je vodivě spojena s jedním pólem baterie 6; druhý pól baterie je vodivě připojen k zásuvce 2. Když je držák 5 otočen tak, že jazýček kontaktu 4 zabírá do jedné ze štěrbin 7 a opírá se o lampu 11, je držák připojen v obvodu baterie. Pro jeho odpojení je nutné pouze otočit držák 5 tak, že jazýček kontaktu 4 opustí uvedenou štěrbinu 7.

that the contact tongue 4 engages in one of the slots 7 and bears against the lamp 11, the holder is connected up in the circuit of the battery. For disconnecting it, all that is required is to turn the holder 5 in such a manner that the contact tongue 4 leaves the said slot 7. The contact tongue 4 should then snap into one of the grooves 8, whereby the holder 5 is held reliably in the disconnected position. The switching motion of the holder 5 can easily be effected with ...

Jazyček kontaktu 4 by pak měl zapadnout do jedné z drážek 8, přičemž držák 5 je spolehlivě zajištěn v rozpojené poloze. Spínací pohyb držáku 5 lze snadno provést ...

Obr. č. 225 Výkres k patentu č. 390,396.¹¹²⁷

¹¹²⁷ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 7, sign. č. 95.

367,698¹¹²⁸

No. / č. 79,2091 / 8

PATENT SPECIFICATION

Application Date: July 3, 1931.	Datum podání žádosti: 3. července 1931.
Complete Accepted: Feb. 25, 1932.	Datum přijetí: 25. února 1932.
COMPLETE SPECIFICATION	ÚPLNÁ SPECIFIKACE
<i>Improvements in the Manufacture of Galvanic Dry Cells.</i>	<i>Zlepšení výroby suchých galvanických článků.</i>
<p>I, JAROSLAV JAN PÁLA, of Czecho-slovakian nationality, of Netovická No. 875, Slaný, Czechoslovakia, do hereby, declare the nature of this invention and in what manner the same is to be performed, to be particularly described and ascertained in and by the following statement: —</p> <p>In the manufacture of so-called galvanic dry cells it is known that starch is principally used for thickening the electrolyte, and has been used since electric pocket lamps were first made. For making a paste of this starch by means of which the electrolyte is converted into a non-fluid mass by means of a comparatively small addition of starch, the complete elements have hitherto been heated for various periods to various temperatures which, however, are disadvantageous especially when a water bath is used for heating. The easily oxidisable zinc of the vessel of the cell soon becomes covered with a layer of oxychlorides and other compounds which are formed by the action of the inorganic constituents of the water. Such a corroded outer zinc surface is then easily corroded and destroyed by the action of the exterior damp material, the sawdust and the like, more easily than the inner surface by the action of the electrolyte of the cell. Moreover, a slow discharge of the separate cells of the battery is caused by the moist material with which the batteries come in contact in use.</p> <p>In order to avoid these disadvantages attempts have already been made to insulate the separate cells of the battery by means of dry paste board or wax paper, or by dipping</p>	<p>Já, JAROSLAV JAN PÁLA, občan Československa, se sídlem ve Slaném, Netovická č. 875, Československo, tímto deklaruji povahu tohoto vynálezu a jakým způsobem se má provádět, což je konkrétně popsáno a objasněno níže: —</p> <p>Při výrobě tzv. suchých galvanických článků používá se jak známo k zahušťování elektrolytu ponejvíce škrobu, a to již od samého začátku výroby kapesních elektrických svítilen. Ke zmazování tohoto škrobu, jímž se elektrolyt i s poměrně malou přísadou škrobu převede na netekoucí hmotu, zahřívají se dosud hotové články různě dlouho na různě vysoké teploty, což jest však nevýhodné, zvláště tehdy, užívá-li se k zahřívání vodní lázně. Snadno se oksydující zinek článkových nádobek pokrývá se totiž záhy vrstvou oxychloridů a jiných sloučenin, vznikajících účinkem neústrojných součástí vody. Takto nahodaný vnější povrch zinku podléhá pak snáze rozrušování a zkáze účinkem vnějšího vlhkého prostředí, dřevěných drtin atd., nežli vnitřní povrch účinkem článkového elektrolytu. Kromě toho vlhkým prostředím, jemuž bývají baterie při používání vystaveny, způsobuje se pomalé vybíjení jednotlivých článků baterie.</p> <p>K odstranění těchto závad se již zkoušelo izolovati jednotlivé články baterie suchou papírovou lepenkou nebo parafinovaným papírem, nebo také máčením</p>

¹¹²⁸ Odpovídá československému patentu Čs. P. 52757. Viz výše.

in melted paraffin. The desired result has, however, not yet been attained, on the contrary the process of manufacture has only been made more complicated and many other disadvantages have appeared. For example, the elements which have already been heated in the water bath were again unnecessarily heated in dipping so that the keeping property of the cell in starch suffered.

On the other hand it has been found that all the drawbacks referred to are completely avoided if the thickening of the electrolyte is effected directly in the incited insulating material. In this way not only is the rather complicated manufacturing process substantially simplified since the zinc vessel is provided with an insulating protective material at the same time as the thickening of the electrolyte, but also damage to the outer surface of the zinc vessel is prevented with certainty so that the cells made in this way are very much more lasting and effective than hitherto known cells.

In carrying out the invention in practice, insulating and heating materials of paraffin, ceresin, various kinds of wax and bitumen are preferably used either alone or in mixtures, and preferably in such a manner that the melting point of the bath corresponds to the temperature which is most favourable for making a paste of the starch which is used.

The temperature for making the paste as well as the suitable composition of the bath can easily be discovered for each individual case by experiment. If thicker and stronger insulating layers are required than can be obtained by simply dipping the cell into the insulating material, the cells before being dipped into the insulating bath are provided with a covering of paper, fabric or other absorbent material which serves as a carrier for the insulating material.

do roztopeného parafínu. Žádoucího úspěchu však dosud dosaženo nebylo, a naopak se jen komplikoval výrobní postup a vznikaly nové závady. Např. máčením článků, dříve již zahříváných ve vodní lázni, zahřívaly se články jinak bezúčelně znovu, čímž trpěla jejich trvanlivost při skladování.

Naproti tomu se zjistilo, že všechny zmíněné závady se úplně odstraní, provádí-li se zahušťování elektrolytu přímo v roztopené izolační hmotě. Tím se nejen podstatně zjednoduší dosavadní složitý výrobní postup, neboť zároveň se zahuštěním elektrolytu opatří se zinková článková nádobka ochranným izolačním povlakem, ale vyloučí se též jakékoli porušení vnějšího povrchu zinkové nádobky, takže takto vyrobené články jsou pak neporovnatelně stálejší a účinnější než dosavadní.

Při praktickém provádění vynálezu užívá se účelně izolační a zavařovací hmoty z parafínů, ceresinů, různých vosků a živic ať již jednotlivých nebo navzájem smíšených tak, aby bod tání lázně odpovídal teplotě, nejpříznivější pro zmazování používaného škrobu.

Teplotu mazování, stejně jako příhodné složení lázně lze snadno pokusně určit pro každý jednotlivý případ. Požadují-li se silnější a odolnější izolační vrstva, než jaké lze dosíci pouhým smočením článků v izolační hmotě, opatří se články před ponořením do izolační lázně povlakem z papíru, tkaniny nebo jiné savé látky, jež pak slouží jakožto nosič izolační hmoty.

<p>Having now particularly described and ascertained the nature of my said invention and in what manner the same is to be performed, I declare that what I claim is: —</p> <p>1. A process for manufacturing dry cells, characterised by the feature that the known thickening of the electrolyte by means of starch is effected simultaneously with the known covering of the cell with insulating material by heating directly in the bath of insulating material.</p> <p>2. A process as claimed in claim 1, characterised by the feature that as insulating materials paraffin, ceresin, various kinds of wax and bitumen and the like are used, which are chosen separately or in mixtures in such a manner that the melting point of the bath corresponds to the temperature which is most suitable ...</p>	<p>Poté, co jsem nyní konkrétně popsal a objasnil povahu mého vynálezu a způsob jeho provedení, prohlašuji, že to, co nárokuji, je: —</p> <p>1. Způsob výroby tzv. suchých galvanických článků, vyznačený tím, že o sobě známé zahušťování elektrolytu škrobem se provádí zároveň se známým povlékáním článků izolační hmotou zahříváním přímo v lázni izolační hmoty.</p> <p>2. Způsob podle nároku 1, vyznačený tím, že izolační hmotou jsou parafíny, ceresiny, různé vosky, živice apod. volené buď jednotlivě, nebo navzájem smíšené tak, aby bod tání lázně odpovídal teplotě nejvýhodnější pro zmazování škrobu. ...</p>
---	---

371,478¹¹²⁹

No. / č. 2822 / 31

PATENT SPECIFICATION

Application Date: Jan. 28, 1931.	Datum podání žádosti: 28. ledna 1931.
Complete Accepted: April 28, 1932.	Datum přijetí: 28. dubna 1932.
COMPLETE SPECIFICATION	ÚPLNÁ SPECIFIKACE
<i>An Electrolyte for Galvanic Cells.</i>	<i>Elektrolyt pro suché galvanické články.</i>
I, JAROSLAV JAN PÁLA, of Czecho-slovakian nationality, of Netovická No. 875, Slaný, Czechoslovakia, do hereby, declare the nature of this invention and in what manner the same is to be performed, to be particularly described and ascertained in and by the following statement: —	Já, JAROSLAV JAN PÁLA, občan Československa, se sídlem ve Slaném, Netovická č. 875, Československo, tímto deklaruji povahu tohoto vynálezu a jakým způsobem se má provádět, což je konkrétně popsáno a objasněno níže: —
<p>The subject matter of the invention is an electrolyte for galvanic cells, in particular so-called Leclanche dry cells.</p> <p>For preparing this electrolyte since the beginning of the cell industry use has been made, as basic salt, of ammonium chloride on the one hand and of magnesium chloride, on the other hand. A disadvantage of salammoniac, which is more capable of reaction, consists in the fact that the cells, filled with it are not suited for lengthy storage, because through unavoidable slight automatic discharges, ammonia is formed at the positive electrode, due to which circumstance the cell has soon to be destroyed. From the neutral and more slowly reactive magnesium chloride there again arises, upon the discharge, magnesium oxide, which, owing to its difficult solubility tenses a hardening of the depolarisation substance surrounding the positive electrode, which consequently become impenetrable by the cathions formed during the continued discharge. These cathions then return with the polarisation current to the zinc electrode where they generate bubbles of hydrogen which cannot be oxidised and upon further loading of the cell they tend to force out the electrolyte. Furthermore both electrodes are, by the action of the polarisation current, coated with magnesium oxide, due to which</p>	<p>Předmětem vynálezu jest elektrolyt pro suché galvanické články druhu Leclanchéova.</p> <p>Při výrobě tohoto elektrolytu se používá — jak známo — za hlavní součást chloridu amonného nebo hořečnatého. Články, naplněné chloridem amonným, který má značnou reakční schopnost, se nedají uchovávat delší dobu, ježto již nepatrným samovolným vybíjením, jemuž nelze nikdy úplně zabránit, vzniká na kladné elektrodě čpavek, který článek záhy zničí. Závadou chloridu hořečnatého jest to, že se z něho při vybíjení tvoří kysličník hořečnatý, který jest nesnadno rozpustný a tím vyvolává tvrdnutí depolarizační hmoty kolem kladné elektrody, jež se tím stává nepropustnou pro kationty, vznikající při dalším vybíjení. Tyto kationty se vracejí polarizačním proudem k zinkové elektrodě, na níž se tvoří bublinky vodíku, který se neokysličí a při dalším zatížení článku vytlačuje se z něho elektrolyt. Kromě toho se pokrývají obě elektrody působením polarizačního proudu kysličníkem hořečnatým, takže vzrůstá vnitřní odpor článků. Neokysličený vodík na zinkové elektrodě působí lokálním plynovým článkem samovolné vybíjení článku.</p>

¹¹²⁹ Odpovídá československému patentu Čs. P. 55863. Viz s. 517–518 výše.

the inner resistance of the cell is augmented. The non-oxidised hydrogen upon the zinc electrode causes, through the local gas cell, an automatic cell discharge.

Furthermore the electrolytes hitherto known are too expensive as in their preparation, in order to avoid subsidiary reactions chemically pure salts have to be used. This condition is very difficult to comply with with the magnesium chloride produced almost entirely from stassfurt salts because, even after thorough purification, they still contain traces of bromine and iodine, which though in minor quantities soon lead to the destruction of the cell. With a percentage of 0.2 % bromine in the electrolyte it will be quite unsuitable for the manufacture of cells.

In British Specification No. 239,547, starting out from the inspissation possibilities assumed to be already known by starch in suspension or by the dissolution of a gelatinising substance, it is proposed, to combine these two inspissating substances already long known per se, for the purpose of overcoming the drawbacks which arise when the said substances are only used individually. The sole purpose it is intended to fulfil consists, consequently, in an improvement in the inspissation. The added substances used according to this prior specification, namely, starch and gelatine must therefore be regarded as inert fillers.

According to the present invention, instead of relying on the known inert inspissating substances, such as glass wadding, silicic acid, starch and gelatine, active inspissating substances are used which consist of flour or starch containing the proteins, gluten globulin or aleurone.

In a suitable method of carrying out the invention, there is added to the electrolyte flour or starch in which the protein content has been increased from 12 to 18 % by the addition of aleurone globulin or gluten.

Dosavadní elektrolyty mají kromě vylíčených závad tu nevýhodu, že jsou příliš drahé, ježto k vyloučení vedlejších reakcí se musí při jejich výrobě používat chemicky čistých solí. U chloridu hořečnatého, dobývaného téměř výhradně ze stassfurtských solí, lze jen velmi nesnadno vyhověti tomuto požadavku, neboť chlorid hořečnatý bývá — i po důkladném vyčištění — provázen stopami bromu, případně jodu, jež článek záhy zkaží. Obsahuje-li elektrolyt 0,2 % bromu, jest pro výrobu galvanických článků zcela nepotřebný.

V britské specifikaci č. 239 547, vycházející ze známých způsobů zahušťování škrobem v suspenzi nebo rozpuštěním želatinizující látky, se navrhuje kombinace těchto dvou již známých zahušťovacích látek s cílem překonat nedostatky, které vznikají, když se uvedené látky používají pouze jednotlivě. Jediným účelem, který má být splněn, je tedy zlepšení zahuštění. Přidané látky použité podle této předchozí specifikace, konkrétně škrob a želatina, musí proto být považovány za netečná plnidla.

Podle předkládaného vynálezu se místo spoléhání se na známé inertní zahušťovací látky, jako je skleněná vata, kyselina křemičitá, škrob a želatina, používají aktivní zahušťovadla, která sestávají z mouky nebo škrobu obsahujících proteiny, gluten globulin nebo aleuron.

Za vhodnou metodu provedení tohoto vynálezu se považuje postup, kdy se do elektrolytové mouky nebo škrobu přidá aleuronový globulin nebo lepek, a tím se zvýší obsah proteinu z 12 na 18 %.

<p>Cells with such an inspissated electrolyte are characterised by special durability when stored, also when in the preparation o the electrolyte use is made of salt with a definite content of bromine or iodine. Upon continuous discharge such cells show a long lasting power, which in all probability is attributable to the negative catalytic character of the electro neutral gluten in the electrolyte, where it checks the course of the chemical reaction after switching out the circuit without, owing to its electric neutrality, it being possible to displace it either by primary currents or by polarisation currents in the electro- ...</p>	<p>Články s elektrolytem podle vynálezu vynikají neobyčejnou trvanlivostí při ukládání, a to i tehdy, bylo-li pro elektrolyt užito solí s určitým obsahem bromu, případně jodu. Při přerušovaném vybíjení vykazují takovéto články dlouhou svítivost, což jest pravděpodobně podmíněno záporně katalytickou povahou elektroneutrálného lepku v elektrolytu, kde brzdí průběh chemických reakcí po vypnutí proudového okruhu, aniž by sám, jsa elektricky nečinný, byl jak primárním, tak i polarizačním proudem přemísťován v elektrolytovém prostoru. ...</p>
---	--

PATENT SPECIFICATION

Note. — <i>The application for a Patent has become void.</i> <i>This print shows the Specification as it became open to public inspection on August 23, 1932 under Section 91 (3) (a) of the Acts.</i>	Poznámka. — <i>Přihláška patentu je neplatná.</i> <i>Tento výtisk uvádí specifikaci, protože byla otevřena k veřejné kontrole 23. srpna 1932 podle § 91 odst. 3 písm. a) zákonů.</i>
Application Date: Jan. 8, 1932.	Datum podání žádosti: 8. ledna 1932.
Complete not Accepted.	Úplná specifikace nebyla přijata.
COMPLETE SPECIFICATION	ÚPLNÁ SPECIFIKACE
<i>Improvements in and relating to Electric Dry Batteries.</i>	<i>Zlepšení elektrických suchých baterií.</i>
I, JAROSLAV JAN PÁLA, of Czechoslovakian nationality, of Netovická No. 875, Slaný, Czechoslovakia, do hereby, declare the nature of this invention and in what manner the same is to be performed, to be particularly described and ascertained in and by the following statement: —	Já, JAROSLAV JAN PÁLA, občan Československa, se sídlem ve Slaném, Netovická č. 875, Československo, tímto deklaruji povahu tohoto vynálezu a jakým způsobem se má provádět, což je konkrétně popsáno a objasněno níže: —
<p>Various possibilities of use and different requirements for the same purpose make it necessary to manufacture and keep in stock a range of types of batteries in order to be able to meet the needs of the customer at any time. Since the keeping properties of the dry cells is rather limited, great difficulties are often caused in large scale manufacture with such a large number of types of batteries, in putting fresh and generally satisfactory goods on the market.</p> <p>The invention consists in a high tension battery for wireless purposes which comprises a comparatively small number of units, each unit consisting of such a large number of dry cells connected in series as to give the highest possible voltage by the simple multiplication of which the voltages of the various types of anode batteries required in the market can approximatively be obtained, all units being connected together in series in a permanent manner.</p> <p>An example of the invention is illustrated diagrammatically in the accompanying drawing Fig. 1 shows a dry battery according to the invention in side elevation, and Fig. 2 shows the same in part plan view. The dry battery illustrated consists of a number of groups of cells 2 arranged in</p>	<p>Vzhledem k různým možnostem použití a různým požadavkům za stejným účelem je nutné vyrábět a skladovat řadu typů baterií, aby bylo možné kdykoli uspokojit potřeby zákazníka. Protože možnosti uchovat vlastností suchých článků během skladování jsou poměrně omezené, jsou s výrobou ve velkém měřítku značného počtu typů baterií často spojeny velké obtíže při uvádění nového a obecně uspokojivého zboží na trh.</p> <p>Vynález spočívá ve vysokonapěťové baterii pro bezdrátové účely, která zahrnuje poměrně malý počet jednotek, přičemž každá jednotka sestává z tak velkého počtu suchých článků zapojených do série, aby poskytla nejvyšší možné napětí jednoduchým násobením. Napětí různých typů anodových baterií požadovaných na trhu lze přibližně získat tak, že jsou všechny jednotky trvale propojeny do série.</p> <p>Příklad vynálezu je schematicky znázorněn na výkrese. Obr. 1 znázorňuje suchou baterii podle vynálezu v bokoryse a Obr. 2 znázorňuje stejnou baterii v částečném půdorysném pohledu. Znázorněná suchá baterie sestává z několika skupin článků 2 uspořádaných do série ve společném pouzdru 1, přičemž skupiny</p>

series in a common casing 1, the groups of cells forming small dry batteries made in the usual way with the sole difference that in addition to the ordinary contacts 3 they have connecting wires 4 projecting out of the sealing material, which when the batteries are placed together in series, are twisted and soldered together, after which the complete battery can be provided with a cover 5 perforated above the necessary contacts. The size of the separate groups of cells is preferably chosen so that each has a voltage which is a fraction of that most often required.

The dry cells of the Leclanche type are, for example, preferably arranged in two rows of 7 cells so that the group gives 20 volts.

Having now particularly described and ascertained the nature of my said invention and in what manner the same is to be performed, I declare that what I claim is: —

1. A high tension battery for wireless purposes, characterised by the feature that it consists of a comparatively small number of units, each unit consisting of such a large number of dry cells connected in series as to give the highest possible voltage by the simple multiplication of which the voltages of the various types of anode batteries required in the market can approximatively be obtained, all units being connected together in series in a permanent manner.

2. Means for connecting together units composing a battery according to claim 1, substantially as described with reference to Figs. 1 and 2 of the drawings herewith.

Dated this 6th day of January, 1932.

MARKS & CLERK.

Redhill: Printed for His Majesty's Stationery Office, by Love & Malcomson, Ltd.—1933. [Price 1/-]

článků vytvářejí malé suché baterie vyráběné obvyklým způsobem s jediným rozdílem, že kromě běžných kontaktů 3 mají články spojovací dráty 4 vyčnívající z těsnicího materiálu, které, když jsou baterie zapojeny do série, jsou stočeny a spájeny dohromady, poté může být kompletní baterie opatřena perforovaným krytem 5 nad nezbytnými kontakty. Velikost oddělených skupin článků je s výhodou zvolena tak, aby každá měla napětí, které je zlomkem napětí nejčastěji vyžadovaného.

Suché články Leclancheova typu jsou například s výhodou uspořádány ve dvou řadách po 7 článkách, takže skupina poskytuje napětí 20 voltů.

Poté, co jsem nyní konkrétně popsal a objasnil povahu mého vynálezu a způsob jeho provedení, prohlašuji, že to, co nárokuji, je: —

1. Baterie s vysokým napětím pro bezdrátové účely, vyznačující se tím, že sestává z poměrně malého počtu jednotek, přičemž každá jednotka sestává z tak velkého počtu suchých článků zapojených do série, aby poskytl nejvyšší možné napětí jednoduchým násobením. Napětí různých typů anodových baterií požadovaných na trhu lze přibližně získat tak, že jsou všechny jednotky trvale propojeny do série.

2. Prostředky pro vzájemné spojení jednotek tvořících baterii podle nároku 1, lze v podstatě získat tak, jak je popsáno na Obr. 1 a 2 výkresů.

Datum: 6. ledna 1932.

MARKS & CLERK.

Redhill: Tisk:

Love & Malcomson, s. r. o. — 1933 pro kancelář jeho veličenstva. [Cena 1/-]

390,896¹¹³⁰ (obr. č. 226)

No. / č. 53 / 32

PATENT SPECIFICATION

Patent of Addition to No. 367,698: dated July 3, 1931.	Dodatek k patentu č. 367 698 ze dne 3. července 1931.
Application Date: Jan. 1, 1932.	Datum podání žádosti: 1. ledna 1932.
Complete Accepted: April 20, 1933.	Datum přijetí: 20. dubna 1933.
COMPLETE SPECIFICATION	ÚPLNÁ SPECIFIKACE
<i>Improvements in and relating to Dry Batteries.</i>	<i>Zlepšení elektrických suchých baterií.</i>
I, JAROSLAV JAN PÁLA, of Czechoslovakian nationality, of Netovická No. 875, Slaný, Czechoslovakia, do hereby, declare the nature of this invention and in what manner the same is to be performed, to be particularly described and ascertained in and by the following statement: —	Já, JAROSLAV JAN PÁLA, občan Československa, se sídlem ve Slaném, Netovická č. 875, Československo, tímto deklaruji povahu tohoto vynálezu a jakým způsobem se má provádět, což je konkrétně popsáno a uvedeno níže: —
<p>In Application No. 19209 / 31 (Serial No. 367,698) it has been proposed to effect the thickening of the electrolyte in dry cells by means of starch simultaneously with the provision of an insulating mass on the element by dipping the individual elements in a hot bath of insulating material.</p> <p>It has now been found that this method of concentrating the electrolyte and coating the individual elements with insulating material can be used with great advantage for simplifying to a great extent the manufacture of dry cell batteries, and especially anode batteries.</p> <p>Hitherto the dry cell batteries have been composed of complete cells insulated by means of paper insertions, an asphalt mass being poured round the complete battery after inserting the connecting wires and contacts. This mode of operation is too complicated and the products so obtained do not have the efficiency which might be expected on account of the losses which may occur through creeping currents mainly in the walls of the box with the high voltage of these batteries. Finally the casting process leaves much to be desired because the cast</p>	<p>V přihlášce č. 19209 / 31 (sériové č. 367 698) bylo navrženo provádět zahušťování elektrolytu v suchých článcích pomocí škrobu současně se zajištěním izolační hmoty na prvku ponořením jednotlivých prvků do horké lázně z izolačního materiálu.</p> <p>Nyní bylo zjištěno, že tento způsob koncentrace elektrolytu a potahování jednotlivých prvků izolačním materiálem může být s velkou výhodou použit pro značné zjednodušení výroby baterií se suchými články, zejména anodových.</p> <p>Až dosud byly baterie ze suchých článků tvořeny úplnými články izolovanými pomocí papírových vložek, přičemž po vložení spojovacích vodičů a kontaktů byla celá baterie zalita asfaltovou hmotou. Tento způsob práce je příliš komplikovaný a takto získané produkty nemají takovou účinnost, kterou lze očekávat kvůli ztrátám, které mohou nastat při bludných prouděch hlavně ve stěnách krabice těchto baterií s vysokým napětím. Zapouzdření způsobuje, že zalévací hmota nepřiléhá dobře k součástem baterie</p>

¹¹³⁰ Obdoba hlavního německého patentu č. 565 741 a dodatku k němu č. 603 050.

material does not adhere well to the constituents of the battery and does not sufficiently protect them from the evaporation from the elements.

All these disadvantages are avoided according to the present invention, and, at the same time, the process of manufacture is considerably simplified by this that the batteries are composed of complete cells but with unthickened electrolytes which are separated by the usual insertions of paper in a specially perforated casing, a so-called cage, and after the connecting wires and contacts have been inserted, the whole is dipped into a hot bath of insulating material so that at the same time not only the thickening of the electrolyte but also the coating of the individual cells and connecting wires and also the impregnation of the insertions and the walls of the casing are effected.

After removing from the bath and allowing the superfluous insulating material to drip off, and after the cooling, the whole is inserted in a casing of suitable dimensions, and, if necessary, has the asphalt mass poured over it.

This pouring also is effected in a different manner from the usual. Above the connecting wires the plate is first applied, for example of paraffined paper, which is simply provided with the necessary openings for the contacts, and the pouring mass is applied over these plates. In this way, without a special subsequent treatment with a blow-pipe, a perfectly smooth surface is obtained on the poured material, and, at the same time, below the plate a common empty space for all of the elements is intentionally left which serves for taking up or compensating and leading away the gases or electrolyte pulp escaping from the cells.

In the accompanying drawing constructional examples of the invention are illustrated diagrammatically.

a také neposkytuje dostatečnou ochranu proti odpařování z prvků.

Tyto nevýhody jsou podle vynálezu odstraněny, přičemž se současně značně zjednoduší výrobní proces tím, že baterie jsou vyrobeny z hotových článků vzájemně oddělených vložkami vyrobenými z běžného papíru, ale s nezahuštěným elektrolytem, uložených ve zvláštním perforovaném pouzdře, tzv. kleci. Sestavené články jsou po zasunutí spojovacích vodičů a kontaktů ponořeny do horké lázně s izolační hmotou, přičemž dojde současně nejen k zahušťování elektrolytu, ale dochází také k vytváření povlaku na jednotlivých člancích a spojovacích vodičích a do jisté míry také k impregnaci vložek a stěn pouzdra.

Po vyjmutí z lázně se nechá nadbytečný izolační materiál odkapat a po ochlazení se celek vloží do pláště vhodných rozměrů a v případě potřeby se zalije asfaltovou hmotou.

Zalévání se provádí také jiným než obvyklým způsobem. Nad spojovací dráty se nejprve připraví deska, například z voskového papíru, opatřené potřebnými otvory pro kontakty, a tyto desky jsou zality zalévací hmotou. Tímto způsobem, bez zvláštního následného ošetření ofoukáním, se na zalévacím materiálu dosáhne dokonale hladkého povrchu a současně se pod deskou záměrně ponechá společný prázdný prostor pro všechny prvky, které slouží k zachycení nebo kompenzaci a odvádění plynů nebo buničiny elektrolytu unikajících z článků.

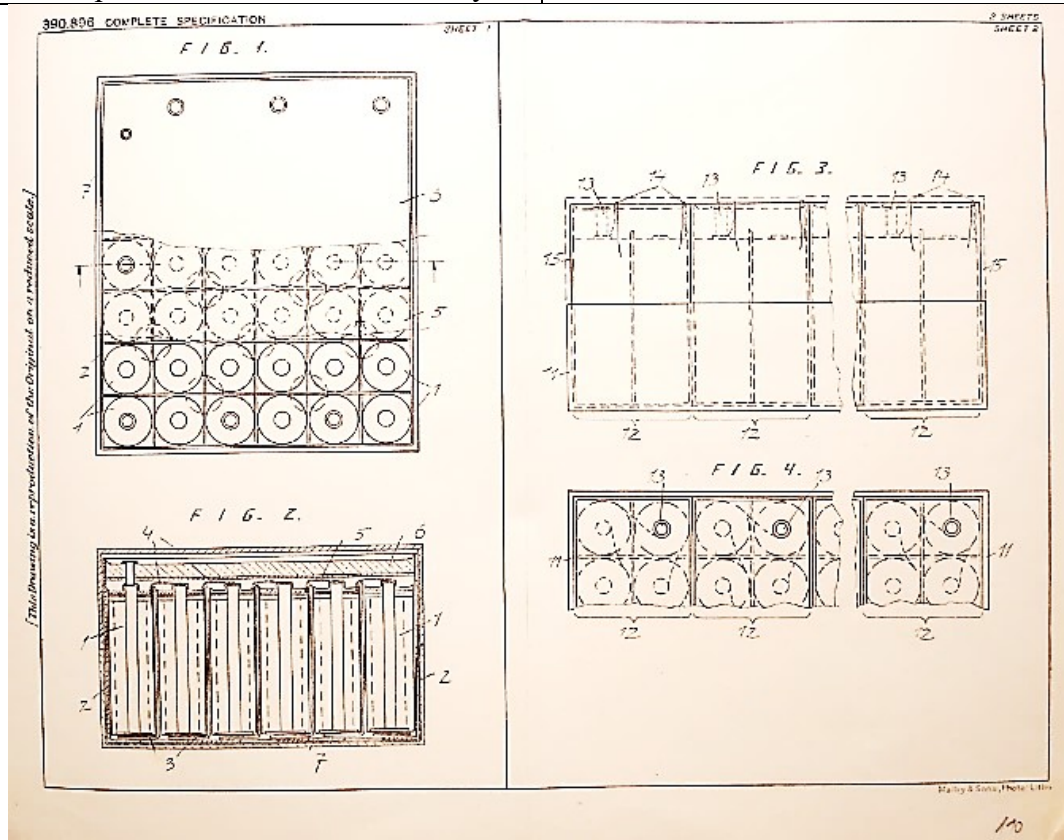
Na připojených výkresech jsou schematicky znázorněny příklady konstrukce vynálezu.

Figs. 1 and 2 show an anode battery in plan, and in cross section, in which the individual cells 1 are placed together in a perforated casing 2 using insertions 3. The arrangement of the perforations at the bottom of the casing is shown in Fig. 1 in broken circles. Above the connecting wires 4 a plate 5 is provided, which is separately covered with poured material. The whole battery is inserted in a box 7.

Figs. 3 and 4 show a dry battery composed according to the invention of part batteries in side elevation and in part plan view, which consists of a number of groups 12 of cells arranged in a common casing 11, each group consisting of small dry batteries prepared in the usual way with the difference that, in addition to the ordinary contacts 13, they have special connecting wires 14 projecting out of the cast material which, when the batteries are placed together, are twisted and soldered together, after which the complete battery can be provided with a cover 15 perforated above the necessary ...

Obr. 1 a 2 ukazují anodovou baterii v půdorysu a v řezu, ve kterém jsou jednotlivé články 1 umístěny společně v perforovaném pouzdru 2 pomocí vložek 3. Uspořádání perforací ve spodní části pouzdra je znázorněno na Obr. 1 v kroužcích nakreslených čárkovaně. Nad spojovacími dráty 4 je deska 5, která je samostatně zalita materiálem. Celá baterie je vložena do krabice 7.

Obr. 3 a 4 znázorňují suchou baterii složenou podle vynálezu z dílčích baterií v bokorysu a v půdorysu, která sestává z několika skupin 12 článků uložených ve společném pouzdru 11, přičemž každá skupina sestává z malých suchých baterií připravených obvyklým způsobem s tím rozdílem, že kromě běžných kontaktů 13 mají speciální spojovací dráty 14 vyčnívající z litého materiálu, které, když jsou baterie spojeny, jsou stočeny a spájeny dohromady, po čemž může být celá baterie opatřena krytem 15 perforovaným nad nezbytným ...

Obr. č. 226 Výkres k patentu č. 390,896.¹¹³¹

¹¹³¹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 7, sign. č. 110.

<p>Gr. 12 — Cl. 4 RÉPUBLIQUE FRANÇAISE. MINISTÈRE DU COMMERCE ET DE L'INDUSTRIE. DIRECTION DE LA PROPRIÉTÉ INDUSTRIELLE. BREVET D'INVENTION. Gr. 12. — Cl. 4. N° 828.694 <i>Manipulateur télégraphique d'exercice.</i> M. Jaroslav Jan PÁLA résidant en Tchécoslovaquie. Demandé le 5 novembre 1937, à 13^h 2^m, à Paris. Délivré le 21 février 1938. — Publié le 25 mai 1938.</p>	<p>Gr. 12 — Cl. 4 FRANCOUZSKÁ REPUBLIKA. MINISTERSTVO PRŮMYSLU A OBCHODU. PRŮMYSLOVÉ VLASTNICTVÍ. PATENT VYNÁLEZU. Gr. 12. — Cl. 4. N° 828.694 <i>Cvičný telegrafický manipulátor.</i> Pan Jaroslav Jan PÁLA občan Československa. Žádost podána 5. listopadu 1937, ve 13 hod. 2 min v Paříži. vydáno 21. února 1938. — Zveřejněno 25. května 1938.</p>
<p>La présente invention concerne un manipulateur télégraphique, qui est particulièrement destiné à l'apprentissage de l'émission et de la réception de communications télégraphiques. L'invention consiste essentiellement dans la réunion de trois circuits, reliés à une batterie sèche et commandés par une touche de manipulateur commune, à savoir un circuit de buzzer, un circuit de source de lumière et un circuit de tapeur, dans un boîtier commun, sous forme des lampes de poche habituelles.</p> <p>Cette disposition permet une construction extrêmement ramassée et facile à manipuler.</p> <p>Le dessin ci-joint représente un exemple de réalisation du manipulateur télégraphique d'exercice suivant l'invention:</p> <p>La fig. 1 représente la vue en élévation de face du manipulateur ouvert. La fig. 2 représente une vue en coupe longitudinale suivant la ligne II-II sur la fig. 1. La fig. 3 est une vue en coupe transversale suivant la ligne III-III sur la fig. 1. La fig. 4 représente, en une vue en élévation arrière, la connexion de deux manipulateurs télégraphiques.</p>	<p>Předložený vynález se týká telegrafického manipulátoru, který je určen zejména pro učení přenosu a přijímání telegrafních zpráv. Vynález v podstatě spočívá ve spojení tří obvodů, spojených se suchou baterií a ovládaných společným klíčem manipulátoru, jmenovitě obvodem bzučáku, obvodem zdroje světla a obvodem pásky ve společném pouzdru, ve formě obvyklých kapesních svítilen.</p> <p>Toto uspořádání umožňuje velice kompaktní konstrukci a snadnou manipulaci.</p> <p>Připojený výkres znázorňuje příklad provedení cvičného telegrafního manipulátoru podle vynálezu:</p> <p>Obr. 1 znázorňuje pohled zepředu na otevřený manipulátor. Obr. 2 znázorňuje pohled v podélném řezu v rovině II-II na Obr. 1. Obr. 3 je pohled v řezu v rovině III-III na Obr. 1. Obr. 4 znázorňuje v pohledu zezadu spojení dvou telegrafních manipulátorů.</p>

Le boîtier 1, présentant la forme des boîtiers des lampes de poche habituelles, contient la batterie sèche 2, dont les pôles sont reliés aux lames de contact 3, 4, isolées du boîtier. Aux deux pôles sont connectés, en parallèle l'un par rapport à l'autre, trois circuits de signalisation différents, un circuit de source de lumière, un circuit de buzzer et un circuit de tapeur.

Le circuit de source de lumière contient l'ampoule à incandescence 5 avec réflecteur et verre de recouvrement; le réflecteur, recevant la douille de l'ampoule à incandescence, est relié au boîtier 1, tandis que le deuxième pôle de l'ampoule est relié à un bouton de contact isolé 6.

Le circuit de buzzer comprend la bobine 7 avec l'électro-aimant, qui est reliée, d'une part, par le conducteur 8 au boîtier 1 et, d'autre part, par le conducteur 9 et l'aimant en forme d'étrier au marteau formant ressort 11, et en outre le contact 12 du marteau-ressort 11, qui est relié par le conducteur 13 au bouton de contact isolé 14.

Le circuit de tapeur comporte la bobine 7, déjà mentionnée, avec l'aimant 10, ainsi que les conducteurs 8 et 9. De l'aimant 10, un conducteur 15' va au bouton de contact isolé 15. L'aimant 10 est prolongé, par une oreille 16, coudée vers le haut, au delà de la bobine (vers la gauche sur la fig. — 1); cette Oreille 16 constitue la butée pour le marteau-ressort 11, qui dans ce cas agit comme organe tapeur.

Tous ces organes, isolés du boîtier, sont disposés sur une plaque commune 17 en matière isolante.

Pouzdro 1, které má tvar pouzder obvyklých kapesních svítilen, obsahuje suchou baterii 2, jejíž póly jsou spojeny s kontakty 3, 4, izolovanými od pouzdra. K těmto dvěma pólům jsou paralelně připojeny tři různé signalizační obvody, obvod zdroje světla, obvod bzučáku a obvod pásky.

Obvod světelného zdroje obsahuje žárovku 5 s reflektorem a krycím sklem; reflektor obepínající objímku žárovky je připojen k pouzdru 1, zatímco druhý pól žárovky je připojen k izolovanému kontaktnímu tlačítku 6.

Obvod bzučáku obsahuje cívku 7 s elektromagnetem, který je na jedné straně spojen vodičem 8 s pouzdrům 1 a na druhé straně vodičem 9 a třmínkovým magnetem vytvářejícím pružinu 11 a dále kontakt 12 pružiny kladívka 11, který je spojen vodičem 13 s izolovaným kontaktním tlačítkem 14.

Obvod pásky zahrnuje cívku 7, již zmíněnou, s magnetem 10, jakož i vodiče 8 a 9. Z magnetu 10 vede vodič 15' do izolovaného kontaktního tlačítka 15. Magnet 10 je vysunutý uchem 16, ohnutým vzhůru, za cívku (vlevo na Obr. — 1); toto ucho 16 tvoří zarážku pro kladivovou pružinu 11, která v tomto případě funguje jako řezačka.

Všechny tyto členy, izolované od pouzdra, jsou uspořádány na společné desce 17 izolačního materiálu.

<p>Gr. 12 — Cl. 4 RÉPUBLIQUE FRANÇAISE. MINISTÈRE DU COMMERCE ET DE L'INDUSTRIE. DIRECTION DE LA PROPRIÉTÉ INDUSTRIELLE. BREVET D'INVENTION. Gr. 12. — Cl. 4. N° 828.694 <i>Lampe électrique de poche.</i> M. Jaroslav Jan PÁLA résidant en Tchécoslovaquie. Demandé le 22 janvier 1931, à 16^h 35^m, à Paris. Délivré le 26 mai 1931. — Publié le 14 août 1931.</p>	<p>Gr. 12 — Cl. 4 FRANCOUZSKÁ REPUBLIKA. MINISTERSTVO PRŮMYSLU A OBCHODU. PRŮMYSLOVÉ VLASTNICTVÍ. PATENT VYNÁLEZU. Gr. 12. — Cl. 4. N° 828.694 <i>Elektrická kapesní svítilna.</i> Pan Jaroslav Jan PÁLA, československý občan. Žádost podána 22. ledna 1931 v 16 hod. 35 min v Paříži. Vydáno 26. května 1931. — Zveřejněno 14. srpna 1931.</p>
<p>L'invention a pour objet une lampe électrique de poche comportant un réflecteur engagé dans l'une des grandes faces latérales de l'étui et une poignée qui est susceptible de se déplacer axialement et qui sert à la fermeture et à l'ouverture du circuit, dans le but de faciliter le maniement de la lampe et d'empêcher une mise en circuit fortuite et involontaire.</p> <p>Afin de bien faire comprendre l'invention, elle est décrite ci-après sous une forme de réalisation donnée à titre d'exemple, en regard des dessins annexés, sur lesquels:</p> <p>La figure 1 est une vue de face, partie en coupe, et La figure 2, une vue en coupe transversale d'une lampe électrique de poche établie conformément à l'invention. Dans l'une des grandes faces latérales de l'étui ou enveloppe 1 est enchâssé le réflecteur 2 constitué par une matière bonne conductrice de l'électricité; ce réflecteur comporte, à son extrémité intérieure, un raccord 3 dans lequel se trouve fixé, convenablement isolé de lui, le plot de contact 4 pour la lampe électrique 5.</p> <p>Dans l'étui 1 sont superposées plusieurs sources de courant, par exemple trois piles sèches ou analogues 6, 7, 8 connectées en série. L'un des pôles de l'élément 7 qui se trouve au-dessous du</p>	<p>Vynález se týká elektrické svítilny obsahující reflektor zapojený do jedné z velkých bočních stran pouzdra a držadlo, které se může pohybovat axiálně a které se používá pro zapnutí a vypnutí obvodu, s cílem usnadnit manipulaci se svítilnou a zabránit náhodnému a neúmyslnému zapnutí.</p> <p>Pro pochopení vynálezu je tento popsán níže v příkladném provedení s odkazem na připojené výkresy, ve kterých:</p> <p>Obrázek 1 je čelní pohled, částečně v řezu, a obrázek 2 znázorňuje pohled v řezu na elektrickou svítilnu vyrobenou podle vynálezu. V jedné z velkých bočních stran pouzdra nebo obálky 1 je zabudován reflektor 2 tvořený materiálem, který je dobrým vodičem elektřiny; tento reflektor obsahuje na svém vnitřním konci konektor 3, ve kterém je upevněn, vhodně od něj izolován, a kontaktní podložku 4 pro elektrickou svítilnu 5.</p> <p>V případě 1 se překrývá několik proudových zdrojů, například tři suché články nebo podobně 6, 7, 8 zapojené do série. Jeden z pólů prvku 7, který je umístěn pod reflektorem 2, je k němu elektricky</p>

réflecteur 2, est relié électriquement à ce dernier par exemple au moyen d'une pièce de contact soudée 9. L'un des pôles de l'élément supérieur 6 est connecté au moyen du conducteur 10 avec un bouton de contact 11 solidement fixé dans le couvercle de l'étui 1 et, d'autre part, le plot 4 de la lampe est relié par le conducteur 12 à l'une des douilles de guidage 13 solidement fixées, elles aussi, sur le couvercle de l'étui 1; c'est dans ces douilles de guidage que la poignée 14 peut se déplacer axialement. Lorsque la poignée 14 occupe la position représentée sur la figure 1 dans laquelle elle n'est pas en contact avec le bouton 11, le circuit se trouve coupé. Mais si l'on pousse et déplace la poignée vers la gauche jusqu'à ce que son extrémité 15 vienne toucher le bouton de contact 11, alors le circuit se ferme et la lampe 5 s'allume.

RÉSUMÉ.

Lampe électrique de poche comportant:

Un réflecteur qui est enchâssé dans l'une des larges faces latérales de l'étui et qui fait partie du circuit électrique; plusieurs sources de courant superposées, reliées en série; et une poignée susceptible de coulisser dans des douilles de guidage fixées au couvercle de l'étui de façon que, suivant le besoin, cette poignée puisse être amenée en contact ou hors de contact avec un bouton égale- ...

připojen například pomocí svařeného kontaktního kusu 9. Jeden z pólů horního prvku 6 je prostřednictvím vodiče 10 spojen s kontaktním tlačítkem 11 pevně upevněným v krytu pouzdra 1 a na druhé straně je čep 4 svítilny připojen vodičem 12 k jedné z vodicích zdírek 13 také pevně připevněných na krytu pouzdra 1; rukojeť 14 se může v těchto vodicích pouzdrech pohybovat axiálně. Když rukojeť 14 zaujme polohu znázorněnou na obrázku 1, ve které není v kontaktu s tlačítkem 11, obvod je přerušen. Pokud ale stiskneme a posuneme držadlo doleva, až se jeho konec 15 dotkne kontaktního tlačítka 11, obvod se uzavře a svítilna 5 se rozsvítí.

SHRNUTÍ.

Elektrická kapesní svítilna se skládá:

Reflektor, který je zabudován v jedné ze širokých bočních stran pouzdra a který je součástí elektrického obvodu; několik superponovaných proudových zdrojů zapojených do série; a rukojeť schopnou zasunutí do vodicích pouzder připevněných k víku pouzdra tak, aby se tato rukojeť mohla podle potřeby propojit nebo rozpojit kontakt stejným tlačítkem ...

<p>DEUTSCHES REICH AUSGEGEBEN AM 29. JANUAR 1935 REICHSPATENTAMT PATENTSCHRIFT Nr 608 694 KLASSE 21 b GRUPPE 5 02 P65740 VIII c/21 b</p> <p>Tag der Bekanntmachung über die Erteilung des Patents: 10. Januar 1935 Jaroslav Jan Pála in Slaný, Tschechoslowakische Republik</p> <p><i>Verfahren zur Herstellung eines Elektrolyten für auffüllbare Trockenelemente</i> Patentiert im Deutschen Reiche vom 27. Juli 1932 ab</p> <p>Die Priorität der Anmeldung in der Tschechoslowakischen Republik vom 15. Juni 1932 ist in Anspruch genommen.</p>	<p>NĚMECKÁ ŘÍŠE VYDÁNO 29. LEDNA 1935 ŘÍŠSKÝ PATENTOVÝ ÚŘAD PATENTNÍ SPIS č. 608 694¹¹³² TŘÍDA 21 b SKUPINA 5 02 P65740 VIII c/21 b</p> <p>Datum zveřejnění patentu: 10. ledna 1935 Jaroslav Jan Pála, Slaný, Republika československá</p> <p><i>Způsob výroby elektrolytu pro nálevné suché články</i> Patentováno v Německé říši od 27. července 1932 Byla uplatněna priorita podání v Československé republice z 15. června 1932.</p>
<p>Die bisher bekannten, erst durch Einfüllen von Wasser gebrauchsfertig werdenden Trokkenelemente wurden mit einer trockenen Mischung von Erregersalzen und indifferenten porösen oder kolloidalen Stoffen, wie Bimsstein, Watte, Zellstoff, Holzmehl, Spreu, Gummiarten, Gelatine, Dextrin und ähnlichem, gefüllt. Es handelt sich hier um eine rein mechanische Mischung der verwendeten to Bestandteile.</p> <p>Bei der Herstellung von ohne Einfüllung von Wasser gebrauchsfertig werdenden Trockenelementen wird bekanntlich allgemein zum Eindicken des Elektrolyten Stärke verwendet.</p> <p>Bei der Herstellung auffüllbarer Trockenelemente hat man jedoch im allgemeinen von der Verwendung von Stärke Abstand genommen, weil einerseits die den Elektrolyten eindickende Stärke eine Wärmebehandlung mit Wasser erfordert und man andererseits vom Verbraucher nicht verlangen konnte, das Element nach Einfüllung des Wassers noch einer besonderen Wärmebehandlung zu unterziehen.</p>	<p>Doposud známé suché články, které se stanou upotřebitelnými teprve po naplnění vodou, byly plněny suchou směsí budičových solí s netečnými průlinčitými nebo koloidními látkami, jako pemzou, vatou, buničinou, dřevnou moučkou, plevami, klovatinami všeho druhu, želatinou, dextrinem apod. Jde tu o čisté mechanickou směs používaných součástí.</p> <p>Při výrobě suchých článků, jež se stanou upotřebitelnými bez naplnění vodou, se používá — jak známo — obecně k zahušťování elektrolytu škrobu.</p> <p>Při výrobě nálevových suchých článků se však nepoužívalo škrobu, jelikož škrob, zahušťující elektrolyt, vyžaduje tepelné zpracování s vodou a od spotřebitele nebylo lze žádati, aby článek po naplnění vodou podrobil ještě zvláštnímu tepelnému zpracování.</p>

¹¹³² V Československu byl vynález patenován pod číslem 53239. Viz s. 515–516 výše.

Der Erfindung gemäß wird nun ein Trockenelektrolyt für auffüllbare Elemente unter Verwendung von Stärke derart hergestellt, daß man die Erregersalze mit Stärke bzw. stärkehaltigen Stoffen vermischt und das Gemenge unter entsprechendem Wasserzusatz zu einem gleichmäßigen Teig knetet, welcher dann zerkleinert und getrocknet wird. Die Trocknung soll unterhalb jener Temperatur durchgeführt werden, bei welcher die Stärke dextriniert. Die Größe und Faun der hergestellten Körner richtet sich nach den Abmessungen der Zellen. Die an Stelle der Stärke verwendeten stärkehaltigen Stoffe sollen zweckmäßig im Sinne des Patents 591 163 an Kleber oder an einem anderen pflanzlichen Eiweißstoff reich oder mit diesem angereichert sein.

Ein nach der Erfindung hergestellter Elektrolyt weist gegenüber bekannten Trockenelektrolyten eine erhöhte Beständigkeit und Gleichmäßigkeit auf, trennt sich nicht nach den verschiedenen spezifischen Gewichten der zu einem bloß mechanischem Gemenge vereinigten Bestandteile und nimmt trotz der hygroskopischen Eigenschaften einzelner Bestandteile nur sehr wenig Luftfeuchtigkeit auf, so daß er keines besonderen Schutzes gegen Feuchtigkeit bedarf. Das den fertigen Elementen beim Auffüllen zugesetzte Wasser dringt sehr leicht und gleichmäßig in die Poren der Körner ein. Dadurch gelingt es, diese ohne besondere Erwärmung in eine gallertartige, kompakte, vollständig ...

Podle vynálezu se vyrobí suchý elektrolyt pro nálevové články za použití škrobu tak, že se budičové soli smíchají se škrobem, resp. škrobnatými látkami a směs uhněte za patričné přísady vody na stejnoměrné těsto, jež se pak rozkouskuje a usuší. Sušení se má provésti pod teplotou, při níž se škrob přeměňuje na dextrin. Velikost a tvar vyrobených zrn se řídí podle rozměrů článků. Škrobnaté látky, používané místo škrobu, mají býti účelně bohaté lepkem nebo jinou rostlinnou bílkovinou anebo jí mají býti obohaceny.

Elektrolyt, vyrobený podle vynálezu, je oproti známým suchým elektrolytům stálejší a stejnoměrnější, nerozděluje se podle různých specifických vah součástí, spojených na pouhou mechanickou směs, a pohlcuje přes to, že jednotlivě součásti jsou hydroskopické, jen velmi málo vlhkosti ze vzduchu, takže nepotřebuje zvláštní ochrany před vlhkostí. Voda, přidaná do hotového článku při plnění, vnikne velmi snadno a stejnoměrně do průlinek zrn. Tím se podaří přeměnit tato zrna bez zvláštního zahřívání na rosolovitou, kompaktní, úplně stejnoměrnou hmotu ...

DE 603050

<p>DEUTSCHES REICH AUSGEGEBEN AM 21. September 1934 REICHSPATENTAMT PATENTSCHRIFT Nr 603 050 KLASSE 21 b GRUPPE 12 02 P64049 VIII c/21 b Tag der Bekanntmachung über die Erteilung des Patents: 6. September 1934 Jaroslav Jan Pála in Schlan, Tschechoslowakische Republik <i>Verfahren zur Herstellung von Trockenbaterien, insbesondere Anodenbaterien</i> Zusatz zum Patent 565 741 Patentiert im Deutschen Reiche vom 13. Oktober 1931 ab Das Hauptpatent hat angefangen am 23. Juni 1931. Die Priorität der Anmeldung in der Tschechoslowakischen Republik vom 7. August und 10. September 1931 ist in Anspruch genommen.</p>	<p>NĚMECKÁ ŘÍŠE VYDÁNO 21. září 1934 ŘÍŠSKÝ PATENTOVÝ ÚŘAD PATENTNÍ SPIS č. 603 050 TRÍDA 21 b SKUPINA 12 02 P64049 VIII c/21 b Datum zveřejnění patentu: 6. září 1934 Jaroslav Jan Pála, Slaný, Republika československá <i>Způsob výroby baterií se suchými články, zejména anodových</i> Dodatek k patentu 565 741 V Německé říši patentováno od 13. října 1931. Platnost pntentu od 23. června 1931. Byla uplatněna priorita podání v Československé republice od 7. srpna do 10. září 1931.</p>
<p>Nach dem Hauptpatent 565 741 wird bei der Herstellung von einzelnen Trockenelementen die an sich bekannte Eindickung des Elektrolyten mittels Stärke und das an sich bekannte Überziehen der Elemente mit einer Isolationsmasse gleichzeitig in einer erwärmten und geschmolzenen Isoliermasse vorgenommen. Dabei werden als Isolationsmasse Paraffin, Ceresin, verschiedene Wachs- und Bitumenarten u. dgl. verwendet, die einzeln oder in gegenseitiger Mischung derart gewählt werden, daß der Schmelzpunkt des Bades der für die Verkleisterung der Stärke günstigsten Temperatur entspricht, wobei die einzelnen Elemente vor dem Eintauchen in das Bad mit einer Schicht von Papier, Gewebe oder einem ähnlichen Stoff überzogen werden können. Es wurde nun gefunden, daß dieses Verfahren besonders vorteilhaft bei der Herstellung von Trockenelementbatterien, insbesondere Anodenbatterien, verwendet werden kann. Bisher wurden Trockenelementbatterien aus bereits fertigen Elementen unter deren gegenseitiger Isolierung mittels Papiereinlagen zusammengestellt, worauf</p>	<p>Podle hlavního patentu 565 741 se známé zahušťování elektrolytu škrobem a známé pokrytí prvků izolační sloučeninou provádí současně při zahřívání a tavení izolační směsi při výrobě jednotlivých prvků. Jako izolační hmoty se používají parafin, ceresin, různé typy vosku a bitumenu apod., které jsou vybrány jednotlivě nebo ve vzájemné směsi takovým způsobem, že teplota tání lázně odpovídá teplotě, která je nejvýhodnější pro zmazování škrobu, přičemž jednotlivé prvky mohou být před ponořením do lázně potaženy vrstvou papíru, tkaninou nebo podobným materiálem. Nyní bylo zjištěno, že tento způsob může být použit zvláště výhodně při výrobě baterií se suchými články, zejména anodových. Dosud byly baterie se suchými články sestaveny z již hotových článků vzájemně izolovaných pomocí papírových vložek, načež jsou takto sestavené baterie po vložení spojovacích vodičů a kontaktů zalité asphaltovou hmotou. Tento způsob práce je na jedné straně těžkopádný, na druhé straně produkty vyrobené tímto způsobem nemají požadovanou účinnost v důsledku ztrát,</p>

DE 565741

<p>DEUTSCHES REICH AUSGEGEBEN AM 5. DEZEMBER 1932 REICHSPATENTAMT PATENTSCHRIFT Nr 565 741 KLASSE 21 b GRUPPE 5 63338 VIII a / 21b Tag der Bekanntmachung über die Erteilung des Patents: 24. November 1932 Jaroslav Jan Pála in Slaný, Tschechoslowakische Republik <i>Verfahren zur Herstellung von Trockenelementen</i> Patentiert im Deutschen Reiche vom 23. Juni 1931 ab</p>	<p>NĚMECKÁ ŘÍŠE VYDÁNO 5. PROSINCE 1932 ŘÍŠSKÝ PATENTOVÝ ÚŘAD PATENTNÍ SPIS č. 565 741¹¹³³ TŘÍDA 21 b SKUPINA 5 63338 VIII a / 21b Datum zveřejnění patentu: 24. listopadu 1932 Jaroslav Jan Pála in Slaný, Tschechoslowakische Republik <i>Způsob výroby suchých galvanických článků</i> V Německé říši patentováno od 23. června 1931</p>
<p>Bei der Herstellung von sogenannten galvanischen Trockenelementen wird bekanntlich zum Eindicken des Elektrolyten meistens Stärke verwendet, und zwar bereits seit Beginn der Erzeugung von elektrischen Taschenlampen. Zur Verkleisterung dieser Stärke, mittels welcher der Elektrolyt auch mit einem verhältnismäßig kleinen Zusatz von Stärke in eine nicht flüssige Masse überführt wird, werden bisher die fertigen Elemente verschieden lang auf verschiedene Temperaturhöhen erhitzt, was jedoch nachteilig ist, insbesondere dann, wenn zum Erwärmen Wasserbad benutzt wird. Das leicht oxydierbare Zink der Elementengefäße bedeckt sich nämlich bald mit einer Schicht von Oxydchloriden und anderen Verbindungen, die durch das Einwirken der anorganischen Wasserbestandteile entstehen. Eine derart korrodierte äußere Zinkoberfläche unterliegt dann leicht der Korrosion und Vernichtung durch Einwirkung des äußeren feuchten Mediums, der Sägespäne usw., leichter als die innere Oberfläche der Einwirkung des Elementenelektrolyten. Außerdem wird durch das feuchte Medium, dem die Batterien bei der Verwendung ausgesetzt sind, eine langsame Entladung der einzelnen Batterieelemente hervorgerufen.</p>	<p>Při výrobě tzv. suchých galvanických článků používá se jak známo k zahušťování elektrolytu ponejvíce škrobu, a to již od samého začátku výroby kapesních elektrických svítilen. Ke zmazovutí tohoto škrobu, jímž se elektrolyt i s poměrně malou přísadou škrobu převede na netekoucí hmotu, zahřívají se dosud hotové články různě dlouho na různě vysoké teploty, což jest však nevýhodné, zvláště tehdy, užívá-li se k zahřívání vodní lázně. Snadno se okysličující zinek článkových nádobek pokrývá se totiž záhy vrstvou oxychloridů a jiných sloučenin, vznikajících účinkem neústrojných součástí vody. Takto nahlodaný vnější povrch zinku podléhá pak snáze rozrušování a zkáze účinkem vnějšího vlhkého prostředí, dřevěných drtin atd., nežli vnitřní povrch účinkem článkového elektrolytu. Kromě toho vlhkým prostředím, jemuž bývají baterie při používání vystaveny, způsobuje se pomalé vybíjení jednotlivých článků baterie.</p>

¹¹³³ V Československu byl vynález patenován pod číslem 52757.

Zur Beseitigung dieser Nachteile wurde bereits versucht, die einzelnen Batterieelemente mittels trockener Papierpappe oder paraffiniertem Papier oder auch durch Eintauchen in geschmolzenes Paraffin zu isolieren. Der angestrebte Erfolg wurde jedoch bisher nicht erreicht, im Gegenteil, der Herstellungsprozeß wurde nur komplizierter, und es entstanden sogar manche anderen Nachteile. Es wurden z. B. die Elemente, die bereits im Wasserbade erwärmt wurden, durch das Eintauchen von neuem zwecklos erhitzt, wodurch die Dauerhaftigkeit der Elemente beim Lagern litt.

Demgegenüber wurde festgestellt, daß sämtliche erwähnten Mängel vollständig entfernt werden, wenn das Eindicken des Elektrolyten direkt in der geschmolzenen Isoliermasse erfolgt. Dadurch wird nicht nur der bisher ziemlich komplizierte Herstellungsvorgang wesentlich vereinfacht, da gleichzeitig mit dem Eindicken des Elektrolyten das Zinkgefäß mit einer isolierenden Schutzmasse versehen wird und weiter auch sämtliche Beschädigungen der äußeren Oberfläche des Zinkgefäßes sicherlich ausgeschlossen werden, so daß die derart hergestellten Elemente unvergleichlich dauerhafter und wirksamer als die bisherigen sind.

Bei der praktischen Durchführung der Erfindung werden zweckmäßig Isolations- und Kochmassen aus Paraffin, Ceresin, verschiedener Wachs- und Bitumenarten verwendet, sei es einzeln oder in gegenseitiger Mischung, und zwar zweckmäßig derart, damit der Siedepunkt des Bades derjenigen Temperatur entspricht, die zur Verkleisterung der verwendeten Stärke am günstigsten ist. Die Verkleisterungstemperatur, ebenso wie die geeignete Badzusammensetzung können leicht ...

K odstranění těchto závad se již zkoušelo izolovati jednotlivé články baterie suchou papírovou lepenkou nebo parafinovaným papírem, nebo také máčením do roztopeného parafínu. Žádoucího úspěchu však dosud dosaženo nebylo, a naopak se jen komplikoval výrobní postup a vznikaly nové závady. Např. máčením článků, dříve již zahříváných ve vodní lázni, zahřívaly se články jinak bezúčelně znovu, čímž trpěla jejich trvanlivost při skladování.

Naproti tomu se zjistilo, že všechny zmíněné závady se úplně odstraní, provádějí se zahušťování elektrolytu přímo v roztopené izolační hmotě. Tím se nejen podstatně zjednoduší dosavadní složitý výrobní postup, neboť zároveň se zahuštěním elektrolytu opatří se zinková článková nádobka ochranným izolačním povlakem, ale vyloučí se též jakékoli porušení vnějšího povrchu zinkové nádoby, takže takto vyrobené články jsou pak neporovnatelně stálejší a účinnější než dosavadní.

Při praktickém provádění vynálezu užívá se účelně izolační a zavařovací hmoty z parafínů, ceresinů, různých vosků a živic ať již jednotlivých nebo navzájem smíšených tak, aby bod tání lázně odpovídal teplotě, nejpříznivější pro zmazování používaného škrobu. ...

<p>DEUTSCHES REICH AUSGEGEBEN AM 17. JANUAR 1934 REICHSPATENTAMT PATENTSCHRIFT Nr 591 163 KLASSE 21 b GRUPPE 5 02 P62186 VIII a / 21b</p> <p>Tag der Bekanntmachung über die Erteilung des Patents: 28. Dezember 1933 Jaroslav Jan Pála in Slaný, Tschechoslowakische Republik <i>Elektrolyt für galvanische Trockenelemente</i> Patentiert im Deutschen Reiche vom 25. Januar 1931 ab Die Priorität der Anmeldung in der Tschechoslowakischen Republik vom 9. Januar 1931 ist in Anspruch genommen.</p>	<p>NĚMECKÁ ŘÍŠE VYDÁNO 17. LEDNA 1934 ŘÍŠSKÝ PATENTOVÝ ÚŘAD PATENTNÍ SPIS č. 591 163¹¹³⁴ TŘÍDA 21 b SKUPINA 5 02 P62186 VIII a / 21b</p> <p>Datum zveřejnění patentu: 28. prosince 1933 Jaroslav Jan Pála, Slaný, Republika československá <i>Elektrolyt pro suché galvanické články</i> V Německé říši patentováno od 25. ledna 1931 Byla uplatněna prioritita podání v Československé republice z 9. ledna 1931.</p>
<p>Gegenstand der Erfindung ist ein Elektrolyt für galvanische Elemente, insbesondere für sogenannte Leclanche- Trockenelemente.</p> <p>Zur Herstellung dieser Elektrolyten werden seit Beginn der Elementeindustrie als Grundsätze einerseits Salmiak und andererseits Magnesiumchlorid verwendet. Ein Nachteil des reaktionsfähigeren Salmiaks besteht darin, daß die mit ihm gefüllten Elemente nicht längere Zeit lagerbeständig sind, da bereits durch die unvermeidliche, geringfügige Selbstentladung an der positiven Elektrode Ammoniak entsteht, was die baldige Vernichtung des Elements zur Folge hat. Aus dem neutraleren und reaktionsträgeren Magnesiumchlorid entsteht demgegenüber bei der Entladung Magnesiumoxyd, welches infolge seiner Schwerlöslichkeit das Hartwerden der die positive Elektrode umhüllenden Depolarisationsmasse verursacht, die dann für die während der weiteren Entladung gebildeten Katione undurchlässig wird. Diese Katione kehren mit dem Polarisationsstrom zur Zinkelektrode zurück, wo sie Wasserstoffblasen entwickeln, welche nicht oxydiert werden können und bei der</p>	<p>Předmětem vynálezu jest elektrolyt pro suché galvanické články druhu Leclanchéova.</p> <p>Při výrobě tohoto elektrolytu se používá — jak známo — za hlavní součást chloridu amonného nebo hořečnatého. Články, naplněné chloridem amonným, který má značnou reakční schopnost, se nedají uchovávat delší dobu, ježto již nepatrným samovolným vybíjením, jemuž nelze nikdy úplně zabránit, vzniká na kladné elektrodě čpavek, který článek záhy zničí. Závadou chloridu hořečnatého jest to, že se z něho při vybíjení tvoří kysličník hořečnatý, který jest nesnadno rozpustný a tím vyvolává tvrdnutí depolarizační hmoty kolem kladné elektrody, jež se tím stává nepropustnou pro kationty, vznikající při dalším vybíjení. Tyto kationty se vrací polarizačním proudem k zinkové elektrodě, na níž se tvoří bublinky vodíku, který se neokysličí a při dalším zatížení článku vytlačuje se z něho elektrolyt. Kromě toho se pokrývají obě elektrody působením polarizačního proudu kysličníkem hořečnatým, takže vzrůstá vnitřní odpor článků. Neokysličený vodík na zinkové</p>

¹¹³⁴V Československu byl vynález patenován pod číslem 55863. Viz s. 517–518 výše.

weiteren Belastung des Elements den Elektrolyt hinausdrücken. Außerdem werden durch Einwirkung des Polarisationsstromes beide Elektroden mit Magnesiumoxyd überzogen, wodurch der innere Widerstand des Elements gesteigert wird. Der nichtoxydierte Wasserstoff auf der Zinkelektrode verursacht durch das lokale Gaselement die Selbstentladung des Elements.

Ferner sind die bisherigen Elektrolyte teuer, da zwecks Vermeidung von Nebenreaktionen zu deren Bereitung chemisch reine Salze verwendet werden müssen. Diese Bedingung ist bei dem fast ausschließlich aus Staßfurter Salzen erzeugten Magnesiumchlorid sehr schwer zu erfüllen, da dieses auch nach gründlicher Reinigung immer noch Brom- oder Jodspuren enthält, die auch in geringfügigen Mengen das Element bald vernichten. Bereits bei 0,2% igem Bromgehalt ist ein Elektrolyt unbrauchbar.

Die Nachteile werden erfindungsgemäß dadurch beseitigt, daß anstatt der bisher üblichen inerten Verdickungsmittel, wie Glaswatte, Kieselsäure, Gelatine oder Stärke, aktive Verdickungsmittel, wie z. B. Mehl. bzw. Stärke mit z. B. auf 12 bis 18% erhöhtem Gehalt an kleberartigen Eiweißkörpern verwendet werden. Dies kann z. B. durch Zusatz von Aleuron, Globulin u. dgl. erzielt werden. ...

elektrode působí lokálním plynovým článkem samovolné vybíjení článku.

Dosavadní elektrolyty mají kromě vylíčených závad tu nevýhodu, že jsou příliš drahé, ježto k vyloučení vedlejších reakcí se musí při jejich výrobě používat chemicky čistých solí. U chloridu hořečnatého, dobývaného téměř výhradně ze stassfurtských solí, lze jen velmi nesnadno vyhovětí tomuto požadavku, neboť chlorid hořečnatý bývá — i po důkladném vyčištění — provázen stopami bromu, případně jodu, jež článek záhy zkazí. Obsahuje-li elektrolyt 0,2 % bromu, jest pro výrobu galvanických článků zcela nepotřebný.

Vylíčené závady se odstraní podle vynálezu tím, že se pro suché galvanické články druhu Leclanchéova použije elektrolytu, který je zhuštěn škrobem a k němuž je přidána bílkovina, jako globulin, aleuron nebo lepek, účinkující jako negativní katalyzátor. K zahuštění se může používat též mouky, bohaté, resp. obohacené lepkem. Nejvýhodnější jest, obsahuje-li použité zahušťovadlo, škrob nebo mouka, 16–18 % lepkovitých bílkovin, čehož se docílí případně přimícháním takovýchto bílkovin.¹¹³⁵ ...

¹¹³⁵ V německé verzi vynálezu je uvedeno „... auf 12 bis 18% ...“

Příloha 8. kapitoly Technická normalizace ve firmě Pála

Metody používané ve firmě Pála

Burel. Stanovení železa acetátovou metodou. Literatura: Treadwell: *Kvantitativní analýza*. Princip: spočívá v tom, že octan železitý se snadněji hydralyzuje než octany dvojmocných kovů.¹¹³⁶

Burel. Stanovení kyseliny křemičité. Literatura: J. W. Meller, H. V. Thompson: *A treatise on inorganic quantitative analysis*, s. 147. Princip: Kyselina křemičitá je opakovaným odpařováním kyselinou solnou převedena do nerozpustné formy a pak odkouřením s kyselinou fluorovodíkovou se stanoví netěkavý zbytek. Z difference pak před a po odkouření se určí množství kyseliny křemičité.¹¹³⁷

Burel. Stanovení celkového manganu (Volhardův proces). H. V. Thompson: *A treatise on inorganic quantitative analysis*, s. 401. Síran manganatý se oxiduje manganistanem za vzniku hydroxidu manganičitého. Protože tento hydroxid má kyselé vlastnosti a reagoval by s nepřeměněnou solí manganatou, použije se k jeho neutralizaci přídavek kysličníku zinečnatého, takže se utvoří manganičitan zinečnatý. Přídavek kysličníku zinečnatého současně slouží k vysrážení železa, které by se působením manganistanu oxidovalo, a tím zvyšovalo spotřebu manganistanu.¹¹³⁸

Burel. Stanovení aktivního MnO₂. Literatura: J. W. Meller, H. V. Thompson: *A treatise on inorganic quantitative analysis*, s. 404. Princip: Kysličník manganičitý je současným působením přebytku šťavelové kyseliny a kyseliny sírové redukován, přičemž se kyselna šťavelová oxiduje. Nadbytečná kyselna šťavelová je titrována manganistanem draselným.

$\text{MnO}_2 + \text{H}_2\text{C}_2\text{O}_4 + \text{MnSO}_4 + 2\text{CO}_2 + 2\text{H}_2\text{O}$.¹¹³⁹

---

¹¹³⁶ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 60, sign. č. 197–198.

¹¹³⁷ Tamtéž, sign. č. 199–200.

¹¹³⁸ Tamtéž, sign. č. 201–202.

¹¹³⁹ Tamtéž, sign. č. 203–204.

Burel.

Stanovení alkali.

Literatura: Analýza dle metody firmy „Pála“.

Princip: Uhličitanem a siřníkem amonným se z amoniakálního roztoku vysrážejí všechny ionty až na ionty V. třídy. V roztoku zbývající alkali je stanoven jako sírany.

Náradí a reagentie: Porcelánová miska, krycí sklo, odměrná baňka 500 ccm, odměrná baňka 250 ccm, nálevka, skládaný filtr, kádinky, platinová miska.

HCL 1 : 1, NH₄CH, (NH₄)₂CO₃, (NH₄)₂S, H₂O₂.

Vzorek: Jemně rozemletý a suchý burel.

Provedení: 10 g burelu se odpaří a 150 ccm kyseliny solné 1 : 1 na porcelánové misce. Zbytek se spláchne do 500 ccm baňky slabě zamoniakalizuje a přidá se několik kapek H₂O₂. Za horka se přidá (NH₄)₂S a (NH₄)₂CO₃. Po ochlazení se doplní baňka na 500 ccm. Suchým skládaným filtrem se odfiltruje do suché 250ccm baňky. Přesně 250 ccm filtrátu se spláchne do kádinky a přidáním H₂O₂ se kontroluje, zda je všechen mangan vysrážen. Vylučuje-li se MnO₂, filtruje se. Filtrát se nejdříve odpaří v kádince, a pak v platinové misce. Zbytek se okyselí kyselinou sírovou a zahřívá se až k vypuzení H₂SO₄ a amonných solí. Zbylé sulfáty se přepočtou na NaOH.

Výpočet:

$$\% \text{ Na OH} = \frac{2 \times \text{g Na}_2\text{SO}_4 \times 0,4364 \times 100}{\text{Navážený burel}}$$

Doba: 14 hodin.¹¹⁴⁰

---

¹¹⁴⁰ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 60, sign. č. 195–196.

Příloha. Ukázka mzdových listů vybraných pracovníků firmy Pála¹¹⁴¹

Na dokreslení celkové představy o firmě Pála jsem vybral ukázkou mzdových listů příbuzných Jaroslava Jana Pály, konkrétně jeho bratrů Otakara (obr. č. 231, 232 a 233) a Václava (obr. č. 230) a také dcery Anny (obr. č. 234 a 235).

Ze zaměstnanců jsem vybral mistra odborného výcviku Karla Šípa (obr. č. 228, 229). Z jeho mzdového listu lze vyčíst, že se narodil dne 18. 1. 1908 v Písku. Do firmy nastoupil dne 11. 9. 1933. Měl nemocenskou pojistku č. 304 587 a penzijní pojistku č. 304 587. Byl ženatý a měl jedno dítě. Jeho hrubý příjem – služné – činil od ledna do listopadu 1939 2 000 korun (K).¹¹⁴² Z toho mu bylo 129 K zdaněno, srážka nemocenského pojištění tvořila 36 K, penzijní pojistka představovala měsíčně 88 K. Čistý příjem Karla Šípa v lednu 1939 byl 1 700 Kč. 47 K si mistr Karel Šíp v prvních dvou měsících roku 1939 nechával posílat do spořitelny. V prosinci 1939 dostal Karel Šíp přidáno 200 K. Z nového služného 2 200 K byly odvedeny vyšší odpovídající srážky. Šípův celkový hrubý příjem byl v roce 1939 24 000 K, celkový čistý příjem představoval částku 21 023 K. Přesčasy byly pracovníkům firmy Pála propláceny. V prosinci roku 1941 tak například Karel Šíp obdržel za přesčasy 2 400 K.

Podobně je možné se zorientovat ve mzdových listech bratrů Otakara a Václava Pály a Anny Pálové (bratři na obr. č. 227).

Obr. č. 227 Vlevo Otakar Pála, vpravo bratři Otakar a Václav Pálovi v míchárně firmy Palaba.¹¹⁴³ „Mladší Ota začínal jako řadový zaměstnanec od nádvorní party, teprve později, když se osvědčil, dostal na starost míchárnu a výrobu Karmelitky. V míchárně dohlížel na přípravu směsi pro články (tzv. špína), po převléknutí pokračoval v přípravě Karmelitky.“¹¹⁴⁴

¹¹⁴¹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 26, 27, 29.

¹¹⁴² Nejdříve česko-slovenských, posléze protektorátních. Viz například

https://www.historie.cnb.cz/cs/menova_politika/3_menova_politika_v_obdobi_okupace/2_menova_politika_v_obdobi_protektoratu/. [online]. [cit. 2021-08-29].

¹¹⁴³ Fota převzata z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/fricova-roz-palova-jarmila-1929>. [online]. [cit. 2021-08-11].

¹¹⁴⁴ Tamtéž.

Jméno	Příjmení	Datum		Sporitelna	Provis	Služné	Daní srážkou	Nemocenské p.	Pensijní p.		K vyplátě								
		Rok	Měsíc						od	do									
Pála akc. spol., Slaný.	Šíp, Karol	Příjímá	7 00	I.	7 20	100 00	2200 00	175 00	42 30	98 50	1970 00*								
												7 00 II.	7 20	100 00	2200 00	175 00	42 30	98 50	1970 00*
												7 00 III.	7 20	100 00	2200 00	175 00	42 30	98 50	1970 00*
												7 00 IV.	5 20	4020 00	375 00	42 30	140 50	3450 00*	
												7 00 V.	6 70	2730 00	225 00	42 30	109 00	2340 00*	
												7 00 VI.	6 70	2730 00	225 00	42 30	109 00	2340 00*	
												7 00 VII.	6 70	2730 00	225 00	42 30	109 00	2340 00*	
												7 00 VIII.	6 70	2730 00	225 00	42 30	109 00	2340 00*	
												7 00 IX.	6 70	2730 00	225 00	42 30	109 00	2340 00*	
												7 00 X.	12 70	2730 00	225 00	42 30	143 00	2300 00*	
												7 00 XI.	12 00	2730 00	225 00	83 00	143 00	2260 00*	
												7 00 XII.	12 00	5130 00	585 00	83 00	143 00	4300 00*	
Úhrnem																			

Obr. č. 229 Mzdový list Karla Šípa za rok 1941.¹¹⁴⁶

¹¹⁴⁶ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 27.

P O N M L K J C H G F E D C B A I II III IV V											
Zařazení a plat: 15											
Jméno a příjmení: Pála Václav <i>vrchní technický správce</i>											
Narozen: Místo: <i>Slaný</i> datum: 4.3.1888											
Příslušnost: <i>Slaný</i> pol. okres: <i>Slaný</i> státní příslušnost: <i>ČR</i>											
Bydliště: <i>Slaný</i> pol. okres: <i>Slaný</i>											
Příslušná berní správa: <i>Slaný</i>											
Narodnost: <i>Čech</i> Náboženství: <i>č.č.</i> Na vojně: <i>ne</i>											
Vzdělání: <i>Střední průmyslová škola</i>											
Znalost řeči: <i>česky</i>											
Jméno ženy: <i>Marie</i> Narodena: <i>29.11.1891</i> Zaměstnání: <i>Slaný</i>											
Děti: <i>Marie</i> Narodena: <i>1.11.1915</i>											
Děti: <i>Marie</i> Narodena: <i>1.1.1920</i>											
Nastoupil: <i>27.4.1919</i> Číslo pracovní knihy: <i>26350</i>											
Vystoupil: <i>31.8.1946</i>											
Změna: od											
Daně a skupina: Od <i>1</i> Změna: od											
Daněprota částka: K											
Příspěvek											
Pojistění											
O. S.											
Tovární spořitelna											
K výplatě											
194											
I. 4000 00 72 10 4000 00*											
II. 13550 00 225 00 8900 00*											
III. 7500 00 112 50 5600 00*											
IV. 7500 00 112 50 5600 00*											
V. 17950 00 112 50 11000 00*											
VI. 17950 00 112 50 11000 00*											
VII. 17950 00 112 50 11000 00*											
VIII. 17950 00 112 50 11000 00*											
IX. 17950 00 112 50 11000 00*											
X. 17950 00 112 50 11000 00*											
XI. 17950 00 112 50 11000 00*											
XII. 17950 00 112 50 11000 00*											
účetem											

Obr. č. 230 Mzdový list vrchního technického správce Václava Pály z roku 1945, jenž ukončil pracovní poměr ve firmě dne 31. 8. 1946.¹¹⁴⁷

¹¹⁴⁷ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 29.

		P	O	N	M	L	K	J	CH	H	G	F	E	D	Č	C	B	A	I	II
		Nastoupil <i>1. srpna</i> r. <i>1937</i> ; od V roce 193 ; počet dní vředních ; od do Vystoupil r. ; od V roce 193 ; počet dní vředních ; od do Nemocebná ; Kč Pojistovna ; Kč číslo čl. ; Kč Přihláška ; Kč číslo čl. ; Kč Přidávky ; Kč Dovolena ; Kč r. ; Kč Přihláška ; Kč číslo čl. ; Kč Přihláška ; Kč číslo čl. ; Kč Služné ; Kč Provisi ; Kč Daň srážkou ; Kč Nemocenské p. ; Kč Pensijní p. ; Kč K vyplátě ; Kč																		
Poznámka	Přijal	Rok	Měsíc	Datum	Spořitelna	Provisi	Služné	Daň srážkou	Nemocenské p.	Pensijní p.	K vyplátě									
Jméno <i>Pála Otakar</i>	<i>Pála Otakar</i>	<i>1937</i>	<i>I.</i>	<i>14 13</i>	<i>73 50</i>	<i>1400 00</i>	<i>1400 00</i>	<i>13 00</i>	<i>36 00</i>	<i>77 50</i>	<i>1200 00</i>									
<i>4300 304 1937</i>	<i>Pála Otakar</i>		<i>II.</i>		<i>73 50</i>	<i>1400 00</i>	<i>1400 00</i>	<i>13 00</i>	<i>36 00</i>	<i>77 50</i>	<i>1200 00</i>									
	<i>Pála Otakar</i>		<i>III.</i>		<i>73 50</i>	<i>1400 00</i>	<i>1400 00</i>	<i>13 00</i>	<i>36 00</i>	<i>77 50</i>	<i>1200 00</i>									
	<i>Pála Otakar</i>		<i>IV.</i>		<i>73 50</i>	<i>1400 00</i>	<i>1400 00</i>	<i>13 00</i>	<i>36 00</i>	<i>77 50</i>	<i>1200 00</i>									
	<i>Pála Otakar</i>		<i>V.</i>		<i>73 50</i>	<i>1400 00</i>	<i>1400 00</i>	<i>13 00</i>	<i>36 00</i>	<i>77 50</i>	<i>1200 00</i>									
	<i>Pála Otakar</i>		<i>VI.</i>		<i>73 50</i>	<i>1400 00</i>	<i>1400 00</i>	<i>13 00</i>	<i>36 00</i>	<i>77 50</i>	<i>1200 00</i>									
	<i>Pála Otakar</i>		<i>VII.</i>		<i>73 50</i>	<i>1400 00</i>	<i>1400 00</i>	<i>13 00</i>	<i>36 00</i>	<i>77 50</i>	<i>1200 00</i>									
	<i>Pála Otakar</i>		<i>VIII.</i>		<i>73 50</i>	<i>1400 00</i>	<i>1400 00</i>	<i>13 00</i>	<i>36 00</i>	<i>77 50</i>	<i>1200 00</i>									
	<i>Pála Otakar</i>		<i>IX.</i>		<i>73 50</i>	<i>1400 00</i>	<i>1400 00</i>	<i>13 00</i>	<i>36 00</i>	<i>77 50</i>	<i>1200 00</i>									
	<i>Pála Otakar</i>		<i>X.</i>		<i>73 50</i>	<i>1400 00</i>	<i>1400 00</i>	<i>13 00</i>	<i>36 00</i>	<i>77 50</i>	<i>1200 00</i>									
	<i>Pála Otakar</i>		<i>XI.</i>		<i>73 50</i>	<i>1400 00</i>	<i>1400 00</i>	<i>13 00</i>	<i>36 00</i>	<i>77 50</i>	<i>1200 00</i>									
	<i>Pála Otakar</i>		<i>XII.</i>		<i>73 50</i>	<i>1400 00</i>	<i>1400 00</i>	<i>13 00</i>	<i>36 00</i>	<i>77 50</i>	<i>1200 00</i>									
	<i>Pála Otakar</i>		<i>Úmrem</i>		<i>882 -</i>	<i>16800 -</i>	<i>16800 -</i>	<i>13 00</i>	<i>36 00</i>	<i>77 50</i>	<i>1200 00</i>									
	<i>Pála Otakar</i>		<i>I.</i>	<i>14 18</i>	<i>65 70</i>	<i>1400 00</i>	<i>1400 00</i>	<i>7 80</i>	<i>36 00</i>	<i>77 50</i>	<i>1200 00</i>									
	<i>Pála Otakar</i>		<i>II.</i>		<i>65 70</i>	<i>1400 00</i>	<i>1400 00</i>	<i>7 80</i>	<i>36 00</i>	<i>77 50</i>	<i>1200 00</i>									
	<i>Pála Otakar</i>		<i>III.</i>		<i>65 70</i>	<i>1400 00</i>	<i>1400 00</i>	<i>7 80</i>	<i>36 00</i>	<i>77 50</i>	<i>1200 00</i>									
	<i>Pála Otakar</i>		<i>IV.</i>		<i>65 70</i>	<i>1400 00</i>	<i>1400 00</i>	<i>7 80</i>	<i>36 00</i>	<i>77 50</i>	<i>1200 00</i>									
	<i>Pála Otakar</i>		<i>V.</i>		<i>65 70</i>	<i>1400 00</i>	<i>1400 00</i>	<i>7 80</i>	<i>36 00</i>	<i>77 50</i>	<i>1200 00</i>									
	<i>Pála Otakar</i>		<i>VI.</i>	<i>14 00</i>	<i>51 70</i>	<i>1400 00</i>	<i>1400 00</i>	<i>7 80</i>	<i>36 00</i>	<i>77 50</i>	<i>1200 00</i>									
	<i>Pála Otakar</i>		<i>VII.</i>	<i>14 00</i>	<i>51 70</i>	<i>1400 00</i>	<i>1400 00</i>	<i>7 80</i>	<i>36 00</i>	<i>77 50</i>	<i>1200 00</i>									
	<i>Pála Otakar</i>		<i>VIII.</i>	<i>14 00</i>	<i>51 70</i>	<i>1400 00</i>	<i>1400 00</i>	<i>7 80</i>	<i>36 00</i>	<i>77 50</i>	<i>1200 00</i>									
	<i>Pála Otakar</i>		<i>IX.</i>	<i>14 00</i>	<i>1 70</i>	<i>1400 00</i>	<i>1400 00</i>	<i>7 80</i>	<i>36 00</i>	<i>77 50</i>	<i>1200 00</i>									
	<i>Pála Otakar</i>		<i>X.</i>	<i>14 00</i>	<i>51 70</i>	<i>1400 00</i>	<i>1400 00</i>	<i>7 80</i>	<i>36 00</i>	<i>77 50</i>	<i>1200 00</i>									
	<i>Pála Otakar</i>		<i>XI.</i>		<i>65 70</i>	<i>1400 00</i>	<i>1400 00</i>	<i>7 80</i>	<i>36 00</i>	<i>77 50</i>	<i>1200 00</i>									
	<i>Pála Otakar</i>		<i>XII.</i>		<i>28 80</i>	<i>1400 00</i>	<i>1400 00</i>	<i>10 70</i>	<i>36 00</i>	<i>77 50</i>	<i>1150 00</i>									
	<i>Pála Otakar</i>		<i>Úmrem</i>		<i>16800 -</i>	<i>16800 -</i>	<i>16800 -</i>	<i>13 00</i>	<i>36 00</i>	<i>77 50</i>	<i>1200 00</i>									

Obr. č. 231 Mzdový list Otakara Pály za léta 1937 a 1938.¹¹⁴⁸

¹¹⁴⁸ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 27.

Jméno:	Poznámky	Přijal	1942	Služné	S O C E M	Daň srážkou	Příspěvek	Pojištění		O. S.	Tovární sportovní	K výplatě
								nemocenské	penzijní			
		Pála Ota	I.	2190 00	11 00	160 00		69 50	127 00	15 00	7 50	1800 00*
		Pála Ota	II.	2463 70	24 70	285 00		69 50	127 00	15 00	12 50	1930 00*
		Pála Ota	III.	2587 30	13 50	110 00		69 50	127 00	15 00	12 30	2240 00*
		Pála Ota	IV.	2727 70	14 70	225 00		69 50	127 00	15 00	26 50	2250 00*
		Pála Ota	V.	2628 40	14 70	210 00		69 50	127 00	15 00	42 20	2150 00*
		Pála Ota	VI.	2719 10	30 10	330 00		69 50	127 00	15 00	16 80	2300 00*
		Pála Ota	VII.	2837 90	14 20	231 00		69 50	127 00	15 00	9 80	2350 00*
		Pála Ota	VIII.	2639 30	13 20	214 00		69 50	127 00	15 00	47 40	2350 00*
		Pála Ota	IX.	2759 20	13 80	198 00		69 50	127 00	15 00	14 10	2500 00*
		Pála Ota	X.	4324 30	21 60	138 50		69 50	127 00	15 00	30 30	3900 00*
		Pála Ota	XI.	4294 70	14 70	145 00		69 50	127 00	15 00	46 00	2500 00*
		Pála Ota	XII.		244 00			69 50	127 00	15 00		
		Pála Ota	úhrnem									
		Pála Ota	I.	3441 771 60	9 40	252 00		83 00	143 00	15 00	25 30	3200 00*
		Pála Ota	II.	3228 40	8 10	179 00		85 00	145 00	15 00	21 10	2750 00*
		Pála Ota	III.	3009 20	7 50	148 00		83 00	143 00	15 00	37 90	2550 00*
		Pála Ota	IV.	3317 40	8 30	195 00		83 00	143 00	15 00	42 10	2800 00*
		Pála Ota	V.	2988 60	7 50	145 00		83 00	143 00	15 00	20 90	2550 00*
		Pála Ota	VI.	3077 70	7 70	161 00		83 00	143 00	15 00	41 90	2600 00*
		Pála Ota	VII.	3221 50	8 50	176 00		83 00	143 00	15 00	17 10	2750 00*
		Pála Ota	VIII.	2974 50	7 40	145 00		83 00	143 00	15 00	7 50	2550 00*
		Pála Ota	IX.	3016 00	7 50	148 00		83 00	143 00	15 00	44 70	2550 00*
		Pála Ota	X.	2906 40	7 20	137 00		83 00	143 00	15 00	8 50	2500 00*
		Pála Ota	XI.	3591 90	34 00	805 00		83 00	143 00	15 00		1290 00*
		Pála Ota	XII.									
		Pála Ota	úhrnem									

Obr. č. 233 Mzdový list Otakara Pály z let 1943 a 1944.¹¹⁵⁰

¹¹⁵⁰ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 27.

P		O	N	M	L	K	J	CH	H	G	F	E	D	Č	C	B	A	I	
Jméno		Pálková Anna																	
Data		4. 4. 1891 v Alšově v Nov.																	
Bydliště		Panská 671																	
Poznámka		Pala a. c. spol., Slaný.																	
Datum	Rok	Měsíc	Přijal	Spojitelná	Provise	Služné	Daň stázkou	Nemocenské p.	Pensijní p.	K výplatě	Dovolena			Hlášená					
											Vstoupil	Nem.	P.	dne	počet	dne	počet	dne	počet
	1935	I.	Pálková	95 30		750 00		20 70	34 00	600 00*									
		II.	Pálková	95 30		750 00		20 70	34 00	600 00*									
		III.	Pálková	95 30		750 00		20 70	34 00	600 00*									
		IV.	Pálková	95 30		750 00		20 70	34 00	600 00*									
		V.	Pálková	95 30		750 00		20 70	34 00	600 00*									
		VI.	Pálková	77 40		800 00		23 10	49 50	650 00*									
		VII.	Pálková	77 40		800 00		23 10	49 50	650 00*									
		VIII.	Pálková	77 40		800 00		23 10	49 50	650 00*									
		IX.	Pálková	127 40		800 00		23 10	49 50	600 00*									
		X.	Pálková	127 40		800 00		23 10	49 50	600 00*									
		XI.	Pálková	127 40		800 00		23 10	49 50	600 00*									
		XII.	Pálková	127 40		800 00		23 10	49 50	600 00*									
		Účtem	Pálková	127 40		800 00		23 10	49 50	600 00*									
	1936	I.	Pálková	127 40		800 00		23 10	49 50	600 00*									
		II.	Pálková	127 40		800 00		23 10	49 50	600 00*									
		III.	Pálková	127 40		800 00		23 10	49 50	600 00*									
		IV.	Pálková	127 40		800 00		23 10	49 50	600 00*									
		V.	Pálková	127 40		800 00		23 10	49 50	600 00*									
		VI.	Pálková	127 40		800 00		23 10	49 50	600 00*									
		VII.	Pálková	127 40		800 00		23 10	49 50	600 00*									
		VIII.	Pálková	127 40		800 00		23 10	49 50	600 00*									
		IX.	Pálková	127 40		800 00		23 10	49 50	600 00*									
		X.	Pálková	127 40		800 00		23 10	49 50	600 00*									
		XI.	Pálková	127 40		800 00		23 10	49 50	600 00*									
		XII.	Pálková	127 40		800 00		23 10	49 50	600 00*									
		Účtem	Pálková	127 40		800 00		23 10	49 50	600 00*									

Obr. č. 234 Mzdový list Anny Pálové z let 1935 a 1936.¹¹⁵¹

¹¹⁵¹ SOA Praha, NAD č. 1255, fond Pála, 1919–1945, kt. č. 26.

